

IV. FEJEZET.

ARADMEGYE ÉS VÁROS FLÓRÁJÁNAK RÉSZ- LETEZÉSE.

(Explicatio partitiva florae comitatus et urbis Arad.)

I. ALFEJEZET.

VIRÁGOSAK. — PHANEROGAMAE.

A) *Kétszikűek* — *Dicotyledoneae*.

a) *Sokszirmúak*. — *Dialypetalae* Endl.

I. cs. *Boglárka-félék*. — *Ranunculaceae* Fuss.

1. **BÉRCSE**. — *Clematis* L. gen. n. 696.

(A családok és génuszok különböztetését illetőleg az 1882-ben megjelent «Növényhatározóm»-ra utalok.)

1. **Clematis alpina** L. spec. (ed. 1753) 452 sub Atragene. — *Havasi Bércse*.

Kúszó, kapaszkodó *havasi cserje*, vagyis havasi iszalag, nagy *lila-színű virágokkal*, *szíromforma porzókkal*. *Levelei* átellenesek, *kétszeresen hármalevelkék*, *hosszúnyelűek* és nyelük gyakran kacsformán csavardik. Terem a Gejna határán Vidra felé.

2. **Clematis integrifolia** L. spec. (ed. 1753) p. 544. — *Éplevelű Bércse*.

Körös szárú növénye a *mezei táj nedves kaszálóinak* és folyó mellékeinek. *Szára felálló, levele egyszerű, nyeletlen*, átellenes, *széles tojásdad* és épélű; *virága* az ágatlan vagy fent 1—3 ágra oszló *körös szár csúcsán végálló, lekonyuló, szennyes kék*. Terem: Arad mellett a Csála erdő rétségein és az Ujaradi kaszálókon bőven; azután Pécska vizenyős helyeitől kezdve a Száraz-ér mentén Aradig, Ötvenes és Zarándközig; továbbá a Nyéki pusztán Tövisgyháza, Simánd és Uj-Szt-Anna közt; a Sebesi Lankaságon a Töz mellékein (!), Butyin és Dézna közt (Kerner öbz. XVII. p. 175). Túl a Maroson Keresztes kaszálóin.

3. **Clematis recta** L. spec. (ed. 1753) p. 544. — *Lótorma Bércse*. *Szára körös felálló; levelei páratlanul szárnyason összetettek; virágai*

felálló, fehérek, meztelenedő virágtakaróval; virágzata örvösvirágú és sátorozó; makkocskáinak tollas forgója aránylag rövid. Terem erdős cserjés helyeken a mezei tájon; így pl.: Arad mellett a Csála erdőben s innen a Maros melléke erdeiben Pécskán túlig; továbbá Kladova és Aranyág völgyében, a Mokra hegyen és a Tőz mellékein Ágya mellett.

4. *Clematis Vitalba* L. spec. (ed. 1753) p. 544. — *Iszalag*, vagy *Fuhszalag*.

Szára cserjés, venyigeszerű, cserjékre s fákra *felkapaszkodó*; *levelei* páratlanul *szárnyasan összetettek* hosszú nyelű levélkéekkel és gyakran kacsszerűen kanyargó levélnyéllel; *virága fehér, felálló*, bogernyős, *molyhos virágtakarójú*; makkocskáinak tollas forgója hosszú. Gyepükön erdős, cserjés helyeken Aradon a Csála erdőben és az egész megyében közönséges lián. Az Aradtól Pécskáig húzódó Maros-melléke erdejében, továbbá Soborsin mellett, az Aranyági völgy mentén és a Déznai völgy felé lejtő hegyoldalakon helyenként óriási termetet ölt. E helyeken találni példányokat, a melyeknek a szára 5—6 cm. átmérőjű, s a melyek a fák tetejéig kapaszkodnak fel mint a szőlő venyigéje. *Az ily hatalmas szárú példányokat kútostornak is használja a köznép.* — Másként *gúzs*nak használják e növényt az erdészek is, hogy rőzsét kössenek vele össze.

Fegyzet. Kerteinkben több külföldi nagy virágú *Clematist* természetek mint felfutó iszalagot és szép kékvirágú dísznövényt, ilyen pl. a japáni *Clematis florida* Thunb. Legujabban a hernyók pusztításainak ellen-szeréül ajánlják a *Clematis graveolens*-t, mely nehéz szagával elriasztja a lepkét attól a fától, a melyre felkúszott.

2. VIRNÁNCZ. — *Thalictrum* L. gen. n. 697.

a) Termés szárnyasan háromellű.

5. *Thalictrum pauciflorum* Schur. verh. sieb. ver. IV. (1853) p. 8. *Kevésvirágú Virnán cz.*

(Th. aquilegifolium Kéry akadémiai értesítő 1859. p. 21, non L.)

Termése nagy, *viasszasan tojásdad vagy lapoczkás*, szárítva lapos, nyersen *háromszárnyú és háromszegletű*; *virága is nagy*, rendszeren fehér, hosszú ecetszerűen álló fehér *porzókkal*; levele többszörösen hármasan összetett, *vékonyszövetű, viasszasan tojásdad*, csúcson behasgatott *levélké-ekkel*; *szára felálló, hengeres, meztelen, puha belül* s ezért könnyen összenyomható. Terem havasalji vidékek erdei tisztásain és cserjés helyein; megyénkben Halmágy vidékének hegyein így a Gejnához felvezető gerinczen (!).

b) Termés petéded, apró és bordás.

6. *Thalictrum collinum* Wallr. sched. (1822) p. 259. — *Dombi Virnán cz.* — (*Thalictrum pratense* Kéry I. c. 21.)

Levélkéi szélesek s rövidek, visszásan tojásdadok vagy lapoczkásan ékformák; *szára barázdált s felálló, tetején bugásan elágazó; virága kicsiny, sárgás; virágzata terpedten bugás*; töve évelő, de nem fut, legfeljebb egy-egy taracnya van. Terem száras, füves, napos dombokon, cserjés helyeken és utak szélein a mezei tájon. Így árok-széleken Tövisgyháza, Új-Panát és Szt-Leányfalva mellett, valamint Bánkút, Medgyes-Bodzás és Mezőhegyes mellett; továbbá Paulis, Ménes, Világos, Muszka és Pankota szőlőhegyein, valamint Mokra hegyén, Dézna várhegyén, Jószáshely napos hegyoldalain, Soborsin dombjain.

7. **Thalictrum angustissimum** Crantz stirp. II. (1763) p. 105. — *Keskenysallangú Virnáncz.*

Levele füzött szálas *sallangú, sallangjainak fondka és levélhüvelyei szőrösek. Virága sárga, apró, tömötten álló.* Nedves gyepes helyeken a mezei tájon. Nyugatvidéki faj, mely nálunk csak tüneténykép fordul elő. Terem: Arad vára sáncaiban, Tövisgyháza pusztáján és a Szt-Anna felé eső Nyéki pusztán.

8. **Thalictrum peucedanifolium** Grisebach iter (1851) n. 102. — *Kocsordlevelű Virnáncz.*

(*Th. angustifolium* Kéry l. c. 21., A. Kern. in öst. bot. Zeit. XVII. p. 177, — non Jacq. — *Th. spurium* A. Kern. l. c. 177.)

Legalább a felső levelei szálas sallangúak és meztelenek; alsóbb levelei majd szálas, majd hosszúkás lándzsás sallangúak, de mindannyian füzöttek; virága apró sárga, tömött; termete az előbbi fajé, a melytől meztelen hátú levelei különböztetik. Keletvidéki faj, mely nedves helyeken s a mezei tájon terem. Nálunk három változata van, u. m.:

a) a *tő-alak* szálas sallangú egészen meztelen levelekkel. Előfordul szálonként Arad mellett is a Maros mellékein; gyakoribb azonban a hegyvidéken, pl. Nyagra és Nadalbest felett a Kodrun, Menyháza patakainál és kaszálóin egész a Bratkoja rétig, Gurahoncz és Halmágy rétein, a Tőz melléken a Sebesi Lankásságon, Bokszeg nyirkosain, Világos és Kovaszincz között. Előfordul a Szárazér mentén is Ötvenestől Tornyáig.

β) a *hosszúkás levelű alak*, var. *oblongifolium* Simk. — (*Th. flavum* Kerner l. c., n L. quoad stirpem nostram). Ennek alsóbb levelei szélesen hosszúkás és nagy sallangúak, külömben e sallangjaik meztelenek. Ez a természetesebb és szélesebb sallangú alak előfordul nedves televény talajon, így pl. Arad mellett a vár sáncaiban s a Maros mentén Ó-Bodrog és Pécska vizenyős erdeiben (!), Halmágy és Pleskucza közt. (Kerner l. c. sub. *Th. flavo.*)

γ) a *szőrösödő alak*, var. *subglabrum* Simk. term. füzetek IX. p. 32. Ennek alsóbb levelein a levél hüvelye, sőt néha a sallangok is pelyhesedők, felsőbb levelei hüvelyesből együtt meztelenek. Előfordul Aradon a Marosmentén, a Csála erdő írtásain, az Élőviz-csatorna mentén, Ó-Bodrog-

nál és Pécskánál, az Aranyági völgyben, Borosjenő mellett a Mokra alján Boros-Sebes és Dézna közt, az Ó-Dézna völgyben és hegyein így a Korbu hegy füves tetején.

3. MÁJFŰ. — *Hepatica* Dill. nov. gen. 108.

9. *Hepatica triloba* Chaix in Vill. hist. dauph. I. (1786) p. 336. — *Háromkarélyú Májfű.*

(*Anemone Hepatica* L. spec. (ed. 1753) p. 538., Kéry I. c. 17. — *Hepatica nobilis* Mönch meth. (1794) 216.).

Virága sötét ibolyakék, kora tavasszal a levelek kifejlődése előtt nyíló; kifejlett levele szélesen háromkarélyú ép élű karélyokkal. Terem hegyvidékeink erdeinek és cserjés helyeinek naposabb helyein, így pl.: Zám völgyében, a Trojási völgyben, Berzova és Solymos völgyei mentén a Hegyes és Drócsa tetőig; Kladova völgyében, Világos erdős hegyein a Hidegkút és a Bot-pataka felé, Dézna hegyein, így különösen a Korbu-hegyen, Menyháza völgyében és egész hegyvidékén Zimbróig, Rescsirá-táig; Halmagy vidéke árnyasabb cserjés hegyoldalain.

4. KÖKÖRC SIN. *Pulsatilla* Tournef. inst. t. 148.

10. *Pulsatilla nigricans* Störk. de usu medico (1771) p. 7. — *Sötétvirágú Kökörcsin.*

(*Anemone montana* Hoppe (1826) p. 46 — *Pulsatilla pratensis*, *vernalis* et *vulgaris* Kéry I. c. 20, nec alior. — *Pulsatilla pratensis* A. Kerner öbz. XVII. p. 178.).

Kora tavasszal Hegyaljánk napos füves lejtőinek díszé, lilásan barna, bőlintó virágaival, a melyek a galléros száron a levelek kifejlése előtt fejtik ki díszüket. Levelei szárnyasan fűzöttek és szálás sallangúak; terméskéi hosszú tollas forgóval vannak ellátva s együttesen egy tollas gömb alakjában feszülnek szét. Terem Paulis, Gyorok, Kuvin, Világos, Muszka-Magyarád és a Mokra napos hegylejtőin, helyenként seregszámra.

5. PÁPICS. — *Anemone* L. gen. n. 694.

11. *Anemone alba* Rleichb. germ. exc. III. (1832) p. 732 sub *Pulsatilla*. — *Havasi Pápics.*

Havasokon termő fehérvirágú növény szálás sallangú fűzött levelekkel. Megyénkben csak a Gejna határán terem a biharmegyei Aries felé!

12. *Anemone nemorosa* L. spec. (ed. 1753) p. 541. — *Berki Pápics.* (*A. sylvestris* et *A. nemorosa* Kéry I. c. 17.).

Virága fehér, három szárlevele örvös és mindenik hármás levelkéjű, a melyek szárnyasan be vannak hasgatva. Tőkéje vízszintes, hengeres és

húsos. Terem a mezei és hegyi tájon, erdeink árnyas, füves helyein. Például: Arad mellett a Csála erdőben, az Ó-törökvár mellett bőven; Zám, Trojás és Berzova völgyeiben, Sólymos és Kladova völgyeinek mentén bőven; a Kecskésen Gyorok felett és innen Hidegkútnak át Bot patakáig; Boros-Sebes mellett a Piliskén (Kis-Plesa), Deznától Menyházáig és a Menyházai völgy felső részéig, valamint az Ó-déznai völgy mentén Resciratáig és Zimbróig; Gurahoncz és Zöldes erdeiben. Egyébiránt közönséges növény egész hazánkban.

13. **Anemone ranunculoides L.** spec. (ed. 1753) p. 541. — *Bog-lárka Pápics.*

(A. ranunculoides Kéry l. c. 17.).

Virága sárga, három szárlevele örvös és mindenik hármás levélkéjű, a melyek csúcsuk felé meg vannak nyúlva, oldalukon pedig szárnyasan bevagdaltak vagy nagyozva fűrészeltek. *Tőkéje szintén vízszintes, hengeres és húsos.* Terem az előbbi társaságában vagy a nélkül, a mezei és hegyi tájon erdeink árnyas, tavasszal füves helyein. Például: az Aradi vár körül, a Csálában, az Ó-törökvárnál s innen a Veres-keresztig; az egész Drócsa-Hegyes és Moma-Kodru erdős hátain a Bot patakától a Zámi völgyig és Nadalbestytől meg Boros-Sebestől kezdve Resciratáig és Halmágyig. Leszáll a Töz mellékére is.

6. ADÓNISZ. — Adonis L. gen. n. 698.

14. **Adonis aestivalis L.** spec. (ed. 1763) p. 771. — *Nyári Adónisz.* (Adonis autumnalis Kéry akad. értesítő 1859. p. 17, non L. spec. (ed. 1763) p. 771.).

Virága piros, kiterülő szirmú, csészéje meztelen; makkocskái tövükön köröskörül tarajosan fogasak, felálló csőrük csúcson meg nem feketedő. Terem szántóföldeken, erdei irtásokon. Arad körül a Csála erdőirtásain és innen a Szárazérig s Kurticsig; továbbá Tövisgyháza, Simánd, Kisjenő, Csermő, Tamánd és Boros-Sebes szántóin.

15. **Adonis flammeus Jacq.** fl. austr. IV. (1776) tab. 355. — *Lángszín Adónisz.*

Virága vérpiros kiterülő szirmú, csészéje pelyhes; makkocskáinak töve nem tarajos, csőrük csúcsa pedig fekete. Terem szántóföldeken és ugarakon, így Bánkút, Medgyes-Bodzás és Mezőhegyes mellett bőven.

16. **Adonis vernalis L.** spec. (ed. 1753) p. 547. — *Tavaszi Adónisz.* (A. vernalis Kéry l. c. 17.).

Virága nagy és sárga; makkocskái gömbölydedek és sűrűn pelyhesek. Terem erdők szélén dombos kaszálókon és legelőkön, pl.: a Nyéki-pusztá kaszálóin Szt-Anna és Tövisgyháza közt elég bőven, továbbá Mezőhegyes mellett. A szomszédos Bánságban Fennlak mellett (!).

7. MIOZÚRUSZ. — *Myosurus* L. gen. n. 394.

17. *Myosurus minimus* L. spec. (ed. 1753) p. 284. — *Picsi Miozúrusz*.

Parányi növényke, szálas tölevelekkel és rövid tőkocsánán I virággal. Virít április első felétől májusig. Zöldes sárgás virágocskáinak csészéje 5—8 levelű, szirma 4—5, keskeny szálas; e szirmok fonálforma nyele felálló, e felett sárgálló és sugarasan szétálló, kissé lapiczkás lemezke van, a mely nyakán vagyis ott, hol nyelébe áthajlik, nyirkos mirigygyel van ellátva; porzója 6—12, egyenlőtlen hosszú és a virág közepén emelkedő oszlophoz szorúl, a melyre a termők vannak számosan odanöve. Május és júniusban termékes. Apró makkocskái a hosszú oszloppá megnyúlt vaczokhoz vannak erősítve; e termékes oszlopa gyakran nagyobb és hosszabb mint maga a szár. Terem ugarokon, vizenyős, pocsolyás mezőkön a megye alföldi szakaszában helyenként bőven. Arad mellett csak a Százászér mellékén a Gelin pusztán túl a sofronyai és ötvenesi határban. Bőven terem a pocsolyás vakszikes mezőkön Simánd, Arad-Szt-Márton, Nadab, Kisjenő, Ágya, Miske területein, továbbá Csermő vasúti töltésén és mezőin. A vakszikes mezőkön azokkal a parányi növényfajokkal társúl, a melyek a szikes mezőt oly annyira jellemzik, s arról a nyár dereka előtt egészen eltűnnek. Ilyen bajtársai: a *Plantago tenuiflora* W. K., a *Trifolium filiforme* L. és *Trifolium perpusillum* Simk., valamint a *Procrassula deserti-hungarici* Simk.

8. BOGLÁRKA. — *Ranunculus* L. gen. n. 699.

1. §. *Batrachium* DC. — *Békaboglárkák*. Viráguk fehér. Kezdetben mindig csak vízben fejlődnek és a víz alá merült leveleik hajszál sallangúak, de ha a tócsa kiszárad, az iszapon is tovább fejlődnek s ekkor leveleik sallangjai szélesebbek lesznek.

18. *Ranunculus heterophyllus* Weber prim. hols. (1780) p. 42. — *Paizslevelű Békaboglárka*.

Úszó levelei kerekded veseformák, karélyosak, víz alá merült levelei szétterpedők hosszú szálas sallangokkal. Álló vizeinkben és morotváinkban, így pl. Borosjenő vízereiben, Apatelek mellett és Boros-Sebesnél a Kiskút vizeiben.

19. *Ranunculus triphyllus* Wallr. in linn. XIV. p. 584. — *Hármaslevelű Békaboglárka*.

[R. Petiveri Koch (1843). — R. radians Revel (1845)].

Úszó levelei a levélnyéligen vannak behasgatva külömben 3 sallangjuk széles, karélyforma; virága kisebb mint az előbbié. Helyenként a Töz mellékén, Boros-Sebestől s Csermőtől kezdve Ágyáig és Miskéig, továbbá a Nyéki mocsárban Szt-Anna és Tövisegyháza közt.

20. *Ranunculus paucistamineus* Tausch in flora XVII. (1834) p. 525. — *Hajszálsallangú Békaboglárka.*

Minden levele, a fent úszók is, hajszál sallangú; virága rendszeren kisebb mint az előbbi fajoké. Változatai a következők:

a) a *tőalak*, mely vízben terem és ezért levelei tisztán hajszálsallangúak. El van terjedve tavasszal a béka évad pocsolás idején Arad nagyobb tócsáiban és morotváiban, így pl. a Temesvári hídnál és vasútnál, valamint a Nymphaea érben. Azután a Százazérben Tornyától Ötvenesig és a Vonta mocsárig. Világos mellett a vasúti árkokban is innen Pankotáig meg Kurtakérig. Továbbá Borosjenő, Csermő, Bokszeg és Ágya vízereiben. Külömben közönséges hazai növényünk.

b) a *fésűs* változat [*R. pectinatus* Hazsl. akad. közl. X. (1873) p. 33, — non Dubois (1833)]. Ezt csak egyszer sikerült szednem, vagyis 1872-ben, a midőn Hazslinszkyval együtt gyűjtöttük Soborsin pályaházánál. Azóta öt éven át ismételten kerestem, de soha többé meg nem lettem. Tehát csak esetleges alak.

c) az *iszap alak*. (*R. paucistamineus* var.) *terrestris* Reichb.) A tőalakból keletkezik, ha a vizek hirtelen elpárolognak és a fejlődésben levő növény a nedves iszapon marad. Levelei ilyenkor szélesebb sallangúak, termete összetöpörödik. Szedtem a Százazér mellett és a Nyéki-pusztá mocsarainál Tövisegyháza mellett.

d) a *meztelen termésű alak*. (*R. Droueti* F. Schultz). Helyenként a tőalakot helyettesíti, a melytől csak meztelen termései különböztetik. Levele néha rövidebb sallangú mint a tőalaké.

Gyakran ez is iszapra jut a vízből, vagyis *forma terrestris* lesz belőle. Szedtem mindkét alakjában Arad mellett a Nymphaea-érben és Aranyág patakában.

2. §. *Ficaria*. — Csésze 3 levelű. Szírom sárga és pilis-gödre pikkelyvel fedett. Párta 8—12 szirmú. Gyökérzete gumós.

21. *Ranunculus Ficaria* L. spec. (ed. 1753) p. 550. — *Saláta Boglárka.*

(*Ficaria ranunculoides* Roth. — *R. ficaria* Kéry l. c. 20).

Levele ép, tojászkerekded vagy majdnem veseképzű, élén rendszerint csipkés; szára legalább tövön heverő. Terem árnyas erdőkben és ligetekben és korá tavasszal virít. Aradon a Városligetben bőven, továbbá a Csála erdőben főképz az Ó-törökvárnál és azontúl Ó-Bodrogig, Pécskáig; nemkülömben a Vár körül. A Maros hegy mellékein és a Hegyalján Világos erdejétől a Kecskésen és Kladova völgyén át Soborsinig, Zámig. A Körös és Töz völgyén Ágyától, Csermőtől és Boros-Jenőtől kezdve Menyháza gyümölcsös kertjeig és erdeinek széleig.

var) *calthaefolia* Auct. — Levelének éle egyenletes, alig vagy éppen nem csipkés; szára kevésbé heverő vagy éppen felálló. Kuvin és Világos

napos hegyein, a Mokrán és innen Csermőig meg Boros-Sebes Piliske hegyén át Menyházáig.

3. §. *Euranunculus*. Csésze 5 levelű. Párta sárga, rendes körülmények közt 5 szirmú.

22. *Ranunculus Illyricus* L. spec. (ed. 1753) 552. — *Illyr Boglárka*.

Gyökérzete gumós, szára és szálas szárnyas sallangú levele, sűrű fehér szőröktől selymes és fehér fényű. Ritka növény Mokra verőfényes hegyoldalain.

23. *Ranunculus pedatus* W. K. icones II. tab. 108. (1802). — *Ölbefogó-levelű Boglárka*.

Gyökérzete gumós, tőlevelei ölbefogón sallangósak és zöldek, szára alig leveles, szálas sallangú zöld levelekkel; természetes vaczka hosszúkás. Terem napos gyepes helyeken, így Arad körül a Vár sánczai közt, az Ó-temetőben és helyenként a Csála erdőben főképp a Veres-Kereszt táján. Ezen kívül elég bőven Pécska és Szemlak közt, továbbá a Gelin pusztán a Szarazér mentén, a Simándi pusztákon és a Korhány pusztán Ó fensége József főherczeg birtokán Kisjenő meg Ágya között.

24. *Ranunculus Lingua* L. spec. (ed. 1753) p. 549. — *Nádi Boglárka*.

Gyökere rostos, tőkéje terjedő; szára magas, egyenest felálló, belül üres; levelei egyszerűek, hosszú lándzsásak vagy szálas lándzsásak, egészen ép vagy fogacskás éllel. Mocsaras nádas helyeken termő természetes növényünk. Eddig e megyében csak a Szarazérből ösmerem, az aradi határ és Ötvenes puszta érintkezési területein.

25. *Ranunculus Flammula* L. spec. (ed. 1753) p. 548. — *Lángos Boglárka*.

(R. gramineus Kéry I. c. 20, — non L.).

Gyökere rostos, tőkéje vékony, szára is vékony, levele egyszerű és hosszú lándzsás, virága kicsiny. Terem nedves réteken Gurahoncztól Halmágyig és vidékeig elég bőven, valamint az e vonaltól éjszának eső völgyekben, pl. az Acsuvai völgyben a Tomnatik alatt fekvő lapon.

26. *Ranunculus auricomus* L. spec. (ed. 1753) p. 551. — *Aranyüstökű Boglárka*.

(R. cassubicus Heuff, in zool. bot. ges. VIII. p. 44., seu R. auricomus var) pinquis Heuff, apud Kanitz in bot. Zeit. (1863) p. 45).

Gyökere rostos és bojtos; tőlevelei hosszúnyelűek, többnyire széles kerekdedek és élükön csak fogasak, de nem ritkán ölbefogón sallangósak is. E kétféle tőlevél egyazon tőből ered; ritka dolog, hogy a tőlevelek csupa ölbefogó sallangúak legyenek, a mikor az ily alakot *Ranunculus binatus* Kitz.-nek is nevezik. Szárlevelei rövid hüvelyűek és ujjasan szálas sallangúak. Ha a felsőbb levelek sallangjai szélesebbek mint közönségesen és a növény nedvesebb televény talajon terem, akkor a *Heuffel* varietas

pinquis-e áll előttünk. Ilyen kövérebb alakok előfordúlnak a Csála erdőben is Arad mellett és az egész Drócza-Hegyes hegyvidékén.

Terem erdőkben és ligetekben: így Arad mellett a Csála erdőben, főkép az Ó-törökvárnál s innen Pécskáig; azután az Aradi vár sánczai közt. Továbbá az egész hegyvidéken Világostól Zámig, Ágristól Aranyágig, Apatelektől és Kiszindiától Nadalbestyig meg Halmágyig.

27. **Ranunculus acer** L. spec. (ed. 1753) p. 554. — *Réti Boglárka.*

(*Ranunculus Acris* Kéry I. c. p. 20.).

Gyökere rostos, tőkéje rövid s egyenes; tőlevelei majdnem meztelenek vagy aprón selymes szőrűek és soksallangúak; szárán csak az ágazások alatt vannak szálas sallangú gyengén pelyhes levelei. Közönséges Aradon (pl. a Vár sánczainál) és az egész hegyvidék völgyei mentén (pl. Aranyág völgye, Menyháza pataka, Halmágy vízmellékei).

28. **Ranunculus Steveni** Andr. in Bess. en. (1822) p. 22. — *Steven Boglárkája.*

Külömbözik az előbbtől abban, hogy tőkéje vízszintesen terjedő és hogy levelei bővebben selymesek. Nedvesebb réteken és az árkok mentén sok helyen, így pl.: Mácsa, Simánd és Tövisegyháza rétein, azután Pankotán, Muszka hegyein, az Aranyági völgyben, Kladova völgyében, Soly mos, Berzova és Soborsin völgyeiben, Dézna patakánál, Gurahoncz és Halmágy környékén.

29. **Ranunculus Crantzii** Baumg. in Schur en p. 20. — *Crantz Boglárkája.*

Havasi és havasalji boglárkánk három hasábú borzos levelekkel, borzos szárral és rostos gyökerekkel. Csészéje gyapjas és felálló. Terem a Gejrán és havasalji mellékein.

30. **Ranunculus polyanthemus** L. spec. (ed. 1753) p. 554. — *Sokvirágú Boglárka.*

(*R. lanuginosus* Kéry I. c. 20, — non L. spec. ed. 1753 p. 554.)

Szára s levele gyengén borzas; termése rövid s hajlott csőrű; csészéje elálló és borzas. Kaszálókon, gyepes helyeken az egész megyében közönséges. Gyűjtöttem Arad mellett a Vár körül, a Pernyávai legelőn, a Csála erdőben és a Szárazér mentén. Aradon túl Pécska, Kisjenő, Ágya, Apatelek, Tamánd, Boros-Sebes és Boros-Jenő, Menyháza, Halmágy, Soborsin, Paulis és Ménes mellett.

var.) *latifissus* Simk. term. füz. IX. p. 33. E széles sallangú változat csak helyenként fordul elő a tőalak területén, így például: Ménes, Gyorok, Világos, Muszka és Pankota szőlői közt és azok felett.

31. **Ranunculus repens** L. spec. (ed. 1753) p. 554. — *Kakasláb Boglárka.*

Levele szárnyasan fűzött és széles sallangú; csészéje kiterülő és

aprón selymes; gyökérzete rostos, szárai legalább részben gyökerezők. Árkok mentén, nedves helyeken Aradon s az egész megyében közönséges.

32. **Ranunculus bulbosus** L. spec. (ed. 1753) p. 554. — *Répatövű Boglárka.*

Töve gumóformán meg van vastagodva, csészéje a kocsán felé hanyat van letürve. Terem hegyvidékeink gyepes napos helyein. Így Pankota, Muszka, Magyarád és Ágris közén bőven; továbbá Világos mellett az Öregvilág hegyen, valamint Dézna várhegyén.

33. **Ranunculus mediterraneus** Griseb. in Heuff. zool. bot. ges. VIII. (1858) p. 46 pro var. — *Középtengeri-Boglárka.*

(R. sardous A. Kern. in öst. bot. Zeit. XVII. p. 218.).

Az előbbihez hasonló, csészéje letüremlett, de töve nem dagadt. Terem nedves mezőkön Arad körül s az egész megyében; síkon és a hegyvidékek völgyeiben egyaránt.

34. **Ranunculus sceleratus** L. spec. (ed. 1753) p. 551. — *Torzsika Boglárka.*

Pocsolyák, vízárkok szélein termő növény összenyomható szárral, hasgatott levelekkel. *Virága kicsiny, de termős vaczka nagy*, a porzókon és szirmokon boglyaformán túl emelkedő; természetes vaczka még nagyobb, telerakva *mákszemnyi ormótlan makkocskákkal*. Előfordul Arad körül több helyen; továbbá Pécska, Szemlak, Ötvenes, a Nyéki puszta, Simánd, Kis-Jenő, Erdőhegy, Világos, Boros-Jenő, Bokszeg, Boros-Sebes mellett; valamint Soborsin szigetén.

35. **Ranunculus arvensis** L. spec. (ed. 1753) p. 555. — *Mezei Boglárka.*

Utak szélén vetések közt. Levele sallangokra szabdalt; *termései egy körben állanak, nagyok és oldalról lapítottak*; vaczka igen rövid. A tőalak termései élükön és mindkét lapjukon erős nagy tüskéjűek; ellenben a

var) *tuberculatus* DC. syst. I. (1818) p. 297 pro specie. változat termései csak kupforma szemölcsökkel vannak berakva.

Mindkét változata előfordul Arad körül főképp Sofronya, Ötvenes és Fakert felé; továbbá Pécska, Szemlak, Simánd, Tövisgyháza, Medgyes-Bodzás, Bánkút, Pankota, Ágris és Muszka mellett. Gabona magvakkal elterjed mindenfele.

36. **Ranunculus lateriflorus** DC. syst. II. (1821) p. 251. — *Villás-ágú Boglárka.*

Szára villásan ágas, levele ép, hosszúkás lándzsás; *virága kocsán-talan* s vagy a villás hónaljban vagy az ágak oldalán ül; makkocskái kis gömb-terméssé vannak összerakva. Terem a vakszikes mezők pocso-lyáiban, vizereiben Ágya, Kisjenő, Simánd és Székudvar környékén.

9. GÓLYAHÍR. — *Caltha* L. gen. n. 703.

37. *Caltha alpina* Schur verh. sieb. ver. IV. (1853) p. 30 pro varietate. — *Havasalji Gólyahír*.

[*C. palustris* Kéry l. c. 18, — non L. — *C. laeta* Schott analecta (1854) p. 32.].

Kora tavasszal nyíló, nagy, aransárga virágaival, a Gólyák visszaérkezésének idejét jelzi. Levele jó nagy, kerekded vagy veséded, élén fogas. Tüszői egyenest állók s erős magrejtőjűek. 1884—85-ben néhány példány volt belőle a Maros mentén az Ó-törökvár táján. Azóta onnan kifüvészték. Bőven terem azonban Dézna, Menyháza, Rescirata völgyeiben, azután a Fecske völgyben Kiszindia mellett és a Tőz mentén, melynek forrásvidékéről leszáll egész Csermőig. Továbbá bőven a Zámi völgyben és a Trójási völgyben.

10. HÚNYOR. — *Helleborus* L. gen. n. 702.

38. *Helleborus Baumgarteni* Kovács in Sternheim sieb. (1846) p. 24. — *Baumgarten Húnyora*. — (Román neve: Spunz.)

[*H. purpureus* et *H. niger* Kéry l. c., nec. alior. — *H. purpurascens* A. Kerner öbz. XVII. p. 220 pro parte; Simk. term. füz. IX. p. 33., — non W. K. icones II. tab. 101 (1802)].

Tisztán keletvidéki faj. *Virágtakarója* vagyis csészéje *pirosuló*, de elvirítás után, vagyis mikor a *tüsző terméseket gallérozza*, fölszínén zöldes lesz. *Levelei* élénk zöldek és vagy egészen meztelenek, vagy *hátuk erein érdesek*, különben ölbefogottan fűzöttek, többé-kevésbé behasgatott első rendű sallangokkal. Másodrendű sallangjainak éle sűrűn és kétszeresen fűrészes. Van két alakja. Az egyiknek levele még a fonákának erein is meztelen, ez a var.) *glabrescens*; a másik levelének fonákán a főbb erek apró kúpcskáktól érdesek, ez a var.) *aspera* Simk.

Nálunk főképp az érdeserű alak terem. Hegyi erdeinkben a Trójási völgytől a Drócsán át az odvosi és sólymosi völgyekig, Világosig, Ágrisig és a Hegyesig. Továbbá Szlatina és Nadalbesty hegyvidékétől a déznai kettős völgy mentén részben Menyházáig, másrészben a Hollóhegyen és a zúgói völgyön át Resciratáig, Banyisoráig és a Momáig. Végül a Kishalmágyi hegygerinczek mentén Halmágy vidékén.

Tőkét a köznép marhák gyógyítására használja. Megsúrja a szarvasmarha lebernyegét árral és az így ejtett sebbe benyomja a Húnyor meghegyesített tőkét. Beteg sertésnek a fülén ejtenek szúrást és ebbe szorítják bele a Húnyor gyökeret. Ez a szer úgymond kihúzza a betegséget az állatból. Oravicza vidékén ugyanazt teszik.

II. GALAMÓ. — *Isopyrum* L. gen. n. 701.

39. *Isopyrum thalictroides* L. spec. (ed. 1753) p. 557. — *Harangvirág-levelű Galamó.*

Tőkéje terjedő, és erős rostokkal van sűrűn csomósan körülrakva; szintén magános, hosszúnyelű, hármasan fűzött, szárlevelei nyeletlenek s tőlevele hármasan fűzöttek, 3 karélyú vagy csipkékű tojásdad levélkéekkel; virága fehér, a szárlevelek hónaljából egyenként kiemelkedő; termése lapos tüsző s egy virágából rendszeren 2—3 ily tüsző fejlődik.

Hegyvidéki erdeink tavaszi flórájának dísze, mely a Maros-mellék hegységén Zámától Világos váráig valamennyi völgyben és erdőben, közönséges, sőt innen lehozta a Maros a Csála erdőbe is, mert az Ó-törökvár és Bodrog közt is található belőle néhány példány. Terem továbbá Aranyág s a Hegyes erdeiben, valamint Nadalbesttől és Déznától kezdve a menyházai Punkoj felsőbb erdejéig és Rescsirátságig.

12. KANDILLA. — *Nigella* L. gen. n. 685.

† *Nigella Damascena* L. — *Damaszkuszi Kandilla.*

Kék virágát hajsál-sallangú nagy gallér fogja körül. Ez teszi feltűnő növénynyé és kedvelt kerti virággá. Kerteinkben a gyakran teljesedő virágú alakja, vagyis a *var.) flore plena* fordul elő.

40. *Nigella arvensis* L. spec. (ed. 1753) p. 534. — *Mezei Kandilla.*

Virága és termésének töve körül nincs körgallér, a szár legfelsőbb levele majd eléri a termést, majd jóval azalatt marad; virágának csészéje 5 szirmú, a mely szirmai nyélbe keskenyedő aljukon szennyes fehérek, tojásdad lemezük csúcsa felé pedig kékesek; 4—5 tüszője közepe tájáig össze van forradva, mindenik tüszője hengerded, 3 erű s varrata felé gyengén érdes; 3 szegletű fekete magvai szemölcsösen érdesek; szára és szálas sallangú levelei zöldek. Terem parlagokon, szántóföldeken, vasutak töltésen. Arad körül főképp a vasutak töltésein, Ötvenesig, Glogováczig és Gyorokig; továbbá Paulis szőlői közt, Uj-Panát parlagain, a Mokra hegyen; Boros-Sebes mellett (Kéry l. c. 19), a Maros partjain Szemlak mellett, a vasút mentén Medgyes-Bodzás és Bánkút mellett.

13. HARANGVIRÁG. — *Aquilegia* L. gen. n. 684.

41. *Aquilegia vulgaris* L. spec. (1753) p. 533. — *Köz Harangvirág.*

Kék és fehér változatú virágokkal termesztik kerteinkben. Boros-Sebes vidékéről említi Kéry l. c. 17., de úgy látszik csak valamelyes elvadult példány alapján, mert a megyében mint vadon termőt sehol sem láttam.

Közel rokonát az erdélyi *Aquilegia nigricans* Baumg.-t sem láttam megynkből. Ez utóbbi különbözik a kerti *A. vulgaris*-tól abban, hogy *magvai korom feketék és fényesek, cséssze szirmai* pedig nem tompa, hanem *kihégyezett csúcsnak*.

14. SAROKVIRÁG. — Delphinium L. gen. n. 681.

42. *Delphinium Consolida* L. spec. (1753) p. 530.— *Mezei Sarokvirág*, vagyis *Szarkaláb*.

Szára buglyosan szétágazó, *berzedten álló ágacskáinak végén 2—3 szétálló kék virág* van, *termése* egy magános *tüsző*, *meztelen magrejtővel*.

Vetések közt s parlagokon Arad körül s az egész megyében elterjedt terhes gyom, melynek virágaiból azonban a cukrászok zöld és kék festéket készítenek.

43. *Delphinium Orientale* Gay in Des Moulins cat. dord. (1840) p. 12. — *Keleti Sarokvirág*.

Szára ágatlan vagy elágazó, *ágai felállók s valamint a szár csúcsa, hosszú virágfürttel végződnek; virága lila színű, kocsánainak murvái* hosszuk *a szirmokat elérők*; egy tüszőjű *termésének magrejtője mirigyesen borzas*. — Terem vetések közt Szemlak mellett.

† *Delphinium Ajacis* L. spec. (1753) p. 531. — *Ajax Sarokvirága*, vagy Tompa »*Virágregéi*« szerint: *Királyvirág*.

Termetében hasonlít a *D. Orientale* Gay-hoz, de virága sohasem lila, hanem kék, fehér, piros vagy e színekből tarkázott, továbbá kocsánainak murvái kicsinyek, a szirmokat el nem érők. Nálunk csak kerti virág.

Középtengermelléki növény, melyhez a régi görögök több regét szöttek és fűztek, mert kékes virágú alakja pártájának torkában oly vonások vehetők ki, a melyekből e szó állítható össze: *IIIIII*. Ezt a rejtélyes virágírást Tompa Mihály az ő »*Virágregéiben*« következőkép fejté meg: »*Arádnak Igéző Arcza Illatos Ajka.*»

15. SISAKVIRÁG. — Aconitum L. gen. n. 682.

44. *Aconitum Vulparia* Reichb. ill. aconit. (1827) tab. 56—58. — *Rókaölő Sisakvirág*. (Román neve: *Omag*.)

Tőkéje vastag, elágazó, ujjasan hasogatott leveleinek sallangjai szélesek, tenyeresen kiterülők; virágai sárgák, fürtösek; tüszői meztelenek.

Terem Halmágy hegyhátain a Gejna felé és a Kodru hegység magasabb erdős helyein, így Szlatina és Nadalbesty felett a Bratkoja kaszálóig és Menyháza felett a Punkoj hegy tetejéig.

r6. AKTÉA. — *Actaea* L. gen. n. 644.

45. *Actaea spicata* L. spec. (1753) p. 504. — *Füzéres Aktéa*. — (A. *spicata* A. Kern. öbz. XVII. p. 222.).

Tökéje évelő, vastag, vízszintesen terjedő; levele kétszeresen vagy háromszorosan szárnyalt, többnyire hármás szabdalású; virága kicsiny s fehér, virágzata tojásdad, termése fekete bogyó.

Terem hegyi árnyas, köves erdőkben, így Nadalbesty felett a Kodrun a Bratkoja kaszáló felé, Menyháza felett a Punkoj hegyen, Halmágy mellett a Gejna felé vezető hegyhátakon; Ó-Dézna völgyének árnyas hegymellékein főkép a Holló és Hollócska hegyek erdős mélyedéseiben.

† *Paeonia officinalis* L. spec. (1753) p. 530 var.) *a.*, vagyis a *Gyógy Bazsarózsa*; és *Paeonia corallina* Retz obs. III. p. 34, vagyis a *Korallmagvú Bazsarózsa*, kerteink Pünkösöd táján nyíló virágai. A *Gyógy Bazsarózsa* virága bíbor színű vagy fehér, levele pedig mind szárnyasan szabdalt, tövön sokhelyt egymásba olvadó széles lándzsás sallangokkal; a *Korallmagvú Bazsarózsa* virága rózsaszín, levele pedig kevésbé szabdalt, sallangjai szélesek, épek, egymástól távol állók, hosszúkás tojásdadok, sőt legfelső levele egészen ép.

Igen szép kerti dísz a *Szálassallangú Bazsarózsa* is (*P. tenuifolia* L.) sötét vérszínű virágaival, csakhogy nagyon ritka helyt termesztik. Pedig ez vadon is terem hazánkban a déldunai homoktengeren és a Mezőségen. Itt említendők továbbá a *Magnolia-félék* (Magnoliaceae) családjába tartozó következő kerti díszfáink és díszcserjéink: 1. A *Virginiai Tulipánfa*. (*Liriodendron tulipifera* L. spec. (1753) p. 535), melyből különösen Boros-Jenőn az Atzél-féle kertben gyönyörű fák vannak. Virága tulipánforma, 8 cm. széles, de zöldes; levelei háromkarélyúak, középső karélyuk azonban ívesen visszafele van bekanyarítva, úgy hogy e miatt a kisgyermek állaruháihoz hasonlítanak. — 2. A *Japáni Magnolia*. (*Magnolia obovata* Thumb. act. soc. lin. lond. II. 336). Cserje, mely nagy, előbb pirosló, később elfehéredő szirmú virágait kora tavasszal fejleszti a levelek kifésülése előtt. — 3. A *Caroliniai Calycanthus* (C. *floridus* L. spec. ed. II. 718.) melynek nemcsak virágai, hanem kérge és gyökerei is kellemes fűszerillatúak. Itt említendő továbbá a *Sóskafa-félék* (Berberidaceae Vent.) családjába tartozó következő kerti cserjéink: 1. A *Sóskafa* (*Berberis vulgaris* L. spec. (1753) p. 330), ez az ágas tövisű és fürtösen álló sárga virágú cserje, melynek szálkásan fogazott savanyú leveleit, valamint piros savanyú terméseit étkül használják. — 2. A *Mahonia aquifolium* Nutt. Éjszak-Amerikából eredő kis díszcserjénk, melynek szárnyasan összetett levelei vannak és áttelelő bőrnemű levelkái a *Magyalfára* (*Ilex aquifolium* L.) emlékeztetnek.

II. cs. *Nimfėja-félék.* — *Nymphaeaceae Salisb.*17. NIMFÉA. — *Nymphaea* Smith.

46. *Nymphaea neglecta* Hausleutner in flora VIII. (1850) p. 905. — *Vízifehér Nimfėja.* — (*N. alba* Simk. term. füz. IX. p. 36, non L. spec. (ed. 1753) p. 510, cujus species est collectiva ex stirpibus Europaeis et Americanis constans. Etiam *Nymphaea alba* L. l. c. genuissima idest »*Lapponica*« a nostra stirpe certe diversa.).

Állandó morotváink és mocsaraink díszé, a melyek víztükrét nagy, kerek, épélű, bőrnemű s fénytelen levelei elborítják; e levélrajok között pedig tenyérnyi nagyságú, hófehér szirmú, rózsasforma virágai emelkednek a víz színe felé. A mi Nimfeánk virágai nagyok, bibesugarainak száma 15—20; maghona szélesen gömbölyded, átmetszetben majdnem veséded és közetlenül a bibetányér alatt nincs porzókkal berakva; levéllemezeinek nyilasan hasadt válla gyenge ívvel kétfelé terped. Ezek a tulajdonságok különböztetik az éjszaki *Nymphaea alba* L. (ex parte) és a nyugatvidéki 5—10 bibesugarú *N. candida* Presl. és *N. biradiata* Sommerauer fajoktól.

Több helyt termett ezelőtt a megyében, így pl. Ágya mellett is, de ma már kipusztult onnan. Arad mellett is bővebben termett még 1872-ben, a midőn a Holt-Maros a Csála erdő szélén még tele volt vele. 1881-ben már nyoma se volt a megbűzshödött vízű Holt-Marosban, s azóta sem látható benne, illetőleg utódjában az Élővíz-csatornában.

Terem még a Csála erdő egyik morotvájában a *Nimfėja-érben*. Ez a morotva is 1885. aug. 14-én a nagy szárazság miatt egészen ki volt száradva Nimfėjaival együtt, úgy hogy azt kellett hinnem, hogy itt is kivész e vízitündér. Ám 1888-tól kezdve máig (1891) ismét vígan és bőven tenyészik az ott.

18. TAVIRÓZSA. — *Nuphar* Smith prodr. fl. graec. I. 360.

47. *Nuphar luteum* L. spec. (1753) p. 510 sub. *Nymphaea*. — *Sárga Tavirózsa.* — (*Nymphaea lutea* Kéry l. c. 20.).

Nagy, tojásdad, bőrnemű, épélű s a víztükrén úszó leveleinek a levélnyéligen behasadt válla majd nyílt, majd az egymást érintő, sőt befedő vállszélek miatt zárt.

Virága sárga, a víz színe felé emelkedő, majdnem kerekded szirmú s alig félakkora, mint a Nimfėjaé. Termése a bibetányér felé kúposan megnyúlik; bibetányérjának bibesugarai csak tövön érintik egymást, külföldben elkülönítvék.

Terem Miske mellett a Tőz morotvaiban és Bokszeg mellett a Bokszezi hídnál. Utóbbi helyen 1889-ben már igen kevés volt belőle.

III. cs. Mák-félék. — *Papaveraceae* Juss.19. MÁK. — *Papaver* L. gen. 263.

48. *Papaver Rhoeas* L. spec. (1753) p. 507. — *Veres Pipacs*.

Virága rikitó veres s elég nagy; tokja meztelen és visszasan tojásdad. Árkok s kerítések mentén, szántóföldeken az egész megyében terhes gyom.

49. *Papaver hybridum* L. spec. (1753) p. 506. — *Korcs Pipacs*.

Virága veres, kisebbszerű, tokja sertés és gömbölyded. Szántóföldeken előforduló ritka és kósza növény, melyet Kéry l. c. 20. Boros-Sebes vidékéről említ.

50. *Papaver dubium* L. spec. (1753) p. 1196. — *Kis Pipacs*. — (P. dubium és P. alpinum Kéry l. c. 20, mert a *Havasi Mák* sem e megye havasain, sem egyáltalán az egész Biharhegység havasain sehol sem terem.)

Virága kisebbszerű s veres vagy fehér, szirmainak töve fekete; tokja meztelen és hosszúdad. Szántóföldeken és parlagokon Aradon s az egész megyében közönséges.

† *Altató Mák*. — (*Papaver somniferum* L.) Levelei símák, szürke-zöldek, a felsőbbek épek és szíves vállukkal szárölelők. Virága vagy fehér s ekkor tokjai rendszeren nagyobbak és fel nem nyílnak, ez a *P. officinale* Gmel; vagy pedig többé kevésbé rózsaszínűek tövön sötét violaszín foltokkal s ekkor tokjai a bibetányér alatt kilyukadoznak. Mindkét fajtáját természetik helyenként.

20. SZARVAS-MÁK. — *Glaucium* Tournef. inst. 130.

51. *Glaucium corniculatum* L. spec. (1753) 506 sub. *Chelidonio*. β) *flaviflorum* DC. prodr. I. p. 122. — *Sárgaszirmú Szarvas-mák*.

Az egész növény levelestől együtt faközöld és szöszös; levelei szárnyason széles hasábúak; virágának szirmai kisebbszerűek és tiszta sárgák; szálashengeres és sertés tokja igen hosszú s megérve csúcsa felől két kopáccsal kovad fel. Irodalmi alapon hazánk flórájára új adat és ha némely Auctoraink *Glaucium flavum*-ja idetartozik, akkor legalább is új helyesbítés.

Terem utak és vetések szélein a Szemlaki dombháton bőven, valamint innen Bánkútig, Medgyes-Bodzásig és Mezőhegyesig itt-ott. — A. Kerner az *öst. bot. Zeit.* XVII. 225. lapján Butyin mellől csak valamely tévedés alapján vehette fel a *G. corniculatumot*.

21. GÓDIRCZ. — *Chelidonium* L. gen. n. 647.

52. *Chelidonium majus* L. spec. (1753) 505. — *Vérehulló Gódircz*.

Közönséges dudva az egész megyében parlag és megműnkált talajon. Könnyű felösmerni arról, hogy akár gyengén szöszös szárát, akár

széles sallangú leveleit, akár húsos veres tőkáját csipjük meg, a sebhelyből mindig virágai színéhez hasonló narancs-sárga folyadék serked elő és cseppen el, mintha csak vére hullana. Ha tőkáját a tehénnel megetetik, annak tejéből szebb, sárgább vajot lehet készíteni.

IV. cs. *Füstike-félék.* — *Fumariaceae DC. syst. II. 105.*

22. **KAKASLÁB.** — *Corydalis* Vent. in fl. franc. IV. 636.

53. ***Corydalis cava*** L. spec. (1753) p. 699 pro var.) *Fumariae bulbosae.* — *Odvás Kakasláb.*

Gumójának alja *odvas*; a gumóból eredő *virág szára tövén* vagyis ott, a hol a földből kiér, *nincs hártvás pikkely; murváit épek*; tok termése hosszúnyelű; virága majd fehér, s ekkor *C. albiflora* Kit. in Schult. öst. fl. (1814) II. 305 a neve, majd verhenyes vagy tarka.

Erdeink tavaszi dísze. Arad mellett a Csála erdőben az Ó-törökvár körül s innen a Vereskeresztig bőven. A Maros mellék hegyein Zámától a Kecskésig és Világosig (Bot völgye); a Fehér-Körös hegyvidékein a Drócsa alján Szakács és Zöldes felett, továbbá Dézna, Menyháza, Rescirata, Zimbró körül.

54. ***Corydalis solida*** L. spec. (1753) p. 699 pro var.) *Fumariae bulbosae.* — *Tömör Kakasláb.*

Gumója egészen telt, tömör; a gumóból eredő *virág szára tövén* vagyis ott, a hol a földből kiér, *elálló* nagy *hártvás pikkely van; murváit újassan hasadtak*; tok termése hosszúnyelű; virága lilás vagy verhenyes.

Erdeink tavaszi dísze s terem Arad mellett és a megye hegyvidékein mindenütt, hol az előbbi faj előfordul, sőt annál elterjedtebb és gyakoribb.

23. **FÜSTIKE.** — *Fumaria* L. gen. n. 849 pro p.

55. ***Fumaria Vaillantii*** Lois. not. (1810) p. 102. — *Vaillant Füstikéje.*

Csészéje keskeny s apró, a pártánál vagy hatszor rövidebb; pártája halavány, csak csúcán van sötét lilás foltja; gömbölyű terméskeinek csúcsa hegyes, de e csúcs kétoldalán behorpadás van; kocsánja vagy kétszer hosszabb mint termése.

Terem szántókon, szőlők parlagain, ugarokon. Így Paulis szőlői közt, továbbá Simánd, Nadab, Erdőhegy szántóin és parlagain. Dézna mellől közli Kerner (öbz. XVII. 226).

56. ***Fumaria Schleicheri*** Soy. et Will. obs. (1828) p. 17. — *Schleicher Füstikéje.*

Csészéje ennek is apró s keskeny, termése gömbölyded s apró csú-

csú; de *különbözik az előbbtől vereses és valamivel nagyobb-pártája által.* Terméseinek kocsána rendszeren vagy kétszer hosszabb a termésnél. Hosszabb kocsánú fajváltozatát vagyis a *Fumaria acrocarpa* Petm.-t e megyéből nem láttam.

Terem vetések közt és parlagokon. Megyénkben az előbbinél gyakoribb. Arad mellett a Pernyávai legelőn, a Buzsáki pusztán s innen a Százázér fele eső szántókon Tornyáig, Ötvenesig, Sofronyáig. Továbbá Paulis kerítései mentén, Kuvin és Világos szőlői közt, Muszka, Pankota, Apatelek, Tövisgyháza, Simánd, Nadab, Erdőhegy, Bánkút és Medgyes-Bodzás körül. Túl a Maroson Keresztes mellett.

57. *Fumaria prehensilis* Kit. hort. pest. (1812) 10. — *Nyűgös Füstike.* (F. rostellata Knaf. anno 1846.).

Csészéje tojásdad lándzsás, fogazott, a párta felénél alig rövidebb; virága pirosló s nagyobb mint az előbbi fajké; *termése gömbölyű s tetején apró csúcsú.*

Utak, főkép vasutak szélein Nadab, Simánd és Arad mellett, bőven Paulis körül főkép a vasuti töltés mentén.

58. *Fumaria officinalis* L. spec. (1753) 700. — *Orvosi Füstike.*

Csészéje s pártája olyan, mint az előbbi fajé, de *termése nem gömbölyű, hanem szélesebb mint hosszú* és tetején egyenes vagy kissé behorpadt. Terem főkép vasutak töltésein Arad és Paulis mellett. Boros-Sebes vidékéről említi Kéry (l. c. 18).

V. cs. Keresztesek. — *Cruciferae* Fuss. gen. 237.

24. **ZSÁZSA.** — **Roripa** Scop carn. (1760) p. 520. — (Nasturtium R. Br. anno 1812.)

59. **Roripa palustris** Poll. hist. pl. palat. II. (1776) 230 sub Sisymbrio. — *Mocsári Zsázsa.*

Terem Arad mellett a Maros árterein és fővenyes mellékein az Aradi vár körül, továbbá a Maros mindkét partja mentén Glogovác és Mondorlak mellett, valamint Soborsin szigetén. Előfordúl a szikes Alföldön is Otlaka és Nagy-Pél közt a Székes-tónál, Jellemvonásainak kiemelésére, valamint többi Roripáink meghatározására szolgáljon a következő:

Jellemkulcs.

1.	}	Szirom legfeljebb akkora hosszú, mint a csészé; gyökér két nyári, húsos, mérőleges karógyökér; termése rövid, vaskos; kocsán vagy akkora hosszú mint a termés:
		<i>R. palustris</i> (Poll.)
		{Szirom hosszabb mint a csészé . . . . . 2.

2. { Közepső és felső szárlevelei egyszerűen szárnyaltak, s minden sallangjuk keskenyszálas, épélű; tőlevelei félbe szárnyaltak; termése petéded, felfúvott és vékony megnyúlt kocsánjánál többszörösen rövidebb. Verőfényes köves hegyoldalakon termő növény:
R. Pyrenaica (L.)
3. { Közepső és felső szárlevelek vagy nem szárnyaltak, ha pedig szárnyaltak és sallangjaik keskenyek, akkor e sallangok többnyire fogazottak s a tőlevelek is végig szárnyaltak. Nedves helyeket kedvelő növények: 3.
 Termés szálas, vékony, 1—1½ mm. átmérőjű . . . . . 4.
 Termés duzzadt, vaskos, legalább 2 mm. átmérőjű, s alakra nézve lehet gömbös, petéded vagy hosszúkás . . . . . 5.
4. { Termése 1 mm. széles s akkora vagy hosszabb mint kocsánja, minden levele szárnyalt s legalább a felsőbbek keskeny, hosszú sallangúak. Nedves helyeken s mezőkön közönséges növényünk: . . . . . *R. silvestris* (L.)
 Termése hosszú, majd akkora mint kocsánja s 1 mm.-nél fejlett korban valamivel szélesebb; levelei közül legalább az alsóbbak vagy félig szárnyaltak széles középmezével, vagy széles kerülékes sallangúak. Ritka növény: *R. Reichenbachii* Knaf.
 Termése rövid, legfeljebb félakkora mint kocsánja, szárnyalt leveleinek sallangjai lándzsásak, fogasak, vagy pedig nincs kellően behasgatva a levele. Ez is ritka nálunk: *R. uliginosa* Simk.
5. { Szár szegletes s legalább alja felé vagy ágastúl együtt kemény . . . . . 6.
 Szár hengeres, ágaival együtt bőrdős, könnyen összenyomható . . . . . 7.
6. { A szár felső része ágastól együtt kemény; termés petéded vagy hosszúkás; levél szárnyalt vagy félbe-szárnyalt vagy csak nagy hasadt fogú. Korcs növény (*R. Austriaca* × *silvestris*): . . . . . *R. armoracioides* (Tausch.)
 A szár felső része ágastól együtt kemény; termés egészen gömbös; levél félbeszárnyalt vagy ép. Szárazabb helyeken az előbbi társaságában: *R. Austriaca* (Crantz.)
 A szár felső része ágastól együtt bőrdős; termés petéded derékszög alatt elálló vagy kissé hátratört hosszú kocsánokon. Vizek partján termő korcs növény (*R. subamphibia* × *Austriaca*): . . . . . *R. pseudoriparia* (Simk.)
7. { Termése gömbölyű, kocsánjai legalább részben hegyes szög alatt felfele irányulók. Vizek partján termő korcs növény (*R. subaustriaca* × *amphibia*):
R. Hungarica Borb.
 Termés petéded vagy hosszúkás, kocsánjai legnagyobb részben hanyatgörcbülők és derék vagy tompaszög alatt állanak el. Vizek partján: . . . . . *R. amphibia* (L.)

60. *Roripa Pyrenaica* L. spec. (1753) 657 sub *Sisymbrio*. — *Pirenaei* Zsázsa. — (*Myagrum saxatile* Kéry l. c. 19, — non L. — *Kernera saxatilis* Neilr. ung. slav. quoad stirpem comitatus Arad, non Reichb. — A Reichenbach elnevezte *Kernera saxatilis* csak mészkö hegyeken terem, így meggyénkhez legközelebb a Vulkánon Abrudbánya felett.)

Szikár köves hegyoldalokon, így: Boros-Sebes mellett a Piliske hegyen, Dézna várhegyén, az Ó-Déznai völgyben, Kisindianál a Fecske-völgyben, Zöldes és Szaturónál, Józszáshelytől Báltyelég, Csúctól a Halmágyi Nagyhegyen át Ócsig és Kis-Halmágy hegyhátság.

61. **Roripa silvestris** L. spec. (1753) 357 sub Sisymbrio. — *Berki Zsázsa*. — (Sisymbrium silvestre L. t. c.; Kéry l. c. 21.)

Nedves szántókon, kaszálókon, folyók és patakok berkei s partjai mentén Aradon s az egész megyében közönséges.

62. **Roripa Reichenbachii** Knaf. in Simk. közlem. XVI. (1879) p. 89 és 91. — *Reichenbach Zsázsa*.

Nedves kaszálókon, árkok mellett Tövisgyháza körül.

63. **Roripa uliginosa** Simk. magy. növ. lap. II. (1878) p. 147. — *Artéri Zsázsa*.

Terem vízmosások mentén Paulis szőlői közt. (Simk. term. füz. IX. 35). Egyebütt nem találtam e megyében.

64. **Roripa armoracioides** Tausch in flora XXIII. (1840) II. p. 706 sub Nasturtio. — *Tormás Zsázsa*.

Főalakjának termése röviden petéded, azaz majdnem gömbölyű és levelei kevésbé vannak behasogatva. Ez ritkább nálunk, de azért Arad mellett a Marosparton és Boros-Sebes mellett ez is előfordul a következő változattal együtt.

β *pinnatifida* Tausch. l. c. Ennek termései hosszúkás petédedek vagy hosszúkásak, levele gyakran félbeszárnyalt vagy egészen szárnyalt. Böven a Maros mentén, főképp az Aradi vár körül, továbbá Bokszeg mellett a Fehér-Körös mentén, Boros-Sebes patakánál és nyirkos szántói közt.

65. **Roripa Austriaca** Crantz stirp. I. (1762) t. 2 sub Nasturtio. — *Ausztriai Zsázsa*.

Utak, folyók mentén, nedves szántóföldeken és mesgyéiken Aradon s az egész megyében.

66. **Roripa pseudoriparia** (sub-amphibia $\times$ Austriaca) Simk. közlem. XVI. (1879) 90 sub Nasturtio. — *Félszap Zsázsa*.

Morotvák, vízerek partján. Szedtem Aradvára sánczaiban. E lelőhelyén kívül csak Kis-Marja és Pancsova vidékéről ösmeretes.

67. **Roripa Hungarica** (sub-austriaca $\times$ amphibia) Borb. tanáregyl. közl. 1877 p. 124; ak. közlem. XV. (1878) p. 197. — *Magyar Zsázsa*.

Arad mellett a Csála erdőben a Nimfée-ér partján szálanként a *Roripa amphibia* (L.) társaságában (Simk. term. füz. IX. 35). A nevezett helyen 1885 óta csak egyszer találtam meg újra.

68. **Roripa amphibia** L. spec. *a*) (ed. 1753) 657 sub. Sisymbrio. — *Iszap Zsázsa*. — (Sisymbrium amphibium β) aquaticum L. l. c., seu Nasturtium aquaticum Auct.).

Tavak, morotvák, folyók mentén. Aradon a Nymphaea-érben, a Bogdanovics-érben, a Holt-Marosban s a Vár sánczai közt. Továbbá Miske és Ágya közt a Tőz mellékein és innen a Tőz mentén Boros-Sebesig, illetőleg annak Kiskút nevű lecsapolt laposáig. — Kerner l. c. XVII. 363 Dézna mellől közli.

† *Cochlearia Armoracia* L. spec. (1753) 648. — *Torma*. Termesztik kertekben, szőlők közt s az ily helyeken el is vadúl. Bőven terem például a Fehér-Körös partjain Kis-Jenő mellett.

† *Cochlearia officinalis* L., mely Kéry l. c. 18 szerint Boros-Sebes vidékén is előfordúlna, sem ott, sem a Biharhavasokon nem terem.

† *Nyári viola* (*Cheiranthus annuus* L. et *Ch. incanus* L.) és a Sárga vagy *Téli viola* (*Cheiranthus Cheiri* L.) igen kedvelt kerti virágaink. A *Nyári-viola* virága lilás, vereses vagy tarka s levelei szürkék; a *Téli-viola* virága sárga s levelei fényes zöldek.

25. **TORMÁNCS.** — *Barbaraea* Br. in Ait. hort. kew. IV. 109.

69. *Barbaraea vulgaris* Br. l. c. (1812) p. 109. — *Közönséges Tormáncs*.

Szára felálló ágas, levelei közül az alsóbbak félbe-szárnyasak, a felsőbbek többé-kevésbé épek; virága sárga, termései felállóak. Szántóföldeken, mezőkön, kaszálókon Aradon s az egész megyében közönséges.

26. **TURRITIS** L. gen. n. 819.

70. *Turritis glabra* L. spec. (1753) p. 666. — *Meztelen Turritisz*.

Szára sudar és levestől szürkezőld s meztelen. Tőlevelei szárnyasan hasgatottak, szárlevelei épek, nyilas vállal szárölelők. Virága sárgás fehér; termései hosszú beczők. — Megyénk számos helyén itt-ott pl.: Kladova völgyében, Paulis, Gyorok, Kuvin szőlői közt, Muszka, Világos, Galsa és Apatelek hegyein.

27. **ARABIS** L. gen. n. 818.

71. *Arabis auriculata* Lamarck. encycl. I. (1783) 219. — *Füles Arabisz*.

Levele hosszúkás tojásdad, szíves vállal szárölelő, kétágú szőröktől sűrűn fedett és szürke; termése és kocsána a virágzati tengelytől elálló. Terem füves helyeken a Maros mellékein és a csanádi dombháton. Arad vára körül néhány szál, de bőven Pécska és Szemlak közt, azután Mező-hegyes, Medgyes-Bodzás és Bánkút mellett.

72. *Arabis sagittata* Bertoloni pl. genuens. (1804) 185 sub. Turritide. — *Nyilaslevelű Arabisz*.

Levele nyilasan szíves vállal szárölelő, hosszúkás tojásdad és kevés kétágú szőrrel vértezett; termései kocsánostól együtt a virágzati-tengelyhez szorulók s felállóak. Napos füves helyeken itt-ott, pl.: Arad mellett a Vár körül és Ó-Bodrog felé néhány szál, Pécska és Szemlak közt, Mező-hegyesen, Világos szőlői közt, mind e helyeken kevés; de elég bőven a Bratkója kaszálón s innen a Menyházai kaszálók felé.

73. *Arabis petrogena* A. Kern. öst. bot. Zeit. XIII. (1863) p. 141. — *Kövifehér Arabisz.* — (*Sysimbrium arenosum* Kéry l. c. 21, non L.)

Szárlevele nyélbe keskenyedő, megnyúlt és nagyobb részt félbeszárnyalt; tőlevelei egyenletesen félbeszárnyaltak; termése a virágzati tengelytől ívesen eláll.

Terem a Maros mentén Aradon és Uj-Aradon, különben megyénk egész hegyvidékén otthonos, főkép sziklás cserjés helyeken. Pl.: Zám, Sólymos és Kladova völgyei; Aranyág völgye, Boros-Sebes, Dézna, Menyháza, Rescirata, Jószáshely, Halmágy.

28. **ARABIDOPSIS** DC. syst. II. 480; Schur en. 55.

74. *Arabidopsis Thaliana* L. spec. (1753) 665 sub. Arabide. — *Thal Arabidopszisza.*

Szára és levele kevés villás szőrű, tőlevele hosszúkás nyeles, szárlevele hosszúkás lándzsás és keskenyedő vállal ül a száron; virága fehér; termései karcsú elálló kocsánuak, ívesen fel vagy elállók.

Szántókon, mezőkön, kaszálókon. Így Arad mellett a Maros mentén a Vár körül, a Pernyávai temetőben, a Tóközön s innen Pécskáig és Szemlakig; továbbá a Szárazér mentén a Gelin pusztán és Ötvenesnél; vasuti töltéseken Paulisnál, patakok mentén a Kladovai és Zámi völgyben, parlagokon, Szlatina, Butyin, Kisindia, Boros-Jenő, Csermő, Medgyes-Bodzás és Bánkút mellett.

29. **TORMAFŰ.** — *Cardamine* L. gen. n. 812.

75. *Cardamine amara* L. spec. (1753) p. 656. — *Forrási Tormafű.* — (*Nasturtium officinale* Kéry l. c. 19, non R. Br.).

Hegyvidékek forrásainál és csermelyeinél, így a Menyházai patak felső részén és a Zámi völgyben.

Szára s levelei édeses csípős retek ízűek s ezért élvezhetők; tőleveleinek levélkéi kerekdedek, szárleveleinek levélkéi hosszúkásak s mindannyian szegletesen fogasok; szirma a csészénél 2—3-szor hosszabb.

76. *Cardamine pratensis* L. spec. (1753) 656. — *Réti Tormafű.*

Szára s levelei inkább keserűek mint tormafűek, de azért élvezhetők; tőleveleinek levélkéi kerekdedek, szegletesen fogas vagy hullámos élűek, de szárleveleinek levélkéi (főkép a felsőbbeké) szálasak és épélűek; virágának nagysága szerint következő fajtái vannak:

a) *tőalak.* Virága nagy, fehér, szirmai 2—3-szor hosszabbak a csészénél. A Maros árterein Arad mellett az Ó-törökvárnál, azután bőven Sólymostól kezdve Konopon és Berzován át Zámig. A Töz és Fehér-Körös mellékén Apatelek, Boros-Jenő, Csermő, Tamándtól kezdve Boros-Sebesig, Nadalbestig, Menyházáig, Rescirátáig, Acsuváig.

β) *C. palustris* Peterm. — Minden része nagyobb, nyúltabb mint a tőalaké; felsőbb szárleveleinek sallangjai megnyúltak, szirma fehér, nagy és széles, 3-szor akkora mint csészéje. Terem a Nimfée-ér mellett kevés példányban a Csála erdőben.

γ) *C. Hayneana* Welw. — Virága kisebb mint a tőalaké, szirma fehér s kétszer akkora mint csészéje. — Terem Aranyág völgyében és a Csigér mentén Ternováig.

δ) *C. rivularis* Schur. Havasalji növény lilás piros virágokkal, kis levélkéjű tőlevelekkel. A Gejna csermelyei és forrásos laposai mentén.

77. *Cardamine umbrosa* Andr. in DC. syst. II. (1821) p. 260. — *Csaliti Tormafű*.

Virága fehér s apró, szára tövön vagy alsóbb részeiben ágazik el, sugár ágú kevés s kicsiny levelű és *meztelen, tőlevele számos*, egész levélrózsa van belőlük a termést érlelő növényen is.

Hegyvidékeink csalitos völgyeiben, így a Zámi völgyben, a Fecske-völgyben Kisindia (Keszend) mellett, Dézna, Ravna és Menyháza cserjés hegylejtőin s azok ugarain.

78. *Cardamine silvatica* Link in Hoffm. phyt. blätt. I. (1803) 50. — *Erdei Tormafű*.

Virága fehér s apró, szára szőrös és bőven leveles, ezért a tőlevelek nem tűnnek fel; szárlevelei is nagyok, hosszúkásak vagy legalább szegletesen fogasak.

Terem nedves árnyas erdőkben. Aranyág felett a Hegyes patakánál s innen Nádas és Konop hegyvölgyéig; az Ocoli-forrásoknál Nadalbesty felett a Kodru hegységen és Rescirata mellett; forrásos erdőkben a Gejna alatt.

79. *Cardamine impatiens* L. spec. (1733) 655, var.) *completa* Simk. — *Nenyűlj-hosszám Tormafű*.

Virága apró s fehér; szirma fehér, a csészénél hosszabb és jódarab ideig nem hull le; *leveleinek nyele a szárat két füles nyúlvánnyal öleli*. E levélfülei különböztetik többi Tormafüinktől, állandó és a csészénél hosszabb szirmai pedig a hazánk nyugatibb vidékein is termő valódi *sziromtalan Cardamine impatiens* L.-től.

Terem erdős patakos helyeken és nedves árnyas erdők szélein. Arad mellett a Nimfée-ér mentén néhány szál. Sólymos és Kladova völgyeiben, a Botvölgyében Ágris felett, a Hegyes patakánál s a Csigernél, Boros-Sebes mellett a Piliskén, Menyháza, Ó-Dézna és Rescirata völgyeiben s a Gejna hegyvidékén.

30. FOGANÖTTFŰ. — *Dentaria* L. gen. n. 811.

80. *Dentaria glandulosa* W. K. icones III. (1812) 272. — *Ikrás Foganöttfű*.

Levele három s egy körben álló, mindenik levele hármassal a középső levélke tövén mindkét felől egy-egy ikrafog van; virága piros; tőkéje elágazó, helyenként dagadt és kevés pikkelyű.

Hegyvidékeink árnyas köves erdeiben és patakainál. Aranyág felett a Ravna hegy köves gerinczén bőven, és a Sólymosi völgy felsőbb részein; Boros-Sebes mellett a Piliskén, Kisindianál a Fecske völgyben; Menyháza felett a Medgyes völgyben és a fővölgyben, valamint a Punkoj hegyen; továbbá Zúgó, Rescsirata és Zimbró erdeiben, valamint Halmágy felett a Gejna felé. A bükkflóra jellemzője.

81. *Dentaria bulbifera* L. spec. (1753) p. 653. — *Gumótermő Foganótfű.*

Alsóbb szárlevelei szárnyasak s majd átellenesek, majd hármassal, a felsőbbek egyenként állók és egyszerűek; mindeniknek hónaljában egy-egy barna gumó; virága piros, ritkán fehér.

Hegyvidékeink erdeiben, így: a Berzovai völgyben s innen fel a Drócsáig és le Madrizestig; Sólymos és Kladova völgyében s innen fel a Hegyesig; Kisindia felett a Kicsorán, Menyháza felett a fővölgyben és a Punkoj hegyről jövő völgyekben pl. a Hársvölgyben.

31. ESTIKE. — *Hesperis* L. gen. n. 817.

82. *Hesperis tristis* L. spec. (1753) 663. — *Szomorgó Estike.*

Virágzó szára szöszös, virága szennyes-sárga lilaszín erekkel, termései nagyok, hosszúak, terpedten szétállóak. Verőfényes hegylejtőkön a szőlők között és felett Világostól Paulisig az egész Hegyalján.

83. *Hesperis inodora* L. spec. (1763) 927. — *Illattalan Estike.*

Szára apró szőrű s mirigytelen, virága pirosuló vagy lilás és illattalan; levele is apró szőrű. Terem a Zámi völgyben.

(β) var.) *glabrescens* Schur phytogr. 81. — Szára s levelei mezteleznek, különben a tőlakkal megegyezik. Terem az előbbi társaságában a Zámi völgyben.

† *Hesperis matronalis* L. — *Kerti Estike.* — Virága illatos, különben nagyon hasonlít az előbbihez. Kerteink díszé.

84. *Hesperis runcinaia* W. K. icones II. tab. 200 (1804). — *Mirigyszőrös Estike.*

Virága lilaszín, szára, sőt levelei is egyszerű meg mirigyesszőrűtől bőven pelyhesek.

Napos helyeken, gyepük erdők, csallitok szélein. Arad mellett a Csála erdő szélein és irtásain itt-ott; Ujpanát gyepűin a Gyulai tanya körül, Muszka, Galsa, Pankota hegyein és Apatelek felett a Mokrán.

32. KÁNYAFŰ. — *Sisymbrium* L. gen. n. 813.

85. *Sisymbrium Sophia* L. spec. (1753) 659. — *Zsófia Kányafű*.

A nagyobb példányok levelei háromszorosan, a kisebbekké gyakran csak kétszeresen szárnyaltak; de mindig felismerhető arról, hogy leveleink sallangocskáik aprók, szálasak vagy szálaslándzsásak. Parlagokon, kertek kerítései mentén Aradon s az egész megye területén közönséges.

86. *Sisymbrium Sinapistrum* Crantz stirp. I. (1769) 52. — *Pannóniai Kányafű*.

Felsőbb szárlevelei egyszerűen szárnyaltan sallangosak, sallangjaik szálasok meztelenek, legfeljebb élükön 1—2 szőrrel; termése, rövid vastag kocsánon elálló. Szikár porondos talajon. A Paulisi szoros szőlőinek szélein, kevés; Arad mellett a vasuti töltés mentén Ötvenes felé kevés; elég bőven azonban Bánhegyes, Medgyes-Bodzás és Bánkút közt a vasút mellékein és a szántók szélein.

87. *Sisymbrium Orientale* L. amoen. IV. (1759) 322. — (S. Columnae Jacq. fl. aust. IV. (1776) tab. 323). — *Keleti Kányafű*.

Szára s levele apró szőrű, felső szárlevelei szálasok épek, vagy legfeljebb egy pár szálas sallangjuk van; termései rövid vastag kocsánon elállók s hosszúak.

Homokos talajon Bánkút, Medgyes-Bodzás és Bánhegyes közt; továbbá Kis-Peregh és Szemlak mellett, és Sólymos Várhegyén.

88. *Sisymbrium Loeselii* L. amoen. IV. (1759) 279. — *Borzas Kányafű*.

Szára s levele serteszőröktől lazán borzas, felső szárlevelei is agyárosan hasadtak; termései vékony kocsánon felállók, kocsánuknál csak vagy kétszer hosszabbak.

Homokos helyeken a Maros mentén, Aradon a vasút töltéseinek Mikalaka felé, Soborsin mellett a kis szigeten. Mindkét helyen igen kevés.

89. *Sisymbrium officinale* L. spec. (1753) 660 sub Erysimo. — *Orvosi Kányafű*.

Szára s levele apró szőrű, virágágai terpedten elálló, csúcson apró virágocskákkal; termései rövidek, a virágzati tengelyhez simulók és általában látott példányokon mind szőrösek. — Aradon s a megye egész területén közönséges.

33. FOGHAGYMAFŰ. — *Alliaria* Adans. fam. II. 418.

90. *Alliaria officinalis* Andr. in MB. taur. cauc. III. (1819) 445. — *Orvosi Foghagymafű*. — (*Erysimum Alliaria* L.)

Levelei szívestojásdadak, nyelesek, foghagymaszagúak, élénk zöldek; virága fehér, beczői szegletesek. Gyepükön, ligetekben, csallitok s erdők szélein Aradon (Csála erdő és Városliget) és a megye egész területén közönséges.

34. ERIZÍMFŰ. — *Erysimum* L. gen. n. 814.

91. *Erysimum cheiranthoides* L. spec. (1753) 661. — *Rövidbetszős Erizímfű*. (E. cheiranthoides Kéry l. c. 18 ??).

Levele hosszúkás lándzsás, csupa háromágú szőrökkel, kocsánja karcús s oldalról lapított rövid betszőjénél csak felényivel rövidebb.

Utak s parlagok növénye az Alföldön. Megyénkben az Ágyai erdő főútja mentén a vadaskert kerítéseinél, kevés.

92. *Erysimum Pannonicum* Crantz stirp. fasc. I. (1762) 30. — (E. odoratum Ehrh.). — *Pannoniai Erizímfű*.

Levele hosszúkás lándzsás, többé-kevésbé élesen fogas, háromágú szőröktől érdes; hosszú termése rövid kocsánon felálló és lapjain apró sűrű szőröcskéktől szürke.

Ritka növény nálunk. Arad mellett a váron túl a Maros árterén, a Hegyalján vízárkok mentén Kovaszincz és Kuvin közt, azután Világos Várhegyén és Galsán a vasút mellékein.

93. *Erysimum repandum* L. amoen. III. (1756) 415. — *Berzedt Erizímfű*.

Levele lándzsás hosszúkás vagy lándzsás, egyszerű és három ágú szőröktől érdes, élén hullámosan vagy öblösen fogas; terméseinek kocsánja rövid és nem vékonyabb mint magok a hosszú, terpedten elálló termések. Négyszegletű termései egyaránt gyengén szürkellők.

Parlagokon legelőkön helyenként nyűg számra, — mert sovány kóróját a marha nem eszi. 1884-ben még kevés volt belőle Arad város főlegelőjén a Pernyávai legelőn; de 1889 óta máig végtelenül elszaporodott az ott. Mivel a marha nem eszi, száraz kórói ősszel az éjszaki szelek idején nagyrészt kitapodva, de már magvaik elhullatása után, mint az ördögsekere kalimbálnak szanaszét a mezőn.

Közönséges továbbá megyénk egész alföldi részén, így az Arad és Pankotától képzelt vonal nyugati-oldalán Ágyáig, Nagy-Pélig, Bánkutig, Medgyes-Bodzásig és Szemlakig.

35. KONRINGFÜVE. — *Conringia* Link. en. II. 172.

94. *Conringia Orientalis* L. spec. (1753) 666 sub. Brassica. — *Keleti Konringfű*.

Levele fakó, meztelen, széles tojásdad, keskenyedő szíves vállal szárölelő; szára is meztelen és fakó; termései rövid kocsánon elálló, hosszúak, meztelenek, élesen négyszegűek.

Terem szántóföldeinken s azok mellékein. Arad mellett a Maros töltése mentén, a Szárazér, Sofronya, Torna, Ötvenes és Mikalaka fele; továbbá Pécska, Szemlak, Battonya és Kis-Kereg mellett.

36. **BRASSICA** L. gen. n. 820.95. **Brassica campestris** L. spec. (1753) 666. — *Vad Repcze*.

Levelei nyeletlenek, szíves vállal szárölelők és fakó-zöldek. Virágai kisebbszerűek és mind egy szintben állanak a virágzó ágak végein. Terem vadon és természetik is. Termesztve »*Bánsági Repcze*« a neve (*B. campestris* var.) oleifera DC. syst. II. 591.). — Megyénkben, a hol csak lehet főkép ezt a fajt természetik repczének, így különösen a hegyvidékeken. El van ezért terjedve mint önként termő növény is Aradon s a megye völgyeiben és lapályain. Repcze vetéseinknek sok az ellensége. Úgy a *Bánsági* mint a *Káposzta-Repczét*, főkép a *Nitidula aenea* Fr. milliói pusztítják. Télen a *Tüsök* lakmározik belőlük.

96. **Brassica Napus** L. spec. (1753) 666. — *Káposzta Repcze*.

Levele olyan mint az előbbi fajé, csak rendszerint nagyobb, valamint maga a növény is erőteljesebb amannál. Virágai nagyobbak mint az előbbi fajé, és a sátorozó végső virágok alatt még alább eső, fürtösen álló virágok is vannak. Beczője nagyobb, magvai is nagyobbak mint az előbbié. Csak a melegebb Alföldön természetik sikerrel és e helyeken természetik is, mert kiadóbb mint a »*Bánsági Repcze*«. — Termesztik és el is vadul pl. Ötvenes, Pankota, Bánkút, Medgyes-Bodzás és Sofronya mellett.

† *Brassica oleracea* L. *Káposzta*. — Számos fajtáját természetik. Ilyenek: 1. a *Korai Káposzta* (*B. oleracea* var.) *viridis* L.); 2. a *Veres Káposzta* (*B. oleracea* var.) *rubra* L. spec. ed. 1753 p. 667.); 3. a *Téli Káposzta* (*B. oleracea* var.) *capitata* L. l. c.); 4. az *Olassz* vagy *Kél Káposzta* (*B. oleracea* var.) *sabauda* L. l. c.); 5. a *Karfiol* vagy *Kárti-fiola* (*B. oleracea* var.) *botrytis* L. l. c.); 6. a *Katarábé* (*B. oleracea* var.) *gongyolodes* L. l. c.).

97. **Brassica nigra** L. spec. (1753) 668 sub Sinapide — (*Sinapis nigra* L.; Kéry l. c. 20). — *Versecki Mustár*.

Levelei nyelesek, élénk zöldek, a valódi Mustár fajokéhoz hasonlók; termetére is Mustár, — de a virágzati tengelyhez simuló kisebbszerű beczőinek kopácsai csak egy érűek.

Szántóföldeken és vasutak mentén. Arad körül csak szálonként így a pályaház megett s a gázgyárnál; bővebben Borosjenő, Bokszeg és Bohány körül, továbbá Gurahoncz és Józshely mellett. Magvából a csipősízű *mustár-pépet* készítik.

37. **MUSTÁR**. — **Sinapis** L. gen. n. 827.98. **Sinapis Orientalis** L. amoen. IV. (1759) p. 280. — *Keleti Mustár*. — (*S. arvensis* Kéry l. c. 20 et Auct plur., — non L. — *S. alba* Kéry l. c., — non L.).

Beczőinek csőre 4 élű, s ebben különbözik a *Fehér mustártól*, a melynek beczőin a csőr lapított 2 élű. Beczőinek magvas része hengeres, megnyúlt, 2 cm-nél hosszabb; ellenben a *S. arvensis* L. beczőinek magvas része sokkal duzzadtabb és 2 cm-nél jóval rövidebb. Beczői majd mezteleznek, majd rövid szőröktől érdesek, hasonlóan változik azonban az éjszakvidéki *S. arvensis* L. is.

Szántóföldeken, parlagokon, Arad mellett s az egész megyében közönséges, sőt terhes gyom.

38. DIPLOTAXIS DC. syst. II. 628.

99. *Diplotaxis muralis* L. spec. (1763) 913 sub *Sisymbrio*. — *Fali Diplotaxis*.

Szára tövön ágas, ágai legfeljebb tövön levelesek, különben leveletlenek; levelei félbeszárnyaltak vagy öblösen fogasak s főkép tőlevelek; virága sárga.

Előfordúl szálonként Arad külvárosainak parlagain, bőven Pécska mellett a vasút mellékein, s innen itt-ott Szemplakig és Bánkútig, továbbá Ágris mészkőbányája körül.

39. TERNYEFŰ. — *Alyssum* L. gen. n. 805.

100. *Alyssum Transsilvanicum* Schur en. (1866) 63. — *Erdélyi Ternyefű*.

Gyökere kétévi; egy töből rendszerint több leveles szára emelkedik; levelei zöldes-szürkék; virága aransárga, csészéje lehulló, termése tojásdad és csillagszörös, kocsánjai elálló és rövid felálló sertéjük.

Bőven Sóllymosvára köfalain és azok körül. Ez helyettesíti nálunk az *Alyssum montanum* L.-t, mely megyénkben már nem fordul elő, valamint nem terem az sehol sem az erdélyvidéki flórában. Sóllymosvára az *Erdélyi Ternyefű* legnyugatibb lelőhelye.

101. *Alyssum calycinum* L. spec. (1763) 908. — *Csészés Ternyefű*. — (*A. montanum*, calycinum et saxatile Kéry I. c. 17).

Gyökere egygyári, s a nyár dereka előtt szárástól együtt kiszárad. Termései csillagszörösek és érettükig a maradandó csészével vannak körülvéve; szirma sárgás fehéres, kicsiny, a borzas csúcsú csészelveleknél kevéssel hosszabb. Levele szürke, ritkán szürkezőld.

Napos szikár mezőkön és dombokon Aradon s az egész megyében közönséges.

102. *Alyssum desertorum* Stapf. in denkschr. akad. in Wien. LI. p. 34. — *Pusztasági Ternyefű*.

(*Alyssum minimum* Willd. spec. III. (1800) 464, non Linne).

Gyökere egynyári, szirma rövid és sárgás-fehéres; csészéje hullatag és ezért meztelen termései nincsenek a csészével körülgallérozva.

Keletvidéki pusztaságok növénye. Megyénkben csak a Pécskától Szemlakig húzódó dombháton leltem, a hol helyenkint igen bőven terem.

40. BERTERO-FÜVE. — *Berteroa* DC syst. II. 290.

103. *Berteroa incana* L. spec. (1753) 350 sub Alysso. — *Szürke Berterofű.*

Szára, lándzsás levelei és termései apró szőröktől szürkék; szirma tejfehér, kéthasábú, a csészénél kétszer hosszabb; felfúvódott beczőkéi sokmagvúak.

Mezőkön, parlagokon, kőfalakon Aradon s az egész megyében közönséges.

41. LAPOCZKÁSFŰ. — *Lunaria* L. gen. n. 809.

104. *Lunaria rediviva* L. spec. (1753) 653. — *Évelő Lapoczkásfű.*

Gyökere évelő; levelei nyelesek, levéllemezei nagyok tojásdadok szives válluak; virága lilaszin és illatos; termései nagyok, laposak, hosszú nyélbe keskenyedők, mely vékonyabb és hosszabb a kocsánál; magvai laposak, nagyok és félholdhoz (innen: *Lunaria*) vagy inkább a vese képehez hasonlóak.

Árnyékos köves erdőkben hegyvidékeinken. Így a trójási völgyben, Sólumos völgyének legfelső részein a honnan Aranyág völgye felett a Hegyesig van elterjedve; továbbá Menyháza völgyeiben, főképp a Hárs völgyben; Ó-Dézna völgyében; Zúgó és Rescirata hegyein; Kisindia felett a Kicsórán s innen a Dróczán át a Fehérkőig; Halmagy hegyvidékén.

42. DRABA L. gen. n. 800.

105. *Draba nemorosa* L. spec. (1753) 643. — *Csalitos Draba.*

Gyökere egynyári, hosszúkás levele, szára, és szálas hosszúkás termései apró szőröktől sűrűn pelyhesek; virága sárgás.

Terem cserjés helyeken, s azok közelében parlagokon, szántóföldeken. Arad mellett igen ritka, így a Vár körül és a Csála erdő Maros melléki szántóin; Szemlak és Pécska közt is csak szálanként.

43. KÖDVIRÁG. *Erophila* DC syst. II. 356.

106. *Erophila verna* L. spec. (1753) 642 sub *Draba*. *Tavaszi Kődvirág.*

Mezőink, parlagaink, ugaraink tavaszi dísze. Apró növény rózsás egyszerű tőlevelekkel, leveletlen többvirágú tőkocsánál, melynek felsőbb

részein csillagszerű apró fehér virágai vagy pedig lapátforma terméskei diszelegnek. Nagysága és terméseinek alakja szerint két főfajtaját különböztethetjük:

a) a *tőtalak* rendszerint nagyobb és terméskei hosszúkásak egész lándsás hosszúkásak. Termékenyebb talajon Arad mellett s a megye egész területén.

β) a *kerekded termésű fajta*. (D. verna β) *spatthulata* Koch syn. 57.). Kisebb termetű és szikárabb helyeken is terem. Aradon s a megye egész területén, főkép a szikes lapályokon.

44. GOMBORKA. — *Camelina* Crantz Stirp. I. 18.

107. *Camelina microcarpa* Andr. in DC. syst. II. (1821) 517. — *Kisermésű Gomborka*. — (*Biscutella laevigata* Kéry I. c. 17 — non L.)

Beczőkéje kisebbszerű 4 mm-nél keskenyebb, erős magrejtőjű, összenyomott, erős kiugró éllel; magva barna 1 mm. hosszú.

Vetések közt, ugarokon és parlagokon. Arad mellett a vasút töltésein és a Maros mentén; hasonló helyeken Ötvenes, Zimándköz, Uj-Panát, Glogovác mellett; szőlők közt és a vasút mentén Paulis mellett; ugarokon Tamánd, Ágya, Kisjenő, Erdőhegy, Bánkút és Medgyes-Bodzás körül.

108. *Camelina sativa* Fries mant. III. (1843) 72. — *Vetemény Gomborka*.

Beczőkéje nagyobb, szélessége csak 4 mm., de hossza feltűnő, valamint domború, felfúvódott oldalai; magva sárga és 1.5 mm. hosszú.

Ha a Repcze elvetésével elkéstek, akkor a helyett ezt vetik, mert még szeptemberben is elég elvetni. Jó olajat ad, de kevésbé értékes és kevésbé jövedelmező mint a Repcze. Termesztve láttam Tamánd és Glogovác mellett. Külömben helyenként elvadul, így pl. Arad malmainál a Maros mentén.

109. *Camelina macrocarpa* Wierzb. in Reichb. icones II. (1837) tab. 24. — *Nagytermésű gomborka*.

Termése az előbbi fajokénál nagyobb, felfúvódtabb; kocsánjai is hosszabbak, gyakran hátratortek; magva sárga s 2 mm. hosszú. Meztelebb mint az előbbieik. Len vetés közt Ötvenes mellett. — Megyénk határán túl a szomszédos Bihar megyében Kristyor mellett.

45. PÁSZTORTÁSKA. — *Capsella* Vent. tab. III. 110.

110. *Capsella Bursa-pastoris* L. spec. (1753) 647 sub *Thlaspide*. — *Gyógy Pásztortáska*. (*Thlaspi bursapastoris* Kéry I. c. 21) Parlagokon, megmunkált talajon Aradon s a megye egész területén a legközönségesebb dudva. Virága fehér; levele majd szárnyasan hasgatott majd csak fogas vagy egészen épélű; termete is majd kisebb majd nagyobb; de könnyű

megismerni lapos háromszögű, felső élükön kissé visszavágott beczőkéről. Tőalakjának 4 fehér szirma és 6 porzója van; ellenben a kövérebb földön termő var. β) *apetala*, vagyis a szíromtalon alaknak nincs szirma, hanem 10 porzója.

Aradon és a megye alföldi részén a magyar nép orvosságul használja. Megszáritják, porrá törik és megszitált porát fehér borba téve — mint mondják — kitűnő sikerrel használják a hideglelés ellen. Nem ártana hát kísérleteket tenni vele, mert ha a hideglelés ellen beválllik, feleslegessé tenné a drága külföldi chinint.

46. TARSOLYFŰ. — *Thlaspi* L. gen. n. 802.

111. *Thlaspi arvense* L. spec. (1753) 646. — *Vetési Tarsolyfű*.
Levele hosszúkás és hullámos-fogas élű; termése lapos, nagy, tojás-kerekded, széles szárnyú.

Vetések közt, ugarokon, parlagokon Arad mellett és a megye egész területén közönséges.

112. *Thlaspi alliaceum* L. spec. (1753) 646. — *Hagymaszagú Tarsolyfű*. — [Th. alliaceum Kéry l. c. 21.]

Levele hosszúkás, hullámos-fogasélű; termése egyik oldalán puffadt, kisebbszerű és keskenyszárnyú. Az egész növény hagymaszagú.

Parlagokon, sovány kaszálókon és szántóföldeken helyenként. A Fehér-Körös mellékén Bokszeg, Borosjenő és Kis-Jenő mellett kevés; bőven Pankota mellett a Sodom mellett fekvő kaszálókon és a Pankotai hegy szőlői közt Ternova s Draucz irányában; ismét kevés Berzova és Soborsin mellett a Maros völgyében.

113. *Thlaspi perfoliatum* L. spec. (1753) 646. — *Szárölelő Tarsolyfű*.

Magva síma, levelei faközöldek, szíves vállal szárölelők, tojásdadok; termése keskenyszárnyú.

Szántókon, parlagokon, kertekben és gyümölcsöseken Aradon s a megye egész területén közönséges.

47. BORSIKA. — *Lepidium* L. gen. n. 801.

114. *Lepidium Draba* L. spec. (1753) 645. — *Koshomlok Borsika*. — [L. alpinum, latifolium, sativum Kéry L. c. 19].

Levele hosszúkás vagy tojásdad és fogas; szára csúcson ágazik el úgy, hogy virágzata sátorozó lesz, vagyis róna és széles; termése rövid szívesen tojásdad, duzzadt, a Kos homlokához hasonló. Virága fehér.

Sovány legelőkn, utak szélén és parlagokon Aradon és az egész megye területén közönséges silány dudva, melyet a marha csak szükség esetén csipdel meg.

115. *Lepidium campestre* L. spec. (1753) 646 sub. Thlaspide. — *Mezei Borsika*.

Levele hosszúkás vagy lándsás, sűrűn fogazott; virágágai nyúlánkak, külön-külön tetszők; termése lapított, tojásdad, vállon ékforma, csonka-csúcsán kicsípett.

Mezőkön, parlag helyeken, ugarokon Arad mellett és a megye egész területén nem ritka silány dudva. Virága fehér.

116. *Lepidium perfoliatum* L. spec. (1753) 643. — *Felemáslevelű Borsika*.

Tőlevelei és alsóbb szárlevelei kétszeresen szárnyaltak és szálas sallangúak; felsőbb szárlevelei egyszerűek, fakók, szélesen tojásdadok, áthajló szíves vállal a szárat körülkarolók. Virága kicsiny és sárga.

Parlagokon, utak mentén, szikár mezőkön. Aradon a vasutak töltésin, a Holtmarosnál, a Pernyávai legelőn, a Százázér felé; továbbá Pécska, Szemlak, Battonya, Otlaka, Kisjenő, Ágya, Nadab, Simánd és Boros-Jenő mellett.

117. *Lepidium rudemale* L. spec. (1753) 645. — *Büdös Borsika*.

Alsóbb levelei szálas sallangúak, a legfelsőbbek egyszerűen szálalakúak; virága igen apró fehéres, termése apró és tojásdad. Az egész fű büzlik, de ép ezért ösmeri a nép és babonát csinál vele.

Parlagokon minden emberlakta hely körül, valamint sovány legelőkön. Aradon s az egész megyében közönséges burján. Bőven terem a kirágot szikes legelőkön is, mert a jószág nem nyúl hozzá.

48. CORONOPUS Haller hist. stirp. helv. (1768).

118. *Coronopus squamatus* Forsk. fl. aegypt. (1775) 117. sub Lepidio. — *Lecsepült Koronopusz*. — (Senebiera Coronopus Poir.).

Szára földrecsepült, levelei szárnyasan sallangosak és szálas sallangúak; virága apró csomós és virágcsomói a tőelágazásoktól kezdődnek; termése szélesen szíves vállú, reczés és lapos fogaktól tüskés.

Szikár, letapodott legelőkön. Arad mellett az Óvártéren és a Vásártéren; továbbá Nadab, Erdőhegy, Kis-Jenő, Székudvar és Otlaka szikes mezőin.

49. FESTŐFŰ. — *Isatis* L. gen. n. 824.

119. *Isatis praecox* Kit. in Tratt. archiv. II. (1814) 40. tab. 68. *Magyar Festőfű*. — [I. tinctoria Kéry I. c. 19, non L.].

Virága sárga; termése lapos, széles kerekített csúcsból lapoczkás vagy kerülékes; levele fakó, meztelen, ülő, szíves vállal szárölelő.

Terem megyénk alföldi részén, így Szt-Tamás pusztánál és innen Battonyán át Bánkútig s Mezőhegyesig. — Kékítőt lehet belőle gyártani, de eddig nem sikerült oly módot találni, hogy a belőle való kékítő gyár-

tás kifizesse magát. — Arad mellett is tesznek évek óta kísérleteket vele, így Máday János gymnáziumi tanár.

50. **MYAGRUM** Tournf. inst. tab. 99.

120. **Myagrum perfoliatum** L. spec. (1753) 640. — — *Szárölelő Myagrum*. — [M. perfoliatum Kéry l. c. 19.].

Levele szives vállal szárölelő, hosszúkás, ép, fakó; kocsánja felfelé vastagodó; termése a kocsánnál csak valamivel hosszab, a kocsán folytatásakép csúcsa felé szélesedő és két göcsű.

Terem szálanként a Fehér-Körös mellékén, így Bokszeg mellett.

51. **NESZLE-FÜVE**. — **Neslia** Desv. journ. bot. III. 162.

121. **Neslia paniculata** L. spec. (1753) 641 sub. Myagro. *Pallagi Neszlefű*. — [Myagrum paniculatum L.; Kéry l. c. 19.].

Levele nyilasválú és hosszúkás; virágzata megnyúlt fürt; virága sárga; termése kicsiny gömbös.

Hegyvidékek vetései közt és parlagain. Így Csúcs és Acsuva mellett, továbbá a megye határán túl Szohodol és Kaluger mellett.

52. **ALEPPÓIFŰ** — **Calepina** Adans fam. II. 423.

122. **Calepina Corvini** All. pedem. (1785) n. 937 sub. Crambe. *Köbor Aleppóifű*.

Szára és szárölelő szives vállú levelei fakózöldek; virága fehér, virágzata fürtösen megnyúlik; fürtösen álló termései tojásdadok, hegyesek.

Köborló növény. Paulis völgyoszorosánál a vasút mentén 1884-ben egy helyen csoportosan termett; de újabb időben évek során át hiába kerestem ott, — mert eltűnt onnan. Arad mellett is gyűjtötték tanítványaim egyszer a Pernyávi temetőben, — de azóta sem ők, sem én ott nem találtuk meg újra. Bőven terem azonban Pécska és Szemlak közt a Maros mellékén és Mezőhegyes mellett.

53. **REKENYŐ**. — **Rapistrum** Desv. journ. III. 160.

123. **Rapistrum perenne** L. spec. (1753) 640 sub Myagro. — *Évelő Rekenyő*.

Szára és szárnyasan hasgatott levele sertéktől borzas; virága sárga; termése két czikkű, alsó czikke majd nem hengeres és vékonyabb, felsőbb czikke tojásdad aljból gömbölyded, csúcsos, erős bordájú.

Arad mellett a nagyváradi országúton Szt-Leányfalvával szemben 2 tövet találtam belőle 1889 ben; biztos lelőhelye azonban Bánkút és Medgyes-Bodzás, hol a vasút mellékein terem, továbbá Kis-Pereg és Batonya.

54. **RETEK.** — *Raphanus L.* gen. n. 822.

124. *Raphanus Raphanistrum L.* spec. (1753) 669. — *Repcsén. Retek.*

Virága sárgás, violaszínű erekkel; beczője olvasóképű s érettekor barázdás.

Szántóföldek szélein helyenként. Így Arad mellett a Szárazér felé; továbbá Kurtics és Bánkút mellett.

†. *Raphanus sativus L.* — *Retek.* Több fajtáját termesztik. Ilyenek: a *Hónapos* és *Szt.-János Retek* (*R. sativus* β) *radiola DC.*); s a *Fekete* vagy *Féli Retek.* (*R. sativus* β) *niger L.* spec. 669). — Helyenként el is vadul. Termése vaskos, hengeres, és taplósbelű.

55. **BUNIAS L.** gen. n. 823.

125. *Bunias Orientalis L.* spec. (1753) 670. — *Keleti Búniasz.*

Alsóbb és közép szárlevelei szárnyaltak vagy félbeszárnyaltak, agyaras hasábokkal; virága sárga; termése félszeg tojásdad, göcsörtös.

Vetések közt s azok szélén, kaszálókön, gyümölcsöseken. Arad vára körül szálanként; Nadab, Simánd, Ágya, Kisindia, Boros-Jenő, Ó-Dézna, Acsuva és Halmágy mellett itt-ott. — Nagy kóró, de haszontalan, mert a jószág nem eszi meg.

VI. cs. *Rezeda-félék.* — *Resedaceae DC.*56. **RESEDA L.** gen. n. 608.

126. *Reseda lutea L.* spec. (1753) 449. — *Sárgáló Rezeda.*

Levelei szárnyasan sallangósak, sallangjai hosszúkás szálások, többé-kevésbé bodrosak; virága sárga; termése jó nagy.

Utak és szántóföldek szélén, parlag helyeken. Arad mellett a Szárazér felé, Mikalaka és Glogovác közt, Pécska és Szemlak közt, bőven Bánkút és Medgyes-Bodzás mellett, továbbá Ottlaka, Nagy-Pél, Simánd, Tövisgyháza és Uj-Szent-Anna közt. Boros-Sebes vidékén (Kéry I. c. 20).

127. *Reseda luteola L.* spec. (1753) 448. — *Korbácsfü.*

Levele ép, megnyúlt lándzsás; termő ágai hosszúak s tele vannak rakva sűrűn álló terméseivel, úgy hogy fonott korbáchoz hasonlítanak.

Községekben s azok parlagain. Maros töltésén Mikalaka és Glogovác közt, a Glogováczi öthalmon, a Pankotai klastrom romjain, Boros-Sebes és Kertes közt.

†. *Reseda odorata L.* *Szagos Rezeda.* — Virága átható kellemes illatú, levele ép, hosszúkás lándzsás. — Kedvelt kerti virágunk.

VII. cs. *Cisztusz-félék.* — *Cistaceae* Juss. gen. 294.57. **TETEMTOLDÓ.** — *Helianthemum* Tournf. inst. t. 128.

128. *Helianthemum obscurum* Pers. syn. II. (1807) 79. — *Szőrös Tetemtoldó.* — [*H. alpestre* et *H. vulgare* Kéry I. c. 19, — non *Aliorum.*].

Napos hegyoldalakon; így Ménes, Györök, Kúvin, Kovaszincz, Világos, Galsa, Muszka, Magyarád szőlőhegyein, továbbá Butyin, Jászashely, Halmágy, Ó-Dézna, Menyháza és Rescsiráta hegyein.

Szirma sárga és másfélakkora mint csészelevelei; szára s levele szőrös; zöldes levele hosszúkas, átellenes, tövön pálhás. — A *Helianthemum Chamaecistus* Mill-t, melynek levele fehér hátú, különben az előbbi fajhoz egészen hasonló, megvénykből nem láttam.

VIII. cs. *Ibolya-félék.* — *Violaceae* DC. fl. fr. IV. 801.58. **IBOLYA.** — *Viola* L. gen. n. 1007.

I. §. *Árvácska.* — *Melanium* DC. prodr. I. 302. — Bibenyél felgyenesedő; bibe nagy, bögreforma, alján szőrös.

129. *Viola tricolor* L. spec. (1753) 935. — *Háromszinű Árvácska.*

Virága sötét lilaszin, de pártájának torka sárga, lilás erekkel; pálhái szárnyas sallanguák; gyökere egynyári. Megvénykben csak a Gejnán és mellékein.

129/b. *Viola saxatilis* Schmidt. boem. (1793) 257. — *Kövi Árvácska.*

Szirma mint az előbbie a csészénél jóval nagyobb, de torkának lilás ereit kivéve egészen sárga.

Hegyvidékeink völgyeiben. A Maros mellék hegyein Zám, Trojás és Kladova völgyeiben; azután Aranyág völgyében a Hegyes csoportjában; a Fehér-Körös hegyvidékén Kisindia mellett a Fecskevölgyben, Ó-Dézna völgyében főképp a *Holló* hegyen (Korbu) s innen Rescsirátaig és Zimbróig; Menyháza hegyein, főképp a Punkojon.

129/c. *Viola arvensis* Murr. prodr. stirp. goetting. (1770) 73. — *Mezei Árvácska.*

Szirma sárga, de a csésze hosszabb fogainál nem hosszabb vagy azoknál rövidebb. Szántóföldeken ugarokon, parlagokon Arad mellett s a megye egész területén közönséges.

130. *Viola declinata* W. K. Virága lilaszin, gyökere többnyári. Terem a Gejnán.

II. §. *Tányérkás Ibolyák.* — *Patellares* Boiss. fl. or I. p. 451. — Bibenyél egyenes, csúcsa felé vastagodó, csúcsán tányérkához hasonló kiszélesedő bibével, mely egyik oldalán rövidke csőrbe nyúlik ki.

131. *Viola Joói* Janka ö. b. z. VII. (1857) 198. — *Fő Ibolyája.*

Keleti hegyvidékeink napos sziklás hegyein, mésztalajon vagy annak közelében. Szedtem Rescsirata mellett a mészkő fensik felé.

Virága ibolyaszínű és többől eredő leveletlen ágakon vagyis tőkocsánon áll; levele mind tőlevél, hosszú nyelű szíves tojásdad lemezű és nyelestől együtt meztelen.

III. §. *Csőrös tőkocsánosak.* — *Rostellatae scaposae.*

Bibenyél egyenes, tövön megvékonyuló; bibe csőr forma s lehajló. Tőkocsános növények, melyeknek termései gömbölydedek és a földre konyulók.

132. **Viola hirta** L. spec. (1753) 934. — *Borzas Ibolya.* [V. ambigua Kéry l. c. 21 vix W. K.].

Levele hosszú nyelű, lemeze szíves vállból tojásdad vagy kinyúlt tojásdad és nyelestől együtt többé kevésbé borzas szőrű. Virít tavasszal. Május végén és júniusban levelei sokkal nagyobbak mint virágzó korában. Tökéje egyszerű, nem hajt indát.

Kaszálókon, fás ültetvények közt, cserjés erdős helyeken itt-ott. Arad mellett a Tóközön és a Vár körül, Glogovác és Mikalaka közt a Maros töltésén, Gyorok felett a Kecskésen, Világos várhegyein, Apatelekek és Boros-Jenő mellett a Mokra tömbén, Menyháza mellett főkép a Mészvölgyben és Medgyes völgyben; Rescsirata és Kisindia hegyvölgyén, Zám völgyében; az Alföldön Csermő, Ágya és Bánkút mellett.

133. **Viola permixta** Jord. obs. VII. (1849) p. 6. — [V. odorata hirta Wiesb.]. — *Keverék Ibolya.*

Hasonló az előbbihez, de töve sokfejű vagy pedig 1—2 rövid indát hajt; levele rövidebb és széles tojásdad; virága gyakran gyengén illatos.

Gyepes helyeken telivér fajai közt. Így Zám völgyében, Mikalaka és Glogovác közt a Maros töltésén, Világos várhegyén.

134. **Viola Bihariensis** Simk. közl. XVI. (1879) p. 96. — *Bihari Ibolya.*

Levele tojáskerékded szíves vállú s majdnem meztelen; tövön álló pálhái széles lándsásak, kihegyezettek, mirigyesen pillásélűek; tőkéje majd egyszerű, majd rövid indát is hajt; kocsánjai meztelenek, fényesek; virága gyenge illatú.

Gyepes hegyoldalakon, így Boros-Sebes mellett a Piliskén.

135. **Viola odorata** L. spec. (1753) 934. — *Illatos Ibolya.*

Levele szélesen tojáskerékded, mélyen szívesvállú, gyengén szőrös; tőkéje hosszant terjed és indákat is hajt; virága illatos, lilaszín.

Erdős cserjés helyeken, gyümölcsökben és ligetekben, Aradon s a megye egész területén közönséges. Kerti-virágnak is kedvelik.

136. **Viola alba** Bess. prim. fl. gal. I. (1809) 171. — *Fehér Ibolya.*

Levele áttelel; áttelelő levelei nagyok, nyelestől együtt elálló szőrökkel borzasak, mélyen szíves vállúak, többnyire hosszúkás vagy széles tojásdadok; tőkéje terjedő és indát hajtó; virága fehér.

Erdős cserjés helyeken. Világos felett a Bot völgye lejtőjén, Boros-Sebes mellett a Piliskén, Menyháza mellett a Medgyes völgyében.

IV. §. *Csőrös szárasok.* — *Rostellatae caulescentes.*

Bibenyél egyenes, tövön megvékonyodó; bibe csőrforma s lefele hajló; legalább nyári alakjuk leveles szárú és terméseik háromlűek, a felálló kocsánon bőlintók.

137. **Viola silvestris** Kit. in Schult. öst. fl. (1814) I. 423. — *Erdei Ibolya.* — [V. silvatica Fries.]

Tőkéje csúcsán számos tőlevél áll rózsásan, e levélrózsza oldalaiól erednek felegyenesedő leveles virágszárjai.

Levele szívés vállú, széles tojásdad, majdnem meztelen; virága illat-talan. Később kezd virítani mint az *Illatos Ibolya*, de a Csálában augusztusban és szeptemberben is találtam belőle virágos példányokat.

Aradon a Csála erdőben, máskülömben a megye hegyes vidékeinek összes erdeiben.

138. **Viola ericetorum** Schrad. in Reichb. icones I. (1823) f. 153; Reichb. germ. exc. (1832) p. 706. — *Csaliti Ibolya.* [V. canina L. spec. (1753) 935 ex habitatione et ex sensu Auctorum plurimorum, sed non ex citationibus et herbario ejus].

Hegyvidékek szikár, füves, cserjés dombjain. Nincs központi levélrózsája. Virágszára tavasszal néha csaknem tőkocsán, később leveles szárrá fejlődik s elvégre legalább alsóbb részével földön heverő; *levélének meztelen nyele a levéllemez felé nem szélesedik*, a levéllemez szívés vállába való szétterülésétől eltekintve; levéllemeze szívés vállú, tojásdad, vagy csúcsafelé kissé megnyúlva, csúcsos tojásdad; levéllemeze legfeljebb 2·5 cm. hosszú, *pálhái legfeljebb 1 cm. hosszúak, keskenylándsások, élükön szálas elálló fogakkal.* Virága ibolyaszín vagy fehéres.

Terem a Maros melléke hegyein a Kladovai völgy hátain, Paulis, Gyorok, Kuvin tetőin, Világos várhegyén s az Öregvilágoson; a Bot-völgyben s innen Ágrison át az Aranyági vadászlakig; Boros-Sebesen a Piliskén és a Traján sánczok mentén; Menyháza dombjain, Halmágy környékén.

var.) *lucorum* Reichb. icones I. (1823) f. 154—155 pro var.). *Nagyobb Csaliti Ibolya.* [V. montana Kéry I. c. 21, non L.]. Minden részében nagyobb: levele vagy 4 cm. hosszú; pálhái legalább 1·5 cm. hosszúak vagy hosszabbak és nagyobb szálas fogúak. — Terem erdők, csalitok mentén kövérebb gyepen. Világos felett a Bot völgye irányában, Muszka és Galsa hegyeinek horpadásaiban, Aranyág völgyében, Kisindia felett a Fecskevölgyben, a Drócsán és környékén, Menyháza völgyében.

139. **Viola pumila** Chaix in Vill. dauph. II. (1787) 666. — *Törpe Ibolya.*

Nedves kaszálókon és réteken. Központi levélrózsája nincs, sőt vi-

rágzó korában már tölevele is alig van. Szára egyenest felálló és felsőbb részei, *valamint levelének nyelei is meztelenek*. Levelének nyele a levéllemez többé-kevésbé ékforma vállába szélesedik, levéllemeze szélesebb aljból megnyúlt hosszúságú; *pálhái* vagy kevés és szélesaljú foggal vagy pedig, — *így a felsőbbek, a melyek lándsás levélformák s 3—4 cm. hosszúságúak* —, *épelűek*.

Terem Arad mellett a Tóköz kaszálóin, Boros-Jenő, Apatelekek és Ágya nedves kaszálóin.

140. **Viola elatior Fries** nov. (1828) 277. — *Magas Ibolya*.

Nedves kaszálókon és réteken. Központi levélrózsája nincs, sőt virágzó korában már tölevele is alig van.

Szára egyenest felálló, magasabb mint az előző fajé; felsőbb pályái ennek is levélformák, épek vagy legfeljebb aljukon hasadtak, nagyok, a levél nyelénél vagy kétszer hosszabbak; *levélnyele pályái és a szár felső része elálló sűrű szőrkötől pelyhes*.

Aradon a Vár körül a sánczokban és a Csála erdő széléin; a Töz mellékén Csermő és Ágya mellett.

IX. cs. Pacsirtafü-félék. — Polygalaceae Juss.

59. PACSIRTAFŰ. — Polygala L. gen. n. 851.

141. **Polygala major Jacq.** fl. austr. V. (1778) t. 413. — *Nagy Pacsirtafű*.

Virága piros, nagy; virágzata hosszú laza fürt; maghonának nyele viritáskor háromszor, sőt négyszer akkora mint a maghon; alsóbb szárlevelei viritáskor ziláltak és nem hosszabbak mint a felsőbb szárlevelek.

Terem napos kaszálókon Ágya mellett.

142. **Polygala vulgaris L.** spec. (1753) 702. — *Köz Pacsirtafű*.

Virága kisebb mint az előbbié, rendszerint kékes, ritkán pirosuló vagy fehér; *murvai aprók, a kifejlett kocsánál s a virágzat csúcsának bimbóinál rövidebbek*; maghonának nyele viritáskor vagy akkora mint a maghon; szárlevelei lándsásak, a tövönállók rövidebbek és kerulékesek.

Terem hegyvidékeink gyepes helyein. Dézna és Menyháza hegyein, a Bratkoja réten, a Merisora hegyen, valamint helyenként Józshelytől Halmágyig.

143. **Polygala angustata Schur** en. (1866) 89. — *Keskeny Pacsirtafű*. — [P. comosa Auct. plur., non Schkuhr handb. II. (1808) t. 294.]

Virága többnyire pirosuló, ritkán kékes vagy fehéres, aránylag kicsiny, kisebb mint a *P. vulgaris* és a *P. comosa*; *murvai megnyúlt szálasak a kifejlett kocsánoknál s a virágzat csúcsának bimbóinál hosszabbak*, miért is virágzata kissé üstökös; maghonának nyele viritáskor vagy akkora mint

a maghon; szárlevelei keskeny lándsások, a tövön állók szélesebbek s rövidebbek.

Terem kaszálókon, füves cserjés helyeken. Kladova völgyétől és Paulis szőlőhegyeitől kezdve az egész Hegyalján Aranyág völgyéig és a Mokráig; Boros-Sebes felett a Piliskén, Nadalbesty, Dézna és Menyháza hegyein.

X. cs. Sziléne-félék. — Silenaceae DC. prodr. I. 351.

60. DERCZEFŰ. — Gypsophila L. gen. n. 563.

144. **Gypsophila muralis L. spec. (1753) 408.** — *Pallagi Derczefű.* — [Dianthus saxifraga Kéry l. c. 18, nec Aliorum.]

Gyökere egynyári. Szára tövétől ágas, boglyas, ágai vékonyak, fonálformák, meztelenek; virága pirosló.

Szikár mezőkön, parlagokon, patakok csorvás partjain, kiszikkadt pocsolyák szélein Aradon s a megye egész területén közönséges.

61. SZEGFŰ. — Dianthus L. gen. n. 565.

145. **Dianthus prolifer L. spec. (1753) 410.** — *Aszott Szegfű.*

Gallérozó murvái aszottak, hártyaformák, a csésze murváihoz hasonlók; szára meztelen, magva sima.

Napos szikár helyeken. Aradon a Maros mentén s az Ótemetőben bőven; még bővebben Sólymos várhegyén és innen Világosig meg Muszáig az egész Hegyalján. Pankota hegyén, Apatelekek hegyein, Boros-Sebes mellett a Piliskén és innen Józshely meg Báltyele trachyttuf verőfényes lejtőig, valamint Nadalbestyig; végül Trójás völgyében.

146. **Dianthus Armeria L. spec. (1753) 410.** — *Szeplős Szegfű.*

Szára sűrű, virágái keskenyszög alatt felálló, az egész növény szárástól, levelestől és szálalándsás csésze murváival sűrűn, erősen pelyhes.

Parlagokon, szikár mezőkön és kaszálókon, erdős cserjés helyeken. Arad mellett a Maros mentén és a Veres-Kereszt tisztásain; Radna és Kladova völgyétől a Mokráig és Csermőig az egész hegyvidéken és laposain; Nadalbesty, Nyagra, Boros-Sebes, Butyin, Józshely és Halmágy hegyvidékein; sőt a szikes Alföldre is leszáll, így pl. Ottlaka, Nagy-Pél és Székudvar közére.

† *Dianthus barbatus L. Csillag Szegfű.* Kedvelt kerti virágunk.

147. **Dianthus Marisensis Simk. term. füz. IX. 37.** — *Marosvidéki Szegfű.* — [D. Carthusianorum Kéry l. c. 18; A. Kerner öbz. XVIII. 88. ex parte, quoad stirpem jam ab eo memoratam cottus Arad.]

Eredeti termőhelye Soborsin, de egész hegyvidékünkön ez képviseli a

valódi *Dianthus Carthusianorum* L-t; mert az alföldi *Dianthus Pontederæ* A. Kerner már nem terem a tipusos hegyvidéken és apró virágai miatt első látszatra jobban elüt tőle, mint a *D. Marisensis*.

A mi *Marosvidéki Szegfűnk* típusának szirmai egy kevéssel kisebbek a *D. Carthusianorum* szirmainál; levelei is olyan szélesek mint amazé; de szárának legalább felsőbb része és büttyéi, továbbá gallérozó murvái aprón érdesen pelyhesek; azután csészepikkelyei bőrneműek, sárgások vagy csúcsuk felé feketés szegélyűek s hártványlanok.

Terem szikár hegyvidékeink füves lejtőin. Zámától Soborsinon át (Czukurhegy!) Trójás völgyét is beleszámítva, a Fehérkőig és Berzováig bőven, azután a Drócsa éjszaki oldalaitól kezdve Gurahoncz, Báltyele, Jószáshely irányában és Boros-Sebes Piliske hegyen át Déznáig, a Bratkoja rétig, Merisora tisztásáig, a Momáig és Szohodolig, Menyháza és Rescsirata vidékeig. Tovább keletre az egész hegyvidéken egész Kis-Halmágy hegygerinczéig, Bulzesdig és Obersiáig, közönséges és egyedül uralkodó.

β) *Ohabensis* Simk. erd. flor. (1886) p. 118. — Szára rendszerint kisebb, szirmai csészéje is kisebbek, de még jóval nagyobbak mint a következő fajé; csésze pikkelyei majd világosabb, majd barnább szalmaszínűek, alig pelyhesedők. A tipusos *D. Marisensis* Simk. és a *D. Pontederæ* közé illeszkedő Szegfű és ezért megyénk közbülső átmeneti flórájának egyik jellemvonása. Terem hegyvidékeink azon mesgyéjén, mely a tipusos *Dianthus Marisensis* Simk. terjedéskörét a *D. Pontederæ* A. Kern. terjedéskörétől választja el. Így Boros-Sebes mellett a Piliskén, Aranyág felett a Szolárszku hegyen.

148. **Dianthus Pontederæ** A. Kern. schedae (1882) nro 539. — *Alföldi Szegfű*. — [D. sabuletorum Heuff. z. b. g. VIII. 68. (1858), non D. Pyrenaicus β) *sabuletorum* Willk. icones I. (1852) p. 10 tab. 4. — *Dianthus giganteiformis* Borb. öst. bot. Zeit. XXXVII. (1887) p. 444, de nem a Versecz Várhegyén termő valódi *D. giganteiformis* Borb. közl. XII. (1875) p. 83; Borb. bot. Zeit. XXXIV. p. 358. — Ez az utóbbi növény, vagyis a valódi *D. giganteiformis* Borb. a *Dianthus intermedius* Boiss fl. or. (1867) p. 515. synonymja és a bánási flórájáról kívül hazánkban sehol sem terem.]

Csészéje kisebbszerű; csészemurváit bőrneműek, szalmaszínűek, meztelenek; szirmának lemeze kicsiny, a csészénél háromszor rövidebb. Az egész növény meztelen, virágcsomója tömött.

Terem ez az *Alföldi Szegfű* Aradon a Vár sáncaiban, a temesvári vasútnál, a Nagylegelőn és a Sulyomérnél; továbbá a Hegyalja szélein Radnától és Kladova völgyétől kezdve Paulis, Világos, Muszka, Ágris, Aranyág hegyein át a Mokráig.

149. *Dianthus glabriusculus* Kit. in *linnaea* XXXII. (1863) 528. pro var. *D. collini* W. K. — *Meztelenedő Szegefű*.

Virágzata villáságú, virágai 2—3 egy-egy csomóban, gallér murvái hegyesek, a csészénél jóval rövidebbek, szára és bütkei meztelenek; levele keskenylándsás és felálló.

Napos füves dombokon, hegyvidékünk alföldi szélén. Kövespataki szőlők közt és felett a Mokrán, továbbá a vasút mentén Boros-Jenő és Csermő közt.

E növény egyike azoknak a sajtászerű, megyénk hegységalji tájait jellemző növényeknek, a melyek az Alföld szélén s a hegyvidék kezdetén a flóra átmeneti mesgyéjét jelölik meg. A tiposus *Dianthus collinus* W. K. sem megyénkben, sem megyénktől keletre sehol sem terem.

150. *Dianthus trifasciculatus* Kit. in Schult. öst. fl. (1814) I. 654. — *Csomósvirágú Szegefű*.

Virágcsomói rövidke nyelűek s egy nagy végálló csomóba illeszkednek össze; gallérozó murvái kihegyezettek, a csészénél alig rövidebbek; szára és bütkei meztelenek; levele széles lándsás s legalább az alsóbbak elálló.

Erdős cserjés dombokon. Paulis szőlői közt s innen a Kladovai völgyig elég bőven; szálanként Kúvin, Kovaszincz, Világos szőlői közt és felett; kevés a Hegyes alján és az Orles hegyen Aranyág felett.

† *Dianthus deltoides* L. — Virága piros és egyenként álló. Arad mellett az Ó-temető egy sírhalmának falán. Talán csak ültetve lett oda.

† *Dianthus hortensis* Schrad. (*D. plumarius* Auct.) és *D. Caryophyllus* L. Kedvelt kerti virágaink.

62. SZAPPANFŰ. — *Saponaria* L. gen. n. 564.

151. *Saponaria Vaccaria* L. var) *grandiflora* Fisch. in DC. prodr. I. (1824) p. 365. — *Vetési Szappanfű*.

Levele fakózöld, szíves vállal szárölelő, épélű; csészéje szegletes piramisos; pártája piros, kiálló része vagy félakkora mint a csésze. *Gyökere egynyári*.

Vetések közt és parlagokon. Aradon a Maros töltésén, Uj-Arad felé bőven, a pernyávai töltésén és Mikalaka felé gyéren; Szemlak, Bánkút, Simánd és Bokszeg vetései közt. Hellyel-közzel a vetések közt bizonyára megyénk más helyein is.

152. *Saponaria officinalis* L. spec. (1753) 408. — *Tajtékzó Szappanfű*.

Gyökere évelő és vízben dörzsölve habzik, ezért a juhok, a gyapju és finom szőrszövetek tisztítására, mosására használják. Átellenes élénkzöld levelei vállba keskenyedők; csészéje hengeres; szirma fehér vagy testszínű.

Főkép folyók mellékein s azok parlag helyein, Arad, Glogovác, Pécska, Kis-Jenő, Erdőhegy, Ágya, Csermő, Tamánd, Boros-Jenő, Bokszeg, Boros-Sebes, Dézna, Gurahoncz, Józshely és Halmágy mellett.

63. CUCUBALUS TOURNEF. instit. t. 176.

153. *Cucubalus baccifer* L. spec. (1753) 414. — *Bogyós Kucubalusz.*

Gyepükön, erdők és cserjések szélein, a cserjékre felkapaszkodó vékony szárú, nagyon elágazó növény, átellenes nyélbekenyedő tojásdad levelekkel, fehér szirmokkal, tág csészével és gömbölyű, fekete bogókkal. Szárának ágai derékszög alatt elállók és átellenesek.

Arad és Pécska mellett az erdő szélein, a Maros és Holt-Maros mentén; Sólymos, Radna és Kladova mellett, az Aranyági völgyben, Boros-Jenőtől Boros-Sebesen át Józshelyig, Halmágyig és Déznáig; Soborsin mellett és szigetén.

64. HELIOSPERMA REICHB. repert. herb. 1841. p. 206.

154. *Heliosperma quadrifida* L. spec. (1753) 415 sub. *Cucubalo*. — *Négyfogú Heliosperma*. — [*Silene quadrifida* L. (1759); Kéry I. c. 21].

Levele átellenes, szálas vagy szálas lándsás; virágzata villáságú, virága fehér vagy testszín. Havasok csermelyei mentén és forrásos helyein. Megyénkben csak a Gejna bihari és erdélyi határain.

65. SILENE L. gen. n. 567.

155. *Silene venosa* Gilibert fl. lithuan. V. (1781) 165, sub *Cucubalo*. — *Hólyagos Szilene*. — [*Cucubalus Behen* L. spec. (1753) 414, sed non *Silene Behen* L. I. c. 418. — *S. inflata* Sm.].

Virága fehér, csészéje tág, felfuvódott, reczészerű, meztelen; szára villásan elágazó sokvirágú, levele fakó zöld s majd tojásdad (var. *latifolia* Regel), majd lándsás hosszúkás.

Kaszálókon, gyepükön, árkok partjain Aradon s a megye egész területén közönséges.

† *Silene Armeria* L. spec. (1753) 420. — *Színyogvirág*. Piros virágú, fakó levelű kerti virágunk (*S. Armeria* Kéry I. c. 21).

156. *Silene Gallica* L. spec. (1753) 417. — *Francczia Szilene*. — [*S. stricta* Kéry I. c. 21, nec *Alior.*].

Magasabb hegyvidékek szántóföldein és parlagain, a hová talán csak idegen magvakkal került, de aztán meghonosult. Szálonként *Rescirata*, *Kristyór* és *Kis-Halmágy* mellett.

Virágai egyoldalú fürtben állanak s pirosló, szára s virágzata raga-

dós-pelyhes; csészéje tojásdad, zölderű; levele visszasan tojásdad vagy keskenyen hosszúkás.

157. **Silene Otites L.** spec. (1753) 415 sub Cucubalo. — *Fodor-szirmú Szilene.*

Szára magas, rendszerint bugás virágzatú; virágai aprók, zölde sárgások, örvösen állók; *kocsánjai meztelenek.* Élő növény.

Terem napos füves hegylejtőkön a Hegyalja szőlői felett Paulistól és Kladova völgyétől kezdve Galsáig; továbbá Bánkút és Medgyes-Bodzás mellett, valamint Mokra hegyén.

158. **Silene nemoralis W. K.** icones III. (1812) tab. 249. — *Csaliti Szilene.* — [*Silene dichotoma* Kéry I. c. 21, nec Alior.].

Csészéje hosszú, maghonának és termésének nyele a csésze megszűkült részével együtt legalább kétszer akkora mint a termése; virágzata bugás, ényves; virága fehér s felálló. Élő növény hosszúkás, lapoczkás vagy lándsás levelekkel.

Napos cserjés dombokon. Dézna várhegyén, Zölde, Szaturó és Jószáshely napos lejtőin, többnyire csak szálanként.

159. **Silene longiflora Ehrh.** Beitr. VII. (1792) 144. — *Hosszúvirágú Szilene.*

Csészéje meztelen s keskenyaljból szélesedő és igen hosszú; szirma szennyes zölde; termése hosszú nyelű; szára sűgár s meztelen; levelei szálaslándsásak, tőlevelei hosszúnyélbe keskenyedők, csúcsfelé keskenyen lapoczkásak.

A Maros magos füves partjain Pécska és Szemlak közt, épen a szemlaki kenderáztató sarka felett.

160. **Silene nutans L.** spec. (1753) 417. — *Konya Szilene.*

Virága szennyes fehér és lekonyuló, virágzata mirigyés szőrű, száranak alsóbb részei és alsóbb leveleinek nyelei rövid szőröktől borzasok.

Hegyvidékeink melegebb völgyeiben és lejtőin, főképp cserjés helyeken és erdők szélein. — Kladova völgyében s innen a Hidegkúton át Kovaszincz, Világos és Muszka hegymellékeig; továbbá a Kodru hegységen a Merisora tisztáson, Menyháza, Antalháza és Rescsiráta hegyein. (Antalháza=Csetaczel, vagy Csetacza). Kis-Halmágy naposabb gerinczein.

161. **Silene dubia Herbich** fl. buc. (1859) 388. — *Erdélyi Szilene.* — [*S. Transsilvanica* Schur (1860). *S. saxifraga* Kéry I. c. 21 nec. Alior. — *S. saxatilis* Kern. öbz. XVIII. 147, — non Sims.].

Magasabb, hűvösebb hegyvidékek kaszálóin, füves köves helyein. — Menyháza és Nadalbesty felett a Bratkoja réten és a Punkoj hegyen; Kishalmágy felett a Gejnára vezető gerinczekén.

Lekonyuló fehéres virága és egész termete hasonló a *S. nutans*-éhez, de száranak alsóbb részei és leveleinek nyelei nem borzasok, hanem csak érdesek, és virágai meg virágzata is karcsúbb, zöldebb.

162. *Silene viridiflora* L. spec. (1763) 597. — *Zöldvirágú Szilene.*

Virága felálló zöldes, csészéje vereslő erű és mirigyszőrös; szára magas és rövid szőröktől borzos; levele hosszúkás tojásdad; termése majdnem nyeletlen és csészéjével együtt tojásdad. Évelő növény.

Erdők csallitok árnyas helyein. Zám, Trójás, Berzova és Kladova völgyeiben; Paulis felett a Hidegkúton és Kladova völgyének felsőbb részein át az Aranyági völgy-medenczéig; azután Mokra hegyén, Boros-Sebes mellett a Piliskén, Dézna Várhegyén, Nadalbesty felsőbb völgyeiben, Ó-Dézna völgyében egész Rescsirátáig; Menyháza felett a Punkoj hegyen.

163. *Silene noctiflora* L. spec. (1753) 419. — *Estvéli Szilene.*

Virágzata villáságú és mirigyszőrös; virága zöldes és estve nyiló; virításkor a csészéje hosszúkás keskeny, természetes állapotban hosszúkás, tojásdad; levele jókora, hosszúkás tojásdad.

Árnyas helyeken, gyepükön, erdők szélein helyenként. Arad mellett a Városligetben, a Nimféea-ér és a Vereskereszt mellett; azután Kladova és Aranyág völgyében, Trójás és Zám völgyében, Boros-Sebes kerítéseinél, Dézna Várhegyén, Ó-Dézna völgyében Rescsirátáig, Nadalbesty felett a Kodrun; Kisindia, Báltyele és Halmágy mellett.

66. MELANDRI-FÜVE. — *Melandrium* Roehl.

164. *Melandrium album* Mill. dict. (1768) n. 4 sub *Lychnide*. — *Fehér Melandrifű.* — [*Lychnis dioica* L. var. β]; Kéry I. c. 19.].

Csészéje 2—3-szor hosszabb mint széles, csúcsafelé összehúzódó, bőven szőrös; termése tojásdad hosszúkás; levele lándzsás, hosszúkás vagy hosszúkás tojásdad. Virága fehér. Utak mentén, parlagokon, Aradon s a megye egész területén közönséges.

165. *Melandrium nemorale* Heuff. in Reichb. germ. exc. III. (1832) 824 sub *Lychnide*. — *Hegyí Melandrifű.* — [*Lychnis alpestris* Kéry I. c. 19, nec *Alior.*].

Csészéje harangforma, felfúvott, kevéssel hosszabb mint széles, természetes korában pedig szélesebb mint hosszú, rövidebb mirigyszőrökkel vagy ritkábban álló ízelt szőrökkel szöszös; termése majdnem gömbölyded, felnyílt korában nem hosszabb mint széles; levelei szélesek, kerekded tojásdadok. Virága fehér, szirma mélyen hasadt.

Hegyvidékek patakai mentén és erdős árnyas helyein. Kladova völgyében, Ágris felett a Botvölgyben az Öregvilágosig, Aranyág völgyében és hegy mellékein, Menyháza felett a Punkoj hegy vízbarázdáin; Ó-Dézna völgyében a Holló és Hollócska hegyeken; Trójás völgyében és hegyvidékén.

67. LYCHNIS L. gen. n. 584.

166. *Lychnis Floscucli* L. spec. (1753) 436. — *Kakuk Liknisz.*

Szára s levele zöld, alig pelyhes, levele szálas lándzsás; piros vagy fehér szirmai szálas sallangokra hasgatottak.

Nedves kaszálókon és réteken bőven. Aradon a Csála erdőben a Nimféa-érnél és a Veres-Keresztnél; továbbá a Szárazér mentén Ötvenesig és Világos határán a Vontáig; a Tőz mellékén Ágyától Boros-Sebesig; a Fehér-Körös mellékén Kis-Jenőtől s a Korhánytól kezdve Menyházáig és Halmágyig; a Marosmelléki völgyekben Kladova völgyétől Zámig.

167. **Lychnis Coronaria** L. spec. (1753) 436 sub *Agrostemma*. — *Bársonyvirág*.

Szára, levele és csészéje fehér szösztől bársonyos; levele hosszúka, szirma piros, ép.

Meleg kiritkúlt erdőkben és csalitokban. Kladova völgyének elején s innen Paulis, Ménes hegyein át Kuvinig. — Kerti virágnak is termesztik a hozzá hasonló *Lychnis Flos-Jovis* L.-vel együtt.

† *Lychnis chalconica* L. — *Égő szerelem*. Élénk veresvirágú kerti növényünk.

68. SZUROKSZEGFŰ. — *Viscaria* Röhl. deutschl. f. l. 37.

168. **Viscaria vulgaris** Röhl l. c. — *Közönséges Szurok szegfű*.

Virága piros és ép szirmú, csészéje is pirosló; szára az ízék alatt és főkép a virágzat táján barna ragadós enyv anyaggal van bevonva.

Kaszálókon gyümölcsösekben, cserjés helyeken. Kladova völgyében bőven, Ménes, Kovaszincz, Világos, Muszka kaszálóin, a Csiger mellékein, a Mokra hegyén, Kis-Jenő mellett a Korhányon, Tamánd rétein, Menyháza, Sztatina és Boncsesd hegyi kaszálóin.

69. KONKOLY. — *Githago* Desf. catal. 159.

169. **Githago segetum** Desf. l. c. (1804). — *Vetési Konkoly*. — [*Agrostemma Gitagho* L. spec. 435.]

Szára, levele és hosszú sallangú csészéje selymesek; csészesallangjai vagy akkorák mint piros pártája.

Terhes gyom vetéseink közt, melynek magva a búza magjaival megőrölve kelletlen érzést és idegbajt okoz. Aradon s a megye egész területén közönséges.

XI. cs. *Alzine-félék*. — *Alsinaceae* DC. fl. fr. IV. 766.

70. MALACHIUM FRIES fl. holland. 77.

170. **Malachium aquaticum** L. spec. (1753) 439 sub *Cerastio*. — *Vizi Malachium*.

Patakok, vízerek, nedves árkok mentén. Arad körül a buzsáki puztán, a Vár körül és a Csála vizes laposain; a Szemlaki füzesben; a Maros mellékein Glogovác és Mondorlak mellett, Uj-Panát előtt a Gyulai tanyánál, Kladova, Trójás és Zám völgyében; a Csiger mellékén fel Aranyág völgyébe; a Fehér-Körös és Tőz mellékén Ágyától a Mokra és Csermő közén át Kőkaróig, Alcsilig, Ó-Dézna és Menyháza völgyéig.

Levele gyengén szíves vállú és tojásdad, az alsók nyelesek, a felsőbbek szárölelők; virágzata aprón mirigyszőrös, homályos zöld; bibenyele 5, tokja gyengén szegletes 5 kopácsú és kopácsai kéthasábúak; természetes kocsánai derékszög alatt elálló vagy hátratrörtek.

71. CERASTIUM L. gen. n. 585.

171. *Cerastium silvaticum* W. et K. icones tab. 97. 1802). — *Erdőmelléki Cerastium*.

Fehér szirma kétakkora mint csészéje; szára, széles hosszúkás levelű és bugás virágzatú; csészéleveleinek csúcsa hártás, szörtelen; töre futó gyökerező.

Nedves helyeken főképp erdők és csalikok szélein termő magas *Cerastium*unk. Zám és Trójás völgyében a Maros mellékein; Aranyág völgyében a Csiger felsőbb mellékein elég bőven; Csúcs és Halmagy patakainál. — Ez hasonlít leginkább a *Malachium aquaticum*-hoz, de virága és tokja kisebb; tokja hengeres és 10 fogú, levelei keskenyebbek és virágzata karcsú, felálló természetes kocsánokkal.

172. *Cerastium vulgatum* L. spec. (1762) 627. — *Köz Czerasztium*. — [C. triviale Link.].

Mezőkön, parlagokon, kaszálókon Arad mellett és az egész megyében közönséges. Csészéje csúcson szörtelen és akkora mint fehér szirma; szára tövön gyökerező, gyepes.

173. *Cerastium glutinosum* Fries. nov. (1814) 51. — *Mirigyszőrös Cerastium*. — [C. pumilum Auct. Hung.].

Gyökere vékony, szára nem gyökerezik, nem is hajt gyepet; szirma a csészénél alig nagyobb, virágmurvai közül csak a legfelsőknek van hártás éle.

Napos füves mezőkön és dombokon elég közönséges Aradon és megyénk összes lapályos alföldi-részén.

A Hegyvidék kezdetén is mindenütt meg van még, de a hegységben nem láttam sehol.

174. *Cerastium semidecandrum* L. spec. (1753) 438. — *Hártás-murvájú Czerasztium*.

Az előbbihez természetben egészen hasonló, de minden murvája hártásélú és e hártaszél a felsőbb murvákon szélesebb. Aradon a temesvári hidnál, valamint Pécska és Szemlak közt a Maros mellékein.

175. *Cerastium brachypetalum* Desp. in Persoon syn. I. (1805) 520. — *Nyúlánk Czerasztium*.

Egynyári gyökere felálló szárat hajt; csészéje csúcsig hosszúszőrű, virágzata boglyas elálló kocsánú és kocsánai többszőrösen hosszabbak a csészénél. Két változata van. Az egyik:

a) *tőalak*: Ennek az egész virágzata csupa borzas szőrű; a másik a:

β) *Cerastium Tauricum Sprengel*. syst. II. (1825) 419. Ennek a virágzata rövidebb és csupa mirigyes szőrökkel van berakva.

Terem mindakét változat Aradon a Maros mentén és a vasutak töltésein; azután a megye egész Alföldjén és az egész Hegyalján Radnától a Mokráig és Boros-Jenőig.

176. *Cerastium viscosum* L. spec. (1753) 437. — *Csomósvirágú Czerasztium*. — [C. glomeratum Thuill (1790)].

Csészéje csúcson is hosszú borzas szőrű, de a kocsánál nem hosszabb; ezért virágai és termései a szár csúcsán sűrűn, csomósan állanak; gyökere vékony és szára nem gyökerezik; szirma rövid.

Hegyvidékek napos helyein, parlagain, pataki mentén; továbbá utak szélein, folyók közelében és erdős cserjes helyeken.

Aradon a Vár körül és helyenként a Csála erdő utain és szélein; továbbá a Maros mellékén Glogovác és Mondorlak közt; Paulis és Baraczk mellett a vasút mentén, Aranyág völgyében és hegyein, Pankota hegyén és környékén a Csigerig; Boros-Sebes mellett a Tőz mellékén, Ó-Dézna völgyében Rescsirátáig, Halmágy mellékén; az Alföldön Kis-Jenő és Ágya közt a Korhányon.

72. LÚDHÚR. — *Stellaria* L. gen. n. 568.

177. *Stellaria anomala* W. et K. sub *Cerastio*, icones I. tab. 22. (1800). — *Mirigyes Lúdhúr*. — [*Stellaria viscida* MB. taur. cauc. I. (1808) 342. — *Cerastium anomalum* W. K., A. Kern. ö. b. Z. XVIII. 186.].

Szára és virágzata rövid szőröktől mirigyes és az egész növény *Czeraszczium*hoz hasonló; de bibenyele csak 3 van. — Egynyári növény kissé húsos, szálas, hosszúkás levelekkel, mirigyes szőrű csészével, a csészénél 2·5-szer vagy többször hosszabb 6 fogú terméssel.

Alföldi szikes területeink és sovány vadvizes mezőink, meg szántóföldeink jellemző növénye.

Arad mellett a Pernyávi legelőn bőven, a Várnál és a Szárazér mentén; továbbá Ötvenes, Világos, Uj-Panát, Paulis és Baraczk mezőin; az Alföld egész szikes sovány legelőin Sofronya, Szent-Anna, Boros-Jenőtől kezdve Csermőn, Ágyán és Bánkúton keresztül Pécskáig húzott vonal közén mindenfele a Hegyaljáig; sőt a Mokrán túl Boros-Sebesig és Butyinig.

178. *Stellaria nemorum* L. spec. (1753) 421. — *Erdei Lúdhúr.*

Szára magas, bugáson szétágazó; szirma nagy a csészénél majd háromszor hosszabb; levele nagy és tojásdad, termései kocsánai szétberzedők.

Hegy-tájak árnyaserdeiben. Zám völgyében, Trójás pataka mentén, Sólymos felett az aranyági-völgy gerince felé, Aranyág völgyeiben, Menyháza Nadalbesty erdeiben és a Drócsa völgy mellékein a Kicsoráig, Kisindiaig és Halmagy bükkflórájáig.

179. *Stellaria media* L. spec. (1753) 272 sub *Alsine*. — *Madár Lúdhúr.* — [*Alsine media* L.].

Levele nyeles, tojásdad lemezű, szirma a csészénél alig hosszabb, vagy rövidebb.

Megmunkált és parlagtalajon Aradon és a megye egész területén közönséges.

180. *Stellaria Holostea* L. spec. (1753) 422. — *Lándsás Lúdhúr.*

Szára nyúlánk, levele szélesebb aljból megnyúlt, lándsás és halavány zöld; virága nagy s fehér szirmú.

Ligetekben, erdőkben, cserjés helyeken, gyepekön. Aradon a Csála erdőben s innen Pécskáig; a Maros melléke hegyein Zámától Gyorokig és Világosig; Aranyág völgye mentén, Magyarád, Muszka és Pankota hegyein, Boros-Sebes, Butyin és Kőkaró hegyein, Nadalbesty felett a Kodrun.

181. *Stellaria graminea* L. a) spec. (1753) 422. — *Fűlevelű Lúdhúr.*

Szára vékony, ágai még vékonyabbak és bugáson szétállók; szirma rövid; levele szálas lándsás, hártvás murvái pillás élűek.

Kaszálókon, legelőkön, gyepekön, ösvények és mesgyék mentén, Aradon s a megye egész területén közönséges.

73. HOLOSTEUM. L. gen. n. 104.

182. *Holosteum umbellatum* L. spec. (1753) 88. — *Ernyős Holosztum.*

Tavaszi növény egynyári gyökérrel; levele szürke zöld és hosszúkás, majd meztelen, majd mirigyszőrös; virágai felállók, termései hanyatt-tört kocsánokon lefelé állók.

Parlagokon, megmunkált talajon Aradon és a megye egész területén közönséges. Meztelen és mirigyes levelű alakjait Arad mellett egymás társaságában több helyen észleltem és szedtem.

74. MÖHRINGFÜVE. — *Moehringia* L. gen. n. 494.

183. *Moehringia muscosa* L. spec. (1753) 350. — *Köz Möhringfü.*

Levele szálas, szára fonálforma bőven szétágazó. Hegyvidékek sziklás mohos helyein és törmelékes, nedves lejtőin. — Menyháza vidékén a

Nagykövön és innen a Kodru Merisora tisztásáig, a Kimpanyászkáig; továbbá Halmágy sziklás magasabb vidékéig a Gejna felé.

184. **Moehringia trinervia** L. spec. (1753) 423 sub *Arenaria*. — *Háromerű Mőhringfü.* [*Arenaria heteromala* Kéry l. c. 17, nec *Alior.*].

Levele tojásdad háromerű; virága kicsiny, szára s virágzata bőven elágazó. — Megmunkált talajon, parlagokon, szőlők közt, hegyi utakon, korhadó fatuskókon Aradon és helyenként a megye egész területén.

75. ARENARIA L. gen. 569.

185. **Arenaria serpyllifolia** L. spec. (1753) 424. — *Aprólevelű Arendria.*

Szántókon, parlagokon, legelőkön Aradon és a megye egész területén közönséges. A szikes mezőkön is el van terjedve, főképp mirigyszőrös alakjában.

Kicsiny, vékony szárú, bokrosan elágazó növény; csészéje hosszabb a szirmoknál; levelei nyeletlenek, tojásdadok kihegyezett csúcscsal; tojásdad tokja 3 mm-nél nagyobb; gyökere egynyári.

A tőalak virágzati tengelyrészei apró egyszerű szőröktől pelyhesek; a var. *viscida* (Lois.) virágzati részei mirigyszőrösek.

186. **Arenaria procera** Spreng. hist. rei herb. II. (1808) p. 268. — *Magas Arenaria.* — [*Arenaria graminifolia* Schrad (1809), non Arduino (1764)].

Gyökere évelő, szára sűgár és csak csúcán ágazik el sátorozó virágzattá; csészéjének levelei kerekített csúcsuak; fehér szirmai 2—3-szor nagyobbak a csészével; levelei szálasak, fonálformák, hosszúk.

Szénamezőkön, napos füves dombokon. Bőven a Mokra hegyen (!Heuff. zool. bot. ges. VIII. 75); Arad mellett a pernyávai temetőben, a Farkas-érnél, a Gelin pusztán, a Vár sáncaiban; azután a Nyéki pusztán Szt-Anna és Tövisegyháza közt. Túl a Maroson Keresztes mellett.

76. ALSINE WAHLENB. fl. lapp. 127, 129.

187. **Alsine verna** L. mant. (1767) 72 sub *Arenaria*. — *Tavaszi Alsine.*

Gyökere gyepesen álló virágzó szárat és fonálforma levelekkel berakott meddő szárat hajt; virágszárjai csúcson több virágúak, virága nem nagy, csészéjének levelei lándsásak, közepén 1 értek, szirma fehér, ép, a csészénél hosszabb.

Terem napos, mészköves dombokon. Megyénkben csak Muszka szőlői felett köves meszes talajon találtam. A Biharhegységen is előfordul és ott bizonytalannal megyénk határát is érinti.

77. **SAGINA L.** gen. n. 176.

188. **Sagina patula** Jord. obs. 1846. p. 23. tab. 3 fig. A. — *Mirigyos Szagina*. — [Sagina ciliata Auct. et Simk. term. füz. IX. (1885) p. 36.]

Gyökere egynyári, szára hajszálágú és apró, virágzata és csészéje mirigyszőrös, elvirágzott kocsánai felállók; szálas átellenes levelei legfeljebb tövön vannak néhány mirigyszőrrel pillázva; töve nem fut, nem is gyökerező.

Szikár napos legelőkön, erdők szélein és sovány agyagos dombokon. Apatelek felett a Mokrán, Boros-Jenő mellett a Mokra alatt elterülő erdő szélein.

189. **Sagina bryoides** Frölich ap. Reichb. germ. exc. III. (1832) p. 792; Simk. öst. bot. Zeit. 1890. p. 208. — *Pilláslevelű Szagina*.

Szára gyepes vagy tövön gyökerező. Terem a Maros homokos árterein Glogovác és Mondorlak közt. Szálas levele legalább válla felé, élén aprón pelyhes; kocsánja viritás után csúcson kampós, elvégre felgyenesedik; csészéje 4 levelű, tompa csúcsú.

190. **Sagina procumbens** L. spec. (1753) 128. — *Heverő Szagina*.

Szára heverő vagy legalább tövön gyökerező; levele egészen meztelen; csészéje tompa levelű, tokja fiatal korban lekonyuló.

Folyók árterein és hegyvidékek patakjai mentén, füves, nedves kaszálón s legelőin.

Arad mellett a Maros mentén főkép a Vár körül és azzal szemben egész Mikalakáig; Sólymos, Berzova, Soborsin és Trójás völgyeiben; Aranyág völgyének hegymellékein, főkép a Kaszójától az Orles hegyig; a Fehér-Körös árterén Bokszeg mellett, azután a Fehér-Körös mellékén Kisindia, Kőkaró, Gurahoncz, Halmágy közén, a Déznai patak mentén Ó-Dézna, Rescirata, Menyháza környékén, a Tőz felsőbb vidékein Nadalbesty hegyvidékén és innen lefelé a Lankaságon Repszegig.

78. **SPERGULA L.** gen. n. 586.

191. **Spergula vulgaris** Bönningh. fl. monast. n. 568. — *Köz Spergula*.

Vetések közt, csorvás helyeken, folyók s patakok mentén. Arad környékén Ötvenes felé, Tövisgyháza, Simánd, Boros-Jenő, Dézna, Bohány, Zúgó, Gurahoncz mellett és innen Halmágy medenczéjéig.

Szára s levelei mirigyszőrösök; levelei szálas fonál formák és örvösen állók; termő kocsánai hanyattörtek; magva fekete szemölcsös.

79. **SPERGULARIA PERS.** syn. pl. I. (1805) 504.

192. **Spergularia rubra** L. spec. (1753) 423 var. *a*) sub *Arenaria*. — [Lepigonum rubrum Wahlenb. fl. goth. p. 45]. — *Köz Spergularia*.

Utak, tócsák, árterek mentén. Virága piros, szára lecsepült, levele átellenes, szálás, fonálforma; *magva kúpos háromszegletű*.

Arad mellett a Maros mentén és a Vár körül, továbbá a Szárazér mentén. Ötvenes felé a Szárazér-mentén, Glogovác és Mondorlak közt a Maros partján; Paulis és Kladova vízmellékein, a Tőz mellékén Ágya és Kis-Jenőtől kezdve Boros-Sebesig és Nadalbestyig; Boros-Sebesnél a Kis-kúttól kezdve a Dézna pataka mentén Menyházáig és a Tynószáig.

193. *Spergularia salina* Presl. cech (1819) 93. — *Sziki Spergularia*.

Szikes nedves helyeken. Hasonló az előbbihez, de levele húsosabb, *magva lapos, tojásdad*. — Terem Pécska szőlői megett, továbbá az összes szikeken Tövisegyháza, Mácsa, Elek, Nagy-Pél, Ágya, Szintye és Simánd között; végül Soborsin szigetén.

194. *Spergularia marginata* DC. fl. fr. IV. (1805) 793. sub *Are-naria*. — *Hártyásmagvú Spergularia*.

Hasonló az előbbiekhöz, levelei nagyobbak és húsosabbak, termése kétszer nagyobb, *magva lapos, kerekded és körül hártvásszegélyű*. Terem Ottlaka és Nagy-Pél közt a Nagy-székestónál.

XII. cs. *Paronichia*-félék. — *Paronychiaceae* St. Hil.

80. SCLERANTHUS L. gen. n. 562.

195. *Scleranthus annuus* L. spec. (1753) 406. — *Egynyári Szkleranthusz*.

Gyökere egynyári, termésének csészfogai hegyesek, zöldek, élükön alig hártvácsak vagy ha élük be van már göngyölödve, akkor a hártvács keskeny szegélyke nem is látszik. Számos változatai közül kiemelendők:

a) *S. verticillatus* Tausch. in flora 1829. ergänzbl. p. 50. Ennek szára tövön ágas, ágai karcsúk, kicsinyek és felsőbb részükön majdnem ülő s átellenes virágcsomóktól füzérek. Az alföldi szikes mezők és szántók növénye, így pl. a Gelin pusztán Arad mellett, Simánd, Nadab, Kis-Jenő, Korhány pusztá, Nagy-Pél legelőin elég bőven.

β) *S. campestris* Schur en. (1866) p. 224. — Szára felsőbb részein is ágas, virágzata többé-kevésbé bugásan bogernyős; termésének csészfogai szélesebb aljból lándsásak vagy akkorák mint a csésze csöve. A Maros mellékein Arad és Glogovác mellett, Sólomos várhegyén és völgyében, Muszka, Ágris, Magyarád, Aranyág, Pankota dombjain, a Mokrán Apatelekek felett; Bokszeg mellett a Fehér-Körös árterén, Boros-Sebes, Dézna, Jószáshely, Halmagy szántóin és dombjain.

γ) *S. tenellus* Reichb. in Tauscher exsicc. 1872. — Virágzata bugásan bogernyős, csészfogai árformák kissé behajló csúcscsal s a csésze-csővénel hosszabbak, a virágok közt levő murvák is árformák s a csészfogain túlnyúlók.

A Moma-Kodru hegység szikár lejtőin a Bratkoja kaszálótól kezdve Rescsirátáig és innen a Marmunth meg Ponoras füvesein át Szohodolig, valamint Kis-Halmágy hegyein.

196. *Scleranthus dichotomus* Schur. verh. sieb. ver. II. (1851) p. 10, 12. — *Hártyásfogú Szklerantusz*. — [S. perennis Kit. in Linnaea XXXII. p. 507, non L.].

Gyökere kétnyári, szára szétágazó s részint meddő, részint virágos és heverő aljból felálló ágakat hajt; bogernyősen bugás virágzata van, csészefogai hosszúkásak, élükön és kerekített csúcsukon kiterülő széles hártya szegéllyel; levelei árformák elállóak. Terem napos szikár dombokon a mezei tájon. A hozzá hasonló virágú *S. neglectus* Rochel havasi növény, földre-csepült kúszó szárral és rövid, húsos, a szárhoz simuló levelekkel. Ez utóbbi sem megyénkben sem a Biharhavasokon nem terem.

Érdekes jelenség, hogy a *S. dichotomus* a Maros völgyében és hegy-mellékein a sólymosi völgyzszorulattól keletre nem terem. Bőven terem azonban Sólymos várhegyén és innen az egész Hegyalján Világos váráig, Muszka, Magyarád, Ágris és Aranyágig, utóbbi helyen a Hegyes alatt is a Ravnu hegyháton. A Tőz mellékén leszál Csermőig, azután Szlatina, Dézna és Kiszindia hegyein ismét végállomása van. Józshely és Báltyeal szikár hegyoldalain; Kis-Halmágy gerinczén, mely a Gejna felé vezet.

XIII. cs. *Porcsinfélék*. — *Portulaceae*. *Fuss. gen. 312*.

8r. **PORCSIN**. — *Portulaca* L. gen. 603.

197. *Portulaca oleracea* L. spec. (1753) 454. — *Kövér Porcsin*.

Szára lecsepült, szétterülő; levele húsos, nyeletlen, ékforma válból csúcsa felé szélesedő; virágai kocsántalanok, kisebbszerűek, sárga szirmúak.

Megmunkált talajon, így vasútak mentén, kertekben, szőlőkben és parlagokon. Arad külvárosainak kerteiben és utczáin, továbbá a vasútak töltésein, az egész megyében, Aradtól Szemlakig, Battonyáig, Bánkút és Medgyes-Bodzásig, Kurticsig, Elek és Kis-Jenőig, Csermőig, Gurahonczig, Soborsinig; azonkívül a Hegyalján, Radnától Ágrisig s a Mokráig; a Fehér-Körös árterein, Boros-Jenőtől Butyinig; Dézna várhegyén, Boros-Sebes és Rescsirata parlagain.

† *Portulaca sativa* Haw. *Piros Porcsin*, vagy *Kossuth-csillag*. Kövér levelű, bőven virító, piros virágú, délben nyíló kerti virágunk, melyet főképp virágágyak szegélyeül használnak. A szeméttel gyakran kikerül a parlagokra is, hol rövid életű.

† *Tamarix Gallica* L. spec. (1753) 270. *Franczia Tamarissk*. Kedvelt cserjefa sétatereinken és kertjeinkben.

XIV. cs. *Elatine-félék.* — *Elatinaceae Cambess.*82. **ELATINE L.** gen. n. 502.

198. **Elatine campylosperma** Seub. monogr. elat. (1845) 17. — *Horogmagvú Elatine.* — [E. Hydropiper Kit. reliqu. (1863) p. 92, non L.].

Termései rövid kocsánúak vagy ülők, tetejükön 4 üregre nyílnak; szirma 4; magvainak görbülése nyílt horoghoz vagy jól meghajlott kiflihez hasonló. Az *Elatine Hydropiper* L. magvainak egyik vége körformán úgy van meggörbítve, hogy hajlása öblét bezárja; ily magvu növényt azonban hazánkban nem láttam.

Kitaibel növénye, melyet az idézett helyen, a Fehér-Körös árterein, Boros-Jenő és Gyula-Varsánd mellett jelez, csak az Alföldünkön honos *Elatine campylosperma* lehet. Én a Kitaibel által jelzett helyeken nem találhattam újra sem ezt, sem a következőt, hihetőleg azért, mert azok a régi árterek, a melyek 1798-ban, Kitaibel itt jártakor léteztek, rég eltűntek.

199. **Elatine hexandra** DC. icones gall. I. (1808) 14, tab. 43. — *Hatporzójú Elatine.* — [E Hydropiper β . triandra Kit. addit. 248. non Schkuhr.].

Termései rövid kocsánúak, csészéje 3 hasábú, magva alig van egy kissé megörbülve.

Boros-Jenő mellett a Fehér-Körös árterein (Kit. I. c.). Hihetőleg kipusztult onnan, én legalább nem találhattam meg újra. Találtam azonban az Alföldnek megyénken túl fekvő helyein.

† *Elatine Alsinastrum* L. Kitaibel additamentáinak 248-ik lapján említve van Arad-megye mocsaras laposairól is. Ugyancsak Kitaibel reliquiái 92-ik lapján. Gyula-Varsándról. Ujabbán nem találta senki e megyében.

XV. cs. *Lenfélék.* — *Linaceae DC. theor. elem. ed. I. 214.*83. **LEN.** — **Linum L.** gen. n. 389.

200. **Linum flavum** L. spec. (1753) 279. — *Sárga Len.*

Gyökere évelő, szára erős, szegletes; *virága nagy, szirma sárga*, lándsás csészelevelei mirigyesen pillásak és kihegyezettek; levelei faközöldek, csavarosan állók.

Verőfényes dombokon Paulistól Muszkáig és Magyarádig az egész Hegyalján, továbbá Butyin és Kisindia közt a mészkő dombon és Szakács mellett.

201. **Linum hirsutum** L. spec. (1753) 277. — *Borzas Len.*

Gyökere évelő; levele hosszúkás és borzas; *szára és csészéje molyhos-borzas; virága nagy s kék szirmú.*

Napos dombokon és szőlők parlagain. Paulistól Muszkáig és Magyarádig az egész Hegyalján.

202. *Linum nervosum* W. et K. icones II. tab. 105. (1802). — *Eres Len.*

Gyökere évelő, szára s levele meztelen; levelei széles lándsások, kihegyezettek, 3—5 érűek; szirma kék, csésze levelei tojásdad aljból erősen kihegyezettek, élükön mirigyesen pillásak, különben meztelenek.

A Mokra hegy trachytos cserjés hátán, verőfényes füves helyeken.

203. *Linum Austriacum* L. spec. (1753) 278. — *Ausztriai Len.* — [*Linum alpinum*, perenne, austriacum et tenuifolium Kéry I. c., nec Alior.].

Gyökere évelő; levele szálas, egyerű; virága kék, csészelevelei tojásdadok, élükön és különben is meztelenek, terméseinek kocsánai ívesen egyoldalra hajlanak.

Nagyon megritkúlhatott a megyében. Én csak Bánkút meg Medgyes-Bodzás árcai, faszorai mentén találtam. A Kerner Butyin és Dézna közt is említi (A. Kern. öbz. XVIII. 229).

† *Linum usitatissimum* L. spec. (1753) 277. — *Házi Len.* — *Gyökere egynyári*, levele lándsás, virága kék, csészelevelei tojásdadok, hegyes csúcsúak éleiken s különben is meztelenek. Próbakép természetették Ötvenes mellett, de nem vált be kellően; bőven természetik azonban Boros-Sebes, Nyágra és Nadalbesty-től Menyházáig, továbbá Butyintól Halmágyig.

204. *Linum catharticum* L. spec. (1753) 281. — *Béka Len.*

Gyökere egynyári, virága kicsiny és fehér, csésze levelei mirigyesen pillások; szárlevelei átellenesek. Vékony karcsú növényke villáságú bugával.

A megye hegyvidékeinek kaszálóin, füves lejtőin, közönséges Világostól a Hegyesen át a Drócsáig és Zám völgyéig s a Mokrától és a Kodrutól kezdve Boros-Sebesen át Halmágy vidékéig és a Mómáig.

XVI. cs. Mályva-félék. — *Malvaceae* Juss. gen. 271.

84. PAPSAJT. — *Malva* L. gen. n. 841.

205. *Malva silvestris* L. spec. (1753) 689. — *Nagy Papsajt.*

Szára felálló, borzas; virága piros, nagy; természetes kocsánai felállók. Megmunkált talajon és parlagokon Arad mellett s a megye egész területén közönséges. — Levelei gyakran a *Puccinia Malvacearum* gomba sárga göbörödéseitől vannak ellepve.

† *Malva crispa* L. *Bodros Papsajt.* — Bodros levelei miatt helyelközzel dísz növényül természettik.

206. *Malva pusilla* With. arr. (1796) 612. — *Apró Papsajt.* — [*M. borealis* Wallm. (1816)].

Szára heverő, kocsánai virágzás után lehajlók, termésének czikkei élezettek és reczésen gödrösek, szirma fehéres, a csészénél alig hosszabb.

Utak mentén, parlagokon Arad mellett s a megye egész területén, főképp városok és falvak szélein közönséges.

207. **Malva neglecta** Wallr. syllog. I (1824) 140. — *Kereklevelű Papsajt*. — [M. rotundifolia L. pro p.].

Szára heverő és levele is kerekded mint az előbbié; de szirma a csészénél 2—3-szor hosszabb; termő kocsánai is hosszúk s elállóak vagy lehajlók; terméseinek czikkei hátukon domborúak és nem gödrösek hanem bőven pelyhesek. — Terem utak mentén és parlagokon Arad, Pécska és Uj-Panát mellett itt-ott, valamint Bánkút mellett.

85. MÁLYVA. — *Althaea* L. gen. n. 839.

208. **Althaea officinalis** L. spec. (1753) 686. — *Fehér Mályva*.

Évelő fehér gyökerű magas növény, fehér kisebbszerű virágokkal, fehéres puha molyhú, gyakran 3 karélyú vagy karélytalan levelekkel. Gyökérét s virágát izzasztó teának használják.

Aradon s Uj-Aradon a Maros mentén s a Vár körül, azután innen Bodrogon át Pécskáig s Szemlakig bőven; a Fehér-Körös mentén, Boros-Jenőtől Jószáshelyig, Boros-Sebestől Déznáig és Kiszindiáig, Jószáshelytől Szakácsig.

209. **Althaea hirsuta** L. spec. (1753) p. 687. — *Borzas Mályva*. Bánkút és Medgyes-Bodzás mellett a vasút mentén. Gyökere egynyári; szára, levele, csészéje serte szőröktől borzas.

86. MÁLYVARÓZSA. — *Alcea* L. gen. n. 840.

210. **Alcea pallida** W. et K. icones I. (1800) tab. 47. sub *Althaea*. — *Halvány Mályvarózsa*. — [*Althaea hirsuta* Kéry l. c. 17, non L.]

Gyökere évelő, szára, levelei és csészéje borzasok; virága nagy, szirmai halvány rózsaszínűek, két hasábúak. Arad mellett a Maros mentén, s innen Ménesig; Mikalaka, Uj-Panát, Szt-Leányfalva, Uj-Szt-Anna, Nyékipusztá, Simánd parlagain, utain; valamint szálanként Dézna várhegyén.

† *Alcea rosea* L. *Nagy Mályvarózsa*. Piros és fehér virágú fajtái kedvelt kerti virágaink.

87. LAVATER-FÜVE. — *Lavatera* L. gen. n. 842.

211. **Lavatera Thuringiaca** L. spec. (1753) 691. — *Türingiai Lavaterfű*. — [Malva pentafida Kéry l. c. 19].

Évelő, magas felálló szárú növény, szára, levele, csészéje apró szőröktől molyhos; felsőbb szárlevelei 3-karélyúak, kinyúló középső karéllyal, az alsóbbak rendszerint 5-karélyúak; virága nagy, szirmai kéthasábúak, halvány rózsaszínűek. Füves cserjés helyeken, parlagokon, utak szélén Aradon s a megye egész területén.

† *Lavatera trimestris* L. — Virága nagy s rózsaszín, szára s levele ritkás szőröktől borzas. Kerti virág.

† *Abutilon Avicennae* Gaertn. fruct. II. (1791) 251. — *Szépasszonytenyér*. — Levele szíves vállú, kerekded, csúcsán kihegyezett, lapján puha, rövid szőröktől bársonyos; virága sárga, alig feltűnő; termései egy körben álló, több magvú tokocskák. Arad mellett némely kertben, s esetleg egy kert kerítésénél láttam.

† *Gossypium herbaceum* L. spec. (1753) 693. — *Körös Gyapott*. — [*Gossypium tenere* Thaszári Bokros László]. Kísérleteket tesz vele Aradon Th. Bokros László, hogy itt meghonosítsa. Óhajtanó volna, hogy e törekvése sikerüljön, de az eddigi eredmény még nem biztató.

Azok az 1 méteres és 1 méternél nagyobb példányok, a melyeket nekem Bokros L. 1890. október első napjain bemutatott, tele voltak ugyan termésekkel, de e termései közül alig 1—2 volt teljesen érett, a többi vagy fejletlen vagy nyálkás belű volt. A *Körös Gyapott* ugyanis nálunk legfeljebb augusztus első hetében kezd virítani és augusztus folyamán fejlődik igazán, úgy hogy termései csak szeptember első felében kezdenek érni. Ámde szeptemberben már ritka évben érhetnek meg csak fele részben is, a hűvösebb és változó időjárás miatt. Ha sikerülne a *Körös Gyapott*-ból évek hosszú során át, először is legalább a *Dél-Bánságban* egy oly fajtát nevelnünk, a mely már július eleje táján természetben ki volna fejlődve és virítana; akkor e fajtának kifejlődhetnének és megérhetnének az összes termései szeptember elejéig és meg volna oldva a honosítás kérdése. Hogy a mi nyári aszályunk idején a *Gyapott* földeket öntözni is kellene, az bizonyos; de a földöntözés és csatornázás kérdése tisztán technikai és pénz kérdés.

Az Arad mellett kultivált Gyapott a *Gossypium herbaceum* L. egyik déleuropai fajtája. Magvainak gyapja fehér s e gyapott-szálak között rövid sűrű szősz is borítja magvait. Szára körös, fent, valamint levelei is, ritka szőröktől szőszös-borzas; levelei 3—5 hasábúak, közép erükön egy mirigybenyomattal; szirma sárga, tövön sötét vereses; termései akkorák mint egy középszerű dió.

88. VARJUMÁK. — *Hibiscus* L. gen. n. 846.

212. *Hibiscus ternatus* Cavan. diss. III. (1790) 172. tab. 64. — *Dinnyefű Varjumák*. — [H. Trionum Auct. Hung. non L.].

Felsőbb levelei többnyire 5 sallangúak, középső sallangja ék válból hosszúkás, szárnyasan hasadt, a többiek is szárnyasan hasadtak s a középső karélynál rövidebbek; külső csészéje szálal sallangú, belső csészéje fel-fúvódott, 5 hasábú, reczésen erezett; pártájának szirmai halvány-sárgák, tövön nagy sötét lila folttal; tokja 5 üregű, sok apró magvú.

Kertekben, szántóföldeken és kukoricza vetés közt Aradon s a megye egész területén. Igen bőven a Pécska és Szemlak közt elterülő dombháton, hol főkép dinnyét és kukoriczát termesztenek.

† *Hibiscus Syriacus* L. — *Török Varjúmák.* — Kerti cserjénk, ékformán tojásdad három karélyú levelekkel, nagy, visszásan tojásdad szirmokkal.

XVII. cs. *Hársfa-félék.* — *Tiliaceae* Fuss. gen. 289.

89. **HÁRSFA.** — *Tilia* Tournef. inst. 381.

§. a. *Lindnera* Reichb. consp. reg. veg. (1828) 209. — *Tíz szirmúak.* — Virágjok a rendes 5 szírom hónaljában ugyanannyi kisebb, néha csak félig fejlett szírommal van ellátva, ezért 10, sőt néha 12—16 szirmúak is; porzóik a szirmoknál rövidebbek. Keletiek.

213. *Tilia tomentosa* Mönch. weissenst. (1785) p. 136. — *Fehér Hárs* vagy *Szódokfa.* — [Román neve: *Tyej bun.* — Synonymjai: *T. alba* W. K. icones I. tab. 3. (1799). — *T. argentea* Desf. in DC. hort. monsp. (1813) p. 150.]

E faj szolgáltatja első sorban a kötözésre alkalmas hársat, s ezért a fatolvajok főkép addig, míg a raphia használata el nem terjedt, rendkívül pusztították.

Fellemvonásai: *Levele* erős, élén törhegyű fűrészfogakkal, fonákán és nyelén odalapuló csillagszőröktől fehérlőn molyhos, vagy (a β) *virescens* Spach fajtán) szürkélő; levele fonákának *valamennyi érzuga szakállalan*; virágzatának kocsánai erősek és a csészével együtt szürkék vagy fehérlők; virága átható illatú, jó teát ad és a méheknek is igen kedves; *termése fás, szabályos*, borsó nagyságú vagy nagyobb is, *tömötten molyhos, aprócska szemölcsökkel van tele*, gömbölyded vagy visszásan tojásforma és *gyengén bordás*. Keleteurópai faj, melynek a Dél-Duna körül van megelterjedési középpontja, s a mely Arad megye hegyvidékeinek erdeit is kiválóan jellemzi és díszíti. Oly erdeink, a melyekben e fa védve volt a hárstolvajok ellen, nyár derekán már messziről ezüstszínben csillognak; mert a lengedező szél, e kimagasló fa sudarain azok fehérhátú leveleit, a nap fényében meg-megrezgeti. Aranyág erdeiben 4 méter kerületű törzseket mértem belőle.

Változatai: a) a *tőalak.* Ennek a *levelei szíves* vagy kissé ferde *vállból szélesen tojásdadok, hátukon fehéres molyhúak.* Termesztik Aradon és a megye minden nagyobb községében. Vadon nő: Kladova völgyétől kezdve Világos és Pankota hegyein át Draucz, Duúd, Aranyág hegyeinek ormáig; azután a Mokrán, továbbá Silingyiától Kisindián, a Kicsorán és Drócsán át a Józshelyi völgyig s ebben Halmágyig; végül Józshelytől Kroknán

át Rescsiráta, Menyháza, Nadalbesty hegyeiig, hol a Töz (Valye Tyeus = Hársvölgy) ered, és innen visszafelé tekintve Boros-Sebesig s Butyinig.

β) az *inaequalis* Simk. közlem. XXII. (1888) p. 292. — Ennek a levelei kisebbek, *kerékített vagy nagyon ferde vállúak, keskenyen tojásdadok*, jóval hosszabbak, mint szélesek. Csak természetve láttam, Arad sétaterén és Mária-Radna utczáin.

γ) a *virescens* Spach ann. scienc. nat. (1834) p. 344. Ennek levelei alakra nézve a tőalakéhoz hasonlók, de hátuk szürkés-zöld, mert kevés csillagszőr van rajta, virága is sápadtabb mint a tőalaké, korábban nyíló és mellékszirmjai is csekélyebbek s tökéletlenebbek. Szintén csak ültetvényekben láttam, így Arad sétaterén (nyílt, szabad helyen) és Mária-Radna utczáin. A szabadban csak tőhajtásokat láttam e fajtából, így Aranyág hegyein. E tőhajtások levelei 18—19 cm. hosszúak s majdnem oly szélesek is voltak, élük pedig egyenetlenül öblös és szegletes volt.

214. *Tilia Haynaldiana* (platyphyllos $\times$ supertomentosa) Simk. magy. növ. lap XI. (1887) p. 1., közlem. XXII. 295. — *Haynald Hárs*.

Képe az I-ső táblán; szárított s a Hegyes gerinczén szedett példányai szét lettek küldve a múzeumokhoz a »*Flora exsiccata Austro-Hungarica*« 1683-ik száma alatt.

Fellemlvonásai: Levele erős, kihegyeztetten fogazott, *fonákán és levélnyelén hosszabb s egyszerű és rövidebb, lazán álló*, oda nem lapuló *csillagszőröktől* puhán, szinte bársonyosan szőrös, *zöldes vagy szürkés színű*; *valamennyi érzuga szakálatlan*, vagy pedig a vállon fekvők igen csekély, csak épen pelyhedző szakálkával; *termése fás*, borsó nagyságú, helyenként *kiálló göbörödésektől görcsös és kiálló bordájú*. Tízszirmú virágai átható, kellemes illatúak. Böven virít és bőven terem. Jó hársat szolgáltat.

Ritka növény. Kultivált példányait Baden-Baden kerteiből is láttam; de önkéntes termőhelye eddig csak Arad megyéből s a Bánságból ösmeretes. Termetes idős fák vannak belőle Aranyág felett a Hegyesre felvezető keleti gerinczen. Minthogy más önkéntes termőhelye eddig nem ösmeretes: ezért mint e megye s a Bánság sajátlagosságát és mint a tudományra fontosat, a kipusztítás ellen meg kell védelmeznünk.

215. *Tilia Jurányiana* (ulmifolia $\times$ subtomentosa) Simk. erdészeti lap. XXV. (1886) 570; közlem. XXII. 296. — *Jurányi Hárs*.

Rajza a II-ik táblán. Menyháza hegyein gyűjtött példányokban szét lett küldve a »*Flora exsiccata Austro-Hungarica*« 1684-ik száma alatt.

Fellemlvonásai: Levele kevésbé erős, *hegyes vagy kihegyezett fogú, fonákán zöldes*, kevésbé szőrösödő; *levélnyele meztelen*; *vállon fekvő érzugai világosan szakállósak*, a többiek vagy szakálatlanok vagy gyenge szakálúak; *szakálkái lazák és rótszínűek*; *termése alig fás*, elég könnyen feltörhető, szabályos, gyenge bordájú, egyenletes felületű. Később kezd virítani mint a *Tilia ulmifolia*, *külömben asszal majdnem egy időben virít*

el. Keletvidéki faj, mely nemcsak kedves illatú virágai és dús virágzása miatt, hanem elevenebb zöld színű leveleivel is kiválik fajrokonai közül.

Változatai: a) a *tőalak*. Ennek levelei világosan szíves vállúak. Terem Menyháza felett a Punkoj-hegy gerinczén az úgynevezett «Grujeczén» és Aranyág mellett a Hegyes kúpjának alján. Ez is először Arad megyéből lett ösmeretes és ezért e megye flórájának nevezetessége. Ujabbán Bihar-megyében gyűjtött példányait is láttam.

β) az *eudimidiata* Simk. közlem. XXII. (1888) p. 296. Ennek a levelei feltűnően ferde vállúak és féloldalúak. Termesztik Arad sétaterén, hol ma is látni még belőle két szép fát. Ezek némelyik ágán csuklyás levél is akad.

215/b **Tilia Hegyesensis** (tomentosa $\times$ subulmifolia) Simk. magy. növ. lap. XI. (1887) p. 4. — *Hegyes Hársfa*.

Levele kevésbé erős, *kihégyeztetten* vagy *törhegyűen fogazott, fonákán fakó*, s ereivel együtt többé-kevésbé csillagosan szőrösödő; *levélnyelei szőrösödők; vállon fekvő érzugai apró rótszínű szakálúak*, a többiek alig szakálosak vagy szakáltalanok; *termése alig fás*, szabályos, puha molyhú, gyenge bordájú és egyenletes felületű. Majdnem *egyidőben virít a Tilia tomentosá-val*. Keletvidéki faj. Terem Aranyág felett a Hegyes kúpjának keleti alján, hol hatalmas törzsek vannak belőle. Nő e hazában megyénken kívül is, de mindenütt ritkaság, és neve hegyvidékünkhöz fűződik.

† *Tilia Americana* Kalm. in L. spec. (1753) 514. — *Amerikai Hárs*. — *Levelei* nagyok, *sötét zöldek*, meztelenek, *másodrendű érzugaikban apró, tömött, rótszínű szakálkakkal, élükön törhegyű fogakkal*. Termesztik egyes kertekben, így pl. Aradon a Kövér Gábor kertjében.

† *Tilia neglecta* Spach., Simk. közlem. XXII. 322. — Egyetlen egy fa Arad sétaterén!

§. b. *Eutilia* Neilr. niederöstr. (1859) 824. — *Ötszirmúak*. — Virágjok 5 szirmú, a rendes szirmok hónaljában mellékszirm nincs; porzók a szirmoknál hosszabbak, vagy legalább akkorák mint a szirmok.

216. **Tilia platyphyllos** Scop. carn. (ed. 1772) I. 373. — *Széleslevelű Hárs*. — [T. grandifolia A. Kern. ö. b. z. XVIII. 245, non Ehrh.].

Jellemvonásai: *Levele* vékonyas, *hegyesfogú, fonákán zöld* vagy kissé sápadt-zöld, majd meztelen, majd kisebb szőröktől pelyhes s rendszeren érdes tapintatú; *hajtásai és rügyei* is majd meztelenek, majd kissé szőrösödők; *vállon fekvő érzugai fehér, merőlegesen berzedt szőröktől bőven szakálosak*, a másodrendű érzugok is fehér s jókora szakálúak; *virágzata* 2—6, *többnyire azonban 3 virágú*, változó nagyságú gallerral; *termése fás*, szabályos, *5 kifejlett bordával*. Középeurópai faj.

Változékonysága szerfelett nagy, megyénken azonban csak a következő fajtáit láttam a szabadban:

a) *Tilia spectabilis* Host. in Endlicher catal hort. vindobon. (1842) p. 364 n. 6557. — [T. corallina Host (1831), non Ait (1789)]. — *Leve-*

lének háta szőrösödő, erei kurta szőrűek, virágzatának gallérja a rügyig ér; levelének válla szíves vagy kerekített. — Terem Aranyág felett a Hegyesre vezető Ravnu hegyháton; Menyháza felett a Mócz hegyháton. Termesztik több helyt, így Aradon a Városligetben.

β) *Tilia mutabilis* Host fl. aust. (1831) 60. Levelének háta bőven szőrösödő, válla szíves, éle egyenletesen fogazott; virágzatának gallérja azonban nem ér a rügyig, hanem a felett kisebb-nagyobb távolságban megszűnik. Terem vadon a Hegyes alatt a Livorszku és Ravnu gerinczeken, továbbá Kisindia felett a Kicsóra felső tisztásai mentén, Ó-Dézna völgye felett a Hollóhegyen, Menyháza felett a Punkoj gerinczén. Termesztik több helyt, így Aradon a Városligetben.

γ) *Tilia praecox* Host l. c. 60. — Levelének háta meztelen, főerei meztelenedők, haránterei meztelenek; virágzatának gallérja nem ér le a rügyig, levele egyenletesen fűrészes és szíves vállú; kérge szürke, hosszúságú hoporjokkal. — Terem vadon a Sólmos és Milova völgyei felett levő gerinczeken; Bot völgyében; Aranyág hegyein, így a Hegyesen, Ravnun és Livorszkun; Kisindia felett a Kicsorán; Menyháza felett a Punkoj gerinczein.

217. *Tilia sublanata* (platyphyllos × ulmifolia) Simk erdély fl. (1886) p. 155. — *Félvér Hárs*.

Levele vékonyas, fonákán zavaros zöld, meztelen vagy kissé pelyhesedő; érzugai rozsdaszínű szakállal, a vállon fekvő szakálak szőrei többnyire egyenesek és fehéres csúcsúak; virágzata 4—6 virágú; termése vékonyfalú, összenyomható, vékony bordájú és alig szabályos, vagy szabálytalan. Önkéntes korcsfaj a *T. platyphyllos* terjedéskörén.

Terem vadon Menyháza felett a Mócz gerinczen; természetve Mária-Radna utczáin.

218. *Tilia ulmifolia* Scop. carn. (1772) I. 374. — *Kislevelű Hárs*. — [T. europaea Kéry l. c. 21, non L. — T. parvifolia A. Kern. ö. b. Z. XVIII. 245, non Ehrh. — T. morifolia Simk. magy. növ. lap. XI. (1887) p. 4; közlem. XXII. 306, mely utóbbi nem egyéb mint fagy okozta sajátságos változat.] — Román neve: Tyej pucosz.

A. Kerner szerint (öbz. XVIII. 245) nem terjed oly magasságig a hegyvidéken mint a *Tilia platyphyllos*. Tapasztalataim szerint fordítva áll a dolog, mert a *Kislevelű Hárs* száll fel legmagasabbra a hegyeken s az éghajlat zordságát Hárs-fajaink közül ez állja ki a legjobban.

Terem összes hegyvidékeink erdeiben Világostól Zámig, Nadalbesztyig és Halmágyig; a Hegyesen, Drócsán, Kodrun és Momán. Másrészt természetik is előszeretettel Aradon és az egész megyében.

Fellemlonásai: Levele vékonyas, hegyesfogú, kisebbszerű, fonákán szürke vagy fehéres-zöld, s meztelen vagy pelyhesedő; vállonfekvő érzugai göndörödő és rozsdaszínű szőröktől szakálások, a többiek is rozsdaszínű

szakálúak, csak a beteges fagycsipte virágtalan ágak vagy példányok leveleinek érzugai szakáltalanok, vagy igen apró fehér szakálúak; virágzata rendszeren 5—7 virágú, néha 14—20 virágú is; termése iörékény és vékony héjú, többnyire ferde csúcsú, azaz szabálytalan. Középeurópai telivér-faj.

Változatai közül különös figyelmet érdemel a *T. morifolia* Simk., a mely első pillanatra oly meglepő, hogy önálló fajnak véljük. Levele ugyanis egyenetlen vagy szögletes élű és csipkés, rendszerint nagyobb mint a *T. ulmifoliáé*, fonákán mestelen szürke vagy szürkés-zöld; vállon fekvő érzugai szakáltalanok vagy csak apró fehér szakálúak. Ily levelű példányokat ismételtelen szedtem Aranyág és Menyháza hegyein, de mindig csak meddőket. Virágos termékes példányokat nem tudtam találni belőle. Egy véletlen eset megfejté a *T. morifolia* titkát.

Történt ugyanis, hogy Arad sétaterén a kertész legények egy pár *Tilia ulmifolia* Scop. ágait, hajtásait erősen visszavágták 1889. február 25-én. Feltűnt, hogy ily korán amputálják a fákat és kíváncsivá lettem arra, hogy a Február végén és Márczius elején nálunk jelentkező kemény hidegek mily hatással lesznek ezekre az idő előtt megsebzett fákra. A visszavágott fák ágainak a null alatt levő zord időjárás nem látszott ártani, mert a tavasz beálltával számos fattyúhajtás keletkezett rajtok s ezért megboglyasodtak és bőven meglombosodtak. Ámde e fattyúhajtások levelei főképp a bujább és czingárabb hajtásoké, nem a *Tilia ulmifolia* Scop, hanem a *Tilia morifolia* Simk. levelei voltak: vagyis szögletes és csipkésélűek, fonákukon meztelenek, szürkés-zöldek, érzugaikban szakáltalanok vagy csak alig fejlett fehéres szakálúak. Tehát az időelőtti sebzések és az ezek okozta érzékenység az ónos idő és erős derek iránt, vagyis a hideg behatása, azokból a fákból, a melyeket a megelőző évben mint közönséges *Tilia ulmifoliákat* ösmertem, *Tilia morifoliákat* létesítettek.

Ezek az aradi *Tilia morifoliák* 1889-ben nem virítottak és nem is viríthattak, mert az erős visszametszés minden virágrügyes hajtásaiktól megfosztotta őket; de virítottak 1890. május 31-én. Ekkor és később is az év folyamán kétféle leveleket lehetett rajtok látni. Tavalyi ép hajtásainkon a *Tilia ulmifolia* Scop leveleit lehetett felismerni, melyek háta szőrösödő, szürkés volt és az érzugokban gyengén rótszínű szakálkakkal volt ellátva; ellenben az alantabb eső nagyobb sebhelyek körül csak az idén kisarjadtt fattyúhajtások levelei a *Tilia morifolia* levelei voltak, vagyis élükön egyenetlenül szögletesek és csipkések, hátukon zöldesek, meztelenek és szakáltalanok.

Minthogy az Aranyág és Menyháza hegyvidékén észlelt *Tilia morifoliák* is az erdészek újabb tanúsága szerint fagycsipte példányok voltak, a melyek enyhe tél után mint *Tilia ulmifoliák* jelentek meg és virítottak is: ezért a *Tilia morifolia*, bármennyire feltűnő is, nem egyéb mint a *T. ulmifolia* Scop fagycsipte biológiai alakja.

XVIII, cs. *Orbánzfű-félék.* — *Hypericaceae DC.*90. **ORBÁNCZFŰ.** — *Hypericum L.* gen. n. 902.

219. *Hypericum humifusum L.* spec. (1753) 785. — *Lecsepült Orbánzfű.*

Szára czérnaforma, többől szétágazó és lecsepült; virága kicsiny, szirmai kevéssel hosszabbak a csészénél; csészéjének két levele nagyobb, szélesebb s élén ép vagy alig fogacskás, másik két levele kisebb, keskenyebb, száalka csúcsú és többnyire 2—5 mirigyes fogtól pillás; levele hosszúkás, pontozott, élén fekete pontokkal.

Terem Nadalbesty, Nyágra és Szuszány hegyi lejtőin s innen a Tőz mellékén leszall a borossebesi Kiskútig; továbbá Menyháza völgyében a kohó felett; a Fehér-Körös mellékén a Kishalmágyi hegyen, Szlatina mellett Boros-Sebesnél a Traján sáncza mentén és Buttyintól Bokszegig helyenként.

220. *Hypericum perforatum L.* spec. (1753) 785. — *Tűzdeltelevelű Orbánzfű.*

Szára természetes, felálló, *szemközt fekvő oldalain egy-egy vonal fut végig*, meztelen; virága nagyobb, csészéjének levelei lándzsásak, épélűek, kettő közülök tűformán kihegyezett; szirma a csészénél 2.5-szer nagyobb; levele széles hosszúkás (legalább az alsóbb szárlevelek) átlátszó olajtartalmú pettyektől áttűzdeltnak tetsző.

Parlagokon, utak, ösvények mentén, cserjés füves helyeken Aradon s a megye egész területén.

β) *angustatum Rochel* ap. Heuff. z. b. g. VIII. 80. — Levele keskenyebb, nyáron összesodródó, virága kisebb, csészéjének levelei kevésbé kihegyezettek. Szikár füves helyeken a Pécska és Szemlak közt elterülő dombháton, főkép a Maros partmeredekein bőven.

221. *Hypericum quadrangulum L.* spec. (1753) 785. — *Négy-szegletű Orbánzfű.*

Szára négyszegletű, levele tojásdad vagy kerülékes, *csészéjének levelei* tojásdadok és *kerekített csúcsúak*.

Terem erdős hegyvidékek völgyeiben és erdei tisztásain. Így Menyháza völgyében, Ó-Dézna völgyében Rescsirátáig, Trojás völgyében és a Kishalmágyi völgyben. — Bőven Nadalbesty felett a Merisóra tetején.

222. *Hypericum tetrapterum* Fries nov. (1814) p. 94. — *Négyélű Orbánzfű.*

Szárának 4 szeglete ki van élzve, levele tojásdad vagy kerülékes, *csészéjének levelei* lándzsásak, *kihegyezettek*. — Folyók, patakok, árkok, tócsák, források mellett. Így Aradon a Maros berkeiben Mikalaka és Uj-Arad felé, valamint a Nimfée-érnél; azután Radna patakánál és innen a Maros felé lejtő patakok mellékén a Trójási és Zámi völgyig; majd a

Fehér-Körös és Tőz mellékein Repszeg és Boros-Sebes körül, Alcsil és Gurahoncz mellett, Nadalbesty hegyein a Bratkoja rétig és Ó-Dézna völgyében.

223. *Hypericum elegans* Steph. in Willd. spec. III. (1800) p. 1469. — *Csinos Orbánczfű.*

Felálló hengeres szárának átellenes oldalain egy-egy vonal fut végig; levele hosszúkás s fonákán feltűnően szürke; csészelevelei lándsásak, kihegyzettek, fekete végű mirigyfogaktól bőven pillásak.

Terem fővenyes helyeken Bánkút és Medgyes-Bodzás körül a vasúti töltés mentén.

224. *Hypericum montanum* L. fl. suec. (1755) p. 266. — *Hegyi Orbánczfű.*

Szára hengeres, lefutó vonal nélkül és meztelen; leveles széles tojásdad vagy kerülékes s meztelen; csészelevelei lándsásak, hegyesek, mirigyos feketevégű fogaktól bőven pillásak.

Hegyvidékek erdős, cserjés helyein, így: Kladova völgyében s innen Paulis, Ménes, Gyorok és Kovaszincz felett a Hidegkútig és Aranyág völgyéig, továbbá Menyháza hegyein.

225. *Hypericum hirsutum* L. spec. (1753) p. 786. — *Borzas Orbánczfű.*

Szára hengeres, lefutó vonal nélkül és borzas szőrű, levelei rövid nyelvűek és szőrösek; csészelevelei mirigyos fogaktól pillásak.

Erdős, cserjés helyeken elterjedt növény megyénkben. Arad mellett a Csála erdőben a Vereskeresztnél és a Nimfée-érnél; azután Kovaszincz, Gyorok, Ménes, Paulis, Kladova, Aranyág, Radna, Soborsin, Trójás és Zám hegyein; továbbá a Mokrán, Ágya és Csermő erdejében, a Bokszei erdőben, Boros-Sebes mellett a Piliskén, Dézna várhegyén, Menyháza, Rescsiráta és Ó-Dézna hegyein, a Kicsórán és a Drócsán, Józshely napos erdeiben.

XIX. cs. Gólyaorr-félék. — Geraniaceae DC.

gr. GÓLYAORR. — *Geranium* L. gen. n. 832.

§. a. *Batrachium*. — Tőke évelő.

226. *Geranium phaeum* L. spec. (1753) p. 681. — *Feketésvirágú Gólyaorr.* — [G. fuscum et G. silvaticum Kéry I. c. 19].

Kocsánai kétvirágúak, szármai kiterülők, kissé hátrahajlók és lilásfeketék; termésének kopácsai harántredősek, szőrösek; levelei tenyeresen 5—7 hasábúak.

Terem árnyas ligetekben és erdőkben. Zám, Trójás, Sólomos és Kladova völgyeiben; Botvölgyében Ágris és Világos közt, valamint az

Öregvilágos erdős oldalán; Menyháza és Ó-Dézna hegyein; Aranyág völgyében s a Hegyes patakai mentén, a Drócsán és a Halmágyi hegyeken.

† *Geranium macrorrhizum* L. *Illatos Gólyaorr.* Hasonló az előbbihez, de levelei átható illatúak, virága vérveres, termésének kopácsai meztelenek. Termesztik helyenként, kertekben és szőlőkben.

† *Geranium argenteum* L., Kéry I. c. 18. — Levelei ezüst fehérek. Kerti dísz.

227. *Geranium pratense* L. spec. (1753) p. 681. — *Réti Gólyaorr.*

Termésének kopácsai redőtlenek, szárának felsőbb részei és virágzata mirigyszőrösök; szirma kétakkora mint a csésze, lilaszín, ritkán fehéres; kocsánai kétvirágúak. Hegyi réteken és kaszálókon a Gejna alatt Kis-Halmágy felé.

228. *Geranium palustre* L. amoen. IV. (1759) 323. — *Mocsári Gólyaorr.*

Termésének kopácsai redőtlenek; szárának felsőbb részei és virágzata borzas, nem mirigyes; szirma elég nagy és vereses; kocsánai kétvirágúak.

Nedves hegylaposokon és berkekben, így Menyháza és Vaskóh közt (Kerner ö. b. Z. XVIII. 279).

229. *Geranium sanguineum* L. spec. (1753) 683. — *Vérszín Gólyaorr.*

Levele szálas sallangú; szára s levele ősz felé megveresedik; szárának felsőbb része és virágkocsánai egyszerű szőröktől borzasok; szirma piros; kocsánai majdnem kivétel nélkül egyvirágúak s felállóak.

Terem napos, cserjés dombokon és cserjésekben. Rádnától és Kládova völgyétől Muszkaig az egész Hegyalján bőven, továbbá a Mokrán.

§. b. *Columbinum.* — Gyökér egygyári.

230. *Geranium columbinum* L. spec. (1753) 682. — *Galamb Gólyaorr.*

Levele szálas sallangú, termésének csőre mestelen, magva gödrösen pontozott; kopácsai redőtlenek.

Napos dombok parlagain, gyepűin. Radnától és Kládova völgyétől kezdve Muszkaig és Pankotáig az egész Hegyalján; Mokra hegyén és Dézna várhegyén.

231. *Geranium dissectum* L. amoen. IV. (1759) 282. — *Metélt Gólyaorr.*

Levele szálas sallangú, magva gödrösen pontozott, kopácsai redőtlenek; termésének csőre borzas, virága kisebb mint az előbbié.

Szántókon, parlagokon Arad körül s a megye egész területén.

232. *Geranium pusillum* L. syst. (1759) II. 1144. — *Apró Gólyaorr.*

Magva síma (nem gödrös), kopácsai redőtlenek, virága és termése apró, csészéje borzas, szára és levélgyelei sűrűn pelyhesek.

Parlagokon, megmunkált talajon Arad körül s a megye egész területén közönséges.

233. **Geranium rotundifolium** L. var.) *Hungaricum* Simk. — *Magyar Gólyaorr.*

A tipusos nyugateurópai *Geranium rotundifolium* L. spec. (1753) 683 növénytől nagyobb virágai, a csészénél kétszer nagyobb, élénk lilaszínű szirmai által különbözik.

Magva gödrös, kerekded levelei, kettős kocsánai és termésének csőre mirigyesen borzasok; termésének kopácsai redőtlenek. — Napos, sziklás hegyoldalokon. Paulis szorosának hegyoldalain, Gyorok felett a Kecskésen; Dézna várhegyén és Halmágy mellett.

234. **Geranium divaricatum** Ehrh. Beitr. VII. (1792) 164. — *Berzsedt Gólyaorr.*

Termésének kopácsai harántredősek, borzasok; szára s virágzata mérőleges hosszú szőröktől szőszös-borzas; szőrös levelei mélyen hasadtak, szélesebbek mint hosszúak, az alsóbbak és középsők 5 hasábúak, a legfelsők három hasábúak; ágai gyakran berzedten szanaszét állók; magva síma.

Napos, köves dombokon, szőlők mesgyéin. Világos és Muszka szőlői felett, valamint az Öregvilágos kúpján, a Bot-völgye oldalán.

235. **Geranium lucidum** L. spec. (1753) 682. — *Fényes-levelű Gólyaorr.*

Terméseinek kopácsai reczésen redősek, csészéje meztelen, fényes, pyramisforma; levelei is meztelének, fényesek, kevésbé hasadtak, hasábjaik széles csúcsa csipkés. Verőfényes, sziklás mészkő hegyeken, így Menyháza felett a Nagykövön. — Ritka.

236. **Geranium Robertianum** L. spec. (1753) 681. — *Bakbüzű Gólyaorr.*

Terméseinek kopácsai reczésen redősek; levelei fűzöttek, 3 vagy 5 levélkéből állók, a melyek ismét sallangosak; szára s levélgyelei hosszú, mérőleges szőröktől szőszösek és kellemetlen bűzűek, virága piros.

Árnyas erdőkben és ligetekben Aradon s a megye egész területén közönséges gyom.

92. ERODIUM L'HERIT. in Ait. hort. kew. II. 414.

237. **Erodium cicutarium** L. spec. (1753) 680 sub Geranio. — *Bürrök Gólyaorr.*

Porzói meztelének, 2—6 virága ernyős; levelei szárnyasan fűzöttek, végső sallangocskáik szálas-lándsásak; virága piros.

Utak mentén parlagokon, szántóföldeken Aradon s a megye egész területén közönséges gyom.

238. *Erodium Ciconium* L. amoen IV. (1759) 282 sub Geranio.
— *Gólyacsőrű Gólyaorr.*

Porzóinak alsóbb fele pillás élű; levelei szélesebb szabásúak, 1—2-szer szárnyaltak, végső sallangjaik hosszúkásak vagy lándsásak; virága halvány-kék; terméseinek csőre feltűnően nagy.

Terem Arad mellett a Vár sánczainak verőfényes kőfalain és füves hátán, helyenként bőven.

† *Erodium moschatum* L'Herit, melyet Kitaibel csak hallomás nyomán említ Arad megyéből [Kit. additamenta p. 262] vadon e megyében nem terem és »Erdély flórája« szerint Erdélyben sem terem.

† *Pelargonium radula* Ait. *Csipkés Pelargonium.* Erős illatú levelei kétszeresen sallangosak. Kedvelt kerti és cserépvirágunk. Hasonlón a *Pelargonium zonale* Willd (Mályva *Pelargonium*), melynek vastag húsos, szívestojásdad levelein világos vagy barna övek láthatók.

† *Tropaeolum majus* L. spec. (1753) 345, *Sarkantyúka.*

Pártája 5 szirmú, szirmainak nyele, valamint a sarkantyús csésze sárga, szirmainak lemeze piros és sisakformán összeálló; levéllemezei paizsformák. Levele s virága mustárízű, ehető. Kedvelt kerti dísz.

XX. cs. *Nenyúljhozzám-félék.* — *Balsaminaceae* A. Rich.

93. **NENYÚLJHOZZÁM.** — *Impatiens* L. gen. n. 1008.

239. *Impatiens nolitangere* L. spec. (1753) 938. — *Üvegszárú Nenyúljhozzám.*

Virága sárga, sarkantyús; termései érintésre felpattannak és kopácsaik begöngyölnönek; levelei nyelesek, tojásdad-hosszúkások, tompán fűrészesek; szára áttetsző, mintha üvegből volna, dagadt bütykű.

Erdős hegyvidékek árnyas patakai mentén főképp a hegyi tájon, de leszáll a mezei tájra is. Zám völgyében, Trójás völgyében, Kladova völgyében, az Aranyági völgyben és forrás patakainál, Nadalbesty felett a Kodru patakainál és forrásainál, Dézna és Ravna közt, Menyháza patakainál, Ó-Déznától Rescsirátáig, az Antalházi völgyben, Kisindia felett a Kicsóráról fakadó patakok mentén, a Drócsa alatt Szakács és Bonczesd fele, Kis-Halmágy hegyvidékén.

† *Impatiens Balsamina* L. spec. (1753) 938. *Kerti Nenyúljhozzám.* — Keletindiából eredő kerti növényünk piros, fehér vagy tarka virágokkal.

XXI. cs. *Oxalisz-félék.* — *Oxalidaceae* DC.

94. OXALIS L. gen. n. 582.

240. *Oxalis Acetosella* L. spec. (1753) 435. — *Hármaslevelű Sóska.*

Tőkéje terjedő, togas, cikkelyes; tövéből egyvirágú tőkocsánokat és tőleveleket hajt. Tőkocsána a leveleknél hosszabb, pártája fehér vagy pirosló, lilaszín erekkel; levélnyelének csúcán 3 visszásan szíves szőrösödő levélke ül. Levele tőkocsána s virága ehető, kellemesen savanyú.

Hegyvidékek árnyas patakai, csermelyei mentén. Trójás, Sólmos és Kladova völgyeiben; a Bot-völgyében, Aranyág patakainál a Hegyesig; Nadalbesty és Nyágra felett a Kodrún, Menyháza hegyvidékén, Rescsiráta és Dulcelele patakainál, Boros-Sebes mellett a Piliske egyik horpadásában, Ó-Dézna völgye mentén a Holló és Hollócska hegyek völgyeiben, Kisindia felett a Kicsorán, Szakács felett a Drócsán, Kis-Halmagy hegyvidékén.

† *Oxalis stricta* L. Szára felálló ágas, virága sárga. Éjszak-amerikai növény, melyet kerteinkben itt-ott természetnek, s az ily helyeken aztán el is vadul. Pl. Arad mellett az Ó-temetőben; Boros-Sebes mellett az uradalmi kertnél. Ezt is Sóska gyanánt élvezik s ezért termesztik.

XXII. cs. *Zügfóllum-félék.* — *Zygophyllaceae* R. Br.95. FÖLDI-SULYOM. — *Tribulus* L. gen. n. 532.

241. *Tribulus Orientalis* A. Kern. in bericht naturw. med. ver. in Innsbruck III. (1872) p. 71. — *Keleti Földisulyom.* — [T. terrestris Auct. Hung. — non L.].

Terem fővenyes, homokos helyeken Pécska és Szemlak mellett. Egy-nyári növény; szára tövön szétágazó, ágai a földön szétterülőlk; levelei szárnyasan összetettek, többnyire 6 pár hosszúkás levélkével; virága levélhónalji, sárga; termése 4—5 küllösen álló cikkelyből alakul, mindenik cikkelyén 2 hosszú s 2 rövidebb tövis van, a cikkely külömben meztelen, csak taraján vannak rövid serték.

A mely mezőn Földisulyom terem, kínos azon mezítláb járni nyár derekán, mikor szúrós terméseit fejleszti.

† *Ruta graveolens* L. *Szagos Ruta.* Termesztett kerti növényünk.

† *Dictamnus albus* L. Csak kertekben láttam termesztve, vadon sehol.

XXIII. cs. *Szapindusz-félék.* — *Sapindaceae* Benth. et Hook.96. JÁVORFA. — *Acer* L. gen. n. 1155.

242. *Acer Pseudoplatanus* L. spec. (1753) 1054. — *Fürtös Jávorfafa.* [Román neve: *Paltyn.*]

Virágzata fürtös, lecsüngő, a levelek kifejlődése után viritó; virága kicsiny és zöld; levelei tenyereserűek, tenyeresen 3—5 karélyúak, szürke hátúak, hegyes karélyúak.

Vadon magasabb hegyvidékeinken a Hegyestől a Kicsórán és a Drócsán át Trójás hegyeinek gerinczeiig, azután Nadalbesty felett a Kodrun, Menyháza hegyein és az Ó-Déznai Holló és Hollócska hegyeken. Gyönyörű példányok vannak belőle a Kicsóra tetején és a Trójási hegyeken. Ezek egyike Trójás hegyein, a szokásos 1 méter magasságban mérve, 1.35 méter átmérőjű volt. — Termesztik is széltében, így pl. Aradon, Pankotán, Boros-Sebesen.

243. **Acer platanoides** L. spec. (1753) 1055. — *Korai Fávorfa.*

Virágzata bogernyős, felálló, virágai sárgás-zöldek, a levelek kifésüléskor kora tavasszal nyílnak; tenyeres erű és tenyeresen 5 karélyú levelei hátukon élénk zöldek, élükön öblösen fogasak, fogaik és karélyaik csúcsa árhegyű.

Ezt is széltében termesztik, de vadon is terem Aranyág hegyvidékétől kezdve a Kicsórán és Drócsán át Trójás hegymellékeig, Nyágra és Nadalbesty hegyeitől Menyházáig és Ó-Dézna hegyein át Zimbróig, Dulcseleig. var.) *laciniatum* Ait. kew. III. p. 435. — *Hasgatottlevelű Fávorfa.* Középső karélya helyett egész sallangja van, mely alja felé ékformán keskenyedik és majdnem a levél válláig van kihalásítva. Díszkertekben helyenként, így pl. Ötvenes kertjében.

244. **Acer Austriacum** Tratt. archiv. (1812) tab. 6. — [A. campestre L. pro p. et Auct. Hung.]. — *Ausztriai Fávorfa.*

Virágzata bogernyős, felálló, zöld, a levelek kifejlődése után nyíló; tenyereserű és tenyeresen karélyos leveleinek karélyai és széles fogai tompák vagy kerekítettek; *termése egészen meztelen.*

Termesztik, azonkívül vadon is elég gyakori a Maros melléki erdőkben Aradtól Pécskáig, a Tőzmelléki erdőkben Ágyától Boros-Sebesig, Nadalbestyig; azután a Kodru hegységen Nadalbestytól Menyházáig, Rescsirátáig, Zimbróig, Déznáig, a Moma hegycsoportján Józshahelytől Acsváig, Halmágy vidékén, Trójás hegyein, a Drócsán és a Mokrán.

244/b. **Acer tomentosum** Kit. add. (1864) p. 248. — *Molyhosmagvú Fávorfa.* — [A. campestre a) *hebecarpum* DC. prodr. I. 594.]

Olyan mint az előbbi, de terméseinek magvas része molyhos. Termesztik ezt is, azonkívül vadon is előfordul. Így Aradon a Csála erdőben, Csermő és Ágya mellett a Tőz mellékén, Kladova és Trójás völgyeiben, valamint bőven a Kicsóra alatt a Paysáni völgy felsőbb részén.

245. **Acer Tataricum** L. spec. (1753) 1054. — *Fekete gyűrű.*

Virágzata fürtös-bugás, felálló, fehér, a levél fejlődés után nyíló; *levele szárnyaszerű*, szíves vagy csonka vállból tojásdad hosszúkás, mindkét lapján zöld, élén kétszeresen fűrészes.

Terem Aradon a Csála erdőben s innen Szemlakig, a Tőzmelléki erdőkben és a hegyvidék összes naposabb, alantabb fekvő erdeiben Zámig, Halmágyig. Hegyvidékeink egyik jellemző keleties cserjefája.

† *Negundo fraxinifolium* Nutt. gen. of. North—America I. (1818) p. 253. — [*Acer Negundo* L. spec. (1753) p. 1056]. — *Atornagonda*. Széltében termesztik és utak szegélyezésére kiválóan alkalmas, mert a talajban nem válogatós és a mellett gyorsan nő. Éjszak-Amerika erdőségeinek benszülöttje, de nálunk is egészen meghonosodott. Termése olyan mint a Jávorfáké, de levele összetett, még pedig vagy hármás vagy 5 levélkéjű és szárnyas; virágai kétlakiak, holott a mi Jávorfáink virágai egylakiak és felemások.

† *Koelreuteria paniculata* Laxmann nov. comm. petrop. 16 p. 561 tab. 18. — Kerti díszfánk, melynek levelei szárnyasan összetettek, virágai aprók, sárgák, június végén nyílnak s nagy buga virágzattá vannak összerakva; termései nagyok, tojásdad három szegletűek, hártás magretőjűek, hólyagformák. Hozzánk Chinából származott el. Virágos hajtásai félcserjések.

† *Aesculus Hippocastanum* L. *Fehér Bokrétafa*, vagyis *Fehér Lógesztenye*; *Aesculus rubicunda* DC. *Piros Bokrétafa*. Kedvelt természetfánk, gyorsan nőnek, jó árnyékot nyújtanak, hasznavehető magvakat érlelnek: de a talajban válogatósak.

97. HÓLYAGFA. — *Staphylea* L. gen. n. 270.

246. *Staphylea pinnata* L. spec. (1753) 270. — *Szárnyaslevelű Hólyagfa*.

Törékeny ágú cserje, szárnyasan összetett levelekkel, csüngő virágfürtökkel, fehér virágokkal, 2—3 hólyagból álló felfúvódott termésekkel.

Terem hegyvidékeink völgyei mentén, így Sóllymos és Kladova völgyeiben, a Kecskésen Gyorok és Kúvin felett, Bot völgyében, Aranyág völgyében és hegyein; Ó-Dézna völgyében és hegyein, Butyin és Kisindia közt a Nullipora-mézdombon. Termesztik is helyenként, így pl. Aradon.

XXIV. cs. Venyigések. — *Ampelideae*. H B. K.

98. SZŐLŐ. — *Vitis* L. gen. 284.

247. *Vitis silvestris* Gmel. fl. bad. I. 543. — *Vad Szőlő*.

Hatalmas venyigéje felkapaszkodik cserjére és fára s helyenként így Arad mellett a Csála erdőben egész fa- és cserjecsportokat behálóz, összekötöz. Óriási természetes szőlőlugasok keletkeznek az ily helyeken, a melyek őszszel apró s fekete bogyójú kis billengekkel vannak megrakva. Bogyója kifejlett magvú, kevés húsú, de azért élvezhető; levele kisebb mint a *Nemes Szőlő*.

Előfordúl a Marosmelléki erdőkben Aradtól Pécskáig és Szemlak határáig; a Tőz melléki erdőkben Miske és Ágyától a Sebesi Lankássáig; Boros-Sebes felett a Piliskén, Dézna várhegyén, Ó-Dézna völgyének hegyein, Zám, Kladova és Paulis napos, cserjés hegylejtőin.

† *Vitis vinifera* L. spec. (1753) 202. *Nemes Szőlő*. — Levelének fonáka szöszs-pelyhes, éle széles, nagy fogú, a melynek elkerekített csúcán kis csücsök van; karélyai hegyesek.

Számos nemes fajtáját termesztik, a melyek közül kiváló a fekete bogyójú *Kadarka*, a pirosuló bogyójú *Bakator*, s a fehér bogyójú *Muskotáj* és *Mustos-fehér* (Musztafer.) Ezekkel együtt termesztik a *Petrezselyem Szőlőt* [*Vitis laciniosa* L. spec. 1763 p. 293].

A szőlőtermelés főhelye a Hegyalja Radnától Világoson át Pankotáig s innen Aranyág felé Ágrisig. E területen fekszenek Radna, Baraczka, Paulis, Ménes, Gyorok, Kuvin, Kovaszincz, Világos, Galsa, Muszka, Magyarád, Ágris-Almás szőlőhegyei és a Pankotai különálló szőlőshegy. Folytatódik a szőlőművelés a Csiger alföldjének keleti határán Lugozó, Silingyia mellett, valamint Apateleak felett a Mokra hegytömbén. Ismét szőlőkkel találkozunk Boros-Sebes Piliske hegyén és Alcsill mellett.

Ezek hegyvidéki szőlősterületeink; ezek voltak boraikról nevezetesek; ezek lettek a *Phylloxera vastatrix* Planch. által tönkre téve. Az Alföldünkön itt-ott előforduló szőlőskertek kisebb területűek (pl. Szt-Anna, Mácsa, Arad) s a *Phylloxerától* eddig többnyire menten maradtak.

Az amerikai eredetű *Fillokszera* Európában, nevezetesen Franciaország szőlőiben 1863-ban tűnt fel először. Franciaországból vett és hozzánk áttelepített vesszőkkel öntudatlanul áthurczták Klosterneuburgba és hazánkba. Hazánkban Pancsova szőlőiben tűnt fel legelőször 1875-ben, azután Versecz vidékén. Azóta a szakférfiak és a Magyar Földművelési Ministerium nem szüntek meg figyelmeztetni a szőlőbirtokosságot arra, hogy a szőlőket fenyegető vész ellen az addig ismert módokon védekezzenek. De a legműveltebb szőlőgazdák között is alig akadt 1—2 ember, a ki hitelt adott volna a rémhírnek, a ki elhitte volna, hogy a Fillokszera külföldről behurczolt tetű és a *Szőlő* megsemmisítője. Általános volt az a vélekedés, hogy a mi szőlőink gyökérzetén mindig voltak élőködők; de ezek csak a kivénhedt tőkét és a rosszul gondozott szőlőket tették tönkre.

A Földművelési, ipar és kereskedelemügyi Ministerium a hitetlenség láttára és a veszély tudatában 1880-ban Filloxera tanfolyamokat rendezett és az ezeken kiképzett biztosai által beutaztatta e haza szőlővidékeit 1880 és 1881-ben, a végből, hogy kitűnjék, hol van már behurczolva a Filloxera, hol kell ellene az állami beavatkozást érvényesíteni; valamint a végből, hogy biztosai a *Fillokszerát* praeparatumokban bemutatva azt és veszedelmességét felolvasásokban ösmertessék, felhíva a közönség figyel-

mét arra a nagy csapásra, a melyet a *Filoxera* szőlőgazdaságunkra mérni fog, ha fitymáljuk a külföld tapasztalatait s a tudomány útmutatásait.

Ekkor 1880. augusztus havában Aradon is fel lett fedezve a *Filoxera*, Arad egyik előkelő polgárának s nagy kertészkedőjének kertjében. Még azon év nyarán szénkéneggel ki lett itt írtva az egész szőlőültetvény, valamint a szomszédos kerteké is, úgy, hogy onnan nem terjedhetett el sehová s ott manap sincs.

De a szénkénegező biztosok magokra vonták a birtokosok haragját. Ezentúl ezekre agyarkodtak s nem a *Filoxera*ra. Így történt, hogy a *Filoxera* nyugodtan terjedhetett mindaddig, mig nem foltokat okozott a Hegyalja szőlőiben.

1884-ben Dörner Péter szőlőjében, Világos határában, már több holdnyi területet megbénított. 1885. június hó 20-án rábukkantak Dörner Péter kuvini szőlőjében is. 1885. júli 25-én konstatálták a pankotai Bokréta hegyen Mócz Gyorgye szőlőjében. 1886-ban Pankotán újra szembeötlött s innen Galsa, Világos, Gyorokon át Paulisig. 1887. novemberében Aradmegye alispánja már a következő szomorú kimutatást terjeszté a megyei közigazgatási bizottság elé: «a Hegyalján van *Filoxera* lepett szőlő 1600 hold; ebből 860 hold már teljesen elpusztult, 16 hold be van ültetve amerikai szőlővesszővel és 10 holdon szénkénegeznek.»

1890-ben teljes lett a *Filoxera* vész Radnától Boros-Sebesig és Alcsillig; ugyanekkor azonban már *Ripariába* oltott megújított szőlők is voltak találhatóak, így Világoson, Magyarádon, Kovaszinczon, Ménesen.

Ma tehát mindenki hisz már a *Filoxera* pusztító hatalmában és lázas sietséggel törekszik — ha csak teheti — *Ripariába* oltott nemes oltványokkal szőlőjét megújítani.

† *Vitis riparia* Mich. fl. bor. am. II. (1803) 230. — *Riparia Szőlő*. Amerikából ered s most a *Filoxera* vész ellen oltóalanyul szolgál. Szára s levele elevenebb zöld mint a *Nemes Szőlő*; levelének csúcsa, valamint karélyai is ékformán erősen kihegyezettek. Zöld és fásoltással nemesítik. A fásoltáshoz már gép is van, mely az oltást biztosabbá és gyorsabbá teszi. Fontos azonban, hogy az oltóvessző jól meg legyen választva. Vannak oly nemes szőlőtőkék, a melyek soha sem teremnek, mert csupa porzós, egyivarú vagy csak idéetlen termőjű virágokat fejlesztenek (Lásd: Rátkay z. b. g. 1888. IV. p. 91). Az ilyenek vesszejét tehát hiába oltánók be a *Ripariába*, mert oltványkép sem teremnének.

† Több amerikai szőlőfajt és fajtát kultiváltak újabb időben szőlőinkben. Ilyenek a direkt termelésre ajánlott *Faquez* [*Vitis aestivalis* Mich. fl. bor. am. II. (1803) p. 230 var. *Jacquez*], és *Herbemont* (*V. aestivalis* var. *Herbemont*); továbbá a *Vitis solonis* s a *Vitis cinerea* Engelman, mely utóbbi lugasok és falak befuttatására is igen alkalmas.

† *Ampelopsis quinquefolia* L. spec. (1753) 202 sub. *Hedera*. *Ötlevelű Szőlő*. Éjszakamerikai venyigés növény, 5 levélkéjű, tenyeresen összetett levelekkel, fekete bogyókkal. Kedvelt felfuttató.

† A *Terebintusz-félék* családjába tartozó fák és cserjék közül természetünkben a *Rhus Cotinus* L-t, a *Rhus glabra* var) *laciniata*-t, a *Ptelea trifoliata* L-t. Temetőinkben elég gyakori a *Rhus typhina* L. vagyis az *Ecetfa*, melynek piros termőbugáit eczetbe rakják, sőt savanyúságukért meg is rágicsálják.

Utak szegélyéül szélében ültetik a *Bálványfát* [*Ailanthus glandulosa* Desf. paris. (1786) p. 263, tab. 8.] Ez a Chinából eredő fa Alföldünkön az Ákácza versenytársa lett; mert gyorsan nő, hatalmas levelei jó árnyékot nyújtanak, kemény fája cölöpökre igen alkalmas és tűzifának is kitűnő.

XXV. cs. *Celasztrusz-félék*. — *Celastraceae* R. Br.

99. **KECSKERÁGÓ**. — *Evonymus* L. gen. n. 271.

248. **Evonymus Europaeus** L. spec. (1753) 197. — *Európai Kecskerágó*.

Ágai gyengén szegletesek, símák, levelei kerülékesen lándsásak vagy kerülékesek; virága zöldes; termésének élei tompák. Érett termése piros (papsapka). Gyepükön, csalitokban, erdőkben, Aradon, a Maros és Tözmelléki erdőkben, s az egész hegyvidék erdeiben, csepőtéiben.

249. **Evonymus latifolius** Scop. fl. carn. (1772) I. 165. — *Széleslevelű Kecskerágó*.

Ágai hengeresek, símák; levelei szélesek, kerülékesek; virága zöldes-sárga, termésének élei hártványosan kiélezettek.

Hegyvidékeink ritka cserjéje. Menyháza felett a Mészkö völgy mészkő szirtjein és Ó-Dézna völgyében a Holló és Hollócska hegyeken s azok völgyeiben. Ugyanott a szeszélyes alakú Patrunz-kövön is, de ez utóbbi helyen csak szálanként.

250. **Evonymus verrucosus** Scop. fl. carn. (1772) I. 166. — *Bibircsós Kecskerágó*.

Ágai vékonyak, hengeresek, *bibircsósak*; levele kisebbszerű, kerülékes; virága szennyes színű, mert zöld alapon picziny piros pontokkal van ellepve; termése sárgás és kerekített élű.

Megyénk hegyvidékein, csepőtéiben és erdeiben az Öreg-Világostól és a Bot völgyétől kezdve Aranyág, Kisindia és Szakács hegyein át Zámig, Boros-Sebes mellett a Piliskén, Dézna várhegyén, Menyháza hegyein, az Ó-dézna völgy mentén főképp a Holló és Hollócska hegyeken, Jósászhely és Báltyele közt.

XXVI. cs. *Bengefa-félék.* — *Rhamnaceae R. Br.*100. **BENGEFA.** — **Rhamnus L.** gen. n. 265.251. **Rhamnus cathartica L.** spec. (1753) 193. — *Varjutövisek.*

Idei ágacskái tövissel végződnek; levelei fűrészes élűek, tojáskerékdedek, jókora nyelűek, nyelük a pálháknál 2—3-szor hosszabb.

Terem Arad mellett a Csála erdőben s innen Szemlakig; a Töz-melléki erdőkben Miskétől Boros-Sebesig és Nadalbestyig; valamint összes hegyvidékünk mezei tájának erdeiben, csaltijaiban.

252. **Rhamnus tinctoria W. et K.** icones III. (1812) tab. 255. — *Festő Bengefa.* — [Rh. saxatilis Kéry l. c. 20; A. Kern. öst. bot. Zeit. XVIII. p. 309, non Jacq.].

Idei ágacskái tövissel végződnek s az egész növény nagyon tövises; levelei hosszúkásak vagy kerülékesek, fűrészes élűek, rövid nyelűek, nyelük a pálháknál nem, vagy csak alig hosszabb.

Terem a mezei táj napos, cserjés hegylejtőin, így: Pankota hegyén, Boros-Sebes mellett a Piliskén s innen Govasdiáig, Butyin és Kisindia közt a Nullipora mészkő dombon, Dézna várhegyén, Halmágy és Ócs közt köves dombokon.

253. **Rhamnus Frangula L.** spec. (1753) 193. — *Kutya Bengefa.*

Ágacskái tövistelenek és váltakozva állók; levelei kerülékesek és épélűek.

A Maros mellékén Pécska és Szemlak erdeiben, a Töz mellékén Agyától Boros-Sebesig, Boros-Sebes szőlői közt, Dézna völgyétől Menyháza hegyvidékeig, Ó-Dézna völgyében Rescsirátáig, Butyin, Kisindia és Szakács völgyei mentén.

XXVII. cs. *Hüvelyesek.* — *Leguminosae Juss.*

† *Sarothamnus scoparius L.* spec. (1753) 709 sub Spartio. — *Jeneszter.* — Télen is zöld marad s ezért a nyulak kedvéért több helyen meghonosították. Így Nyágra mészkővölgyében, Aranyág völgyében, de különösen Soborsin és Trójás környékén. A soborsini Czukorhegy darásomlós lejtőit már kora tavasszal (márczius elején) gyönyörű zöld foltok eleventik meg, s egyszersmind meg is kötik, talajuknak leomlását megakadályozzák.

E zöld növényfoltok a Jeneszter bokrok tömegei. Ezt tudva a Soborsini uradalom Trójás völgyének meredek, omlós kopárait is Jeneszterrel ülteti be és köti meg; és a hol ezt tette, ott már a fás növényzet is szépen kezd bokrosodni.

Számos meredek és sülevényes kopáraink újra befásításához alkalmas segédeszközül kínálkozik tehát a Jeneszter. Hegyi kopárainkon nem-

csak megterem, hanem önként is szaporodik, arra példa Soborsin Czukor hegye, a hol az omlós hegylejtőket önként köti le évről-évre nagyobb terjedelemben. A trójási kultúrához Soborsinon szedett magvat használtak.

101. NYÚLREKETTYE. — *Genista L.* gen. n. 859.

254. *Genista pilosa L.* spec. (1753) 710. — *Szőrös Nyúl-Rekettye.* Heverő szárai és lapoczkás levelei szürkén selymesek; *virágai a szár büttyeiből egyenként eredők, vitorlája és csónakja*, csészéje és termése *selymes*.

Terem szikár, napos, kövecses dombokon. Világos várhegyének nyugati élétől az Öreg-Világoson át a Muszka-Magyarád gerinczeig, helyenként bőven; továbbá Aranyág völgye felett a Ravnu hegyen szintén bőven.

255. *Genista tinctoria L.* spec. (1753) 710. — *Festő Nyúlrekettye.* Szárai tőtől kezdve felállók, vagy 1·5 arasznyiak; levelei lándsásak kicsiny árforma pálhákkal; *virágzata végálló sűrű fürt*, termése meztelen. (Pelyhesedő termésű alakját e megyében nem láttam).

Terem hegyvidékek magasan fekvő rétein, kaszálóin; így: a Kodru tetején, a Bratkoja réten, a Punkoj hegyen Menyházánál, a Rescsiráta felett elterülő mészkőfensíkon, mely a Kis-Momáig nyúlik, a Moma tetején és Kis-Halmágy hegyein a Gejna felé.

255/b. *Genista elatior Koch* syn. (1843—5) p. 441. — *Magas Nyúlrekettye.* — [G. pubescens Kéry l. c. 18, non Lang.]

Egész természetben nagyobb mint az előbbi. Szára gyakran 1, sőt 1·5 méternyi és bőven ágas, levelei kerülékesek, pálhái nagyobbak és szúrósabbak.

Terem erdős, cserjés helyeken, főkép folyók mellékein. Aradon a Csála erdő morotvái s a Maros mentén, Pécska-Szemlak lágyfa erdeiben; a Tőz mellékén Ágyától a Sebesi Lankásság erdeiig, a Kiskútig és Nadalbestyig; a Fehér-Körös mentén Boros-Jenőtől Halmágyig, a Hegyalján a Mokrától s a Csiger melléki hegyektől Világoson át Radnáig, valamint az egész Maros völgyében.

256. *Genista Transsilvanica Lerchenf.* icones fig. 46! ap. Schur verh. sieb. ver. IV. (1853) 95. — *Erdélyi Nyúlrekettye.* — [G. germanica Kéry l. c. 18, — non L. — G. ovata et Mayeri Auct. Trans. — Confer. Simk. öst. bot. Zeit. 1888. p. 301.]

Elsődleges szárai földre fekvők, ezekből hajt leveles, felálló, többnyire ágatlan szárat, a melyek csúcsán *fürtös virágzata* fejlődik; termései majd meztelenek, majd ritkás, szöszös mezűek; levelei hosszúkás, széles lándsásak. Hegyvidékeink jellemző keleties növénye.

Terem erdős, cserjés helyeken Nadalbesty és Nyágra felett a kevert erdőkben, Menyháza völgyei mentén, Dézna várhegyén, Ó-Dézna völgye

mentén és a Holló hegyen, Szakács mellett a Drócsa alján, Trójás hegy-mellékén helyenként bőven.

257. **Genista sagittalis** L. spec. (1753) 710. — *Gatyás Nyúl-rekettye*.

Virágzata végálló, tömött fürt; szárai kórósak, vékonyak, kétoldalt széles, helyenként befűzött levélnemű szegélylyel, miért is laposak és szálas levélhez hasonlók. Ezért sajátos, feltűnő az egész növény termete.

Napos dombokon és cserjés helyeken Sólomos és Radna hegyeitől a Mokráig az egész Hegyalján bőven; továbbá Ágris, Aranyág, Nádas, Nadalbesty, Szuszány és Halmágy dombjain.

102. ZANÓT. — *Cytisus* L. gen. n. 877.

258. **Cytisus procumbens** W. et K. ap. Willd. spec. III. (1800) 940 sub *Genista*. — *Henyélő Zanót*. — [*Genista elliptica* Kit. in linn. XXXII. (1863) 606, ex loco natali et descriptione. — *Cytisus myrtifolius* Janka öbz. XVI. 245; XXII. 156].

Henyélő szárú alacsony cserje barázdás ágakkal, ágain párosan vagy hármával elhelyezett sárga virágokkal; *levele egyszerű*, lándsás-hosszúkás, *fonákán és élén selymesen szőrös*; hajtásai kocsánai csészéje és termesei is selymesen szőrösek. Virágzó korában hasonlít a *Genista pilosa* L.-hez, de csónakja és vitorlája nem selymes, legfeljebb csónakjának éle lehet pelyhes. Magva köldökfüggeléssel van ellátva, ezért a Zanótokhoz kell számítanunk.

Terem a Hegyalja napos, kövecses hegyi tisztásain, így: Ó-Világos szőlői közt, azután Világos Várhegyének nyugoti élén, (*G. elliptica* Kit. l. c.) és a Mokra hegyen Apatelekek felett!

259. **Cytisus nigricans** L. spec. (1753) 739. — *Feketedő Zanót*.

Levele három levélkéjű; csészéje harangforma, legfeljebb oly hosszú mint széles és ajkai szétterpedők; idei hajtásainak alsóbb része leveles, felsőbb része hosszú virágfürtté fejlődik; virágai szárításkor megfeketednek.

Terem füves, cserjés dombokon, erdők szélein és tisztásain Világos várától, a Mokrától és Nadalbestytől kezdve Halmágyig és Zámig az egész hegyvidék mezei táján.

† *Cytisus Laburnum* L. spec. (1753) 739. — *Aranyeső* vagy *Lencsefa*. Termesztett cserjefánk, ágainak oldalain fejlődő és csüngő nagy sárga virágfürtökkel. Hármasszeleű leveleinek fonákja selymesszőrű; magva apró lencséhez hasonló. Arad sétaterein gyakran virít másodszer is, szokatlanul.

260. **Cytisus pallidus** Schrad in DC. prodr. II. (1825) 155. — *Halovány Zanót*. — [*C. Austriacus* Kéry l. c.; A. Kerner öbz. XVIII. 348, — non L.].

Levele három levélkéjű, levélkéi lándsás hosszúkások, zöldesek s

felszínükön szőrösek; levélnyele s ágai felálló szőröktől borzasak; csészéje csőforma, azaz jóval hosszabb mint széles, sűrűn pelyhes vagy rövid szőröktől sűrűn borzas; virága halovány sárga vagy fehéres és az idei hajtások csúcán csomósan álló.

Terem az Alföld utai, gyeűi, mesgyéi mentén és az Alföldet szegélyző napos, cserjés hegyeinken, így: Tövisegyháza mellett az út árkaiknak partjain; hasonló helyeken Bánkút és Medgyes-Bodzás mellett; a Hegyalján Radnától Muszkaig helyenként bőven, innen Magyarád és Ágrison át Aranyág völgyeig; azután a Csiger mentén Ternováig, Apatelekek felett a Mokrán, Boros-Jenő és Szőlős közt (Heuffel ap. Kanitz bot. Zeit. 1863. p. 45 sub C. leucantho.), Butyin és Kisindia közt (Kerner l. c.)

261. **Cytisus albus Hacquet** reise I. (1790) p. 49. — *Fehér Zanót.*

Az előbbihez hasonló, de szára, levélnyelei, levélkéinek fonáka és csészéje odafekvő szőröktől fehéres selyműek, pártája pedig mindig fehér.

Terem az Alföldet határoló hegyvidékünk napos dombjain és az azt környező síkok utai, mesgyéi mentén. Így Kladova völgyének kezdetén, Paulis, Kovaszincz és Világos szőlői közt és felett; Aranyág felett a Magura vágásában, Ternova egyik dombján, Apatelekek felett a Mokrán, Boros-Jenő és Tamánd közt a vasút mentén.

262. **Cytisus leiocarpus A. Kerner** öst. bot. Zeit. XIII. (1863) p. 90. — *Kopaszhüvelyű Zanót.* — [C. argenteus Kéry l. c. 18, non L.].

Virágai a tavalyi ágak oldalain fejlődnek s többnyire párosak; idei hajtásai és levélnyelei felálló vagy alig oda simuló sertéktől borzasodnak; levélkéinek felszíne meztelen; tőalakjának termése egészen meztelen; *félkopaszhüvelyű* fajtájának, vagyis a *Cytisus subleiocarpus Simk.* term. füz. IX. (1885) 44 fajtázotatnak termései pedig pillásak vagy többé-kevésbé borzasak. Arad megye hegyvidékének egyik kiválóan jellemző növénye, a mely e hegyvidéktől éjszakra a Sebes-Körösig, keletre a Biharhegységig, Boicza, Déva és Hátszegig; délre a Hátszegi erdőhátságig s innen felfele a Maros völgyoszoróságig terjed.

Félkopasz-hüvelyű fajtája ritkább, de naposabb dombokon mindenütt megtalálható a tőalakkal együtt. Ezt főképp Mokra felett a Rákóczi hegyen és Kladova völgyének nyílásánál szedtem. A tőalak terem Zámától Világosig az egész Maros-mellék hegyein, bőven Trójás hegyvidékén, azután a Drócsán, a Kicsorán és völgyeiben, Jószáshely hegyein és innen a Boros-sebesi Piliskéig; Dézna várhegyén s innen Nyágráig, Nadalbestyig, Menyháza melegebb völgy mellékeig; Ó-Dézna völgyének hegyein Rescsirátáig, Boros-Jenő mellett a Rovina tó környékén, s a Mokrán Apatelekekig; Pankota hegyén és Muszka meg Magyarád hegyeitől Világosig.

† *Lupinus luteus L.*, *albus L.* és *varius L.* helyenként kerti virágok. *Lupinus angustifolius L.*-t *Magyar-kávé* név alatt Kis-Peregben évek óta termesztik és magvát kávé gyanánt használják. A kávé hatékony

anyaga a *koffein* nincs meg benne, de keserűnek elég keserű s ezért sok cukor kell hozzá.

103. GILICZETÖVIS. — *Ononis* L. gen. n. 863.

263. *Ononis semihircina* Simk. ak. közlem. XVI. (1879) p. 101. — *Keletalföldi Giliczetövis*. — [*Ononis spinosa* Kéry l. c. 20, non L.].

Virágai párosak és e jellemvonása már eléggé megkülönbözteti az *Ononis spinosa* L. és *Ononis miis* (L.) fajoktól, melyek e megyében nem teremnek. Virágzati tengelye és csészéje hosszú, mirigyes végű szőröktől borzas: ez különbözteti az *Ononis spinosaeformis* Simk-tól, mely a Dél-Duna és a Dráva mentén otthonos. Ágainak nagy száma tövissel végződik és töviseket hajt oldalain; szára gyengén s csak két oldalt szöszösborzas, virága piros vagy fehér és kisebbszerű: ezek a vonások különböztetik a hegyvidéki *Ononis pseudohircina* Schur-tól.

Az Alföld keleti szélének folyói mentén, legelőin és pusztáin ez helyettesít minden más *Ononist*. Megyénkben a következő helyeken észleltem: Arad mellett a Csála erdő felé, a Szarazér mentén és Mikalaka legelőin, hol bőven terem; a Maros mentén Glogovác mezőin bőven s innen Uj-Panátig és Ötvenesig; azután Tövisegyháza és Simánd mellett és innen a sziktelen legelőkön Ágyáig és Miskéig.

263/b. *Ononis pseudohircina* Schur! enum. (1866) p. 150. — *Büdöslő Giliczetövis*. — [*Ononis rotundifolia* Kéry l. c. 20, — non L. — *Ononis hircina* A. Kern. ö. b. Z. XVIII. 351, — non Jacq.].

Különbözik az előbbtitől abban, hogy szára köröskörül hosszú szőröktől borzas-szöszös, ágai csak csúcsukon és itt-ott rövid tövisűek; virágai másfélszer nagyobbak és hogy a hegyvidékeken terem.

Hegyvidékeink füves helyein főképp a Fehér-Körös mellékén. Borosjenő mellett a Rovina mellékén, Boros-Sebestől Déznáig és Menyházáig a kaszálókon, Ó-Dézna völgyében Antalházig, Butyintól Szakácsig, Jászás-helyig és a halmágyi út mentén Halmágyig.

104. NYÚLHEREFŰ. — *Anthyllis* L. gen. n. 864.

264. *Anthyllis polyphylla* Kit. ap. Seringe in DC. prodr. II. (1825) 170. — *Soklevelű Nyúlhere*.

Virága sárga, szárának töve és töleveleinek nyelei borzas szőrűek. Mészköves hegyi talajt kedvel, ezért megyénkben ritka. De mégis előfordul helyenként, így: a Galsa felett kibukkanó mészkövön, a honnan szálonként Muszka, Magyarád, sőt Paulisig is elterjed; bővebben terem a Kodru hegység benső zugában levő mészköves Bratkója kaszálón és a Rescsiráta felett emelkedő mészkő-fensíkon a Kis-Momáig.

105. **LUCZERNA.** — **Medicago** L. gen. n. 899.

§. a). Hüvely tüskétlen.

265. **Medicago sativa** L. spec. (1753) 778. — *Termesztett Luczerna.*

Virága lilaszín, kék vagy zöldes-sárgás; termése rendszerint 2—3 csavarulatú, néha azonban csak 1 csavarulatú; csavarulatainak oldalai lapítottak, ráfekvő szőröcskéktől pelyhesedők.

Szélteben természetik zöld takarmánynak. Élő növény, de 4—5 év alatt a luczernás nagyon megfoltosodik s ekkor ki kell már szántani. Nagyon bántja az *Aranyka*. Az aranykás foltokra, mihelyt észreveszik azokat, szalmát hintenek és a növényzetet az egész foltról azon nyersen kiegészítik. Így megsemmisül az Aranyka és nem terjedhet el a többi luczernáson.

A *Chrysomela sexpunctata* is nagyon bántja, eszi a luczernást.

266. **Medicago media** Pers. syn. II. (1807) 356. — *Köszép Luczerna.*

Virága eleinte sárga, azután zöldes-kékesbe megy át; levele kisebb mint az előbbié; *termése* keskenyebb mint az előbbié, 1 csavarulatú vagy sarlósan, erősen meghajlott, *lapjain domborodó*.

Temetőiben, árkok szélein, hegyvidékek dombjain itt-ott. Így Arad temetőiben, továbbá Glogovác és Paulis mellett.

267. **Medicago procumbens** Bess fl. gall. II. (1809) p. 127. — *Sárkerep Luczerna.* — [M. falcata Auct., — non L.]

Virága sárga, termései gyengén sarlósak vagy alig hajlottak, domború oldalúak, igen apró ráfekvő szőröcskéktől pelyhesedők.

Mezőkön, legelőkön, verőfényes dombokon Arad körül s a megye egész területén közönséges.

† *Medicago orbicularis* All. és *M. maculata* Willd., a melyeket Kéry l. c. 19 megyénekből fölemlít, sem általam, sem más újabb kutatók által nem voltak újra feltalálhatók Arad megye területén.

268. **Medicago lupulina** L. spec. (1753) 779. — *Komlós Luczerna.*

Virága apró és sárga, termései is aprók, veseformák, sűrűn fürtösek és vagy meztelenek vagy egyszerű szőröktől pelyhesek. A Hegyalján mirigyes szőrű termésekkel is előfordúl (*M. Willdenowii* Bönnigh.).

Kaszálókon, mezőkön, parlagokon, temetőiben, Aradon és a megye egész mezei táján közönséges.

§. b). Hüvely tüskés.

269. **Medicago rigidula** Desr. in Lam. encycl. III. (1789) p. 634. — *Horgas luczerna.*

Kocsánai 1—2 termésűek, termései vaskos pogácsához hasonlók, molyhosan pelyhesek, 4—6 csavarulatúak, élükön horgas tövisesek, tüskéik töve hengeres; pálhái hasgatottak vagy sertefogúak.

Legelőkön, kaszálókon, verőfényes dombokon. Arad mellett az Ó-temetőben, de csak igen kis területen; Paulis mellett a völgy szoros mentén, Ágris dombjain és legelőin.

270. **Medicago elongata** Rochel. ban. (1828) tab. XV. fig. 32 pro var. *M. minima*. — *Apró Luczerna*. — [*M. minima* Auct. Trans, non L.].

Kocsánai rendszeren 3 s több termésűek, termései gömbölydedek, zöldék, sűrűn tüskések, tüskéik töve összelapított, csúcsa kampósan begömbölyöző, a tüskék nem hosszabbak mint a termés átmérőjének negyedrésze; pálhái fogacskásak vagy épélűek.

Legelőkön, kaszálókon, napos dombokon, szikár parlagokon. Aradon az Ó-temetőben; Pécska, Szemlak, Bánkút és Medgyes-Bodzás mellett; Pankota hegyén, Dézna várhegyén; a Mokrán; Ágristól Muszkán és Világoson át az egész Hegyalján Sóllymos váráig.

106. **SOMKÓRÓ**. — **Melilotus Tourn.** inst. 406.

271. **Melilotus procumbens** Bess. en. (1822) 30. — *Kékes virágú Somkóró*.

Virága halvány kékes, virágzata hosszúdad, alsóbb virágai és alsóbb termései lazábban állók; hosszúdad termése csőrös, csőre árforma s a bibenyélbe megy át.

Parlagokon a Maros mellékén Arad vára körül több helyt.

† *Meliloius coeruleus* L. spec. (1753) 764. — *Kék Somkóró*. Csak kerteinkben fordul elő mint dísznövény. Virágzata tojásdad, virágai és termései kétszer nagyobbak mint az előbbi fajé.

272. **Melilotus dentatus** W. et K. icones I. tab. 42 (1800) sub. Trifolio. — *Sertésen-fogazott Somkóró*.

Virága sárga s feltűnően kicsiny, virágfürtje tömött, termése meztelen és ormós hátú, leveleinek éle sertefogaktól sűrűn pillás.

Megyénkben csak Szemlakon tul a Maros mellékén találtam, a honnan aztán Makóig terjed. Boros-Sebes vidékén nem terem.

273. **Melilotus officinalis** L. a) spec. (1753) 765. — *Orvosi Somkóró*. — [*M. arvensis* Wallr. sched. 892.]

Virága sárga, termése meztelen, domború hátú, haránt-redős; leveleinek éle öblösen apró fogu.

Mezőkön, kaszálókon, parlagokon, szántókon Arad mellett s a megye egész területén.

274. **Melilotus albus** Desr. in Lam. encycl. IV. (1797) 63. — *Fehér Somkóró*. — [*M. austriacus* Kéry l. c. 19].

Virága fehér, termése meztelen, domború hátú, reczésen redős; leveleinek éle öblösen apró fogu.

Mezőkön, kaszálókon, parlagokon, szántókon Arad körül s a megye egész területén.

107. **LÓHERE.** — *Trifolium* L. gen. n. 896.

§. a.) *Sárgalóher.* Párta sárga, el nem fonnyadó, alakját elvirítás után is megtartó.

275. *Trifolium aureum* Pollich hist. palat. II. (1777) p. 344. — *Aranysárga Lóhere.*

Virága előbb aransárga, később elsápad és elbarnúl; *pálhái szálak hosszúkásak* (az az egész összenőtt részük éle párhuzamos a levéllyel), csúcson lándsás hegyesek.

Virágzata s egész termete nagyobb mint a többi következő Sárgalóheréké.

Hegyvidékeink erdeinek szélén és tisztásain ritkán, itt-ott. Így Aranyág felett a Hegyes alján, Ó-Dézna völgyének magasabb hegyein és Rescsiráta felett.

276. *Trifolium pseudoprocumbens* Gmel. bad. III. (1808) p. 240. — *Mezei Sárgalóher.* — [T. *procumbens* β] minus Koch syn. 153. — T. *campestre* Simk. term. füz. IX. 45 vix Schreber. — T. *procumbens* Schreb ex Koch.]

Virága sápadtabb sárga, kocsánai kétszer s többször hosszabbak, mint a levelek, *pálhái szélesen kerekített aljból tojásdadok; pártájának vitorlája teknőforma, csúcán behajló.*

Legelőkön, füves helyeken, folyók mellékein, erdők szélén és tisztásain Arad körül s a megye egész területén közönséges.

277. *Trifolium minus* Relhan in Smith brit. III. (1800—1804) p. 1403. — *Kisebb Sárgalóher.* — [T. *filiforme* Koch syn. 153; Kéry l. c. 21].

Virágzata kisebb mint az előbbié, de gömbölyded és sok virágú mint amazé; *pártájának vitorlája ormós csónakhoz hasonló, csúcán be nem hajló; pálhái tojásdadok.*

Kissé nedves kaszálókon és laposokon, főképp ártereken. Arad mellett a Csála erdőben helyenként főképp a Vereskereszt tisztásán; Csermő és Ágya mellett a Töz mellékén; Bokszeg mellett a Körös árterein, Ó-Dézna völgyében, a Laázi Magurán, Boros-Sebes és Jósászahely környékén. Bizonytalán még sok más általam pontosan meg nem jegyzett helyen.

278. *Trifolium filiforme* L. spec. (1753) 773. — *Czérna Sárgalóher.*

Hajszálnyi vékony virágzatú kocsánain csak 3—4 picziny és fehéres-sárga virágocska van, a melyek lazán s felfelé állanak; pártájának vitorlája ormós csónakhoz hasonlít és csúcán be nem hajlik; kicsiny pálhái hosszúkásak.

Terem szikes laposainkon, így: Arad mellett a Csála erdő tisztásán a Vereskereszt körül, azután a Százazér mentén a Gelin pusztá és Ötvenes közt; továbbá bőven a Nyéki pusztán, Simánd és Nadab rétein, főképp

pedig a Korhányon Kisjenő mellett. Utóbbi helyen a *Trifolium perpusillum* és a *Myosurus minimus* társaságában. Délvidéki faj, mely junius közepén már egészen el van száradva.

§. b.) *Párta fehér vagy alig pirosló, s elfonnyadó; termés a csésze csövénél háromszor hosszabb, oldalról összenyomott, gyengén sarlós, 6—9 magvú; gyökér egynyári.*

279. *Trifolium perpusillum* Simk. magy. orv. és természetvizsg. gyűlése 1890. aug. 17; öst. bot. zeit. 1890. szept. 1. p. 333. — *Sziki Lóhere.* — *Képe a III-ik táblán, a) rajz.*

Virágzati kocsánjai levélhómaljiak, már a tövétől kezdődnek s a száron folytatódnak, rajtok rendszeren 2 virág van, ritkábban 1, még ritkábban 3; fehér pártája karcsú, kevéssé feltűnő, szerkezetére nézve a *T. repens* L.-hez hasonló; a kései virágok néha piroslok; gyökere egynyári, a nyár dereka előtt kiszáradó. Apró, tőtől ívesen, bokrosan ágba szakadó növényke, visszásan tojásdad fogacsás levelkéssel.

Vakszikes alföldünk sajtáságos jellemző növénye. Seregesen terem főkép a Korhányon Kisjenő mellett, azonkívül Simánd, Nadab, Erdőhegy, Szt-Márton, Sikló, Székudvar, Otlaka, Miske, Ágya vakszikes környékén.

§. c.) *Párta pirosló, elfonnyadó; termését rejtő csészeje gömbbé van felfúvódva.*

280. *Trifolium fragiferum* L. spec. (1753) 772. — *Epertermésű Lóhere.*

Gyökere évelő, szára futó gyökerező, bőven leveles, egyes levelei hónaljából tőkocsánokat hajt, a melyek egy virággömbbel végződnek, virággömbjét hosszukás lándsás sallangokra hasadt kis hártvás gallér övezi.

Nedves réteken, folyók s patakok árterén, pocsolyás sziken bőven. Arad körül a Maros mellékein mindenfele, s innen Soborsinig és Szemlakig; azután a Szárazér mentén Tornyától Világosig; a vakszikes Alföldön Tövisgyházától kezdve Nagy-Pélig, Miskéig, Mácsáig; a Tőz mellékén Miskétől Boros-Sebesig; a Fehér-Körös mentén Székudvartól Józászhelyig.

§. d.) *Párta elfonnyadó s nem sárga (legfeljebb vajszin); termő csésze nem gömbös; gyökér évelő.*

281. *Trifolium pratense* L. spec. (1753) 768. — *Termesztett Lóhere.*

Virága piros, ritkán fehér; virágzata gömbölyded, csészeje 10 erű, levélkéi kerülekesek vagy tojásdad kerülekesek, élükön épek vagy alig fogacsásak és pillásak; pálhái tojásdadok, csúcson hirtelen árhegyűek.

Zöld takarmánynak természetik. Tavasszal elvetve ugyanazon évben egyszer lekaszállhatják. A második évben négyszeresen ismételtlen kaszállhatják; de ha magnak nevelik, akkor ép úgy mint a Luczernát, az első kaszálás után a második évben, virágozni és magzani hagyják. A harmadik évben még két kaszálást ad, harmadik kaszálás helyett azomban mint már kivénhedtet, alászántják és őszbúzáat vetnek helyébe.

Termésének legubózására gép van, más alkalmas gép a hüvelyekből morzsolja ki a vetendő magvat. Az *Aranyka* a Lóherést is bántja, de csak itt-ott és kevésbé.

Termesztik Aradon s a megye egész síkján és völgy mellékein, de vadon is közönséges megyénk rétein, legelőin, gyümölcsöseiben, az egész mezei tájon.

β) *T. expansum* W. et K. icones III. (1812) t. 237. — *Nyúlankabb Lóhere*. — Az előbbtől abban különbözik, hogy szára nyúlankabb és hogy *pálháinak összenőtt része szálas hosszúkás* (azaz éle a levélnyéllel végig párhuzamos) *szabad része pedig szélesen lándsás aljból árhegybe keskenyedő*. Megyénkben nem szedtem, de Kéry I. c. 21. említi, noha lelőhely nélkül.

282. **Trifolium medium** L. faun. suc. (ed. II.) app. 558. — *Közép Lóhere*.

Virága piros, virágzata gömbölyded vagy tojásdad, csészéje 10 erű és hosszú fogú; pillás élű levelei alig fogacskások vagy egészen épek s rendszerint hosszabbak és nagyobbak mint az előbbi fajé; *pálháinak összenőtt része szálas hosszúkás, szabad része kétfajta* vagy szálas, lándsásan kihegyezett.

Hegyvidékeink erdeinek szélén és tisztásain Világostól és Aranyágtól Zámig, a Mokrától és Boros-Sebestől Szuszányig és Halmágyig mindenfelé; továbbá a Tőz mellékén Boros-Sebestől Ágyáig, sőt szálanként Bánkút mellett is.

β) *T. Sárosiense* Hazsl. éjszak magyarh. (1864) 76. — *Sárosi Lóhere*. — A tőlaktól csak abban tér el, hogy csészéje 14—20 erű. — Magasabb hegyvidékeink nedves kaszálóin és patakai mentén, így a Kodru, Merisóra és Bratkója tisztásain.

283. **Trifolium alpestre** L. spec. (1763) 1082. — *Bércsi Lóhere*.

Virága sötét piros, *csészéje szabályosan 20 erű*; levelei hosszúdád lándsásak, sűrűn eresek, főbb ereik a levél élén apró fogacskává kiemelkedők; *pálhái összenőtt része szálas hosszúkás, szabad része keskenyszálas*.

Terem a Hegyes hegycsoportjának füves lejtőin, hegyi tisztásain, így: Aranyág völgyének hegylejtőin, s innen Pankota hegyéig, a Mokráig és Magyarádon s a Botvölgyén át a Hegyalja felett Kladova völgyéig. Feltűnő, hogy a Nádas mellett behorpadó hegygerinczen túl, vagyis a Drócsa csoportján nincs meg, valamint nincs a Kodru és Moma összes hegységén.

284. **Trifolium rubens** L. spec. (1753) 768. — *Piruló Lóhere*.

Virága sötét piros, ritkán fehér, *virágzata hosszúdád, hengeres, csészéje 20 erű*; *levelei hosszúdád-lándsásak, tuskésen apró fogúak*; szálas élű *pálhái nagyok, szabad részük széles lándsás és hosszú*.

Napos hegyi tisztásokon és szőlők parlagain. Paulis, Ménes és Kovaszincz szőlőhegyein; Apatelekek felett a Mokrán. — Mindenütt ritka.

285. *Trifolium Pannonicum* Jacq. obs. II. (1764—71) tab. 42. — *Pannoniai Lóhere.*

Virága sárgás-fehér, csészéje 10 erű, *hosszú szőröktől borzas*, csésze-fogai hosszúak, keskeny szálasak; *szára, levélnyelei és pálhái* felálló vagy elálló szőröktől *borzasak*; levélkéi hosszúdad-lándsásak, épélűek.

Hegyvidékeink erdős, cserjés helyein és tisztásain. Trójás hegyvidékén, Világos és Muszka hegyein, Nyágra és Nadalbesty felett a Kodrún a Bratkója kaszálóig, valamint Menyháza hegyein és Ó-Dézna völgyében Rescsirátáig.

286. *Trifolium ochroleucum* Huds. fl. angl. (1762) 283. — *Vajszin Lóhere.*

Hasonló az előbbihez, de minden része kisebb, csészéjének töve meztelenedő, a többi része rövid szőröktől borzas, csésze fogai rövidebbek és szálas lándsásak, szára ráfekvő szőrű vagy alig borzasodó.

Hegyvidékeink szikár, napos legelőin és kaszálóin Zántól Világosig és a Mokraig; továbbá Boros-Sebes, Nadalbesty, Dézna és Menyháza mellett.

287. *Trifolium montanum* L. spec. (1753) 770. — *Hegyi Lóhere.*

Virága fehér; virágzata tömött gömb, *csészéje* 10 erű, csaknem *meztelen*, *levélkéi* hosszúkás kerülekesek, *sűrűn eresek*, *apró tüskefogaktól sűrűn pillásak*; szára felálló, bőven szőrös.

Napos szikár kaszálókon és legelőkön főkép a hegyi tájon. Arad mellett a Gelin pusztán; Paulistól Világosig és az Öreg Világosig az egész Hegyalján; Aranyág hegyvidékén, Mokra hegyén, Nyágra felett a Kodru hegyein, Dézna és Menyháza hegyvidékén, Kis-Halmágy hegygerinczén.

288. *Trifolium hybridum* L. spec. (1753) 766. — *Korcs Lóhere.* — [T. elegans Borb. öbz. XXXIV. 109, — non Savi.]

Virága eleinte fehér, később pirosló s csakhamar hátra hanyatló, virágzata ezért csúcsa felé laza; *szára meztelen, felegyenesedő*; levele kerülekés vagy rombos-kerülekés élén ép vagy apró tüskéktől fogacsás.

Nedves réteken, folyók, árkok s álló vizek környékén Arad mellett s a megye egész területén.

289. *Trifolium repens* L. spec. (1753) 767. — *Gyökerező Lóhere.*

Virága fehér, virágzata laza gömb; *szára heverő gyökerező* és meztelen; virágzati kocsánai leveletlenek, a gyökerező szárból eredők és felálló; levélkéinek csúcsa szíves, alakja visszásan tojásdad.

Folyók árterein, nedves réteken és mezőkön Arad körül s a megye egész területén közönséges. Bőven nő a szikes rónák nedves helyein is.

§. e.) *Párta elfonnyadó s nem sárga, termő csésze nem gömbös; gyökér egy-nyári (α T. pallidumé néha két-nyári).*

290. *Trifolium angulatum* W. et K. icones I. dec. 3. (1800) tab. 27. — *Szegletes Lóhere.*

Szárai felállóak vagy felegyenesedők és meztelenek; virágai kisebb-szerűek, jókora kocsánúak, meztelen csészéjűek, gyengén pirosuló pártájúak, elvirítás után hanyat hajlók, miért a virág teteje nyíltan marad; levelkéi visszásan tojásdadok vagy kerülékesek; pártája jóval hosszabb a csésze fogainál.

Szikes laposokon és mezőkön. Arad mellett a Vereskereszt erdei tisztásán és a Szárazér mentén; bőven az összes vakszikeken Simánd, Mácsa, Elek, Nagy-Pél és Kis-Jenő közén.

291. *Trifolium parviflorum* Ehrh. Beitr. VII. (1792) 165. — *Kisvirágú Lóhere.*

Virágzata tömött kis gömb, pártája nem hosszabb a csésze fogainál; természetes csészéjének fogai berzedten szétállóak, a felsőbbek felfelé meredők; az egész növény meztelen.

Árteres laposokon és vakszikés mezőkön. Arad mellett a Csála erdő Vereskereszt tisztásán és a Gelin pusztán Sofronya felé; bőven a szikes Alföldön Simánd, Otlaka, Sikló, Székudvar, Erdőhegy, Kis-Jenő körül.

292. *Trifolium laevigatum* Poir voy. en. barb. II. (1789) 219. — *Sima Lóhere.* — [T. strictum L. pro p.].

Virágzata tömött kis gömb, pártája valamivel hosszabb a csésze fogainál, természetes csészéjének fogai egyenesen állók; az egész növény sima meztelen és fényes, szárának csúcsain 1—2 virágzati gömböcskével.

Vakszikés laposokon. Arad közelében a Gelin pusztá mellett Sofronya és Ötvenes közt; bőven a Korhányon Kis-Jenő mellett, továbbá helyenként Erdőhegy, Székudvar, Sikló és Otlaka mellett.

293. *Trifolium arvense* L. spec. (1753) 769. — *Herehura Lóhere.*

Szár és levél szőrös. Virágzata hosszúkás-hengeres; csészéjének árforma fogai borzasok és apró pártánál, mely alig látszik ki közülük, sokkal hosszabbak. Van nagyobb és kisebb virágzatú alakja. Nálunk főképp a kisebb virágzatú és rövid csészefogú alakja terem, vagyis a

var.) *brachyodon* Celak. prodrom. fl. böhm. (1881) 907. — Megmunkált és parlag talajon Arad körül s a megye egész mezei táján közönséges.

294. *Trifolium striatum* L. spec. (1753) 770. — *Karczolt Lóhere.*

Szára levele szőrös. Virágzata tömött, tojásdad vagy hosszúkás; virága apró, pirosuló, a csésze fogainál alig nagyobb; csészefogai rövidek, a csésze csövével nem hosszabbak. Vékony szárú kisebb-szerű növényke.

Legelőkön, kaszálókon, napos, füves dombokon a mezei tájon. Arad mellett a Csála erdő Vereskereszt tisztásán és a Szárazér mellékén Ötvenes meg Sofronya felé; Zám és Soborsin hegyein; Sólymos várhegyén, Paulis hegyein és a Kladovai völgy nyílásánál; a vaksziken bőven Simánd,

Nadab, Székudvar, Ottlaka, Nagy-Pél, Erdőhegy és Kis-Jenő körül; azután Ágris és Aranyág mellett, Apatelek felett a Mokrán, Boros-Sebes hegyein és a Fehér-Körös mentén Butyin felé; Dézna várhegyén.

295. **Trifolium Molinieri** Balb. cat. taur. 1813. — *Molinier Lóhere*. — [T. angustifolium Kéry l. c. 21, — non L.].

Kertek és vetett kaszálók szélein mint egykori természet maradványa. Világos mellett a szőlők alatt elterülő kerteknél.

Virága jókora, a csészénél hosszabb; virágzata megnyúlt, kúpos, gallértalan; csészefogai hosszúak, borzasak s az egész növény szőrös; pártája halvány rózsaszín.

296. **Trifolium pallidum** W. et K. icones I. dec. 4. (1800) tab. 36. — *Halovány Lóhere*.

Szára levele szőrös; virága a csészénél jóval nagyobb, eleinte fehéres, később halvány rózsaszín; virágzata gömbölyded, galléros, gallérja és csészéje borzas; gyökere 1—2-nyári.

Nyirkos laposokon és kaszálókon. Sikula mellett, a honnan Heuffel közli (Heuffel ex Kanitz in bot. zeit. 1863. p. 45) nem szedtem; de elég bőven nő Arad mellett a Csála erdő Vereskereszt tisztásán.

108. DORYCNIUM TOURNEF. inst. tab. 211.

297. **Dorycnium herbaceum** Vill. dauph. III. (1789) 416. — *Körös Doriknium*. — [Dorycnium pentaphyllum Auct.]

Majdnem nyeletlen levele ujjasan 4—5 levélkéjű, levélkéi ékválból hosszúkásak, élükön és fonákukon többé-kevésbé borzasak és zöldek; nyeles virágzati gömbjei kisvirágúak, csészéje alig pelyhesedő, pártája fehér, csak csolnakjának csúcsa sötét-veres. Élvelő. Terem szikár napos dombokon, így: Paulistól a Mokráig az egész Hegyalján, továbbá Nyágra, Nadalbesty, Kisindia és Halmágy verőfényes szikár hegylejtőin.

109. SÁRKELEP. — Lotus L. gen. n. 879.

298. **Lotus corniculatus** L. spec. (1753) 775. — *Szarvas Sárkelep*.

Gyökere évelő, szára s levele meztelen, levélkéi visszásan tojásdadok vagy tojásdad lándzsásak, párházi tojásdadok; virága jó nagy, virágzata 4—10 virágú.

Mezőkön, réteken, cserjés-füves helyeken Arad körül és a megye egész területének mezei tájain s innen a hegyi tájig.

299. **Lotus tenuifolius** L. spec. (1753) 876 pro var. — *Keskenylevelű Sárkelep*.

Hasonló az előbbihez, de karcsúbb, párházi keskenylándzsásak vagy lapiczkásak, és levélkéi is keskenyek, ékválból lándzsásak vagy lapiczkásak.

Terem szikár legelők nyirkos laposain és a vakszikes mezőkön. Arad körül a Mikalakai legelőn és a Szárazér mellékén helyenként Tornyától Ötvenesig és Világosig; továbbá Pécskától keletre annak nádas erénél és a vakszikeken Mácsa, Elek, Nagy-Pél, Ágya, Simánd és Szt-Márton közt minden felé; a Tőz mellékén Miskétől Borossebesig és Butyinig; Csermő és Barakony kaszálóin.

300. *Lotus gracilis* W. K. in Willd. spec. III. (1800) 1389; W. K. icones III. (1812) tab. 229. — *Apróvirágú Sárkelep.*

Gyökere egynyári, szára vékony felálló vagy felegyenesedő, többé-kevésbé szőrös; levele és *tojásdad pálhái pillásak* és ritka szőröktől borzasak; *virága egy nyelen csak egy van, iver közelében 1—3 levélkével gallérozott, kicsiny, vagy 7—8 mm. hosszú*; csészéje fogastól együtt borzas; hüvelye keskeny és szálás.

Miként Kitaibel, úgy én is különbözönek látom a narbonni *Lotus angustissimus* L. fajtól, és keletvidéki típusnak becsülöm.

Terem Arad körül a Csála erdő Vereskereszt tisztásán elég bőven, továbbá Csermő és Apáti nedves kaszálóin és különösen a Korhányon Kisjenő és Ágya meg Miske közt seregesen.

no. ÉDESGYÖKÉR. — *Glycyrrhiza* L. gen. n. 882.

301. *Glycyrrhiza echinata* L. spec. (1753) 741. — [G. Frearitis Orph.] — *Ednámkóró Édesgyökér.*

Glogovácztól Szemlakig és Makóig a Maros mellékeinek és ártereinek jellemző növénye. Arad mellett bőven Uj-Aradig, Szt-Miklósig és Széplakig a Maros balpartján, Mikalaka határáig a jobboldali síkságon. Ezentúl egyszerre vége szakad.

Cserjés növény, párosan szárnyas-összetett levelekkel, a levelek hónaljaiból kiemelkedő merev nyelű, gömbös kisebbszerű virágzatokkal, nagy petédéd termés gombokkal, a melyek keménymagrejtőjű termései kerülékesek, oldalról lapítottak és tüskések.

†. *Glycyrrhiza glabra* L. *Orvosi Édesgyökér.* Némely kertben termesztik.

iii. EBOLDAL. — *Galega* L. gen. n. 890.

302. *Galega officinalis* L. spec. (1753) 714. — *Köz Eboldal.*

Évelő kórós növény felálló kórós szárral, lilás-kékes vagy fehér virágfürtökkel, szárnyasan összetett levelekkel. Rosz dudva, a melyet a marha megkímél.

Folyók, nedves árkok, árterek mentén. Arad körül a Maros árterein és morotváinál és innen Szemlakig meg Kládova völgyéig; a Fehér-Körös árterein Székudvartól Józshelyig, majd ismét Halmágy vidékén; a Tőz mellékén Miskétől Apátiig, Boros-Sebesig és Tarándig.

† *Colutea cruenta* Ait; *Colutea arborescens* L.; és *Amorpha fruticosa* L. díszkerteink, sétatereink kedvelt cserjéi.

112. ASTRAGALUS L. gen. n. 892.

303. *Astragalus Onobrychis* L. spec. (1753) 760. — *Varjuborsós Asztragalusz.*

Virága kékes, lilás; termései hosszúdad füzérben felállók, tojás-hosszúdadok, kihegyezettek, a csészében ülők, sűrűn szőrösek; pálhái ösz-szenőttek; levélkéi hosszúdad-lándsásak; szárai felegyenesedők.

Megyénkben ritka s annak csak a déli és csanádi részein fordul elő. Paulis és Baraczka szőlői közt itt-ott; Szemlak mellett a Maros partma-gaslatain, Bánkút és Medgyes-Bodzás mellett főkép a vasút mentén.

304. *Astragalus glycyphyllos* L. spec. (1753) 757. — *Héjjaköröm Asztragalusz.* — [A. austriacus Kéry l. c. 17, — non Jacq.].

Virága vajszín, fürtös; termései meztelenek, nagyok, sarlósák, el-végre egymásfelé hajlók, a Héja lábának egymásfelé hajló karmaira emlé-keztetők; szára heverő, felsőbb pálhái szabadok, azaz nincsenek egymással összenöve, levélkéi tojásdad-kerülekések.

Gyepükön, cserjésekben, erdők szélén és vágásaiban. Aradon a Csála erdőben Pécskáig; Kladova völgyében s innen Muszka és Galsáig; Aranyág völgyében és hegyein, a Mokra hegyen, Dézna várhegyén, Ó-Dézna völgyében és a Holló hegyen, egyáltalán a Laázi Magurán.

305. *Astragalus Cicer* L. spec. (1753) 757. — *Bagolcsa Asztra-gálusz.*

Virága vajszín, termései füzéresek, gömbölydedek, hólyagformán fel-fuvottak, borzasok; szára felegyenesedő, pálháinak egy része szabad, kü-lönösen a virágzati nyelék alatt állók, más része, főkép a meddő ágakon, összenőtt.

Parlagokon, gyümölcsökben, vasutak mentén. Aradtól Ötvenesig a vasút mentén elég bőven, Uj-Aradnál és Glogovácznál a Maros mellékein, hasonlóan Paulis mellett, Csermő és Boros-Jenő közt a vasút szélein.

113. CORONILLA L. gen. n. 883.

306. *Coronilla varia* L. spec. (1753) 743. — *Tarka Koronilla.*

Szára fűnemű, megdülő; levélkéi hosszúkásak; virágzata gömbded ernyő, pártája tisztafehér vagy pirossal tarka; termései ernyősek, felállók, hosszúk, négyszegletűek.

Gyepükön, parlagokon, szikár legelőkön, vasutak mentén. Arad körül gyéren, így az Ó-temetőben, a Buzsáki pusztán és a Bogdanovics érnél; bővebben Tövisgyháza mellett; seregesen Szt-Anna mellett; továbbá a vasút mentén Pécska körül; a Hegyalján Gyoroktól a Mokraig; Nadal-besty felett a Kodrun.

114. **VARJUBORSÓ.** — *Onobrychis* Tournef. inst. tab. 211.

307. *Onobrychis arenaria* Kit. in Willd. en. suppl. (1813) 51 sub *Hedysaro*. — *Alföldi Varjuborsó.* — [*Hedysarum onobrychis* et *H. obscurum* Kéry l. c. 19, — non L.].

Virága piros, virágzata hosszú fűzér; egymagvú termésének oldalai gödrösen reczészerűek, háta tarajos, taraja keskeny s többnyire tüskésen fogas; felsőbb leveleinek levélkéi lándsásak, kihegyzettek; szára felálló.

Terem napos, szikár dombokon, legelőkön, vasutak töltésein. Arad mellett a vasutak mentén Mikalaka felé helyenként elég, továbbá Paulis, Ménes, Gyorok, Kúvin, Muszka és Galsa hegyein helyenként elég bőven.

115. **VICIA** L. gen. n. 873.

§. a.) **Vadlencse.** *Virágzat hosszúnyelű, 1—5 virágú; virág apró, fehér.*

308. *Vicia hirsuta* L. spec. (1753) 738 sub Ervo. — *Borzas Vadlencse.* — [*Ervum hirsutum* L.; Kéry l. c. 18].

Termése borzas, rövid, két magvú; virágzata nyelestől vagy akkora hosszú, mint 6—7 szárnyú levelei.

Szántókon, parlagokon, cserjés, füves helyeken Arad körül s a megye egész területének mezei táján.

309. *Vicia tetrasperma* L. spec. (1753) 738 sub. Ervo. — *Négy-magvú Vadlencse.*

Termése szálas hosszukás, meztelen, 4 magvú; virágzati nyele 1—2 virágú; levelei többnyire 3—4 levélképárral. Megmunkált és parlag szántókon, cserjés, füves helyeken Arad körül s a megye egész területén közönséges.

§. b.) **Bükköny.** *Virágzat hosszúnyelű, sokvirágú; virág nagy, — bibenyél köröskörül szőrös.*

310. *Vicia pisiformis* L. spec. (1753) 734. — *Borsóképzű Bükköny.*

Szárnyas leveleinek levélkéi tojásdadok vagy tojáskerékek, a két alsó éppen a nyéltövön ül, úgy, hogy a pálhákat elfödi; virága vajszín, bibenyele felerészben szőrös.

Árnyas erdők szélein felkapaszkodó nagy növény. Arad mellett az Ó-törökvár és a Nymféea-ér körül s innen Ó-Bodrogig; Muszka, Világos és Apatelek hegyein itt-ott.

311. *Vicia dumetorum* L. spec. (1753) 734. — *Csaliti Bükköny.*

Termete nagy, mint az előbbié, levélkéi tojásdadok, de a legalsók közül legfeljebb 1 közeledik a levéltőhöz, az sem ül egész a levéltövön; virága lilaszín vagy szennyes; bibe nyele előső felében körül szőrös, hátsó felében szakálás.

Erdők, csalitok szélein kapaszkodó növény. Arad mellett az Ó-török-

vár táján, a Csála erdő szélein; Pécska erdejében; Kladova völgyében, Aranyág völgyében s a Hegyes tisztásán, a Drócsa tisztásán, Trójás völgye mentén, Menyháza hegyein, Ó-Dézna völgyében fel a Laázi Magura-hegy kaszálójáig és Rescsirátáig, Nadalbesty, Kőkaró, Jószáshely, Halmágy hegyein.

312. **Vicia silvatica** L. spec. (1753) 734. — *Erdei Bükköny.*

Erdők, csalítok szélein kapaszkodó, de az előbbieknél karcsúbb növény; levélkéi hosszúdadok vagy részben tojásdadok; virága fehéres, vitorlája kék erekkel kiszínezett; bibenyele felerészben szőszös.

Terem a Hegyes csoportján, még pedig az Aranyági völgy felett, a Hegyes és Orles alatt, továbbá a Sólmosi völgy felső részén.

313. **Vicia cassubica** L. spec. (1753) 735. — *Vitéz Bükköny.*

Szára felálló s levelestől együtt szőrös; levélkéi hosszúdadok; *virága sötét violakék*, virágzata a leveleknél rövidebb.

Terem napos, cserjés dombokon, erdei tisztásokon. Paulis és Ménes szőlőhegyeitől, Galsa, Muszka és Magyarád szőlőig, azután a Hegyes tisztásán, Nadalbesty felett a Bratkoja kaszálón, Ó-Dézna völgyének hegyein, főkép a Holló hegyen; Jószáshely hegyein, Pleskucza és Halmágy közt.

§. c.) **Kaszanyűg.** *Virágzat hosszúnyelű, sokvirágú; virág nagy, bibenyél csak alsó lapján szőrös* (szakálás).

314. **Vicia Cracca** L. spec. (1753) 735. — *Köz Kaszanyűg.* (Román neve: Mazaritye).

Szára s levele ráfekvő szőröcskéktől pelyhesedő; vitorlájának lemeze akkora mint körme.

Vetések közt, kaszálókon, füves, cserjés dombokon Arad körül s a megye egész területén közönséges. Hegyvidékeinken a hegyi tájra is fülhág, így a Hegyesen és a Kodrun.

315. **Vicia glabrescens** Koch synops. (1837) pro var. V. villosae. — *Meztelenedő Kaszanyűg.*

Szára s levele gyengén pelyhesedő; vitorlájának körme hosszú, kétakkora mint lemeze.

Nálunk igen ritka. Csak Arad mellett szedtem a Csála erdő gabonákkal bevetett nagy irtásának szélein az Ó-Törökvár körül.

316. **Vicia villosa** Roth tent. II. (1793) 182. — *Szőszös Kaszanyűg.*

Szára s levélgyelei szőszös borzasok; vitorlájának körme hosszú, kétakkora mint lemeze.

Vetések közt, parlagokon, ugarokon. Arad mellett a Pernyávi legelőn, innen Szemlakig, Bánkútig, Miskéig az egész Alföldön; Apatelek felett a Mokrahegy szőlős hátán.

§. d.) **Bab.** *Virágzatnyél rövid, a virág hosszánál rendszerint nem hosszabb vagy annál rövidebb; virágok magánosak, párosak vagy 4—6-ával fürtösek.*

† *Vicia Faba* L. spec. (1753) 737. — *Disznó Bab*. Virágzata 2—4 virágú, virága fehér, csak szárnyain van 1—1 fekete folt; levélnyele kacstalan, szálkacsúcsú, levélkéi kerülekesek, kerekített csúcsúak, felsőbb levelei 2—3 szárnyúak; szára felálló. — Arad környékén csak kerti vetemény, így Ötvenes és Szt-Leányfalva mellett. Ottlakán is láttam a pályaház mellett. Nagyobb területek vannak vele bevetve a szántókon Halmágy vidékén.

317. *Vicia serratifolia* Jacq. fl. aust. V. (1778) app. tab. 8. — *Fogaslevelű Bab*.

Fürtje 2—5 virágú, virágai barna-veresek, termésének éle bibircsós és pillás, levelei 2—3 szárnyúak, kacsokaringóban végződők, levélkéi nagyok, tojáskerekűek, legalább csúcsuk felé élesen fogasak.

Nálunk ritkaság. Csupán Arad mellett gyűjtöttem s itt is csak a Pernyávi legelőn.

318. *Vicia sepium* L. spec. (1753) 737. — *Gyepűs Bükköny*.

Fürtje 2—5 virágú, virágai violaszínűek vagy ritkán fehérek; levelei 4—7 szárnyúak, levélkéi tojásdadok, épélűek és csonkított csúcsúak vagy a felsőbbek tojásdad lándsásak (*V. montana* Troel.); vitorlája meztelen.

Erdős, cserjés helyeken, gyepűkön. Arad mellett a Csála erdőben, a Tözmellék erdeiben Ágyától Boros-Sebesig, Nyágra, Dézna, Nadalbesty, Menyháza, Kisindia, Szakács, Aranyág, Halmágy hegyvidékén. Aranyág felett a Hegyesen a var) *montana* (Froel.) is terem.

319. *Vicia Pannonica* Crantz stirp. (1769) 393. — *Pannoniai Bükköny*.

Fürtje 2—5 virágú, virága sárgás-fehér vagy szennyes-pirosuló, vitorlája szőrös; levelei 5—8 szárnyúak, termése lekonyuló, bőven szőrös.

Vetések és szőlők közt, parlagokon, ugarokon. A pirosuló virágú *V. striata* MB. nálunk gyakoribb mint a fehéres virágú tóalak. Arad mellett a Pernyávi legelőn, Pankota szántóföldein bőven, Paulis vetései közt, továbbá Nadab mellett és a Mokrán.

320. *Vicia sordida* W. K. icones II. dec. 14. (1803) tab. 134. — *Szennyes Bükköny*. — [V. lutea Kéry l. c. 21, — non L.].

Virága magános vagy páros és szennyes-sárga; levélkéi hosszúdadok, horpadt végűek; termése fiatalon igen apró pelyhű, később lekopaszodó.

Megmunkált talajon, vasutak mentén, legelőkön. Arad körül, azután megyénk egész alföldi részén, Szemlakig, Bánkútig, Nagy-Pélig, Barakonyig; a Maros mellékén és hegyvidékén Aradtól Zámig és Világosig, innen Boros-Jenőig, a Fehér-Körös és Töz mellékén az Alföldtől Déznáig, Boros-Sebesig, Butyinig.

321. *Vicia sativa* L. spec. (1753) 736. — *Termesztett Bükköny*.

Virága magános vagy páros és lilaszín, (ritkán fehéres) hossza vagy

2.5 cm.; csészéje szőrösödő, vitorlája széles; *termései hosszúkásak, felállók, sűrűn pelyhesek*; magvai gömbölydedek, kétoldalt kissé lapítottak; levelei 5—7 szárnyúak.

Szántókon, kaszálókon vadon is előfordul, de leginkább természetve látható. Hogy meg ne düljön *Zabbal* vegyítve vetik, vagyis mint *Zabos Bükkönyt*. Arad körül s a megye egész területén.

322. *Vicia angustifolia* Reichard moen. fr. II. (1778) 44. — *Keskenylevelű Bükköny*.

Virága magános vagy páros, lilaszín, ritkán fehéres, mindig határozottan kisebb mint az előző fajé; levelei is keskenyebbek mint az előzőé; termése szálas, elálló, fejlettebb korban meztelen. A tőalak felsőbb levélkéi szálas-lándsások, hegyesek vagy kihegyezettek; a *Vicia segetalis Thuill* fl. par. (1790) 367 fajtáé hosszúdadok és csonka vagy horpadt csúcsúak.

Vetések közt és parlagokon Arad körül és a megye egész területén közönséges.

323. *Vicia lathyroides* L. spec. (1753) 736. — *Piczi Bükköny*.

Virága *magános*, apró lilaszín; termése szálas, meztelen; magvai kockaformák, szemcsésen érdesek; levelei 2—4 szárnyúak, a felsők levélkéi szálas lándsásak.

Legelőkön, szőlőhegyek parlagain, füves, napos dombokon. Arad mellett a Pernyávai legelőn; Pécskától Szemlakig az egész dombháton helyenkint; Bánkút és Medgyes mellett a vasút mentén, Ágya mellett a Tőz mellékén; az egész Hegyalján Radnától és Kladova völgyétől Ágrisig, Pankotáig, Boros-Jenőig; Boros-Sebes mellett a Piliskén és innen Jósászhely meg Báltyele hegymellékeig.

† *Ervum Lens* L. l. c. 738. — *Főzelék Lencse*. Helyenként elvadul, ezért Arad parlagain akad néha 1—2 szál belőle. Nagyban természetik a Fehér-Körös hegyvidékén Boros-Sebes, Nyágra, Kisindiától Halmágyig.

† *Cicer arietinum* L. l. c. 738. — *Csicseri borsó*. — Helyenként konyhakertekben természetik.

116. BORSÓ. — *Pisum* Tournf. inst. (1700) n. 215.

324. *Pisum arvense* L. spec. (1753) 727. — *Fekete Borsó*.

Virágzati nyelei rendszeren 2 virágúak, virágainak vitorlája lilaszín, két szárnya fekete; magvai kockaformán lapítottak, pálhái nagyok, rendszeren eléri az alsóbb virágot.

Vetések közt helyenként Arad mellett is; mert részint *Zabos Bükkönnyel* vetik a lovak számára; részint *Rozsszal* keverve korai takarmánynak az ökrök számára. — Különösen a Fehér-Körös mellékén, így: Boros-Jenő, Tamánd, Boros-Sebes, Bohány, Dézna és Halmágy szántóföldein.

† *Pisum sativum* L. l. c. — *Fehér Borsó*. — Ezt nálunk csak kertekben termesztik. Virága tisztafehér, magvai gömbölyűek.

117. **LATHYRUS TOURNEF.** inst. n. 216, 217.

§. a.) **Nissolia.** Levél egyszerű, vagy csak kacsforma nyél van helyette.

325. **Lathyrus Aphaca** L. spec. (1753) 729. — *Leveletlen Lednek.*

Virágzatnyele 1 virágú, virága sárga, levélnyele leveletlen, kacsaringós, pálhái nagyok, dárdások.

Vetések közt és parlagokon. Arad mellett a Kriviréten csak vendég volt, azután eltűnt onnan; állandóbb Világos és Pankotától kezdve Boros-Jenőig; bőven a Dézna-patak völgyeiben Boros-Sebestől Déznáig, azután Laáz körül és Halmágy környékén.

326. **Lathyrus Nissolia** L. spec. (1753) 729. — *Fülevellű Lednek.*

Virágzati nyele 1 virágú, virága piros, levele nyeletlen, szálas, kihagyzott s egyszerű. A *tóalak* termése *pehelyes*, a *L. gramineus* Kern. öbz. XIII. 188. fajtái *meztelen*.

Hegyvidékeink füves, napos legelőin, kaszálóin és parlagain vegyest nő mind a két fajta. Soborsin mellett a Czukorhegyen, Baraczka és Paulis dombjaitól a Hegyalján Világosig és Muszkáig; Pankota Kopaszhegyén, Apatelek és Borosjenő felett a Mokrán, Csermő kaszálóin a Szartos mentén, Tamánd mellett a Tőz mellékén és innen Bokszezen át Boros-Sebesig. Borossebes körül a Piliskén, Govasdiáig, Kőkaró, Laáz, Jószáshely, Báltyele és Halmágy verőfényes lejtőin.

§. b.) *Levélnyél egy pár levélkével.*

† *Lathyrus sativus* L. — *Szeges Borsó*, — Virága fehér, magános; termése tojás hosszúdad. Sok helyt termesztik, így pl.: Ötvenes, Zimánd, Simánd, Kisjenő, Erdőhegy, Sikló környékén.

† *Lathyrus odoratus* L. *Szagos Lednek.* Kerti virág, 1—2 virágú nyelekkel, lilaszín vitorlával, fekete szárnyakkal.

327. **Lathyrus hirsutus** L. spec. (1753) 732. — *Borzas Lednek.*

Virágnyele 2—3 virágú, virága piros, termései borzasok, szára gatyás, magva gömbölyű, szemcsés.

Vetések közt, kaszálókon, parlagokon. Arad mellett a Maros mentén s a Csála erdőben helylyel-közzel, továbbá Pécska és Szemlak közt; bőven Trójás, Soborsin, Radna, Apatelek, Boros-Jenő, Csermő, Tamánd, Repszeg, Boros-Sebes, Butyin, Laáz, Dézna, Nadalbesty és Menyháza körül.

328. **Lathyrus tuberosus** L. spec. (1753) 732. — *Földi-mogyoró*, vagy *Csúnya*.

Virágnyele 4 s több virágú, virága bíbor-piros; termése meztelen, duzzadt, szára gatyátlan; gyökere mélyre lehet s 1—2 arasznyi mélység-

ben gumóformára többhelyt feldagadozik. E barna héjú daganatai ősz végén és tavasszal ehetőek, mogyoróízűek és fekete héjúak. Ezért *Földimogyoró* vagy *Csínyá* (Felső Magyarhonban Dzsuki) a neve. Szántóföldeken megmunkált parlag talajon Arad körül és a megye egész területén közönséges és gyönyörű virágú növény; de megyénkben a nép nem ismeri, nem használja, csak a *sertések* ösmerik és kedvelik.

329. **Lathyrus pratensis** L. spec. (1753) 733. — *Réti Lednek.*

Virágnyele 4 s többvirágú, *virága sárga*, fejlett termése meztelen; levélkéi lándsásak vagy szálas lándsásak, kihegyezettek, pálhái a levélkéknél kisebbek, szára gatyátlan, gyökere gumótlan.

Kaszálokon, nedves réteken, cserjés-füves helyeken, Arad körül s a megye egész területén közönséges.

330. **Lathyrus Hallersteini** Baumg. en. II. (1816) 333. — *Hallerstein Ledneke.*

Hasonló az előbbihez, de virága karcsúbb, dárdás széles pálhái akkora vagy nagyobbak mint levélkéi; levélkéi hosszúdad széles lándsásak.

Hegyvidékeink hűvösebb völgyeiben és erdeiknek szélén, így Aranyág felett a Hegyesen, Trójás felett a Fehérkő felé, Kisindia felett a Kicsórán, Menyháza felett a Nagykövön, Ó-Dézna völgye mentén Rescsirátáig szálanként. Mészkötalajt kedvelő keleti növényfaj.

331. **Lathyrus silvester** L. spec. (1753) 733. — *Erdei Lednek.*

Virágnyele 4—5 virágú, virága zöldes hátú, különben pirosuló; szár és levélnyel keskeny gatyájú; magvának köldökfoltja a mag felét övezi; levélkéi főképp a felsőbbek, megnyúlt lándsások vagyis kardformák.

Ez a kardforma levelű tóalak (folialis ensiformibus L. l. c.) nálunk ritka. Gyűjteményemben megyénkbeli csak Menyháza hegyeiről és Zám völgyéből van meg. Gyakoribb azonban szélesebb levelű fajtája a

var.) *platyphyllus* Retz prodr. scand. (1795) p. 170. [L. latifolius L. spec. (1753) 733 ex diagnosi et ex citatione *Fl. suec.*, — non ex citationibus aliis]. — *Hosszúdad Lednek.* — Erdeink, cserjéseink széléin, parlagain.

A Csála erdőben helyenként és gyéren Aradtól Ó-Bodrogig, Pécskáig; a Töz mellékén Csermő és Tamánd körül; azután Menyháza felett, Kladova völgyében és Paulis, Ménes erdős hegyein.

Ennek a fajtának a levelei csúcson kerekítettek kiérő közép érrel, felsőbb levélkéi hosszúdad lándsások és többnyire 4—5 cm. hosszúak.

332. **Lathyrus megalanthos** Steud. nomencl. II. (1841) 14. — *Nagyobbvirágú Lednek.* — [L. latifolius L. l. c. ex parte; Koch syn. 175 etc.].

Hasonló az előbbi széleslevelű fajtához, de minden részében merevbb, erősebb. *Levélnyele és szára legalább 5 cm. széles gatyával*, virága nagyobb és rózsaszín, vitorlája nagyon széles, csúcsán szíves, *magváruknak*

köldöke a mag területének $\frac{1}{3}$ -át alig övezi, levélkéi kiálló erős érűek, virágzata 5—12 virágú, erős nyelű. Levélkéi és pálhái mindig szélesek, de a tőalak felsőbb levélkéi lándsás kerülékesek és kihegyezett csúcsúak, holott a var) *rotundifolia* (Janka) fajtának levélkéi kerekített csúcsúak, sőt alsóbb levélkéi kerülékes-kerek.

A tőalakat Aranyág völgyének hegyi tisztásain szedtem a var) *rotundifolia* (Janka) fajtát pedig: Pécskától Aradig a Marosmellék erdeinek irtványain, Ötvenes mellett a Szárazérnél, Aranyág völgye felett a Szolárszka tisztásán, Kovaszincz és Gyorok szőlői közt.

§. c.) *Levélnyel 2—3 pár levélkével.*

333. **Lathyrus paluster** L. spec. (1753) 733. — *Mocsári Lednek.*

Virágzatnyele 4 s több virágú, virága kék, levélkéi szálas hosszúdadok.

Nedves réteken Arad és a Csála erdő közt s a Csála erdő mentén a Maros közelében.

118. LEDNEK. — Orobus Tournef. inst. n. 514.

334. **Orobus niger** L. spec. (1753) 729. — *Feketedő Lendnek.*

Szára magas, elágazó, levelei 4—7 szárnyúak, levélkéi hosszúdadok vagy tojás hosszúdadok, kerekített csúcsúak; virága piros. Száritáskor könnyen megfeketedik.

Erdőkben, cserjés helyeken az egész hegyvidéken. Így pl. az egész Hegyalján Radnától a Mokráig, Aranyág hegyein és innen a Trójási hegyekig; Nadalbesty és Nyágra felett a Kodrun és innen a Momáig s Halmágy hegymellékeig. A Tőzmellék erdeiben a Sebesi Lankaságon le száll Csermőig, Ágyáig.

335. **Orobus versicolor** Gmel. syst. veget. II. (1791) 1108. —

Vajszín Lednek.

Virága vajszín, vitorlájának háta pirosuló, bibenyele fonálforma, levelei 2—3 szárnyúak, levélkéik szálasok vagy szálas-lándsások; gyökere bojtos, 2—3 bojtja szálas-lándsásan fel van dagadva.

Hegyi erdők tisztásain, így Pankota Kopaszán és Apatelek felett a Mokrán. Utóbbi helyen elég bőven.

336. **Orobus variegatus** Ten. prodr. suppl. I. (1815) 62. — *Kis-*

virágú Kéklednek.

Virága kékes, virágzata egyoldalú és sűrű, alsóbb levélkéi kerekdedek, a felsőbbek tojásdadok, kihegyezettek; tőkéje vastag fekete. — Megyénk határán Zám völgyében.

337. **Orobus vernus** L. spec. (1753) 728. — *Tavaszi Kéklednek.*

— [O. silvaticus Kéry l. c. 20].

Virága kék (esetleg fehér) alsóbb leveleinek levélkéi lándsások vagy tojásdad lándsások, kinyúlt csúcscsal; középleveleinek levélkéi tojásdad,

széles aljból hosszú csúcsba kihegyezettek; virága nagyobb mint az előbbié, virágzata laza.

A tőalak terem összes hegyvidékeink erdeiben és azok egyik fő tavaszi dísze.

var) *medius* Simk. term. füz. IX. (1885) 46. — *Közép Kékkednek*. — Középen áll a *Tavasszi* és a *Pettyhüdt Lednek* típusai közt és csak az *Orobus flaccidus* közelében fordul elő. Középső és felső levelei széles lándsásak, közepüktől fogva kihegyezettek.

Ritka növény. Aranyág hegyvidékein a Livorszku hegyháton és az Orleshegyen; Kisindia felett a Kisóra hegyoldalain.

338. *Orobus flaccidus* Radius in DC. prodr. II. (1825) 377. — *Pettyhüdt Kékkednek*.

Hasonlít az *O. medius*-hoz, de középső és felső levélkéi szálaslándsásak vagy tőtől keskenyedő szálasak, keskenyek.

Ritkás erdőkben a bükk régióban. Aranyág felett a Livorszku és Hegyesen, Kisindia felett a Kisórán.

119. **ÁKÁ CZFA.** — *Pseudoacacia* Tournef. (1700) n. 417. — (Robinia L. gen. III. (1742) 349.

339. *Pseudoacacia communis* Simk. — *Köz Ákácza*. — [Robinia *Pseudoacacia* L. spec. (1753) 722.].

Hajtásai majdnem teljesen meztelenek, sokszárnyú leveleinek levélkéi kerülékesek, épülők, csipett csúcsúak, fonákon pelyhesedők; virágfürtje fehér, dús, lecsüngő; termései hosszúak, szálasak, laposak, meztelenek, nálunk csak tavasszal kovadóok.

Éjszakamerikából ered, de nálunk is szeltében termesztik, sőt kisebb erdőültetvények is vannak belőle.

Útszegélynek, tagjelzőnek kitűnő fa, sőt sövényt is jól ad, mert tövise és kiöl maga körül más fás növényt, sőt fűneműt is: de erdőnek nem jó, mert alatta semmi fű sem terem, sivár a flóra.

Városaink sétaterein és díszkerteiben számos fajtáját termesztik. Ilyen a *Gömbákácza*: *Pseudoacacia umbraculifera* (DC.) gömbölyded koronával; ilyen a *Szelíd Ákácza*: *Pseudoacacia inermis* (DC.), melynek nincs tövise; ilyen a karcsú *Piramis Ákácza*: *Pseudoacacia pyramidalis* (Host), mely Arad ligetében szépen virít; ilyen a *Kondor Ákácza*: *Pseudoacacia tortuosa* (DC.) melynek ágai összevissza görbenedeznek. Én e fajták mindegyikét faalakban és virágosan is láttam e megyében Arad mellett, valamint a csanádi püspök makói kertjében.

† *Pseudoacacia viscosa* Vent. desc. pl. nov. (1800) tab. 4. sub Robinia. — *Ragadós Ákácza*. — [Robinia viscosa Vent. l. c.]

Karolina s Éjszakamerika benszülötte, de a *Köz Ákácza* helyett ná-

lunk is ültetik helyenként, így pl. Aradon. Könnyű különböztetni, mert csak akkor kezd virítani, mikor a *Köz Akác* virága hervadóban van; azután ágai s levéllyelei ragadósan mirigyesek és sötét verhenyesek; virágfürtje tömöttebb és merev tengelyű, virágai gyengén rózsaszínbe hajlók, termései tele vannak mirigyesek, ragadós sertékkal. Igen gyorsan nő eleinte, de azután megakad és akkorává nem fejlődik mint a *Köz Akác*. Ezért gyepűnek jó és elég szűrős is, de szálás fának és útszegélynek nem válik be annyira mint a *Köz Akác*.

† *Pseudoacacia hispida* (L. mont. 101). *Mirigyborzas Akác*fa. — Virága piros és nagy, levélkéi tojáskerekek, hajtásai és levéllyelei tüskésen mirigyborzasok. Kerteink díszcserjéje.

† *Robinia Halodendron* L. fil. melynek fehéresek és 2—3 szárnyúak a levelei; *Caragana arborescens* Lam., melynek szép sárga virágai vannak; *Wistaria Chinensis* DC. [*Glycine chinensis* Sims.] vagyis a nagy fürtű, felfutó, korán virító és szép *Kék Akác*; *Gleditschia triacantha* et *horrida* L. vagyis a *Gledicsfák*; *Sophora Japonica* L. mant. 68; *Gymnocladus Canadensis* Lam. encycl. I. 726, — Aradon és városainkban legalább azok kerteiben kedvelt termesztett fák és cserjék. Aradon a *Judásfa* [*Cercis Siliquastrum* L.] is kedveltje néhány kertésznek.

† *Paszuly. Phaseolus vulgaris* L. *Futópaszuly* és *Phaseolus nanus* L. *Gyalogpaszuly*, köz növények kerteinkben és kapás növényeink közt. *Phaseolus coccineus* L. vagyis a sokvirágú *Piros Paszuly* csak kertekben fordul elő.

XXVIII. Rózsafélék. — *Rosaceae* Juss. gen. 334.

a) Mandolák: *Amygdaleae* Juss gen. 340.

120. MANDOLA. — *Amygdalus* L. gen. n. 619.

340. *Amygdalus nana* L. spec. (1753) 473. — *Hanga Mandola*. Két-három arasznyi cserje, levelei nyélbe keskenyedők, lándsásak, sűrűn és aprón fűrészesek; virága piros; termése tojásdad, gyapjas.

Terem napos, cserjés hegylejtőkön, honnan az Alföldre is leszáll. Bőven a Mokra tetején Apateleak és Borosjenő felett; kevesebb Pankota hegyén a Ternova felé eső szőlők közt; kevés Kúvin és Györök felett és szálanként Ötvenes felé a vasút mentén.

† *Amygdalus sativa* Bauh. in L. spec. pro var. — *Édes Mandola*; valamint *Amygdalus amara* Tournef. — *Keserű Mandola*. Szőlőinkben és kerteinkben széltében termesztik.

† *Persica vulgaris* Mill., vagyis a *Magvaváló Őszibarack*; valamint a β) *Nucipersica* (L.) *Duránczai Őszibarack* kerteink és szőlőinkben széltében van termesztve.

† *Armeniaca vulgaris* Lam., vagyis az *Édesmagvú Kajszinbaraczk* és *Armeniaca Amarella* Reichb. vagyis a *Tengeri* vagy *Sárgabaraczk*, szintén termesztett növényeink. Főkép az elsőt, vagyis a *Kajszint* termesztik széltében.

121. PRUNUS L. gen. n. 620.

341. *Prunus spinosa* L. spec. (1753) 475. — *Kökény*.

Bimbóból csak 1—1 virág fejlődik, virága s levele kisebb mint a következő fajoké; csontárja gömbölyű, felálló, csontja kerekded; ágai terjedten elállók, tövissel végződők.

Levelének és kocsánainak meze szerint a következő fajtái vannak:

a) *tőalak*. Ennek kocsánai és csészéje meztelenek, levelei meztelenek vagy legfeljebb a főereken pelyhesedők. Két alakja van. Egyik korábban virít, mint levelesedik, a másik vagyis a var) *coactanea* Wim. et Grab. akkor virít, mikor már a levelei fejlődésnek indultak. Arad körül meg van mind a két alakja, noha csak helyenként, Boros-Sebes körül hasonlón.

β) *Leopoldensis* Simk. term. füz. II. (1878) 153. — Ennek kocsánai és csészéje meztelenek, ellenben levelei alsó színükön sűrűn szőszösek. Arad mellett a Városliget szélén és a Csála erdőben. Ritka.

γ) *dasyphylla* Schur. en. (1866) 178. — Ennek kocsánai sűrűn borzasok, levelei is sűrűn szőrösek, főkép fonákukon. Arad körül és az egész megyében közönséges.

† *Prunus insititia* L. Számos fajtáját termesztik, a melyek közül legnemesebbek a *Ringlót* (Reinclaude) és a *Mirabella*.

† *Prunus domestica* L. *Szilvafa*. — Ezt még több fajtában termesztik. Külömbözik az előbbtől abban, hogy gyümölcsének csontja nem kerekded, hanem hosszúdad lándzsás. Számos fajtái közül ki kell emelnünk: a *Magvaváló* vagy *Berzencei Szilvát* [P. domestica var) amygdalina L.], továbbá a *Veres Szilva* [P. domestica var.) hungarica L.], — mely valamennyi fajtái közül a legkorábban érik és ízletes veres húsa van.

† *Prunus cerasifera* Ehrh. *Paradicsom Szilva*. Ez a legkorábban érő szilvánk. Gyümölcse gömbölyű, féloldalán sárgás-fehér, másik oldalán piros. Arad kerteiben helyenként.

122. CERASUS JUSS. gen. 340.

342. *Cerasus pumila* Bauh. pin. 450 ex L. spec. (1753) p. 474. — [Prunus Chamaecerasus Jacq. (1786) p. 133]. *Cseplesz Meggy*.

Vagy fél méternyi, egész egy méternyi cserje, kevés húsú gömbölyded vagy tojásdad gyümölcsökkel. Gyümölcse piros és ehető. Leveleinek alakja felette változik. Van tojáskerekes levelű alakja mirigytelen levéllyel és van lándzsás levelű alakja ékvállú levéllemezrel és mirigyos levéllyel. Napos hegyoldalokon Baraczkától a Mokráig az egész Hegyalján közönséges.

343. *Cerasus avium* L. fl. svec. (1755) 165 sub Pruno. — *Erdei Cseresznye*. — [*C. avium* var.) *silvestris* Dierb.].

Levele ránczos, színén fénytelen, élén egyenetlenül csipkésen fűrészes; termése édes, fekete, tojásgömbölyded. Hegyvidékeink völgyei mentén és hegyhátain el van terjedve Aranygölgytől a Drócsáig és Fehérkőig és Nadalbesty meg Menyháza hegyeitől Halmágyig. Szép, sudaras, piramis koronájú fákat láttam belőle Kisindia felett a Fecskevölgyben.

var.) *Bigarella* L. spec. (1753) 475. — *Puha Cseresznye*. Gyümölcse piros és puha. Termesztik.

var.) *Duracina* L. l. c. — *Ropogós Cseresznye*. Gyümölcseinek húsa ropogós és piros. Termesztik.

var.) *dulcis* L. l. c. 474. — *Fehér Cseresznye*. Gyümölcse puha és fehéres. — Termesztik.

var.) *Juliana* L. l. c. — *Szíves Cseresznye*. — Gyümölcse nem gömbölyű hanem szíves; húsa puha. Termesztik.

† *Cerasus Caproniana* (L.) DC. prodr. II. (1825) 536. — *Spanyol Meggy*. Levele feszes, nem ránczos, fényes zöld; termése piros, gömbölyű, sávanýús. — Termesztik.

var. *austera* L. spec. (1753) 474. — *Sávanýú Meggy*. — Gyümölcse kisebb és sokkal savanyúbb mint az előbbié. Széltében termesztik. Menyháza felett erdőszélen is találtam.

var. *acida* (Ehrh.) *Hólyag Meggy*. Húsa áttetsző. Termesztik.

var. *plena* L. l. c. 474. *Telivirágú Meggy*. Díszkerteinkben termesztik.

† *Cerasus semperflorens* Ehrh. Beitr. VII. 132. sub Pruno. — *Hónapos Meggy*. Igen szép díszfa, így pl. Déznán *Török József* kertjében. Bimbóiból leveles hajtás lesz, a mely a csúcán tovafejlődve fürtösen álló virágokat fejleszt májustól kezdve szeptemberig az egész nyáron át. Gyümölcse augusztusban kezd érni, de a mellett folyton tovább virágzik. Gyümölcse kevés húsú s ezért a madarak étkeül hagyják. Tartós virágzásaért és szépségeért termesztik.

† *Cerasus Mahaleb* (L.) *Török* vagy *Szagos Meggy*. Virága kellemes illatu, fája is illatos. Nálunk csak kerti növény, holott a Bánságban bőven terem vadon.

† *Cerasus Padus* (L.). — *Zelnicze*. — Korán levelesedik és szép lombja van, ezért kerteinkben és a Városligetben bőven található. Kár, hogy a Zelnicze-hernyó nagyon bántja.

b) Bajnóczák. — Spiraeaceae Endl.

123. BAJNÓCZA. — *Spiraea* L. gen. n. 630.

344. *Spiraea ulmifolia* Scop. carn. (1772) 349. — *Szillevelű Bajnóczka*. — [*S. crenata* Kéry l. c. 20, — non L.].

Cserje. Ágai kiemelkedő vonalaktól szegletesek, levelei tojásdadok, hegyesek, csúcsuk felé nagy kihegyezett és újra fűrészelt fogakkal. Termései legalább a bibenyél tövén rendszeren szőrösödők (var) *trichocharpa* Borb.) de néha egy azon tő ágain a többé kevésbé szőrösödő terméskék közt egészen mezteleneket is találni (var) *leiocarpa* Borb.).

Terem a Kodru hegység sziklás, erdős hátain, így a Merisora és Nagy Arad tetőn s innen le a Bratkója kaszálóig, valamint a Punkojtetőn Menyháza felett.

345. *Spiraea media* Schmidt. allg. baumz. (1792) t. 54. *Középbajnócsa*. — [S. oblongifolia W. K.]

Kisebb terpedt ágú cserje. Ágai hengeresek kiemelkedő vonalak nélkül; levelei kisebbek, részben épek vagy csak csúcsukon 3 nagy fogak aprón fűrészes középső karajjal, fonákukon szőrösek.

Terem Dézna várhegyének verőfényes gerinczén (S. *Pikowiensis* Simk. term. füz. IX. 43, — non Bess.

β) *glabrescens* Simk. erd. flor. (1886) 213. — [S. *Pikowiensis* A. Kerner öbz XIX. 141, — non Bess.] Levelei, ágai és virágkocsánai meztelenek, vagy legfeljebb fiatalabb leveleinek erei és éle pelyhesedő. Lyésa völgy Halmágnál (Kerner l. c.).

† *Spiraea opulifolia* L. Levele háromkarélyú, virágai és termései sátorozók domború felülettel. Gyorsan növvő jókora cserje, a melyet kertekben természetnek, Boros-Sebes mellett pedig elvadulva is előfordúl.

† *Spiraea salicifolia* L. spec. (1753) 489. — *Piros Bajnócsa*. Virága piros, levele lándsás. Kerti dízcserje.

† *Spiraea alba* Du-Roi harbk. II. 430. *Fehér Bajnócsa*. Virága fehér fürtjei bugásak. Termesztik s esetleg kiszabadul a gyepükre, így pl. Dézna és Bohány közt.

† *Spiraea sorbifolia* L. spec. (1753) 490. — *Berkenye-levelű Bajnócsa*. — Levelei szárnyasan összetettek, levélkéi hosszúkas lándsások, kihegyezettek. Kerti dízcserje.

124. FILIPENDULA L. gen. (1742) n. 483.

346. *Filipendula denudata* Presl. fl. cech. (1819) 101. sub. *Spiraea*. — *Meztelen-levelű Legyezőfü*.

Szárnyas leveleinek végső levele nagy, ujaserű, három hasábú, levelei színükön és fonákukon meztelenek; termései meztelenek, lapítottak, együttesen csigaformán csavarodók.

Nedves réteken a Moma és Momuczsa alatt.

347. *Filipendula hexapetala* Gilib. plant. lithuan. (1792) 354. — [*Spiraea Filipendula* L.]. *Kolonczfü*.

Szárnyas leveleinek szárnyai és végső sallangja keskeny hosszúkasak, szárnyasan bevagdaltak; termései egyenes, felálló, borzas makkocskák.

Kaszálókon, gyümölcsösekben, füves dombokon Aradon és a megye egész területén. Némely hegyvidékünk kaszálói május-juniusban egész fehérek tőle, így pl. Kladova völgyének kaszálói.

c) *Driasz-ék.* — *Dryadeae Vent.* tabl. III. 349.

125. GYÖMBÉRESGYÖKÉR. — *Geum L.* gen. n. 636.

348. *Geum urbanum L.* spec. (1753) 501. — *Köz Gyömbéresgyökér.*

Virága sárga, csészéje zöld, rövid hasábú, hasábjai elvirítás után lekonyulók; termésgömbjének nyele karcsú, pelyhes vagy ritkaszőrű; terméskei kevés sertétől borzasok, csőrük alja meztelen, megcsavarodott részén túl levő czikke is gyengén pelyhes, idővel meztelenedő.

Erdőkben, cserjés helyeken, Arad körül s a megye egész területén közönséges.

126. SZAMÓCZA. — *Fragaria L.* gen. n. 633.

349. *Fragaria collina Ehrh.* beitr. VII. (1792) 26. — *Csattogató Szamócza.* — [F. reptans Kéry I. c. 18].

Levelének háta sűrű szőröktől selymes és fehéresen fénylő; csészéje rásimul félig pirosuló, félig fehéres gömbölyded gyümölcsére; töve rendszeren indás.

Napos dombokon és kaszálókon. Arad vára sánczain és azok közt; az egész hegyalján Barackkától Ágrisig és Pankotáig, továbbá a Mokrán, a Töz mellékén Ágya mellett és Tamándnál.

350. *Fragaria vesca L.* spec. (1753) 494. — *Földieper Szamócza.* — [F. villosa et sterilis Kéry I. c. 18]

Levelének háta zöld, kevés szőrtől selymes; csészéje eláll a veres, kúpos gyümölcsötől; kocsánjainak szőrei felállók vagy odasimulók.

Hegyvidékek erdeinek szélein, tisztásain, de Alföldünk erdeiben és kaszálóin is előfordul. Arad mellett a Csála erdőben és a Szárazér mentén, Ágya erdejében s innen a Töz mellékén Nadalbestyig Nyágráig; az egész hegyvidék erdeiben bőven.

351. *Fragaria elatior Ehrh.* beitr. VII. (1792) 23. — *Nagyobb Szamócza.*

Levelének háta zöld s hosszú szőröktől borzas; csészéje eláll veres kúpos gyümölcsötől; kocsánjainak szőrei hosszúk merőlegesen herzedtek.

Alföldi kaszálóinkon helyenként. Arad mellett a Gelin pusztán, Kis-Jenő és Ágya közt a Korhány pusztán; Medgyes-Bodzás, Bánkút és Mező-hegyes kaszálóin, füves parlagain.

† *Fragaria grandiflora Ehrh.* I. c. 25. — *Ananász Szamócza.* Nagy, leves gyümölcséhez a csésze hozzászorúl. Kerteinkben termesztik.

127. PIMPÓ. — *Potentilla L.* gen. n. 634.

§. a.) Fehérvirágúak.

352. *Potentilla micrantha* Ramond in DC. fl. franc. IV. (1805.) 468. — *Apróvirágú Pimpó.* — [*P. caulescens* Kéry l. c. 20, non L.]

Hegyvidékeink nyiltabb erdeiben és cserjéseiben. Csak tőlevelei vannak s ezek hármassal levélkéjük és annyira hasonlók a *Szamócsa* leveleihez, hogy csak gyakorlott szem veszi észre rajtuk, színükön és szőrzetükön a különbséget. Ha virit, rövid kocsánú töből eredő virágai feltűnővé teszik. Szirmai fehérek tövön pirosulók, a csésze sallangjainak alig hosszabbak. Száraz makkocskákból álló termését a szőrös csésze körül fogja; termő kocsánai lekonyulók.

Terem: Sólymos, Kladova, Bot és Aranyág völgyeiben s a köztük levő hegyvidéken Ágrisis, Világosig; azután Boros-Sebes mellett a Piliskén, Dézna várhegyein, Ó-Dézna völgye mentén így a Holló hegyen, a Halmágyi Nagyhegyen és Kis-Halmágy hegyvidékén.

353. *Potentilla alba L.* spec. (1853) 498. — *Fehér Pimpó.*

Szár-levelei is vannak. Tőlevele ujjasan álló 5 levélkével, ezek háta és közös nyele ezüst színű fényes szőröktől sűrűn selymes; szára csúcán vagy 3 virág van; szirmai jókorák, a csészénél hosszabbak.

Ritka e megyében. A Marostól délnek az egész Bánságban hiányzik; ezért a Bánság felé való terjedésének végső határa az a dombhát, mely Paulis és Barackától Kladova völgye felett húzódik el. Itt is csak szálanként fordul elő.

§. b.) Sárgavirágúak egynyári gyökérrel.

354. *Potentilla supina L.* spec. (1753) 497. — *Henyé Pimpó.*

Szára felegyenesedő ritkán felálló; levelei szárnyasan fűzöttek, hosszúságú szárnyasan bevagdalt levélkével, melyek mindkét színükön zöldek.

A Maros iszapos, homokos árterein, így például: Soborsin szigetein elég bőven, Arad mellett csak elvétve és Pécska mellett is aránylag kevés.

§. c.) Sárgavirágúak, évelők, gyökerező indás szárral.

355. *Potentilla anserina L.* spec. (1753) 495. — *Pípefü.*

Levele szárnyas, fonákán sűrű selymes szőrözettől ezüstszínű; futó indáiból eredő virágai magánosak, hosszú borzas kocsánúak.

Nedves laposokon, főképp folyók mellékein. Arad mellett a Maros mentén, a vár körül és a Csála erdő felé; azután az Élővízcsatorna mentén, a Pernyávei legelőn és a Buzsáki pusztán; Aradtól Szemlakig és Paulisig, Radnáig a Maros mellékein; Ágyától és Kisjenőtől a Tőz meg a Fehér-Körös mentén Boros-Sebesig s a Bokszegi tóig.

356. *Potentilla reptans* L. spec. (1753) 499. — *Inda Pimpó.*

Szára csupa — helyenként gyökerező s a gyökerek felett levelet és virágot hajtó — inda; virága magános tökocsános, ritkán gyökeretlen szárvegből eredő; levelei ujjasan ötlevelkéjűek, levélkéi visszásan tojásdadok, zöldek.

Terem morotvák, vizerek mentén, ártereken. Egész indaerdő van belőle az Ótörökváron túl a Csála erdőben, a Nimfea-ér kezdetén; Aradtól Szemlakig és Radnáig a Maros mentén; a Szárazér mentén Tornyától Világosig; a Csiger mentén Ágristól és Aranyágtól kezdve Apatelekig; a Fehér-Körös és a Tőz mellékén Boros-Jenő és Csermőtől kezdve Boros-Sebesig.

§. d.) Sárgavirágúak, élőlők, felálló vagy felegyenesedő szárral.

357. *Potentilla silvestris* Necker. gallo-belg. (1768) 222. — *Erdei Pimpó.* — [P. Tormentilla Scop. carn. (1772) 260].

Virága 4 szirmú, négyméretű; levele ülő és hármás, de nagy pálhái miatt, a melyek csúcsa 3—5 hasábú, ötösnek látszó; levelének fonáka selymesszőrű s e szőröktől erein fényes.

Erdős, cserjés helyeken Világostól kezdve Halmágyig a megye összes hegyvidékén közönséges.

358. *Potentilla obscura* Willd. spec. II. (1799) 1100. — *Egyenes-szárú Pimpó.* — [P. rupestris Kéry l. c. 20, — non L.].

Virága 5 szirmú; szára magas, a tőke csúcsából eredő, egyenest felálló, verhenyes, aprón pelyhes és hosszú berzedt szőröktől ritkán borzas; levelei ötösek, nyelűk és levélkéik fonáka hosszú szőröktől borzas, különben zöld; csészéjének sallangjai borzasok, kihagyottak, nagyok; virárgzata a szár csúcsán foglal helyet és sátorozó.

Napos és köves vagy cserjés dombokon, szőlők parlagain. Kladova völgyének nyílásától Pankotáig s a Mokraig az egész Hegyalján; Boros-Sebes felett a Piliskén, Dézna mellett a várhegyen, valamint Trójás völgyében és Józshely hegyein.

359. *Potentilla Baumgarteniana* Schur en. (1866) 191. — (P. subargentea $\times$ obscura Simk.). *Baumgarten Pimpója.*

Termete hasonlít az előbbiéhez, de levelei aránylag kisebbek és fonákukon nemcsak borzasak, hanem apró csillagszőröktől szürkék is; a zöldes szín átlátszik a szára és csészéje szőrösétén; csészéje jóval kisebb mint a *P. obscuráé*, borzas és pelyhes, szürkés-zöld; szirmai is kisebbek mint az előbbi fajé.

Napos, szikár dombokon, a *P. obscura* W. termőhelyeinek területein, de ritkább annál. Boros-Sebes felett a Piliskén főképp Govasdia felé; Józshely hegyein Báltyele felé.

359/b. **Potentilla canescens** Bess. prim. fl. gall., I. (1809), 330. — (P. obscura $\times$ superargentea Simk.). — *Őszülő Pimpó.*

Termete az előbbié, de szirmai halványabb sárgák, csészéje és leveleinek fonáka, valamint ágai is a sok hosszú és apró szőrtől egészen ősz.

Terem szikár, napos dombokon a *P. obscura* és *P. argentea* társaságában. Csak Muszka és Galsa szőlői felett láttam.

360. **Potentilla impolita** Wahn. carp. (1814), 155. — *Fehér-molyhú Pimpó.* — [P. incanescens Op. anno 1832].

Leveleinek széle behajlott, leveleinek fonáka, szára és csészéje sűrű, tömött, puha molyhúak. Puha fehér molyha úgy a *P. canescenstől*, mint a *P. argenteától* is különbözteti, a mely utóbbiba összekötő alakok során át is megy.

Verőfényes füves helyeken. Arad szántóföldei közt a Szarazér felé szálanként, bőven Muszka, Galsa és Pankota szőlői felett és között.

360/b. **Potentilla argentea** L. spec. (1753) 497. — *Ezüstös Pimpó.*

Leveleinek széle behajlott, leveleinek fonáka szorosan odatapadó szőrkötől fehér-molyhú szárai a tőke fejének csúcsából eredők. Leveleinek felszíne zöld, levélkéi kisebbek, felszínükön meztelenebbek, élükön csúcsuk felé sűrűn behasgatottak, s az egész növény soványabb mint a *P. impolita*.

Soványabb száraz helyeken is terem mint a *P. impolita*, így legelőkön, utak partjain, szikár parlagokon. Arad körül s a megye egész területén közönséges.

361. **Potentilla canoviridis** Schur ö. b. z. (1869), 208, pro var. — *Szőke Pimpó.*

Hasonló a *P. argenteához*, de levelének éle nem hajlik be, levélkéi rövidebbek, szárai felegyenesedők és tőkefejének csúcsából nem ered szár, hanem csak a körül.

Napos, füves helyeken Bánkút mellett a vasút mentén.

362. **Potentilla arenaria** Borkh. in fl. wett. II. (1800), 248. — *Mezei Pimpó.*

Szára lecsepült, terjedő; tőkefejének közepéből csak tőleveleket hajt; ötös leveleinek fonáka, valamint leveles, virágos ágai sűrű csillagszőrkötől szürkés fehérlők.

Mezőkön, legelőkön. Uj-Arad mezőin itt-ott, Pécskától Szemlakig bőven, Bánkút és Medgyes-Bodzás mellett; Gyorok szőlőhegyeitől s a Kecskéstől kezdve az egész Hegyalján Pankota Kopaszáig és Mokra hegyéig; Boros-Sebes felett a Piliskén Govasdiáig, Butyin és Kisindia közt, Dézna hegyein, Józshely és Báltyele közt, Halmágy hegyein.

363. **Potentilla chrysocraspeda** Lehm. index semin. hort. hamb. [1849]. — *Keleti Arany-Pimpó.*

Havasalji-tájon termő növény. Tőkefejének csúcsából csak levélrózsa ered, virágzó, legfeljebb arasznyi magas szárai pedig ennek oldalából.

Levele hármás, levélnyele és levelének fonákán főképp az erek, odasimuló sertéktől fénylenek. Csupán a Gejna tetején terem e megyében és ott is kevés.

364. **Potentilla chrysantha** Trev. index semin. hort. vratisl. (1818) p. 5. — *Aranyvirágú Pimpó*. — [P. heptaphylla A. Kern. ö. b. z. XIX. 169].

Tőkefejének közepe 5—7 levélkéjú és borzas nyelű tőleveleket hajt, oldalaiából virágzó leveles virágágak erednek; levélkéi mindkét színükön zöldek, egyszerű szőröktől borzasok vagy pelyhesek; virága aranyszínű s nagyobb mint az előzőké, vagy akkora mint a *P. obscuráé*, de vannak féllakkora virágú sovány alakjai is.

Napos hegylejtők erdős, cserjés helyein. Megyénk flórájának érdekes keleties vonásainak egyike, s mint ilyen általam gyűjtve a »Flora exsiccata Austriaco-Hungarica« 841-ik száma alatt is szét lett osztva, Kladova völgyének kezdetéről.

Terem Zám és Soborsin völgyétől kezdve a Botvölgyéig és Muszkáig az egész Drócsa-Hegyes hegységen, továbbá a Mokrán; azután Boros-Sebes mellett a Piliskén, innen Józshahelyig, Rescsirátáig és Dézna várhegyéig. Egy pár idéetlen árnyékalakot Arad mellett a Csála erdő árteres részein is találtam belőle.

d.) Vérfűék. — *Sanguisorbeae* Torr. et Gr.

128. PÁRLÓFŰ. — *Agrimonia* L. gen. n. 607.

365. **Agrimonia odorata** Mill. dict. n. 3. — *Illatos Párlófű*.

Levele színén és fonákán zöld; termésének alapja csengetyűforma, zöld és árkolt, pereme felett erősen kiduzzad, duzzadt öve zöld és részben hanyatt, részben merőlegesen berzedő horgokkal van ellátva. Horgai majd mirigyszőrösök, majd csak apró pontokkal vannak berakva.

Magasabb hegyvidékeink patakai forrásai mellett. Rescsiráta felett a Ponoráson, Kisindia felett a Paisán patak forrásainál, a Kicsóra tetején, Trójás felett a Fehérkő alatt fakadó forrásoknál.

366. **Agrimonia Eupatoria** L. spec. (1753) 448. — *Köz Párlófű*.

Levelének fonáka szürkeshörű; termésének alapja kúpos, szürkeshörű, peremén alig duzzadt és felfelé vagy részben derékszög alatt elberzedő horgokkal van berakva.

Erdőkben, cserjésekben, gyepekön Arad körül s a megye egész területén közönséges. Virító korában némely helyt gyűjtik és jó illatú párlatot (theát) készítenek belőle. Még kellemesebb illatú és jobb ízű az *Illatos Párlófű* párlata, de ezt a fajt úgy látszik kipusztították.

129. AREMONIA NECKER elem. (1791) n. 768.

367. **Aremonia agrimonoides** L. spec. (1762) 642 sub *Agrimonia*. — *Párlólevelű Aremonia*.

Tőlevelei szárnyasok, alúlról csúcsfelé nagyobbodó levélkéekkel, csúcslevélkéjük visszásan tojásdad, ékforma fogatlan vállal; arasznyi vagy kisebb száracskaínak levelei hármások; legfelső levele hónaljából kis bogernyős virágzat ered, virágai sárgák; terméseit borzas szőrű csésze fogja körül.

Terem bükkös erdőkben a Hegyes csoportján, így Sólymos völgye felett a Livorszku hegyháton és innen a Hegyes aljáig, hol elég van belőle.

130. OROSZLÁNTALPFŰ. — *Alchimilla* Tournef. 289.

368. *Alchimilla vulgaris* L. spec. (1753) 123. — *Köz Oroszlántalpfű.*

Évelő. Tőlevelei mélyen szíves vállból kerekdedek, 7 s több karélyúak, nyelestől együtt szőrösek; csészéje meztelen, zöldes; virágzata bogernyős, csúcson álló. Terem a Gejna felé Kis-Halmágy hegyein.

369. *Alchimilla arvensis* L. spec. (1753) 123 sub Aphanide. — *Háromujjú Oroszlántalpfű.*

Egynyári. Levelei aprók, mélyen három hasábúak és mindenik hasábja ismét rendszeren 3 ujjú. Az egész növény borzas, virágocskái csomósak a levelek hónaljában.

Terem szántóföldeken és Parlagokon Dézna, Ravna, Nadalbesty és Boros-Sebes mellett.

131. VÉR FŰ. — *Sanguisorba* L. gen. n. 146.

370. *Sanguisorba officinalis* L. spec. (1753) 116. — *Orvosi Vérfű.*

Tőkéje vastag, szára sугár, ágai felálló, csúcsukon tömött, hosszúak, feketén veres virágfüzérrel, tőlevelei hosszúnyelűek, minden levele szárnyasan összetett, levélkéi kerülékesek, csipkésen fogasok.

Terem nedves réteken. Arad körül a Csála erdő Vereskereszt tisztásán és a Szárazér mentén, Dézna és Sebes közt s a Tőzmellékén Boros-Sebestől Ágyáig.

132. CSÁBAÍR. — *Poterium* L. gen. n. 1069.

371. *Poterium polygamum* W. K. icones II. (1804) t. 198. — *Soklaki Csábair.* — [P. *Sanguisorba* Kéry l. c. 20, — non L.].

Virágzata kissé vereslő, tojásdad tömött fejecske; terméseinek éle hártýásan van kiélezve; tőlevelei és szára rendszerint meztelenek, néha borzasok.

Napos, füves, szikár helyeken a Sólymosi várhegytől Pankotáig, Ágrsig és a Mokráig az egész Hegyalján, Boros-Sebes, Dézna és Józshely hegyein, valamint Pécska és Szemlak közt.

c.) *Almáék. Pomeae Benth. et Hook.*133. **GALAGONYA.** — *Crataegus* L. gen. n. 622.372. *Crataegus Oxyacantha* L. spec. (1753) 477. — *Szúrós Galagonya.*

Virága rendszerint 2 ritkán 3 bibenyelű, ezért gyümölcse is rendszerint 2 ritkán 3 csontú; levelei ék vállukból csúcsfelé elszélesednek, visszásan széles tojásdadok, csúcs tájon 2 karélyúak, alább csak aprón fűrészesek; virításkor hajtásai és levélnyelei berzedt szőröktől pelyhesedők.

Szúrós, hegyes tövisei és sűrű bokrai alkalmassá teszik gyeplőnek, de a Galagonya-hernyó nagyon bántja. Szépi gyeplő van belőle Arad vára körül.

Vadon előfordúl: Arad körül a Csála erdőben s innen Pécskáig; a Botvölgyében Világostól Ágrisig itt-ott; Pankota Kopaszhegyén; a Mokra alján és Bokszeg erdejében (!) Butyintól délre (Kern. ö. b. z. XIX. 270). A Tózmelléki erdőben Ágyától Boros-Sebesig és Nadalbestyig. Mindenütt a *Crataegus monogyna* Jacq.-nel osztja meg a tért és emennél ritkább.

var.) *intermixta* Wenzig in *linnaea* 1874 p. 163. — *Közbülső Galagonya.* — Virága 2–3 bibenyelű, termése 2 csontú, de levelei közepük táján vagy annál lejjebb legszélesebbek 5–7 hasábúak, válluknál első hasábjuk legnagyobb. Levelei tehát a *C. monogyna* Jacq. leveleihez hasonlók. — Szálanként a tölalak s a következő faj társaságában. Arad mellett a Csála erdőben, Világos és Ágris közt a Botvölgyében, valamint Pankota Kopaszhegyén.

373. *Crataegus monogyna* Jacq. fl. aust. III. (1775) tab. 292. f. 1.— *Egycsontú Galagonya.*

Virága 1 bibenyelű, termése 1 csontú; levelei 5–7 hasábúak, ék-vállukból csak az első s legnagyobb hasábpár csúcsáig szélesedők. Kocsánai és csészéje meztelenek.

Arad mellett a Csála erdőben s innen Szemlakig, a Tózmellék erdeiben Miske és Ágyától Boros-Sebesig és Nadalbestyig; közönséges továbbá összes hegyvidékünk erdeinek mezei táján.

var.) *kyrtostyla* (Fingerhut). Csészéje, sőt részben kocsánai is borzas szőrűek. A tölakkal vegyesen bizonynyára mindenütt, de csak a Csála erdőben és Pankota Kopaszhegyén gyűjtöttem.

134. **KÖRTEFA.** — *Pirus* L. gen. n. 626.

374. *Pirus Pyraeaster* L. spec. (1753) 479 pro var. a) *P. communis*. — *Vacskor Körtefa.* — [*P. communis* Auct.]

Levelei tojáskerekek, hosszúnyelűek, színükön fényesek, meztelenek, élükön igen aprón, fodrosak és sűrűn pillásak, fonákukon ritka szösztlől szőrösödők; gyümölcse kicsiny, gömbölyded, fanyar, nagyon kövecses.

Erdeinkben szeltében található, így: Arad körül a Csála erdőben és innen Pécskáig a Marosmellék erdeiben; a Tözmellék erdeiben Ágyától Boros-Sebesig és Nadálbestyig; Menyháza hegyein és innen Déznaig, Laázig, Rescsirátáig; a Fehér-Körös mellékének hegyein Boros-Jenőttől és Butyintól kezdve Halmágyig, Aranyág hegyvidékén, Trójás hegyein. Mindenütt csak szálanként, s részben cserje alakban.

† *Pirus sativa* DC. prodr. II. (1825) 633 pro var. *P. communi*. — *Nemes Körtefa*. — Számos fajtában termesztik. Ilyen fajtája pl. a *Pergamut* (Bergamotta = *Pirus falerna* (L.) Willd. sp. II. 4016.].

135. ALMAFA. — *Malus Tournf.* inst. tab. 406.

375. *Malus silvester* Mill. dict. (1759) n. 1. — *Vadoka Almafa*.
Levele tojásdad, színén meztelenedő, fonákán aprón, sűrűn szöszös; gyümölcse kicsiny, fanyar, petéded vagy tojásdad.

Terem Arad körül a Csála erdőben s innen Pécskáig; Botvölgyében Világos és Ágris közt, Aranyág hegyvidékén, Dézna, Menyháza, Dulcsele hegyein.

† *Malus domestica Baumg.* en. II. (1816) 43. — *Nemes Almafa*. — Számos fajtában termesztik. — Egyik kiváló fajtája a *Sikulai alma* arádmegyei eredetű. Ezt ma már hazánkban szeltében termesztik és pomologusaink jól ösmerik s kedvelik.

† *Mespilus Germanica* L., vagyis *Naspolya*; továbbá *Cydonia vulgaris Pers.*, vagyis *Birsalma*; mindkettőt termesztik egyes gyümölcsös kertekben és a Hegyalja szőlői közt.

136. BEREKENYE. — *Sorbus* L. gen. n. 633.

376. *Sorbus lanuginosa* Kit. in Schult. öst. fl. II. (1814) 50. — *Szöszösrügyű Berekenye*. — Román neve *Sorob*. — [*Sorbus aucuparia* Kéry l. c. 20; A. Kerner öst. bot. zeit. XIX. 274. — non L. spec. 477.].

Rügyei kúposak, sűrű szőröktől bundásak, szöszösek; leveles hajtásainak kérge fénytelen, többé-kevésbé szöszös; gyümölcsei pirosak, borsó nagyságúak, egy-egy sátorban számosak; levele szárnyasan összetett.

Terem a Drócsa-Hegyes és Moma-Kodru egész hegységének erdeiben szálanként. A típusos *Sorbus Aucuparia* L. meztelen levelű és meztelen rügyű növény, ilyes Berekenye azonban hegyvidékeinken nem terem.

† *Sorbus domestica* L. spec. (1753) 477. — *Almás Berekenye*. — Termései apró almához hasonlók, rügye és leveles hajtásának kérge fényes. Termesztik helyenként és ily helyeken el is vadul. Idősnek kell lennie, hogy virágozzék és gyümölcsözzék. Elvadulva találtam: Aranyág völgyében, Nádas patakánál és Boros-Sebes Piliske hegyén a szőlők felett.

† *Sorbus hybrida* L. Termesztik mint díszbokrot és fát némely kertben, így pl. Aradon Atzél Péter kertjében.

377. **Sorbus torminalis** L. spec. (1753) 476 sub *Crataego*. — *Barkócza*. — [*Crataegus inermis* Kéry l. c. 18].

Levele egyszerű, de szárnyasan hasábos, alsó hasábjai elálló, rendszeren kihagyottak; gyümölcse piros, ehető, szőlőbogyó nagyságú.

Hegyvidékeink kevert erdeiben. Lelőhelyei: Bot völgye Világos és Ágris közt, Aranyág hegyvidéke, Nádas és Trójás hegyvidéke, Kisindia, Dézna, Zimbró hegyei.

f) Rózsák. *Roseae* DC. prodr. II. 596.

137. RÓZSA. — *Rosa* L. gen. n. 631.

§. a.) *Arvenses* Crep. — *Bibeyelek megnyúlt oszloppá vannak összenőve*.

378. **Rosa Baldensis** A. Kerner ap. Déségl. cat. rais. (1876) n. 20. — *Futó Rózsa*. — [*R. repens* Kéry l. c. 20, — non Scop. — *R. arvensis* A. Kern. öbz. XIX. 232, — non Huds.].

Szára megdült, szétterülő, virágai magánosak, levelei rendszerint 5, ritkán 7 levélkéjűek, levélkéi tojásdadok, színükön gyengén, fonákukon bőven pelyhesek, sőt szürke hátúak, élükön többnyire egyszerűen fűrészesek.

Terem erdők szélein, vágásaiban, cserjés, napos dombokon. Zám völgyében, Boros-Sebes mellett a Piliskén s az egész trachyttömbön Govasdiáig és Berindiáig, Józshely és Báltyele közt, Dézna várhegyén, Ó-Dézna völgyének hegyein, Menyháza, Nyágra és Nadalbesty hegyein s erdeiben.

† *Rosa sempervirens* L., *Rosa centifolia* L., *Rosa cinnamomea* L., *Rosa punicea* Mill. és *Rosa lutea* Mill. kedvelt kerti dísz Rózsáink.

§. b.) *Gallicanae* DC. *Bibeyelek legalább csúcsuk felé szabadok; levél nagyobbfajta, kemény bőrnemű; csészesallangok lehajlók*.

379. **Rosa Austriaca** Crantz stirp. austr. II. (1769) 86. — *Ausztriai Rózsa*. — [*Rosa pumila* Jacq. — *R. gallica* Kéry l. c. 20, non L.].

Szára alacsony, vékony, vagy 2 arasznyi magas; tüskéi tűvékonyak s részben mirigytüskök; kocsánai mirigysertések, virága nagy és piros; leveleinek levélkéi tojásdadok, kerülékesek vagy kerekdedek, fonákukon szürkék és kiemelkedő érűek.

Terem erdők szélein és tisztásain, napos, cserjés dombokon, valamint a hegyalji Alföld szántóföldeinek mesgyéin, parlagain. Zám és Soborsin völgye mentén, Kladova völgyétől a Mokraig az egész Hegyalján, Aranyág völgyében; Boros-Sebes mellett a Piliskén és innen Berindiáig, valamint Kisindiáig; Menyháza és Nadalbesty hegyein, Halmagy vidékén; Szent-Anna és Zimánd közt a szántók mesgyéin bőven, Arad és Sofronya közt a Gelin pusztán.

§. c.) *Caninae*. *Bibenyelek szabadok, csészesallangok lehajlók; levél kisebb fajta, fűnemű, nem mirigyes, legfelsőbb fonákának főbb erein van néhány mirigyes pont. Erős cserjék nagy tüskékkel.*

380. *Rosa Mészköensis* Simk. erd. flor. (1886) 210. — *Mészközi Rózsa.*

Levelének fonákán a főér elég bőven, az oldalerek gyéren vannak mirigyecsonkokkal berakva, különben levélkéi egészen meztelenek; levélnyele is mirigysertéjű, termésének alja és kocsána néha mirigysertés, gyakrabban egészen meztelen. Képe és termete egészen olyan mint a *Rosa canináé*.

Megyénkben csupán Ó-Dézna völgyében szedtem a hámor közelében.

381. *Rosa Transsilvanica* Schur en. (1866) 202. — *Erdélyi Rózsa.*

Levele meztelen, kocsánai és gyakran termései is mirigysertések. — Terem a Maros mellékein Sólymostól kezdve Gyorokig elég bőven; a Hegyalja napos lejtőin Radnától Muszkaig és Magyarádig; továbbá Ó-Dézna völgyének lejtőin és Dézna várhegyétől Nadalbesty hegyvidékeig. Utóbbi helyen a Kodru hátának teteje alatt fakadó forrásnál is, melyet »*Ocoli*« néven neveznek.

var) *Schurii* Simk. term. füz. IX. (1885) 42. Olyan mint a tőalak, de leveleinek háta és gerincze gyengén pelyhes. Terem Menyháza hegyein a Hársvölgyben és a Sár laposon (Tynósza) elég bőven.

382. *Rosa canina* L. spec. (1753) 491. — *Csípke Rózsa.*

Levélkéi egészen meztelenek, kocsánai és termései is egészen meztelenek. Változékonysága végtelen s ezért számos alakjának van már külön neve. Fő változatai:

A *tőalak*. Ennek levélkéi egyszerűen és hegyesen fűrészesek, levélgerincze is meztelen, legfelsőbb néhány mirigy pont van rajta; tavalyi hajtásain széles, erős tövű, tövön kissé összenyomott, nagy, görbe tüskék vannak, idei hajtásai is tüskések. Terem szálanként a Csála erdőben s a megye egész hegyvidékén.

E tőalak közbülső alakok során átmegy a

var.) *cladoleia* Ripart alakba, mely a tőalaktól abban különbözik, hogy idei hajtásai tüskétlenek, sőt a tavalyiakon is alig látni itt-ott egy tüskét. Szedtem a Mokrán és Dézna várhegyén. Mind a két alak átmegy a

var) *dumalis* Bechst alakba, mely az előbbiektől abban különbözik, hogy levélkéinek fogai hasadtak vagy élükön újra fűrészesek. Terem Aradon a Csála erdőben, Ágyától Boros-Sebesig a Tőzmellékén és közönséges az egész hegyvidékén.

A *Rosa canina* L. után volna említendő a *Rosa fissispina* Wierzb., mely amattól csupán abban különbözik, hogy levelének gerincze sűrűn, aprón pelyhes; ezt azonban megyénkben nem szedtem.

383. *Rosa Marisensis* Simk. et Braun in term. füz. IX. (1885) 40. — *Marosvidéki Rózsa.*

Kocsánai és termései egészen meztelenek, *levélkéi* is egészen meztelenek, de *fonákuk feltűnően fakó*. Kisebbszerű cserje; *ágai vereslők deres fuvalattal; tüskéi* majdnem *egyenesek*, többnyire kicsinyek, karcsúbbak és kúposabbak mint a *R. caninédé*. *Levélkéinek éle* majd egyszerűen fűrész, majd hasadt fogú, majd kétszeresen fűrész. Határozottan keletvidéki faj s. a. *R. Podolica Tratt.* testvérfaja.

Terem szikár, verőfényes dombokon; Paulis hegyein újabban nem találtam; de meg van Zám dombjain s onnan Maros-Sólymosig.

384. *Rosa solstitialis* Besser. fl. gal. I. (1809) 324. — *Pelyheslevelű Rózsa*. — [R. Rocheliana H. Braun in A. Kern. fl. exsicc. austhung. n. 1648; ö. b. z. 1889. p. 276.]

Levélkéinek háta bőven szőrös, s ezért szürke, főerük is a levélgerincze tömött pelyhes. A tőalak kocsánai és termései meztelenek; ellenben a (var.) *varieganda* Simk. term. füz. IX. (1885) 42. változat egyik-másik termése és kocsánja néhány, rendszerint csak 1-2 mirigysertével vannak ellátva. Ezt a változatot csak Paulis szőlőhegyein szedtem s ott is 1-2 bokrot láttam csak belőle.

A tőalak bőven terem Sólymos várától és Radnától kezdve az egész Hegyalja napos oldalain, völgynyílásain, Magyarádig Pankotáig s a Mokráig, továbbá Dézna várhegyén és Ó-Dézna völgye mentén a Holló hegyen.

385. *Rosa uncinella* Bess. in MB. taur. cauc. III. (1819) p. 349. — *Pelyhesű Rózsa*.

Az előbbitől néha nehéz megkülönböztetni s azért annak inkább csak fajtája. *Levélkéinek háta* zöldes, mert alig van rajta néhány rövid szőr, *levélkéje hátának erei* ritkás, elálló szőrűek; *levélgerincze* berzedt, ritkás szőröktől borzas. *Kocsánja és termése* meztelen.

Terem rendszerint kevésbé napos helyeken, de gyakran együtt a *R. solstitialis*-sal. Arad mellett a Csála erdőben; Zámától Gyorokig az egész Marosmelléken, Pankota, Magyarád, Ágris hegyein, Aranyág völgyében; közönséges Dézna körül s innen Antalházig és Menyháza hegyeiig; szedtem még Kis-Halmágy hegyhátán.

386. *Rosa tortuosa* Wierzb. in Reichb. exsicc. n. 175. (1840). — *Görbedező Rózsa*. — [R. denticulata Borb. közlem. XVI. (1880) 388.]

Levelének színe és szőrözete olyan mint a *Rosa uncinelláé*, de kocsánai és termései elég bőven vannak mirigysertékkal berakva.

Terem cserjés dombokon, így: Sólymos völgyének elején, Mária-Radna dombjain, Kladova völgyének kezdetén az erdők szélén, valamint Baraczká dombjain.

§. d.) *Rubiginosae*. *Bibenyelek szabadok, csészesallangok nem állandók s lehajlók; levélkék fűneműek, élük erősen mirigyes, hátuk meztele-*

nedő vagy bőven pelyhes s e mellett főbb erein, valamint azok között nyeles mirigyekkel vagy mirigypontokkal van berakva.

387. *Rosa caryophyllacea* Bess. en. (1822) p. 19 et 68. — *Szegfűszagú Rózsa*.

Levélkéi hosszúkások, váll sőt gyakran csúcsfelé is többé-kevésbé ékformán keskenyedők; fonákuk a nyeles mirigyeken kívül majd csak fő-erén, majd egész felületén pelyhes s ezért többé-kevésbébe szürkés, színük élénkzöld, gyakran fényes s majd szőrösödő, majd meztelen, néha mirigypontok is vannak rajta. *Kocsánai és termései meztelenek*. A tőalak levélkéi középszerűek, gyakran 30—35 mm. hosszúak s elég szélesek. Ez a tőalak füves, cserjés helyeken vagy kevésbé száraz éghajlatú hegyeken terem. Ellénben a var.) *minor* [*R. arvatica* Puget in Baker revind broth. (1864) p. 33] változat a legszikárabb parlagokon és hegyéleken terem s ezért levélkéi kicsinyek, legfeljebb 15—17 mm. hosszúak vagy még rövidebbek s ehhez mérten keskenyek is.

Terem Dézna várhegyén. Ritkaság lévén megyénkben, Dézna várhegyén több éven át megfigyeltem s ugyanannyiszor gyűjtöttem is. Így jöttem reá arra, hogy azok a szikár kislevelű alakok, melyeket a *Rosa arvatica* Puget-tól nem lehet megkülönböztetni, Dézna várhegyének kopár gerincze alatt alig 2—3 lépésre, ott, hol már a cserjézet bőven nő, átmennek a nagyobb levelű típusos *Rosa caryophyllacea*-ba.

Egyébiránt Besser is a következőket mondja »*Enumeratioja* 68«-ik lapján az *R. caryophyllacea*-járól: »Variat; 1, foliolis majoribus utrinque obtusioribus, et 2, angustioribus oblongo lanceolatis supra minus glandulosis.»

388. *Rosa Zalana* Wiesb. öst. bot. zeit. XXIX. (1879) 142. — *Zalai Rózsa*. — [*R. Gizellae* Borb. in A. Kern. fl. exs. aust-hung. n. 1269].

Az előbbitől főképp abban különbözik, hogy kocsánai, néha termései is, mirigysertések. Levele ennek is hosszúkás, néha nagyobb mint az előbbié és válla felé többnyire kerekített, de néha ékvállu is lehet.

Terem cserjés, napos hegyoldalakon, így: Dézna várhegyén több ponton és Ó-Dézna völgye felett a Pátrunkövön.

389. *Rosa micrantha* Smith. engl. botany XXXV. (1812) tab. 2490 fig. 713. — *Kisvirágú Rózsa*. — [*R. rubiginosa* A. Kern. ö. b. z. XIX. 234.]

Levélkéi kerekdedek vagy tojás-kerekdedek, fonákukon pelyhesedők és bőven mirigyesek; *kocsánai s néha termései is mirigysertések*. A *R. rubiginosa* L.-tól abban különbözik, hogy hajtásain nincsenek mirigytüskék, hanem csak rendes, erős, hajlott tüskék; a *R. Kluckii* Bess.-től pedig abban, hogy kocsánai és termései mirigysertések.

Terem napos, szikár hegyoldalokon, így: Sólymos dombjain, Ágris mészkőbányái felett, Apatelekek felett a Mokrán, Boros-Sebes és Govasdiá

közt a Piliskén, Dézna várhegyén, Nyágra és Nadalbest közt, Ó-Dézna völgyében a Hollócska hegy áttellenében, Halmágy dombjain.

§. e.) *Tomentosae*. *Bibentyelek szabadok, csészesallangok felegyenesedők, de nem állandók, levélkéik fűneműk, fonákuk sűrű puhelyszőröktől szürke, levélgerinczük még sűrűbben szőrös-molyhos; tüskéik karcsúk, egyenesek.*

390. **Rosa dimorpha** Bess. en. (1822) p. 19. — *Kétalakú Rózsa*. — [R. subglobosa Smith engl. fl. (1824) II. 284, — teste Auct. Austr.].

Levélkéi tojásdad-hosszúak, színükön és fonákukon szőrösek, de főképp fonákukon szürkék; tövisei karcsúk, egyenesek. A tőalak kocsánai és termései mirigysertések, ellenben a

var) *Ágrisisis* Simk. kocsánai és termései meztelenek. Ez utóbbi terem Ágris mészkőbányái és szőlői felett szikár, napos, köves talajon. Sajátságos növény, talán faj számba is mehetne ez az *Ágrisi Rózsa*; de csak 1885 május 23-án gyűjtöttem, virágzó korban: ezért nem ösmerem terméseit, nem dönthetem el a fokozatot, a mely őt a rendszerben megilleti. Eleinte, a Borbás rózsamonografiája nyomán, a *Rosa farinulenta* Crep.-hez állítottam, mert a Borbás »Primitiae monographiae Rosarum imperii Hungarici« szerint a nevezett mű 503-ik lapján diagnosztált *R. farinulenta*-hoz kell jutnunk, ha az *Ágrisi Rózsát* a Borbás műve alapján óhajtjuk meghatározni. De én e *Rózsát* keletvidéki szubtilitásnak tartom, botanikusainkat pedig további tanulmányozására hívom fel.

A tőalakot szedtem: Kis-Halmágy hegygerinczén, mely a Gejnára vezet; Menyháza patakánál a falu és a fürdő közt, Nadalbesty felett a Priszlok völgy elején, Aranyág völgyében a vadászlak környékén.

§. f.) *Pimpinellifoliae*. *Bibentyelek szabadok; termésüket az állandó és felálló csésze koronázza, tüskéik karcsúk, egyenesek (néha hiányzanak).*

391. **Rosa adenophora** Kit. in Schult. öst. fl. II. (1814) 69. — *Havasi Rózsa*. — [R. alpina Kéry l. c. 20].

Szára és hajtásai rendszerint tüskétlenek; kocsánjai elvirítás után meghajlanak, különben termésükkel együtt mirigysertések; csészesallangjai épek, akkora hosszúak vagy hosszabbak mint a szirmok, csúcsuk felé lándsásan kiszélesedők; levélkéinek fonáka pelyhesedő.

Terem erdők szélén a Gejna havas erdélyi határán.

392. **Rosa spinosissima** L. spec. (1753) 491. — *Kökényes Rózsa*.

Szára és hajtásai tűforma, berzedt vagy hátrafelé irányított tüskékkel sűrűn tele vannak rakva; kocsánjai elvirítás után is egyenest állanak, különben többé-kevésbé mirigysertések; termése éretten gömbölyded és feketedő; csészesallangjai épek, csúcsuk felé egyenletesen hegyesedők, a szirmoknál rövidebbek; levélkéinek háta meztelen. Ez a legkorábban virító Rózsánk; fehér virágait már május 10-ike táján kezdi nyitni.

Terem napos dombokon. Megyénkben bőven a Mokra tetején; a Maroson túl pedig, Keresztes szőlődombjain.

g.) Szederék. *Rubeae Benth. et Hook.*

138. **SZEDER.** — *Rubus L.* gen. n. 632.

A.) **Idaeobatus Fockei Málna.** — Terméskéi aprón molyhosak, pirosak vagy sárgás-fehérek, a száraz kúpos vaczoktól egymással összefüggve könnyen leválaszthatók.

393. **Rubus Idaeus L.** spec. (1753) 492. — *Málna.*

Szára rendszeren tűforma tüskékkel van ellátva, ritkán egészen meztelen (*R. glaber* Mill.); levelei páratlanul szárnyasok 1 pár vagy 2 pár levélkével (utóbbi esetben az egész levél 5 levélkéjű), levélkéi tojás-hosszúdadok vagy keskeny hosszúdadok, kihegyezettek, fonákukon fehérek, odaszoruló mohollyal. A vadon termő tőalak termései pirosak. Ez terem vadon megyénkben a Merisora tetőtől a Nagy-Aradig Nadalbesty és Szuszány felett, a Punkoj hegyen Menyháza felett és Kis-Halmágy felett a Gejna körül.

Termesztve Aradon is elég van belőle, de természetik a

var) *albus Simk.* nagyváradi növ. (1890) 48., vagyis a *Fehér Málna* fajtáját is, melynek fehér vagy sárgás-fehér a termése.

† *Rubus odoratus L. Szagos Málna.* Amerikából eredő kerti dísznövénnyünk 3—5 hasábú nagy levelekkel és illatos piros virágokkal.

B.) **Eubatus Focke. Fekete-Szedrek.** Terméskéik nem szőrösek, legfeljebb hamvasok, feketék vagy vereslő-feketék, vaczkuk felső része megpuhul és a termésekkel együtt hull le.

§. a.) *Mirigytelenek. Tőhajtásuk egyenest álló vagy magasan íves, hamv és mirigyserték nélkül; pálháik szálasak.*

394. **Rubus sulcatus Vest** in Tratt. ros. monogr. III. (1823) 42. — *Árkolt Szeder.* [R. fruticosus Kéry 1. c. 20; A. Kern. ö. b. z. XIX. 200, — non L.].

Tőhajtása felálló, meztelen, szegletes, mélyen árkolt; tüskéi széles aljukon kissé lapítottak, csúcsfelé meggömbülők; ötös leveleinek alsó levélkéi is nyelesek, *fonákukon* bőven pelyhesek ugyan, de *zöldek*; virágai hosszú kocsánuak és egyszerű, rövid, fürtvirágzattá sorakoznak, kocsána és csészéje borzas szőrű, de zöldes vagy vereslő, csészéjének levelei hosszant kihegyezettek.

Magasabb hegyeink erdeinek szélein, tisztásain. Aranyág felett az Orles hegyen, s innen a Hegyes gerinczétől éjszakknak húzódo völgyek mentén Drauczig és Nádasig. A Moma-Kodru hegycsoportban a Nadalbesty, Szuszány, Nyágra és Menyháza felett tornyosuló hegyek erdős völgyei mentén bőven, továbbá Dulcsele mellett s innen a Momáig.

395. **Rubus Menyházensis** (sulcato $\times$ discolor) *Simk.* term. füz. IX. (1885) 42.

Hasonlít az előbbihez, de virágkocsánai sűrűn szőrösek és e szőrö-

zettől szürkék, el is ágaznak 2—4 virág felé, úgy hogy virágzata bugás; csészéjének külseje fehères molyhú, csúcsa rövidke csücsökkel végződik; virágzó ágainak alsó levélkéi nem visszásan tojásdadok mint a *R. sulcatus*, hanem tojásdadok és kihegyezett csücsűak, felsőbb levelei pedig abban térnek el a *R. sulcatus*-étől, hogy nyúltabbak és fonákukon sűrű szőrözöttől fehères molyhúak. Úgy virágágainak mint tőhajtásainak alsóbb levélkéi hátukon zöldek és sűrűn pelyhesek. Legrokonabb testvérfaja a *Rubus Vestii* Focke, a melyet nálunk helyettesít.

Erdők szélein helyenként, így Nádas, Szuszény, Nadalbesty, Nyágra és Menyháza hegyvölgyein szálanként. Bőven virít és bőven terem.

396. **Rubus discolor** **Weihe et Nees** rub. germ. (1822) p. 46. t. 20. — *Színemás Szeder*.

Tőhajtásai és virágágai szintén árkoktak, tüskéi lapított széles aljból görbülők, legnagyobb levélkéi szélestojásdadok, kihegyezettek, színükön zöldek, fonákukon fehér molyhúak; virágzatának elágazásai molyhosak, virágzata karcsú, buga; csészéjének háta fehér molyhú és borzas, csúcsa hegyes.

Hegyvidékeink napos, cserjés lejtőinek egyik legközönségesebb Szedre. Sólymos várától és völgyétől Pankota hegyéig s a Mokráig az egész Hegyalján; elég bőven Aranyág hegyein, Draucz és Nádas mellett, továbbá Kisindia völgyeiben, Boros-Sebes hegyein Berindiáig, Józshely hegyein, Kis-Halmagy hegyhátain; bőven az egész Moma-Kodrún Dulcselétől Déznán és Menyháza hegyein át Nyágráig, Szuszényig.

397. **Rubus incertus** (candicans $\times$ sulcatus) *Halácsy* exs! (1882). — *Bizonytalan Szeder*.

Virágzata majd tisztán fürtös, majd fürtösen bugás s a mellett fehér molyhú. Csészéje gyengén molyhos, csúcsán világos csücsökkel; virágágainak és tőhajtásainak alsó levelei zöld hátúak, a felsők szürke hátúak; levélkéinek alakja a *R. candicans*-éhoz hasonló, csak szélesebb, de azért legtöbb levélkéje keskenyebb kerekített aljból lassan szélesedik a levél $\frac{2}{3}$ -a felé, azután cikkekzakkosan a csúcsba keskenyedik.

Terem a *Rubus candicans* társaságában Aranyág felett az Orleshegyen, Nádas, Kresztaménes és Menyháza hegyvölgyein.

398. **Rubus candicans** **Weihe**. in Reichb. fl. germ. excurs. (1832) p. 601. — *Fehérhátú Szeder*.

Leveleinek fonáka fehérmolyhú, alakja keskenyebb aljból csúcsfelé szélesedő, vagyis hosszukás és visszásan tojásdad; virágzata molyhos és bugás.

Terem Aranyág felett az Orleshegyen, Nádas, Kresztaménes és Menyháza hegyvölgyein, — szálanként.

§. b.) *Mirigyese*k. Vagy a tőhajtás vagy legalább a virágzat mirigyszerűekkel is el van látva, néha szerfelett is mirigyese; pálhák szálasok.

399. **Rubus tomentosus** Willd spec. II. (1799) 1083 verisimiliter etiam Borkhausen (1794). — *Molyhos Szeder*.

Levélnyele hornyolt, hajtásai és virágágai szélesen árkoltak, szegletesek. Levélkéinek háta fehér, tömött, puha molyhú, alakja rendszerint megnyúlt, visszásan tojásdad, vagy pedig féloldalról aljától kezdve szélesebb és közepe táján karélyos bemetszéssel a rendes alakba megy át. Virágzata bugós, molyhos. Leveleinek felszíne is bágyadt vagy pelyhes és csillagos szőrű. Tüskéi gyengék, görbék, rövidek. Változatainak száma nagy:

A *tőalak* leveles szára majdnem meztelen, árkolt, csak itt-ott van rajta egy-egy mirigyserte; a

var. *canus* *Kit.* (1828) változat leveles szára borzas, de alig van rajta mirigyserte; végül a

var. *albicans* *Kit.* (1814) változat szára és virágzata csupa merő mirigyserte. — Mind a három változat előfordul megyénkben s a talaj és fekvésviszonyok szerint, néha az év szárazsága vagy nedvessége szerint is megváltozik. Így Arad mellett a Szárazér mellékén parlag helyeken, ugyancsak a hegyaljai sikon Kerek és Ternova mellett; továbbá a hegyvidék számos helyén, pl.: Trójás völgyében, Radna és Sólmos hegyein, Kladova völgyének kezdetén és innen az egész Hegyalján Pankotáig, Ágrisig s a Mokráig; Boros-Sebes mellett a Czigányhegyen, Nadalbesty, Szuszény és Ó-Dézna hegyvölgyein. A meztelen szárú tőalak Aranyág felett az Orleshegyen is terem.

400. **Rubus Kodruensis** (hirtus $\times$ tomentosus) *Simk.* term. füz. XII. (1889) p. 160. — *Kodrúti Szeder*.

Levélnyele csak tövön hornyolt, azontúl róna felső lapja van, hajtásai és virágágai kissé szegletesek, különösen vékonyabb részeiken, míg vastagabb részeik majdnem hengeresek; tüskéi gyengék, rövidek, de vékonyabbak mint az előző fajé, sőt gyakran legnagyobb tüskéi is tűformák összenyomott aljjal. Felsőbb leveleinek fonáka vékony fehéres molyhú; alsóbb leveleinek levélkéi széles tojásdadok, zöldes fonákuak; virágzatának mirigysertéi, részben hosszabbak a berzedt szőszös szőröknél.

Terem a jelzett törzsfajok közelében Nadalbesty felett, a Tornyásza völgye felett itt-ott bőven.

400/b. **Rubus Posoniensis Sabr!** in verh. zool. bot. ges. 1886 p. 90. — *Pozsonyi Szeder*. — [R. subtomentosus $\times$ hirtus *Simk.*]

Terem az előbbivel együtt Nadalbesty Tornyásza völgye felett. Külömbözik a *R. Kodruensis*től abban, hogy valamennyi levelének zöldes a háta, vagy a legfelsőké szürke. Hajtásai szegletesek; tüskéi az előzőjéhez hasonlóak, csak néha hosszabbak.

401. **Rubus Orlesensis** (discolor $\times$ hirtus) *Simk.* erd. flor. (1886) 616. — *Orlesi Szeder*.

Szára erősebb, nagyobb mint az előző két fajé; tőhajtásai magas ívet irnak le, de csúcsuk gyakran a földet éri. Levélnyele félhengeres, vagyis róna felső lapja van, a mellett mirigysertés, berzedtszűrű és lapos alju rövid, görbe tüskéktől bőven vértezett; hajtásai gyengén szegletesek, szőrösek, mirigysertések és lapított tövű jókora, hátra irányult, gyengén íves tüskékkal vértettek; főkép felsőbb, a virágzat közt levő leveleinek fonáka rövid szőrözettől vékonyan, szürkén molyhosodó.

Terem hegyvidékeink erdeinek utain, vágásain. Bőven az Orleshegy gerinczén Aranyág és Draucz határain, valamint ugyane hegy vágásaiban; továbbá Nadalbesty felett a Tornyásza, Priszlok és Priszak völgyek mentén a jelzett telivér szülőfajok társaságában; valamint Kis-Halmágy hegyhátain és Boros-Sebes mellett a Piliske hegy alján Prezesty-tel szemben.

401/b. **Rubus Priszakensis** (subhirtus $\times$ discolor) Simk. term. füz. XII. (1889) p. 161. — *Priszaki Szeder*.

Hasonló az előbbihez, de hajtásainak szára és levélnyelei mirigytelenek, csupán egyes leveleinek nyelén, a virágzat murvái és tengelyrészein akadni 1—1 elszórt mirigysertére. Levélkéinek fonáka rendszeren kissé borzasabb szőrű mint az előbbié, a mellett szürkén molyhos.

Terem Nadalbesty felett a Priszak völgyben, a bükkfa régiójában, s az alatt.

402. **Rubus Dobrensis** (sulcato $\times$ hirtus) Simk. erd. flor. erd. flor. (1886) p. 205. — *Dobrai Szeder*.

Termete olyan mint az előbbi szám alatt leírt növényeké; tőhajtásai és virágágai szegletesek, lapított tövű, hajlott tüskékkal vértettek, bőven mirigyszőrösek és borzasok; levélnyelei félhengeresek, mirigyszőrösek és borzasok: de valamennyi levelének fonáka ép úgy mint színe zöld. Levélkéinek alakja rendszerint inkább a *R. hirtus* levélkéire emlékeztet mint a *R. sulcatus*éira.

Terem a telivér szülőfajok társaságában helyenként nagy, szétterjedő, sűrű bokrok alakjában. Így: Aranyág és Draucz határain az Orleshegyen, Nádas és Kresztaménes hegyvölgyén, a Drócsa tetejének vágásaiban, Nadalbesty felett a Priszlok és Priszak völgyekben s az Okoli források mellett.

402/b. **Rubus Nádasensis** (subhirtus $\times$ sulcatus) Simk. term. füz. XII. (1889) p. 160. — *Nádasai Szeder*.

Olyan mint az előbbi, de levélkéi rendszerint rövidebbek s ezért jobban hasonlítanak már a *R. sulcatus* levélkéihez és hajtása meg levélnyelei mirigytelenek, legfeljebb a virágzat részein s a legfelsőbb levelek nyelein akadni 1—2 mirigyszőrre.

Terem erdők szélein és vágásaiban, így: Nádas hegyein, a Drócsa tetején és Nadalbesty felett a Priszlok hegy alatt.

403. **Rubus hirtus W. et K.** icones II. (1802) tab. 114. — *Borzas Szeder.*

Hajtásai hengeresek, levélnyelei is majdnem hengeresek, mindkettő tűforma egyenes tüskékkel és mirigysertékkal bőven vértezett; tőhajtásai gyenge hajlás után a földet érik, ott gyökereznek és indaképp tovaterjednek; levelei három levélkéjűek, színükön és fonákukon élénk zöldek, ritka szőröktől pelyhesedők. Változatainak száma nagy.

Terem hegyvidékeink magasabb fekvésű erdeiben és vágásaiban, helyenként seregszámra. Aranyág és Draucz felett az Orlesen és Hegyesen, Ágris és Világos közt a Botvölgyben, Nádas és Kresztaménes hegyvölgyén, Kisindia hegyein s innen a Drocsáig és a Trójási Fehérköig; Kis-Halmágy hegyhátaín, Dulcselétől Boros-Sebesig, Nadalbestyig és Menyházáig, a Moma-Kodru valamennyi árnyasabb, főképp bükkös erdeiben s e magasabb fekvésű erdők vágásaiban.

§. c.) *Hamvasok.* — *Tőhajtásaik kamvas fuvalattal, pálháik lándsások vagy legalább is lándsás-szálasak.*

404. **Rubus Ebneri A. Kern.** nov. pl. dec. III. (1871) p. 46; Exsicc. aust-hung. n. 453. — *Ebner Szedre.* [R. caesius $\times$ hirtus Holuby!]

Levélnyele hosszú, mirigysertéktől borzas és lapított tövű tűforma, részben meghajló tüskékkel vértezett; levélkéi hármusak, fonákukon is élénk zöldek, tojásdadok, hármával egy levéllé izülők. Tőhajtása és virágága hengeres, ritkás hosszú mirigysertékkal és gyengén hajlott vagy majdnem egyenes, lapított tövű tüsketűkkel vértezett.

Szedtem Boros-Sebes felett a Piliskehegy erdejének nyílt helyein, valamint Kisindia felett a Fecskevölgyben.

405. **Rubus agrestis W. K.** icones III. (1812) t. 268. — (R. caesius $\times$ tomentosus). — *Ugari Szeder.*

Levélnyel hornyolt, kevés, csekély mirigysertével, tűforma, lapított tövű tüskékkel; a végső levélké szélesen kótás tojásdadok, fonákukon bőven molyhosak; hajtások gyengén szegletesek, néha gyengén árkoltak is, vékony tüskéjűek; virágzata és csészéje tömötten molyhos, többé-kevésbé mirigysertés.

Szedtem Arad és Sofronya közt ugar földeken.

406. **Rubus caesius L.** spec. (1753) 473. — *Hamvas Szeder.*

Levélnyele szürke vagy hamvas, gyengén hornyolt, alig vagy nem is mirigysertés; szár és hajtásai *hamvasak, vékonyasak*, hengeresek, ivesen indaformák, gyenge *vékony tüskékkel*, néha mirigysertékkal is fegyverzetek; levelei hármás levélkéjűek, levélkéi szélesen kótás-tojásdadok; virágzata kevés virágú, többé-kevésbé sátorozó, csészelevelei széles kerületesek, csúcson szálas nyulvánnyal; termése hamvas; pálhái lándsások, gyakran széles lándsások. Számos változataiból két fő fajtát kell kiemelnünk u. m.: *a tőalakot*; ennek *szára szőrtelen*; fehéres hamvas, tüskés vagy itt-

ott mirigysertés is, levelei színükön és fonákukon zöldek. Ez árnyas és nedves helyeken terem pl. a Marosmellék lágyaerdeiben a Csálától Szemlakig, azután a Maros szorosa mentén Paulistól Zámig, a Tőz mellékén Ágyától Boros-Sebesig és Nadalbestyig, valamint az egész hegyvidék völgyei s nyirkos erdei mentén. Árnyas, akáczos árkok mentén még Bánkút mellett is szedtem a rónaságon.

var) *arvalis* Reichb. germ. exc. III. (1832) p. 608. [R. *agrestis* Auct. nonnul., — non W. K.]. — Ennek apró szőröktől pelyhesek, vagy mirigysertéktől borzasok a szárrészei, virágzati részei sűrűn pelyhesek, gyakran mirigyesek, levélkéinek fonáka bőven pelyhes s ezért nem tiszta zöld. Erdők irtásain, ugarokon szántók közt Arad körül s a megye egész területén közönséges.

407. **Rubus dumalis** (subdiscolor $\times$ caesius) *Halácsy* zool. bot. ges. 1885 p. 659. — *Csaliti Szeder*.

Termetesebb mint e csoport előbbi fajai; szára vastag, szegletes, mirigytelen, szőrtelen, széles tövű, majdnem egyenes, de kisebbszerű, aránylag gyenge, az előbbi fajokénál azonban erősebb tüskékkel vértezett; tőhajtásai felálló, csúcson konyák, e tőhajtásai levelei 5 levélkéjűek és végső levélkéjük szives vállu; levélkéinek fonáka bársonyosan pelyhes.

Terem erdők csalitos szélein a *R. discolor* és *R. caetius* társaságában Boros-Sebes mellett a szőlők felett és Kisindia mellett a Fecske-völgyben.

407/b. **Rubus Sebesensis** (subcaesius $\times$ discolor) *Simk.* term. füz. XII. (1889) p. 161. — *Sebesi Szeder*.

E csoport valamennyi fajtától különbözik abban, hogy meztelen és gyengén szegletes tőhajtásainak, valamint tavalyi ágainak tüskéi erősek, nagyok, széles lapított aljukból lassanként vékonyodók és hogy felsőbb leveleinek háta vékony szoros moholytól fehéres. Levélkéinek alakja többnyire kótás-tojásdad, nagysága is keveset különbözik a *R. caesius* levélkéitől; idei hajtásai mind szürkék, kissé hamvasak; pálhái keskeny lándsásak.

Terem a jelzett telivér szülőfajok és a *R. dumalis* társaságában Boros-Sebes szőlői felett. Jókora bokor felálló csúcson megkonyuló tőhajtásokkal.

XXIX. cs. *Onagra-félék.* — *Onagraceae* *Juss.*

139. DERÉCE. — *Epilobium* *L.* gen. n. 471.

§. a.) *Chamaenerion.* — Minden levelük különböző állású, vagyis nincsenek átellenes leveleik.

408. **Epilobium spicatum** *Lam.* encycl. II. (1786) 373. — *Nagyfürtű Deréce.* — [*E. angustifolium* *L. spec. var* β]; Kéry I. c. 18; Kern. öbz. XIX. 163].

Szára magas, rendszerint méteres vagy nagyobb, levelei lándzsásak, szárnyaszerűek; jókora lilaszín virágai felett a lekonyuló bimbók kúpos üstökként emelkednek.

Terem szőlők közt, hegyoldalok vízmosásaiban és erdők vágásaiban. Trójás völgye mentén, Paulis szőlői közt, Aranyág hegyvidékének erdei vágásaiban, Muszka szőlői közt, bőven a Kodru hegység patakai és erdei vágásai mentén Nadalbestytől Menyházáig, Zimbróig, végül Halmágy hegyein.

§. b.) *Lysimachion*. — *Alsóbb leveleik átellenesek; száruk hengeres, lefutó vonalak nélkül.*

409. **Epilobium hirsutum** L. a) spec. (1753) 347. — *Borzas Deréce*. [E. grandiflorum All., Kéry I. c. 18].

Levelei ülők, szárórelők, válluk széle kissé lefutó, élük apró, egymástól eltávolodott csücsköktől fűrészes; virága nagyobb mint a következőké; tőkéje erős, terjedő indát hajtó. A *tőlak* levelei zöldek, ritka szőröktől gyengén szöszösek, szára borzas szöszös, termései pelyhesek kevés hosszabb szőszszel. Ez terem Arad mellett a Bogdanovics érnél, a Maros mentén és a Szárazérnél Ötvenesig, továbbá Világos és Kovaszincz vízárkaiban, Kladova és Trójás völgyében, Aranyág völgyében, Boros-Sebes, Kisindia, Dézna, Menyháza, Halmágy völgyei vízerei mentén. A

var) *villosum* *Rochel* ban. (1828) 41. f. 12. szára és termései hosszú szőröktől bőven szürkén szöszösek. Terem Dézna és Trójás völgyeinben. — Végül a

var) *subglabrum* *Koch*. szára és levele csupán rövid s mirigyes szőröcskéktől pelyhes, míg a hosszú szösz hiányzik rajtuk. Szedtem Soborsin mellett.

410. **Epilobium parviflorum** Schreb. spicil. fl. lips. (1771) 146. — *Pelyhes Deréce*.

Gyökere évelő, bokrosan elágazó, vagy terjedő és rövidke indát is hajt; levelei kerekített válluak s legalább az alsóbbaknak rövidke nyelük van, a melyen át a lemez a szárra úgy fut le, hogy az átellenes levelek lefutó vonalai tompa szöget formálnak. Szára s levele borzos, leveleinek éle hosszas, sekély öblökkel aprón fogazott.

Terem patakok, vízerek, morotvák mentén Aradon s a megye egész területén.

411. **Epilobium montano-pubescens** Lasch linn. VI. (1831) p. 493. — [E. montano $\times$ parviflorum]. *Hegyi-pelyhes Deréce*.

Az *Epilobium parviflorum*tól különbözik abban, hogy felsőbb levelei határozottan nyelesek, nyelükbe keskenyedők, meztelenek és nagyobbak; ellenben az *Epilobium montanum*tól abban, hogy alsóbb levelei hosszúdodok, rövid nyelűek, szőrösek és szárának alsóbb részei borzasok.

412. **Epilobium roseo-pubescens** Lasch l. c. 493. — [E. roseo $\times$ parviflorum]. — *Piros-pelyhes Deréce*.

Az előbbihez nagyon hasonló, de különbözik tőle abban, hogy leveleinek rövid szegélyes nyele a száron rézsutosan kissé lefut. Szára pelyhes.

Terem hegyi patakok mentén, így Ó-Dézna és Trójás völgyében, szárlanként.

413. **Epilobium lanceolatum** Seb. et Maur. fl. rom. prodr. (1818) 138 f. 2. — *Lándsás Deréce*.

Évelő gyökere száraz, erős rostokra ágazik szét; szára apró, odasimuló szőröcskéktől pelyhes; levelei hosszúnyelűek, ék-vállból hosszukás lándsások.

Terem szikár ritkás erdőkben, így: Gyorok és Kuvin felett a Kecskés hegy meg Torna hegy hátain, azután Aranyág hegyein és főképp Nadalbesty felett a Priszak völgye felé. Utóbbi helyen együtt terem vele az *E. montanum* L. és az *E. collinum* Gmel.

414. **Epilobium montanum** L. spec. (1753) 348. — *Hegyi Deréce*.

Gyökere száraz s nem terjedő; szára apró odasimuló szőröcskéktől pelyhes; levelei nyelesek, kerekített válluak, az alsóbbak tojásdadok, a felsőbbek tojásdad hosszúkásak, mind zöldek, fonákukon pelyhesedők, elég nagyok.

Terem erdők s patakok szélein főképp a hegyvidéken. Nehány tövet Arad Csála erdejében is láttam belőle a Nimféea-ér körül, hová a hegyvidékről hozta le magvait a Maros áradata. Számos helyt terem a hegyvidéken, így: Trójás völgyében és hegyvidékén, Berzova és Konop völgyeiben, Sólmos és Kladova völgyeiben, Paulis szőlői közt, Bot völgyében Világos és Ágris közt, Aranyág s a Hegyes hegyvidékén, a Mokra hegyen, Boros-Sebes felett a Piliskén, Nyágra, Nadalbesty, Dézna, Ó-Dézna, Menyháza, Antalház, Dulcsele, Zimbró, Halmágy hegyein és völgyeiben.

414/b. **Epilobium collinum** Gmel. fl. bad. IV. (1826) p. 265. — *Dombi Deréce*.

Lényegében hasonló az előbbihez, de jóval kisebb, rendszeren ujjnyi vagy arasznyi nagy, levelei is sokkal kisebbek, élükön sekély öblökkel fogazottak, termései, felsőbb levelei és szárának felsőbb része szürkélő.

Terem napos, cserjés, szikár hegyhátakon. Kladova hegyein, Gyorok és Kovaszincz felett a Kecskésen, Kuvin, Aranyág és Nádas hegyein, Nadalbesty szikár erdeiben, Ó-Dézna völgye mentén, Krokna, Holdmészes és Halmágy hegyein, utóbbi helyen egész a Gejna tövéig; Borosjenő felett a Mokra oldalain.

415. **Epilobium palustre** L. spec. (1753) 348. — *Lápi Deréce*.

Töve vékony, fonálforma taraczkot hajt, szára bőven pelyhes, levelei ülők, lándsások vagy lándsás-szálások, élükön alig fogacskásak.

Terem források, patakok süppedős mellékén a Gejna alatt.

§. c.) *Alsóbb leveleik átellenesek, száruk vagy szegletes 4 lefutó vonallal, vagy pedig két átellenes lefutó vonaltól csíkos.*

416. **Epilobium obscurum** Schreb. spicil. fl. lips. (1771) p. 147. [E. adnatum $\times$ palustre]. — *Lápi-szegletes Deréce*.

Egészben vagy legalább felsőbb részében hasonlít a *Lápi Derécéhez*; de egész termete nagyobb, szárán két átellenes vonal fut le; levelei szélesebbek, nagyobbak, határozottan fogazottak, nyeletlenek.

Terem forrásos helyeken a Gejna alatt.

417. **Epilobium Gejnae** (collinum $\times$ obscurum) Simk. magy. növ. lap. XI. (1887) p. 148. — *Gejnai Deréce*. — [E. Castriferrei Borb. vas-megye fl. (1887–8) p. 274.].

Szára átellenes, szőrös lefutó vonalakkal; levelei hosszúkás tojásdadok, az alsóbbak néha tojásdadok is, aránylag kicsinyek, az *E. collinumra* emlékeztetők; termete is leginkább az *E. collinuméval* egyez. Terem a jelzett telivér szülőfajok társaságában forrásos helyeken a Gejna alatt.

418. **Epilobium roseum** Schreb. spicil. fl. lips. (1771) p. 147. — *Piros Deréce*.

Termete és levelei az *E. montanum*-ra emlékeztetnek, de levéllemezei kerekített vagy ékforma válluk felé keskenyednek, levélnyeleitől részsüt vonalak futnak le, a melyek hegyes szög alatt találkozáva két átellenes lefutó vonallá formálódnak. Szára s levelei meztelenedők, gyökere sem taraczkot, sem indát nem hajt.

Terem hegyvidékeink patakai mentén, így: a Csiger mellékein Nadas felett, azután Ó-Dézna völgyében, Trójás völgyében és Halmágy hegyvidékén.

419. **Epilobium mixtum** (adnatum $\times$ parviflorum) Simk. term. füz. (1877) p. 104. — *Fajkeverék Deréce*. [E. Weissenburgense Borb. értekez. IX. (1879) p. 12, non F. Schultz in Pollichia 1863 p. 143].

Termetre az *E. adnatum*hoz hasonlít, de annál természetesebb. Levelei megnyúlt hosszúkásak, szürkén pelyhesedők vagy csaknem meztelenek s ilyenkor az *E. adnatum* leveleihez hasonlók. Felsőbb szárleveleinek többnyire rövidke nyelük van és e levélnyelek, illetőleg az alsóbb szárlevelek vállának széle csak igen gyengén s röviden fut le. Szárának alsóbb része meztelen, a felsőbb aprón pelyhes, odasimuló szőröcskéekkel, tövének oldalából néha nyeles levélrózsát hajt. Budapesti példányaim az Arad mellett a Bogdanovics érben szedettekkel kiegészítve, e növényt *E. subparviflorum* $\times$ *adnatum*-nak engedik értelmezni.

420. **Epilobium Lamyi** F. Schultz in flora 1844 p. 806. — *Lamy Derécéje*. — [E. adnatum $\times$ collinum M.].

Kétségtelenül a jelzett két telivér faj korcsa, de épen mert korcsfaj, mely nagyon szapora és sok alakja is van: ezért százfél értelmezték, csupán annak nem, a mi.

Termete első sorban az *E. adnatumé*, de szára, levele, egész virágzata rendszerint szürkeshínű. Ámde nem e szürke szőrözet teszi alapos

jellemvonását. Külömbözik az *E. adnatumtól*, többé-kevésbé szürkébb színe által is; külömbözik azonban főképp abban, hogy szára csak helyenként gyengén 4 vonalú, e vonalok azonban gyakran elenyészők; azután abban, hogy minden levele vállon összeszorúl s többnyire apró nyelen ül (*E. Haussknechtianum* Borb.), végül abban, hogy felső levelei rendszerint határozottan apró nyelűek, hosszúkások és szürkék. Termései és egész virágzata szürke.

Megyénkben sok helyen terem, olyan helyeken is, a hol az *E. collinumot* nem szedtem, de a melyek ártérbe esnek. Így bőven a Tőz és Szartos mellékén a Borosjenőtől Csermőig vezető vasút töltései mentén, hová a felsőbb hegytájokról származott le; azután Nadalbesty, Boros-Sebes és Aranyág napos, alsóbb fekvésű hegylejtőin, majd Kuvin, Kovaszincz, Gyorok, Ménes, Paulis és Kladova völgyein és hegylejtőin; végül a Mokrán és Halmágy hegyvidékén.

420/b. *Epilobium percollinum* [adnatum $\times$ supercollinum] Simk. öst. bot. zeit. 1891 p. 182.

Olyan mint az előző, csak hogy szára még kevésbé vonalas és minden levele nyeles, sőt az alsóbbak elég fejlett nyelűek.

Szedtem Boros-Jenő felett a Mokra alján emelkedő erdőben.

421. *Epilobium adnatum* Griseb. bot. zeit. X. (1852) 854. — *Szegletes Deréce*.

Levelei széles vállal ülnek a száron, válluk szélével kezdetben néha hártýasan, azután vonalformán futnak le a száron: ezért a szára négy-szegű. Szára és levelei majd meztelenedők, majd kissé szőrösödők (*E. Lamyi* Borb. értekez. IX. p. 20, — non F. Schultz!). Levele széles aljból hosszúdad, szálas, világosan fogazott.

Terem árkok, patakok mentén, kissé nedves helyeken a mezei tájon, így: Arad mellett a Csála erdő morotváinál, az Élővíz csatornánál és a Bogdanovics érnél; azután a Szárazér mentén Tornyától Ötvenesig és Világosig; a Maros mellékein Aradtól és Pécskától kezdve Soborsinig és Iltyóig; a Hegyalja vízárkainál Gyorok és Kladovától Világosig, a Csiger mellékén Aranyág völgyétől Boros-Jenőig, a Tőzmelléken Csermőtől Boros-Sebesig és Nadalbestyig, a Fehér-Körös mellékén Bokszegetől Jószáshelyig; végül a csanádi Alföldön Bánkút mellett.

140. **LUDVIGFŰ.** — *Ludwigia* L. gen. (1742) n. 113. (*Isnardia* L. l. c. n. 118).

422. *Ludwigia palustris* L. spec. (1753) p. 120 sub. *Isnardiá*. — *Mocsári Ludvigfű*.

Levelei átellenesek, ékforma vállból nyelükbe keskenyedők, lemezük kerületes, csúcson hegyes, ezért az egész levél nyelestől együtt rövid

nyelű lapáthoz hasonlít. Igénytelen zöld virágai a levelek hónaljában ülnek, egyenként, de átellenesen; termései is levélhónaljak és átellenesek.

Először Boros-Jenő vizereiben szedtem 1884. jul. 9-én. Akkor némely botanikusunk még e hazára kétes növénynek tartotta. Később reá jöttem, hogy Boros-Jenőtől Bokszekig több helyt előfordul és hogy töménytelen mennyiségben terem Bokszeg tava mocsaras mellékén. Majd meggletem Boros-Sebes mellett a Kiskútnál, a Tőz egyik lecsapolt mocsaras árterén, továbbá a Tőz elszélesedő medrének berkeiben Tamánd és Beél közt, Csermő és Boros-Jenő közt, valamint Ágya mellett. Tehát jellemzi az egész Tőz melléket és a Malomcsatorna árteres részeit.

141. LIGETÉKE. — *Oenothera* L. gen. n. 469.

423. *Oenothera biennis* L. spec. (1753) 346. — *Sárga Ligetéke*.

Virága nagy, sárga, a szár és ágai végein murvák, hónaljában füzéresen fejlődő, szára magas kóró, durva szőrű és szétszórtan bőven leveles, levelei széles lándzsák, nyélformán keskeny vállba keskenyedők.

Virginiai növény, mely a 18-ik században széledt el hazánkban. Kéry 1859-ben még nem említi Boros-Sebes vidékéről. Manap közönséges folyóink és nagyobb patakaink mellékén, valamint az ártereken. Arad mellett főkép a Csála erdő morotvái körül, irtásokon; azután a lágyfa erdőkben Aradtól Szemlakig, a Maros mentén felfele Paulisig, Radnágig, majd ismét Trójás völgyében és Soborsin mellett; az Alföldön Aradtól Boros-jenőig és Erdőhegyig, a Körös meg a Tőz mellékén Kis-Jenőtől és Ágyától kezdve Boros-Sebesig, Józászhelyig; Dézna patakánál Dézna és Boros-Sebes közt bőven.

† *Oenothera muricata* L. Kerti díszkóró. Szára tőtől bokrosodik, szőrös és mirigyes bibircsekkel van berakva. Virága sárga és nagy.

142. VARÁZSLÓFŰ. — *Circaea* L. gen. n. 24.

424. *Circaea lutetiana* L. spec. (1753) p. 9. — *Köz Varázslófű*.

Levelei átellenesek, hosszúnyelűek, lemezük széles, többnyire kissé szívés vállból tojásdad; fürtösen álló virágai murvátlanok, fürtös termései horgosan sertések, kocsánaik lefelé irányulók.

Terem erdőkben, főkép folyók és patakok mellékein. Arad mellett a Csála erdőben bőven s innen a Marosmellék erdeiben a szemlakai határig; a Tőzmellék erdeiben Ágyától és Miskétől Boros-Sebesig és Nadalbestyig; az egész heggyvidék mezei tájának erdeiben Botvölgyétől Zámig és Nyágrától Halmágyig közönséges.

143. **SULYOM.** — *Trapa L.* gen. n. 63.

425. *Trapa natans L.* spec. (1753) 120. — *Úszó Sulyom.*

Állandó mocsarak és morotvák dísze. A víz színén úszó levélrózsájának levelei hólyagformán dagadt nyelűek, lemezük szélesebb mint hosszú, deltooid alakú, két alsó élén ép, két felső élén öblösen fogas. Virága kicsiny, fehér szirmai kevésel hosszabbak csészéjüknel; termése akkora, mint egy apró gesztenye, a melyhez íze is hasonlít, de 4 szarvú s fekete.

Bőven terem Arad mellett a Sulyomérben, melynek felületét junius-augusztusban egészen ellepi mint valami fénylő barna hinár. Augusztus közepe táján megroskadnak úszó levélrózsái, mert akkor már érnek termései s azok súlya víz alá húzza a levélrózsa közepét. Terem továbbá a Nimfeaérben, azután Borosjenő vizereiben s a Rovina tóban, úgy e tóban mint a Bokszegiben bőven; végül Miske és Ágya közt, valamint Kisjenőnél. — Termését tavasszal, hó és jégolvadás után gyűjtik Aradon, vagy az enyhe tél végén. Ekkor kerül aztán a piacra.

XXX. cs. *Halorrhagisz-félék.* — *Halorrhagidaceae R. Br.*144. **MYRIOPHYLLUM L.** gen. n. 1066.

426. *Myriophyllum verticillatum L.* spec. (1753) 992. — *Örvös Miriofillum.*

Levelei örvösek, szárnyasan hajszálsallangúak; virágai is örvösek, gallérosak, *gallérvok levelei szárnyasan hajszálsallangúak*, vagy legalább szárnyasan sallangosak.

Terem Arad mellett a Sulyomtóban, a Nimfea réten, a vár sánczaiban és a Gelin puszta mocsaraiban, továbbá Kisjenő, Ágya, Borosjenő és Bokszeg mocsaraiban.

427. *Myriophyllum spicatum L.* spec. (1753) 992. — *Fűzérvirágú Miriofillum.*

Olyan mint az előbbi, csakhogy örvös virágai alatt *alig látható és ép murvácskák* vannak: ezért virágzata tiszta fűzér, gyakran szakgatott fűzér.

Megyénkben úgy látszik igen ritka, mert csak Arad mellett a Gelin puszta pocsolyáiban szedtem és láttam.

145. **CALLITRICHE L.** gen. n. 13.

428. *Callitriche Transsilvanica Schur* en. (1866) 216. — *Erdélyi Kallitriche.*

Szára fonálforma, a vízben gyepesen szétágazó, átellenes levelű, levelei lapocskásak, virága parányi és csak 1 porzóból vagy 1 termőből,

meg az azt környező két sarlóforma hártýácskából áll; termései aprók, majdnem kerekdedek, lapjukon kissé duzzadtak.

Terem hegyvidékeink patakai mentén és azok pocsolyás mellékein több helyen, így pl.: Aranyág völgyében a malomárokban, Borosjenő, Csermő, Tamánd vízereiben és állandóbb pocsolyáiban, Bokszeg tavában, Ó-Dézna völgyében, Menyháza, Trójás és Zám völgyeiben. Bizonytalán a hegyvidék számos más helyein is helyenként.

XXXI. cs. Ceratofüllum-félék. — Ceratophyllaceae Gay.

145. CERATOPHYLLUM L. gen. n. 1055.

429. **Ceratophyllum submersum L.** spec. (1762) 1409. — *Egy-szarvú Ceratofüllum.*

Vízi hínár örvös levelekkel, a melyek számos serteforma és villásan elágazó sallangokból vannak összerakva; termésének csúcsán 1, többnyire rövid szarva van. Szedtem a Nyéki pusztán állandó mocsarában.

430. **Ceratophyllum demersum L.** l. c. 1409. — *Három-szarvú Ceratofüllum.*

Az előbbihez hasonló vízi hínár, de leveleinek sallangjai főképp a vízből kiálló, szélesebbek, termésének pedig három szarva van: egy a csúcsból eredő s jó hosszú és 2 többől eredő s lehajló.

Állandó morotvákban és mocsarakban többnyire bőven, így: Arad mellett a Csála erdő morotváiban, Világos mellett a Vonta mocsárban, Szemlak és Pécska közt a Maros árterének morotváiban, Boros-Jenő mellett főképp a Rovina tóban, valamint Bokszeg tavában.

XXXII. cs. Füzény-félék. — Lythraceae Fuss.

146. FÜZÉNY. — Lythrum L. gen. n. 604.

431. **Lythrum Salicaria L.** spec. (1753) 446. — *Czirjék Füzény.* Levele szívés vállból hosszúkás-lándsás és szőrös; virágzata örvös, sűrű füzér, tojásdadaljú szőrös murvával.

Terem árkok, állóvizek, folyók s patakok mentén Arad körül s a megye egész területén.

432. **Lythrum scabrum** (Salicaria $\times$ virgatum) **Simk.** term. füz. I. (1877) 241. — *Érdes Füzény.*

Levele lándsás és kerekített vállú vagy keskeny-lándsás és vállon gyengén füles, *zöld*, színén, fonákán vagy legalább *a fonákán apró érdes pontokkal sűrűn berakva*; virágzata karcsú örvös füzér, itt-ott egyenként vagy párjával elhelyezett virágokkal és széles lándsás, rendszerint érdes murvával.

Szedtem a telivér szülőfajok társaságában Nádas és Taucz között; jegyeztem Berza és Boros-Sebes közt.

433. *Lythrum virgatum* L. spec. (1753) 447. — *Vesszős Füzény*.

Levele meztelen, fakó-zöld, kerekített vagy keskenyedő vállú, murvái hosszúk, szálas lándsásak, csaknem nyélbe keskenyedők; virágzata karcsú, szakgatott, füzérnyeles virág csomókkal; felsőbb virágai gyakran magánosak vagy párosak. Szárának felső része vesszősen ágas.

Terem vízárkok, morotvák, mocsarak, folyók mentén. Arad körül a Maros és a Szarazér mentén, a Csála erdő árterés, nedves parlagain s innen Pécskáig, Szemlakig, Szt-Tamásig és Tornyaiig; továbbá Mikalakától és Uj-Panáttól kezdve Kladova völgyéig és a világosi Vontáig; Nádas és Taucz között a Nádas patak mellékein; Tamánd mellett a Tőz mellékén, Berza és Boros-Sebes közt a Fehér-Körös mellékén.

434. *Lythrum Hyssopifolia* L. l. c. 447. — *Izsóplevelű Füzény*.

Termete egészen más, mint az előbbieké, kicsiny, egy arasznyinál ritkán nagyobb, többnyire kisebb. Levelei is aránylag kicsinyek, az Izsóp leveleire emlékeztetők, lándsásak, meztelenek. Virágai a szálas nagy murvák hónaljaiban magánosak; piros szirmai majd akkorák mint meztelen kis csészéje.

Terem összes folyóink és vízereink árterein Arad körül s az egész megyében.

147. PEPLIS L. gen. n. 446.

435. *Peplis Portula* L. spec. (1753) 332. — *Henyé Peplisz*.

Vizenyős, iszapos helyeken termő kis növényke, vízben úszó, az iszapra lecsepült szárral, lapoczkás levelekkel, a levelek hónaljában magánosan ülő apró virágocskák, illetőleg gömbölyded termésekkel.

Terem a Tőz mellékén Ágyától Boros-Sebesig és Nadalbestyig; a Csiger mellékén Ternovától Nádasig és Aranyágig, a Fehér-Körös mellékén Boros-Jenőttől Józshelyig, továbbá Ó-Dézna völgyében és Halmágy környékén.

XXXIII. cs. Tökfélék. — Cucurbitaceae Juss.

148. SICYOS L. gen. n. 1094.

436. *Sicyos angulatus* L. spec. (1753) 1013. — *Szegletes Sycios*.

Szára vékony s felfutó, kacsaringókkal kapaszkodó, szanaszét ágazó; virágai kétfélék: rövid nyelen termős virágai csoportosúlnak egy kis gömbbé, ugyancsak onnan, a hol a termős virágzat ered, vagyis egy levél vagy ágképlet tövéből erednek hosszabb nyelű, bugás, *porzós-virágzatai*. Termésgömbje számos lapított és tüskés szütyőből van összerakva.

Terem gyepükön, ligetekben helyenként és változó helylyel. Megyéinkben csak Boros-Sebes patakának berkes gyepűjén szedtem.

149. FÖLDITÖK. — *Bryonia* L. gen. n. 1093.

437. *Bryonia alba* L. spec. (1753) 1012. — *Fehéres Földiök.*

Egylaki felfutó növény mint az előbbi, de termései nyeles, ernyősen álló, gömbölyű fekete bogyók és leveleinek középső karélya erősen kinyúlik, mindenik levélkarélya hegyes, sőt az alsók szegletesek is.

Terem gyepükön Arad mellett a Bogdanovics-tanya kerítésén, továbbá Uj-Panát, Kovaszincz, Világos, Magyarád, Pankota, Apatelek, Boros-Jenő, Dézna és Szakács gyepűin. — Gumósan megvastagodott gyökere orvosszer.

† *Luffa acutangula* Ser. Tökforma növény, fél méternél hosszabb, hengeres, függő terméssel, a melyben hálószerűn összefüggő rosttömeg van. Ezt a rosttömeget ha kiszedtük és kiforrázza kimostuk, szivacs gyanánt lehet használni. Kerti dísz és haszonnövényünk.

† Termesztett idetartozó növényeink továbbá:

A *Görög-dinnye*. [*Citrullus vulgaris* Schrad], melyet az Alföld síkjain sok helyütt természetnek nagyban, de főkép a Pécska és Szemlak közt emelkedő dombháton.

A *Sárga-dinnye* [*Cucumis Melo* L.] és az *Uborka* [*Cucumis sativus* L.]. Az előbbit a dinnyés földeken, az Uborkát meggyeszerzte kertekben is termesztik.

A *Sütő Tök*. [*Cucurbita maxima* Duch.]. Kobakja nagy, gömbölyded, csúcs felől lapított, sima fehéres héjú. Puha, vastag magrejtője megsütve téli csemege.

A *Laskás Tök*. [*C. melanosperma* A. Braun]. Magva fekete, levele és szíromhasábjai szélesek, kerekítettek; kobakja hosszúkás-kerek. Lehéjazott magrejtője megfőzve laskásan szétfoszlik.

A *Spárga Tök*. (*Cucurbita ovifera* L.). Termése tojás vagy körtveforma. Magrejtőjét meghámozva, kibelevve és megforrázza töltelékkel tömik meg s így készítik el eledelül.

Az *Úri Tök*. (*Cucurbita Pepo* L.). Kobakját — a mig zöld — az ember használja étkül, nevezetesen annak megtisztított és meggyalult magrejtőjét; ha azonban megérett és megsárgult, akkor már *Disznó Tök* néven jön alkalmazásba.

Ezeken a legelterjedtebbeken kívül még számos más fajtát is termesztik a *Cucurbita* genusznak.

† A Braziliából eredő *Passzió-virágot* [*Passiflora coerulea* L.] a díszkertészet sajátos szép virágaiért sok helyt termeszt.

Ugyancsak e helyen említendők a kultivált *Cactusok*, minő a gömbölyű *Cactus Melocactus* L.; az oszlop forma *Cereus hexagonus* (L.), a fonálformán csüngő *Cereus flagelliformis* (L.) és *Cereus pendulus* (Ait); a lapos szárú *Opuntia vulgaris* Mill és *Opuntia alata* Swartz.

XXXIV. cs. *Krasszula-félék.* — *Crassulaceae DC.*150. **KÖVÉRFŰ.** — *Sedum L.* gen. n. 579.

438. *Sedum maximum L.* spec. (1753) 430 pro var. *S. Telephii.* — *Nagy Kövérfű.* — [*S. reflexum Kéry l. c. 21*].

Gyökere évelő kolonczos; levelei laposak s legalább az alsóbbak széles vállal ülők, a felsőbbek szíves vállúak, tojásdadok; minden levele fogas vagy csorbaélű. Csúcson álló bugás virágzatának bogernyői tömöttek, sárgás virágúak.

Terem hegyvidékeink köves, cserjés helyein. Trójás völgyében, Kládova völgyében, Paulis hegyein s innen Világosig és a Bot völgyéig, Aranyág völgyében, Pankota hegyén, Nadalbesty felett a Kodrun, Dézna, Ó-Dézna, Menyháza és Antalház hegyein, Kisindia felett a Fecskevölgyben s innen fel a Kicsóráig, Jószáshely és Báltyele közt, Halmágy hegyvidékén.

439. *Sedum Cepaea L.* spec. (1753) 431. — *Lapoczkás Kövérfű.* — [*S. atratum Kéry l. c. 21, — non L.*].

Gyökere vékony rostú, egynyári (ritkán kétnyári); levele lapos, lapoczkás, nyélformán keskenyedő, faközöld, épélű; virága fehér, megnyúlt fűrtformán elrendezkedett bogernyőkben.

Terem szikár talajú erdeink útai, tisztásai mentén. Így Aranyág hegyein és völgyében, Boros-Jenő mellett a Mokra alján, Boros-Sebes felett a Piliskén, Dézna várhegyén.

440. *Sedum glaucum W. et K.* icones II. (1804) t. 181. — *Fakó Kövérfű.*

Gyökere kétnyári, levelei fonálformák, félhengeresek, virága fehér; szára felegyenesedő s részben virágos ágakká, részint meddő, felálló tőhajtásokká alakul. Termései mirigyszőrösek. A tőalak levelei meztelenek, ellenben a

var) *glanduloso-pubescens Feicht.* változat levelei mirigyesen szőrösek. Ez utóbbi alak a tőalakkal együtt vagy a nélkül szikár napos helyeken fordul elő.

Terem rendszerint mindkét változata: Arad és Ó-Bodrog közt a Maros mentén (a tőalak), Sólymos várán s innen az egész Hegyalján a Mokráig, Boros-Sebes, Dézna és Jószáshely hegyein (mindkét alak), Kisindia felett a Fecskevölgyben, Pleskucza és Halmágy mellett (a tőalak).

441. *Sedum acre L.* spec. (1753) 432. — *Fanyar Kövérfű.*

Virága töménysárga; gyökere évelő; levelei tojásdad hengerdedek, tővön púposak, hegyes szög alatt el- vagy felállóak.

Terem napos, szikár hegylejtőkön, főnyes ártereken és mezőkön. Arad mellett az Ótemetőben, Paulistól Muszkáig és Pankota hegyéig az egész Hegyalján helyenként bőven; Radna hegyein, Boros-Sebes mellett a Piliskén, Dézna és Ó-Dézna hegyein, Jószáshely és Báltyele közt.

442. **Sedum Boloniense Lois.** notices (1810) 71. — *Bolonyai Kövérfű.* — [S. sexangulare A. Kern. öbz. XX, 68, — et Auct plur., — non L.].

Virága töménysárga; gyökere évelő; levelei szálas hengeresek. Az előbbihez hasonló gyepes növényke.

Terem szikár napos helyeken, így: Arad várának sánczain, a Gyorok felett emelkedő Kecskéstől Muszkaig és Magyarádig bőven, Pankóta hegyén, a Mokrán, Aranyág völgyében, Kisindia felett a Fecske völgyben, Dézna várhegyén, Józshely és Báltyele közt, Halmágy hegyein.

443. **Sedum annuum L.** spec. (1753) 432. — *Egyényári Kövérfű.*

Gyökere egyényári, szára magános, de rendszeren tőtül bokrosan ágas, virága töménysárga, levelei szálas hengeresek, elállók.

Terem magasabb hegyvidékeken és havasalji tájakon. Nadalbesty felett a Kodru tetőin, Rescsirata felett a Kis-Moma felé és a Kimpanyászkánál, Kis-Halmágy felett a Gejnán.

444. **Sedum deserti-hungarici Simk.** magy. orv. természetvizsg. gyűlése 1890. aug. 17; öst. bot. zeit. 1890. szept. p. 333. — *Sziki Kövérfű.* — *Képét* a III-ik táblán levő b) rajz mutatja.

A szikes Alföld feketélő, vakszíkes, tavasszal nyirkos, apró hornyolásokkal össze-vissza tarkált rónáinak jellemző benszülött növénye. Egykét ujpercnyi magas, vékony törpe növényke, mely május kezdetén kezd virítani, június első hetében pedig már magvait elhullatja és elszáradva letűnik a szik flórájáról. Oly tavaszi növény tehát, mely a nyarat már nem éli meg. Szirmai fehérek pirosuló közép érrel; e szirmai állandók és szálas lándzsás, széthajló 5 túsző termésénél rövidebbek; terméskéi oldalról lapítottak, veres erűek; levele rövid tojás-hengerded, szára gyakran tőtül ágas, virágzatának ágai bogernyősen kiterülők, villásan sátorozók.

Szikeinken a déleuropai *Sedum caespitosum (Cav.)* fajt helyettesíti.

Seregszámra terem megynk alföldi szikein Simándtól kezdve Miskeig és Nagy-Pélig, főképen azonban Kisjenő és Ágya közt a Korhányon, József főherczeg pusztáin.

151. FÜLFŰ. — *Sempervivum L.* gen. n. 612.

445. **Sempervivum assimile Schott** öst. bot. woch. III. (1853) 19. — *Meztelenedő Fűlfű.* — [S. tectorum et S. montanum Kéry l. c. 20].

Virága piros, egyoldalú kunkorodó füzérekben; levele hosszúkás lándzsás. A tőalak rózsáinak és szára aljának levelei csúcsuk felé úgy élükön mint lapjukon sűrűn szőrösek. Ezt főképen Sólmos várhegyén és Magyarád házainak ereszein találni. A var) *blandum Schott* l. c. 29. pro sp. változat rózsáinak és alsó szárleveleinek levélcúcsai mindkét lapjukon meztelenek. Ez főképen Dézna várhegyén terem, az előbbivel együtt.

XXXV. cs. *Kőrontófű-félék.* — *Saxifragaceae DC.*152. FEHÉR-MAJFŰ. — *Parnassia L.* gen. 384.

446. *Parnassia palustris L.* spec. (1753) 273. — *Lápi Fehér-májfű.*

Lápokon termő növény, szíves, tojásdad tölevelekkel, egyvirágú légbeli szárakkal, a melyeken egy szívesen bemetszett vállú, szárölelő levél ül. Virága 5 fehér szirmú, ezeken belül 5 zöldes mellék szirma van, a melyek csúcsa fonálformán több ágra oszlik s megannyi mirigyömbbel végződik.

Terem hegyvidékek süppedékes laposain, így Menyháza felett a Sár-lapason, Acsuva felett a Dagadó forrás felé, valamint a Gejna alján.

153. RIBIZLI. — *Ribes L.* gen. n. 281.

Vadon egyetlen Ribizli fajt sem találtam e megyében, A. Kerner sem említi egy fajukat sem e megyéből. Kéry I. c. 20, három fajt említ, u. m.: a *Ribes alpinum L.*, a *Ribes nigrum L.* és a *Ribes rubrum L.* fajokat. Utóbbi, vagyis a *Kerti Ribizli* bizonyly csak termesztett lehetett; talán a két elsőnek említett is csak termesztett volt.

† *Ribes Uvacrispa L. Köszméte.* Széltében termesztik számos fajtában.

† *Ribes aureum Pursh*; *R. sanguineum Pursh.* és néhol *Ribes spicatum Robs.* is kedvelt kerti díszcserjénk.

† *Törökbodza. Philadelphus coronarius L.* Illatos fehérvirágú kedvelt díszcserjénk.

154. KŐRONTÓFŰ. — *Saxifraga L.* gen. n. 764.

447. *Saxifraga cuneifolia L.* spec. (1762) 574. — *Éklevelű Kőrontófű.*

Gyökere évelő, tölevelei vállba nyélformán keskenyedők, csúcs felé tojáskereddedek és fogasélűek; virágszára leveletlen, csúcson bugás, fehér virágú.

Terem hegyvidékek szikláin, így Menyháza patakának forrásvidékén és Ó-Dézna völgyének baloldalán a Holló, Hollócska és Patrunz szirtek lejtőin.

448. *Saxifraga tridactylites L.* spec. (1753) 404. — *Háromujjú Kőrontófű.*

Gyökere egynyári, szára leveles, levele vagy három hasábú vagy hosszúdad és ép, virága fehérszirmú, hosszúnyelű, termései 5—6-szorosan rövidebbek mint hosszú kocsánai.

Megyénkben csupán Pankota hegyének éjszaki oldalán találtam s ott is csak egy kis helyen.

† *Saxifraga rotundifolia L.* és *Saxifraga bulbifera L.* (Kéry I. c. 20) megyénkben nem terem.

155. **VESELKE.** — *Chrysosplenium* L. gen. n. 558.

449. *Chrysosplenium alternifolium* L. spec. (1753) 398. — *Arany Veselke.*

Levelei mélyen szíves vállból kerekdedek vagy veseformák, élükön széles csipkézettel; virágai arany sárgák.

A hegyi patakok nyirkos mellékeinek tavaszi dísze, s a hegyvidékről leszármazott Aradra is a Maros árjával.

Terem Arad mellett az Ó-törökvár körül; Zám, Trójás, Berzova, Sólymos és Kladova völgyeiben, Gyorok-Kuvin hegyein a Kecskés megett, Aranyág hegyvidékén, főkép a Hegyes pataka mentén; Boros-Sebes mellett a Piliskén, Kisindia völgyeiben a Kicsóráig; Nadalbesty, Dézna, Ó-Dézna, Menyháza völgyei patakai mentén bőven; Pleskucza, Acsuva és Halmágy vidékén.

XXXVI. cs. *Ernyősek.* — *Umbelliferae* Fuss.156. **SANICULA** L. gen. n. 326.

450. *Sanicula Europaea* L. spec. (1753) 235. — *Európai Szanikula.*

Bükkös erdeink jellemzője. Élő gyökere tőlevelet és leveletlen, vagy 1 levelű virágszárakat hajt. Tőlevelei nyelesek, lemezük kerekded, ujjasan 5 hasábú, visszásan tojásdad hasábokkal; ernyőjének elsőrendű sugarai egyenetlen hosszúak, másodrangú sugarai pedig egy-egy virággömbbel végződnek; termése horgas tuskéjú.

Terem a hegyvidék bükköseiben, így: a Botvölgyben Világos és Ágris közt, Aranyág hegyein, Gyorok felett a Kecskésen s innét Kladova völgyéig s annak forrás patakaiig bőven, Dézna várhegyén, Nadalbesty felett a Kodrun, Menyháza hegyein, Ó-Dézna völgyének hegyein, Kisindia felett a Kicsóráig s innen a Drócsáig, Kis-Halmágy felett egész a Gejna aljáig.

157. **ERYNGIUM** L. gen. n. 324.

451. *Eryngium campestre* L. spec. (1753) 233. — *Ördögkeringő,* vagy *Ördög-szekér.*

Tő- és alsóbb szárlevelei szárnyasan hasgatottak, sallangjaik és nagy fogaik erős tövissel végződők; szára boglyasan szétágazó számos virággömbbel, zöldes fehér; virága szennyes fehér.

Terem mezőkön és legelőkön Arad körül, valamint az egész Alföldön és annak a hegyvidékbe benyuló ágain Paulisig és Repszegig.

452. — *Eryngium planum* L. spec. (1753) 233. — *Temondádfü.* — [E. maritimum Kéry l. c. 18, — non L.].

Tő- és alsóbb szárlevelei épek, nyelesek, hegyes fogúak, szárának felsőbb részec, felálló ágaival és virággömbjeivel együtt élénk kék színű.

Terem kaszálókon, temetőekben, folyók melléke szántóin, kaszálóin, így: Arad és Uj-Arad körül; továbbá Pécska, Mikalaka, Glogovác, Mondorlak, Gyorok, Bokszeg, Jószáshely, Pleskucza és Halmagy mellett.

† *Apium graveolens* L. (Zeller), *Petroselinum sativum* Hoffm. (Petrezselyem) és *Petroselinum crispum* Mill dict. n. 2 sub Apio [Bodros Petrezselyem] kedvelt konyha vetemények, sőt esetleg elvadulva is találhatóak.

158. TRINIUSZ-FÜVE. — *Trinia* Hoffm. gen. umb. 92.

453. *Trinia Kitaibelii* M. B. taur. cauc. III. (1819) 246. — *Kitaibel Triniuszfüve*. — [Pimpinella glauca Kéry l. c. 20, non L.].

Szárának felső része bugásan szétágazik, ernyői számosak, kisebb-szerűek, 3—5 sugarúak, ernyőcskéi alatt 3—5 levélkéjű gallérka van; kocsánai rövidek, termésüknél nem hosszabbak.

Terem napos, füves dombokon, hegyi és alföldi kaszálókon, erdők tisztásain. Arad mellett a Csála erdő egyik tisztásán, valamint a Gelin puszta kocsordos kaszálóján; Pankota szőlőhegyén, Ágris és Aranyág hegyi kaszálóin, a Mokra hegy tetején, Boros-Sebes felett a Piliskén.

159. SARLÓFŰ. — *Drepanophyllum* Wib.

454. *Drepanophyllum Falcaria* L. spec. (1753) 252 sub Sio. -- *Köz Sarlófű*. — [Falcaria Rivini Host.].

Szára terpedten ágas-bogas, buglyos, virága fehér, termései megnyúlt hengerdedek; levele fűzött, a sarlóhoz hasonló hosszú, kissé görbült sallangokkal, a melyek éle élesen fűrészes. Tőleveleinek nyele rendszeren 3 vagy több ágú, ezeken az ágakon vannak a részben ismételt szárnyasan megoszlott sallangjai.

Terem szántók és szőlők szélein s parlagain, töltéseken, temetőben. Arad mellett az Ó-temetőben, a buzsáki pusztán, a Gelin pusztán; továbbá Szt-Tamás mellett s innen Kis-Peregen át Bánkútig; Mikalakától Ötvenesig, Zimándközig, Fakert és Uj-Panátig; Ménestől Világosig a Hegyalján, bőven Pankota szőlői közt s a Mokra hegyen.

160. LÚDLÁBFŰ. — *Aegopodium* L. gen. n. 368.

455. *Aegopodium Podagraria* L. spec. (1753) 265. — *Bigecsi Lúdlábfű*.

Szárlevelei kétszer hármusak, levélkéi tojás-hosszúdadok, egyenetlenül fűrészesek, *nyelükkel együtt meztelenedők vagy pedig fonákuk és nyelük aprón pelyhesedő* (e jellemvonás külömbözteti legszembeötlőbben a hozzá természetben és levelei szabásában nagyon hasonló *Chaerophyllum*

aromaticum L.-tól, mert a *Ch. aromat.* levelei és levélnyelei borzasak); termései tojásdad-hosszúkásak.

Terem patakok és erdők szélein, valamint bigecsekben, azaz ligetek és gyümölcsös kertekben. Arad mellett bőven a Városligetben, kevés az Ó-törökvár körül a Csála erdőben; Pécska erdejében annak vízerei mentén, Kovaszincz hegyárkainál, Aranyág hegyvidékén, így pl. a Hegyes alján és az Orles hegyen, Menyháza felett a Medgyes völgyben, Halmágy hegyvidékén, Trójás völgyében.

161. KÖMÉNY. — *Carum* L. gen. n. 365.

456. *Carum Carvi* L. spec. (1753) 263. — *Éti Kömény.* — Termése a *köménymag*, s ennek ízéről könnyű ráismerni.

Levelei hosszúkás kerületűek és csupa szálas sallangokból vannak szárnyasan összefűzve, felsőbb leveleinek nyele félig szárölelő, hártásélű hüvellyé van kitérítve.

Terem hegyvidékeink kaszálóin, főképp a patakok mellékén, fekvőkön. Így Déznától Menyházáig és a Menyházi patak mentén, Ó-Dézna völgyében, Rescsirata felett a Kis-Moma felé, valamint Halmágy hegyvidékén.

162. PIMPINELLA L. gen. n. 366.

457. *Pimpinella magna* L. mant. (1771) 219. — *Nagy Pimpinella.* — [P. media Kéry l. c. 20].

Szára mélyen árkolt, sokszegletű, végig meztelen, levelei nagyobbak mint a következőé. A tőalak virága fehér s ez terem Kis-Halmágy alsóbb völgyeiben, a Mómán, a Kis-Móma mellékein és Nadalbesty felett a Kodrún.

a var. *rubra* Hoppe (1843) pro spec., virágai pirosilók, termete kisebb és havasalji vidékeken terem, így a Gejnán.

458. *Pimpinella Saxifraga* L. spec. (1753) 263. — *Kisebb Pimpinella.* — [P. minor Kéry l. c. 20].

Szára hengeres, gyengén kiálló erekkel; levele kisebb, kerekdedebb mint az előbbié. A tőalak szára meztelen, míg a nálunk közönséges fajtának szára részben pelyhesedő (Ez a var. *pubescens* Neitr. niederöstr. 611.)

Terem mezőkön, legelőkön, kaszálókon, gypükön, Arad körül s a megye egész területén.

163. BOLONYIK. — *Sium* L. gen. n. 348.

459. *Sium latifolium* L. spec. (1753) 251. — *Széleslevelű Bolonyik.*

Szára magas, ágas, élesen erezett, meztelen; alsóbb leveleinek levélkéi szélesek, tojásdadaljból hosszúkásak, a felső levelek szárnyasan álló levélkéi keskenyek, lándzsásak; termése tojásdad, fehéres bordájú.

Terem vízerek, mocsarak mentén. Arad mellett a Nimféea körül ma már elég bőven, Ó-Bodrog és Pécska erdeinek lágyfa erdeiben és vízerei mentén; Glogovác mellett a Jäger tanyájának kerítő árkai mentén.

164. **BUPLEURUM L.** gen. n. 328.

460. **Bupleurum tenuissimum L.** spec. (1753) 238. — *Sziki Bupleurum.*

Gyökere egynyári, szára vékony, terebélyesen szétágazó, levele szálas lándzsás, tojás-gömbölyded termése a gallér murváknál nem hosszabb, majdnem ülő, felületén szemölcsös.

Terem szikes mezőkön és laposokon. Arad körül a Csála erdőben a Vereskereszt táján, valamint a Szárazér mellékein Tornyától Ötvenesig; Pécska, Glogovác, Uj-Panát kátyus mezőin; bőven az összes alföldi-szikeken Simándtól és Mácsától kezdve Elekig, Nagy-Pélig, Ágyáig.

461. **Bupleurum affine Sadl.** fl. com. pest. (1825) I. 204. — *Hasonló Bupleurum.*

Gyökere egynyári, levelei szálas lándzsások, termése nem szemölcsös, gallérkájának levelei lándzsások, a terméséknél hosszabbak. A tőalak virágos ágai felálló, ernyőcskéi részben igen rövid nyelűek, gallérja csak épen hogy hosszabb termésénél. Ez terem: Sólomos várhegyén, Ménes felett a Kladova felé vivő hegyháton, Szemlak mellett a Maros partmagaslatain.

A var) *sparsum Simk.* term. füz. IX. (1885) p. 31 szára gindáran szétágazik, ernyőcskéinek legalább egyrésze feltűnően hosszú kocsánú, gallérkái legalább kétakkorák mint termései. Ez Boros-Sebes mellett a Piliskén terem.

462. **Bupleurum junceum L.** spec. (1762) 343. — *Tejelő Bupleurum.*

Gyökere egynyári, levelei szélesebb lándzsások mint az előbbieké, termete sűrű, csúcsfelé bugásan elágazó, gallérkái kisebbek mint szemölcsstelen termései.

Terem napos, szikár hegyoldalakon, szőlők közt, cserjés helyeken, így: Kladova völgyének elején, Paulis, Ménes és Gyorok szőlőhegyein.

165. **Oenanthe-L.** gen. n. 352.

463. **Oenanthe aquatica L.** spec. (1753) 255 sub Phellandrio. — *Vízibürök.* — [Oe. fistulosa Kéry l. c. 20].

Gyökere rostos, szára bördős, tövön többé-kevésbé dagadt, ernyői részben az ágak oldalából erednek, az ernyősugaraknál rövidebb nyélből. Mérges növény.

Terem mocsarakban s állandóbb vízerekben. Arad körül az Élővízcsatorna mentén, a Csála erdő morotváiban s az egész Szárazérben Tornyától Ötvenesig; Pécska és Bánkút vízereiben, a Nyéki puszta és Világos

mocsaraiban, Boros-Jenő vízereiben s innen Bokszegig, a Tőz mentén Ágyától Boros-Sebesig, a Fehér-Körös mentén Boros-Sebestől Józszáshelyig, a Maros mentén Berzova és Soborsin mellett.

464. *Oenanthe silaifolia* M. B. taur. cauc. III. (1819) 232. — *Vaskoskocsánú Vízimogyoró*. [Oe. crocata Kéry I. c. Oe. media Griseb].

Gyökere kolonczos, termései rövid s legalább akkora vastagokká duzzadt kocsánokon ülnek, minők maguk a termések.

Terem vizenyős laposokon. Arad mellett a Csála erdőben, a Vereskereszt vizenyős laposán és a Szárazér mentén; Ötvenes, Leányfalva, Új-Panát, Világos, a Nyéki pusztá, Simánd, Kis-Jenő és Ágya, Csermő, Boros-Jenő, Apatelek, Ternova, Pankota, Muszka és Magyarád, Boros-Sebes, Józszáshely vizenyősein.

465. *Oenanthe Banatica* Heuff. in flora XXXVII. (1854) I. 291. — *Bánáti Vízimogyoró*.

Gyökere kolonczos, virágai és termései közül főképe a szélsők hosszú, vékony kocsánúak.

Terem folyók és patakok mellékén, azok nyirkos kaszálóin, sok helyt seregszámra. Arad körül az Ó-törökvár közében a Nimfeaér kiágazásában itt-ott; bővebben Berzova és Soborsin közt; még bővebben Boros-Jenőnél a Mokra alján, Aranyág völgyében, Boros-Sebes mellett a Tőz mellékén, s innen Nadalbestyig és Nyágráig; sereg számra a Fecske völgyben Kisindia felett, Doncsény, Bohány és Dézna közt, Ó-Dézna völgyében, Gurahoncz, Józszáshely, Pleskucza és Halmágy környékén.

166. **ADÁZ.** — *Aethusa* L. gen. n. 355.

466. *Aethusa Cynapium* L. spec. (1753) 256. — *Kerti Adáz*.

Levelei fényesek, sötétzöldek, többszörösen szárnyasan fűzöttek, virága fehér, ernyőcskéinek gallérai egyoldalra pongyolán leftyegők. A tőalak szára méternyi magas vagy magasabb, ernyői sok sugarúak és külső sugarai többszörösen hosszabbak mint terméskocsánai.

Ez terem kertek, gyümölcsösek szélein és vízerek mentén Arad, Ó-Bodrog, Pécska, Aranyág, Bokszeg, Boros-Sebes, Doncsény, Bohány, Dézna és Menyháza körül, s bizonytalán számos más figyelmen kívül maradt helyen is. A

var) *agrestis* Wallr. sched. (1822) 119 pro sp. tarlókon terem. Ez csak arasznyi ritkán kétarasznyi, ernyői kicsinyek, 5—6 sugarúak, e sugarai nagyjából alig hosszabbak vagy nem is hosszabbak mint terméseinek kocsánai. Termései legalább akkora nagyok vagy nagyobbak mint a tőalaké. Közbeeső alakok sora köti össze a tőalakalakkal, a melytől termőhelyének fizikai sajátosságai teszik különbözővé. Szedtem: Ugarokon a gabonák letakarításának ideje múltán Mikalaka és Új-Panát közt, Bokszeg körül és a Fecske völgyben Kisindia felett.

† *Foeniculum capillaceum* Gilib. — *Kaporánizs*. Veteményezik némely konyhakertben.

167. SESELI L. gen. n. 360.

467. *Seseli osseum* Crantz stirp. aust. I. (1769) 207. — *Keménymagvú Szésszeli*. [S. glaucum Auct., — non L.].

Szára hengeres, karczolt, alsóbb levelei vékony szálas sallangokból többszörösen fűzöttek, levélnyelei hengeresek, termése a köménymaghoz hasonló, fehérbordájú, meztelenedő vagy aprócskán fehères derű.

Terem hegyvidékeink sziklás, napos hegyoldalain, így: Ó-Dézna völgyében a Holló hegy és Patrunz szirt lejtőin, Jószáshely mellett a Fehér-Körös mellékének sziklás hegylejtőin, s innen Pleskuczáig, valamint Halmágy vidékén!

468. *Seseli varium* Trevirani in catal. sem. hort. vratisl. (1818) p. 6. — *Hornyoltnyelű Szésszeli*.

Az előbbihez egészen hasonló, de leveleinek nyelei hornyoltak, vagyis végig vannak árkolva egy mélyedéssel.

Terem szőlőhegyeink parlagain, napos, füves helyeken. Arad mellett a Gelin pusztán, az Alföldön Medgyes-Bodzás mellett, a Hegyalján Paulistól Világosig bőven, valamint Pankota szőlői közt.

469. *Seseli annuum* L. spec. (1753) 260. — *Alakváltó Szésszeli*. — [S. montanum Kéry l. c. 21].

Gyökere majd egynyári, majd kétnyári, majd évelő; szára karczolt, felsőbb leveleinek nyelei felfúvódott hüvelyűek; virágának színe változó, a fehértől a pirosig; ernyője tömött, szára vagy kétarasznnyi s 1—5 ágú.

Hegyvidékeink erdeinek tisztásain és hegyi kaszálóin mindenfelé köz-növény. Az előbbiektől kisebb termete, keskenyebb kerületű levelei és változó színű virágai könnyen különböztetik.

470. *Seseli pubicarpum* Simk. — *Pelyhesmagvú Szésszeli*. [Libanotis montana Crantz, sed non Athamantha Libanotis L. spec. (1753) p. 244.].

Szára vagy 4 arasznyi és azon felül magas, továbbá mélyen hosszant hornyolt és szegletes; termései, valamint elsőrangú sugarai is aprón pelyhesek. [Dignoscitur ab *Athamantha Libanotide* L. l. c., in primo statione et radiis fructibusque umbellae solum plus—minus pubescentibus, — nec hirsutis].

Terem hegyvidékeink csaltáiban és erdei tisztásain, így: Butyin meg Kisindia közt, továbbá a Kodru hegységen a Bratkoja kaszálóin és a Punkoj hegy oldalain, valamint a Fehérkövön Trójás völgye felett.

168. SILAUS BESS. in R. et Sch. syst. VI. 36.

471. *Silaus Rochelii* Heuff. in Roch. reise (1828) 78 sub Selino. — *Rochel Szilausza*.

Virága sárga, levelei rövid szálás sallangúak, szára és levele fényes zöld; gallér és gallérka soklevelű. Terem napos, köves hegytetőkön, így: Boros-Jenő mellett a Mokrahegy tetején, Boros-Sebes mellett a Piliskén.

169. **SELINUM L.** gen. n. 337.

472. **Selinum Carvifolia L.** spec. (1762) 350. — *Köménylevelű Szelinum.*

Szára árkolt-szegletes, többszörösen szárnyasan fűzött leveleinek sallangjai szálkás csúcsuak, ernyősugarai belső oldalukon érdesek, különben meztelenek.

Terem nedves, cserjés réteken és hegyvidékek vízerei mentén. Így a Zámi völgyben, Paulis és Kladova völgyeiben, a Tőzmelléken Ágya mellett, a Traján sáncz mentén Boros-Sebesnél, Ó-Dézna völgyében és hegyein, pld. a Holló hegyen, Kisindia felett a Kicsórán; bőven Pleskucza, Acsuva, és Vidra mellett s innen Halmágyig.

† *Levisticum paludapifolium* Lam. Termesztik helyenként konyhakertekben.

170. **ANGYÉLIKA.** — **Angelica L.** gen. n. 347.

473. **Angelica silvestris L.** spec. (1753) 251. — *Erdei Angyélika.*

Alsó levelei háromszorosan, ritkán csak kétszeresen szárnyaltak, levélkéi tojásdadok, válluk felé többnyire kerekítettek, felsőbb leveleinek hüvelyei bőrdősen felfuvottak, ernyőcskéi gömbdedek, fehéres virágúak.

Terem folyók s patakok mentén, valamint nedves réteken. Arad mellett a Maros mentén helyenként, így a Vár és az Ó-törökvar körül, Pécska ártéri erdeiben, Kladova, Paulis, Kovaszincz völgyeiben, Világos és Ágris közt a Botvölgyben, az Aranyági völgyben és mellékén, a Tőz mellett az Ágyai erdőben, Boros-Sebes, Butyin, Kisindia, Doncsény, Bohány, Ó-Dézna, Acsuva és Halmágy hegyvölgyén.

171. **FERULAGO KOCH** umb. 97.

474. **Ferulago silvatica Bess.** en. (1822) 44 sub *Ferula.* — *Erdei Ferulago.*

Levelei keskeny szálás czimpákból vannak összefűzve, alsóbb leveleinek kerülete szálás hosszúdad, virága sárga, termései laposak, tojásdadok vagy kerülékesek, hátukon három erős bordával. Az egész növény erős fűszeres illatú.

Terem hegyvidékeink kaszálóin, erdős cserjés helyein. Kladova völgyében, Paulis, Ménes, Kovaszincz, Világos és Muszka szőlőhegyein elég bőven. Apatelek felett a Mokrahegyen, Dézna felett a Várhegyen, Jósás-hely mellett a verőfényes trachyttuffos hegyoldalakon.

172. **KOCSORD.** — **Peucedanum L.** ex parte.

§. a.) Virág fehér, zölde, vagy gyengén pirosló.

475. **Peucedanum Chabraei** Jacq. fl. aust. I. (1773) tab. 73 sub Selino. — *Chabrey Kocsord.*

Virága fehér vagy gyengén pirosló; levéllemezének kerülete keskeny hosszúkas; alsóbb leveleinek elsőrendű szárnyai szárnyaltan sallangosak, felső leveleinek szárnyai egyszerű szálás sallangok.

Terem hegyvidékeink kaszálóin, cserjés, füves helyein. Soborsin és Trójás hegyein, Kladova völgyétől Világosig az egész Hegyalja hegyein; Aranyág völgyében, Nadalbesty, Nyágra, Menyháza, Dézna és Ó-Dézna hegyein, Boros-Sebes mellett a Piliskén, Kisindia felett a Kicsórán Kőkarótól és Laáztól kezdve az egész Fehér-Körös mellékén Halmágyig.

476. **Peucedanum Cervaria L.** spec. (1753) 1194 sub Selino. — *Szarvas Kocsord.*

Alsóbb levelei világosan kétszeresen szárnyaltak jókora széles tojásdad levélkéekkel, a melyek többnyire nincsenek karélyosan behasogatva, hanem durván fűrészesek és fonákukon szürkezöldek; legfelső leveleiből jóformán csak azok nyele fejlődik ki s ez bördösen felfuvódik.

Terem erdős, cserjés dombokon. Kladova völgyében, Ménes és Gyork szőlőhegyei felett, Butyin és Kisindia közt.

477. **Peucedanum Oreoselinum L.** spec. (1753) 244 sub Athamanta. — *Konyalevélkéjű Kocsord.*

Alsóbb levelei két-háromszorosan szárnyaltak, sallangos levélkéi nyelüktől fogva lekonyulóak; ernyője jókora, sokmurvájú gallérral.

Terem erdők szélein és száraz hegyikaszálókon. Trójás hegyvidékén, Kladova völgyében s innen a szőlők felett Kuvinig; Menyháza, Rescirata, Ó-Dézna és Laáz hegyein bőven, Szuszány, Doncsény kaszálóin, Kisindia felett a Kicsora erdei tisztásain, Pleskuczától Halmágyig és Halmágy hegyvidékén.

§. b.) Virág sárga.

478. **Peucedanum Alsaticum L.** spec. (1762) 354. — *Elzászi Kocsord.*

Szára nagyon ágas, buglyosan álló ernyői kisebbszerűek, levelei szárnyasan fűzöttek, sallangjaik lándsásak s nem hosszúak; ernyőinek gallérja 4 s több levelű.

Terem gyepükön, erdők szélén, hegyoldalak szakadékein és vajt utak partjain. Arad környékén az Élővíz-csatorna, a Sulyomér és a Nimfeacr mentén; gyepükön Mikalaka és Glogovác közt, Kuvin és Gyork szőlő-hegyeitől Kladova völgyéig, Csermő mellett a Tőz mellékén, Ternova és Kurtakér mellett a Csiger mellékén, Boros-Sebes és Dézna közt, valamint Butyin és Kisindia közt.

479. **Peucedanum officinale** L. spec. (1753) 245. — *Orvosi Kocsord.*

Tőleveleinek megnyúlt nyelei 4—5-szörösen ismétlődve folyton 3—3 ágra oszlanak, egy-egy ágacska után 3 csaknem szálás, hosszú sallang meredez felfelé; ernyői elég nagyok, töménysárga virágúak, 1—4 levélkéjű gallérral.

Terem Alföldünk szikár, kissé szikes, kocsordos kaszálóin és az Alföldet határoló szikár hegyi kaszálókon. Arad mellett a Csála erdő irtásain, a Vereskereszt tisztásán s innen Tornyá felé bőven, továbbá bőven a Gelin pusztá egyik rétvén, mely tele van e növénnel; a Csiger mentén Aranyág és Ágris közt s innen Ternováig és Kurtakérig, bőven a Mokra hegyén is; a Töz mellékén Ágya mellett.

† *Anethum graveolens* L. vagyis a *Kapor*; továbbá *Pastinaca sativa* Mill. vagyis a *Paszternák*. Konyhakerti termesztett növényeink.

173. PASZTERNÁK. — *Pastinaca* L. gen. n. 362.

480. ***Pastinaca silvestris*** Mill. dict. (1768) n. 1. — *Vad Paszternák.* — [P. sativa L. prop.]

Szára szegletes, meztelen vagy igen gyengén pelyhesedő; levelei egyszerűen szárnyaltak, levélkéi tojásdad aljból hosszúdadok, főkép fonákukon pelyhesek; virága sárga; termése lapított, kerületes.

Terem mezőkön, kaszálókon, temetőkön, gyümölcsöseken, ligetekben, Arad körül s a megye egész területén.

174. MEDVETALP. — *Heracleum* L. gen. n. 345.

481. ***Heracleum Sphondylium*** L. spec. (1753) 249. — *Köz Medvetalp.* — [H. alpinum Kéry l. c. 19.]

Levele nagy, szárnyasan fűzött, szárnyai szélesek, részben karélyosak, virága fehér, az ernyőcske szélein levő virágok szirmai sugárzók.

Terem a hegységet határoló Lankásságon és hegyvidékeink erdeinek szélén, kaszálóin, gyümölcsöseiben s azok gyepein. A Töz mellékén Csermőtől Boros-Sebesig, a Csiger mellékén Aranyág és Draucz körül, a Hegyes tisztásain és vágásain, Nadalbesty, Dézna, Menyháza hegyein, a Fehér-Körös mellékén Józshelytől Vidráig.

175. TORDYLIUM L. gen. n. 330.

482. ***Tordylium maximum*** L. spec. (1753) 240. — *Durva Tordylium.*

Az egész növény durvaszőrű, levelei egyszerűen szárnyaltak, alsóbb leveleinek szárny-levélkéi tojásdadok vagy majdnem kerekdedek, felsőbb

leveleinek levélkéi és csúcsa lándsások, megannyian durván fűrészesek vagy fűrészesen csipkések.

Terem szőlőhegyeken és parlag helyeken. Szántók között parlagokon Nagy-Pél és Otlaka közt, Mikalaka és Glogovác közt útszélien, Uj-Panát szőlői közt, Paulis és Ménes szőlőhegyein; bőven Kovaszincz, Világos és Pankota szőlői közt.

176. SILER SCOP. carn. I. 217.

483. *Siler trilobum* Jacq. en (1762) 48 sub Laserpitio. — *Háromkarélyú Sziler.*

Szára hengeres, sima, meztelen, levelei is meztelenek, fonákukon deres szürkék; középső szárlevelei kétszer hármások, mindenik levélkéjének kerülete széles tojásdad és mindenik karélyos vagy háromhasábú. Ernyője nagy és gallértalan.

Terem a Hegyes csoportjának déli gerinczein, erdők sziklás, nyiltabb helyein, mint ritkaság. Az aranyági uradalmi erdők erdőőrei figyelemztettek reá a Kladovszku hegyhát egyik zugában; azután a Kladovai völgy felett eső hátakon még két más helyen is találtam.

177. LASERPITIUM L. gen. n. 344.

484. *Laserpitium alpinum* W. et K. icones III. (1812) p. 281 tab. 253. — *Havasi Laserpitium.*

Meztelen havasi növény. Tőleveleinek nyele háromágú, mindeniken 3 vagy páratlanul szárnyasan elhelyezett 5 levélke van, a melyek kerülékesek vagy széles tojásdadok. Virága fehér.

Terem a Gejna köves havasi legelőin.

485. *Laserpitium Prutenicum* L. spec. (1753) 248. — *Porosz Laserpitium.*

Szára levele szőrös, söt borzas, levelei szálás lándsás sallangokból vannak többszörösen szárnyaltan fűzve, virága fehér vagy vajszín.

Terem hegyvidékeink erdeiben, cserjés helyein és kaszálóin. Aranyág felett a Hegyesen, Nadalbesty felett a Bratkója kaszálóin, Menyháza felett a Punkoj hegyen, Rescsirata felett a Karst-féle fensíkon, a Kis-Momán és a Momán, Kis-Halmágy felett a Gejna felé.

178. MUROK. — Daucus L. gen. n. 333.

486. *Daucus Carota* L. spec. (1753) 242. — *Vad Murok.*

Borzas szárú, lándsás sallangokból szárnyasan fűzött levelű növény, melyet könnyű megismerni arról, hogy ernyőinek gallérlevelei szárnyasan sallangosak. Ernyőjének középső magános virága többnyire piros és meddő, a többi fehér.

Mezőkön, szántókon, parlagokon, ligetekben és gyümölcsöseken Arad körül s a megye egész területén közönséges.

179. **CAUCALIS L.** gen. n. 331.

487. **Caucalis daucoides L.** syst. ed. XII. (1767) 205. — *Kösz Kaukalisz.*

Apró sallangokból harmadízig fűzött leveleinek kerülete tojásdad; lapított hosszukás terméseinek felülete erős tüskékkel vértezett.

Terem szántókon, parlagokon, szőlők közt. Arad körül az Ujtemető-től kezdve Tornyáig, Kurticsig, Ötvenesig, Zimándközig, Fakertig, Uj-Panátig, Mikalakáig; Kis-Pereg, Bánkút, Medgyes-Bodzás, Almás-Kamarás szántóin; Ottlaka, Erdőhegy, Simánd, Pankota szántóin; Világos, Kovaszincz, Gyorok, Paulis szőlői közt.

488. **Caucalis muricata Bisch.** in lit. ber. zur linnaea 1840. p. 131. — *Rücskös Kaukalisz.*

Egészen hasonló az előbbihez, de termései nem tüskések, hanem hegyes rücsköktől érdesek.

Terem hasonló helyeken, mint az előbbi Arad körül és az előző faj összes lelőhelyein.

180. **TURGENEFF-FÜVE.** — **Turgenia Hoffm.** gen. umb. I. 59.

489. **Turgenia latifolia L.** spec. (1753) 240 sub Tordylio. — *Széleslevelű Turgeneff-fű.*

Szára aprón szőrös; szárnyasan fűzött leveleinek sallangjai hosszukásak, hasgatottan fűrészesek; ernyője 3—5 sugarú vaskos sugarakkal; termése csupa tüske.

Terem szántókon, vetések közt. Arad körül az Uj-temetőnél, Ötvenes és Zimándköz, Pankota és Magyarát mellett.

181. **TORILIS ADANS.** famill. II. 99.

490. **Torilis Anthriscus L.** spec. (1753) 240 sub Tordylio. — *Turbolya Torilisz.*

Ernyőjének gallérja sok levelű, rendszerint annyi levelű, a hány sugarú az ernyő; termései tüskések, tüskéi ívesen befele hajlók, csúcsuk felé elvékonyodók s nem horgasak.

Terem gyepükön, szántók mesgyéin, erdők, cserjések parlagain Arad körül s a megye egész területén.

491. **Torilis arvensis Huds.** fl. angl. (1762) 98 sub Caucalide. — *Mezei Torilisz.* — [T. helvetica Gmel.]

Ernyőjének vagy nincs gallérja, vagy ha van, az egylevelű; termé-

sei tüskések, tüskéi alig görbültek, csúcsuk rövid és hátrahajló horgoktól szigonyforma.

Terem hasonló helyeken mint az előbbi, de annál ritkább. Arad körül a Városligetben, s a Maros partja mentén, Pécska mellett a Maros mellékein, Paulistól Pankotáig az összes szőlőhegyeken; Apatelek felett a kőbánya körül, Bokszegetől Beélig utak szélein.

492. **Torilis aglochis Simk.** term. füz. XII. (1889) p. 159. — *Tüskétlen Torilisz.*

Ernyőjének vagy nincs gallérja, vagy ha van, az egylevelű; terméseinek barázdái világosan szőrösek, bordái tüskétlenek, tüskék helyett szemölcsösek.

Terem az előbbi két faj társaságában Bokszeg és Bél között az út szegélyén helyenként bőven.

182. TURBOLYA. — *Anthriscus Hoffm.* gen. umb. 38.

493. **Anthriscus silvestris L.** spec. (1753) 258 sub *Chaerophyllo*. — *Erdei Turbolya.*

Levele kétszer szárnyalt, szárnyai jó nagyok és hasgatottak; termés meztelen, fényes, hosszúkás.

Terem hegyvidékeink erdeinek szélén és patakai mentén. Aranyág völgyében, Menyháza, Ó-Dézna és Kisindia völgyeiben, Acsuva felett a Moma alján, Csúcs és Halmágy környékén.

494. **Anthriscus trichosperma Schult.** öst. fl. (1814) I. 504 sub *Chaerophyllo*. — *Katona-petrezselyem*. — [*Scandix Cerefolium Kéry* l. c. 21].

Levele háromszor szárnyalt; levélkéi kisebbszerűek, hasgatottak; termése hosszú, szál-as-hengeres, aprón tüskés.

Terem parlag helyeken, kertekben, ligetekben, kerítések mentén Arad körül s a megye egész területén.

495. **Anthriscus Scandix Scop.** carn. I. (1772) 191 sub *Caucalide*. — *Parlagi Turbolya*. — [*A. vulgaris Pers.*].

Termete hasonló az előbbiéhez, de nyomottabb. Levele háromszor szárnyalt, levélkéi kisebbszerűek, hasgatottak; termése rövid, tojásdad, tüskés, rövid tüskéi befelé hajlók.

Terem városok és falvak szélein, kerítésein, parlagain. Arad és Uj-Arad mellett a Maros mentén, a Vár körül s egyes utcák folyókáinál, továbbá Muszka, Pankota és Ágya mellett.

183. BARABOLY. — *Chaerophyllum L.* gen. n. 358.

496. **Chaerophyllum temulum L.** spec. (1753) 258. — *Bódító Baraboly.*

Leveleinek sallangjai és azok karélyai csúcsukon többé-kevésbé ke-
rekítettek a mellett kis kiugró csücsökkel; szára szegletes foltos, durva-
szőrű; termései csillagformán szétberzedők, kajla bibenyelek nem hosszabb
a termés csőrénél.

Terem erdőkben, ligetekben, gyümölcsösekben, gyepük árnyas he-
lyein. Arad városligetében, Soborsin és Trójás erdeiben, Sólymos várán,
Aranyág hegyvidékén, Dézna és Menyháza kerteiben, a Bratkója és Sár-
laposokon, Menyháza hegyvidékén.

497. **Chaerophyllum bulbosum** L. spec. (1753) 258. — *Mogyorós
Baraboly*.

Levelei keskeny sallangokból fűztek, felsőbb leveleinek sallangjai
szálások, igen keskenyek; szára hengeres, bütykei alatt feldagadozó; gyö-
kere kivált virítás előtt mogyoróformájú kis répa és fiatal korában ehető;
terméseinek kajla bibenyelei a termés csőrénél nem igen hosszabb.

Terem gyepükön, kertek mentén, ligetekben, erdők szélein. Arad
körül főképp az Élővíz-csatorna mentén s a Csála erdő parlagain, Pécska
és Szemlak mellett a Maros mentén, Mikalaka és Glogovác kerteinél,
Paulistól Világosig a szőlők közt, Zimánd, Fakert, Ötvenes mellett a
Szárázér ágainál; bőven Pankota szőlői közt és Bokszeg mellett a beéli
út mentén; Boros-Sebes mellett a Lankásságon és Dézna patakának völ-
gyében Boros-Sebestől Déznáig.

498. **Chaerophyllum Cicutaria** Vill. dauph. II. (1787) 644. —
Csermelyi Baraboly.

Tőlevelei kétszer-hármasok, széles levélkéik 2—3 hasábúak, élesen,
fűrészesen bevagdaltak; szára karczolt, alsóbb részén borzas; terméseinek
bibenyelei felfele állók, dagadt tövüknél legalább kétszer hosszabbak.
Virága rendszerint piros.

Terem árnyas csermelyek és források porondján, partjain a hegyi tájon.
Igy Menyháza felsőbb patakai, Antalház és Rescirata, a Kicsóráról és Drócsáról
eredő patakok, valamint a Gejnáról eredő csermelyek s patakok mentén.

499. **Chaerophyllum aromaticum** L. spec. (1753) 259. — *Fűszere-
s Baraboly*. — [Scandix odoratum Kéry I. c. 21].

Levelei kétszer-hármasok, borzas nyelűek, levélkéi többnyire épek,
szélesek, hosszúkásak, élesen fűrészesek, kihegyezettek; terméseinek vé-
kony, kigömbülő bibenyelei legalább kétszer hosszabbak a termés csőrénél;
virága fehér. Termete és leveleinek szabása az *Aegopodium Podagraria*
L.-re emlékeztet.

Terem hegyvidékünk völgyei mentén, erdők, berkek szélein. Trójás
völgyében, Sólymos völgyében, Paulis patakainál, a Botvölgyben Világos
és Ágris közt, Aranyág völgyében s a Hegyesen, Menyháza patakainál és
hegyhátain a Bratkója kaszálóig, bőven Dézna és Rescirata völgyeiben,
Kisindia völgyeiben s innen a Kicsóra tetejéig.

184. BÜRÖK. — *Conium L.* gen. n. 336.

500. *Conium maculatum L.* spec. (1753) 243. — *Mocskos Bürök.*

Szára bördős (ezért a gyermekek sípot készítenek belőle), deres, leg-alább alsóbb részén mocsok-foltokkal tarkált; levelei többszörösen szárnyaltak, egy-egy szárnylevelkéje tojás-hosszúdad és szárnyasan hasgatott; gallérjának és gallérkájának murvái tojásdad aljból kihegyesedők, hártvás élűek; termése kerek-tojásdad, bordái fehéresek. Mérges.

Terem városok és falvak parlagain, gyepein, kertei és gyümölcsösei szélén, Arad körül s a megye egész területén.

† *Ligusticum Austriacum L.* (Kéry l. c. 19). Előfordul ugyan a Biharhavasokon, névszerint a Tataroeán; de megyénk területén eddig senki sem találta.

185. SMYRNIUM L. gen. n. 363.

501. *Smyrnum perfoliatum Mill.* dict. 1768. — *Szárölelő Smyrnum.*

Szára felső része hártvás-szegletű; felsőbb szárlevelei épek, szárölelők, tojásdadok, a legfelsőbbek csak nem kerekdedek és sápadt sárgászöldek; virága sárga; termése veséded, kétgöbű.

Terem Világos várhegyének nyugati oldalán, a várromok alatt levő Orgonafa csalit körül.

186. PAKILINCSFŰ. — *Bifora Hoffm.* gen. umb. 192.

502. *Bifora radians M. B.* taur. cauc. III. (1819) 233. — *Súgárszó Pakilincsfű.*

Ernyője többnyire ötsugarú, virága fehér, termése kétgöbű, császárszemlyeforma; felsőbb leveleinek sallangjai szálalak, fonalformák.

Terem vetések közt, Simánd, Szt-Anna, Világos és Muszka közén.

XXXVII. cs. *Arália-félék.* — *Araliaceae Fuss.*187. BOROSTYÁN. — *Hedera L.* gen. n. 283.

503. *Hedera Helix L.* spec. (1753) 202. — *Repkény Borostyán.*

Fás szára felfutó, gyökérforma rostokkal kapaszkodó; levelei bőrformák, meztelenek, fénylők, többnyire szegletesen ötkarélyúak, de a virágzó ágak levelei s a legfelsőbb levelek épek s többé-kevésbé tojásdadok. Virit ősz végén, zöldes virágai ernyősek; terméseit a következő tavasszal érleli.

Plántálva Aradon is látni, kertekben és temetőben; különben az egész hegyvidék erdeiben el van terjedve. Seregesen terem Gyorok felett a Kecskésen, Kládova völgyének egyes pontjain és Boros-Sebes felett a Piliske hegy egyik erdős hajlásában.

XXXVIII. cs. *Somfa-félék.* — *Cornaceae DC.*188. SOMFA. — *Cornus L.* gen. n. 149.

504. *Cornus mas L.* spec. (1753) 117. — *Valódi Somfa.*

Kicsiny sárga virágai kora tavasszal nyílnak el levélrügyeinek fakadása előtt; virágzata kis ernyő; termése petéded, ősz felé érik, éretten piros és ehető húsú.

Némely kerteinkben termesztik. Vadon előfordul szálanként Arad körül is a Csála erdőben, bővebben Pécska erdeiben. A Tőz mellékén Csermőtől Boros-Sebesig. A hegyvidék erdeiben és csalitjaiban szálanként az egész Drócsa-Hegyes és Moma-Kodru hegycsoporton.

505. *Cornus sanguinea L.* spec. (1753) 117. — *Veresgyűrű.*

Virága fehér s leveleinek kifejlődése után nyílik; virágzata bogernyős; termése gömbölyded, fekete.

Terem gyepekön, csalitokban, erdőkben, az alföldi erdőtlen síkokat kivéve a megye összes erdeiben és hegyvidékein. Arad mellett bőven a Csála erdőben s a Vár körül.

† *Cornus alba L.* mant. I. (1767) 40. — *Fehérhátú Somfa.* — Díszcserje. Hasonlít az előbbihez, de levelei nagyobbak, fehérhátúak.

XXXIX. cs. *Fagyöngy-félék.* — *Loranthaceae Don.*189. FAGYÖNGY. — *Viscum L.* gen. n. 1105.

506. *Viscum album L.* spec. (1753) 1023. — *Fehér Fagyöngy.*

Hársfákon és Körtvefákon élősködő torzonborz cserje. Szára, levele, virága sárgás; termése gömbölyű s olyan mint egy fehér gyöngyszem.

Megyénkben ritka. Biztosan csak Aranyág és Bonczesd mellett fordul elő.

190. MADÁRLÉP. — *Loranthus L.* gen. n. 443.

507. *Loranthus Europaeus Jacq.* en. (1762) 55. — *Európai Madárlép.*

A Tölgyfa génusz minden faján élősködő torzonborz cserje, főképen azonban az *Erőteljes Tölgyfán* (*Quercus robustissima Simk*) élősködik.

Szára, nyeles és tojásdad levelei zöldek; fürtös virágai zöldek, gyakran kétlakiak, májusban nyílnak; gömbölyű bogyói sárgák, ősszel érők. Terméseiből ragacos anyagot főznek ki, a melylyel vesszőket kennek be, az úgynevezett lépvesszőket. E lépvesszőkkel fogdossák az apró énekes madarakat és néha a *Fenyves-madarat is.*

Előfordul minden nagyobb tölgyes erdőben. Bőven a Csála erdőben Arad mellett s innen a Marosmelléki erdőkben Pécskán túlig. A Tőzmel-

lékén Miskétől és Ágyától kezdve Boros-Sebesig. Aranyág hegyvidékén Cserfán is. Kladova, Sólymos és Soborsin völgyeiben, Boros-Jenő, Boros-Sebes, Dézna, Ó-Dézna, Bokszeg, Józshely, Kis-Halmágynál tölgyeseiben.

b) Egyszirmúak. — Gamopetalae Endl.

XL. cs. Kaprifolium-félék. — Caprifoliaceae Fuss.

191. PÉZSMABOGLÁR. — Adoxa L. gen. n. 501.

508. *Adoxa Moschatellina* L. spec. (1753) 367. — *Köz Pézsmaboglár.*

Taraczkos kis növényke. Taraczkja fehér, bütykös; tőlevelei többnyire kétszer-hármasan fűzöttek; két levelű virágszára csúcsán 5 zöld virágból alkotott gömböcske van; e boglárja gyengén pézsmailatú; végső virága négyesméretű, az oldalsók ötös méretűek.

Terem árnyas hegyi erdőkben, így a Kishalmági hegy éjszakai oldalain.

192. BODZA. — Sambucus L. gen. n. 372.

509. *Sambucus Ebulus* L. spec. (1753) 269. — *Földi Bodza.* — [S. *ebulus* Kéry I. c. 21].

Szára kórós, leveleinek párházi levélkeformák, virágzata bogernyő, virága fehér, bogyója fekete.

Terem gyepükön, kertekben, parlagokon, folyók, patakok és marhajárta erdők széléin Arad körül s a megye egész területén.

510. *Sambucus nigra* L. spec. (1753) 269. — *Bodzafa.*

Szára cserjefává növekedő, leveleinek párházi varrancs-formák, virágzata bogernyő, virága fehér, bogyója fekete. Bogyóiból lekvárt főznek, levüket pedig pirosításra használják.

Vadon és ültetve Aradon s a megye egész területén közönséges.

var) *laciniata* L. I. c. 270. — Levélkéi szárnyasan hasgatottak. Díszcserje, Arad, Kis-Jenő, Pankota stb. kerteiben.

511. *Sambucus racemosa* L. spec. (1753) 270. — *Fürtös Bodza.*

Szára cserjévé vagy cserjefává növekedő; virágzata tojásdad buga; virágai sárgás-zöldek; bogyói veresek. A legkorábban virágzó Bodzafaj; részint ezért, részint dús virágzásaért, saját szerű virágzataért és piros bugát alkotó terméseiért helyenként, így Aradon díszcserjének is ültetik.

A hegyi bükkös flóra egyik jellemző vonása. Terem Menyháza felett a Punkoj hegyen, azután a Bratkója kaszáló körül s innen fel a Kodru tetejéig, a Merisóráig. Halmágynál vidékén a Gejnán.

† *Symphoricarpos racemosus* Michx. — *Lágymán bogyó.* Díszkereteink, sétatereink, temetőink kedvelt díszbokrok. Éjszakamerika mérsékelt övéből ered; bogyói fehérek.

† *Symphoricarpus orbiculatus* Mönch meth. 503. [*Lonicera Symphoricarpus* L. spec. (1753) 175]. — Kerekebb a levele mint az előbbié, bogyója kisebb és piros, pártája is pirosas. Ezt most nálunk igen ritka helyt természetlik, pedig egykor ez volt Európában a kedvelt és ösmert *Lágymánbogyó*, mert Linne a mostani fehérbogyójú *Symphoricarpusunkat* még nem ösmerte. Hazája szintén a mérsékelt égáljú Éjszakamerika.

† *Weigelia rosea* Lindl. Nagy pirosvirágú májusban nyíló díszcserjénk.

193. VIBURNUM L. gen. n. 370.

512. **Viburnum Lantana** L. spec. (1753) 268. — *Ostorménfa*.

Hajtásai, levélnyelei és virágzati ágai, korpásan molyhosak; levéllemeze tojásdad, élén aprón fűrészesen fogacskás, színén pelyhesedő, fonákán szürke molyhú; virágzata lapos bogernyő, csupa egyforma és termékeny virágokból összealkotva. Bogyója petéded, előbb veres, elvégre fekete.

Terem gyepükön csalitokban, erdők szélein, hegyvidékünk mezei táján. Így: Trójás völgyében; Sólymos völgyében s innen Világosig, Muszkáig, Pankota hegyéig és az Aranyági völgyig a Hegyes egész hegykoszorúján; majd ismét Boros-Sebes és Kisindia hegyein s innen a Fehér-Körös mellékein Halmágyig; Dézna, Ó-Dézna, Menyháza völgyeiben és egész hegymellékén.

513. **Viburnum Opulus** L. l. c. 268. — *Kányafa*.

Hajtásai, levélnyelei és virágzati-ágai meztelenek; levéllemeze íves vállú, azután pedig 3—5 hasábra van kiszabva, színén meztelen, fonákán zöld és pelyhes; virágzata lapos bogernyő, mely a kerületen nagy szirmú, de meddő virágokkal van övezve, különben pedig apró igénytelen, de termékeny virágokból áll; bogyója gömbölyű s érettekor is piros.

Terem főkép folyók és patakok mellékeinek erdeiben és csalitjaiban, Arad körül s a megye egész területén.

var) *roseum* L. l. c. 268. — *Rózsa-virágzatú Kányafa*, vagyis *Labdarózsa*. Kerteink díszcserjéje. Ennek a virágzata csupa nagy és meddő virágokból áll; ezért nem is lapos, hanem gömbölyded bogernyő.

† A *Lonicer-cserjék* [*Lonicera* L.] közül megyénkben vadon egyetlen egy sem terem. Annál bővebben természetlik azonban kerteinkben, sétatereinken a piros virágú *Tatár-Ükörkét* [*L. Tatarica* L.] és az iszalag szárú *Lonicera Caprifolium*-ot vagyis a *Ferikői Magcsatot*.

A *Lonicer-cserjék* egy részét, minő pl. a *Lonicera Xylosteum* L., e hazánk nyugatán közönséges csaliti bokor; továbbá a *Lonicera leiophylla* A. Kernér, e hazánk keletét jellemző szubtilis faj, — egész természetűen *Ükörkének* nevezi a magyar nép: mert terméseik és virágaik párosak, vagyis *ikrek*. Az *iker* kifejezés egyet jelent a török *ükör* szóval. A *Magcsat* ép oly találó kifejezés a *Lonicer-cserjék* másik csoportjára.

XLI. *Búzér-félék.* — *Rubiaceae* *Juss.*194. **SERARD-FÜVE.** — *Sherardia* L. gen. n. 120.

514. *Sherardia arvensis* L. spec. (1753) 102. — *Köz Serardfü.*

Egynyári növényke sertéktől ragadó szárral és levelekkel. Szára fekvő, szétterülő, örvöslevelei lándsásak vagy hosszúkásak, sertésélűek, kihegyezett csúcsúak. Rendszerint lilaszín vagy pirosló virágai egy-egy ágacska csúcsán csomósan állanak és csillagformán álló gallérral vannak körülveve, melynek levelei a felsőbb szárlevelekhez hasonlók s hosszabbak mint a virágok.

Terem parlagokon, szántókon, kertek, szőlők kerítésein. Aradon Atzél Péter kertes udvarán, Sólymos mellett a Várhegyen, Baraczká és Paulis szőlői mentén, Boros-Sebes mellett a Piliskén és a Czigányhegyen, Dézna és Ó-Dézna völgyei mentén.

† *Crucianella molluginoides* M. B. — E növény manap Ménes szőlőhegyein nem terem és nagyon kétes, hogy egyáltalán előfordult-e az ott vadon. Az idevágó irodalmi adatok csupa hivatkozásokból állanak; hivatkozásokból részint oly férfiak nevére, a kik Ménes vidékén nem botanizáltak, részint olyanokéra, a kik onnan e növényfajt soha sem közölték. *Reichenbach* közli elsőnek e növényt Ménesről a »*Flora germanica excursoria*« II. (1831) 206. lapján *Asperula molluginoides* Reichb. néven, a következő leőhelylyel: »Auf dem Ménes in Ungarn nach Sadler«. Sadler azonban Ménes vidékén nem fűvészkedett. Később *Heuffel* eleveníti fel e kétes adatot az »*Enumeratio plantarum in Banatu Temesiensi crescentium*« (1858) művének 87-ik lapján, a hol a következőket mondja róla: »Inter vineas ad Ménes vicini Cottus Arad«, — »Kítaibel«. »In Banatu necdum lecta, sine dubio tamen etiam indigena«. Heuffel tehát Kítaibelre hivatkozik, a ki csakugyan járt Ménesen; csakhogy Kítaibel még csak kézírataiban sem tett arról említést, hogy a *Crucianella molluginoides* Ménes szőlői közt látta vagy szedte volna.

† *Rubia tinctorum* L. [R. tinctorum Kéry I. c. 20]. Lehetséges, hogy e *Festő Búzér* termesztését Boros-Sebes vidékén a Kéry idejében megkísérlették; de ma nem termesztik ott, vadon pedig nyoma sincs.

195. **MÜGE.** — *Asperula* L. gen. n. 121.

515. *Asperula taurina* L. spec. (1753) 103. — *Tauriai Müge.*

Virágzata galléros csomó; virágainak fehér pártája vékony hosszú csövű, 4 szálás sallangú felálló karimával; szára s levele puhan borzas; levelei szélesek, nagyok, lándsás-hosszúdadok, többnyire 4-en egy örvben; termésit hosszúsallangú sertés gallér rejti el.

A hegyi bükkös flóra jellemzője, de a Drócsa-Hegyess hegyhátain túl

észak felé elő nem fordul. Délibb vidéki növény hát, a mely a Maros-mellék felett délfele lejtő meleg hegyhátakra a Bánság flórájából terjedt át. Előfordul a Trójás felett emelkedő hegyeken, azután Sólymos völgye felett a Livorszku hegyháton s innen egyrészt a Hegyesig, másrészt Kládova völgye felett a Botvölgyéig, az Öreg-Világosig és Világos várhegyéig.

516. *Asperula cynanchica* L. l. c. 104. — *Ebfojtó Műge*.

Virágzata ágbogas, bogernyős; szára majdnem tőtől ágas, meztelen vagy érdes; levelei keskenyszálások, az alsóbbak 4-es örvökben, a felsőbbek többnyire átellenesek; virágának pártája érdes, vagy akkora karimával, minő a csöve.

Terem napos dombok legelőin, kaszálóin, sőt köves helyeken az Alföldön is. Így a vasút mentén Bánkút és Medgyes-Bodzás mellett; a Maros partmagaslatain Szemlak körül bőven, Glogovác öthalmán, Sólymos és Radna napos hegyeitől az egész Hegyalján a Mokráig; Boros-Sebes és Kisindia napos hegylejtőin, Halmágy dombjain.

517. *Asperula odorata* L. spec. (1753) 103. — *Májusfü Műge*.

Virágzata laza bogernyő; szára csak tetején oszlik virágos ágakra; illatos, rövid csőrű fehér virágainak széles a karimája; termése horgas sertéktől bozontos; levelei széles lándsások vagy hosszúkás-lándsások, sertésélűek, 6—8-as örvökben. E növény segélyével készítik a *Május-italt* és a *Május-fagylaltot*; mert virágzó szárának hervasztásakor kellemes illat vonható ki belőle.

Terem összes nagyobb bükkös hegyierdeinkben és azok völgyeiben, vágásaiban. Meg van már az Öreg-Világos háta megett leereszkedő Botvölgyben. Innen végig terjed a Hegyes és Drócsa gerinczein, csúcsain. Azután megvan a Kodru bükköseiben Nadalbesty felett és innen a Punkszon át Dézna és Rescsiráta bükköseibe s a Móma erdejébe tart. Meg van Halmágy vidéke bükköseiben is a Gejna felé.

518. *Asperula Aparine* M. B. taur. cauc. I. (1808) 102. — *Ragadvány Műge*.

Virágzata szanaszétágazó bogernyőkötől áll; szára szegletes, ragadványos, füvekre, cserjékre kapaszkodó, leveléstől együtt kampós sertékkal berakott; levelei keskenylándsások, a *Ragadványfü* vagy a *Puha Tejszutorítófü* leveleihez hasonlók, 7—8-ával egy-egy örvben. A természetben hozzá hasonló *Ragadványfü*-től csöves pártája és meztelen s kisebb termései különböztetik.

Terem folyók s patakok bozótos, berkes mellékein. Így: Zám völgyében, Trójás völgyében, Ó-Dézna völgyében, Minyád, valamint Boros-Sebes mellett a Töz mentén.

519. *Asperula glauca* L. spec. (1753) 107 sub Galio. — *Fakó Műge*. — [*Asperula galioides* M. B. — *Galium laevigatum* Kéry l. c. 18, — non L.]

Virágzata felálló, sátorozó, laza bogernyőkből áll; szára felálló, hengeres, fakó, sima, meztelen vagy pelyhesedő; levelei szálasak, 8—10-ével örvösek, behajlott élűek.

Terem napos dombokon, kaszálókon, csalitokban. Sólymos és Radna napos hegyeitől az egész Hegyalján Pankotáig, Ágrisig; azután Aranyág völgyében, a Mokra hegyen, Boros-Sebes, Dézna és Ó-Dézna, Kisindia, Kőkaró napos hegylejtőin, Jósászhelytől Pleskuczaiig a napos hegyoldalakon.

196. **GALIUM L.** gen. n. 125.

§. a.) *Eugalia DC.*, Boiss fl. or. III. 46. — *Tejzsugorító-füvek.* — Élvelő növények, virágaik kétivarúak, termőkocsánaik is felállók.

520. **Galium rubioides L.** spec. (1753) 105. — *Búzéros Tejzsugorító.* — [G. hyssopifolium Hazsl. ak. közlem. X. 22, — non Hoffm. — G. borcale A. Kerner öst. bot. zeit. XX. 329, — non L.].

Levelei háromerűek, hosszúdadok vagy hosszúdad-lándsások, 4-ével örvösek; virágzati levélkéi tojásdadok vagy tojásdad-hosszúkások; szára többnyire felegyenesedő s erős; virágai fehérek, főképp a szár csúcsán fejes bugát alkotók; termései meztelenek.

Terem folyók melléke kaszálóin, berkeiben, árterein. Bőven a Maros mindkét oldalán Arad és Uj-Arad körül s egyáltalán a Marosmelléki síkon és erdőkben Szemlaktól Berzováig. A Fehér-Körös mellékéről A. Kerner közli az i. h.

521. **Galium rotundifolium L.** spec. (1753) 108. — *Kereklevelű Tejzsugorító.*

Levele háromerű, kerülékes, rövid, 4-ével örvös; szára vézna, legfeljebb arasznyi; termései horgas sertéktől bozontosak. A. Kerner közli az öst. bot. zeit. XX. 329. lapján megyénkből: »Auf thonigem Boden über Wiener-Sandstein in dem Laubwalde südlich von Bonczesd«. Én nem találtam meg Bonczesd erdeiben.

522. **Galium palustre L.** l. c. 105. — *Mocsári Tejzsugorító.*

Levele 1-erű, szálas-lándsás, tompa végű, sápadt fonákú, 4-ével örvös; szára vékonyas, ágas, élein apró tüskéktől érdes; virága fehér, termése meztelen.

Folyók árterein, vízerek és mocsarak mentén Arad körül s a megye egész területén közönséges.

523. **Galium Schultesii Vest** in flora VI. (1821) 530. — *Schultes Tejzsugorító.* — [G. silvaticum Kéry l. c. 18., A. Kerner ö. b. z. XX. 328, — non L.].

Levele 1-erű, széles lándsás élén érdes, fonákán fakó, többnyire 6—7-ével, ritkán 8—9-ével örvös; szára merev, fényes, felálló, sima, négyszegű; virágai fehérek, hajszálkocsánúak tompavégű szirmokkal; virágzata laza, felálló, bogernyős, buga.

Terem hegyvidékeink erdeiben. Zántól Világosig, az egész Maros-mellék hegyein, a Drócsán és Hegyesen, a Kodrún és a Momán, valamint a Kishalmágyi hegyeken. Egyszóval közönséges megyénk egész hegyvidékén s itt a *Galium silvaticum* L-t helyettesíti.

524. **Galium Mollugo** L. spec. (1753) 107 pro parte. — *Puha Tejzsugorító*. — [G. erectum Kéry l. c. 18, — non Huds.].

Levele 1-erű, lándsás vagy hosszúkás, kihegyezett csúcsú, az alsóbbak 8-ával örvösek; szára élesen négyszegletű, alig merev, inkább szanaszétágazó és meghajló; virágai fehérek, vastagabb kocsnúak mint az előbbié, finoman kihegyezett csúcsú szirmokkal; virágzata laza, szanaszétálló buga. A tőalak szára meztelen.

Gyepükön, füves, cserjés helyeken Arad és Uj-Arad körül, valamint a megye egész területén közönséges.

var.) *pubescens* Schrad. Ennek a szára, sőt részben a levelei is puhaszőrűek. Szedtem Kladova völgyének meleg csalitos lejtőin. Megközelítő csak alján szőrös szárú alakokban Paulis és Ménes mellett is láttam.

525. **Galium Transsilvanicum** Schur! en (1866) 283. — *Erdélyi Tejzsugorító*.

Az előbbi fajtól merev, erősen fénylő és egészen sima szára, felálló, teljesen meztelen virágzata és keskenyebb merev levelei különböztetik. Szedtem Ó-Dézna völgyében Zugó mellett gyepük szélén.

526. **Galium Marisense** Simk. Erdély flórája (1886) p. 281. — *Marosi Tejzsugorító*. — [Galium ochroleucum Kit, non Wolf. — Galium flavescens Borb, — non Wierzb. — G. Kitaibelianum Janka! közlem. XII. p. 162, — non Schultes. — G. asparagifolium Kern, — non Boiss.]

Virága hatványsárga, virágzata felálló buga; levelei keskenyszálalak, fényesek, merevedők, tühegyűek, a középsők 8-ával örvös; szára felálló, merevedő, fakószínű, fényes, négyszegű; termései meztelenek.

Napos, sziklás hegylejtőkön termő, a bánági flórát is jellemző növény. Megyénkből e növényt már 1814-ben közölte Kitaibel Ménes környékéről a *Schultes* östr. flor. I. 305. lapján, *Galium ochroleucum* Kit. név alatt. A Maros vidékéhez fűződik tehát első sorban e növény felfedezése és eredeti lelőhelye; innen van, hogy a régibb *Galium ochroleucum* Wolf. miatt a Maros nevét választottam elnevezéséhez.

Bőven szedhető Soborsin Kálváriahegyén és Sólymos várhegyén; gyéribben Kladova völgyének nyílásánál, Paulis és Ménes szőlőhegyein, Világos várhegyén és Muszka szőlői közt. — Pontus-vidéki keleti vonása megyénk flórájának.

527. **Galium verum** L. spec. (1753) 107. — *Valódi Tejzsugorító*.

Virága töménysárga, virágzata felálló tömött buga; levelei keskenyszálalakok, színükön is pelyhesek vagy érdesek, fonákukon pedig bársonyos pelyhűek, 6—12-jével örvösek; termése meztelen.

Kaszálókon s egyéb füves helyeken Arad körül s a megye egész területén közönséges.

§. b.) *Aparine* DC., Boiss. fl. or. III. 47. — *Ragadvány-füvek*. — Egynyári növények, csupa kétivarú virágokkal, ragadványos sertés szárral.

528. *Galium tenuissimum* MB. taur. cauc. I. (1808) 104. — *Vékonyka Ragadványfű*.

Szára vékony vagy arasznyira növe; termő bogernyői hosszúnyelűek, többszörösen szétágazók, végül 2 vagy 3, hosszú hajszerű forma kocsánra oszlók; levelei is kicsinyek; termése meztelen.

Délvidéki növény, mely megyénkben főképp a Marosmellék verőfényes füves, köves hegylejtőin terem. Így Zám, Soborsin, Sólomos, Radna, Paulis, Gyorok, Ménes hegyein. A Hegyes és Drócsa közt levő horpadáson át származott el Nádas és Kresztaménes sülevényes lejtőire is.

529. *Galium divaricatum* Lam. dict. II. (1786) 580. — *Berzedező Ragadványfű*.

Hasonló az előbbihez, de bogernyőinek nyelei rendszeren 3 és rövid kocsánál végződnek.

Terem hasonló helyeken mint az előbbi gyakran annak társaságában. Így Zám, Sólomos, Gyorok, Ménes hegyein; Nádas és Kresztaménes sülevényein; Boros-Sebes mellett a Balháton, Dézna Várhegyének gerinczén, a Merisora alján Grós mellett.

530. *Galium Aparine* L. spec. (1753) 108. — *Valódi Ragadványfű*.

Szára vastag, nagyra növe, kapaszkodó, szanaszét ágazó; kocsánai egyenesek; termése horgas sertéktől bozontos; bogernyői villáságúak. Kisebb alakja, melynek a termései vékonyabb, alig horgas sertécskéekkel vannak ellátva a *Galium infestum* W. K. név alatt lett megkülönböztetve.

Terem gyepükön, cserjés helyeken vetések közt Arad körül s a megye egész területén.

531. *Galium tricornis* With. arrang. ed. II. tom I. (1787) 153. — *Háromszarvú Ragadványfű*.

Szára erős, de 1—2 arasznyinál hosszabbra nem nő és leterülő; bogernyői többnyire háromvirágúak és három termésűek; termőkocsánai íves szarvformán félkörnyire legörbülnek; termései bibircsósak.

Terem vetések közt, parlagokon, ugarokon. Arad mellett a Csála erdő irtásainak szántóin és a Százazér felé; továbbá Kurtics, Ötvenes, Bánkút, Pankota, Magyarád, Szent-Anna vetései közt.

§. c.) *Cruciata* Koch. — *Kásafüvek*. — Egynyári vagy évelő növények; bogernyőik felemás virágúak: a végsővirág kétivarú és termékeny, az oldalsók porzós-egyivarúak és meddők. — Virágaik sárgák.

532. *Galium retrorsum* DC. prodr. IV. (1830) 605. — *Ragadványos Kásafű*.

Szára borzas és hátrafelé irányuló rövidke tüskéktől ragadványos.

Terem mezőkön, kaszálókön, napos szikár hegyoldalakon. Sóllymos Várhegyén, s innen a Radnáig húzódó hegyeken bőven; Paulis, Világos és Muszka szőlőhegyein.

533. *Galium Cruciata* L. spec. (1753) 1052 sub Valantia. — *Keresztes Kásafű.*

Szára egész hosszában berzedt puha szőröktől borzas; bogernyőinek töve murvaktól galléros.

Terem füves-cserjés helyeken, ritkás erdőkben. A Marosmellék erdeiben Aradtól Pécskáig; a Tőzmellék erdeiben Ágyától Boros-Sebesig és a megye egész hegyvidékén.

534. *Galium glabrum* L. spec. (1763) 1491 sub Valantia. — *Meztelen Kásafű.* — [G. vernum Scop.].

Szára meztelen, vagy legalább felsőbb részein meztelen; bogernyői egészen murvátlanok.

Terem hegyvidékeink füves-cserjés helyein, erdei tisztásain, kaszálóin. Így Kladova völgyében és hegyein, Ménes szőlőhegyei közt; Világos és Muszka hegyein, Botvölgyében; Ágris, Aranyág, Kisindia, Butyin, Boros-Sebes, Nyágra, Dézna, Ó-Dézna, Menyháza, Rescsiráta és Halmágy hegyvidékein.

XLII. cs. *Terjékfű-félék.* — *Valerianaceae* DC.

197. **TERJÉKFŰ.** — *Valeriana* L. gen. n. 44.

535. *Valeriana officinalis* L. spec. (1753) 31. — *Macskagyök* *Terjékfű.*

Tőkéje rövid és vagy nem hajt tőhajtást vagy igen rövid az; minden levele szárnyalt, szárnyainak száma 5-től 11-ig változik.

A tőalak levélkéi lándsások, fogazottan fűrészesek. Ez terem Arad vára sáncaiban, a Marosmellék erdeinek vízereinél Aradtól Szemlakig; a Tőzmelléken Ágyától Boros-Sebesig, Boros-Sebes felett a Piliske erdős vagy cserjés horpadásain, a Fehér-Körös és a Töz mellékén, Menyháza felett a Bratkója kaszálón, Ó-Dézna völgyében, Halmágy hegyvidékén, Nadalbesty felett a Kodrun.

Magasabb változatának (*V. exaltata* Mik.) szára 2 méternyire is megnő, levélkéi is szélesebbek, hosszúkás-lándsások, erősebben fűrészesek. Ez terem Ó-Bodrog mellett és Pécska mellett az erdei vizekben és Boros-Sebes mellett a Tőzmelléken.

Kisebb fajtájának a *Valeriana collina* Wallr.-nak a szára 1 méternyinél alacsonyabb, többnyire bőven pelyhes; levélkéi keskenyek, szálas-lándsások és épélűek. Ez terem bőven Arad-vára sáncafalain, valamint a Hollóhegyen Ó-Dézna völgye felett.

198. **GALAMBEGY.** -- **Valerianella** Poll. palat. I. 29.

536. **Valerianella olitoria** L. spec. (1753) 33 pro var. a) *Valerianae* Locustae. — *Saláta Galambbegy.*

Tojás-kerekded termésének nincs koronája; termései összenyomottak és oldal lapjaikon két bordájúak.

Terem kertekben, szántókon, parlag helyeken, Arad körül mindenfelé és a megye egész területén közönséges.

537. **Valerianella carinata** Lois. not. (1810) 149. — *Párkányos Galambbegy.*

Hosszúdad *hasábszerű* termésének nincs koronája; termésének előrsze keskenyebb, ennek széléből merőleges párkánnyal domborodik ki szélesebb hátsó fele.

Hasonló helyeken mint az előbbi, azzal többnyire társasan, Aradon és a megye egész területén közönséges.

538. **Valerianella Morisonii** Spreng. pug. I. (1813) 4. sub *Fedia*. — *Morison Galambbegye.* — [*Fedia dentata* Kéry I. c. 18, — non L.]

Termése domború hátáról tekintve *kúpos*, csúcsán kis zöld koronával, melynek csöve ferdén van elmetszve és hegyes csúcscsal végződik; előlről tekintve párkánnyal szegélyezett bordás lapocska látható e szélesebb aljból csúcsfelé keskenyedő termésén. Nálunk bővebben fordul elő a meztelen termésű vagy csak koronáján szőrösödő alakja, mint az, amelynek a termése egész felületén aprón borzas.

Terem szántókon, parlagokon, csorvás szakadékos helyeken. A meztelen termésűt láttam Arad, Pécska, Mezőhegyes, Medgyes-Bodzás, Bánkút, Erdőhegy, Ágya, Bokszeg, Boros-Jenő, Apatele, Pankota, Kovaszincz, Gyorok, Paulis mellett és a Mokra hegyén. A szőrös termésűt a Mokrán és Ó-Bodrog mellett.

539. **Valerianella dentata** L. spec. (1753) 34 pro var.) d) *Valerianae* Locustae. — *Fogas Galambbegy.* — [*V. rimosa* Bastard].

Tojásdad termése mellső részén egy középső árokba bolthajtásodik, csúcsán zöld, ferdén metszett koronája van, melynek csúcsa hegyes, alja csöves. Megyénkben csak meztelen termésű alakját láttam.

Terem legelőkön, szántókon, parlagokon. Arad mellett a Pernyávi legelőn és a Csálaerdő irtásain, a Gelin pusztán Ötvenes és Kurtics felé, Muszka és Galsa szőlői közt és felett; Pankota Kopaszhegyén és Apatele Mokra hegyén. Utóbbi helyen bőven.

540. **Valerianella mutica** L. spec. (1763) 1676 pro var. η . *Valerianae* Locustae. — *Tompafogú Galambbegy.* — [*Valeriana pumila* Willd. spec. I. 184. — *Valerianella membranacea* Lois.].

Termése tojás-kerekded, elől nagy gödörrel, csúcsán zöld, kinyílt koronával, a melynek csöve, sőt két oldalsó foga is alig látszik, míg hátsó foga kifejlett, hosszúkás csúcsán szélesen, tompán kerekített. Dél-

vidéki faj, mely megyénkben csak a Maros völgyének Alföldre torkolásánál fordul elő; így Paulis napos, szakadékos, marosmenti hegylejtőin és Muszka szőlői felett.

541. *Valerianella coronata* L. spec. (1753) 34 pro var. γ) *Valerianae* Locustae. — *Koronás Galambbegy*.

Tojásdad, szőrös termésének tetején nagy *hártyás*, eres 5—6 árhegyű öblös korona van.

Ez is délvidéki növény és csak Paulis völgyoszorosának verőfényes szakadékos lejtőin fordul elő megyénkben, az előbbi faj társaságában.

† *Centranthus ruber* DC. és *Centranthus augustifolius* DC. kerteink díszvirágai.

XLIII. cs. *Mácsonya-félék*. — *Dipsacaceae* DC.

199. **MÁCSONYA**. — *Dipsacus* L. gen. n. 114.

542. *Dipsacus fullonum* L. α) spec. (1753) 97. — *Gölyakút Mácsonya*. — [*Dipsacus silvestris* Huds.].

Átellenes levelei közül csak az alsóbbak vannak vajú formán összenőve, a felsőbbek ülők, szabadok; levelei épek vagy fűrészések, csaknem meztelenek; virágzatának szálkái egyenesek, gallérja felálló, akkora vagy jóval hosszabb mint a virágzat.

Terem utak mentén, szántók szélein és mesgyéin Aradon s a megye egész területén.

543. *Dipsacus fallax* (*fullonum-laciniatus*) **Simk.** in term. füz. II. (1878) 150. — *Közbűlső Mácsonya*.

Az előbbitől különbözik abban: hogy legfelső levelei is vajúformán vannak összenőve; hogy leveleinek éle vagy nagyozva fogazott és sertésen pillás, vagy pedig mély öblökkel szárnyasan karélyos; hogy levele fonákának erei durvábbak, aprón tüskések. A *Dipsacus laciniatus* L-től pedig különbözik leveleinek gyengébb szárnyaltsága és csekélyebb meze, valamint az által, hogy gallérja vagy legalább annak néhány levele felálló és a virágzatnál hosszabb.

Terem telivér-fajai között helylyel-közzel. Megyénkben csak Boros-Sebes mellett szedtem.

544. *Dipsacus laciniatus* L. spec. (1753) 97. — *Szomjútövis Mácsonya*.

Valamennyi levelének alja vajúformán van összenőve és e vajúkban a légköri csapadék összegyűl, onnan jó ideig el nem párolog; középső szárlevelei szárnyasan hasadtak, élükön sűrű sertepillákkal, hátukon sertékkal és ereiken tüskékkel; virágzatának gallérja elálló s a kifejlett virágzatnál rövidebb levélkékből áll.

Terem utak mentén, szántók szélein, parlagokon Arad körül s a megye egész területén.

545. *Dipsacus pilosus* L. spec. (1753) 97. — *Sertés Mácsonya*. — [D. globosus Kéry l. c. 18. — *Cephalaria pilosa* A. Kerner öbz. XX. 359].

Az előbbi fajok virágzata nagy, hosszas, boglyaforma; ezé aránylag kicsiny, félgömb-forma; virágzatának gallérja alig hosszabb a virágzati pillás murváknál, vagy néha rövidebb is azoknál; középső szárlevelei nyelesek, szélestojásdadok, kihegyezett csúcsúak. Szára erősen sertés, vagy részben tüskés is.

Terem erdők nedves, burjános helyein a mezei és hegyi tájon. — Arad mellett a Csála erdőben az Élővíz-csatorna mentén és a Nimfea-éknél; Kladova, Sólmos és Trójás völgyeiben, Aranyág hegyvidékén az Orlesen és a Vadászlaknál; Nadalbesty, Szuszány és Menyháza erdős, patakos hegyvidékén, valamint Ó-Dézna völgyében.

200. **CEPHALARIA** Schrad. cat. sem. gotting, (1814).

546. *Cephalaria Transsilvanica* L. spec. (1753) 98 sub *Scabiosa*. — *Erdélyi Cephalária*.

Szára méternyi, vagy magasabb, terebélyesen elágazó; fészkei vaj-színvirágúak, sugárzók. Fészekjukkelyei, valamint fészkenek murvái is, törvégűek. Levele szárnyasan hasgatott, többé-kevésbé szőrös.

Terem napos dombok parlagain, szőlők és kertek gyepein, környékén. Paulistól Világosig helyenként bőven, hasonlóan Pankota szőlői közt.

201. **VARFŰ**. — *Trichera* Schrad. (1814) (*Knautia* Coult. dips. 1824).

547. *Trichera arvensis* L. spec. (1753) 99 sub *Scabiosa*. — *Mezei Varfű*. — [*Scabiosa arvensis* Kéry l. c. 20. — *Knautia arvensis* Coult.].

Alsóbb és középső szárlevelei *szárnyaltak*, *nyélbe keskenyedők*, legalább nyelükön és fonákukon bőven pelyhesek; szára tövön vékony sertéktől borzas, feljebb bőven pelyhes. A tőalak virágzata sugárzó, ellenben a kisebb fészkü *var.* *campestris* (Bess.) változat virágzata sugártalan. A tőalak terem kaszálókon, mezőkön, szántók mesgyéin, utak szélein, Arad körül s a megye egész területén. A *mezei (campestris)* Bess) változatot én csak Ötvenes, Mikalaka és Glogovác mellett figyeltem meg.

547/b. *Trichera dumetorum* Heuff! in flora XXXIX. (1856) I. p. 51 sub *Knautia*. — *Csalúti Varfű*.

Alsóbb és középső szárlevelei nyélbe keskenyednek, de *levelei* vagy mind *épek*, vagy csak alsóbb levelei vannak kissé behasgatva. Szára és levelei sertésebbek mint az előbbié, kevésbé pelyhesek; sőt szárának töve bibircsen ülő sertéktől borzas. Tőalakjának szára és levele borzas, sertés:

ellenben a *var.*) *nitidula* *Simk.* fajtájának szára és levelei alig szőrösek vagy egészen is meztelenek és fényesek.

Tőalakját szedtem Menyháza felett a Punkoj hegyen és a Bratkója réten, továbbá a Rescsiráta felett emelkedő mészköves fensíkon és Zám mellett.

Fényes meztelenedő alakját csak Zám mellett figyeltem meg, mégynk határszélén.

548. *Trichera silvatica* *L.* spec. (1762) 142 sub *Scabiosa*. — *Erdei Varrfű.* — [*Scabiosa silvatica* Kéry I. c. 20].

Szára alig pelyhes, de legalább alsó részén bibircsen ülő sertéktől borzas, fészkei alatt is sertés és többnyire mirigyszőrös is. Levelei épek, az alsóbbak keskenyedő vállal, a felsőbbek széles vállal ülők, csaknem összenőttek.

Délvidéki hegységek növénye. A bükk régióján alul alig fordul elő hazánkban. Szedtem a Bratkója réten és a Punkojhegyen Menyháza felett.

202. **SIKKANTYÚ.** — *Succisa M. et K.* deutsch. fl. I. 743.

549. *Succisa pratensis* *Moench* meth. (1794) 489. — *Ördög-harapta Sikkantyú.* — [*Scabiosa Succisa* *L. a.*].

Szára és levele csaknem meztelen, tőlevelei hosszúdadok, nyélbe keskenyedők; termése szőrös; tetején hegyesfogú, hártyás és sertészerű belső koronával; tőkéje rövidke mintegy leharapott, a hatalmasabb mellégyökerek közt rejlő.

Terem hegyvidékek kaszálóin, nedves rétein. Dézna és Ó-Dézna hegyeinek kaszálóin, völgyein, Nadalbesty hegyvidéke patakai mentén, a Bratkója kaszálón, a Punkoj hegy hátán, Menyháza patakai mentén, Rescsiráta felett a mészkő fensíkon a Momáig, Kisindia felett a Kicsórán, Halmágy magasabb vidékén mindenfelé.

550. *Succisa australis* *Wulf.* in Roem. arch. III. (1805) 316 sub *Scabiosa*. — *Taraczkos Sikkantyú.*

Szára és levele meztelen; termése meztelen, tetején tompa fogú meztelen koronával, serte koronája hiján; tőkéje terjedő és taraczkot hajtó.

Terem folyók, patakok, morotvák mellékein. Aradon a Vár körül, a Fehér-Körös mentén a Rovinától a Bokszei tóig; a Töz mellékén Ágya és Boros-Sebes mellett.

203. **SCABIOSA TOURNEF.** inst. tab. 263.

551. *Scabiosa polymorpha* *Baumg.* en. I. (1816) 76 pro var. — *Vajszinű Skabiósa.* — [*S. ochroleuca* *Auct. plur., — non L.*].

Virága vajszin, levelei majd egészen szárnyaltak, majd csak félig-meddig szárnyaltak.

Terem hegyi legelőkön és kaszálókon s az Alföld mezőin, útszélein. Arad mellett a Vár körül; a sík Alföldön Bánkút és Medgyes-Bodzás mellett; a hegyvidéken Soborsin és Trójás völgyeiben, Radnától Világosig és a Mokráig az egész Hegyalján, Ó-Dézna völgyében főképp a Holló hegyen, Nadalbesty körül, a Bratkója kaszálón, Halmágy dombvidékén.

552. *Scabiosa Banatica* W. et K. icones tab. 12 (1800). — *Bán-sági Skabiósa*.

Virága lilaszín, levelei kétszeresen szárnyasan hasgatottak.

Terem hegyvidékeink füves, köves lejtőin. Soborsin mellett a Czukorhegyen, Trójás völgyében, Ó-Dézna völgyében és a Hollóhegyen, Halmágy hegyvidékén.

† *Scabiosa atropurpurea* L. spec. (1753) 100. — *Ördögsem*. — Sötét-veres virágú, sugárzó fészkü kerti dísznövényünk.

XLIV. cs. Fészkesek. — *Compositae* Adans.

Első alcsoport: Csövesvirágúak. (Tubiflorae).

204. PAKÓCZA. — *Eupatorium* L. gen. n. 935.

553. *Eupatorium cannabinum* L. spec. (1753) 838. — *Kenderképű Pakócza*.

Levelei nyelesek, háromhasábúak; hasábjai lándzsások, fűrészkes élűek; száraz helyen ép levelű alakja is előfordul. Sátorozó fészkeinek virágai pirosak vagy fehérek.

Terem folyók, patakok, nedves horpadások és berkek mentén a mezei tájon. Arad mellett a Csála erdőben Ó-Bodrog felé; a Marosmelléken Soborsintól Világosig, Glogováczig; Aranyág patakai és nedves hegylejtői mentén; Kisindia és Butyintól kezdve Kőkaróig; Boros-Sebestől Nadalbestyig, Menyházáig és Rescsirátáig, valamint Halmágy vidékén.

205. ADENOSTYLES CASS. bull. phil. (1816) 198.

554. *Adenostyles Kernerii* Simk. erd. flor. (1886) 297. — *Kerner Adenosziülesze*.

Nyeles levelének lemeze nagy, szélesen szíves, fogas élű, fonákán pókhálósan molyhos. Piros vagy fehér fészkeinek pikkelyei közepüktől csúcsig keskenyebbek, csúcson alig hártásak; egy-egy fészekben 5—6 virág van.

Terem havasalji és magasabb hegyi-tájakon. Megyénkben bőven a Gejna alatt fekvő, sűrűn bükkös Halmágyi hegyhát éjszaki lejtőin, a »*Teurlye*» hegyhát oldalán.

206. **HOMOGYNE CASS.** in Dict. scienc nat. XXI. 412.

555. **Homogyne alpina L.** spec. (1753) 865 sub Tussilagine. — *Havasi Homogíne.*

Kerek tőleveleinek fonáka meztelen vagy szőrösödő; tőkéje terjedő; virágszára 1-fészkü s többnyire leveletlen tőkocsán. Virágai pirosak.

Terem havasok legelőin és sziklás füves helyein. Megyénkben a Gejna csúcsa alatt.

207. **LÓKÖRÖMFŰ.** — **Tussilago L.** gen. n. 952.

556. **Tussilago Farfara L.** spec. (1753) 865. — *Korászó Lökörömfű.*

Egyfészkü tőkocsánainak sárga virága korábban nyílik, mintsem tőleveleit kihajtaná; kifejlett tőleveleinek alakja a lópatának kerületéhez hasonló, csak hogy élén fogas és kissé szegletes.

Terem folyók, patakok, források, vízmosások, árkok mellékén, azok agyagos talaján. Arad mellett a Vár körül és a Csála erdő utainak széléin; a Tőz mellékén Ágyától kezdve Boros-Sebesig; a Csiger mellékén Ternova és Pankotától Drauczig, Ágrisig; a hegyvidéken Világostól Zámig és Nadalbestytől Halmágyig: vagyis az egész hegyvidék völgyeléseiben.

208. **KALAPFŰ.** — **Petasites Tournef.** inst. t. 258.

557. **Petasites officinalis Moench.** meth (1794) 568. — *Nagy Kalapfű.* — Román neve: *Farba mare.* [Tussilago Petasites L., Kéry l. c. 21].

Tőkocsánai erősek, csúcson számos fürtösen álló piros vagy fehéres fészkekkel; későbbben kifejlődő levelei nagyok, zöldek, fonáukon gyengén pókhálósak, élükön egyenetlenül fogasak, kerekded kerületűek.

Terem hegyvidékeink forrásos helyein és patakai mentén. A Maros mellékén Zám, Trójás és Kládova völgyeiben; a Fehér-Körösmelléken Boros-Sebes, Kisindia, Dézna, Ó-Dézna, Menyháza, Ravna, Rescsiráta völgyeiben; a Csiger mentén Aranyág völgyében. Boros-Sebes és Kisindia mellett $\frac{1}{2}$ méternyi átmérőjű leveleket is fejleszt: ez a buja alak *Petasites macrophyllus* Schur néven ösmeretes.

558. **Petasites albus L.** spec. (1753) 866 sub Tussilagine. — *Fehérhátú Kalapfű.*

Fehérmolyhú tőkocsánai gyengébbek, kisebbek, csúcson lazább, kevesebb fészkek; virágai fehérek; levelei aránylag kicsinyek, kerek-szegletesek, fonákon fehér molyhúak.

Bükkös nedvesebb hegyvidékeink növénye. Terem Kisindia felett a Pajsán völgy felső részein és Menyháza felett a Punkojhegy alján.

209. **ARANYFÜRT.** — *Linosyris* DC. prodr. V. 351.

559. *Linosyris vulgaris* Cass. in Less. syn. (1832) 195. — *Köz Aranyfürt.*

Fészkei aransárgák, sátorozón fürtösek; levelei a szár mentén elég sűrűn állók, szálasak, meztelenek.

Terem nápos dombokon és szikár alföldi magaslatokon. Arad mellett a Gelin pusztán és a Szárazér mentén; a Hegyalján Kladova völgyétől Világosig és Muszkáig bőven; továbbá Soborsin és Kujás hegyein.

210. **GEREPCSIN.** — *Aster* L. gen. n. 954.

560. *Aster Tripolium* L. spec. (1753) 872. — *Pozsgás Gerepcsin.*

Szára tövön húsos, felegyenesedő; levele húsos, síma, meztelen vagy pillás élű; fészkei lazán állók, ősszel nyílnak.

Terem alföldi szikes területeinken. Arad mellett a Szárazér mellékein Tornyaiig, Ötvenesig; bőven a Mácsa, Elek, Nagy-Pél, Ágya és Simánd közén elterülő szikeken.

561. *Aster punctatus* W. et K. icones tab. 109 (1802). — *Tűsdeltlevelű Gerepcsin.* — [A. Amellus Kéry l. c. 17, — non L.].

Szárai egyenestálló, szikarak, levele is szikár, lándsás, bőrnemű, pontokkal tűzdelt, meztelen vagy fonákán pelyhesedő.

Terem vakszikes kaszálókon és a hegyvidék alföldi lejtőin. Arad mellett a Csála erdő vízenyős tisztásain, az Élővízcsatorna és a Szárazér mellékein Tornyaiig, Ötvenesig; azután Boros-Jenő vízerei mentén fel a Mokráiig szálonként.

† *Aster Amellus* L. — Feichtinger Sándor közli Sólymosvár és Soborsin köves, bozótos hegyoldalairól (Akad. közlem. X. 77). Én nem találtam meg sem az idézett helyen, sem megyénk egyéb vidékein.

† *Aster laevigatus* Willd. kedvelt kerti *Gerepcsinünk* és mint ilyen helylyel-közzel, így Arad mellett is néha elvadul. *Aster Chinensis* L. vagyis az *Őszirózsza*, kerteink közönséges dísznövénye.

† *Bellis perennis* L. vagyis a *Százszorszép* megyénkben szintén csak kerti növény és mint ilyen helyenként el is vadul, pl. Arad környékén. Az ily elvadult példányok 1—2 év leforgása után nyomtalanul eltűnnek.

211. **STENACTIS CASS.** dict. XXXVII. p. 462.

562. *Stenactis annua* L. spec. (1753) 875 sub *Astere*. — *Egynyári Gerepcsin.* — [Aster annuus Kéry l. c. 17.].

Egynyári növény félméternyinél magasabb szárral, zöld, lándsás, elég sűrűn álló szárlevelekkel, sátorozó fehérvirágú sugárzó fészkekkel.

Megyénkben, manap legalább, csak vendégnek látszik. Kéry Boros-Sebes vidékéről említi; én csak Trójás felett a Fehérkőnek vezető úton leltem belőle egyetlen-egy példányt, erdei tisztás szélén. Többet szorgos keresés mellett sem tudtam vezetőmmel együtt azon a tisztáson és környékén találni.

212. ERIGERON L. gen. n. 951.

563. *Erigeron Canadense* L. spec. (1753) 863. — *Vadseprő*.

Egynyári növény, felsőbb részein sudaran bugás szárral; virágos bugája hosszúkas, sok apró fészke; bugájának ágai és ágacskái fürtösek; virága fehér; sűrűn álló levelei szálaslándsások, borzasok.

Eredeti hazája Amerika, de Európában már két századév előtt meghonosodott és most hazánkszerre is közönséges. Főkép a folyók mellékeit és ártereit szereti, de behatol Aradon is és az egész megyében a kertekbe, a szántóföldek mesgyéire és az utak szegélyeire.

564. *Erigeron acre* L. spec. (1753) 863. — *Bóbitás Erigeron*.

Kétnyári vagy évelő növény; szára fürtösen fészkes, fészkei elvégre majdnem sátorozók; virága piros, szélső fészkevirágai felálló, a köggel egyenlő hosszúak vagy annál valamivel hosszabbak; lándsás levelei, valamint szára is borzasak.

Terem hegyvidékeink hegyi tisztásain, kaszálóin és utainak szélein. Így Kladova völgyétől Kovaszinczig a Hegyalján, Aranyág völgyében és hegyein, Dézna, Ó-Dézna és Menyháza hegyein, Csúcs és Halmágy hegyvidékén.

213. SOLIDAGO L. gen. n. 955.

565. *Solidago Virgaurea* L. spec. (1753) 880. — *Aranyos Szolidágó*.

Szára bugásan ágas, ágai levelesek, csúcson fürtös sárga virágú fészkekkel; szárlevelei széles-lándsások és fűrészesek; tőlevelei tojásdadok.

Terem erdőkben és vágásaikban, cserjés vagy sziklás hegylejtőkön a mezei tájon. Trójás hegyein, Kladova völgyétől Kovaszinczig és Aranyágig; a Hegyes gerinczén; Nadalbesty, Szuszány és Menyháza magasabb hegyein, Rescsiráta felett a mészkőfensíkon s innen a Momáig; Halmágy vidékén.

var) *alpestris* W. et K. icones III. tab. 208 (1812). — *Havasi Szolidágó*. — Ennek a szára nem bugás, nem is oly magas mint a tőalaké, hanem félméternyi vagy csak arasznyi szárának csúcsán fürtösen állanak a sárgavirágú fészkek.

Terem a Gejna csúcsa alatt elég bőven.

† *Solidago Canadensis* L. Amerikai növény, melyet egyoldalra hajló sárga fészke nagy bugája miatt sok kertben természetnek díszül. Azonban ma már elvadulva is több helyen lép fel sereg számra. Így Baraczká és

Paulis közt a Maros füzesében, azután Pécska mellett a Marospart berkeiben fekvő fürdő környékén; végül legbővebben Kis-Jenő mellett a Fehér-Körös füzes, bozótos helyein, hol kilométernyi területeket borít el és sárgít be. — Bőven Gurahoncz mellett is a Fehér-Körös szélein.

214. **TELEKIFŰVE.** — **Telekia Baumg.** en. 149.

566. **Telekia speciosa Schreb.** icones pl. minus cogn. I. (1766) p. 11. tab. VI. sub Bupthalamo. — *Illatos Telekifű.*

Szára kórós, méternyi, sőt 1·6 méternyi magas és erős; levelei zöldek, szíves vállúak, kétszeresen fűrészkes élűek, tojáskerededek, illatosak; sátorozó nagy fészkei még illatosabbak, sárgák, sűgárhozó szélső virágokkal.

Terem hegyvidékeink magasabb, főképen bükkös erdei közt. Sóllymos és Kladova völgyeinek felsőbb részein; bővebben Aranyág völgyében és a Hegyes patakai mentén, Kisindia felsőbb völgyeiben a Kicsóra felé és innen a Drócsáig, Bonczesdig és Gurahonczig, Guravojig; a Fehér-Körös mellékén Acsuvától Halmágyig bőven, honnan Trójás völgyébe is áttérjed, valamint a Gejna felé eső völgyekbe; bőven Nadalbesty hegyvidékén, valamint Déznától kezdve Menyháza fürdőjeig s a Punkojig, Ó-Déznától kezdve pedig Rescsirátaig, Zimbróig és a Moma hegyig.

215. **PEREMÍZS.** — **Inula L.** gen. n. 956.

§. a.) *Leiocarpae.* Termésük meztelen, legfeljebb csúcson egy pár szőrrel.

567. **Inula Helenium L.** spec. (1753) 881. — *Örménygyökér Peremízs.*

Szára erős, 1·5—2 méternyi magas; levelei szárölelők, tojásdadok, fonákon molyhosak; nagy sárga fészkeinek pikkelyei tojásdadok, kifele berzedők. Illatos növény, melyet kertekben is természetnek orvosi hasznáért. Termesztése terjeszthette el nálunk és Európában, mert különben Előázsia jellemző növénye.

Terem folyók és patakok mellékein, szőlők és gyümölcsös kertek közt. Csak a Fehér-Körös és mellék vize a Töz mellékein láttam, itt azonban el van terjedve. A Töz mellékén Ágyától Csermőig, Tamándig és Beélig; a Fehér-Körös mellékén Boros-Jenőtől Halmágyig és Boros-Sebestől Ó-Déznán át Zúgóig.

568. **Inula ensifolia L.** spec. (1753) 883. — *Kardlevelű Peremízs.*

Szára vékony vagy kétarasznyira megnövő, meztelen vagy csúcsa felé szőrösödő; levelei keskenyek, szálasak, hosszúak, párhuzamos erűek. Egy-, ritkább több fészkes növény; fészkepikkelyei keskeny-lándsásak.

Terem szikár vagy sziklás hegyek napos lejtőin. Paulis szőlőhegyeitől Világosig és Muszkáig helyenként bőven; továbbá a Mokrán.

569. **Inula Hausmanni** (ensifolia $\times$ hirta) **Huter** in öst. bot. zeit. 1863 p. 137. — *Hausmann Peremízse*.

Hasonlít az előbbihez, de levele rövidebb, szélesebb, csúcson hirtelen összeszűkülő, fonákon kissé ívesen eres és reczésen erezett; szára és fészekpikkelyei is szőrösebbek. Ha valóban az *Inula ensifolia* és *Inula hirta* korcsfaja, s nem az *Inula ensifolia* L. délvidéki fajtája: akkor Ménes szőlői felett előfordulhat. Innen közlötöte Huter e növényét Borbás Vincze, egyrészt az «Engler botan. Jahrbücher 1887 p. 236; másrészt a «Skofitz öst. bot. zeit. 1887. évi folyama 404-ik lapján. Kerestem Ménes szőlői felett, de nem akadhattam nyomára.

570. **Inula Vrabélyiana** (obvallata $\times$ ensifolia) **A. Kerner** in öst. bot. zeitschr. XVIII. (1868) 297; XXI. 59. — *Vrabélyi Peremízse*.

Szára egyfészű, levele szálalánság, alakra és erezetre a két említett telivér-faj közén eső; fészekpikkelyeinek legalsóbbjai szálalánságak, a felsőbbek hosszúkasak, az *Inula obvallatához* közeledők. — Szára és levele fényes, meztelen vagy meztelenedő.

Terem szikár napos hegylejtőkön telivér fajai közelében; így Világos, Kovaszincz, Györök és Ménes szőlőhegyei felett.

571. **Inula Ménesiensis** (hirta $\times$ obvallata) **Simk.** in öst. bot. zeit. 1889 p. 13. — *Ménesi Peremízse*.

Szára egyfészű, csúcsa felé érdes és kevés sertéjű; szélesebb aljból lánság fészekpikkelyei érdesek és sertésen pillásak; alsóbb levelei megnyúlt hosszúkasak, a felsők czimpásan kerekített válból lánság-hosszúkasak, megannyian emelkedett erűek, érdesek vagy kissé sertésedők.

Terem telivér szülői társaságában Ménes, Györök és Kovaszincz szőlői felett.

572. **Inula obvallata** **Kit.** addit. (1864) p. 73. — *Körülveles Peremízse*. — [*Inula salicina* Kéry l. c. 19; A. Kerner öbz. XXI. 59].

Szára meztelen, fényes, többnyire egyfészű; levelei is meztelenek, fénylők, hosszúdadok, középtájon legszélesebbek, szárnyaltan íves erűek és reczésen erezettek, czimpás vállal száron ülők; fészekpikkelyei hosszúdadok, meztelenek, csak élükön pelyhes szegélyűek.

Az *Inula cordata* Boiss és *Inula salicina* L. fajokat ez helyettesíti nálunk mint ama fajok egyik földrajzi fajtája. Terem csalító helyeken, folyók árterein, napos dombokon, szőlők parlagain — Arad körül a Csála erdő árterei szélein és irtásain helylyel-közzel bőven, a Vár sánczai között és a Szarazér mentén egész Ötvenesig; azután Pécska mellett a Maros-melléken, Ó-Világos és Kovaszincz szőlőtől Kládova völgyéig a Hegyalján bőven; bőven Soborsin és Trójás hegyvidékén is, valamint Boros-Jenő mellett a Mokra hegyen, Boros-Sebes mellett a Lankásságon, Kisindia, Butyin, és Kőkaró hegyoldalain, Jászashely napos, cserjés trachyttuf lejtőin és a Punkoj meg Merisora hegyfők között eső Bratkója kaszálón.

573. *Inula hirta* L. spec. (1753) 883. — *Borzas Peremizs.* — [Inula montana Kéry l. c. 19, — non L.].

Szára, hosszúkás eres levelei és lándsás végű külső fészkepikkelyei rövid, erős sertéktől érdesek, borzasok. Szára majd egyvirágú, majd többvirágú. Ily többvirágú alakok Nyugateurópában is otthonosak: ezért az *Inula hirta* (var) *pleiocephala* Heuff csak esetleges változatnak válik be. Megyénkben is hol egy, hol 3—4 fészktű a szára e növényfajnak.

Terem napos, cserjés dombokon, szőlők közt és azok parlagain, hegyvidékek erdeinek szélein. Paulis szőlőhegyeitől Világosig és Muszkaig az egész Hegyalján; azután Apateleak és Boros-Jenő felett a Mokrahegyen, valamint Butyin és Kisindia közt a meszes hegyháton.

574. *Inula Germanica* L. Ebből csak szálat leltem Ménes szőlői felett. Vadon termett-e ott az út szélén vagy nem, azt nem lehetett pontosan megállapítani. — Feichtinger Sándor az Akad. közlem. X. 78. lapján »Ménes, Gyorok, Radna« hegyoldalairól közli.

§. b.) *Lasiocarpae*. Terméseik sűrűn szőrösek vagy pelyhesek.

575. *Inula Britannica* L. spec. (1753) 882. — *Brit Peremizs.* — [Inula Germanica Kéry l. c. 19, — non L.].

Súgárzó virágai kétakkorák mint a kögvirágok és a szálas fészkepikkelyek; ülő hosszúkás levele czimpás vállú, félig szárölelő, hátán pelyhes vagy pókhálós is; szára rendszeren többfészktű, többé-kevésbé pelyhes vagy e mellett még pókhálós is.

Terem mezőkön, árkok mentén, parlagokon Arad mellett és a megye egész területén.

576. *Inula vulgaris* Lamarck fl. fr. II. (1778) 73 sub Conyza. — *Köz Peremizs.* — [Inula Conyza DC. prodr. V. (1836) 464.].

Szára méternyire is megnőhet; kicsiny sátorozó fészkeinek szélső virágai nem súgárzók, a kögvirágokon túl nem emelkedők. Szára szöszösen molyhosodó, valamint tojásdad-hosszúkás leveleinek fonáka is többé-kevésbé molyhos.

Terem hegyvidékek sziklás és csalitos helyein. Sólymos mellett a Várhegyen, Kladova és Paulis erdős, cserjés hegyhátaiban, Boros-Sebes felett a Piliskén, Butyin és Kisindia közt a mészkő hátaikon, Dézna várhegyén, Menyháza fürdejének hideg forrásai felett egész a Sárlaposig; Nadalbesty felett a Kodru lejtőin, Jószáshely és Guravoj között a trachytuf lejtőkön; Trójás hegyvidékén a Fehérkő felé; Soborsin hegyein.

216. BOLHAFŰ. — Pulicaria Gärt. de fruct. 461.

577. *Pulicaria vulgaris* Gärt. de fruct. II. (1791) 461. — *Köz Bolhafű.*

Vagy arasznyi növényke sátorozó fészkekkel. Levelei hosszúkás-

lándsások, ülők, vállon csaknem kerekítettek; fészkei gyapjasodók, alig kiemelkedő szegélyvirágokkal.

Terem legelőkön, vízálta helyeken, folyók, patakok árterein, aprómarha nyomáson, vízárkok mentén Aradon s a megye egész területén.

578. *Pulicaria dysenterica* L. spec. (1753) 882. sub *Inula*. — *Vérhasmentő Bolhafű*. — [*Inula dysenterica* Kéry l. c. 19.].

Legalább félméternyi jókora növény, sátorozó fészkekkel. Levelei tojás-hosszúdadok, mélyen szíves vállal szárölelők, fonákukon többé-kevésbé molyhosodók; fészkeinek szélső aransárga virágai sугárczók, vagy akkorák mint a fészek átmérője.

Terem folyók, patakok, morotvák árterein, tavak szélein a mezei tájon. — Arad és Uj-Arad mellett a Maros árterein s a Szárazér mentén; Pécska és Glogovác meg Mondorlak mellett a Marosmelléken; Mikalaka és Világos vizenyősein; Bokszeg tavánál, Boros-Sebes, Butyin árkai és vízerei mentén; Boros-Sebestől a Déznapatak mentén bőven Ó-Déznáig és Menyházáig.

217. FARKASFOG. — *Bidens* L. gen. n. 932.

579. *Bidens tripartita* L. spec. (1753) 831. — *Egyenes Farkasfog*.

Fészke egyenest áll, rendszeren sугártalan; levele többnyire háromsallangú, de 5 sallangú és az idétlen szűlötteken ép is lehet; termése rendszeren 2, néha 3—4 szarvú.

Terem árkok, tavak, patakok, folyók mentén Aradon és a megye egész területén.

580. *Bidens cernua* L. spec. (1753) 832. — *Bókoló Farkasfog*.

Fészke nagyobb mint az előbbié és tetején megkonyuló kocsán lefelé hajlik; levelei lándsások, fűrészesek, tövön forradtak; termései ékaljból hosszúkas tojásdadok; rendszeren 4 szarvúak.

Terem morotvák, vizenyős laposok, folyók és patakok mellékein. Arad és Ujarad mellékén a Maros árterein; Világos Vonta mocsaránál, Bokszeg tavánál és Boros-Sebes mellett a Kiskút ármentesített laposán.

† *Galinsoga parviflora* Cav. — Délamerikából bevándorolt növény, mely Arad kertjeiben is előfordul és a Zárai malom kertjének szélein 1884—1885-ben bőven termett.

† *Cacalia sonchifolia* L., *Calliopsis bicolor* Rchb., *Tagetes patula* L. és *Tagetes erecta* L., *Zinnia elegans* Jacq. és *Sarvitalia procumbens* Willd., kerteink megannyi kedvelt díszvirágai.

† *Napraforgót* vagyis az amerikai *Helianthus annuus* L. fajt, olajnövénynek szeltében természetik meggyénk Alföldjén is, — noha ma már a petroleum kiszorítá az olajmécset. — *Csicsókát* vagyis a Linne *Helianthus tuberosus*át csak egyes kertekben láttam Aradon, Pankotán és Boros-Sebesen.

† *Rudbeckia laciniata* L. spec. (1753) 906. — Szabad réten nem láttam ugyan; de feltűnő volt, hogy Dézna egyes kerteinek parlagain bőven termett.

218. *CARPESIUM* L. gen. n. 948.

581. *Carpesium cernuum* L. spec. (1753) 859. — *Bókoló Karpészium*.

Szára levele puhaszőrű; levelei hosszúdad-lapoczkások, nyélbe keskenyedők; fészkei a szár ágainak csúcsain magánosak és bókolók.

Terem árnyas, ritkás erdőkben, vár- és ház-romok körül. Arad mellett a Csála erdőben főképp a Sulyomér táján s onnan Ó-Bodrogig; Soborsin és Trójás hegyein; Sólymos várán és a Sólymosi völgyben, innen a Kladovai völgy felé lejtő hátakon át a Botvölgyéig; elég bőven az Aranyági völgymedenczében; kevés Ó-Dézna völgyében a Hollóhegyen, Ravna völgyében és Menyháza fürdejénél.

219. *FONALFŰ*. — *Filago* L. gen. n. 995.

582. *Filago canescens* Jord. obs. fragm. III. (1846) tab 7. — *Őszülő Fonalfű*. — [Filago Germanica A. Kern. öst. bot. zeit. XXI. 70; Feichtinger akad. közl. X. 80, — non L.].

Szára villásan ágas és levelestől együtt gyapjas-szöszös, fehéreszínű; ágai berzedten vagy egyenest felállók. Gömbölyű fészekcsomói az elágazások hónaljait és csúcsait bőven ellepik; fészekpikkelyei mindig felállók.

Terem sovány mezőkön, köves szikár legelőkön és hegyoldalakon. Arad és Uj-Arad, valamint Pécska és Szemlak mellett a Maros árterein; bővebben Sólymos várán s innen az egész Hegyalján a Mokráig és Borosjenőig; Bokszeg tavánál, Kisindia felett a szikár hegylejtőkön, Boros-Sebes mellett a Czigányhegyen, a Piliskén; Dézna mellett a várhegyen bőven.

583. *Filago arvensis* L. spec. (1753) 856 sub Gnaphalio. — *Parlagi Fonalfű*. — [Gnaphalium arvense L., Kéry l. c. 18].

Szára fürtösen vagy bugásan ágas; fehér gyapjával bevont fészkei 2—7-ével csoportosúlnak az ágak oldalain és végein; fészekpikkelyei a termések érettekor csillagformán szétberzedők.

Terem parlagokon, sovány mezőkön és legelőkön Arad körül s a megye egész területén.

584. *Filago montana* L. spec. (1753) 857 sub Gnaphalio. — *Hegyvidéki fonalfű*.

Bugásan ágas, de villáságú szára és ágai vékonyak, 3—6-ával csoportosuló fészkei is kisebbek mint az előbbi fajoké; fészekcsomói csúcson,

oldalon és hónaljban állók; fészkepikkelyei a termések érettekor csillagformán szétberzedők.

Terem hegyvidékeink napos, szikár hegyoldalain, parlagain. Bőven Sólymos várhegyén és innen Kovaszinczig a Hegyalján; Kisindia kopárló hegyein és Szlatina parlagain; Boros-Sebes mellett a Balhát legelőin, Laáz és Krokna mezőin, Dézna várhegyén.

220. **GYOPÁR.** — **Gnaphalium** L. gen. n. 946.

585. **Gnaphalium silvaticum** L. spec. (1753) 856. — *Erdei Gyopár.*

Szára 1—3 arasznyi magas, szálas-lándsás levelű, csúcsa felé kúposan ágas és ágain sárgás-barna hengerded fészkekkel sűrűn berakott; fészkei fürtösek.

Terem hegyvidékeink erdeiben. Botvölgyétől Zámig, Aranyág hegyeitől a Drócsáig; Nadalbesty, Nyágra és Menyháza hegyeitől Halmágyig egész hegyvidékünkön.

586. **Gnaphalium uliginosum** L. spec. (1753) 856. — *Izap Gyopár.*

Szára fehéres molyhu, rendszeren aljától kezdve terebélyesen ágas; fészkei ágai csúcsán leveles csomókban, barna fészkepikkelyekkel; virágai fehérek.

Terem folyók, tavak, mocsarak árterein a mezei tájon. Arad mellett a Maros árterein Mikalakától és Uj-Aradtól kezdve Pécskáig, Szemlakig; Radna és Soborsin mellett a Marosmelléke és Maros-szigeten; Aranyág hegyvidékének völgyeiben és innen a Csiger mentén Ternováig; Boros-Jenő mellett a Kútér és a Fehér-Körös mellékein és innen Bokszezen át Boros-Sebesig; a Tözmelléken Csermőtől Boros-Sebesig, Grossig, Nyágráig és Nadalbestyig; Dézna pataka mentén Boros-Sebestől Rescsirátaig és Menyházáig; végül Gurahoncz és Halmágy vidékén.

587. **Gnaphalium luteoalbum** L. spec. (1753) 851. — *Sárgásfehér Gyopár.*

Szára csak felső részén ágas; fészkecsomói ágainak csúcsán vannak és levéltelenek; fészkeinek pikkelyei gyapjúkkal együtt sárgás-fehérlők, halvány szalma színűek; gyökere egynyári fehéres karógyökér.

Terem nyirkos, agyagos ártereken, réteken. Arad mellett a Marosmellék árterein a Vártól Mikalakáig; Radna mellett szintén a Marosmelléken és a Sólymosi völgyben.

588. **Gnaphalium dioicum** L. spec. (1753) 850. — *Kétlaki Gyopár.*

Szára csúcsán sátorozó fészkeinek virágai pirosak, rózsaszínűek vagy fehérek; töve indás, évelő; virágai kétlakiak.

Terem hegyvidékeink szárazabb füves lejtőin és erdei tisztásain. Aranyág völgye felett a Hegyes felé helyenként bőven; Gyorok és Ménes szőlői felett; Kisindia felett a Kicsórán; Nadalbesty felett a Kodrún egész

a Bratkoja kaszálóig; Menyháza hegyvidékén a Sárlapason és Punkoj hegy hátain; Halmágy hegyvidékén a Gejna havasalji tájáig.

† *Gnaphalium margaritaceum* L. Helyenként kerti diszvirág.

221. **ÜRÖM.** — *Artemisia* L. gen. n. 945.

589. *Artemisia Absinthium* L. spec. (1753) 848. — *Fehér Üröm.*
— [Absinthium vulgare Kéry I. c. 17].

Szára felálló, bugásan elágazó, levelestől fehérmolyhú; levélgyelei fületlenek; fészkeinek vaczka szőrös. — Élő növény.

Terem utak mentén, parlagokon, temetőben, szőlők közt a mezei tájon Arad körül s a megye egész területén.

† *Artemisia Abrotanum* L. (Istenfa), *Artemisia Dracunculus* L. (Tárkony) és *Artemisia annua* L. jóillatukért, a *Tárkony* konyhai használatáért is, — megyeszerzte termesztett növények.

590. *Artemisia Pontica* L. spec. (1753) 847. — *Bárány Üröm.*

Fehéres fészkeinek vaczka meztelen; szára levelestől együtt fehéres apró molyhú, levelei szálas-sallangúak, kétszeresen fűzöttek; virága vere-ses-sárga, tőkéje terjedő.

Terem árkok mentén, szikes laposokon, szikár dombokon. Arad mellett a Csála erdő irtásain és agyagos, vakszikes tisztásain, Pécska és Szemlak füves szikárain, a Szárazér mellékén Tornyától Kurticsig, Ötvenesig; Világos várhegyén, Muszka és Galsa szélein és szőlőhegyein.

591. *Artemisia scoparia* W. et K. icones tab. 65. (1801). — *Seprő Üröm.*

Gömbded zöldes fészkeinek vaczka meztelen; gyökere egynyári; szára felálló, kórós, sudar bugájú, meztelen vagy levelestől együtt szőrösödő; levele 2—3-szorosan szárnyasan fűzött, elvégre meztelen vagy pedig fiatalon szürkén-selymes.

Terem szikár köves helyeken, így Paulis mellett a Maros szorulatának sziklás lejtőin Kladova völgyéig; Radna és Gyorok köves hegyoldalain.

† *Artemisia campestris* L. Száraz dombokon Soborsin mellett. (Feichtinger ak. közlem. X. 80).

592. *Artemisia vulgaris* L. spec. (1753) 848. — *Fekete Üröm.*

Tojásdad, gyakran szösös-gyapjas fészkeinek vaczka meztelen; gyökere élő; szára csúcsa felé gyapjas pelyhű, fürtösen vagy bugásan ágas; levelei nagyozva szárnyas hasábúak, kétszínűek, színiükön meztelenek, sötétzöldek, fonákon fehérmolyhúak. Száritott levelét illatos tapló gyanánt használják.

Terem megmunkált talajon, parlagokon, utak mentén Arad körül s a megye egész területén.

593. *Artemisia monogyna* W. et K. icones I. (1801) tab. 75, p. 77; Willd. spec. III. (1801) p. 1832. — *Sziki Üröm.*

Tojásdad vagy hengerded fészkeinek vaczka meztelen; gyökere élő; szára és levele fehér-molyhú; virágzata fürtösen bugás, majd felálló, majd bókoló fészkekkel; levelei közül a tőlevelek kétszeresen szárnyaltak, a felsőbb szárlevelek egyszerűen szárnyaltak, szálas rövid sallangúak.

Terem Alföldünk szikein, s azok szürke takarójának egyik főalkotója. Böven a Korhányon Kis-Jenő és Ágya közt, Sikló, Székudvar, Otlaka, Nadab, Simánd, Arad-Szt-Márton, Nagy-Pél szikes szérűin.

222. TANACETUM L. gen. n. 944 emend.

§. a.) *Tanacetosma Fenzl. Varádics.* — Szár bogernyős ágú, sátorozó fészkü; levél szárnyalt.

594. **Tanacetum vulgare L.** spec. (1753) 844. — *Giliszta Varádics.*

Virágai sárgák, fészkei kicsinyek, sugártalanok; levele kétszer-szárnyalt, meztelen vagy pelyhes, fűrészes hasábokkal.

Terem morotvák, folyók, patakok, árkok mentén Arad körül s a megye egész területén.

† *Tanacetum Balsamita L. (Bassamint.)* és *Matricaria Parthenium L. (Nádra Székfü)* illatos és orvosszerűl termesztett kerti növényeink.

† *Chrysanthemum coronarium L. (Aranyvirág); Chrysanthemum indicum L. (Indusvirág); Santolina Chamaecyparissus L. (Cziprusfü):* Aradon s a megye kertjeiben kedvelt kertidíszek.

595. **Tanacetum corymbosum L.** spec. (1753) 890 sub *Chrysanthemo.* — *Sátoros Varádics.* — [*Pyrethrum corymbosum* Auct.]

Fészkei nagyok, fehér kiterülő sugárvirágokkal; szára felálló, végén sátorozó; felső leveleinek sallangjai bevagdaltan fogasok.

Terem hegyvidékeink kaszálóin, füves, cserjés helyein. Világos hegyeitől Zám völgyeig; a Botvölgytől Aranyág s a Hegyes völgyei mentén Kisindiaig és a Drócsáig; Mokra hegyén, Nadalbesty és Menyháza hegyeinek tisztásain.

§. b.) *Leucanthemum Tournef.* — *Papvirág.* — Szár 1 fészkü, ritkán 2—3 fészkü; levél egyszerű, ép vagy egyszerűen bevagdalt.

596. **Tanacetum Leucanthemum L.** spec. (1753) 888 sub *Chrysanthemo.* — *Köz Papvirág.* — [*Pyrethrum alpinum* Kéry l. c. 20, non L.]

Fészkei nagyok, fehér kiterülő sugárvirágokkal; szára felálló, rendszeren ágatlan, 1 fészkü; leveleinek alakja változó: mert levelei vagy visszásan tojásdad hosszúkásak, vagy lapoczkásak, vagy hosszúkásak, élükön pedig durván fűrészesek, vagy bevagdaltan fogasok, vagy csipkések.

Terem kaszálókon, legelőkön, erdők és csalitok szélein Arad körül s a megye egész területén. Hegyvidékeink kaszálói úgy június végétől augusztus elejéig nagy foltokban és sávokban fehérek tőle, valamint más helyen ugyanakkor verhenyesek az *Agrostisok* seregeitől.

223. SZÍKFŰ. — *Matricaria* L. gen. n. 967.

597. *Matricaria inodora* L. fl. suec. (1755) 297. — *Büdös Szikfű*.
— [Pyrethrum inodorum Kéry l. c. 20].

Füve és virága kevés illatú s az is kellemetlen; fészkeinek vaczka belől teli szövetű vagy csak alig van kevés ürege; többszörösen fűzött leveleinek sallangjai fonálformák; termései feketedők.

Terem megmunkált talajon és parlagokon Arad körül s a megye egész területének mezei táján.

598. *Matricaria Chamomilla* L. spec. (1753) 891. — *Kamilla Szikfű*.

Füve és virága átható kellemes illatú; fészkeinek vaczka elvégre nagyon kidomborodik, belül bördős; többszörösen fűzött leveleinek sallangjai száalka csúcsúak és jóval kisebbek mint az előbbi fajé. Termete fél vagy negyedrészt annyi mint az előbbié.

Terem az Alföld szíkes rónáin vetés számra; továbbá városok és falvak libanyomásain, parlagain, utainak szélén, Arad körül s a megye egész területén.

224. PIPITÉR. — *Anthemis* L. gen. n. 790.

§. a.) A fészkek polyvái kihegyezett ép csúcscsal.

599. *Anthemis Cotula* L. spec. (1753) 894. — *Ebkapor Pipitér*.

Fészkeinek sugara fehér, polyvái serteformák, vaczka elvégre kúpos; kétszeresen fűzött leveleinek sallangjai szálasok vagy fonálformák, száalka csúcscsal; termése hengerded botuló, varrancsos.

Terem szántókon, városok és falvak parlagain, szélein, Arad körül s a megye egész területén.

600. *Anthemis arvensis* L. spec. (1753) 894. — *Mezei Pipitér*.
— [Anthemis Haynaldi Janka].

Fészkeinek sugara fehér, polyvái lándsások, vaczka elvégre kúpos; kétszeresen fűzött leveleinek sallangjai lándsások, szálkacsúcscsal; termése 4-szegletű, duzzadt gyűrűforma ránczos koronával. Nedvesebb, hűvösebb hegyvidékeken meztelenebb; szárazabb hegyvidékeken és az Alföldön szőrösebb úgy szára mint levele. Ez utóbbi változata az *Anthemis Haynaldi Janka*.

Terem mezőkön, szántóföldeken, parlagokon, Arad körül s a megye egész területén.

601. *Anthemis macrantha* Heuff. in flora XVI. (1833) I. 362. — *Nagyvirágú Pipitér*.

Nagy fészkeinek sugara fehér, polyvái lándsások, vaczka elvégre félgömbös; levelei fésűsen kétszeresen fűzöttek; szára mereven felálló kevésfészkü.

Terem magasabb hegyvidékeink erdeinek szélein, tisztásain és patakjai mentén. Trójás völgyében, Soborsin mellett a Czukorhegyen, Aranyág völgymedenczében a Hegyesig és Hidegkútig, Nádas és Konop hegyhátain, Menyháza hegyein a Menyházi pataktól a Punkoj hegyen át a Bratkója kaszálóig; Halmágy bükkös hegyein egész a Gejna havasalji tájaig. A bükkös táj egyik jellemzője.

602. *Anthemis tinctoria* L. spec. (1753) 896. — *Festő Pipitér.*

Nagy fészkeinek eresze (sugara) és köge aranysárga, polyvai lándsások, vaczka elvégre félgömbös; levelei kétszeresen fésűsen fűztek; szára mereves felálló, kevés fészkü.

Terem napos dombokon, szőlők parlagain, hegyi kaszálókon. Világos várától Sólomos váráig az egész Hegyalján közönséges; továbbá Soborsin szigetén és hegyein; innen Berzováig és Zámig.

§. b.) A fészek polyvai hártyás és rongyos csúcsúak.

603. *Anthemis montana* L. spec. (1763) 1261. — *Hegyi Pipitér.*
— [*Anthemis saxatilis* Willd; Kit. in *linnaea* XXXII. 378.]

Szára egyfészkü, fészkeinek eresze fehér, köge sárga; levelei szárnyasan fűztek, az alsóbbak 3—6 szárnyúak; polyvainak csúcsa barna, fogasan rongyos; gyökere élő.

Terem szikár kövecses hegyháton Világos várhegyétől kezdve az Öregvilágoson át Muszkáig. Legbővebben az Öregvilágoson. Délibb vidéki növény, mely a Bánság flóráját juttatja eszünkbe.

225. **EGÉRFARK.** — *Achillea* L. gen. n. 971.

604. *Achillea Millefolium* L. spec. (1753) 899. — *Ezersallangú Egérfark.*

Felsőbb levelei hosszúdad szálasak, puha szétberzedő sallangúak, elég széles gerinczűek. Virága fehér vagy gyengén lilásba játszó.

A tőalakot csak a Gejna alján láttam; de annál közönségesebb megyénkben és Arad körül a

var) *collina* Becker in Reichb. fl. germ. exc. III. (1832) 850 pro specie. — *Dombi Egérfark.*

Ennek legalább felsőbb levelei merevedők, keskenyedő gerinczűekkel együtt, sallangjaik vékonykák, felfele állók. — Terem Aradon s a megye egész területén. Némely alakja az *Achillea Millefolium* L. tőalakjához közeledik; más alakjai pedig szárástól, levelestől együtt szőszös gyapjasak. E gyapjasozódó változat a

var) *Pannonica Scheele* pro spec., mely Arad szikár laposain is terem a Szárázér mellékein. Végül a legkeskenyebb és legfinomabban sallangozott levelű fajtája a

var) *setacea* W. et K. pro spec. [A. lanata Kéry I. c. 17.], mely az Alföld szikárain és szíkesein terem s ott korábban is fejlődik ki mint

többi rokon alakjai. Előfordúl ez: Arad mellett a Szarazér környékén, így a Farkasér és a Gelin pusztá szerűin; továbbá a Nyéki és Simándi pusztáktól a Korhányig és Nagy-Pélig.

605. *Achillea distans* W. et K. in Willd. spec. III. (1801), p. 2207. — *Szélesgerinczű Egérfark.*

Levelének szárnyai széles gerinczűek, ezek czimpái is széles közepek, hosszúkások, éles hegyes fűrészfogúak. Levele néha háromszorosan szárnyalt.

Terem magasabb hegyvidékeink erdeinek szélein és tisztásain. Menyháza felett a Punkoj hegyen s innen egyrészt a Bratkója kaszálóig, másrészt Rescsirátáig és annak mészkő fensíkjáig; Kis-Halmágy hegyhátán a Gejna alatt.

606. *Achillea crithmifolia* W. et K. icones (1801) tab. 66 p. 68. — *Kritmumlevelű Egérfark.*

Levelének szárnyai vagy akkora szélesek mint a levélgerincz, más-külömben szálasak, hosszúkások, tompán kerekített csúcsúak, tompa szálás és széles czimpájúak. Fészkei sárgalók.

Déli és keleti vidékek jellemző növényfaja, mely nálunk csak helylyel-közzel fordul elő, napos dombokon és legelőkön. Trójás völgyében bőven a Kirlegata hegyig; Soborsin napos hegyein, Arad mellett néhány tő Ujarad és Zádorlak közt, valamint Ó-Bodrog felé a Csála erdő Marosmellékén. Boros-Sebes mellett a Piliskén bőven, ép úgy Józshely és Pleskucza között és Dézna várhegyén; kevesebb Kisindia hegyein és Ó-Dézna völgyében, hol a Hollóhegyre is föl szállott és Rescsirátáig otthonos.

226. ZERGFÜ. — *Doronicum* L. gen. n. 959.

607. *Doronicum Austriacum* Jacq. fl. aust. II. (1774) tab. 130. — *Oszták Zergefü.*

Szára magas, erős, szőrösödő, többfészkü; virágzaskor tőlevele nincs; szárlevelei többnyire hosszúdadok és hegedűformák, nagyok, szőrösek.

Terem magasabb hegyvidékeink bükkös tájain. Nadalbesty felett a Kodru hegyhátán; innen a Bratkója kaszálón át a Punkojhegy gerinczéig és Menyháza magasabb hegyeiig; Halmágy felett a Gejna havas alatt.

608. *Doronicum Hungaricum* Reichb. fil. icones XVI. (1853—4) p. 34. — *Magyar Zergefü.*

Szára karcsú, többnyire egyfészkü, szőrösödő; tőlevelei virágzaskor is megvannak és azok dagadt tőből eredők, lapoczkások. Szárlevelei lándsások, mindannyian csaknem épélűek.

Terem hegyvidékeink erdős, cserjés helyein, erdei tisztásain a mezei tájon. Így Apatelek és Boros-Jenő felett a Mokrán; Ágris felett a szőlők gyepűin és parlagain, Pankota Kópasz-hegyén, Muszkától Kladováig a

Hegyalja déli erdős éleinek és völgyeinek mellékein; különösen bőven Kladova völgyének kezdetén a keleti oldalon.

609. *Doronicum cordatum* Wulf. in Römer arch. III. (1803—5) 408 sub. Arnica. — *Szívesvállú Zergefű*.

Szára karcsú, csaknem meztelen, szívesvállú tojáskerekded levelekkel; tőlevelei virágzaskor is megvannak, azok nyelesek, kerekdedek, mélyen szíves vállúak, tompafogúak, meztelenek vagy meztelenedők, fényesek.

Terem magasabb hegyvidékeink sziklás bükkös tájain. Kisindia felett a Kicsórán; Ó-Dézna völgyében a Hollóhegyen és a Patrunz-kövén; Menyháza felett a Tejkő mellékein és a Punkojhegy egyéb szakadékos meredekén.

227. **AGGÓFŰ.** — *Senecio* Less. in linn. 1831 p. 239.

§. a.) *Tephroserides* DC. — Levél ép; szárlevelek keskenyedők; a soklevelű fészegallér egyszerű, nincs másodgallérja. Élvelők.

610. *Senecio Fussii* Grisb. iter (1852) 342 sub *Tephroseride*. — *Fuss Aggófűve*.

Fészkei nagyok, egyenlőtlen kocsánokon ernyősek, sárga eresziük kiterülő, a fészek átmérőjénél hosszabb; kórója és megnyúlt, fogas élű leveleinek fonáka gyengén pókhálós; termései meztelenek, tetejükön hosszabb fehér bóbítával.

Terem magasabb hegyvidékeink erdei tisztásain és csalitjaiban. Zám völgye mentén, Nadalbesty felett a Kodrun, Halmágy felett a Gejna alján.

§. b.) *Obaejacae* DC. — Egynyáriak. Szárleveleik többé-kevésbé szárnyasan hasadtak, vállon fülesek; fészegallérjuk alján apró másodgallér is van; fészkeiknek vagy nincs eresze, vagy rövid begöngyölődő fél-szerekből áll az.

611. *Senecio vulgaris* L. spec. (1753) 867. — *Köz Aggófű*.

Bokrosodó szárai arasznyiak, levelestől együtt gyapjasodók, szöszősek, levelei mélyen hasadtak; fészkeinek valamennyi virága csöves, tehát *nincs eresziük*; termései meztelenedők vagy alig kevésbé szőrösödők.

Terem parlagokon, kőfalakon, szántókon, szőlők közt, Arad mellett s a megye egész területén mindenfelé.

612. *Senecio Weylii* Vatke (vernalis $\times$ vulgaris). — *Weyl Aggófűve*.

Az előbbtől abban különbözik, hogy rövid visszagömbülő félszeres virágai is vannak, hogy levelei valamivel meztelenebbek, fészkei kissé nagyobbak.

Terem szőlők parlagain Gyórok felett a két jelzett telivér-faj társaságában.

613. *Senecio silvaticus* L. spec. (1753) 868. — *Erdei Aggófű*.

Fészkei hengeresek, karcsúk, háromszor oly hosszúk mint szélesek; félszer virágai igen rövidek, szára gyengén pókhálós.

Terem szikár erdők szélein s azok vágásain. Aranyág felett a Hegyes erdeinek vágásaiban, Nadalbesty felett a Kodrún, Antalház és Dulcsele közt a Moma csoportjában.

614. **Senecio vernalis W. et K.** icones tab. 24 (1800). — *Tavaszi Aggófű.*

Fészkei csaknem félgömbösek, jókora eresszel, mely vagy akkora, mint a fészek átmérője; szára s levele többé-kevésbé pókhálós.

Terem szőlők parlagain, szántókon, parlag hegyoldalakon. Arad és Uj-Arad körül a Marosmentén kevés; ellenben bőven Kovaszincztól a Hegyalján Radnáig és helylyel-közzel az egész Marosmelléken Zámig. Boros-Sebes mellett a Piliskén.

§. c.) *Jacobaeae DC.* — Kétnyáriak vagy évelők. Leveleik hasadtak, sallangosak vagy félbeszárnyaltak, vagy hegedűformák; fészkeiknek sűgárzó eresze és másodgallérja is van.

615. **Senecio rupestris W. K.** icones (1802) tab. 128. — *Sziklai Aggófű.* — [Senecio incanus Kéry l. c. 20].

Hasonlít a *Tavaszi Aggófűhöz*, de gyökere kétnyári vagy évelő, szára és levelei nagyobbak, zöldelők; fészkeinek eresze rónán kiterülő.

Terem a Gejna felé emelkedő bükkös erdők sziklás helyein egész a havasalji tájig.

616. **Senecio tenuifolius Jacq.** aust. III. (1775) tab. 278. — *Keskenysallangú Aggófű.*

Gyökere évelő; szára méternyi, alig pókhálós; leveleinek sallangjai szálasak, épek, aránylag hosszúak; virágzata nagy, felálló, sátorozó bogernyő.

Terem napos, cserjés dombokon, szőlők gyepűin és parlagain; cserjés szántók mesgyéin, erdei tisztásokon. Soborsin és Trójás hegyein, Kládova völgyétől Világosig az egész Hegyalján, Aranyág völgyében, Mokra szőlői közt és felett; a Tőzmelléken Csermőtől, Tamántól kezdve Boros-Sebesig, Boros-Sebes mellett a szőlők körül bőven, Bokszeg, Buttyin, Kisindiától kezdve a Marosmelléken Pleskuczáig.

617. **Senecio Jacobaea L.** spec. (1753) 870. — *Berzedtsallangú Aggófű.*

Gyökere évelő; szára kisebb mint az előbbié; alsóbb levelei félbeszárnyaltak, a felsőbbek sallangjai lapoczkásak vagy visszásan tojásdadok, fogazottak, berzedezők. Tőalakjának szára és levélfonáka pókhálós, levelei javarészen sallangosak; ellenben a

var.) *barbareaefolius Krocker* fl. silez. II. (1790) 421, fajtájának felső levelei is csak félbeszárnyaltak és nagy végső részük van; alsóbb levelei pedig többnyire nem is szárnyaltak.

Tőalakja terem legelőkön, szántókon, parlagokon, cserjés füves helyeken Arad körül s a megye egész területén; ellenben a

var) *barbareaefolius* (Krocker) csak nedves árnyékos erdőkben és csalitokban fordul elő. Így Arad mellett a Csála erdőben és innen a Marosmellék erdeiben Pécskán túlig, sőt Szemlakig; a Marosmellék hegyvidékén Trójás, Konop, Kladova, Sólomos völgyeiben; a Hegyes alatt az egész Aranyági-völgy árnyas, nyirkos laposain; Alcsill felett a Drócsa éjszaki lejtőin, Kisindia felett a Kicsóra alján, Nadalbesty felett a Kodru patakai mentén; Menyháza patakánál, Halmágy hegyvidékén.

§. d.) *Sarraceni* DC. Évelők, éplevelűek; fészkeiknek nagy sугárzó eresze és másodgallérja van.

618. **Senecio Doria** L. syst. ed. X. p. 1215. — *Kövér Aggófű*.

Szára és levele húsos, utóbbi kövér, bőrszerű; levelei hosszúdadok, száron ülők; fészkei félgömbösek. Ősszel virágzó növény.

Terem folyók, vizek mellékein. Arad mellett az Élővíz-csatorna mentén s attól nyugatra a Százazér mellékein Tornyáig és Szt-Tamásig; azután a Tóköz kaszálóin egész a Marosig és Zádorlakig; Pécska mellett és Lippa fürdejénél.

619. **Senecio nemorensis** L. spec. (1753) 870. — *Csaliti Aggófű*.

Szára kórós, levele fűnemű; felsőbb levelei száron ülők, tojásdad-hosszúkásak; fészkei hengeresek, középszerűek.

Terem hegyvidékeink erdeiben, főképp azok szélein. Aranyág völgyében s a Hegyesen; Kladova völgyének felsőbb részein, Kisindia felett a Kicsórán s innen a Drócsáig; Nadalbesty felett a Kodrun, Menyháza felett a Punkoj alján, Halmágy hegyvidékén.

620. **Senecio Fuchsii** Gmel. bad. III. (1808) 444. — *Fuchs Aggófűve*. — [Senecio sarracenicus L. teste A. Kerner.].

Hasonló az előbbihez, de felsőbb szárlevelei nyélbe keskenyedők, hosszukás-lándsások; fészkei hengeresek és keskenyebbek, ereszüik azonban nagy.

A bükkös felsőbb flóra jellemzője. Terem Menyháza felett a Punkoj hegyen, Ó-Dézna felsőbb völgyében, Rescsiráta körül és innen a mészkő fensíkon a Momáig; Nadalbesty felett a Kodrun, Trójás felett a Fehérkő felé, Halmágy vidéke magasabb bükköseiben a Gejnéig.

621. **Senecio paludosus** L. a) spec. (1753) 870. — *Posvány Aggófű*. — [Cineraria palustris Kéry l. c. 18, — nec alior.].

Gyökere évelő, levele fűnemű ülő, a felsőbbek szálas-lándsások, hosszúak, élesen fűrészesek, szürke hátúak.

Terem posványos vizek mentén. Arad mellett a Vár sáncaiban helyenként; a Tőzmelléken Ágyától Csermőig.

228. LAPTATÖVIS. — Echinops L. gen. n. 999.

622. **Echinops paniculatus** Jacq. Fil. eclog. I. (1811) 72. tab. 49. — *Mirigyes Laptatövis*. — [E. sphaerocephalus Auct., — non L.].

Szára, leveleinek felső színe és fészekpikkelyeinek külsőbbjei mirigyes szőrűek; termésének bóbítája csak tövön van összenöve; levelei szárnyasan sallangosak, fonákukon gyapjasan fehér molyhúak.

Terem erdők, csalitok, berkek, szőlők, utak szélein. Arad és Uj-Arad körül a Marosmelléken, a Csála erdő morotváinál, az Élővízcsatorna mentén, a Vár körül, az Ó-temető szélein; Mikalaka és Glogováczt közt; Világos várán, Pankota szőlői közt; Radna és Sólmos köves, bozótos helyein.

623. *Echinops commutatus* Juratzka zool. bot. ges. VIII. (1858) 17. — *Patakszéli Laptatövis*.

Fészekpikkelyei, szára és levelei mirigytelenek; levelei szélesebb szabásúak, mint az előbbi fajé és fonákukon zöldes-szürkék.

Terem a Fehér-Körös és patakai mentén, valamint azok hegyvidékén. Legmagasabb lelőhelye a Madrizest felett levő hegyhát, mely a Fehér-Körös és a Maros vízválasztója. Innen lefelé Madrizest, Szakács felé, egész a Fehér-Körösig Jósáshely mellett. Jósáshelytől egyrészt Halmágyig, másrészt Boros-Sebesig és Berzáig; továbbá Dézna pataka mentén Bohány hídjánál és Ó-Dézna völgyében helyenként.

229. VASVIRÁG. — *Xeranthemum* L. gen. n. 947.

624. *Xeranthemum annuum* L. a.) (1753) 857. — *Köz Vasvirág*.

Fészkei félgömbösek, gallérjuk meztelen, belső gallérlevelei szíromformák, pirosak, ereszfórmán kiterülők, kétakkorák mint a fészek átmérője.

Terem szikár napos hegyoldalakon, szőlők parlagain és gyepűin Radnától Világosig az egész Hegyalján.

625. *Xeranthemum cylindraceum* Smith. prodr. II. (1813) 172.

Fészkei hengeresek, karcsúbbak; gallérjuk molyhosodó, belső, pirosuló, szíromforma gallérlevelei 1·5-szer akkorák, mint a fészek átmérője.

Terem szikár napos hegyoldalakon, szőlők parlagain. Kladova völgyétől Világosig az egész Hegyalján; Pankota hegyének szőlői közt; a Mokrahegy szikár parlagain; Dézna vérhegyének köves, cserjés legelőin és Kisindia kopár hegyein; Jósáshely és Báltyele közt a Fehér-Körös szorosának meredekein.

230. ASZOTTKÓRÓ. — *Cirsium* Tournf. inst. t. 255.

§. a.) *Levél színe sertéstüskéjű*.

626. *Cirsium lanceolatum* L. spec. (1753) 821 sub *Carduo*. — *Lándsás Aszottkóró*. — [*Carduus spinosus* Kéry l. c. 18, — nec alior.].

Fészke középszerű; gallérjának levelei szabadok, szálasak, hosszú sárgás árhegygyel végződők, ritkán van rajtok némileg pókháló; levelei

keskeny gerinczűek, lándsás-sallangúak, hosszú tövisbe kifutó főérrel, színnön zöldek, fonákukon zöldes-szürkék.

Terem utak szélén, parlagokon, legelőkön, szántók mesgyéin Arad körül s a megye egész területén, helyenként csoportosan és nyügül.

627. *Cirsium Boujarti* Pill. et Mitterp. iter (1783) 143 tab. 13. — *Boujart Aszottkórója*.

Fészke nagy, többnyire 2—3 egy-egy száron; gallérjának levelei pókhálósan összeszőttek, szálosak, csúcsuk felé tüske czafrangúak, csúcson rövid árhegyűek.

Terem Kládova völgyének elején a Radna felé eső szikár dombletőkön; továbbá Világos várhegyén.

628. *Cirsium furiens* Grisb. iter. (1852) 348. — *Szűrő Aszottkóró*.

Fészke nagy, többnyire 2—3 egy-egy száron; gallérjának levelei alig pókhálósak vagy meztelenek, de élükön erős árforma tüskéktől, fésűsen pillásak.

Terem szikár legelőkön, Magyarád, Pankota és Ternova mellékein. — Délvidéki faj az előbbivel együtt.

§. b.) Levél felszíne meztelen vagy sertés; de éle lehet tüskés.

629. *Cirsium palustre* L. spec. (1753) 822 sub Carduo. — *Hegyeri Aszottkóró*.

Fészkei aránylag kicsinyek, pirosak, fürtösek vagy kissé bugásak; virágzata erősen tüskés; fészkek gallérjának alsó levelei igen rövid tüskéjűek, a felsőbbek tüskétlenek; levele szárnyasan hasgatott, lefutó.

Terem magasabb hegyvidékeink vizerei mentén Menyháza felett a patak forrásai felé, Nadalbesty felett a Bratkója laposain, Halmágy hegyvidéke felsőbb patakainál.

630. *Cirsium brachycephalum* Juratzka in zool. bot. ges. VII. (1857) 91. tab. 1. — *Alföldi Aszott*.

Hasonló az előbbihez, de többfészkű, virágzata bugásabb, pókhálósan szürke; fészkegallérjának levelei mind, hosszú sárga tüskével végződnek.

Terem Alföldünk vizerei, sásas nádas erdei mentén. Arad körül a Szárazér mentén és innen Tornyáig meg Ötvenesig; Simánd laposain; Világos mellett a Vonta mocsár szélein.

631. *Cirsium canum* L. mant. I. (1767) 108 sub Carduo. — *Szőke Aszottkóró*.

Fészke középszerű, magános vagy kevés egy-egy száron; levelei épek, ülők, lefutók, tüskésen fogas vagy pillás élűek, fonákukon szőkés molyhosak.

Terem Alföldünk nedves kaszálóin és folyóink mellékein. Arad mellett a Szárazér mellékén Tornyától Ötvenesig; a Marosmelléken Berzova mellett; a Hegyalján Pankota Szodom laposán; Apatelek mellett a Ter-

nova felé húzódó nyirkos szérűkön; Csermő mellett a Tőzmeleken; Boros-Jenőtől Boros-Sebesig és Halmágyig a Fehér-Körös mellékein helylyel-közzel; Ó-Dézna völgyében.

632. *Cirsium arvense* L. spec. (1753) 820 sub Serratula. — *Vetési Aszott.* — [Cardus mollis Kéry l. c. 18, — vix alior.].

Fészke középszerű, levelei épek vagy hasgatottak, szelidebbek vagy nagyon tüskések, de a szárra le nem futók.

Vetéseink közt, szántók parlagain és ugarain termő köznövényünk.

† *Cynara Scolymus* L. spec. (1753) 827. — *Articsóka.* — Nagy és élvezetes fészekvaczkáért konyhakerteinkben több helyt termesztik.

231. BÓGÁCS. — Cardus L. gen. n. 925.

§. a.) Szár sokfészkü, fészkei nagyobbrészt csomósak.

633. *Cardus acanthoides* L. spec. (1753) 821. — *Tövises Bógács.*

Szára terebélyesen ágas, részben csomós, részben magános fészkekkel; szárlevelei lándsások, szárnyasan hasgatottak, fonákukon gyengén pókhálóság vagy meztelenedők és zöldek; fészeknyelei végig tüskészafrangosak.

Terem legelőkön, utak és szántók szélein Arad mellett és a megye egész területén terhes gyom gyanánt.

634. *Cardus crispus* L. spec. (1733) 821. — *Bodros Bógács.*

Szára terebélyesen ágas, ágain csomós fürtös fészkekkel; fészekgallérjának alsóbb levelei rövidek, a felsőbbek fokozatosan hosszabbak; levele széles gerinczű, hosszúkás, élén karélyos és bodros, fonákán fehér-molyhú.

Terem patakok, vízerek, morotvák, nyirkos erdők szélein. Jó talajon 2 méternyi magas példányok is vannak belőle. Arad mellett a Vár körül, az Élőviz-csatorna mentén és az Ó-törökvár posványos szérűin; Uj-Panát mellett a Gyulai tanya árkaival; Konop és Berzova mellett a Maros mellékein; a Fehér-Körös mellékén a Rovina mellett, Boros-Sebes, Butyin és Kisindia laposain, Gurahoncz és Jószáshely nyirkosain; Doncsény és Ó-Dézna patakainak s árkaival szélein.

635. *Cardus Personata* L. spec. (1753) sub Arctio. — *Áltató Bógács.*

Hasonló az előbbihez, de rendszeren köpczősebb. Levelei szélesebbek, alig hasadtak, fehérhátúak; fészkeinek alsó gallérlevelei hosszúak, ívesen felemelkedők.

Terem magasabb hegyvidékeinken, főképen a bükkös tájon. Nadalbesty felett a Kodru forrásos, patakos helyein és a Bratkója kaszálón, Menyháza felett a patak felsőbb mellékein és a Punkojhegy nyirkosain; Ó-Dézna völgyében Zúgótól Rescsirátság.

§. b.) Szár kevés fészkü, fészkei magánosak, többnyire hosszú kocsánúak.

636. **Carduus nutans** L. spec. (1753) 821. — *Bókoló Bógács.*

Fészkei nagyok, magánosak, hosszú kocsánúak, fészkegallérjának levelei szélesek, hátra berzedők, tövis-csúcsúak, meztelenedők.

Terem az Alföld legelőin seregszámra. Arad körül is elég bőven s innen Gyorokig, sőt Paulisig, Világosig, Pankotáig, Aranyág völgyeig és Csermőig; ezektől nyugatnak az Alföldön helyenként sereg számra; továbbá a Fehér-Körös mellékein Boros-Jenőtől Boros-Sebesig, innen a Dézna pataka mentén Ó-Déznaig, sőt a hegyvidék magaslatain túl is Kristyór és Halmagy környékén.

637. **Carduus orthocephalus** (acanthoides $\times$ nutans) Wallr.

Középalak a *Bókoló* és a *Tövíses Bogács* között. Fészkei magánosak vagy alig párosak; nagyobbak mint a *Tövíses Bógácsé*, keskeny lándsás és berzedező gallérlevelűek, sőt alsóbb gallérlevelei hátra is vannak törve; levelei a *Tövíses Bógácséhoz* hasonlóak.

Gyűjtöttem a nevezett telivér fajok között Mikalaka és Uj-Panát között, hol elég számos példány volt belőle az utak szélein; továbbá Bánkút mellett.

638. **Carduus hamulosus** Ehrh. Beitr. VII. (1792) 166. — *Íves-kocsánú Bógács.*

Fészke középszerű, gallérlevelei keskeny-szálasak, csúcsukkal kifelé berzedők; hosszú fészkek kocsánai többé-kevésbé rongyosan gatyásak; leveleinek háta zöld, szőrösödő.

Terem megyénk alföldi részein, főkép a vasutak töltései mentén. — Arad mellett Ötvenes felé a körösvölgyi vasút szélein; Erdőhegy és Simánd mellett szintén a vasutak töltésein; legbővebben azonban Medgyes-Bodzás és Bánhegyes közt a vasúti árkok partjain.

639. **Carduus candicans** W. et K. icones I. tab. 83. (1801). — *Kacsintó Bógács.*

Fészke kisebb mint az előbbié, gallérlevelei egyenest állók, túske-csúcsúak; virágzata karcsúbb, bugásabb; fészkek-kocsánai karcsúbbak és a fészkek felé tisztán fehér-molyhúak; leveleinek fonáka fehér molyhú és pókhálós.

Délvidéki faj. Terem az Alföld szélét határoló verőfényes hegyeljtőinken. Sólymos vár hegyétől Világosig az egész Hegyalján; Apatelek felett a Mokrán; Boros-Sebes felett a Piliskén, Dézna felett a Várhegyen.

232. **FEHÉRHÁTÚTÖVIS.** — Onopordon L. gen. n. 927.

640. **Onopordon Acanthium** L. spec. (1753). 827. — *Köz Fehérhátútövis.*

Levele széles, a száron gatyásan lefutó, pókhálósan fehérvátú, öblösen tüskésélű; fészkei nagyok, magánosak. Egy és két méternyi magas, bugásan ágas, tekintélyes növény.

Terem Alföldünk legelőin, utainak szélein mindenfelé. Arad körül és innen a Marosmelléken Paulisig, Szemplakig; Paulistól kezdve a Hegyalja síkján mindenfelé. Borosjenő és Boros-Sebestől kezdve a nyugati területen.

233. BOJTORJÁN. — *Lappa Tournf.* inst. t. 256.

641. *Lappa officinalis* All. fl. pedem. I. (1785) 145. — *Köz Bojtorján.* — [*Arctium Lappa* Willd.].

Fészkei sátorozók; gallérjok horgas és berzedező levelei meztelenek. Lapuját megszártva taplónak használják.

Terem utak szélén, szántókon, parlagokon Arad körül s a megye egész területén.

642. *Lappa macrosperma* Wallr. — *Nagymagvú Bojtorján.*

Fészkei nagyok, fürtösek; gallérjok levelei berzedezők, kissé pókhálósak; magva nagy, fekete.

Terem hegyvidéki erdeink árnyas utai mentén. Trójás felett a Fehérkő felé; Ó-Dézna völgye felett a Hollóhegy hátain.

643. *Lappa minor* Schkuhr handb. III. (1808) 49 sub Arctio. — *Kisebb Bojtorján.*

Fészkei kisebbek mint az előbbi fajoké és fürtösek; gallérjok meztelen levelű.

Terem parlagokon, utak szélein, Arad körül s a megye egész területén.

644. *Lappa tomentosa* Lam. fl. franc. II. (1778) 37. — *Molyhos Bojtorján.*

Fészkei sátorozók, gallérjok levelei bőven pókhálósak. Terem Arad körül a Csála erdő szélein s innen Pécskáig és Szemplakig; a Fehér-Körös mellékein Boros-Jenőtől Boros-Sebesig.

234. BÁBAKALÁCS. — *Carlina* L. gen. n. 929.

645. *Carlina acaulis* L. spec. (1753) 828. — *Éti Bábakalács.*

Egy fészke; *fészke nagy*, a széles tövises tölevélrózsa közepén ül vagy pedig rövid szárú; gallérjának belső levelei ereszfórmán sugárzók, kemény, lándsás, fehér szirmoknak látszók. Fészkének vaczka ehető, kalarábé ízű.

Terem magasabb hegyvidékeink hegyi kaszálóin. Szártalan tőalakja gyakoribb, de a szárasodó *C. alpina* Jacq. alakja sem ritka. Kisindia felett a Kicsora hátának tisztásain, Ó-Dézna felett a Magura hátán, Menyháza felett a Punkojhegyen s innen a Bratkója kaszálóig, Rescsirata felett a mézskő fensíkon egész a Momáig; Kis-Halmágy hegyhátán a Gejna felé.

646. **Carlina vulgaris L.** spec. (1753) 828. *Aszott Bábakalács.* — [C. intermedia Schur.].

Szára 1—3 arasznyi, rendszeren többfészkü; fészkei hüvelyknyiek, belső gallérlevelek szálasak, sárgás szalmaszínű ereszt formálók. Tőalakjának fészkei rövid sátorra tömörülnek, levelei tojásdadok; ellenben a *C. brevibracteata Andrae* változatnak szára magasabb, kevés fészkü, fészkei megnyúlt ágakon emelkednek; közép és alsóbb szárlevelei hosszúdadok vagy megnyúltan szálas-hosszúdadok.

A tőalak terem napos, szikár dombokon, így Ó-Dézna völgyében, Kisindia dombjain, Kis-Halmágy sovány agyagos hegyhátán.

A karcsúbb *C. brevibracteata (Andrae)* terem erdők szélein és tisztásain. Kladova völgyétől Aranyág hegyvidékeig és Muszkáig a Hegyes csoportjában; Mokra hegyén, Dézna várhegyén, Ó-Dézna hegyein, így a Magurán és Hollóhegyen, Rescsiráta felett a mészkő fensíkon, Menyháza hegyein, a Bratkója kaszálón, Nadalbesty felett a Kodrun, Boros-Sebes felett a Piliskén.

235. ZSOLTINA. — *Serratula L.* gen. n. 924.

647. **Serratula tinctoria L.** spec. (1753) 816. — *Festő Zsoltina.*

Szára sokfészkü, meztelen; fészkei hosszúdadok, piros virágúak, sátorozók; felső szárlevelei tojásdadok, kihegyeztetten-fűrészesek; az alsóbbak félbe-szárnyasok, vagy egészen is szárnyaltak.

Terem erdők szélein és tisztásain, nedvesebb kaszálókon. A Maros-melléken Arad körül a Csála erdő tisztásain s innen Pécskáig; a Szárazér mentén Tornyától Ötvenesig, az Alföld mocsaras helyein Bánkút mellett; a Tőzmelléken Ágyától Csermőig; a hegyvidéken Trójás völgyében, Kladova völgyében s innen a Hegyesig és a Botvölgyéig, Nadalbesty, Menyháza és Kisindia hegyi tisztásain; a Fehér-Körös mellékén Gurahoncztól Halmágyig.

† *Furinea mollis* Reichb. — E növény Feichtinger szerint (Akad. közlem. 83) »köves hegyoldalakon Radnánál« fordulna elő. Manap ott nem terem.

236. SZEKLICZE. — *Carthamus L.* gen. n. 931.

648. **Carthamus lanatus L.** spec. (1753) 830. — *Pókhálószeklicze.* — [Kentrophyllum lanatum Duby.].

Szára és tuskésen hasgatott levelei pókhálószeklicze, azon kívül mirigyszőrösök is; fészkei bugásan sátorozók, sárga virágúak, a levelekhez hasonló gallér murvákkal.

Terem napos, szikár dombokon, árkok partján, sovány alföldi legelőkn. Arad mellett a Pernyávai legelőn, a Vásártér szélein, a Kurticsi út

mentén a vasutak töltésein. Aradtól Szemlakig, Uj-Panátig és Gyorokig bőven; még bővebben Sólymos hegyein, Paulis, Gyorok, Világos, Pankota, Magyarád legelőin, dombjain; továbbá Boros-Jenő, Boros-Sebes és Butyin legelőin és dombjain.

† *Carthamus tinctorius* L. *Sáfrány Szeklicse*. Virága piros. A pór-nép Sáfrány gyanánt termesztí és piros virágait sáfránynak használja. Láttam Ötvenes, Pankota, Simánd, Otlaka, Medgyes-Bodzás konyhakertiben és mezei veteményei közt.

237. CRUPINA CASS. in dict. scienc. nat. 44 p. 39.

649. **Crupina vulgaris** Cass. l. c. — *Köz Krupina*.

Szára felálló, bugásan sokfészkü; fészkei hengeresek, piros virágúak, árhegyű meztelen gallérmurvákkal; termésének fekete bóbitája meszelőforma, akkora vagy hosszabb mint magva; levelei csupa szálás, hosszú sallangokból vannak összefűzve.

Terem szikár napos dombokon, szőlők parlagain. Paulis, Radna, Ménés, Gyorok, Kuvin dombjain és szőlőhegyein; Ó-Dézna völgye felett a Hollóhegyen.

238. CENTAUREA L. gen. n. 984.

§. a.) *Facéa* Fuss. — *Imola*. Gallérmurvák fűneműek, csúcson száraz függelékkal, mely ép, rongyos vagy fésűsen czafrangos.

650. **Centaurea Rocheliana** Heuff. en. (1858) 106 pro var. — *Rochel Imolája*. — [Centaurea Jacea A. Kerner öbz. XXII. 15; Feichtinger ak. közlem. X. 82; Simk. term. füz. IX. 20, — non L.].

Szára végigbarázdált, kissé pókhálós vagy érdes; levele többnyire ép, hosszúdad, fonákán érdes vagy pókhálós; félgömbös fészkeinek gallérmurvái változók, de a felsőbbek mindig szalmaszínűek, széles függelékkel csuklyásan kihátasodók és rongyos élűek. Néha mindenik gallérmurvája barnás szalmaszínű és csak élén rongyos; máskor az alsóbb, sőt középső murvák is szálás sallangokra vannak behasadozva és így félkörben sallangosak.

Terem vízerek mentén, kaszálókon, erdei tisztásokon. Arad mellett a Csála erdőben és innen Pécskáig; a Szárazér mentén Tornyától Ötvenesig, helyenként bőven; Simánd, Otlaka, Nagy-Pél rétein, Kis-Jenő és Ágya közt a Korhányon, Ágyától Csermőig a Tőzmelléken; Mikalaka, Glogovác, Mondorlak mellett a Maros mentén; Kladova, Soborsin és Zám völgyeiben, Halmágy vidékén.

651. **Centaurea nigrescens** Willd. spec. III. (1801) 2288. — *Barnuló Imola*.

Hasonló az előbbihez, de fészkei vékonyabbak, karcsúbbak; fészkek-

pikkelyei is karcsúk, szélesebb lapos függeléküket világosan kinyújtók, függelékük tojásdad háromszegű, élén fésűsen czafrangos.

Terem a Marosmellék árterein. Arad mellett a Sulyomér partján és innen Pécskáig.

652. *Centaurea salicifolia* MB. in Willd. spec. III. (1801) 2283. — *Fűzlevelű Imola*. — [C. *indurata* Janka in flora 1858 p. 444; in *linnaea* XXX. (1859) 584. — C. *nigra* et C. *phrygia* Feichtinger ak. közlem. X. 82, — non L.].

Fészke van akkora mint a *Rochel Imoláé*, de többnyire tojásdad; levele nagyobb, szélesebb mint a *Rochel Imoláé*; szára magas, sokfészkű, csúcsafelé rendszeren pelyhes és molyhosodó; fészkének gallérmurvái leg-alább részben szálás függelékkel végződnek, a melynek csúcsa és czafrangjai hajszaformák. Naposabb, alantabb helyeken levelei szürke-zöldek, fehéreserűek; magasabb, nedvesebb hegyvidékeken egészen zöld a levele.

Keletvidéki faj. Terem hegyvidékeink egész területének kaszálóin, de leszáll a Maros mentén Aradig, a Csiger mellékén Pankotáig, a Tőz-mellékén Csermőig, a Fehér-Körös mentén Bokszegig.

653. *Centaurea Austriaca* Willd. spec. III. (1801) 2283. — *Osztrák Imola*.

Fészke nagyobb mint az előbbieké, félgömbös; fészkegallérjának alsóbb murvai keskenygerinczű, hajsza czafrangú függelékkel; a legfelsőbb három sor széles függelékű. Levele és szára rendszeren zöld, ritka szőröktől szösös; levelének éle ritkás egyenetlen fogazottságú.

Csak magasabb hegyvidékeinken terem az éjszakibb vidékek e növénye. Így a Gejna alatt a Kishalmágyi hegyháton.

654. *Centaurea trichocephala* MB. in Willd. spec. III. (1801) 2286. — *Szőkehajú Imola*.

Fészkei tojásdad-hengeresek, hátrahajló hajsza czafrangú, verhenyes függelékektől egész hajbozonttal körülövezettek; gallérmurváinak lemeze világosan látható a hajbozont között.

Keletvidéki faj. Tőalakja terem Józshely felett a trachyttufos napos hegylejtőkön. Ennek szálások a levelei; ellenben a széles levelű

β) *latifolia* Fisch. et Mey. index sem. petrop. VIII. (1842) p. 4. [Centaurea *stenolepis* A. Kerner öbz. 1872 p. 45] erdős, cserjés helyeken fordul csak elő. Így Kladova völgyében, Paulis, Ménes és Kovaszincz szőlőhegyein, Aranyág völgye felett a Hegyes felé, Ágya erdejében, Kisindia és Józshely mellett.

§. b.) *Cyanus Koch*. — *Búzavirág*. — Gallérmurvák, fűneműek, élük függelék helyett hártás szegélyű, fésűsen fűrészes vagy czafrangos.

655. *Centaurea Cyanus* L. spec. (1753) 911. — *Kék Búzavirág*.

Szára levelestől együtt pókhálósan szösös; fészkei középszerűek, nyulánk ágak csúcsán magánosak, többnyire égkék színű virágúak; gallér-

murvái tojásdad-hosszúkásak, hártyás élük fésűsen pillás; felsőbb szárlevelei szálasak vagy szálas-lándsásak, épek, vagy 1—2 fogúak.

Terem vetések, főkép búzavetések közt s azok mesgyéin és parlagain Arad körül s a megye egész területén.

656. **Centaurea spinulosa** Rochel ban. (1828) 76 fig. 76. [C. Scabiosa A. Kern. öbz. XXII. 117, — non L.]. — *Hegyesmurvájú Búzavirág.*

Szára magas, erős, levelestől együtt pelyhesedő vagy csaknem meztelen; fészkei középszerűek, többnyire nyúlánk ágak csúcsain magánosak; alsóbb gallérmurvái tövisforma csúcsuak; minden levele szárnyalt.

Terem szántókon, mezők utain és burjános helyein, szőlők parlagain, sőt kaszálókon is. Arad körül s a megye egész alföldi részén elterjedt növény; Paulistól Világosig, Ágrisig, Pankotáig és a Mokráig az egész Hegyalja szőlői közt; Boros-Jenőtől Józshelyig, valamint Halmágy mellett a Fehér-Körös mellékein; Menyháza kaszálóin s innen a Bratkójáig.

657. **Centaurea Biebersteinii** DC. prodr. VI. (1837) 583. — *Bieberstein Búzavirága.* — [C. rhenana A. Kerner öbz. XXII. 118, — non Boreau. — *Centaurea tenuiflora* Winkler ap. Janka közlem. XII. 179, — non DC.].

Minden levele szárnyalt és szálas sallangú; szára bugásan sokfészkű, fészkei kisebbszerűek, gallérmurvái is kisebbszerűek; terméseinek bóbítája vagy félakkora mint magva.

Utak szélein, szántókon, legelőkön, parlagokon, napos dombokon, Arad körül s a megye egész területén.

† *Centaurea moschata* L. — *Pézsma Búzavirág.* — Kerteink egyik kedvelt dísznövénye.

§. c.) *Calcitrapa Koch. Sulyomkóró.* — Gallérmurváinak csúcsa porczogós, merev, csaknem ujjasan osztott tövissel végződő.

658. **Centaurea solstitialis** L. spec. (1753) 917. — *Sáfránvirágú Sulyomkóró.*

Virága sárga, fészkeinek tövisei is sárgák; szára s levele pókhálósan szürke molyhú; felsőbb levelei épek, szálas-lándsásak, a száron lefutók, azt gatyássá tevők.

Terem utak, árkok, szántók, legelők parlagain. Arad körül a Maros mentén, azután Kurtics és Tornya felé; bőven a Szemlaki dombháton; kevesebb Ötvenes, Zimánd, Fakert, Uj-Panát, Mikalaka, Glogovác körül; a Hegyalján Paulistól Világosig, Magyarádig, Pankotáig, Ágrisig; a Fehér-Körös mellékén Boros-Jenő mellett.

659. **Centaurea Calcitrapa** L. spec. (1753) 917. — *Valódi Sulyomkóró.*

Virága lilaszín vagy pirosló; minden levele hasgatott, a szárra le nem futó. Terebélyesen elágazó sokfészkű szúrós növény.

Terem legelőkön, szikár dombokon. — Arad és Uj-Arad legelőin több helyt, továbbá Szt-Tamás, Pécska, Szemlak, Uj-Panát, Glogovác körül; a Hegyalja mentén Paulistól Világosig, Pankotáig; az Alföldön Ottlaka mellett; a Fehér-Körös mellékein Boros-Jenő, Boros-Sebes és Butyin legelőin.

Második alcsalád: Liguliflorae DC. — Félsvirágúak.

239. LAPSANA L. gen. n. 919.

660. *Lapsana communis* L. spec. (1753) 811. — *Köz Lapszana.*

Szára felálló, bugásan ágas, kis fészkekkel; virága sárga; levelei tojásdadok vagy tojásdad-hosszúak, hegyesek, fogazottak, nyélbe keskenyedők, a felsőbbek épek, az alsóbbak félbeszárnnyasok. Tőalakjának szára és virágzata meztelen vagy kevéssé szőrösödő. Ez terem erdők irtásain és szélein, gyümölcsökben, bigecsekben, utak és kerítések mentén Arad körül s innen Pécskáig; az egész hegyvidéken és a Fehér-Körös mellékén Bokszeg-Beelig, a Tőzmelléken Csermőig. Változata a

var. *glandulosa* Wierzb. Ennek mirigyos a virágzata. Terem Rescsiráta és Zimbró környékén, különösen a Runk hegyen; Józshely és Báltyle közt a Fehér-Körös szorosának meredekein.

240. APOSERIS NECK. elem. I. 57.

661. *Aposeris foetida* L. spec. (1753) 808 sub Hyoseride. —

Büdos Apózerisz.

Tökéje ferde, leharapott végű; légszára egyfészkü tökocsán; tőlevél rózsájának levelei válluk felé ékformán keskenyedők, élükön agyarosan hasadtak.

Terem magasabb hegyvidékeink árnyas, bükkös erdeiben, így Hal-mágy vidékén a Gejna alatt a bükkösben és a felett.

241. KATTANKÓRÓ. — *Cichorium* L. gen. n. 921.

662. *Cichorium Intybus* L. spec. (1753) 813. — *Mezei Kattankóró.*

Szára felálló, berzedten ágas, sokfészkü; fészkei párosan vagy hárommal a levelek hónaljában, ritkábban magánosak; virága kék; terméseinek bóbítája igen rövid, többszörösen rövidebb mint magva.

Terem legelőkön, parlagokon, utak szélein Arad körül s a megye egész területén.

† *Cichorium Endivia* L. l. c. — Levelei az *Endivia* salátát adják, ezért helyenként termesztik a konyhakertekben.

242. OROSZLÁNFOG. — *Leontodon* L. gen. n. 912.

663. *Leontodon autumnalis* L. spec. (1753) 798. — *Őszi Oroszlánfog.* — *Leontodon autumnale* Kéry l. c. 19, — nec. alior. — [*Crepis perennis* Kéry l. c. 18, nec. alior.]

Gyökere évelő, leharapott végű; szára felálló, karcsú ágú, ágai a fészkek felé vastagodók és pikkelyesek; levelei tőlevelek, többnyire szárnyasan hasgatottak; bóbítájának minden sugara pelyhes.

A tőalak fészkepikkelyei meztelenek vagy fehér szőröktől pelyhesedők. Ez a közönséges Arad s az egész megye legelőin, mezőin, kaszálóin. A var. *Taraxaci* (L.) fajtának fészkei és kocsánjai barna vagy fekete szőröktől borzasok. Ez csak havasi legelőkön terem, így a Gejrán.

664. *Leontodon hispidus* L. spec. (1753) 799. — *Szürkelevelű Oroszlánfog.*

Szára leveletlen, egyfészkü; bóbítájának legkülső sugarai rövidebbek és nem pelyhesek, hanem csak érdesek; hosszúdad-lándsás, élén mélyen fogas *levelei*, valamint gyakran a szára is, *két-három ágú szőröktől szürkék.*

Terem kaszálókon, legelőkön, erdők tisztásain, Arad körül s a megye egész területén.

664/b. *Leontodon Caucasicus* M. B. taur. cauc. II. (1808) 247 sub *Apargia*. — *Kaukazusi Oroszlánfog.* — [L. *Pyrenaicus* A. Kerner öbz. XXII. 151, — non Gouan.]

Virága nagyobb, szára s levele fényes zöld, egyszerű vagy ágas, de hosszú szőröktől borzasodó.

Terem havas vidékeink legelőin, így a Gejrán.

664/c. *Leontodon Danubialis* Jacq. en. (1762) p. 139. — *Dunai Oroszlánfog.* — [L. *hastilis* L.]

Szára és levele meztelen. Terem hegyvidékeink kaszálóin és legelőin. Nyágra és Nadalbesty felett a Kodrún, Menyháza, Rescsiráta, Zimbró, Krokna, Holdmészes hegyvidékein, valamint a Gejrán.

243. PICRIS L. gen. n. 907.

665. *Picris hieracioides* L. spec. (1753) 792. — *Vajfű Pikrisz.*

Szára felálló, sertés, sátorozón vagy ernyősen ágas és többfészkü; levelei sertések, hosszúdad-lándsások, élükön bodrosak vagy öblösen fogasak; virága sárga.

Terem bigecsekben, erdőkben, kaszálókon, parlagokon, Arad körül s a megye egész területén.

244. **BAKSZAKÁL.** — *Tragopogon* L. gen. n. 805.

666. *Tragopogon orientalis* L. spec. (1753) 789. — *Keleti Bakszakál.* — [T. pratensis Kéry I. c. 21, — non L.].

Szára és levele fűzöld, levele néha kunkorodó; fészekkocsánjai a vaczokig vékonyak, fészekgallérja rövidebb mint kiterült aranyhárga virágai.

Terem kaszálókon, mesgyéken, utak mentén Arad körül és a megye egész területén.

667. *Tragopogon major* Jacq. fl. aust. I. tab. 29. — *Vaskosabb Bakszakál.* — [T. campestris Besser.].

Szára és levele szürke-zöld; fészekkocsánjai csúcsuk felé feltűnően megvastagodók; fészekgallérja hosszabb mint halvány-sárgás virágai.

Terem az előbbi társaságában, vagy hasonló helyeken Arad körül s a megye egész területén.

245. **ÁRTIFI.** — *Scorzonera* L. gen. n. 906.

§. a.) *Euscorzonera* DC. Levél ép, termés-kék csúcsa megkeskenyedő.

668. *Scorzonera rosea* W. et K. in Willd. spec. III. (1801) 1502. — *Lilaszín Ártifi.* — [S. purpurea Kéry I. c. 21, — non L.].

Felegyenesedő vagy felálló szárai ágatlanak, alsóbb részükön levelesek, csúcson egyfészekűek; levele keskeny, szálas; virágai lilaszínűek; terméseinek csőre szemölcsösen érdes.

Terem a Gejna havasalji legelőin, — bőven.

669. *Scorzonera glastifolia* Willd. spec. III. (1801) 1499. — *Hegyzett-levelű Ártifi.*

Felálló szára magas, ágas, többfészekű; virágai sárgák; levelei csúcs és vállfelé keskenyedők, csúcsuk erősen, hosszant kihegyezett; felsőbb levelei szálasok, az alsóbbak középtere lándzsás, élen valamennyien épek.

Terem a Mokra szőlői felett, napos, köves hegyoldalokon.

† *Scorzonera Hispanica* L. *Spanyol Ártifi.* Élvezhető gyökeréért egyes konyhakertekben termesztik; így például Mácsán az uradalmi kertben. — Feichtinger szerint (Ak. közlem. X. 84) előfordúlna »Soborsinnál bokros helyeken.«

§. b.) *Podospermum* DC. Levél többnyire szárnyas sallangú; termés-kék csúcs felé el nem keskenyedők.

670. *Scorzonera cana* C. A. Mey. verz. cauc. (1831) p. 62 sub Podospermo. — *Szőke Ártifi.* — [S. laciniata Kéry I. c. 21].

Szára felálló vagy felegyenesedő, kevés ágú, kevés fészekű; fészeknek gallérja többé-kevésbé molyhosodó s ezért szőke; virága sárga. A jobb talajon termő példányok szárlevelei szárnyasan szálas-sallangúak, tőlevelei legalább részben épek, szálasak; a rosszabb talajon termő példányok, kivált letapodás és lerágás vagy lekaszás után gyakran egészen

ép levelűek és kisebb fészkek. Ily kifestzkű alakok főkép a szikes székelyrükön és legelőkön fordulnak elő (*P. canum* var. *microcephalum* Simk. term. füz. IX. 21).

Terem kaszálókon, füves helyeken, legelőkön, Arad körül s a megye egész területének mezei táján.

246. VÉRREHARMATOZÓ. — *Hypochaeris* L.

671. *Hypochaeris radicata* L. spec. (1753) 811. — *Agyaros Vérrelharmatozó.*

Kisebb növény, melynek vékony felálló szára kevés ágú, kevés fészkü és levéltelen; fészkeinek gallérja a virágoknál rövidebb; termései mind csőrösek, bóbítájuknak külső sugarai érdesek, a belsőbbek pelyhesek.

Terem hegyvidékeink nedvesebb kaszálóin és a közelükben levő hegyikaszálókon, a havasalji tájig. Sóllymos völgyében és Várhegyén; Muszka, Magyarád, Ágris, Aranyág hegyein és Pankota környékén; a Tözmelléken Csermőtől Boros-Sebesig, azután Boros-Sebestől, Nyágrától és Nadalbestytól kezdve az egész hegyvidéken a Momáig és Zimbróig; végül Halmágy környékén egész a Gejna alhavasi kúpjáig, valamint Soborsin és Trójás hegyvidékén.

672. *Hypochaeris maculata* L. spec. (1753) 810. — *Valódi Vérrelharmatozó.*

Szára vaskos, merev, magas, — kevés, de nagyfészkü, rendszeren egylevelű; földreterülő tőlevelei hosszúkásak vagy kerülékesek, épek, vérttyekkel harmatozottak, nagyon ritkán petytelenek; termése bóbítájának minden sugara pelyhes.

Terem hegyvidékeink kaszálóin egész a havasalji tájig. — Kladova völgyében és innen Paulis és Ménes hegyein át Világosig, Muszkaig, Aranyág völgyeig; Nadalbesty felett a Kodrun, Menyháza felett a Punkoj hegyen, Rescsiráta felett a mészkőfensíkon a Momáig; Halmágy hegyvidékén a Gejna felé; Soborsin és Trójás magasabb hegyein, sőt a Mokra hegyen is, a hová Aranyág hegyvidékéről kerülhetett.

247. PITYPANG. — *Taraxacum* Hall. helv. I. 23.

673. *Taraxacum serotinum* W. et K. icones II. (1802) tab 119. — *Kései Pitypang.*

Tőlevelei børszerűek, kissé merevek, agyarosan fodros élűek, homályos színűek; bördős tőkocsánjai is fénytelenek; terméseinek bóbítája akkora vagy rövidebb nyelen ül mint a mekkora a magvas rész.

Alföldi és pannoniai faj. Terem a vasút mellékein Medgyes-Bodzás és Bánkút közt, valamint innen Csanádmegye területén Mezőhegyesig.

674. *Taraxacum officinale* Wigg. primit. fl. holsat. (1780) 56. — *Köz Pitypang.* — [Leontodon *Taraxacum* L.]

Agyaros tőleveleinek színe fénylő zöld, szövete hajlékony puha; termésének bőbitáját a magvas résznél hosszabb nyél istápolja.

Tőalakjának gallérmurvái szálalandsásak, belsőbb körük a virágokhoz szorúl, külső körük pongyolán lefityeg. Ez a *Pongyola Pitypang* vagyis a gyermekek *Lánczfüve*, a melynek bördös tőkocsánjaiból lánczot szoktak összefűzni.

Terem legelőkön, kaszálókon, füves helyeken Arad körül s a megye egész területén a havasalji tájig. Virágzás előtt tőleveleit ízletes salátának használják; leveleinek és tőkocsánjának cseppekben kiserkedő fehér tejnedve orvosi hatású, gyomorerősítő.

var. *Taraxacum nigricans* Kit sub Leontod. — *Barnúlófészke Pitypang.* — [Leontodon alpinum Hoppe].

Kövérébb mint az előbbi, fészkeinek gallérja többnyire felálló és barnás zöld. Terem a Gejna alhavasi tájain.

var. *Taraxacum corniculatum* Kitaibel in Schult. öst. flor. (1814) II. 406 sub Leontod. — *Szarvaeskás Pitypang.* — Szára és levele szürke zöld, fészkeinek gallérja többnyire felálló, vagy legalább a felsőbb gallérmurváknak van apró kihajló szarva. Terméseinek csőre és magva is vereses. Terem szikár napos dombokon és az Alföld meleg laposain. Korábban virít mint a tőfaj. Gyorok szőlőhegyeitől kezdve a Hegyalján Muszkáig elég bőven; Apatelek felett a Mokrán, Kisindia szikár hegylejtőin; az Alföld laposain Simándtól és Arad-Szent-Mártontól kezdve Elekig, Nagy-Pélig és a Kisjenő mellett fekvő Korhányig.

var. *Taraxacum leptcephalum* Reichb. germ. exc. (1831) 270. — *Kisfészke Pitypang.* — Terem szikes nedves réteken. Levele keskeny, szára karcsú, húsos, fészke kicsiny, gallérmurvái mind odaszoruló, lándsásak. Arad mellett a Szárazér mentén Tornyától a Gelin pusztáig; Ottlaka és Nagy-Pél közt a Nagy-tavaknál helyenként bőven.

248. APRÓKATTANG. — Chondrilla L. gen. n. 910.

675. *Chondrilla juncea* L. spec. (1753) 796. — *Sárga Aprókattang.*

Szára sudar és elálló ágú; levelei szálalak vagy szálalandsásak, néha fogasak, többnyire épélűek; fészkei keskenyek, hengeresek, virága sárga; szárának töve és alsó része többnyire sertésen szúrós borzas.

Terem úgy a keskenyebb mint a szélesebb levelű alak Arad körül s a megye egész területének mezei táján, utak szélein, parlagokon, gyepekön, szikár dombok lejtőin.

249. **PRENANTHES L.** gen. n. 911.

676. **Prenanthes purpurea L. spec.** (1753) 797. — *Piros Prenanthesz.*

Szára és levele meztelen, alsó levelei hosszúdadok, nyélbe futók; felsőbb levelei lándsások, vállal szárölelők; mindannyian épélűek és szürke zöldek. Bugásan álló fészkeinek virágai pirosak.

A bükkflóra jellemzője. Megyénkben igen ritka. Terem Menyháza felett a Punkoj hegyen és annak árkolásainál a Menyházi-patak felé; továbbá Halmágy hegyvidékén a Gejna felé; Nadalbesty és Szuszány felett a Kodru gerinczein, így a Merisóra tetőn.

250. **SALÁTA.** — **Lactuca Tournf.** inst. t. 267.

677. **Lactuca muralis L. spec.** (1753) 797 sub Prenanthe. — *Köz Saláta.*

Szára csöves, karcsú ágaktól bugás virágzatú, virágai sárgák, fészkei 5 virágúak, kicsinyek, hengeresek; levelei vállfelé keskenyedők, szárnyasan hasadtak vagy félbeszárnyasak, meztelenek.

Terem hegyvidékeink erdeiben, azok irtásain, Világostól kezdve Zámig, a Mokrától és Nadalbestytől kezdve a Gejna aljáig.

678. **Lactuca viminea L. spec.** (1753) 797 sub Prenanthe. — *Tápadólevelű Saláta.*

Szára tömör, szárlevelei szálasak, vállukkal a világosabb színű szárra élénk zöld szallagformán lefutók és azt csíkosan tarkálók.

Terem parlagokon, utak szélein, sziklás hegyoldalakon, Menyháza és Dézna közt (A. Kerner öbz. XXII. 217).

679. **Lactuca saligna L. spec.** (1753) 796. — *Szálas Saláta.*

Hasonló az előbbihez; szárlevelei, legalább a felsőbbek, szálasak, szára sudaran ágas: de levelei le nem futnak a száron.

Terem utak mentén, parlagokon, kaszálókon, Arad körül s a megye egész területén.

680. **Lactuca Scariola L. spec.** (1763) 1119. — *Kompasz Saláta.* — [L. scariola et L. virosa Kéry l. c. 19].

Szára tömör, levelei vállal szárölelők, lemezükkel majdnem merőlegesen felirányulók, többnyire kétoldalt állók és éjszakot meg nyugatot jelzők; leveleinek alakja hosszúdad, váll felé keskenyebb, élén agyaros és tüskésen sertés.

Ez a tőalak terem parlagokon, utak mentén, folyók és vízerek szélein, silány kaszálókon, Arad körül s a megye egész területének mezei táján. Ritkább a

var.) *augustana All.* vagyis az ép levelű, nem agyaros, alakja, mely erdők árnyasabb vizáltta helyein szokott előfordulni. Ez terem Arad körül

a Csála erdőben és innen a Marosmelléken Szemlakig; a Tőzmelléken Ágyától Boros-Sebesig.

681. *Lactuca Chaixii* Vill. prosp. (1779) 33. — *Chaix Salátája*. — [L. sagittata W. et K.].

Szára bördős, magas, sokfészkü; levelei széles-hosszúdadok, nyilas vállúak, épek; virága sárga.

Terem szálas erdők nyiltabb helyein és csalitos erdőirtásokon. — Kladova völgyének hegymellékén Paulisig és Aranyágig; Kovaszincz szőlői közt és felett; Boros-Jenő erdejében a Mokrán Bokszegig.

682. *Lactuca quercina* L. spec. (1753) 795. — *Tölgylevelű Saláta*.

Hasonló az előbbihez, de levelei mélyen, szárnyasan hasgatottak, vagy az alsóbbak agyarosan félbeszárnyaltak.

Terem erdőkben és csalitokban, néha az előbbi társaságában. Kladova völgyének hegymellékén, innen Aranyágig, továbbá a Mokrán Boros-Jenő felett.

† *Lactuca sativa* L. *Éti Saláta*. Róna és bodros levelű számos alakjait étkül termesztik konyhakerteinkben és vetemény szántóinkon.

251. CSORBÁKA. — *Sonchus* L. gen. n. 908.

683. *Sonchus laevis* L. spec. (1753) 794 pro var. *S. oleracei*. — *Szelidebb Csorbáka*. — [S. oleraceus Auct.]

Szárleveleinek éle kihegyeztetten fogas, nem tüskés; fészkei ernyősek, terméseinek bordái tüskésen szemölcsösek.

Tőalakjának levelei szélesen hosszúdadok, fogasak, vagy öblösen fogasak; ellenben a

var. *lacerus* Willd. levelei szárnyasan hasgatottak.

Tőalakja közönséges az egész megyében, Aradon is, parlagokon, megmunkált talajon; ellenben

a var. *lacerus* Willd. ritkább. Ez utóbbi például Arad körül a temetőben, a külvárosi szőlőskertekben és a Hegyalján Kúvin szőlői közt terem.

684. *Sonchus asper* L. spec. (1753) 794 pro var. *S. oleracei*. — *Tüskés Csorbáka*.

Hasonló a termete az előbbiéhez, de leveleinek éle erősen tüskés, termései pedig egész lapjukon símák, nem tüskések, csak gyengén bordásak.

Terem parlagokon, megmunkált talajon Arad körül s a megye egész területének mezei táján.

685. *Sonchus arvensis* L. spec. (1753) 793. — *Mezei Csorbáka*. — [S. palustris Kéry l. c. 21];

Szára magasabb mint az előbbieké, bugásan ágas; leveleinek színe fényeszöld, alakja szélesebb aljból csúcsfelé keskenyedő; termései 5-erűek, az erek közt harántredősek, elvégre feketedők.

Tőalakjának fészekkocsánai és fészekmurvái mirigyszőrösek. Ez ritkább, de Arad mellett is előfordul és nedvesebb helyeken, folyóink mellékein, a megye más helyein is megtalálható.

Közönségesebb azonban nálunk az *Issap Csorbáka* vagyis a *Sonchus uliginosus* MB. taur. cauc. II. (1808) 238. Ennek fészekgallérja és kocsánja meztelen, különben megegyezik a tőalakkal.

Terem e keletibb alak Arad körül s a megye nyirkos területein mindenfelé.

252. CREPIS GÄRTN. de fruct. II. 364.

686. *Crepis rhoeadifolia* MB. taur. cauc. II. (1808) 259. — *Pipacs-levelű Krépisz.*

Szára felálló, ágas, leveles, levelestől együtt durva szőrű; levelei agyarosan szárnyaltak; fészkei virítás előtt bókolók, fészekgallérja serte szőröktől borzas; termései mind csőrösek.

Terem szántókon, parlagokon, utak szélén. Arad körül a Maros és a vasutak mentén, azután Sofronya, Kurtics, Pécska, Szemlak körül; Gyórok és Paulistól Világosig, a Hegyalja parlagain bőven; Radna és Soly mos kopár hegyein, Butyin és Kis-Halmágy utai mentén.

687. *Crepis setosa* Hall. fil. in Roem. arch. (1797) I. pars 2 p. 1. — *Sertés Krépisz.* — [C. agrestis Kéry I. c. 18, — non W. et K. Barkhausia hispida Link; Feichtinger I. c. 84.]

Szára felálló ágas, sátorozó fészkü, gyakran sertés; levelei agyarosan hasadtak vagy fogasak, a felsők nyilas vállúak, épek vagy válluk felett szárnyasan bevagdaltak: fészkei virítás előtt is egyenest állók, fészekgallérja túske sertéktől borzas; termései mind csőrösek.

Terem utakon, szántókon, parlagokon, Arad körül s a megye egész területén.

688. *Crepis pulchra* L. spec. (1753) 806. — *Szép Krépisz.*

Karcsú számos fészkei szárának tetején sátorozók; fészkei és virágzata egészen meztelenek; szárának alsóbb része és keskenyedő vállból hosszúság, agyaros élű, alsóbb levelei mirigyesen, aprón szöszösek; fészekgallérjának levélkéi kicsinyek, tojásdadok, a belső gallérhoz szoruló; termései csörtelenek, a külsőbbek érdesek.

Terem Paulis és Kovaszincz szőlőinek szélein és parlagain; szálanként Arad mellett is az Ó-törökvár felé.

689. *Crepis praemorsa* L. spec. (1753) 801 sub Hieracio. — *Csonkagyökerű Krépisz.*

Szára leveletlen, csúcsán fürtös virágzatú; tőlevelei hosszúdad-viszszástojásdadok, kerekített csúcsúak, vállfelé keskenyedők; termései csörtelenek.

Terem hegyi kaszálókon. Megyénkben ritkaság. Így a Hegyes tisztásain és a Kicsóra teteje alatt levő kaszálókon. — Feichtinger szerint (akad. közlem. X. 85) Soborsin mellett is előfordúl.

690. **Crepis biennis** L. spec. (1753) 807. — *Kétnyári Krépisz.* — [C. biennis var.) banatica Rochel].

Szára leveles, ágas; fészkei sátorozók; gallérlevélkéi belső színükön selymesek, hátukon szőrösök vagy meztelenedők; szárlevelei szélesek, többé-kevésbé agyaras élűek, ülők, félig szárölelők.

Terem kaszálókon, szántók közt, gyümölcsösekben. Arad és Uj-Arad körül a Marosparton, Trójás hegyvidékén, Aranyág völgyének és hegyeinek kaszálóin, Nadalbesty felett a Kodrun, Menyháza és Ó-Dézna kaszálóin, Halmágy hegyvidékén.

691. **Crepis tectorum** L. spec. (1753) 807. — *Parlagi Krépisz.*

Szára leveles, vékonyas; szárlevelei szálasak, behajlott élűek, többnyire nyilas vállúak; fészkegallérja pelyhes.

Egynyári növény. Terem parlagokon, legelőkön, szántókon. Megyénkben aránylag ritka. Arad mellett a buzsáki pusztán és a vasutak mentén itt-ott; Bánkút és Boros-Jenő mellett szintén a vasutak töltésein.

253. **HIERACIUM** L. gen. n. 913.

I. algénusz: *Pilosella Fries* epicr. 9. — *Egérfül.* — Terméseik aprócskák, csúcsuk körül csipkés-fogasok; bóbítájuk szőrei igen vékonyak, egysorosak, csaknem egyenlő hosszúak. Tövük többnyire indát hajt. Egymással könnyen összekorcsosodnak, de nem korcsosodnak össze a másik algénusz, vagyis a *Forrasztófű* fajaival.

692. **Hieracium Pilosella** L. spec. (1753) 800. — *Valódi Egérfülű.* — [H. incanum Kéry l. c. 19, — nec alior.].

Töve leveles indákat, töleveleket és egy vagy több tőkocsánt hajt; tőkocsánai egy-fészkeűek, fészkegallérja odatapadó sűrű fehérmolyhú, virágainak eresze alúl verhenyes, felül sárga; levelei lapoczkásak, fonákon sűrű fehérmolyhúak, élén és felszínén sertések, pillásak.

Terem legelőkön, kaszálókon, erdős, cserjés helyek tisztásain, Arad körül s a megye egész területén, egész a Gejna alhavas tetejéig.

693. **Hieracium auriculaeforme** (Auricula $\times$ Pilosella) Fries nov. (1819); ed. II. (1828) 248. — *Európai Egérfül.*

Hasonlít az előbbihez, de szára többfészkeű, fészkei kisebbek, szára levelei és fészkei kevésbé molyhosak.

Terem hegyi legelőkön és kaszálókon. A Biharhavasokon elég bőven, így a Gejnán is.

694. **Hieracium Hungaricum** (Bauhini $\times$ Pilosella) Simk. erd. flor. 365. — *Magyar Egérfül.*

Ennek is többfészkü a szára, rendszeren 2—3 villás ágon levő fészkekkel. Hasonlít a két előbbihez, főképp a *H. auriculaeformé*-hez: de fészkei kisebbek, kocsánai vékonyabbak és mirigytelenek, levelei rendszeren hosszabbak és keskenyebbek is.

Terem napos, füves helyeken aránylag sok helyt és elég bőven. Sólymos várán bőven és innen Világosig a Hegyalján; Szt-Anna mellett a vasút mellékén; Muszkától, Ágristól Aranyág völgyéig; Mokra hegyén, Csermő mellett, Dézna várhegyén, Menyháza hegyein és Halmágy vidékén.

695. *Hieracium Auricula* L. spec. (1753) 800. — *Füllevelű Egérfül.*

Szára és levele meztelen; szárának csúcsán (ha az nem satnya) bogernyősen sátorozó több fészkek van; fészkekocsánjai és fészkekallérja sűrűn, aprón mirigyszőrösek, virága sárga, levelei hosszúdad-lapoczkásak, aránylag kicsinyek, szürkezőldek; töve terjedő, taraczkot és indát hajtó.

Terem hegyvidékeink völgyeinek és hegylejtőinek füves, nyílt helyein. Magyarád, Pankota, Ágris és Aranyág hegyvidékétől a Hegyesig; innen a Fehér-Körös melléke felé és azontúl Csermőig; Csermőtől keletnek Nadalbesty és Boros-Sebes hegyvidékeig; a Kodrutól, Menyháza hegyeitől és Dézna hegyeitől a Momáig; a Fehér-Körös mellékén Boros-Sebestől és Kisindjától kezdve Halmágyig, illetőleg a Gejnáig.

696. *Hieracium pseudopratense* Uechtr. in Fiek fl. schles. (1881) 262 pro var. *H. floribundi*. — *Félréti Egérfül.*

Töve terjedő és taraczkot hajtó; levelei az indákon és a szár tövéen állók, fonákukon halványzöldek, élükön és főerükön elálló szőrűek, tőlevelei hosszusak, keskenyebb vállból keskenyhosszúdadok; szára sötétzöld, borzas, csúcsán rövid, de sokfészkü sátorozó bogernyővel; kocsánjai és fészkekallérja borzasak és bőven mirigyszőrösek; virágai sárgák, fészkei középszerűek.

Terem hegyvidéki völgyeink kaszálóin a *Hieracium pratense* Tausch és *Hieracium Bauhini* Schult. társaságában, a melyek összealakulásából keletkezett. Félvér faj tehát. Gyűjtöttem Aranyág völgyének és Ó-Dézna völgyeinek kaszálóin. Mindkét helyen elég bőven volt található.

697. *Hieracium pratense* Tausch. in flora XI. (1828) erg. bl. 56. — *Réti Egérfül.* — [H. villosum Kéry l. c. 19, — non alior.]

Külömbözik az előbbitől abban, hogy tőlevelei szélesebbek — szélesen hosszúkásak, színén-fonákon zöldek, végálló virágzatának fészkei rövidebb kocsánúak s ezért tömötten állók; szára erősen borzas és a virágzat alatt is mirigyos; indái nincsenek, de tőkéje hosszant terjedő és néha-néha taraczkokat hajtó.

Terem hegyvidékeink kaszálóinak laposabb nedvesebb helyein, erdők nedvesein, hegyvidéki mocsarak, berkek mentén. A Marosmelléken Berzova és Trójás mellett; Aranyág völgyében a réti kaszálón, Ó-Dézna völgye mentén helyenként, Menyháza felett a Sárlapos szélein.

698. *Hieracium aurantiacum* L. spec. (1753) 801. — *Pirosvirágú Egérfül*. — [H. alpinum Kéry l. c. 19, — non aliorum].

Borzas sötétzöld szára csúcsa felé bőven mirigyes, csúcsán több sűrűn álló fészekkel; *virágai sötét pirosak*; levelei hosszúdadok, élen és főeren borzasok; töve hosszantterjedő

Terem a Biharhavasok havasalji erdeinek és tisztásainak gypes helyein, így a Gejna kúpja alatt.

699. *Hieracium Bauhini* Schult. obs bot. (1809) 164. *Bauhin Egérfül*.

Tőkéje rövid és elég vastag, töve borzas indákat hajtó; szára levele zöld, többé-kevésbé borzas; virágzata sokfészekű, karcsúágú, sátorozó bogernyő; fészkei aránylag kicsinyek, hengeresek, borzas gallérúak, mirigyes kocsánúak.

Terem legelőkön, kaszálókon, füves, cserjés helyeken, Arad körül és megye szerte.

700. *Hieracium poliotrichum* Wimm. et Grab. fl. schles. (1841) 443. — *Borzas Egérfül*.

Tőkéje rövid, se indát, se taraczkot nem hajt, hanem csak tőlevelet és magános szárat; szára borzas, gyengén-zöld; levelei hosszúkásak, borzasak, elég nagyok, majdnem épélűek, zavaros zöldek, fonákon sápadtabbak; virágzata tömötten sokfészekű, fészkei aránylag kicsinyek, borzas gallérúak, mirigytelenek.

Terem naposabb füves hegyvidékeink legelőin, tisztásain, kaszálóin. Kúvin, Világos, Muszka, Galsa hegyein itt-ott; Aranyág felett a Hegyes tisztásain; Apatelek felett a Mokrán.

701. *Hieracium echioides* Lumn. fl. poson. (1791) p. 348. — *Tűskeszőrű Egérfül*.

Szára, levele, valamint végálló többfészekű elég tömött virágzata, szürke és sertésszőrű; levelei szálalandsásak; tőkéje rövid, elég vastag, sem indát, sem taraczkot nem hajt.

Terem a Hegyalja napos, szikár hegylejtőin, Sólymos várától Világosig és Muszkáig, — de csak szálanként.

II. algénusz: *Archieracium Fries* l. c. 6, 42. — *Forrasztófű*. — Terméseik legalább kétszer akkorák, mint az előbbi algénusz fajaié, csúcsuk körül síma gyűrűforma peremük van, bóbítájuk kétsoros és merev szőrű, egyenetlen hosszú szőrökkel. Tövük indát sohasem hajt; száruk többnyire leveles.

702. *Hieracium silvaticum* L. spec. (1753) 803 pro var. — *Erdei Forrasztófű*.

Levelei tőlevelek, szára csaknem levéltelen, legfeljebb 1—2 levelű; bogernyős sátorozó virágzata és fészekgallérjai mirigyszőrűek; fészekgallérja zöldebb, mint szürkés elég karcsú kocsánjai.

Terem nedvesebb hegyvidékeink erdeiben, azok tisztásain és irtásain. Aranyág felett a Hegyes mellékein; Kisindia felett a Kicsórán s innen a Drócsáig; Nadalbesty felett a Kodru hegyein; Kis-Halmágy felett a Gejnáról leereszkedő hátakon.

703. *Hieracium autumnale* **Grisb.** comm. hier. (1852) p. 53. — *Őszi Forrasztófű.* — [H. tenuifolium et H. borcale A. Kerner! öbz. XXII. 355, 356, — non alior].

Virágzó korában, nyár végén és ősszel, csak szára leveles, tőlevelei nincsenek; szárlevelei félig szárölelők, szélesebb vagy keskenyebb tojásdadok, merevedők, fonákuk főerén szőrösek; bogernyős sokfészekű virágzata mirigytelen, az egyes fészkek gallérjai barnazöldek, alig pelyhesedők, tövön néhány elálló murvával; szára merev. Fialat szára megcsípve tejnedvet izzad.

Terem hegyvidékeink erdős, cserjés helyein a mezei és hegyi tájon. Sólymos völgyében, Kládova hegyein, innen Kovaszinczig a hegyhátakon; azután Aranyág völgye felett a Hegyesig, Dézna és Ó-Dézna, Nadalbesty és Menyháza hegyein, valamint Ágya erdejében.

704. *Hieracium serotinum* **Host.** fl. aust. II. (1831) 419. — *Kései Forrasztófű.* — [H. umbellatum Auct. Hung, — non L.].

Virágzó korában, nyár végén és ősszel csak szára leveles, tőlevelei nincsenek; szárlevelei vállon megkeskenyedők vagy rövidke nyelűek, alakjuk hosszúkás, néha lándsás; virágzata sátorozó, ritkán félig-meddig ernyős, mirigytelen; fészkegallérja csillagos szőrű, mellék alsó murvai is felállók.

Terem hegyvidékeink cserjés, füves helyein, erdei tisztásain, napos dombjain. A Hegyalján Kládova völgyétől Kovaszincz hegyvidékeig; azután Aranyág völgyében; Nadalbesty, Dézna, Ó-Dézna, Menyháza, Rescsiráta, Dulcsele egész hegyvidékén, Jószáshely és Halmágy hegyein.

XLV. cs. Ambrosia-félék. — Ambrosiaceae Link.

254. **XANTHIUM** L. gen. n. 1056.

705. *Xanthium strumarium* L. spec. (1753) 987. — *Disznóbojtorján.* — [Apró-Bojtorján. — Deákmogyoró.].

Szára tövistelen, levelei szélesek, vállon szívesek, élen gyengén karélyosak; termései tüskések, petédedek, tüskéik csúcsa horgas.

Terem parlagokon, utak és kerítések mentén Arad körül s a megye egész területén.

706. *Xanthium spinosum* L. spec. (1753) 987. — *Szerbiövis.*

Szára, háromágú árforma szúrós sárga tövisekkel fegyverzett; hosszúkás karajos levelei ékformán keskenyednek nyelükbe; termései nagyon tüskések, kisebbek mint az előbbié, tüskéik csúcsa horgas. Déleuropai növénynek tartják és valószínű is, hogy némely jellemvonásait már Euró-

pában szerezte. — Megyénkben 1839-ig ösmeretlen volt (Kéry l. c. 21). Azután csakhamar terjedni kezdett és főkép a szabadságharcz idején lett elterjesztve. Manap Arad körül s a megye egész területének parlagain közönséges. Főkép utak, kutak mellékén és az Alföld legelőin nyomja, szikáritja a talajt. Törvény parancsolja irtását. Irtják is, de mikor? Akkor, a mikor már megérett a magva. Azt hiszik, hogy ha a gyökerét kivágják, hát elpusztúl a növény. Az el is pusztúl, a melyet kivágnak, csakhogy elpusztúlna akkor is, ha ki nem vágnák: mert a Szerbtövis gyökere egyynyári, azaz tavasszal kezd a magból kibontakozni és őszre szárástól együtt kiszárad, kivész. Irtását okszerűen úgy eszközölhetjük: ha magvának érlelése előtt, tehát már júniusban szedetjük ki tövestül, és garmadákba rakva vagy eltemetjük, vagy elégetjük.

XLVI. cs. Csengetyűke-félék. — Campanulaceae Juss.

255. **CSENGETYŰKE.** — *Campanula* L. gen. n. 218.

Sectio: **A. Campanulastra** Nym. consp. 476. — Bibejük 3 van, tokjuk háromüregű, tövön kovadó.

a) *Appendiculatae*: Csészéjük felálló hasábjai közt, megannyi hátrahajló hasáb vagy fog van.

707. **Campanula Sibirica** L. spec. (1753) 167. *Szibériai Csengetyűke.*

Szára merevedő, aprón szőrös, csaknem hengerded, alig karczolt; tő- és alsóbb levelei lapoczkásak, keskenyedő vállal ülők, rendesen habos élűek; virágai kocsánosak, a szár vége felé bugásak. Virítás előtt szára és levele ha leszakítjuk, bőven tejel.

Terem Alföldünk napos, szikár helyein. Bánkút és Medgyes-Bodzás mellett a vasút mentén.

708. **Campanula Grosseki** Heuff. in flora XVI. (1833) 353. — *Grossek Csengetyűkéje.*

Szára merev, szegletes, rövid szétszórt, de erős sertéjű; tőlevelei és alsóbb szárlevelei nyelesek, szívesen tojásdad lemezűek; virágzati tengelye a szár egyenes folytatása és kevés ágú; virágai a murváskodó levelek hónaljából eredők, 1—4-ével állók és szakgatott egyoldalú, fürtszerű virágzatot formálók.

Terem szikár, napos hegyoldalakon és cserjéseikben. Soborsin mellett bőven a Czukorhegyen és innen Zámig.

b) *Exappendiculatae*: Csészéjük hasábjai, fogai mind felállók.

709. **Campanula Cervicaria** L. spec. (1753) 167. — *Vállas Csengetyűke.*

Szára és levele sertésborzas; virágai csomósak, csomói a szár csúcán és az alatt a murváskodó levelek hónaljában; alsóbb szárlevelei szálaslándsásak, keskenyedő vállal ülők.

Terem hegyvidékeink füves, napos lejtőin, kaszálóin. Kladova völgyétől Világosig az egész Hegyalján, főkép Gyorok és Kovaszincz közt bőven; Aranyág felett az Orleshegy irtásain; Apatelek és Boros-Jenő felett a Mokrán; Nadalbesty felett a Kodru lejtőin és a Bratkója kaszálón; Halmágy dombjain.

710. **Campanula glomerata** L. spec. (1753) 166. — *Csomós Csengetyűke.*

Szára és levele meztelen vagy borzas-szőrű; virágcsomói a szár csúcsán és azalatt a murváskodó levelek hónaljában; alsóbb szárlevelei nyelesek, lemezük válla kerekített; a tőlevelek lemeze tojásdad vagy tojásdad-lándzsás, szíves vagy kerekített vállú.

Terem cserjés, füves helyeken, erdei és hegyi kaszálókon. Arad mellett a Csála erdőben, Trójás hegyvidéke kaszálóin bőven, Kladova völgyétől egyrészt a Hegyesig, másrészt a Hegyalján Világosig, Muszáig; Boros-Jenő felett a Mokrán s innen Bokszegig; a Tőz melléken Ágyától Csermőig, Boros-Sebesig; Nadalbesty felett a Kodrun és a Bratkója kaszálón; Dézna várhegyén, Ó-Dézna völgyében és annak hegyein Rescsirátáig; Menyháza hegyi kaszálóin, Halmágy dombjain.

711. **Campanula macrostachya** Kit. in Willd. enum. (1809) I. 213. — *Nagyfűszerű Csengetyűke.*

Szára levele sertés-borzas; virágcsomói kicsinyek, sűrűn füzéresen sorakozók; tőlevelei keskenyedő vállból hosszúkás-lapoczkásak, középső és alsóbb szárlevelei széles vállal ülők, hosszúkásak.

Terem a Hegyalja parlag szőlőiben és azok felett a napos kaszálókon. Egyike a Hegyalja legérdekesebb délvidéki növényeinek. Kladova völgyétől Paulis, Gyorok, Kovaszincz, Világos szőlőin át Muszáig, valamint Apatelek felett a Mokrán.

712. **Campanula Trachelium** L. spec. (1753) 166. — *Csalánlevelű Csengetyűke.*

Virágai kocsánosak, a felsőbb murváskodó levelek hónaljában magánosak, vagy a szár csúcsán és egyes rövid oldalágacsákön fürtösek; szára éles szegletű, ritka sertéjű, verhenyes; alsóbb levelei nyelesek, lemezük szíves vállú, tojásdad, csúcsa felé kinyúló, élén egyenetlenül kétszeresen, tompán fűrészkes; mindkét lapján zöld, többé-kevésbé aprón sertés.

Terem erdők, csalikok nyiltabb füves helyein a mezei tájon. Arad mellett a Nimféa-ér mentén itt-ott; Trójás hegyvidékén, Aranyág hegyein, Ágris és Világos közt a Botvölgyben és innen a Hidegkút felé; Nadalbesty felett a Kodrun és a Bratkója kaszálón; Menyháza fürdejénél, Ó-Dézna völgyében és hegyein Rescsirátáig; innén fel a mézskő fensíkig és Kalugerig. — Nagyon hasonlít a *Campanula Grosseki*-hez.

713. **Campanula rapunculoides** L. spec. (1753) 165. — *Konya Csengetyűke.*

Virágai kocsánosak, magánosak, egyoldalra konyúlók; virágzata fürtforma, kinyúlt; szára kerekített vagy gyengén és életlenül szegletes, meztelenedő vagy pelyhes; középső levelei vállon keskenyedők, vagy legalább megkeskenyedett vállal ülők, alakra hosszúdadok vagy tojásdad-hosszúdadok, fonákukon szőrösödők.

Terem erdők, csalitok nyílt füves helyein. Trójás hegyvidékén, Sólómos várán és völgyében; Boros-Sebes mellett a Piliskén; Ó-Dézna völgyében és hegymellékén.

714. **Campanula Bononiensis** L. spec. (1753) 165. — *Bolognai Csengetyűke*.

Virágai kocsánosak, párosan vagy többed magukkal minden oldalúak, csaknem félakkorák mint az előbbi fajé; alsóbb levelei nyelesek, hosszúkas lemezűek, a felsőbbek kerekített vállal ülők, fokozatosan kisebbedők; szára pelyhes, kerekített. Tőalakjának a levelei fonákukon aprón pelyhesek, szürkés zöldek; ellenben a

var. *cana* *Simk.* erd. flór. (1886) 383, fajtájának levelei fonákukon bársonyosan puha szürke mezűek.

Terem szikár dombokon, parlagokon, cserjés, füves helyeken. Tőalakját láttam Kladova völgyétől Világosig és Muszkáig a Hegyalján, Apateleket felett a Mokrán, Boros-Sebes hegyein és Dézna várhegyén. A

var. *cana* *Simk.* előfordul: Radna hegyein és Kovaszincztől Világosig, meg Galsáig.

715. **Campanula lanceolata** Lap. hist. abr. (1813) 105. — *Lándsáslevelű Csengetyűke*.

Virágainak kocsána vékony, karcsú; virágzata a szár csúcsán fürtösbugás; szára tövétől kezdve bőven leveles, levelei keskenyebb vagy szélesebb lándsások, meztelenedők; tőlevelei nyelesek, szíves vállú, tojás-kerekded apró lemezzel.

Terem havasalji-erdők tisztásain és havasalji legelőkön. Megyénkben a Gejnán.

Sectio **B. Rapunculi** Nym. l. c. 481. — Bibéjük 3 van, tokjuk háromüregű, közepe felett vagy egész a csúcsán kovadó.

716. **Campanula persicifolia** L. spec. (1753) 164. — *Harangvirágú Csengetyűke*. — [C. major Kéry l. c. 18.]

Virága nagy, harangforma, kék, ritkán fehér; tőlevelei nyelesek, hosszúdadok vagy hosszúkasán visszastojásdadok, szárlevelei ülők, szálaslándsások, egész szálasak. Szára kevés virágú. Tőalakjának csészéje meztelen, ellenben a

var. *dasycarpa* (*Kit.*) fajtájának csészéje, illetőleg az avval összenőtt maghona borzas.

Terem erdős, cserjés helyeken. Világostól Zámig és a Drócsáig; Boros-Jenőtől kezdve Halmágyig és Nadalbestyig; a Tőzmelléken Boros-

Sebestől Ágyáig. Megyénkben főkép a borzastermésű alak fordul elő, de azzal vegyest itt-ott a meztelen termésű is terem.

717. *Campanula Rapunculus* L. spec. (1753) 164. — *Répagyökű Csengetyűke*.

Gyökere répaforma; szára magas, borzas leveles; alsó levelei nyelések, tojásoshosszúdadok, a felsőbbek keskenyebbek, ülők; virágzata fürtösen összetett, virága legfeljebb félakkora mint az előbbié; csészéjének sallangjai árformák, szétállóak, a termésnél hosszabbak.

Terem erdős-cserjés helyeken a hegyvidéken, ritkább a hegyalji alföldön. Kladova völgye felett a hegyhátakon és kaszálókon, Kovaszincz és Világos közt a hegylejtőkön és horpadásaikon elég; Ágris és Aranyág közt az utak és legelők szélein bőven, Apatelek felett a Mokrán; Tövisgyháza és Otlaka füves, árkos helyein.

718. *Campanula patula* L. spec. (1753) 163. — *Köz Csengetyűke*. — [C. arvensis Kéry l. c. 18].

Gyökere fás, taraczkot nem hajt; szára vékony, meztelenedő; virágzata vékony ágú, bugás, kevésvirágú szárlevelei ülők, keskenyek, hosszúdad-lándsások.

Terem kaszálókon, erdős, cserjés helyeken, Arad körül s a megye egész területének mezei tájain.

719. *Campanula abietina* Grisb. iter (1852) 333. — *Fenyves Csengetyűke*. [C. alpina Kéry l. c. 18, — non alior.].

Hasonló az előbbihez; de virága nagyobb, majd akkora széles mint hosszú, gyökere terjedő.

Terem havasalji erdők tisztásain és havasalji legelőkön. Megyénkben a Gejna havasalji erdeiben és legelőin.

† *Campanula Medium* L., *Specularia Speculum* (L.) és *Specularia hybrida* (L.) helyenként kerti virágaink.

XLVII. cs. Afonya-félék. — Vacciniaceae DC.

256. VACCINIUM L. gen. n. 483.

720. *Vaccinium Myrtillus* L. spec. (1753) 349. — *Afonya*. — (Románul: Afinye.)

Ágbogas cserjéske fűnemű, tojásdad, fűrészes élű, ősszel lehulló levelekkel. Bogyója éretten fekete s ekkor egyszersmind ízletes csemege.

Terem magasabb hegyvidékeink erdeinek tisztásain és füves hátain. Aranyág felett a Hegyes lejtőin itt-ott bőven, Menyháza felett a Punkoj-hegy hátain és innen a Bratkója kaszálóiig; Nadalbesty felett a Kodru hátain és tisztásain, Rescsiráta felett a mézskőfensík szélein és innen a Momáig; Halmágy hegyvidékén a Gejna felé és a Gejnán.

721. *Vaccinium Vitisidaea* L. spec. (1753) 351. — *Kukojsza*.

Szára alig ágas, levele bőrnemű, fényes, behajlott élű, fonákán sápadt és pontozott; bogyója éretten piros. Ez is élvezhető.

Terem magasabb hegyvidékeink és alhavasunk füves, cserjés helyein. Menyháza felett a Punkoj tetőin, Rescsiráta felett a mészkő fensíkon, Halmágy vidékén a Gejnán.

XLVIII. cs. Hanga-félék. — Ericaceae Desv.

257. CSARAP. — Calluna Salisb.

722. *Calluna vulgaris* L. spec. (1753) 352 sub Erica. — *Köz Csarap.*

Szára lecsepülő, virágzó ágai felálló; virága lilaszín füzéres, ritkán fehér; csészéje 4—5 levélkéjű, színes pártájánál hosszabb; levelei aprók, fedelékesek.

Terem patakok csorvás helyein, így Kis-Halmágy felett a Gejna felé emelkedő völgyben.

II. cs. Hypopityaceae Klotzsch.

258. KÖRTELEVELŰFŰ. — Pyrola L. gen. n. 554.

723. *Pyrola minor* L. spec. (1753) 396. — *Kisebb Körtelevelűfű.*

Virága piros, virágzata mindenoldalú fürt, porzói egyenletes összehajlók; bibenyele rövid, a maghonra merőleges, bibejénél kétszer vékonyabb.

Terem magasabb hegyvidékeink bükkös erdeinek szélein, tisztásain. Nadalbesty felett a Kodrun itt-ott, így az Okóli forrásokhoz vezető hegyháton; Rescsiráta, Zimbró és Dulcsele közt a bükkösek ritkásain; Bogyest felett a Drócsán.

259. MONOTRÓPA L. gen. n. 536.

724. *Monotropa Hypopitys* L. spec. (1753) 387.

Szára és pikkelyszerű levelei testszínűek; virágzata merev, tömött fürt; virágzati nyele és murvai szőrösödők; porzóinak nyele és termője borzas.

Terem tölgyek és bükkök gyökerein a mezei és hegyi tájon. — Arad mellett a Csála erdőben, az első tisztás felé; Nádas erdeiben, Kládova völgyében, Rescsiráta, Zimbró és Dulcsele hegyvidékén, Menyháza felett, a Vasolvastó felett, Nadalbesty felett a Kodrún; Trójás hegyvidékén.

L. cs. Olajfa-félék. — Oleaceae Lindl.

260. FAGYAL. — Ligustrum L. gen. n. 18.

725. *Ligustrum vulgare* L. spec. (1753) 7. — *Köz Fagyal.*

Ágbogas cserje, levele élénk zöld, húsosodó, kora tavasszal fejlődő,

néha áttelelő, hosszúkás lándsás, tompa csúcsú, meztelen; fehér virágzata ágcsúcson fejlődő, bugás és tömött, vagyis fejesbuga. — Illatosak a virágai; kitűnő cserje gyeplűnek.

Terem erdős, cserjés helyeken Arad körül s a megye egész mezei táján. Gyeplűnek, kertisövénynek is széltében használják.

261. ORGONAFÁ. — *Syringa* L. gen. n. 22.

726. *Syringa vulgaris* L. spec. (1753) 9. — Köz *Orgonafa*.

Levele széles, szíves vállú; virágainak karimája kiterülő; termése hegyes tok.

Széltében természetik lilaszín illatos virágaiért, szép termetéért, gyors növéseért, hazaszerte és Aradon is meg megyéjében. De elvadulva is előfordul nálunk és nagy, sűrű csalitokat alkot helyenként. Így Világos vára körül 9 nagy csoportban és Dézna vára körül is több sűrű csoportban önként terem.

† *Syringa Fossikaea* Jacq, némely kerteinkben, *Syringa Persica* L. és *Syringa Chinensis* Willd., — minden város és nagyobb kert ültetvényeiben bőven lesz plántálva.

† *Forsythia viridissima* Lindl., ezek a levelezés előtt nyiló kora tavaszi, sárga virágú cserjék; továbbá a *Fontenésia phyllyreoides* Lab., ezek a fagyal cserjéhez hasonló, de hosszabb, szélesebb és hegyesebb levelű bokrok: Arad sétaterain és kerteiben díszcserjék.

262. KÖRISFA. — *Fraxinus* L. gen. n. 1160.

727. *Fraxinus excelsior* L. spec. (1753) 1057. — Magas *Körisfa*. — [Ornus europaeus Kéry l. c. 20].

Szára magasra nő, fehér fakelméje igen becses; virágai apró fürtökben vagy fürtökből alkotott bugácskákban, virágtakarótlanak, felemások; termése lándsás, csúcsán kicsipett leppendék.

Terem Arad mellett s az egész Marosmellék erdeiben, itt az irtásokat önként is felbokrosítja; máskülömben helyenként az egész megyében, annak erdeiben és telepített ültetvényeiben. Helyenként szélesebb hosszúdadt termésű alakja is terem, ez a:

var. *australis* Gay. Ezt láttam és szedtem Pécska erdeiben a Marosmelléken és Boros-Sebes mellett az uradalmi ültetvényekben.

† *Fraxinus pubescens* Willd. Szőrösödő-levelű *Köris*. — Kétlaki növény, melynek levelei a virágokkal egyszerre kezdenek fejlődni, levélkéinek háta pelyhes, termései keskeny-lapoczkásak, kerekített csúcsúak. — Széltében természetik Arad körül is, de egész ligetek és fasorok vannak belőle Menyháza fürdejénél és Boros-Sebesen.

† *Fraxinus pendula* Ait. Szomorú Kőrís. Hasonló a Magas Kőrishöz, de ágai lecsüngők és vagy két héttel későbbben virít. Temetőekben, díszkertekben Arad körül s a megye egész területén.

† *Fraxinus Ornus* L. spec. (1753) 1057. — Manna Kőrís. Ennek a virágai az előbbiektől eltérően fehérleplűek, bőven bugásak. Megyénkben csak természetve fordul elő, mert nincsenek napos déli fekvésű mészkő-hegyeink a mezei táj határain belül.

LI. cs. *Magyalfa-félék.* — *Aquifoliaceae* DC.

263. MAGYALFA. — *Ilex* L. gen. n. 172.

728. *Ilex aquifolium* L. spec. 181. — *Tüskésélű Magyalfa.*

Vagy egy méternyire növe cserje. Levelei váltogatók, tojásdadok, hegyesek, meztelenek, fényesek, bőrszerűek, örökzöldek, élén öblösek és tüskés fogúak; virágzata levélhóonalji, rövid, sokvirágú, csaknem sátorozó.

Szinte talány, hogy e délibb és szelídebb éghajlatú cserje, Zimbró erdeinek védettebb hajlásain a bükkös védelme alatt meghonosodott megyénkben. Egyebütt eddig e megyében nem volt feltalálható; de Zimbró vidékén egy jókora területen sok csoport van belőle és a helybeliek tanúsága szerint némely évben termést is érlel ott. Hihetőleg vándormadarak hozták el e szelíd, szelek ellen védett völgykatlanokba a magvát. Innen Zimbró és környéke kerteibe ültetgetik át; Aradra is hoztak belőle sokat: ezért féltő, hogy e növényt egyetlen hazai lelőhelyéről egészen ki fogják pusztítani.

LII. cs. *Asclepiaceae* R. Brown.

264. MÉREGÖLŐ. — *Vincetoxicum* Mönch.

729. *Vincetoxicum laxum* Bartling in Koch taschenb. (1844) 350 sub *Cynancho*. — *Köz Méregölő.*

Szára felálló, ülő levelei kihegyezettek, a középsők szíves vállból hosszúdad-lánsásak; fehérvirágai lazán fürtösek.

Terem folyóink, morotváink mentén, erdeink nedvesebb helyein, Arad körül s innen Szemlakig; Ágya mellett s innen a Tőzmelléken Boros-Sebesig; valamint a megye egész hegyvidékén.

† *Asclepias Syriaca* L. Magyar Pamut. — Arad mellett s a megyében helyenként természettték, részint mint soká virágzó növényt, hogy nyáron át a méhek gyűjthessenek belőle, részint mint pamutos magvú nagytermésű növényt. Ám a méheknek nem jó, mert virágalkotása olyan, hogy a virágjába mélyedő méh többé ki nem szabadul onnan; magvainak pamutja pedig törékeny, értéktelen.

LIII. cs. *Apocynaceae* R. Brown.265. BÖRVÉNY. — *Vinca* L. gen. n. 295.

730. *Vinca herbacea* W. et K. icones tab. 9. (1799). — *Fűlevelű Bőrvény.*

Töve sokszárú, szárai felállóak vagy felegyenesedők, nem gyökerezők; levele puha; csészéjének hasábjai pillásak.

Terem napos, füves hegyek lejtőin, így Világos várhegyén és a Mokrán.

731. *Vinca minor* L. spec. (1753) 209. — *Futószárú Bőrvény.*

Szára futó, gyökerező, virágágai felállóak; levele bőrnemű fényes; csészéje meztelen hasábú.

Terem hegyvidékeink erdeiben helyenként bőven. Seregszámra Boros-Sebes mellett a Piliske némely helyein és Kisindia felett a Kicsóra lejtőin; kevesebb Trójás völgye felett és Kladova völgyének lejtőin a Hidegkút felé; elég bőven helyenként Aranyág hegyeinek lejtőin is Kladova völgye felé; továbbá Bonczesd felett a Drócsa alján.

LIV. cs. *Gentiuszfű-félék.* — *Gentianaceae* Juss.

266. LIMNANTHEMUM GMEL.

732. *Limnanthemum Nymphoides* L. spec. (1753) 145 sub Menyanthe.

Vízi növény; tenyérnyinél kisebb lemezű, úszó, kerek, szívesen hasadt vállú levelekkel; sárga vagy hüvelyknyi széles virágokkal, pillás élű szirmokkal.

Terem a Tözmellék morotváiban és a Fehér-Körös mentén Boros-Jenő vízereiben. A Tözmelléken Ágya mellett, Kis-Jenő és Miske morotváiban, — kevés.

267. GENTIUSZ-FÜVE. — *Gentiana* L. gen. n. 322.

733. *Gentiana cruciata* L. spec. (1753) 231. — *László-király füve.* — [G. lutea, et G. punctata Kéry I. c. 18].

Virága kék, örvös; pártája négyhasábú, torkán meztelen; csészéje csengőforma, egyenletes fogú; átellenes levelei bőrformák, széles-lándsásak, hüvelyező vállúak; legalsóbb leveleinek hüvelyei megnyúltak, tágulók; szára elég vastok.

Terem hegyvidékeink kaszálóin, erdős, cserjés helyeinek tisztásain itt-ott. — Trójás és Kladova hegyvidékén, Kladova völgyétől a Hegyesig, a Kecskésig és a Botvölgyéig; Galsa hegyein, Nadalbesty, Dézna, Meny-

háza, Kisindia, Szakács, Ó-Dézna és Rescsiráta hegymellékén; Halmágy felett a Gejna lenyúló ágain; Zimbró felett a Moma mellékein.

734. *Gentiana asclepiadea* L. spec. (1753) 227. — *Méregölő Gentiuszfű*.

Szára karcsú; átellenes levelei kerekített vállból lándsás-kihegyzetek, fűneműek; virágai a levelek hónaljából eredők és magánosak vagy párosak, a szár csúcsa felé egyoldalúan fűrtösek, jókorák.

Terem magasabb hegyvidékeink erdeinek, csaltíjainak szélein, a honnan a folyók mellékein az Alföldig is leszáll. Ágya mellett a Tózmelléke erdeiben és innen Boros-Sebesig, Nadalbestyig itt-ott; bőven Nadalbesty és Nyágra felett a Kodrun, a Bratkója kaszálón, Menyháza és Rescsiráta hegyein, Ó-Dézna hegyein, Dézna várhegyén, Bogyest és Szakács felett a Drócsa hegymellékén, a Kicsorán, a Momán és Halmágy bükköseiben.

735. *Gentiana Pneumonanthe* L. spec. (1753) 228. — *Kornisfű*.

Szára karcsú, 1-sokvirágú; virágai magánosak, váltogatók; pártája bunkósan csöves; levelei alig hüvelyzők, lándsás-szálások, kerekített csúcsúak, a legalsóbbak aprók, pikkelyformák; virágainak belseje égbék, 5 zöldes pont sorral.

Terem hegyvidékeink erdős, cserjés helyeinek szélein, tisztásain. Ménes hegyeitől Zámig, Aranyág hegyvidékén, Boros-Sebes, Nadalbesty és Kisindia hegyeitől Halmágyig, az egész hegységen itt-ott.

736. *Gentiana Carpatica* Wettst. in öst. bot. Zeit. 1892 p. 4. — *Kárpátvidéki Gentiuszfű*. — [G. Germanica et G. Caucasica Auct. Hung. — nec Auct. typ. — *Gentiana acaulis* Kéry l. c. 18, — non alior.].

Szára és levele kicsiny; ha a marha lerágta, akkor szártalannak látszik; kék pártájának torka szakállas; szára felálló, csúcson bugás virágú; levelei szíves üllő-vállból tojásdad-lándsások.

Terem magasabb hegyvidékeink erdei tisztásain és kaszálóin. Nadalbesty felett a Kodrun, innen a Bratkója kaszálóig; Menyháza hegyein, így különösen a Sárlapos felé; Rescsiráta felett a mészkő-fensíkon a Momáig, Halmágy hegyvidékén, Trójás hegyein.

737. *Gentiana ciliata* L. spec. (1753) 231. — *Pillásszirmú Gentiuszfű*.

Pártájának hasábjai rojtos-pillások, torka meztelen; szára 1 virágú vagy kevésvirágú, levelei szálas-lándsások.

Terem magasabb hegyvidékeink kaszálóin. Menyháza felett a Punkoj hegy hátain itt-ott, valamint Nadalbesty felett a Kodrun és Madrizest felett a Drócsa meg a Fehérkő mellékein.

268. FÖLDEPÉJE. — *Erythraea Renealmi*.

738. *Erythraea Centaurium* L. spec. (1753) 229 sub *Gentiana*. — *Eszérjő Földepe*.

Leveli tojás-hosszúdadok; bogernyője csomósvirágú, elvirítás után sátorozón róna tetejű.

Terem kaszálókon, nedves, füves helyeken, főképp hegyvidékeink hátain és tisztásain. Köz növény, mely Arad mellett a Csála erdőben fordul és innen Pécskáig meg Szemlakig otthonos; hegyvidékeinken pedig és azok közel Alföldjén sehol sem ritkaság.

739. *Erythraea pulchella* Sw. in act. holm. (1783) 84 sub *Gentiana*. — *Csinos Földepe*.

Szára villásan ágas, virágai magánosak, az alsóbbak villaágból eredők; levelei tojás-kerekek.

Terem nyirkos parlagokon és legelőkön. Arad körül a Csála erdő lapos tisztásain, innen Pécskáig, Szemlakig és Bánkútig; továbbá az egész hegyvidék folyóinak patakai, folyói mentén.

† *Polemonium album* Kéry l. c. 20 valami kerti-növény lehet; mert a *Polemonium coeruleum* L. megyénkben önként nem terem, másrészt pedig fehér virágú alakja meg van kereteinkben is.

LV. cs. Szulák-félék. — *Convolvulaceae* Vent.

269. SZULÁK. — *Convolvulus* L. gen. n. 215.

740. *Convolvulus sepium* L. (1753) 153. — *Gyepű Szulák*. — [C. *plicatus* Kéry l. c. 18].

Szára felfutó, levelei nyílformák, nyílálluk fülei csonkítottak; virága két nagy, szívesvállú murvával van körülfogva, a melyek csészéjét elrejtik.

Terem gyepükön, ligetekben, berkekben Arad körül s a megye egész területén. Bőven a lágyfa erdőkben Aradtól Szemlakig.

741. *Convolvulus arvensis* L. spec. (1753) 153. — *Folyóka Szulák*.

Szára futó, csavarodó; levelei nyílformák, nyílálluk fülei hegyesek; virágának murvája kicsinyek, a csészétől eltávolodtak; szirma fehér, külsején 5 piros szalaggal.

Terem szántókon, parlagokon Arad körül s a megye egész területén.

742. *Convolvulus Cantabrica* L. spec. (1753) 158. — *Kantabri Szulák*.

Szárai felegyenesedők, ágasok, nem futók; levelei szálalandsásak, hegyesek, szürkén szőrösök; csészéje szőrös, szirma piros.

Terem napos dombok kaszálóin, legelőin. Megyénkben csak egyetlen helyről ösmerem, névszerint Ó-Világos dombjairól, hol a Weissenberger-féle szőlő felett egy füves dombháton aránylag elég van belőle.

† *Calystegia pubescens* Willd. és *Phlox paniculata* L. kedvelt kerti virágaink.

270. ARANYKA. — *Cuscuta* L. gen. n. 170.

743. *Cuscuta Europaea* L. spec. (1753) 124 var. a). — *Európai Aranyka*.

Tekergődző fonálforma száraival főkép a szíromtalan növényeket fojtogatja, így a Csalánt, Komlót, Kendert, Fűzfákat. Virágzata tömött-gömb; virágainak pártája nyílt torkú, maghona a két fonálforma bibenyélnél nagyobb.

Előfordúl Arad mellett a Maros és morotvái mentén, továbbá Solyos vára körül, Trójás völgyében, Dézna és Ó-Dézna völgyeiben, Menyháza felett a Bratkója kaszálóin, Halmágy hegyvidékén.

744. *Cuscuta Epithymum* L. spec. (1753) 124 pro var.) — *Kakukfűfojtó Aranyka*.

Hasonló az előbbihez, de virággömbjei kisebbek, pártájának torkát behajló czafrangos pikkelyek zárják el; maghona kisebb a két fonálforma bibenyélnél. Élősködik főkép az *Ajakosakon* (Labiatae) és a *Pillangósakon*. — A Luczernán és Lóherén élősködő fajtájának fehérek a virágai és majd akkorák mint a *C. Europaeae* virágai. Ez a fajtája a *Cuscuta Trifolii Babingt*.

Terhes nyüg kaszálóinkon, lóherés és luczernás földeinken, Arad körül s az egész megyében. Hogy kiirtsák, az aranykás foltok felébe szalmát hintenek és annak segélyével kiegetik az egész foltot.

745. *Cuscuta lupuliformis* Krock. fl. sil. I. (1787) 261. — *Egybibéjű Aranyka*.

Szára spárgaforma vagy 4—5 millimeternyi vastag; virágai fürtösen füzéresek, maghona nagy, hosszúdad kúpos, egybibéjű.

Terem berkekben, Fűzfákon. 1884—5-ben a Temesvári híd közelében Arad várán túl fordult elő; manap onnan kipusztult, de meg van a Katonai-úszó körül a Maros berkeiben.

LVI. cs. *Borrágó-félék*. — *Borraginaceae* Juss.271. NAPFŰ. — *Heliotropium* L. gen. n. 179.

746. *Heliotropium Europaeum* L. spec. (1753) 130. — *Európai Napfű*.

Szára felálló, zöldelő; levelei nyelesek, lemezük kerekített csúcsú, tojásdad vagy kerülékes; termő csészéjének szálás hasábjai csillagformán kiterülők, maradandók; meztelen terméskei érettükkor a csészéből kihullanak.

Terem utak mentén, parlagokon, töltéseken. Arad mellett a Maros mentén, a vasutak töltésein, a kurticsi uton; bőven Pécska és Szemlak között, továbbá Kis-Pereg, Battonya, Simánd, Ágya, Csermő és Bokszeg környékén.

† *Heliotropium Peruvianum* L. *Perui Napfű*, vagyis kerteink *Vani-liá*-ja. Kellemes illatú kerti- és cserép növényünk. Virága kék, szára felálló.

747. *Heliotropium supinum* L. spec. (1753) 130. — *Henyé Napfű*.

Szára heverő, villásan ágas, levelestől együtt szürkén molyhos; levelei tojásdadok; termőcsészéje a benne rejlő meztelen makkocskát körülzáró, a makkocskával együtt lehulló.

Terem az Alföld vízállta laposain; így Pécska mellett a vasút közelében.

272. ASPERUGO L. gen. n. 189.

748. *Asperugo procumbens* L. spec. (1753) 138. — *Henyé Aszperúgo*.

Szára gindár, szegletes, horgas sertékkal borzas, ragadványos; virága violaszín; csészéjének termős összelapított lapjai rónák, egymáshoz lapulók, öblösek.

Terem kövér parlagokon, falvak, kertek kerítéseinél. Arad körül a pernyávai töltésen, az Ó- és Uj-temetőnél; Ágya mellett az erdészlakok körül.

273. ECHINOSPERMUM SW. in Lehm. asperif. 113.

749. *Echinosperrnum Lappula* L. spec. (1753) 131 sub *Myosotide*. — *Bojtorján Nefelejts*.

Virága kék; levelei lándsások, szőrösek; kocsánai virágzás után felálló, rásimuló szőrűek; termései horgas tüskékkel borzasak.

Terem szántók közt, utak szélein, legelőkön, parlagokon Arad körül s a megye egész területén.

274. EBNYELVŰFŰ. — Cynoglossum L. gen. n. 183.

750. *Cynoglossum officinale* L. spec. (1753) 13. — *Orvosi Ebnyelv*.

Levelei puhák, szürkén molyhosak; tüskés terméseinek háta belapult s e laposát a termés kiemelkedő karimája veszi körül.

Terem utak, töltések mentén, legelőkön, parlagokon Arad körül s a megye egész területének mezei tájain.

751. *Cynoglossum Hungaricum* Simk. term. füz. II. (1878) 151. — *Magyar Ebnyelv*.

Szára és levele zöldes, szőrös; tüskés terméseinek háta domború, egyenletesen tüskézett, karimátlan.

Terem a Hegyalja napos hegyoldalain. Sólymosvár hegyén, Paulis és Baraczka felett a Kladova völgye felé húzódó hegylejtőkön; az Öreg-

Világoson és Muszka szőlőhegyein. — Délibb vidékek növénye, melyet Murbeck Bosznia és Herczegovinában is több helyt szedett.

† *Borrago officinalis* L. — *Férfitűség*. — Élénk kék pártájú virágai tartósan nyílnak. Jó mézélő növény; levelei fiatal koron salátául szolgálnak. Dísz és haszon növény kerteinkben.

275. **ATRACZÉL.** — *Anchusa* L. gen. n. 182.

752. *Anchusa officinalis* L. spec. (1753) 133. — *Orvosi Atraczel.*

Pártája kék, pirosuló tarka vagy fehér, a csészéből felényire kiemelkedő; csészéje 5 hasábú; terméskei féloldalúak, tojásdadok, csőrösek.

Terem utak mentén, mesgyéken, parlagokon, folyók s patakok partjain, Arad körül s a megye egész területén.

753. *Anchusa Barrelieri* All. fl. ped. (1785) n. 184 sub Buglosso.

— *Barrelier Atraczelja*. — [A. paniculata Kéry l. c. 17.].

Zöldebb, sertésebb mint az előbbi; virágai kisebbek; pártája a csészéből csak karimájával emelkedik ki, színe élénk kék; termései hosszúkas hengerdedek, csörtelenek.

Terem szántóföldek mesgyéin és napos, szikár dombokon. Arad mellett a Maros mentén itt-ott; a Hegyalján Sólymostól Radnáig a szikár hegyoldalakon, Pankota hegyén és szántóin, Mokra hegyén; az Alföldön Kerektől Ötvenesig a vasút mentén, Tövisgyháza és Simánd pusztáin, Uj-Szent-Anna, Nadab, Erdőhegy, Bánkút és Medgyes-Bodzás környékén.

276. **NÓNEA MEDIC.** phil. bot. I. 31.

754. *Nónea pulla* L. syst. ed. X. (1750) 916 sub Lycopside. —

Gyászoló Nónea.

Szára felálló, csak csúcsa felé kevés ágú; levelei lándsásak, épélűek, ráfekvőn szőrösek; murváskodó levelei tojásdad-lándsásak; pártája tölcseres, bíbor-barna, messziről nézve fekete.

Terem szántóföldeken, vetések közt, legelőkön, töltéseken, Arad körül s a megye egész területén.

277. **NADÁLYTŐ.** — *Symphytum* L. gen. n. 185.

755. *Symphytum officinale* L. spec. (1753) 136. — *Orvosi*

Nadálytő.

Gyökere elágazó karógyöker; szára ágas; felsőbb levelei lándsásak, érdesek, szőrösek, vállukkal a száron lefutók; virága rózsaszín, lilaszín vagy fehér.

Terem nedves réteken, folyók, árkok, tavak mentén, Arad körül s a megye egész területén.

756. **Symphytum tuberosum** L. spec. (1753) 136. — *Bütykös-tőkéjű Nadálytő.*

Tőkéje ferde irányú, húsos, bütykös; levelei kissé lefutók, az alsóbbak tojásdadok, nyélbe keskenyedők, a felsőbbek kerülékesek; pártája vajszínű.

Terem erdők, ligetek tisztásain, nyiltabb helyein. A Marosmelléken Zám, Trójás, Sólomos és Kladova völgyei mentén; a Hegyes alatt Aranyág völgyében, s innen Muszkáig; Ó-Dézna völgyében Rescsirátáig.

757. **Symphytum cordatum** W. et K. icones tab. 7. (1799). — *Szívlevelű Nadálytő.* — [Symphytum bulbosum Kéry I. c. 21].

Tőkéje vízszintes vagy ferde irányú, húsos, bütykös; tőlevelei és alsóbb szárlevelei szélesen szíves-vállúak, hosszú nyelűek; pártája vajszínű.

Terem magasabb erdős hegyvidékeink patakai, forrásai mentén. Sólomos völgyében és Boros-Sebes Piliske hegyén aránylag kevés; ellenben bőven Zám völgyében, Menyháza völgyeiben, Kisindia völgyeiben a Kicsóra felé.

278. ONOSMA L. gen. n. 187.

758. **Onosma arenarium** W. et K. icones III. (1812) tab. 279. — *Homoki Onosma.* — [O. echioides Kéry I. c. 20].

Szára és szálas levelei sertésen borzasok; sertéi sima bibircsen ülnek; porhonai fogacsakásan érdesélűek.

Megyénkben nagyon ritka. Egyszer a Csála erdő szélén leltem Arad mellett; egy példányt Kúvin hegyeiről láttam belőle; A. Kerner az Öst. bot. zeit. XXIII. 163-ik lapján Ó-Paulis mellől közli.

279. SZEPLŐLAPU. — Cerinthe L. gen. n. 186.

759. **Cerinthe minor** L. spec. (1753) 137. — *Kisebb Szeplőlapu.*

Levelei meztelenek, símák, szíves-vállal szárölelők, gyakran fehér foltosak; szára is egészen meztelen, szürkés-kékes hamvú; sárga pártája ötfogú, fogai szálasak.

Terem szántókon, utak szélén, cserjés helyeken, — Arad körül s a megye egész területének mezei táján.

280. TERJŐKE. — Echium L. gen. n. 191.

760. **Echium vulgare** L. spec. (1753) 139. — *Köz Terjőke.* — [E. violaceum Kéry I. c. 18.].

Virága kék, ritkán fehér vagy lilaszín; pártájának csöve rövidebb a csészénél, bibenyele csúcson kéthasábú, két külön bibével; pártájának kúrtformán szélesedő eresze ferde szájú.

Terem utak mentén, mezőkön, parlagokon, Arad körül s a megye egész területének mezei táján.

761. *Echium altissimum* Jacq. fl. austr. V. (1778) app. t. 16. — *Magas Terjőke*.

Szára erősebb, vastagabb, magasabb, szúrósabb mint az előbbié; pártája halavány kékes vagy halavány pirosuló, eresze kisebb és egyenes metszésű; bibenyele csúcson kéthasábú.

Terem a Hegyalja parlagain, utai mentén. Kuvintól Világosig az országút mentén elég bőven; Pankota mellett az egykori zárda romjain és azok körül.

762. *Echium rubrum* Jacq. fl. aust. V. (1778) app. t. 3. — *Vörös Terjőke*.

Pártája vérvörös, a csészéből majdnem félcsövével kiemelkedő, bibenye ép.

Terem a Hegyalja füves, napos lejtőin. Ménes szőlőtől Világoson át Muszkáig és Magyarádig; Pankota hegyén Apatelek felett a Mokrán.

281. TÜDŐFŰ. — *Pulmonaria* L. gen. n. 184.

763. *Pulmonaria officinalis* L. spec. (1753) 135. — *Orvosi Tüdőfű*. — [P. obscura Du Mort.]

Tavasszal fejlődő tőlevelei, legalább a külsőbbek, szíves vállúak, keskeny szegélyű nyéllel; szára, csészéje sertésszőrű, kevés és kisebb mirigyszőrökkel keverten; virága előbb pirosuló, később violakék.

Terem erdőkben, csalikokban. Arad mellett a Csála erdőben itt-ott, főképp az Ó-törökváron túl; közönséges az egész hegyvidék erdős, cserjés hátain.

764. *Pulmonaria rubra* Schott et Ky. in bot. zeit. IX. (1851) 395. — *Piros Tüdőfű*.

Pártája mindvégig élénk piros, csészéje és szára puha ízelt szőrökkel bőven szösös; tőlevelei mind nyélbe keskenyedők, nyelestől együtt borzas-szöszősek.

Terem a hegyi-táj patakai, nedves, árnyas erdei mentén. Aranyág felett a Hegyes patakának felsőbb mellékein; Kisindia völgyeiben a Kicsóra felé; Menyháza patakainak felsőbb részein, a Punkojhegy felé.

765. *Pulmonaria mollissima* A. Kern. monogr. pulm. (1878) 47. — *Puha Tüdőfű*. — [P. angustifolia Kéry l. c. 20].

Pártája violakék; csészéje mirigyes, szára ízelt, puha szőröktől szösös, tőlevelei mind nyélbe keskenyedők, bársonyszerűen sűrűn pelyhesek.

Terem erdőkben, csalikokban. Arad mellett a Csála erdőben s innen Pécskáig; Ágyától Boros-Sebesig a Tőzmellék erdeiben; az egész hegyvidék erdeiben és cserjéseiben.

282. KÖMAGVÚFŰ. — *Lithospermum* L. gen. n. 181.

766. *Lithospermum officinale* L. spec. (1753) 132. — *Orvosi Kömagnúfű.*

Szára erős, felálló, sokágú; pártája zöldes-fehér vagy akkora mint csészéje; makkocskái fehérek, simák, kőkemények.

Terem szántók szélein, cserjés, füves helyeken. Pankota Kopasz-hegyén, Apatelekek és Boros-Jenő felett a Mokrán, Kisindia és Butyin körül utak szélein; Dézna mellett a Várhegyen.

767. *Lithospermum arvense* L. spec. (1753) 132. — *Mezei Kömagnúfű.*

Szára és levele csak félannyi mint az előbbié; szára csak csúcson ágas, vagy többől több felálló ágú; pártája fehér, a csészénél alig hosszabb; terméskéi ránczosan érdesek. Egyvári.

Terem utak mentén, parlagokon, szántókon, Arad körül s a megye egész területén.

768. *Lithospermum purpureocoeruleum* L. spec. (1753) 132. — *Bíborkék Kömagnúfű.*

Virágzó szárai felálló, csúcson 2—3 ágúak; meddő szárai futók; pártája nagy, kétszer akkora mint csészéje, előbb bíborvörös, később kék; terméskéi simák. Élő növény.

Terem erdők szélein, cserjés helyeken, a megye egész hegyvidékén.

283. NEFELEJTS. — *Myosotis* L. gen. n. 180.

§. a.) *Strophostoma* Endl. — Virágjok ághónalji vagy fürtös, makkocskájuk fehér függelékű.

769. *Myosotis sparsiflora* Mikan in Hoppe taschenbuch 1807 p. 74. — *Ziláltvirágú Nefelejts.*

Szára villáságú; kocsánai elvirágzás után többszörösen hosszabbak csészéjőknél, az alsók ághónaljiak, ívesen legörbülők, a felsők lazán fürtösek.

Terem erdők szélén, árnyas, cserjés helyeken. Kladova egész völgyében, Paulis és Muszka szőlői közt, Világos várhegyén, Botvölgyében, Aranyág völgyében, Dézna, Ravna, Menyháza utai, kerítése mentén, Kisindia felett a Kicsórán.

§. b.) *Eumyosotis* A. DC. — Virágjok fürtösen kunkoros; makkocskájuk függelék nélküli.

770. *Myosotis versicolor* Pers. syn. I. (1805) 156 pro var. M. arvensis. — *Színváltó Nefelejts.*

Gyökere egyvári, virága kicsiny, előbb sárga, azután kékes, végül violaszín; termő csészéje zárt, hosszabb mint felálló kocsánja.

Terem hegyvidékek kaszálóin, füves dombjain, így Aranyág hegyi legelőin, a *Myosotis stricta* társaságában elég bőven.

771. **Myosotis stricta** Link enum. I. (1821) 164. — *Sudár Nefelejts.*
Gyökere egynyári, virága kicsiny, kék; termőcsészéje zárt, hosszabb mint felálló kocsána; fürtjének alsó virágai levélhónaljiak.

Terem napos, füves dombokon és parlagokon Arad körül s a megye egész területén.

772. **Myosotis collina** Hoffm. deutschl. fl. (1791) 61. — *Dombi Nefelejts.* — [M. hispida Schlecht.].

Gyökere egynyári, virága kicsiny, kék; termőcsészéje nyílt, akkora vagy rövidebb mint kocsána, mely majdnem merőlegesen áll el a szártól. Terem parlagokon, napos, füves dombokon, vasutak mentén, Arad körül s a megye egész területének mezei táján.

773. **Myosotis arvensis** L. spec. (1753) 131 pro var. — *Parlagi Nefelejts.* — [M. intermedia Link.].

Gyökere kétnyári; pártájának karimája homorú, kicsiny; termőcsészéje zárt, vagy félakkora mint berzedten álló kocsánja.

Terem parlagokon, szántókon, napos, füves helyeken, Arad körül s a megye egész területén.

774. **Myosotis montana** Bess. prim. fl. gal. I. (1809) 142. — *Hegyvidéki Nefelejts.* — [M. purpurea et M. silvatica Kéry l. c. 19].

Gyökere kétnyári; pártájának karimája rónán kiterülő, eleinte kék, később színét változtató; csészéje horgas sertékkal borzas.

Terem hegyvidékeink erdeiben. Sólymos és Kladova völgyeiben, a Hegyes patakainál, Kisindia magasabb hegyein a Kicsóra felé, Menyháza, Rescsiráta, Zimbró hegyein, Ágris és Világos közt a Botvölgyben.

775. **Myosotis palustris** L. var. **scabra** Simk. erdély flór. (1886) 408. — *Érdeslevelű Nefelejts.*

Gyökere évelő, pártájának karimája rónán kiterülő, csészéje apró szőröktől selymes; levele és gyakran szára is érdesek vagy apró szőrűek.

Terem berkekben, nedves réteken, patakok, források mentén az egész hegyvidéken; valamint a Tőz melléken a Sebesi Lankásságtól Tamáncig.

LVII. cs. Szolanum-félék. — Solanaceae Fuss.

284. SOLANUM L. gen. n. 251.

776. **Solanum vulgare** L. spec. (1753) 186 pro var. S. nigri. — *Köz Ebszőlő.* [Solanum nigrum L. l. c. pro parte].

Gyökere egynyári főgyökér; szára dudvás szegletes, levelestől együtt pelyhes; levelei tojásdadok vagy majdnem kótásak, öblösen fogasak; bogyója fekete.

Terem kertek, kerítések, utak mentén, parlagokon, Arad körül s a megye egész területén.

776/b. **Solanum miniatum Bernhardi** in Willd. en. (1809) I. 236. — *Piros Ebszőlő*.

Hasonlít az előbbihez, de szára s levele szőrösebb, szárának szegletei görcsösebbek, bogyója minium piros.

Terem hasonló helyeken mint az előbbi. Arad külvárosainak utain és szélein; Arad városligetében, Pankota és Boros-Sebes kerteiben.

† *Solanum tuberosum* L. spec. (1753) 185. — *Burgonya*. Délamerikából eredő termesztett növényünk. Szára fűnemű; virága aránylag nagy, kiterülő karimájú fehéres vagy kékes pártával, sárga, kúpformán álló porzókkal; levele szárnyalt; gyökere taraczkot hajt, ezek végei meggumósodnak. Eredeti hazájában évelő növény; nálunk ha ki nem szednék gumóit, télen elfagynának azok.

† *Solanum Lycopersicum* L. l. c. — Ez is melegövi Amerikából eredő termesztett növényünk. Levele szárnyalt, virága sárga; nagy, karélyos bogyói pirosak, gránátalma színűek. Talán ezért hívják *Paradicsomalmának*. — Nálunk egynyári.

777. **Solanum Dulcamara** L. spec. (1753) 185. — *Vízi Ebszőlő*.

Szára cserjésedő, hajlongó, felkapaszkodó; levelei tojásdad-szívesek, a felsőbbek dárdásak; pártája lilaszín, bogyói élénk pirosak; virágzata sátorozó.

Terem folyók és patakok mentén, berkekben, gyepekben, ligetekben, Arad körül s a megye egész területén.

† *Solanum Melongena* L. l. c. 186. — *Tojásparéj*. [Padlízsan]. Tojásforma nagy fehér bogyói miatt cserepekben is gondozzák; lilaszín nagy termésű fajtáját pedig kertekben termesztik és étkül használják.

† *Lycium vulgare* Dun. in DC. prodr. XIII. (1852) 509. — *Ördögcsérna*, vagy *Sefűsefa*. [L. barbarum Kéry l. c. 19, — non L.]. — Széltében használják gyepeknek. A hol aztán megtelepedett, töve felől szétterjed, szétbokrosodik, úgy, hogy terjeszkedése kellemetlen lesz.

285. MUHARCZ. — **Physalis** L. gen. n. 250.

778. **Physalis Alkekengi** L. spec. (1753) 183. — *Piros Muharcz*.

Szára dudvás, ágas; levelei párosak, nyelesek, épek; virága fehér; termőcsészéje nagy hólyaggá fúvódik fel és elvégre téglapiros; a csészéjében rejlő bogyója szintén piros. — Piros bogyóinak mérges főzetét vizelet hajtó szernek használják.

Terem szőlők közt, erdős, cserjés helyeken. Arad mellett a Csála erdőben, a Sulyomér táján; Pankota szőlői közt, Aranyág hegyvidékén, Trójás hegyvidékén egész a Fehérköig, s innen Madrizestig, Szakácsig; Kisindia völgyei mentén, Dézna várhegye alatt, Menyháza és Ó-Dézna völgyeiben.

† *Nicandra physaloides* Gärtn. *Szilkesark.* — Virága halvány kék, csészéje tág, 5-hasábú, élesen ötszegletű, szegleteinek töve hegyes fogú; bogyója piros. Dísznövényül termesztik, sőt bogyóit befőttnek is használják. Helyenként kertek körül elvadul, így pl. Boros-Sebes mellett több helyt.

286. FARKAS-CSERESZNYE. — *Atropa* L. gen. n. 249.

779. *Atropa Belladonna* L. spec. (1753) 181. — *Kendőző Farkas-cseresznye.*

Dudvás szára felsőbb részén villásan, terepélyesen ágas; levelei tojásdadok, épélűek; virágai levél és ághónaljiak, pártájok szennyes, barnás, violaszín; bogyói feketék.

Terem hegyvidékeink árnyas erdeinek szélein, erdei vágásokban, erdő mélypartú patakai mentén, a Botvölgyétől a Hegyesig és Kladova völgyétől a Drócsáig; továbbá Nadalbesty felett a Kodrun, Menyháza felett a Punkoj hegyen, Ó-Dézna völgye felett a Hollóhegy oldalaiba vágódó völgyekben, Rescsirata és Zimbró környékén. Manap első sorban orvos-czélra használják kivonatát a szemek operatiói alkalmával; de használják, mint régebben a délibb európa szép asszonyai manap is kendőzőszernek; mert atropin tartalma (főkép a bogyóké) a szemet nyiltabbá ragyogóbbá teszi. Ezért Kladova Solymos és Milova völgyeiben, de a Hegyes felé is 1882—85 táján az üzérek mázsaszámra szedették és meglehetősen ki is ritkították.

287. SCOPOLI-FÜVE. — *Scopolia* Jacq. obs. I. 32.

780. *Scopolia Carniolica* Jacq. obs. I. (1764) — 32. *Karnioliai Scopolifű.*

Szára húsos, csúcsa felé kevéságú; levelei kerülékes lándzsások, épélűek, kevésse lefutó lemezűek; pártája hengerded, harangforma barna lilás; bogyója a tág, csengőforma gyengén öblösélű zöld csészében gömbölyödik.

Terem árnyas bükkös erdők ritkás helyein. Sólymos völgye felett a Livorszku erdős hegyhátán; Szakács felett a Punkoj hegyhátán helyenként.

288. BELÉNDFÜ. — *Hyoscyamus* L. gen. n. 247.

781. *Hyoscyamus niger* L. spec. (1753) 179. — *Feketeerű Beléndfü.* [H. agrestis Kéry I. c. 19.]

Virága halványsárga, feketeerű torokkal; levelei tojásdad-hosszúak, hasadtan öblösek, a felsőbbek ülők, az alsók nyelesek; virágai a szár felső részén levélhónaljban csaknem ülők. Tőalakja terem:

Arad és az egész megye parlagain, utainak szélein, ellenben a:

var. *Hyoscyamus pallidus* Kit. in Willd. en. (1809) I. 227. vagyis a *Sápadtvirágú Beléndekfű*: terem Soborsin szántóinak szélein és innen ltyóig. Ez egynyári; ellenben e tőalak, — kétynyári.

289. MASZLAG. — Datura L. gen. n. 246.

782. *Datura Stramonium* L. spec. (1753) 179. — *Csattantó Maszlag*.

Nagy, fehér, redős szirmát csattantásra; tövises gömbölyded tokját »tövises dísznö« név alatt bottal való görgetésre használják a gyermekek. Dudvás szára ágas, meztelen; levelei is meztelenek, tojásdadok, öblösen hegyes fogúak.

Terem parlagokon, emberi lakások és kertek környékén Arad körül s a megye egész területén.

† *Nicotiana latissima* Mill. *Széleslevelű Dohány*. Ennek főképe a *Kigyósi Kuba* név alatt ösmert fajtáját termesztik nagyobb uradalmaink, mert ez ad aránylag legtöbb és legjobb levelet. — A *Nicotiana Tabacum* L. *Muskotály Dohány* és a *Nicotia rustica* L. *Sárgavirágú Kapadohány*; nálunk csak itt-ott elvéve fordulnak elő kertekben és ültetvényekben.

† *Capsicum annuum* L. *Paprika*. Ezt a délamerikai növényt manap számos fajtában termesztik kerteinkben és bördős, leves magrejtőjű tokját részint nyersen, zölden, részint piros érettekor többfélekép élvezik.

LVIII. cs. Álarczosak. — Personatae L.

290. FARKKÓRÓ. — Verbascum L. gen. n. 245.

§. a) *Thapsus* Reichb. — A virágzat tengelye erős, egyszerű vagy kevéságú; virágok vastag rövid kocsánuak és csomósak; a telivér fajok porhónai nyelükre lefutnak.

783. *Verbascum phlomoides* L. spec. (1753.) 1194. — *Ökör Farkkóró*. — [V. thapsus et V. thapsoides Kéry I. c. 21.]

Szára, levele szőrös molyhos; alsóbb levelei hosszúdadok a felsőbbek tojásdadok, válluk szélével a szárra kevésbé lefutók; szirma jókora, sárga; 3 kisebb porzónyele fehér gyapjas; 2 hosszabb porzónyele meztelen vagy csúcson szőrösödő, a rájuk lefutó porhonnál vagy kétszer hosszabb.

Terem szántókon, parlagokon, utak szélein Arad körül és a megye egész területén. E tőalakkal vegyest helyenként a

var. *V. australe* Schrad. is előfordúl, a melynek levelei, különösen a középsők a félszárízen át lefutók. — Előfordúl Arad körül s a megye egész alföldi részén.

784. *Verbascum thapsiforme* Schrad. Levelei az egész szárízen

végig futnak, sőt a következőkre is átterjednek. Szedtem Józshely és Báltyele közt a Fehér-Körös szorosának füves, cserjés lejtőin.

§. *b*) *Lychnitis Reichb.* — A virágzat tengelye karcsú, ritkán egyszerű, többnyire karcsún vagy bugásan ágas; virágok nagyobb részt csomósak, látható kocsánúak; a telivér fajok porhonai veseformák.

785. *Verbascum Reisseckii* (*Lychnitis* $\times$ *phlomoides*) A. Kerner öst. bot. zeit. XXIII. (1873) 247. — *Reisseck Farkkóró.*

Szára, levele tapadó fehéres molyhú; középső szárlevelei hosszúkás tojásdadok, válluk szélével kissé lefutók; virága sárga, porhonnyeleinek gyapja fehér.

Terem a jelzett telivér fajok társaságában a Hegyalja napos lejtőin, Paulis, Mária-Radna és Sóllymos hegylejtőin.

786. *Verbascum Danubiale* (*Austriaco* $\times$ *phlomoides*) **Simk.** term. füz. II. (1878) 36. — *Dunavidéki Farkkóró.*

Szára levele lazás, áttetsző, tapadó molyhú; alsóbb szárlevelei nyélformán keskenyedők, a felsőbbek ülők, jókorák, hosszas tojásdadok, vállon fülesek, fülükkel a szárhoz nőttek; virága sárga, porhonnyeleinek gyapja lilás.

Terem a telivér fajok társaságában, parlag helyeken, szántók széléin. Ó-Dézna völgyében a hámorok és Ó-Dézna közt; Szt-Anna és Tövis-egyháza közt a Nyéki pusztán. Utóbbi helyen elég bőven.

787. *Verbascum Lychnitis* L. spec. (1753) 177. — *Királygyertyás Farkkóró.* — [V. *floccosum* Kéry l. c. 21.].

Szára levele aprón fehéresen tapadó molyhú; bugás virágzatának karcsú ágai felállók, sárga virágaikkal együtt sokfényű csillárhoz hasonlók; alsóbb levelei hosszúdádok, nyélformán megkeskenyedők; hosszúdád-lándsások; porhonnyeleinek gyapja fehér.

Terem napos hegylejtőkön és dombokon. Arad mellett a Vár sáncain; Paulis, Mária-Radna és Sóllymos hegylejtőin; Dézna várhegyén.

788. *Verbascum Austriacum* Schott in Röm. et Schult. syst. IV. (1819) 341. — *Osztrák Farkkóró.* — [V. *orientale* Auct. Hung. — non M. B.].

Szára levele áttetsző vagy meg is szakadozó molyhú; alsóbb levelei hosszúnyelűek, hosszúkás, megnyúlt lemezűek; felsőbb levelei rövid nyelűek, kerekített vállúak; sárga virágainak porhonnyelei lilaszínbe játszó gyapjával.

Terem utak mentén, parlagokon, erdős, cserjés helyeken Arad körül s a megye egész területén.

789. *Verbascum nigrum* L. spec. (1753) 178. — *Feketedő Farkkóró.*

Hasonló az előbbihez, de virágzati ágai tövön szegletesek, hosszúak, merevbbek, bővebben virágosak; alsóbb szárlevelei hosszúnyelűek, szívesvállú, szélesen tojásdad lemezzel. Kocsánai és csészéje, aprón fehéren molyhosak.

Terem magasabb hegyvidékeink erdei tisztásain és völgyei mentén, a honnan csak vendégnek tévedett le magva Arad várához, és a Csála erdő Nimféea-eréhez. Elég gyakori Aranyág hegyein; Nadalbesty felett a Kodrún, a Bratkójan; Menyháza felett a Punkoj-hegy alsóbb részein; Ó-Dézna egész völgyében Rescsirátáig; Kisindia völgyeiben a Kicsóra felé; Kis-Halmágy felett a Gejnáról levezető naposabb hátaikon és erdeikben; Trojás völgyében. Hűvösebb, nedvesebb, bükkös tájakon egy csapásra tért enged a következő fajnak.

Van fehér virágú alakja = *V. nigrum* var. *albiflorens* Simk, mely a Kicsóra hegy tetején nő; és van sűrűn molyhos levelű fajtája a *V. Barthii* Schur, mely Kishalmágy mellett és Arad vára körül is terem.

790. **Verbascum Hinkei** Friv. in magy. tud. társ. évkönyvei III. (1834—36) tab. 11. — *Hinke Farkkóró*.

Virágzata többnyire ágatlan, azonkívül erős és zöldelő tengelyű; virágzati tengelye, virágkocsánai és csészéje csak kevés szőrrel pelyhesedők vagy meztelenedők; szirma sárga, porzóinak gypja lilaszin; alsóbb levelei nagyok, fonákon szösös molyhosak, vállon szivesek alakra tojásdadok, vagy tojás-hosszúak.

A bükkflóra egyik jellemző keleti növénye. Aranyág felett a Hegyesen; Nadalbesty felett a Kodrun; Menyháza felett a Punkojon; Ó-Dézna felett Rescsirátá magaslatain; Halmágy felett a Gejna alján; Trójás völgyei felett a Fehérkő felé, — ez váltja fel a *Verbascum nigrumot*.

§. c) *Blattaria Reichb.* — A virágzat tengelye karcsú, többnyire ágatlan; virágok magánosak vagy 2—3-val társulók, jókora nyelűek; porhonnyeleik lilaszínű gypjával. Egyrészüik porhonai nyelökre futók; másrészüik porhonai veseformák.

791. **Verbascum Blattaria** L. spec. (1753) 178. — *Molyüző Farkkóró*.

Levele és ágatlan vagy csak 1—2 kisebb virágágú szára meztelenek; murvák hónaljából eredő virágai magánosak, hosszúnyelűek, murvástól és virágzati tengelyestől együtt mirigyszőrösek; hosszúdad, vállfelé keskenyedő levelei majd csak durván csipkések, majd öblösen vagy félig szárnnyason kikanyargatott élűek; virága sárga, porhonai nyélrefutók.

Terem szántókon, parlagokon, utak szélén Arad körül és a megye egész területének mezei táján.

792. **Verbascum grandicalyx** (Blattaria $\times$ sub-Austriacum) — *Simk*. öst. bot. zeit. XXXIX (1889) p. 138.

Szára és levelének fonáka pelyhes; virágzata felálló hosszú virágoságakból alakul; virága sárga; 2 porzójának porhonai nyélrefutók a többiek kerekded veseformák; virágzati részei aprón borzosak, kevés mirigygyel.

Terem a Trójási-völgy árterein, parlagain, főkép Temesest mellett, a jelzett telivér szülők társaságában.

793. **Verbascum Vidavense** (Austriaco $\times$ sub-Blattaria) *Simk.* term. füz. V. (1881) 49. *Vidavölgyi Farkkóró.*

Hasonlít az előbbihez, de rendszeren karcsúbb ágú, meztelenebb szárú levelű és virágzatú; virága sárga, porzóinak porhonai mind kerekded veseképzűek.

Terem az előbbi társaságában Temesest mellett; azonkívül Trójás közelében a völgy mentén és Menyháza patakánál a jelzett telivér szülők közelében.

794. **Verbascum phoeniceum** L. spec. (1753) 178. — *Lilaszirmú Farkkóró.*

Főkép a tövén leveles; tő és alsó levelei vállon szívesek vagy hasgatottak, tojás-hosszúdadok, fonákon színen zöldek; szára ágatlan, tövön szöszös borzas, fent mirigyszőrös; virágai magánosak, hosszú kocsánúak, sötét lila vagy ritkán fehér szirmúak, mirigyos szőrözetűek.

Terem mezőkön, erdők tisztásain, kaszálókon. Arad körül elég ritka, mert csak a temesvári vasút mentén, a buzsáki pusztán, a pernyávai töltesen és a Szárazér mellékein fordul elő itt-ott; bővebben Kladova völgyétől Világosig, a füves helyeken és a szőlők parlagain; Muszka, Galsa, Pankota mellett, Apatelek és Borosjenő felett a Mokrán, Tamándtól Ágyáig és Ó-Bodrog meg Pécska mellett.

291. SCROFULARIA L. gen. n. 576.

795. **Scrofularia nodosa** L. spec. (1753) 619. — *Göcsös Skrofulária.*

Virágzata végálló buga; szára szegletesen éles és levelestől meztelen; tojásdad levelei fűrészesek, fogaik a levélalja felé nagyobbodók, néha hasadtak.

Terem erdők, cserjés bozótok szélein, szántókon, parlagokon, Arad körül s a megye egész területén.

796. **Scrofularia alata** Gilib. fl. lithuan. (1781) 127. — *Gatyás Skrofularia.* — [S. aquatica Kéry I. c. 20.]

Hasonló az előbbihez, de szárának szegletei hártvásélűek, szára húsozabb.

Terem patakok nyirkos kaszálóin és árterein Józshely és Acsuva között.

797. **Scrofularia Scopoli** Hoppe in Pers. syn. II. (1807) 160. — *Skopoli Skrofulariája.*

Levele és szára pelyhesedők, csészehasábjai hártvás élűek; szára alig szegletes.

Terem utak, kerítések mentén, parlagokon, erdők, csalitok szélein, Arad körül s a megye egész területén.

292. CSIKORGÓFŰ. — *Gratiola* L. gen. n. 29.

798. *Gratiola officinalis* L. spec. (1753) 17. — *Orvosi Csikorgófű*.

Tőkéje hengeres, ízelt, ágas, terjedő; szára levele meztelen; szára egyszerű vagy gyengén ágas; levelei ülők, lándsásak, elől fűrészesek; virágkocsánai egyvirágúak, levélhónaljiak; szirma fehér.

Terem folyók, vizek, tavak és morotvák mentén Arad körül s a megye egész területének mezei tájain.

293. GYŰSZŰVIRÁG. — *Digitalis* L. gen. n. 758.

799. *Digitalis ambigua* Murr. prodr. gotting. (1770) 62. — *Nagy Gyűszűvirág*. — [D. laevigata et D. lutea Kéry I. c. 18].

Szára felálló, többé-kevésbé szőrös, csúcson mirigyesen pelyhes; levelei hosszúkásak, élén és fonákuk erein szőrösek; virágainak egyoldalú fürtje sárga nagy szirmú.

Terem hegyvidékeink erdeinek csalitjainak nyílt helyein, bozótjain. — Trójás és Soborsin völgyeiben, Berzova völgyében, Sólomos és Kládova völgyei mentén, az egész Hegyalja felett emelkedő erdőkben a Hegyesig és a Mokráig; Nadalbesty felett a Kodrun, Menyháza felett a Punkojon, Ó-Dézna völgye mentén a Hollóhegyen és Rescsirata felett; Zimbró felett a Momán.

294. OROSZLÁNSZÁJ. — *Antirrhinum* L. gen. n. 750.

800. *Antirrhinum Orontium* L. spec. (1753) 617. — *Kis Oroszlánszáj*.

Vagy arasznyi dudva lándsás levelekkel; csészéjének lándsás sallangjai hosszabbak mint piros pártája; fürtje gyér virágú.

Terem szőlők parlagain Világos és Kovaszincz közt, itt-ott, szálanként. † *Antirrhinum majus* L. és *Digitalis purpurea* L. kerti díszvirágaink.

295. GYUJTOVÁNYFŰ. — *Linaria* Tournf. inst. tab. 76.

§. a) *Elatinoides* Chav. Szár heverő; levél nyeles, széles lemezű; tok két kupakocskával nyílik fel.

801. *Linaria Elatine* L. spec. (1753) 612 sub Antirrhino. — *Látonya Gyujtoványfű*.

Felsőbb levelei dárdás-tojásdadok; pártájának sarkantyúja egyenes fehéres, felső ajaka lilaszin, alsó ajaka kénsárga; kocsánai meztelenek.

Terem tarlókon, ugarokon, parlagokon Arad körül s megyeszerte, az egész mezei tájon.

802. *Linaria spuria* L. spec. (1753) 613 sub Antirrhino. — *Két-szinű Gyujtoványfű*.

Minden levele tojás kerekded, épélű; pártájának sarkantyúja görbe, felső ajaka karmazsin piros, alsó ajaka sárgás; kocsánai szöszösek.

Terem tarlókon, ugarokon, s az előbbinél ritkább. Arad körül s a megye egész alföldi részén. A folyók mellékein a hegyvidék közé is behatol; így a Marosmelléken Gyorokig, a Fehér-Körös mellékén pedig Boros-Sebesig.

§. *b*) *Linariastrum* Chav. — Felálló szárú és ágai sárga virágfürtökkel végződnek; közép és felsőbb leveleik ülők, szálas vagy lándzsás alakúak; tokjuk csúcsa 4—6 foggal kovad fel.

803. *Linaria genistifolia* L. spec. (1753) 616 sub Antirrhino. — *Fakó Gyujtoványfű.*

Szára és virágzata egészen meztelenek; virágzata laza fürt, pártája élénk sárga, kisebbszerű, csészéjének kihégyezett hasábjai hosszabbak a gömbölyded tokocskánál; magvai tojásdadok, háromszegletűek; levelei kemények, fakók.

Tőalakjának levelei lándzsásak. Ez terem a Maros csorvás árteres mellékén Aradtól Mondorlakig és a Hegyalja napos dombjain és parlagain Világostól Sóllymos váráig.

Széles levelű alakjának, vagyis a *Linaria chloraefolia* Reichb. alaknak szára is nagyobb, vastagabb, levelei is nagyobbak és szélesebbek, — tojásdad lándzsásak. Ez utóbbit Arad mellett szedtem a Maros mentén.

804. *Linaria Kocianovicsii* Aschers. (*L. genistifolia* $\times$ *italica*) öst. bot. zeit XV. 325. — *Kocianovics Gyujtoványfűve.*

Virága akkora mint az előbbié és élénk sárga, levelei lándzsásak, kemények; de csészéjének hasábjai csúcson gyengén hegyesek és tokjuknál rövidebbek, magva pedig lapos, lapján szemölcsös, élén hártvás, alakra egyetlen fél-körlaphoz hasonló.

Terem a jelzett telivér fajok társaságában Kovaszincz parlag szőlői közt.

805. *Linaria hybrida* Schur en. (1866) 491. (*L. genistifolia* $\times$ *intermedia*). — *Korc Gyujtoványfű.*

Hasonlít az előbbihez, magva is szabálytalan fél-körlaphoz hasonló vagy háromszögű, lapos közepén vastagabb és ránczos szemölcsös; de levelei szálasak vagy szálas-lándzsásak, fűzöldek, alig merevedők; virága nagyobb, alsó innyen fehéres szakálú.

Terem a *Linaria genistifolia* és *L. intermedia* társaságában és azok határozott félvér faja. 1885. augusztusában bőven termett Glogovác és Mondorlak közt a Maros ártere mellett fekvő mezőkön és parlagokon; ujabban ki lett onnan szántva és kapálva.

806. *Linaria Kösensis* Simk. term. füz. II. (1878) 143. — *Köseji Gyujtoványfű.*

Virága halvány sárga, vaskosabb mint az előbbieké; magva nagy,

lapos, kerek, széles, hártyás karimájú; levelei széles-lándsásak, kemények. Minden része meztelen.

Terem a vasutak töltéseinek szélén Medgyes-Bodzás és Bánhegyes mellett.

807. *Linaria vulgaris* Mill. dict. n. 1. — *Köz Gyujtóványfű.* — [Antirrhinum *Linaria* L. spec. (1753) 616; Kéry l. c. 17.].

Virágzata tömött; virága nagyobb mint az előbbieké, szélesebb torkú; pártája derékon fehéres, sarkantyúja sárga, innye narancsszín; levelei zöldek, fűneműek, lándsásak vagy szálas-lándsásak; magva lapos, kerek, széles-hártyás karimájú, közepén szemölcsös. Tőalakjának virágzata mirigy-szőrös; ellenben hegyvidéki alakjának vagyis a *Linaria intermedia* Schur-nak virágzati-tengelye és kocsánai meztelenek.

Tőalakja előfordul Arad körül és a megye egész alföldi részének szántóin, parlagain, utai mentén. Ellenben a *Linaria intermedia* Schur el van terjedve az egész hegyvidéken, Gyorok és Aranyágtól Zámig, Bokszeztől és Nadalbestytől Halmágyig. Arad vára körül még mindkét alakja előfordul, ép így Glogovác, Mondorlak és Fakert mellett.

808. *Linaria Italica* Trev. in act. acad. leop. car. XIII. 188. — *Talján Gyujtóványfű.* — [L. *linifolia* Kéry l. c. 19].

Virágzata tömött, virága sárga, keskenyebb mint valamennyi előbbi fajé; levelei szálasak, megnyúltak, fűneműek; magva lapos, szélesen hártyás karimájú.

Terem napos dombokon, szántókon, legelőkön, parlagokon. Arad és Uj-Arad mellett főkép a Maros közelében, Pécska és Szemlak közt, Kis-Pereg, Batonya, Bánkút, Ötvenes mellett; Apatelek felett a Mokrán; Magyarád felett a Nagyúri hegyen, Világostól Radnáig a Hegyalja parlagain.

296. VERONICA L. gen. n. 25.

A: Évelők.

§. 1.) *Chamaedrys* Koch. Virágaik nyeles fürtjei levélhónaljiak.

809. *Veronica scutellata* L. spec. (1753) 12. — *Paizsos Verónika.*

Levelei ülők, szálasak, csaknem épélűek; fürtjei gyér virágúak; tokja lapított, kétkarélyú, szélesebb mint hosszú. Tőalakjának szára és virágzata meztelen; ellenben a *V. parmularia* Poit et Turp. alaknak szára és virágzata pelyhes-szőszös.

Terem mocsarak, vizerek mentén, vízálta helyeken, hol az egyik, hol a másik alakja; gyakran mindkét alakja egymás mellett. Ötvenes vize-nyős laposain, Világos mellett a Vonta mocsár körül, a Tőz mellékén Csermőtől Boros-Sebesig.

810. *Veronica anagalloides* Guss. pl. var. (1826) 5. tab. 3. — *Karcsífürtű Verónika.*

Levelei ülők, tojásdad aljból lándsásak; fürtjei karcsúk, mirigyszőrösek; kocsánai elállók, kétakkorák mint keskenytojásdad termései; csészéje rövidebb termésénél.

Terem ártereken, vizerek, mocsarak mentén. Arad körül elég bőven a Csála erdő morotvái és nedves útai mentén, továbbá a vasuti pályaház megett; hasonló Bánkút mellett.

811. **Veronica Anagallis L.** spec. (1753) 12. — *Póle Verónika.*

Az előbbihez hasonló, de termései tojás-kerek a csészénél nem hosszabbak. Virágzata rendszeresen meztelen, de van kissé mirigyszőrös virágzatú alakja is; ez a var. *anagalliformis Boreau.* — Mirigyes alakját csak a Szárazér mentén észleltem Torna és Ötvenes közt. Tőalakja előfordul vizerek mentén és vízálta helyeken, Arad vára körül, Arad és Pécska közt a Csála erdőben s a buzsági pusztán, Ó-Bodrog mellett, a Szárazér mentén; Glogovác, Radna, Sólmos és Soborsin mellett a Maros mentén; Borosjenő vizereinél; a Töz melléken Csermőtől Boros-Sebesig; a Hegyvidéken Rescsiráta és Halmágy mellett.

var. *Neilreichii Cel.* prodr. böh. (1872) 325. — [V. anagallidi-Becabungga Neilr niederösterr. 553 ex Cel. l. c.]

Külömbözik az előbbitől abban, hogy szára tövön gyökerező, fekvő, nagyon ágas; és hogy alsóbb levelei rövid nyelűek. Terem folyók fővényes szigetein, árterein, s úgy látszik e termőhely szülte változata a tőalaknak. Arad mellett az Ó-török váron túl a Maros homokos iszapján; hasonló helyen Glogovác és Mondorlak közt, egy-egy kis területen.

812. **Veronica aquatica Bernh.** über begriff d. pflanzenart (1834) 66. — *Vizi Verónika.*

Hasonló az előbbi két fajhoz, de termései szélesebbek mint hosszúk, aránylag nagyok és rövid kocsánuak. Virágzata bőven mirigyszőrös.

Terem mocsaras helyeken, így Ötvenes laposain, Tövisgyháza és Szt-Anna közt a Nyéki pusztán; Kis-Jenő mellett a Korhányon.

813. **Veronica Beccabunga L.** spec. (1753) 12. — *Deréce Verónika.*

Szára gyökerező pozsgás; levelei mind nyelesek, pozsgások kerülékesek vagy tojás-hosszúdadok, kerekített csúcsúak, csipkésen fűrészesek.

Terem folyók, tavak, források, csermelyek mentén. A Marospartján Arad és Ó-Bodrog közt, Glogovác és Mondorlak közt; Pankota mellett a Szodom forrásánál; Bokszeg mellett a tó körül, Ágya mellett a Töz melléken, Kis-Jenő mellett a Korhányon, Ó-Dézna völgye mentén. — Nálunk főképp mint var. *limosa* (Lej.) fordul elő.

814. **Veronica Chamaedrys L.** spec. (1753) 13. *Ösztörűs Verónika.*

Levelei tojásdadok, szőrösek, bevagdalt élűek, csaknem ülők; száranak izei átellenes szőrsoroktól ösztörűsen két-két sor szőrrel.

Terem kaszálókon, gyümölcsöseken, gypükön, erdők szélein, utak mentén, Arad körül s a megye egész területén.

815. **Veronica montana L.** amoen. IV (1759) 263. — *Hegyi Verónika.*

Levelei hosszúnyelűek, tojásdadok; termései laposak, szélesebbek mint hosszúk, csúcson, vállon kicsipettek, lapjukon meztelenek, élükön pillásak.

Terem hegyvidékeink árnyas bükköseiben. Szlatina és a Kicsóra közt a hegyhátakon, Menyháza felett a Hárs völgyben és a Punkoj hegyhát több helyén, Rescsiráta és Zimbró közt a Smida tetőn, Kishalmagy felett a Gejna felé.

816. **Veronica officinalis L.** spec. (1753) 11. — *Orvosi Verónika.*

Szára borzas, tövön gyökerező; levelei rövid nyelűek, tojás-hosszúdadok; virágfürtjei tömöttek, termő kocsánai felállók; termése háromszegletűen visszásan szíves, kocsánjánál hosszabb, a virágzati tengelyhez húzódo.

Terem hegyvidékek legelőin, erdeinek cserjéseinek szélein, patakainak mentén a havasalji tájig. Világos várától és Aranyág hegyvidékétől Zámig; Nadalbesty és Boros-Sebes hegyeitől a Gejnáig.

817. **Veronica prostrata L.** spec. (1762) 17. — *Lecsepült Verónika.*

Csészéje 5 sallangú, az ötödik sallang a legkisebb; bokros virágzó szárai felegyenesedők, a meddők lecsepültek; levelei keskeny hosszúdadok, rövidke nyelűek, csipkésen fűrészesek.

Terem legelőkön, kaszálókon, napos, füves dombokon. Arad mellett a Szarazér melléken Ötvenesig, Tornyáig; Pécskától Szemlakig, Kis-Peregig; Bánkút mellett, Nadab, Simánd, Ágya legelőin; a Hegyalján Pankota Kopasz hegyén és Muszkától, Magyarádtól kezdve Baraczkáig, Radnáig; Boros-Sebes vidékén, Dézna várhegyén és Kisindia völgyében.

818. **Veronica Jacquini Baumg.** en. I (1816) 26. — *Jacquin Verónikája.* — [V. Bihariensis A-Kern.].

Csészéje 5 sallangú, szárai mind felállók vagy ives többl felegyenesedők; levelei szárnyasan sallangosak; virága és termése nagyobb mint az előbbié.

Terem napos füves dombok lejtőin. — Baraczká és Paulis szőlő-hegyeitől Világosig; Muszka és Magyarád szőlői közt és felett; Apatelek felett a Mokrán, Boros-Sebes felett a Piliskén; Józshelytől Báltyelégig a trachyttufos lejtőkön; Dézna várhegyén.

819. **Veronica Pseudochamaedrys Jacq.** fl. aust. I (1773) 38 tab. 60. — *Gamandor Verónika.* — [V. Teucrium A. Kerner öst. bot. zeit. XXIII. 371; Simk. term. füz. IX, 29, — non L.].

Csészéje 5 sallangú, szárai felállók, erősek, magasak; virágfürtjei nagyok, levelei is nagyok, ülők; tojásdadok, bevagdaltan tompán fűrészesek.

Terem kaszálókon, gyümölcsöseken, erdők és cserjések szélein a mezei tájon. Aranyág völgyében, Kladova völgyében, Soborsin mellett a

Czukorhegyen, Trójás völgyében, Acsuva felett a Momán, Menyháza hegyein, Ó-Dézna völgyében a Hollóhegyen, Dézna várhegyén, Mokra hegyén és Kis-Halmágy felett a bükkflóra kezdetén. Leszáll az Alföldre is, így a Tőz mellékén Csermőig és a Hegyalja alatt a Szárazérig, hol Ötvenes körül található.

820. *Veronica Austriaca* L. spec. (1762) 17. — *Osztrák Veronika*.

Az öst. bot. zeit. XXIII. 373. lapján Kisindia mellől közli A. Kerner. Én ott nem leltem s egyáltalán sehol e megyében. Növénygeografiai szempontból a *V. Austriaca* L. helyét nálunk, a *V. pubicarpa* Simk.-nek kellene betöltenie.

§. 2.) *Spicatae* Schrad. — Száruk és ágaik csúcsa megannyi virágfűzér vagy virágfürt.

821. *Veronica elatior* Willd. en. h. berol. I. (1809) 17. — *Magas Veronika*. — [V. spuria Kéry l. c. 21, — non L. — *Veronica maritima* Auct. Hung., — non L.].

Levelei hármával vagy négyével örvösek, rövid nyelűek, kerekített vagy szíves vállból tojásdad-lándsásak vagy lándsásak, élükön hegyes csúcsukig élesen fűrészesek; virágfürtjei hosszúak, többnyire társasak, a szár végén állók.

Terem folyók, patakok, mocsarak, vízerek mentén. Arad mellett a Vár sáncaiban és a Marosmellék mocsarainál az Ó-törökvár körül; a Marosmellék erdejének morotvájánál és árterein az Ó-törökvártól Pécskán túlig; Boros-Jenő vizereinél; a Tőzmelléken Csermőtől Boros-Sebesig; a Fehér-Körös mellékén Boros-Sebes, Berza, Butyin, Csúcs és Halmágy mellett.

var. *transsilvanica* (Schur). Levelei keskenyebbek és hosszabbak mint a tőalaké. Arad mellett a Maros árterein itt-ott.

822. *Veronica spicata* L. spec. (1753) 10. — *Fűzérés Veronika*.

Levelei átellenesek, szőrösek, vállon ékformán keskenyedők, tompás csúcsukon épélűek; szára rendszeren magános, tömött virágfűzérrel végződik.

Terem hegyvidékeink kaszálóin, legelőin. Dézna várhegyén, Kisindia, Jósászhely, Pleskucza, Halmágy hegyi legelőin.

823. *Veronica pallens* Host. aust. I. (1827) 6. — *Szőke Veronika*. — [V. incana W. et K., non L.].

Hasonló az előbbihez, de szára, levele és egész virágzata fehéres szőke, sűrű apró molyhú.

Terem a Hegyalja verőfényes kaszálóin és legelőin, szőlőinek parlagain. Böven Ménes szőlői felett, közbe-közbe egy-egy *Veronica orchidea*-val; gyéribben Paulis, Györök és Kuvin szőlőhegyein. Sem Paulistól keletnek, sem Kuvintól nyugatnak nem található a Hegyalján.

824. *Veronica orchidea* Crantz stirp. IV. (1769) 333. — *Sodrött-szirmú Veronika*.

Hasonlít a *Veronica spicata*-hoz, de tő és alsóbb levelei nagyobbak, szélesebbek, többnyire bőrneműek és fényesek; pártájának sallangjai hosszabbak és megsodródók csúcsukkal szétberzedők; csészéje és termése bőven pelyhes.

Terem erdős cserjés helyek tisztásain, kaszálókon, legelőkön. Arad mellett a Csála erdő tisztásain, s innen Pécskáig; a Szárazér mentén a Gelin Pusztától Ötvenesig; Magyarád és Aranyág hegyein; Muszkától Kladova völgyéig, az egész Hegyalján, Solymos és Trójás völgyei mentén; Apatelek felett a Mokrán, Bokszeg hegyein, Boros-Sebes mellett a Pilis-kén, Dézna várhegyén, Ó-Dézna völgye mentén és a Holló hegyen; Menyháza, Zimbró és Halmágy hegyvidékén.

825. *Veronica serpyllifolia* L. spec. (1753) 12. — *Kakuk Veronika*.

Szára tövön gyökerező, felsőbb részén fokozatosan megy át laza fürtjébe; alsóbb virágai levélhómaljiak, kocsánjuk akkora mint a csészé; termése szélesebb mint hosszú.

Terem nedves kaszálókon, legelőkön, nedves erdők utai mentén. Arad mellett a Csála erdőben és innen Szemlakig; továbbá a temesvári vasútnál és a Gelin pusztán; Kis-Jenő mellett a Korhányon, a Tőzmellékén Ágyától Boros-Sebesig; Pankota mellett a Szodom mocsár mentén; ezenkívül az egész hegyvidék völgyeiben, erdeiben.

B: Egynyáriak.

§. 3.) *Fürtösek*. Virágaik a szár csúcsán fürtösek, lazák, murvásak.

826. *Veronica acinifolia* L. spec. (1762) 19. — *Csomborlevelű Veronika*.

Szára és virágzata mirigy-borzas; karcsú kocsánai kétakkorák mint a csészé; termése szélesebb mint hosszú, kéthasábú, hasábjai kerekdedek, mirigyesen pillásak.

Terem ugarokon, parlagokon. Arad mellett a Gelin pusztán s innen a Szárazér mentén Ötvenesig; Kis-Jenő mellett a Korhányon, Boros-Jenő szőlőinek parlagain; bőven Csermő, Somoskesz és Apáti ugarain, szántóföldein.

827. *Veronica praecox* All. auct. (1789) 5 tab. 1. fig. 1. — *Jókori Veronika*.

Szára és virágzata mirigyborzas; erős kocsánai akkorák vagy másfélszer akkorák mint jókora csészéje; termése duzzadt, tojásdad-kerületű, csúcsán szíves, mirigyszőrös.

Terem a Marosmellék alföldjének napos legelőin és szántóin. Így Pécska és Szemlak közt s innen Mezőhegyesig.

828. *Veronica triphyllos* L. spec. (1753) 14. — *Ujjastevelű Veronika*.

Szára és virágzata mirigyborzas; erős kocsánai majd akkorák mint csészéje, majd 2—3-szor is hosszabbak annál; legalsó levelei épek, tojásdadok, a többiek ujjasan hasadtak.

Terem szántókon, legelőkön, kertek kerítésein. Arad mellett a Pernyávei legelőn és szántókon a Szárazér felé; Pécska és Szemlak közt, Bánkút szántóin, Glogovác szántóin és Gyorok felett a Kecskésen.

829. **Veronica verna** L. spec. (1753) 14. — *Tavasszi Veronika*.

Levele szárnyasan beszabdalt; kocsánai csészéjöknel és murvájoknál is rövidebbek; termése összenyomott, visszásan szíves; virágzata mirigyszőrös.

Terem napos dombokon és mezőkön. Bánkút szántóin és mezőin; Radna, Sólmos napos hegylejtőin, Világos várhegyén; Muszka felett az Öregvilágoson, Dézna várhegyén.

830. **Veronica arvensis** L. spec. (1753) 13. — *Ugar Veronika*.

Levele ép, élén csipkés, alakra tojásdad; virágai igen rövid kocsának, csészéjük nagyobb mint a kocsán; tokocskája összenyomott, kétkarélyú.

Terem ugarokon, parlagokon, szántókon, legelőkön, kaszálókon Arad körül s a megye egész területén.

§. 4.) *Hónaljjasok*. Virágaik magánosak, a szárlevelek hónaljából eredők, termőkocsánaik legörbülőek.

831. **Veronica Persica** Poir. encycl. VIII. (1808) 542. — *Persa Veronika*.

Tokocskája szélesebb mint hosszú, reczés-erű, kétkarélyú, karélyai élükön összenyomottak, szétterpedők; csészéjének sallangjai hosszúdad lándsásak, szétterpedők, termésüknel hosszabbak.

E kerteinkbe, szántóinkra, parlagainkra bevándorolt növényt kevés helyt láttam e megyében. Így Ágriss mellett, Kisindia kerteiben és völgyeinek parlagain, Menyháza falu kerteiben és azok kerítései mentén.

832. **Veronica polita** Fries nov. (1814) 63. — *Városi Veronika*. — [V. agrestis Kéry l. c. 21.]

Tokocskája sűrűn pelyhes, kétkarélyú, karélyai gömbölydeden duzzadtak; csészéjének sallangjai tojásdad kótaformák.

Terem parlagokon, szántókon, ugarokon, kertekben, Arad körül s a megye egész területén.

833. **Veronica hederaefolia** L. spec. (1753) 13. — *Borostyánlevelű Veronika*.

Levele szélesebb mint hosszú, 3—5 karélyú, végső karélya az oldalsóknál nagyobb; gömbölyödő tokocskája 4 karélyú; csészéjének sallangjai szíves vállúak, szegletesen összeállók.

Terem parlagokon, töltések, árkok mentén, temetőben. Arad körül több helyt, így az Ó-törökvár körül, hol pár év óta nagyon elszaporodott,

a Vár környékén, a Szárazér felé s az Ó-temetőben; Pécska, Csermő, Boros-Jenő, Paulis és Radna mellett.

297. **LINDERN-FÜVE.** — *Lindernia* All. (1759).

834. *Lindernia pyxidaria* All. misc. taur. III. (1759) 178. — *Ártéri Lindernfű.*

Levelei hosszúdad-tojásdadok, épélűek, háromerűek, ülők; kocsánai levélhónaljiak, egyvirágúak; pártája tövön fehéres, ereszen hússzínű.

Terem árteres, iszaposodó helyeken. Arad vára körül a Maros partján csak szálanként; bővebben Boros-Jenő vizereinél és Bokszeg mellett a Maros partján; még bővebben Ágyától Boros-Sebesig a Tőz partján és egész árterén, valamint a Szartos mellékein.

298. **LIMOSELLA** L. gen. n. 776.

835. *Limosella aquatica* L. spec. (1753) 631. — *Iszap Limozella.*

Apró, indásan terjedő növényke; tőlevelei hosszúdadok vagy hosszúdad szálások; tőkocsánai egyvirágúak; virágai aprók, pártájok karimája hússzínű.

Terem a Maros árterein Pécska mellett.

299. **CSORMOLYA.** — *Melampyrum* L. gen. n. 742.

836. *Melampyrum cristatum* L. spec. (1753) 605. — *Tarajos Csormolya.*

Virágzata négyélű füzér; füzére nagy, szíves, fedelékes, fésűsen fogas murvákából áll, ezek közül emelkednek ki fehéres vagy pirosló pártái.

Terem erdők és csalitok szélein, tisztásain. Arad mellett a Csála erdő Veres-kereszt tisztásán; Aranyág hegyvidékén, Apatelek felett a Mokrán, Dézna és Menyháza hegyvidékén.

837. *Melampyrum arvense* L. spec. (1753) 605. *Mezei Csormolya.*

Füzére egyenletes, kissé laza, murvái tojásdad lándsásak, csúcson kinyúltak vállfelé sallangos élűek; csészéje pelyhesedő, érdes; virága piros, sárgás vagy fehér.

Terem tarlókon, vetések közt, parlagokon, Arad körül s a megye egész területén. Legmagasabb általam megfigyelt lelőhelye Menyháza felett a Sárlapos környéke.

838. *Melampyrum barbatum* W. et K. icones (1801) tab. 86. — *Szakálas Csormolya.*

Hasonló az előbbihez, mert füzére egyenletes, kissé laza, murvái tojásdad-lándsásak, csúcson kinyúltak, váll felé sallangos élűek; de virága és virágzata nagyobb; csészéje sőt pártájának csöve is borzas, pártája sárga.

Terem vetések közt és azok tarlóin, ugarain, parlagain. Arad mellett a Százázér felé eső szántóföldeken és innen Pécskáig meg Kis-Peregig; Ötvenes, Fakert, Zimánd, Uj-Panát, Paulis vetései közt; bőven Pankota, Magyarád és Ágris környékén.

839. *Melampyrum Bihariense* A. Kern. schedae I. (1881) 35. — *Bihari Csormolya*. — [M. pratense Kéry l. c. 19, — non L. — M. nemorosum A. Kerner öbz. XXIV. 87, — non L.]

Virágai a felsőbb levelek és az ágak csúcsait díszítő nagy, kék murvák hónaljaiból egyoldalra hajlók; pártájának sárga színe a murvák kékjéhez kellemes szintársulást nyújt; a fejletlenebb murvák virágbimbókkal az ágak csúcsán üstökösek, a virágot vagy termést hónaljozók, egymástól páronként eltávolodottak. Csészéje meztelen vagy alig pelyhesedő.

Terem erdők, csallitok szélein Világos hegyeitől és Aranyág völgyétől Zámig, a Mokrától és Nadalbesty erdeitől Kis-Halmágy hegy mellékeig az egész hegyvidéken. A Tózmelléken leszáll egész az Ágyai erdőig. Helyettesíti nálunk a *Melampyrum nemorosum* L-t.

840. *Melampyrum silvaticum* L. spec. (1753) 605. — *Erdei Csormolya*.

Virágai egyoldalúak a felsőbb levelek hónaljában, melyek fokozatosan valódi murvákká lesznek; murváskodó levelei keskeny-lándsásak, kinyúltak; pártája sárga vagy fehér, csak akkora mint csészéje hasábjai.

Terem köves havasalji tájakon, így a Gejna kúpján és környékén.

300. KAKASTARÉJ. — *Pedicularis* L. gen. n. 746.

841. *Pedicularis campestris* Grisb. iter (1852) 324. — *Mezőségi Kakastaréj*.

Szára magas, ágatlan, csúcsán hosszú virágfüzérrel; tő- és szárlevelei kétszeresen szárnyasan füzöttek; sárga pártájának sisakja csúcson lenyesett és kétfogú; csészéje meztelen.

Néhány szálát leltem belőle a Kis-halmágyi hegygerincz hátán, már a kezdődő bükkös erdők szélein.

301. KAKASCZÍMER. — *Rhinanthus* L. gen. n. 740.

842. *Rhinanthus minor* Ehrh. Beitr. VI. (1791) 144. — *Kisebbitvirágú Kakasczímer*. — [Rh. Cristagalli L. pro p.]

Csészéje meztelen; pártája kevéssel hosszabb a csészénél, torkán nyílt, ajkai előre irányzottak.

Terem hegyvidékeink kaszálóin. — Kladova völgyének tisztásain, Menyháza felett a Bratkója kaszálón, Rescsiráta felett a Banyisórán, Ó-Dézna völgyében, Halmágy hegyvidékén a Gejnáig.

843. **Rhinanthus glandulosus** Simk. erd. flor. (1886) 432. pro var. — *Mirigyes Kakasczimer*. [Rh. major A. Kerner öst. bot. zeit. XXIV. 89, — non Ehrh. — Rh. hirsutus Simk. term. füz. IX. 30, — Non Lam.].

Csészéje mirigyszőrös, murvái mirigyszőrökkel pillásak; pártája kétakkora mint az előbbié, s kétakkora mint csészéje. Ez helyettesíti nálunk a *Rh. majort* és *Rh. hirsutust*. — Keletvidéki.

Terem kaszálókon, erdők csalitok szélein, tisztásain. Arad mellett a Csála erdő szélén s innen Pécskáig; Világostól és Aranyág völgyétől Zámig; Mokra hegyétől és Nadalbestyől Kis-Halmágyig és a Gejna aljáig az egész hegyvidéken közönséges.

302. ODONTITES HALL. helv. 304.

844. **Odontites serotina** Lam. fl. fr. (1793) III. 350 sub *Euphrasia*. — *Verhenyes Odontitesz*.

Szára sokágú; ágai ívesen felállók, csúcs felé egyoldalú virágokkal füzéresek; pártája verhenyes, porhonai tövön szakadások; levelei szálaslándsásak vagy szélesebb aljból lándsásak, szőrösek.

Terem kaszálókon, bozótos helyeken, parlagokon. Bőven Boros-Sebes és Butyin környékén. Boros-Sebestől Dézna várhegyéig, másrészt a Tözmelléken Ágyáig, a Fehér-Körös mellékén Bokszegig.

845. **Odontites lutea** L. spec. (1753) 604 sub *Euphrasia*. — *Sárga Odontitesz*.

Levele szálas, pártája sárga, felső ajka borzas; porzói meztelenek, a pártán túl emelkedők.

Terem szikár, napos dombokon. Paulis szőlőhegyeitől Világosig a Hegyalja parlagain; Butyin és Kisindia közt, valamint Kisindia napos lejtőin.

303. SZEMFŰ. — *Euphrasia* L. gen. n. 741.

846. **Euphrasia Rostkoviana** Hayne arzneig. IX. (1823) tab. 7. — *Mirigyes Szemfű*. — [Eu. officinalis Kéry l. c. 18 et Auct. plur.].

Levele tojásdad, durván fűrészes; pártája 2—3-szor akkora mint csészéje; csészéje, murvái és virágzati tengelye puhán mirigyes pelyhes.

Terem úgyszólván egész hegyvidékünk kaszálóin, legelőin. A Hidegkúttól és Kovaszincz hegyeitől kezdve Kladova völgyéig és a Hegyesig; Nadalbestyől és Déznától kezdve a Punkojig, Rescsirátáig és a Momáig; Kisindia felett a Kicsorán s innen a Drócsáig; Jószáshelytől kezdve Halmágyig, sőt a Gejna kúpjáig.

847. **Euphrasia cucullata** Wahlenb. fl. carp. (1814) 184. — *Kánzsás Szemfű*. — [Eu. stricta Host fl. austr. II. (1831) 185.].

Felsőbb levelei és íveshátú murvái árfogúak; virágzata mirigytelen,

egyszerűen pelyhes; szára sudarabb ágú virágainak pártája kisebb mint az előbbié.

Terem kaszálókön, legelőkön, Világos várától és Boros-Sebestől kezdve az egész hegyvidéken, — gyakran az előbbi társaságában.

† *Paulownia tomentosa* Thunb. sub. *Bignonia*. — *Paulowna fája*. Illatos lilaszín nagy virágait, levélhajtás előtt fejleszti. Levele nagy, fája gyorsan nő. Ezért sok helyt gondozzák kerteikben e japáni növényt. Bimbait már ősszel előre képezi, — ezért azok zord teleken elfagynak nálunk.

† *Catalpa bignonioides* Walt. carol. p. 64. — *Trombitafa*. — [*Bignonia Catalpa* L. spec. (1753) 622. — *Bignonia syringaefolia* Sims.]. — Bugás illatos fehér virágzatát levélhajtás után fejleszti. Ez is gyorsan nő és nagy levelű lombjáért, szép és illatos virágaiért szeltében termesztik. Termései a virginia-szivarhoz hasonlóak, ezért — azokkal a gyermekek szivar gyanánt játszanak.

† *Bignonia radicans* L. kedvelt kerti iszalag.

304. OROBANCHE L. gen. n. 779. — *Vajvirág*.

848. *Orobanche ramosa* L. spec. (1753) 633. — *Kenderfojtó Vajvirág*.

Élősködik Kenderen, Dohányon; szára ágas, sárgás-fehér vagy kékes-fehér; virága kék, csészéje 1-levelű négyfogú. Láttam dohányon Mácsa körül; kenderen Glogovác, Zimánd, Zimándköz, Ötvenes és Tamánd mellett.

849. *Orobanche lutea* Baumg. en. II. (1816) 215. — *Sárgás Vajfű*.

Élősködik Luczernán és Lóherén; szára ágatlan, sárgás vagy verhenyes; csészéje kétlevelű; pártája többnyire sárga, egyenes hátú, alja és csúcsa felé meggörnyedő, nyílásának karélyai szétállók; porhonnyelei sűrűn mirigyesek; bibéje sárga.

Láttam és gyűjtöttem Muszka, Világos és Ménés hegyein, szőlőinek parlagain.

850. *Orobanche major* L. fl. suec. (1755) 219. — *Nagyobb Vajfű*.

Élősködik Centaureákon és Knautiákon. Szára virágzata erőtelibb mint az előbbié; pártája is nagyobb és tövétől kezdve csúcsáig íves hátú; porhonnyelei szöszösek.

Szedtem Arad vára sánczaiban és Szt-Anna temetőjében.

851. *Orobanche Epithimum* DC. fl. fr. III. (1815) 490. — *Kakuk Vajfű*.

Élősködik Kakukfüvön, de más Ajakos növényen is. Szára arasznyi vagy kisebb; pártája rövidebb, köpczösebb mint az előzőké, fehér, sárga vagy veres színű, háta tövétől csúcsig gyengén íves, karimájának karélyai bodrosan állók, mirigyesen szőrösek; porhonnyeleinek csúcsa és bibe-nyele mirigyesen szőrös.

Terem a Hegyalja napos, füves lejtőin Paulistól Muszkaig és Magyarádig, azután Aranyág hegyvidékén és a Mokrán.

852. **Orobanche alba** Steph. in Willd. spec. III. (1800) 350. — *Fehéres Vajfű.*

Élősködik Carduusokon. Szára virágzata nyúltabb mint az előbbié; pártája rendszeren sápadt vajszín, köpczös, háta tövétől csúcsig gyengén íves; porhonnyelei legfeljebb tövön szőrösödők, különben meztelenek.

Szedtem a Maros töltésén Paulis mellett, *Cirsium lanceolatum* gyökerén.

305. FOGACSÁN. — *Lathraea* L. gen. n. 743.

853. **Lathraea Squamaria** L. spec. (1753) 606. — *Konya Fogacsán.*

Bükkös erdőkben, fák és cserjék gyökerein élősködő növény. Mártius-Áprilisban virít, virágai még mielőtt az avart áttörte volna, majdnem egészen fejlettek. Húsos tőkéje csupa nagy, törékeny pikkelyből van összeillesztve, halvány vagy vereslő leveletlen szára nagyobb részben virágfürtből áll, mely csúcsán megkonyult; virágai vereslők.

Terem Sólmos és Kladova völgyeiben s innen Hidegkútig és a Hegyesig; Botvölgyében Ágris és Világos közt, Medgyes völgyében Menyháza felett, Nadalbesty felett a Kodrun, Kisindia felett a Kicsórán, s bizonyos más bükköseinkben is.

II. cs. Ajakosak. — *Labiatae* Suss. gen. n. 10.

306. ZSÁLYA. — *Salvia* L. gen. n. 39.

854. **Salvia glutinosa** L. spec. (1753) 26. — *Enyves Zsálya.*

Virága nagy és sárga; virágzata ragadósan mirigyes borzas; levelei hosszúnyelűek, széles tojásdad lemezűek, vállon nyilasan szivesek; szára és levélnyelei szőszösek.

Terem hegyvidékeink patakai, árnyas, nedves erdei mentén. Zám, Trójás és Sólmos völgyeiben; Kladova völgyének felsőbb részén, Aranyág hegyvidékén, Nadalbesty felett a Kodruról lefolyó patakok mentén bőven, Menyháza felett a patak mentén a Punkoj hegy völgyelésein és a Bratkóján; Dézna és Ó-Dézna völgyeiben, Rescsirata mellett, Kisindia felsőbb völgyeiben, Szlatina felett és Halmágy vidéke bükkös régiójában.

855. **Salvia Austriaca** Jacq. aust. II. (1774) tab. 112. — *Osztrák Zsálya.*

Virága sárgás-fehér, kisebbszerű, borzas csészéjénél kétszer nagyobb; szára csak első elágazásainál leveles; ellenben tövön nagy, széles, szivesvállú, földrefekvő tőlevelei vannak; virágzata sűrű borzas.

Terem legelőkön, napos, füves dombokon. Arad mellett a Vár körül, a Csála erdő szélein, a Pernyávai legelőn, a Buzsáki pusztán és a Szá-

razér mellékén, Tornyától Ötvenesig; a vasutak mentén Aradtól Világosig, különösen bőven Kerek mellett; Pankota parlagain és szőlői közt, Bánkút és Medgyes-Bodzás mellett.

† *Salvia officinalis* L. *Orvosi Zsálya*. Kerteink dísze és illatos növénye.
856. *Salvia pratensis* L. spec. (1753) 25. — *Köz Zsálya*.

Virágzata csészéstől együtt mirigyszőrös; csészéjének felső ajaka három rövid fogú; tátongó pártája kék vagy vereses vagy fehér; tőlevelei tojásoshosszúdadok, csipkésélűek, szíves vállúak, nyelesek.

Terem kaszálókon és legelőkön Arad körül s a megye egész területén.

857. *Salvia silvestris* L. spec. (1753) 24. — *Erdei Zsálya*. — [S. memorosa × pratensis A. Kerner.]

Leveleinek háta nagyon ránczos, szürke zöld. Külömbözik a *Salvia pratensis*től mirigytelen apró mezével, kisebb virágaival és levelesebb szárával; másrészt a *Salvia nemorosa*-tól abban, hogy csészéje nagyobb rövid szőröktől borzasodó, virágai nagyobbak, murváiknál jóval hosszabbak; murvai zöldek vagy verhenyesedők, tojásdad szélesebb aljukból csúcsan egyenletesen kihegyezettek.

Terem a jelzett telivér fajok közt Arad mellett a Pernyávi legelőn.

858. *Salvia nemorosa* L. spec. (1762) 85. — *Csaliti Zsálya*.

Szára, levelének fonáka és csészéje aprón szürkén pelyhesedők; széles tojásdad murvai kihegyezettek, vereslők, a csészénél hosszabbak, vagy akkorák mint a pártá; pártája kicsiny; a csészéből csak ajkaival emelkedik ki.

Terem legelőkön, kaszálókon, utak, szántók mentén Arad körül s a megye egész területén.

859. *Salvia verticillata* L. spec. (1753) 26. — *Örvös Zsálya*.

Szára, levele, virágzata borzas szöszös; alsóbb szárleveleinek nyelei füles sallangúak, lemeze szíves tojásdad; virágörvei sokvirágúak, gömbölyödők; bibenyele az alsó ajakra fekszik, pártájának csöve belül rojtos gyűrűvel.

Terem Arad mellett az Ó-temető körül s a vasutak mentén Ötvenesig, Gyorokig; Gyoroktól Pankotáig a szőlők közt, Zimánd, Fakert, Medgyes-Bodzás és Bánkút mellett.

307. CALAMINTHA TOURNEF. — Csombor.

1. §. *Eucalamintha* Benth. Csésze kétajkú, ajkainak fogai egymástól elhajlanak; virágzata átellenes bogernyőkből áll, a melyek tövén a két átellenes levélforma murvánál egyéb gallér nincs.

860. *Calamintha intermedia* Baumg. enum. II. (1816) p. 184 sub *Melissa*. — *Közép Csombor*.

[*Melissa Nepeta* Kéry I. c. 19, — non L. — *C. silvatica* Bromf.; Kerner ö. b. z. XXIV. p. 211.]

Évelő tőkéje van; légbeli szára felálló, magas és szőrös; levelei széles tojásdadok, fűrészes fogúak s valami Menthára emlékeztetők; virágörve számos és jókora nagy; csészéje nyitott torkú; vöröses pártája a csésze hosszát kétszeresen meghaladja, de 20 mm.-nél nem hosszabb.

Hegyvidékeink erdős, cserjés helyein a mezei tájon; de a Maros mentén leszállt a Csála erdőbe is, hol a Sulyomtó mellékén, erdei utak szélén 4 év óta állandó és gyarapodó. Hegyvidékeinken Nadalbest, Dézna és Szlatina vidékétől Halmágyig, valamint Gyoroktól, Kladova völgyétől és Radnától kezdve Soborsinig, Trojásig és Zámig helyenként igen bőven.

2. §. *Clinopodium* (L.). Csésze kétajkú; virágörvök sűrű bogernyős virágzatokból alakulnak és gömbölydedek, továbbá a két átellenes levélforma murván felül még közös szálal sallangú körgallérral is körül vannak övezve.

861. *Calamintha Clinopodium* Benth. labiatae (1832—35) p. 392 sub *Melissa*. — *Pereszlén Csombor*. — [*Clinopodium vulgare* L. et Auct. Hung.].

Évelő növény, többnyire ágatlan és borzas legbeli szárral, tojásdad és erősen szőrös levelekkel. Közönséges Aradon és az egész megyében, erdős, cserjés helyeken, napos dombokon, sőt a csanádi Alföldön is pl. Bánkút mellett.

3. §. *Acinos* (Mönch.). Csésze kétajkú; virágörvök egyszerű, egymás mellé körbe sorakozó virágokból állanak és e virágörvöket csak két átellenes levél gallérozza. Kisebb termetű vagy vékonyabb szárú növények.

862. *Calamintha villosa* Pers. syn. II. (1807) p. 131 sub *Acinos*. — *Éklevelű Csombor*.

[*Calamintha Acinos*, seu *Thymus Acinos* Auct. Hung., — non L.]

Gyökere egynyári; szára főképp a virágzat táján bőven szőrös; levelei hosszúkásak, csúcsuk felé mindig, de többnyire válluk felé is ékformán vannak megnyúlva; virágzati murvai lándsásak, csúcs és váll felé ékformák, élükön hegyesen fűrészesek; csészéjének csöve kampós szőröktől borzas, torka felé megkeskenyedő és torkán összeszűkül; csészefogai többnyire egyirányban hajlanak s a csésze torkát ívszerűen elfedik; levéllemeze pelyhes vagy borzas.

Ugarokon, csalitokban, napos köves hegyi lejtőkön az egész megyében és Aradon is közönséges.

863. *Calamintha Hungarica* Simk. természetrajzi füzetek X. (1886) p. 182. — *Magyar Csombor*.

[*Calamintha rotundifolia* Kern. öbz. XXIV. 210; Simk. term. füzetek IX. p. 25. — *Thymus alpinus* Kéry I. c. 21, — non L.]

Évelő növény gyökérforma tőkével; légbeli szára felálló és többekévsébe szőrös; levelei széles tojásdadok, csúcson rövid ivvel szögbe végződők; virágzatának murvai is szélesek s erős fonálforma erűek; pártája

pirosló és a csészénél jóval hosszabb. A tőalak levelei vállon majdnem épszögűek, ellenben a

var. *cuneata* Simk. (C. Patavina Auct. Hung. non Jacq.) változat levelei vállon meg vannak nyújtva. A tőalak terem Dézna trachytos várhegyén és a Solymosi várhegyen Radna mellett elég bőven; a var) *cuneata* Simk. a Sólmosi-várhegy sziklás gneisz törmelékein.

864. *Calamintha Jahniana* (Hungarica $\times$ villosa) Simk. természetrajzi füzetek IX (1885) p. 25. — *Fahn Csombora*.

Eddig csupán csak Arad megyéből ösmeretes, nevezetesen Dézna várhegyének verőfényes hegylejtőiről a hol 1881 július 10-én fedeztem föl. E trachyt hegyen azóta évenként felkerestem és évenként gyűjtöttem mint keresett cserenővényt.

Tőkéje gyökérforma; légbeli szára felálló; szárlevelei tojásdadok ékforma vállal; virágzati murváit nyultabbak és csúcsuk felé keskenyedők; pártájának szabad része rövidebb mint a csésze. Minden tekintetben a *C. Hungarica* és *C. villosa* középalakja.

308. THYMUS TOURNEF. — Kakukfű.

1. §. *Vulgares* Nym. conspect. 593. — Délnyugati-Európa növényei, levelei hónaljában levélcsozókkal.

† *Thymus vulgaris* L. spec. (1753) p. 591. — *Kerti Kakukfű*.

Szára felálló, félcserjés s tömötten pelyhes; levelei szálasak vagy hosszukás tojásdadok, *élükön begöngyölvék*, illatos mirigyektől bőven pontozottak. Spanyolhoni növény, melyet kerteinkben több fajváltozatban termesztnek.

2. §. *Érszegélyesek* [Marginati A. Kern. öbz. XXIV. 185.] — Az oldalerek a levéllemez élet válltól kezdve szegélyfolymán kivastagítják.

Előfordulnak a szomszédos Biharhegységen és a szomszédos Hunyadmegyében is; ezért e határainkon főképp mészkövön az ide tartozó *Th. marginatus* Kern. és *Th. Transsilvanicus* még talán föl lesznek fedezhetők.

3. §. *Érszegélytelenek* (Demarginati). Leveleik élet sem érkarima nem szegélyzi, sem nincsenek azok begöngyölve.

865. *Thymus collinus* M. B. fl. taur. cauc. III. (1819) p. 401. — *Dombi Kakukfű*.

[Th. Serpyllum Kéry I. c. 21; A. Kerner öbz. XXIV. p. 183, — non L. — Th. humifusus Simk. term. füz. IX. p. 25, — non Bernhardi.]

Szára felegyenesedő, ritkán kissé beverő, s a mellett vagy *köröskörül szőrös vagy kétoldalt borzas*; levelei hosszukásak, tojásdadok vagy széles lándásak, *lappjukon mestelenedők*, ritkán egynehány ritka szőrrel, *hátukon csúcsuk felé elvékonyodó erekkel és szüntelen mirigyekkel*; *csészéje erősen szőrös*.

Közönséges Aradon és az egész megye gyepes, napos helyein. Három változata van, melyek egymásba szemlátomást átmennek, sőt néha egyazon tövön is megfigyelhetők. Egyik a tőalak egyenletesen köröskörül szőrös szárral és szélesebb levelekkel; a másik a

var. *decussata* Simk. [Th. Porcii Borb. Th. Borbásii H. Braun.] — Ez utóbbit gyűjtöttem: Dézna várhegyén, Paulis, Gyorok, Radna, Sólymos és Soborsin dombjain, sőt Arad mellett is a Csála erdőnél. — A harmadik a var. *stenophyllus* Op., melynek levelei keskenyebbek s megnyúlt lándsások, szára köröskörül szőrös. A tőalakkal együtt pl. a Csála erdőben, Gyorok, Világos, Magyarád, Ágris napos hegylejtőin.

865/b. **Thymus Austriacus** Bernh. ap. Reichenb. germ. exc. II. (1831) p. 312. — *Ausztriai Kakukfű*.

Az előbbtől abban különbözik, hogy úgy a szára mint *leveleinek mindkét lapja erősen borzas szőrű*. Tőalakjának levele széles, hosszúka tojásdad; a var) *Kosteleckyanus* Op. levelei ellenben lándsások vagy majdnem lándsásszálalak. Mindkét alakja elég gyakori, így pl. Arad vára sánczain, Szemlak mellett a Maros magas partjain, Világos és Mokra hegyein, Muszka, Magyarád, Ágris és Paulis szőlőhegyein.

866. **Thymus montanus** W. et K. icones I. tab. 71. (1801). — *Hegyi Kakukfű*.

Keletvidéki faj. *Leveleinek mirigyei vörhenyesek, szára rövid szőröktől négyesoros szőrű*. — A tőalak *csészéje meztelen, levelei szélesek*, tojásdadok vagy kerülékesek, szára erős és felálló, virágzata tömött virágörvökből áll. Terem Kisindia felett a Fecske-völgyben, Mária-Radna dombjain, Soborsin Czukor hegyén, Zám völgyében.

A var. *exilis* Simk. vékony szárú és keskenylevelű, különben a tőalakkal megegyezik. Terem Zám völgyében a tőalakkal.

A var. *clandestinus* Schur. a tőalaktól, a melylyel erős termetében és széles leveleiben megegyez, szőrösebb szára és szőrös csészéje által különbözik. Terem a Zámi-völgyben, Soborsinnál, Dézna várhegyén és a Körös szorosának meredeklein Józshely és Báltyele közt.

867. **Thymus alpestris** Tausch. pl. select. bohem nro. 1139—1140; Olt catal. (1851) p. 35. — *Havasi Kakukfű*.

Levelei szintelen mirigypontokkal, szára heverő és 4-sorosán vagy ösztörösen szőrös. Kisebb termetű növény havasainkon és azok környékén. Terem Halmágy vidéke magasabb hegyein, pl. a Gejnán!

309. MENTHA L. gen. n. 713.

§. a) *Bolhamenta*. (Pulegium). A csésze gyengén kétajakú, torkát szörkoszorú zárja el.

868. **Mentha Pulegium** L. spec. (1753) 577. — *Köz Bolhamenta*, vagy *Csombor-menta*.

Szára felálló, ágas, ágainak levélhónaljaiban gömbölyded virágörvökkel; tojásdad levelei aránylag kicsinyek, a valódi *Csomborra* emlékeztetők. A tőalak szára pelyhes, csészéje is apró pelyhű, levele meztelen vagy csak a fonákán gyengén pelyhes, ellenben a

var.) *hirtiflora* Opiz ap. Braun. zbg. (1890) 144 fajtának szára és levelei, gyakran a csészéje is borzasok.

A tőalak Arad körül s a megye egész területén közönséges tócsás kiszikkadó legelőkön, folyók és patakok árterein; a var.) *hirtiflorát* csak a Szárazér mentén láttam Arad környékén.

§. b.) *Örvösek*. Csésze torka meztelen, fogai csaknem egyenlők; virágörvök levélhónaljiak s a szár csúcsait murváskodó levelek üstöke tetézi.

1. Kisebb virágúak és csészéjük.

869. *Mentha arvensis* L. spec. (1753) 577. — *Tarlói Mentha*.

Virágörvei kezdődnek a középső nagy szárlevelek hónaljában, felső levelei is mind nagyobbak mint a hónaljukban rejlő virágzatok; csészéje harangforma, csészefogak rövidek, háromszegűek, hegyesek vagy röviden kihegyezettek; kocsána fényes, meztelen, ritkán szőrösödő.

A tőalak terem szántóföldeken, ugarokon, tarlókon, Arad körül s a megye egész területén. Ennek a szára hátragörbült szőröktől szőrös, levelei is szőrösek és tojásdadok, vállon hirtelen nyélbe keskenyedők, csészéje szőrös.

β) *Mentha diversifolia* Dum. (1827). Ez réteken, morotvák és folyók árterein terem. Karcsúbb mint a tőalak, levelei keskenyebbek, szára levele és csészéje szőrös vagy néha borzas. Terem Arad vára körül a Maros füzesei mentén, a Csála erdő morotváinál s onnan Pécskáig, a Szárazér mentén Tornyától Ötvenesig. Ha árnyas, nedves helyen fordul elő, akkor vagy az éklevelű *M. fontana* Weihe lesz belőle (pl. Arad vára körül a füzesben), vagy az erdőben, azok laposain előforduló meztelenedő szárú és levelű *Mentha silvatica* Host. Ez utóbbi, ha az erdőből vágás lesz, szőrös *M. diversifolia*-vá válik nyomban. Az *Erdei Mentha* terem pl.: Pécska árteres lágyműerdeiben, azután Trójás völgyében, Kisindia felett a Kicsórán, Dézna, Nyágra, Nadalbesty, Menyháza, Rescsiráta, Dulcsele, Zimbró, Laáz erdeiben.

γ) *Mentha Austriaca* Jacq. (1778). — *Ausztriai Mentha*.

Szára s levele meztelen, fényes, merevebb mint az előbbieké. Terem morotvák mentén, folyók árterein a *M. diversifolia*val együtt. Így pl.: Arad körül a Csála erdőben a Solyomtó és a Nimfeaér mellett, továbbá a Szárazér és a Bogdanovicsér mellékén; azután Ó-Bodrog mellett.

870. *Mentha Skofitziana* A. Kerner ö. b. z. XIII. (1863) 385. — *Skofitz Mentája*.

Virágzata karcsú, nyulánk; mert virágörvei tömöttek és virágai még kisebbek mint a *M. arvensis*-é, és mert felsőbb virágörveit keskeny, vagy a virágörvnél alig hosszabb murvák gallérozzák csak. Csészéje harangforma, apró, csészefogai szálasak vagy lándsás-szálasak; levelei tojásdad-aljból, csúcstelé kinyúltak vagy tojásdad-lándsások. Ez is sokalakú és szőrözetében nagyon változó faj, majd borzas, majd pelyhesedő.

Terem folyók s patakok árterein, valamint Alföldünk nedves laposai mellett. Kisindia felett a Kisóra oldalán, (A. Kern! I. c.), Butyin és Bokszeg mellett a Fehér-Körös mentén, Glogovác és Mondorlak közt a Maros árterén, Tövisgyháza, Simánd és Szent-Anna között réteken.

2. Csésze nagyobb, kúpos hengerded, fogai szálasak.

871. *Mentha reversa* Rochel in liunaea XII. (1838) 588. — *Konyaszőrű Menta*. [M. subaquatica $\times$ arvensis].

Virágörvei és csészéi nagyobbak mint az előző fajoké; termete nagyobb, ágasabb mint a *M. arvensis*-é, virágkocsánai hátratört vagyis konya szőröktől többnyire bőven szürkélők; alsóbb virágörvei nagy levelek hónaljában ülnek vagy állnak, a felsőbbek fokozatosan kisebbedők hónaljaiban. A tőalak szára és levelei erősen borzasok, a *M. organifolia* Host (M. nitida Host?) fajváltozat szára és levelei konyaszőrűek, néha fényesek.

A tőalak terem Világos mellett a Vonta mocsár körül; a kevésbé szőrös fejtőváltozat pedig: Arad körül a Nimfée-érnél, a Szárazérnél, a vár sánczai közt és a vár füzesében; továbbá Kladova völgyében.

§. c) *Fűzércsúcsúak*. Virágzat vagy tisztán fűzérés, vagy ha részben levélhónalji és örvös, akkor legalább a csúcsát tetézi egy kis fűzér.

† *Mentha subarvensis* $\times$ *quatica* Simk. [M. subspicata Weihe; M. citrata Ehrh.]. Megyénkben nem gyűjtöttem eddig, de bizonyosan előfordult itt.

872. *Mentha aquatica* L. spec. (1753) 576. — *Vizi Menta*.

Szára magas, felálló, ágas, ágai elálló; tojásdadok vagy tojásdad-szűdadok, zöldek; csészéje aránylag nagy, majdnem hengeres, csészefogai szálasan kihegyezettek vagy szálasak; virágzata áll 1—2 levélhónalji örvből és egy gömbölyded vagy tojásdad végső fejecskéből. A tőalak szára és levelei konya szőröktől szőrösödők, csészéje aprón pelyhesedő; a *M. Schleicheri* Opiz. szára, levele, sőt csészéje is borzas. (M. hirsuta Kéry I. c. 19).

Terem vízerek, morotvák és folyók mellékein. Arad körül a Nimfée-érben bőven, a Szárazérben Ötvenesig, a vár füzesében; továbbá Világos mellett a Vonta mocsár körül és Kladova völgyében.

873. *Mentha cuspidata* Opiz naturalient. (1824) 132. — *Kihegyezett Menta*. — [M. stenotricha Borb. M. silvestris auct.].

Virágai a szár és ágai csúcsán mind megannyi hosszú, hengeres, karcsú fűzerekben állanak; virágfűzérei fehéresek vagy gyengén lilaszí-

nűek; levelei kihegyzet csúcsúak és hegyes fűrészfogúak. Meze és füzé-
reinek szakgatottsága felette változó. A tőalak leveleinek háta apró oda-
tapadó szőrözettől fehéres molyhú, szára is sűrűn, aprón molyhos;

a *Mentha Marisensis* Simk. term. füz. IX. (1885) 24. fajtának szára
szürke, konya szőröktől puhán, sűrűn molyhosodó, leveleinek fonáka is
szürkés-fehér és odasimuló szösztől molyhos. Középalak a *M. cuspidata* és
M. Wierzbickiana közt; végül

a *Mentha Wierzbickiana* Opiz ap. Heuffel zool. bot. ges. VIII. (1858)
173. fajtának szára és levélfonáka szöszös-borzas és a szösz közt zöldelő.

Terem folyók árterein, utak s árkok mentén. Arad körül a Maros
mentén, főkép a Csála erdő szélein és irtásain egész Ó-Bodrogig mind a
három alakjában, s ezért ez alakjai itt egymásba át is mennek, sőt az
előtavasz szárazsága szerint majd az egyik, majd a másik változat lesz az
uralkodó. Terem különösen:

a *tőalak*: Pécska, Szemlak, Paulis, Kladova, Radna, Otlaka körül,
Aranyág völgyében, Kisindia, Dézna és Menyháza patakai mentén;

a *M. Marisensis* Simk: Aradtól Zámig és Szemlakig a Maros mel-
lékén, Kovaszincz szőlői közt, a Nyéki pusztán Tövisegyháza és Szt-Anna
közt, Bánkút mellett, Aranyág és Nádas völgyeiben, Bokszeg utai és tava
mentén, Boros-Sebes, Bohány, Dézna és Butyin mellett;

a *M. Wierzbickiana* Op: Arad mellékein kívül a Szárazér mentén
Tornyától Ötvenesig, Otlaka, Nagy-Pél és Sikló között, Zám és Kladova
völgyében, Muszka legelőin, Aranyág völgyében s innen a Csiger mentén
Ternováig, Bokszeg mellett a Fehér-Körös mentén, Kisindia felett a Kisóra
tetején, Dézna, Nyágra és Nadalbesty mellett.

† A *Borsos Mentát* (*M. piperita* L.) és a *Fodor Mentát* [*M. crispa*
L.] kerteinkben orvosszerűl termesztik.

† *Rozmarinus officinalis* L., *Lavandula Spica* L., *Ocimum Basali-
cum* L., *Origanum Majorana* L. (*Majorana hortensis* Mönch.), *Satureja
hortensis* L., *Hyssopus officinalis* L: kerteink megannyi illatos dísz- és
haszonnövényei.

310. VÍZI-PESZTERCZE. — *Lycopus* L. gen. n. 33.

874. *Lycopus Europaeus* L. spec. (1753) 21. — *Európai Vízi-
pesztercse.*

Levéllemeze tojás-hosszúdad bevagdalt fogú, tövön hasadozott; felső
szárlevelei lándsásak, fűrészesek.

Terem mocsarak, folyók, berkek, vízárkok mentén, Arad körül s a
megye egész területén.

875. *Lycopus exaltatus* L. fil. suppl. (1781) 87. — *Szárnyalt
Vízi-pesztercse.*

Alsóbb levelei széles tojásdadok, a felsőbbek lándsásak, mindannyian középerükig beszabdaltak.

Terem mocsarak, folyók, berkek, vízárkok mentén Arad körül s innen Pécskáig, Szemlakig, Ötvenesig, Tornyáig, Zimándig és Fakertig.

311. SZUROKFŰ. — *Origanum* L. gen. n. 726.

876. *Origanum vulgare* L. spec. (1753) 590. — *Köz Szurokfű.*

Csészéje 5 fogú, füzérkéinek murvái piroslok vagy barnulók, meztelenek; virága piros; levelei tojásdadok, hegyesek.

Terem erdős, cserjés helyeken, megyénk egész hegyvidékén, Világostól Zámig, Boros-Jenőtől és Nadalbestyől Halmágyig.

β) *Origanum viride* Boissier flora orientalis IV. p. 551. — Virága fehér, füzérkéinek murvái meztelenek, zöldek.

Terem Aranyág hegyhátain, napos erdei tisztásokon az Orles hegy alatt. — Ugyanott a tőlak is előfordúl.

312. MÉHFŰ. — *Melissa* L. gen. n. 782.

877. *Melissa officinalis* L. spec. (1753) 592. — *Orvosi Méhfű.*

Levelei tojás-kerekek, fűrészesek, murvái hosszúdadok, nyelesek, virágörvelei féloldalúak; szirma fehér, kétajkú csészéjének háta róna; porzói a párta ép felső ajaka alatt összehajlanak.

Kerteinkben termesztik, s a méhészek a méhkasok belsejét dörzsölik be vele, mert szagát a rajzó méhek nagyon kedvelik. De előfordúl vadon is. Így Arad mellett a Csála erdőben, Aranyág felett az Orleshegy irtásain; Sólymos várhegyén, Trójás völgyében, Dézna várhegyén és Menyháza mészköves völgyében.

313. MÁTRAFŰ. — *Nepeta* L. gen. n. 710.

878. *Nepeta Cataria* L. spec. (1753) 570. — *Gyógy Mátrafű.*

Levelei nyelesek; lemezük tojásdad, szivesvállú fonákán szürke molyhú; makkocskái símák és meztelenek.

Terem házak, falvak mentén és parlagokon. Az Ó-Bodrogi erdőben, a Csála vadászháznál; Sólymos várának romjai körül; az Aranyági vadászlaknál; Pankota szőlői közt, Boros-Sebes mellett s innen Menyházáig.

879. *Nepeta Pannonica* L. spec. (1753) 570. *Pannoniai Mátrafű.* — [N. nuda Auct. Hung. non L.].

Levelei közül csak az alsóknak van rövidke nyelük a többi szives vállal ülő, hosszúdad, mindkét színén zöld; pártája fehéres vagy világoskék; makkocskái szemölcsösen érdesek, csúcson pelyhesedők.

Terem gypükön, kaszálókon, erdők, csalitok szélein. Világostól Zámig, Mokra hegyétől, Boros-Sebestől és Nadalbestyől Halmágyig, — vagyis az egész hegyvidéken.

314. REPKÉNY. — Glechoma L. gen. n. 714.

880. *Glechoma hederacea* L. spec. (1753) 578. — *Kétix Repkény*. Szára meztelen vagy szőrösödő; csészéjének fogai tojásdadok, árformán kihegyezettek. Van kisebb és nagyobb virágú alakja.

Terem mezőkön, kaszálókon, gyümölcsösekben. Arad körül és a megye egész területén közönséges.

881. *Glechoma hirsuta* W. et K. icones II. (1802) tab. 119. — *Borzas Repkény*. — [G. hederacea var. rigida Rochel ex A. Kerner öst. bot. zeit. XXIV. 215.]

Szára levele borzas és nagyobb mint az előbbié; csészéje is nagyobb, fogai keskenylándsásak, hosszúak, árformán kihegyezettek.

Terem erdős, cserjés helyeken. Arad mellett itt-ott a Csála erdőben, Csermő és Tamánd mellett a Tőz mellékén; különben Nadalbestyől, Boros-Sebestől, a Mokrától és Világos hegyeitől kezdve megyénk egész hegyvidékén.

315. MÉZGÁNCS. — Melittis L. gen. n. 731.

882. *Melittis melissophyllum* L. spec. (1753) 597. — *Nagyvirágú Mézgáncs*. — [Dracocephalum austriacum Kéry l. c. 18, — nec alior.]

Virága nagy, 4—5 fogú csészéjénél többszörösen hosszabb; pirosuló vagy fehéres, vagy piros foltokkal tarka; szára ágatlan, borzas; levelei tojásdadok vagy szíves-tojásdadok, tőkéje bütykös. — Gyógyfű; virága illatos.

Terem hegyvidékeink porhanyós talaju erdeiben. Aranyág hegyvidékén, Mokra hegyén, Nadalbesty, Menyháza, Ó-Dézna völgyeinek erdős mellékein; Kisindia felett a Kicsora hegytömegén, innen a Drócsáig és Szakácsig; Jósáshely és Halmágy vidéke erdeiben.

316. ÁRVACSALÁN. — Lamium L. gen. n. 716.

883. *Lamium amplexicaule* L. spec. (1753) 579. — *Szárölelő Árvacsalán*.

Felsőbb levelei ülők, szárölelők, kerekdedek, bevagdalt csipkések és karélyosak; pártája piros, egyenes hosszú vékony csövű, porhonai szakalásak; gyökere egynyári.

Terem mindenféle megmunkált talajon és parlagon, továbbá sovány legelőkön Arad körül s a megye egész területén.

884. *Lamium purpureum* L. spec. (1753) 579. — *Köz Árvacsalán*.
Pártájának háta egyenes; levelei mind nyelesek, az alsók hosszúnnyelűek, a felsők pyramisformán összeszoruló, mind szíves-tojásdad lemezők; gyökere egyvári.

Terem parlagokon, legelőkön, ugarokon, mindenféle megmunkált talajon Arad körül s a megye egész területén. Virágának pártája rendszeren piros, néha azonban fehér. Fehér virágú alakjait a pirosvirágúak társaságában Radna klastromának kertjében láttam és Aradon a Vár körül.

885. *Lamium cupreum* Schott analect. (1854) 14. — *Rézsín Árvacsalán*. — [L. maculatum Auct. Hung. — non L.].

Gyökere évelő; pártája rézveres, íveshátú, töve felett rézsútos övszorúlattal; szára levele szőrös, egész borzas. — Helyettesíti nálunk a *Lamium maculatumot*.

Terem hegyvidékeink erdős, cserjés helyein. Trójás és Kladova völgyeiben, Aranyág hegyvidékén, Kisindia felett a Kicsóra felé emelkedő völgyekben, Butyin mellett, Nadalbesty, Menyháza, Ó-Dézna hegyvidékén és innen Halmágyig.

886. *Lamium album* L. spec. (1753) 579. — *Fehér Árvacsalán*.

Gyökere évelő; pártája tiszta fehér, íveshátú, töve felett vízszintes övszorúlattal; levele nyúltabb, hegyesebb mint az előbbié.

Terem hegyvidékeink gyepűin, erdős, cserjés helyein, patakai mentén. Trójás völgyében, Berzova, Sólmos, Mária-Radna, Kladova mellett; Aranyág völgyében; Pankota, Kisindia, Butyin, Boros-Sebes, Józshely, Csúcs, Halmágy környékén.

887. *Lamium Galeobdolon* L. spec. (1753) 580. sub *Galeopside*. — *Sárga Árvacsalán*. — [Galeobdolon luteum Huds.].

Gyökere évelő, terjedő; néha ostorindás; pártája sárga, alsó ajakának három hegyes s tojás-hosszúdad hasábjá van.

Terem hegyvidékeink erdeiben és cserjés helyein. Trójás hegyvidékén, Sólmos és Kladova völgyeitől Világos váráig és a Hegyesig: Nadalbesty, Menyháza, Ó-Dézna és Kisindia magasabb erdős hegyein a Drócsáig és a Momáig; Halmágy hegyvidékén.

317. FOGINYFŰ. — Galeopsis L. gen. n. 717.

888. *Galeopsis Ladanum* L. spec. (1753) 579 excl. syn. — *Veres Foginyfű*.

Pártája piros, csészéjénél kétszer hosszabb; csészéje és virágzata mirigyszőrös; szára levele zöld, pelyhes; levelei hosszúdad-lándsások, durván fűrészesek.

Terem ugarokon, tarlókon Arad körül, s a megye egész alföldi részén. A Maros mellékein behat Mondorlakig; a Fehér-Körös mellékein Boros-Sebesig.

889. **Galeopsis Tetrahit L.** spec. (1753) 579. — *Sertés Foginyfű.*

Szára sertés borzas, bütykein feldagadt; veres pártájának csöve csak akkora mint a szálkás fogú csésze; levelei tojás-hosszúdadok.

Terem hegyvidékek patakai, csermelyei, erdei és szántói mentén. Trójás völgyében; a Tőzmelléken Ágyától Boros-Sebesig és Nadalbestyig; Dézna pataka mentén Boros-Sebestől Menyházáig és Rescsirátáig; Halmágy vidékén a Gejna aljáig.

890. **Galeopsis acuminata Reichb.** germ. exc. II. (1831) 323. — *Félvér Foginyfű.* — [G. pubescens $\times$ sub-Tetrahit.].

Pártája piros, csöve alig hosszabb a csésze fogszálkájánál; csészéje és murváskodó leveleinek nyele apró szőröktől szürke; szára részben ráfekvő szőrű, részben sertés, ízei dagadtak; levelei tojásdadok, csúcson kihegyezettek, fonákuk erein apró szőrűek.

Terem árkok mentén, szántók szélein, Bokszeg mellett a Fehér-Körös közelében.

891. **Galeopsis pubescens Bess.** prim. fl. gallic. II. (1809) 27. — *Szőrösödő Foginyfű.*

Pártája piros, csöve sokkal hosszabb a csészénél; szára, csészéje és leveleinek fonáka apró, odatapadó szőröktől szürkén szőrösödő; szárának bütykéi dagadtak; levéllemeze tojásdad.

Terem hegyvidékeink erdős, cserjés helyeinek szélein, tisztásain. Bokszeg mellett a Maros mellékén, Doncsény, Bohány, Menyháza, Aranyág, Soborsin, Trójás és Halmágy vidékén.

892. **Galeopsis speciosa Mill.** dict. (1768) n. 3. — *Díszes-virágú Foginyfű.*

Virága nagy, vagy egészen sárga, vagy alsó ajaka violakék s a többi része sárga; szára sertésborzas; levele hosszúnyelű, tojásdadlemező.

Terem mocsaras helyeken, nyirkos erdőkben és vágásaikban. Arad mellett a Csála erdő szélein az Élővíz-csatorna mentén részint tarka, részint tisztán sárga virágokkal; Trójás völgye mentén, Boros-Sebesen az uradalmi kertben, Ó-Dézna völgyében, Nadalbesty felett a Kodrun.

38. TISZTESFŰ. — *Stachys L.* gen. n. 719.

893. **Stachys Germanica L.** spec. (1753) 581. — *Német Tisztesfű.*

Szára, levele, virágzata sűrűn fehéresen gyapjasak; virágai pirosak, virágörvei sokvirágúak; levelei csipkésélűek; gyökere kétnyári.

Terem legelőkön, erdős, cserjés helyek parlagain. Arad legelőin és a Csála erdő szélein; Mikalakától Szent-Annáig és onnan Apatelekgig s a Mokráig, továbbá Csúcs és Halmágy mellett.

894. **Stachys alpina L.** spec. (1753) 581. — *Havasalji Tisztesfű.*

Szára s az egész növény durva szőrökkel borzas; virágzata csészés-

től együtt mirigyesen ragacos; levelei zöldek, szív-tojásdadok; tőkéje évelő, virágörvei sokvirágúak, piros pártájuk.

Terem magasabb hegyvidékek sziklás erdeiben. Nadalbesty felett a Kodrun, Menyháza felett a Punkoj hegyen és környékén; Zugó és Rescsiráta körül, Trójás és Kis-Halmágy hegyvidékén.

895. **Stachys Germanica L.** spec. (1753) 580. — *Erdei Tisztesfű.*

Virága piros, örvei csak 6-virágúak; szára s levele durva szőrökkel borzas; levelei hosszúnyelűek, szív-tojásdad lemezűek; tőkéje évelő.

Terem árnyas erdőkben. Arad mellett a Csála erdő több helyén, főkép az Ó-törökvár körül, innen Zádorlakig és Pécskáig a Maros árterein; bővebben a hegyvidéken, így a Botvölgyben, Aranyág völgy mellékén, Kladova, Sólomos, Trójás völgyeiben és erdeiben; Nadalbesty, Menyháza, Ó-Dézna, Rescsiráta, Zimbró és Kisindia hegyein.

896. **Stachys palustris L.** spec. (1753) 580. — *Mocsári Tisztesfű.*

Virága piros, örvei 6—12 virágúak; szára pelyhesedő, sőt hátra dülő szőröktől borzas is; levelei szíves vállból lándsás-hosszúdadok, a felsőbbek csaknem nyeletlenek; tőkéje évelő.

Terem nedves szántókon, vizárkok, folyók és főkép mocsarak mentén. Arad környéke vizerei mentén, s innen Szemlakig és Zámig a Maros mellékein; bőven az egész Szárazér mellékén Tornyától Világosig, a Nyéki pusztán; Kis-Jenőtől a Fehér-Körös mellékein Halmágyig; Ágyától a Töz mellékein Boros-Sebesig, Nadalbestyig.

897. **Stachys annua L.** spec. (1753) 537. sub *Betonica*. — *Tarlóvirág*, vagy *Tarlói Tisztesfű.*

Virága fehér, de alsó ajka vajszín; örvei 2—6 virágúak; levelei hosszúdadok, nyélbe keskenyedők; gyökere egynyári.

Terem szántókon, tarlókon, szőlők parlagain, kertekben, Arad körül s a megye egész területén. Bőven virit juliustól szeptemberig, s a tarlókat és ugarokat szinte ellepi. Ilyenkor sűrűn látogatják a méhek, mert nyár derekán kevés másféle virágra akadhatnak. Kedves növénye ezért a méhészeknek.

898. **Stachys recta L.** mant. (1767) 82. — *Valódi Tisztesfű.*

Virága halvány vajszín; örvei 6—12 virágúak; szára, levele, csészeje puhán szőrösödő; levelei lándsásak vagy hosszúkás-lándsások; tőkéje évelő, szétágazó, elvégre megfásuló.

Terem kaszálókon, erdők csaltok szélein tisztásain, napos, füves dombokon, Arad körül s a megye egész területén. Virit juniustól augusztusig. Virágzó ágait gyűjtik és ezek forrázatát női bajok orvoslására használják.

var. *glabrata Simk.* erd. flor. (1886) 450. — Virágzata karcsúbb mint a tőlaké, szakgatott, meztelenedő; csészéi fényesek, alig szőrösödők. Megyénkben csak Dézna várhegyén gyűjtöttem.

319. **BETONICA L.** gen. n. 718.

899. **Betonica officinalis L.** spec. (1753) 573. — *Orvosi Betonika.*

Tökéje évelő, tőlevelei hosszúnyelűek, szív, hosszúdad, csipkésélű lemezzel, szár levele csak 1—2 pár van; szára csúcsán piros virágú, örvei sűrű virágúak, többé-kevésbé egy végfüzérré összeszorulók; csészéje rövidebb a párta csövénél.

Terem kaszálókön, erdei tisztásokon, főkép a hegyvidéken. Arad mellett a Csála erdő Veres-Kereszt tisztásán; Ötvenes mellett a Szárázér mellékén: Aranyág hegyvidékén; Paulistól és Kladova völgyétől kezdve Világosig és Muszkáig a Hegyalján; Mokra hegyén, Boros-Sebes, Ó-Dézna, Minyád, Nadalbesty, Szuszány, Kisindia, Jószáshely, Pleskucza, Halmágy hegyein és a Momán.

320. **SIDERITIS L.** gen. n. 712.

900. **Sideritis montana L.** spec. (1753) 575. — *Ál Tisztesfű.*

Levele olyan mint a *Valódi Tisztesfű*; de gyökere egynyári, szára, levele szösös, csészéje nagyobb mint pártája; pártája előbb sárga színű, később egészen megbarnul.

Terem szántókon, parlagokon, megyénk Alföldjének Csanád megyével érintkező részein. Bőven a Szemplaki fensíkon s innen Kis-Pereghig; továbbá Bánkút mellett.

321. **PEMETEFŰ.** — **Marrubium L.** gen. n. 721.

901. **Marrubium vulgare L.** spec. (1753) 583. *Köz. Pemetefű.*

Szára kevés ágú, ágai felálló; levelei tojásdadok vagy tojás-kerek, ránczosak, élükön csipkések, fonákon puha molyhúak; virágörvei gömbölyödők, a csészefogoktól torzonborzak; csészéje 10 fogú, fogai száalkaformák és főkép az 5 nagyobbik csúcsa felé meztelen és kampósan megkunkorodó.

Terem legelőkön, parlagokon, városok és falvak mellett. Arad szélein a vasút mentén; Pécska, Szemplak, Bánkút, Medgyes-Bodzás, Ottlaka, Nagy-Pél, Simánd, Erdőhegy, Uj-Panát, Paulis, Kovaszincz, Világos, Muszka, Galsa, Magyarád, Pankota, Ágris, Boros-Jenő és Boros-Sebes környékén.

902. **Marrubium remotum Kit.** in Schult. öst. fl. (1814) II. 161. — *Félvér Pemetefű.* — [M. peregrino-vulgare Reichh.]

Szára elég ágas, ágai ivesen elálló; levelei közül az alsóbbak nyelések, tojásdadok, durván csipkések; valamennyi levele színén, fonákon egyformán szürke, apró molyhú; virágörvei félgömbdedek, szürkék, csészéje 6—10 fogú, fogai egyenetlenek, csúcson *száلكások, száلكájok egyenes vagy ives.*

Terem a jelzett telivér fajok társaságában. Uj-Panát, Világos, Muszka, Galsa és Pankota mellett.

903. **Marrubium peregrinum L.** (1753) 582. — *Vándorló Pemete-fű.*

Szárának felsőbb része csupa ág-bog és berzedt ágaitól boglyas; kiszáradt, kitört ágbogát az őszi szél ép úgy kergeti vándorútra mint az *Ördögsekerét*; szála levele odatapadó, fehéres molyhú, felsőbb levelei hosszúkás lándsások; virágörvei kisebbek, csonka kúpformák; aprón molyhos csészéi 5 fogúak; árforma fogaik végig molyhosak, vagy csak legvégük meztelen.

Terem Uj-Panáttól Pankotáig, az előbbi társaságában, továbbá Farkert és Simánd közt bőven, Szt-Anna, Bánkút és Medgyes-Bodzás mellett, valamint bőven a Szemlaki fensíkon.

322. **PESZERCZE.** — **Ballota L.** gen. n. 720.

904. **Ballota nigra L.** spec. (1753) 582. — *Köz Peszercze.*

Levele tojásdad, nyeles, az Árvacsalánéhoz hasonló; virágai levelhónalji, átellenes, nyélelt bogernyőcs kékké vannak összerakva; pártája rendszeren halvány-piros, ritkán fehér; csészéjének mind az 5 foga tojásdad, felfelé szétálló, száлка csúcsánál rövidebb.

Terem gyepükön, parlagokon, városok és falvak mentén, Arad körül és a megye egész területén.

323. **SZÍVFŰ.** — **Leonurus L.** gen. n. 722.

905. **Leonurus Cardiac L.** spec. (1753) 584. — *Szúrós Szívfű.*

Levelei nyelesek; az alsóbbak lemeze ujjasan 5—7 hasábú és szív-vállú, a felsőbbekké három karélyú és ékvállú; termő csészéjének fogai szúrósak.

Terem parlagokon, gyepükön, utak mentén Arad körül s a megye egész területén.

324. **VERES-PEMETE.** — **Chaiturus Ehrh.** (1781).

906. **Chaiturus Marrubiastrum L.** spec. (1753) 584. sub Leonuro. — *Köz Verespemete.*

Levelei nyelesek, az alsóbbak tojás-kerek, a felsőbbek tojás-lándsások, vagy lándsások, mindannyiok fonáka pelyhes vagy molyhosodó; virágfüzére karcsú, hosszúak; pártája kicsiny, rózsaszínű.

Terem parlagokon, ugarokon, utak mentén, Arad körül s a megye egész területén.

325. **MACSKAHERE.** — **Phlomis L.** gen. n.

907. **Phlomis tuberosa L.** spec. (1753) 586. — *Csicsókás Macskahere.*

Tőkéje hengeres, ferde, sokgyökerű, gyökerei csúcsuk felé nagyobb-

részt gumósan feldagadoznak; száras, erős, csúcsán és ágain nagy gömbölyödő virágörvök vannak; pártája jókora, rózsaszínű, tőlevelei hosszúnyelűek, lemezük nagy, háromszögesen szív-vállúak, tojásdadok.

Terem Apatelek felett a Mokrahegy cserjés lejtőin.

326. CSUKÓKA. — *Scutellaria* L. gen. n. 734.

908. *Scutellaria altissima* L. spec. (1753) 600. — *Magas Csukóka*. — [S. peregrina Kéry l. c. 21, — non L.].

Szára magas, pelyhes, ágas; ágai végén van hosszú féloldalú fürtvirágzata; levelei hosszúnyelűek, szív-vállból tojás-hosszúdadok, nagyozva fűrészesek, hegyes csúcsúak; pártája lilaszín s vagy 4-szer akkora mint csészéje.

Terem sziklás, cserjés hegyoldalokon Trójás völgye mentén.

909. *Scutellaria galericulata* L. spec. (1753) 599. — *Kucsmás Csukóka*. — [S. minor Kéry l. c. 21].

Levele csaknem ülő, szíves-vállból hosszúdad-lándsás, élén csipkés; virágai levélhónaljiak; csészéje meztelen.

Terem tavak, mocsarak, folyók, vízárkok mentén, Arad körül s a megye egész területén.

910. *Scutellaria hastifolia* L. spec. (1753) 599. — *Dárdalevelű Csukóka*.

Levele kicsiny, majdnem ülő, vállán rendszeren egy-egy kiugró foggal, különben épélű és meztelenedő; csészéje mirigyszőrös.

Terem nedves szántókon, réteken, ártereken, vízárkokban. Arad és Uj-Arad mellett a Maros mentén, a Csála erdő Vereskeresztisztásán, a Szarazér mentén Tornyától Ötvenesig és Fakertig; a Maros mentén Mikalaka, Glogovác, Mondorlak, Paulis mellett, a Szodom mocsárnál Pankota mellett; a Tőz mellékén Ágyától Boros-Sebesig; a Fehér-Körös mellékén Boros-Jenőtől Józszáshelyig.

327. TOROKFŰ. — *Prunella* L. gen. n. 735.

911. *Prunella vulgaris* L. a) spec. (1753) 600. — *Köz Torokfű*.

Levelei nyelesek, lemezük ép, hosszúdad-lándsás, vagy tojásdad; pártája csak ajkaival emelkedik túl csészéjén; csészéje lilaszín vagy barnás.

Terem kaszálókon, gyepükön, erők, cserjések szélein, tisztásain, Arad körül s a megye egész területén.

912. *Prunella laciniata* L. spec. (1753) 600 pro var. *P. vulgaris*. — *Szárnyaltlevelű Torokfű*. — [P. alba Pall.].

Leveleinek legalább felsőbbjei szárnyaltan hasgatottak; pártája nagyobb mint az előbbié, csövével a csészéből kissé kiemelkedő. Tőalakjának virága fehér vagy vajszínű; ellenben a var. *coerulea* Cel. öst. bot. zeit. 1870 p. 13. [P. bicolor Beck) változatának virága sötét lilaszín.

Tőalakja terem cserjés, füves helyeken Aradon és a megye egész területén; ellenben a var. *coerulea* *Cel.* gyűjteményemben e megyéből csak Menyháza dombjairól van meg.

913. **Prunella intermedia** Link. — *Közép Torokfű.*

Virága kicsiny, lilaszín, hasonló a Köz Torokfűéhez; felsőbb levelei szárnyasan hasgatottak.

Terem Menyháza füves dombjain a *P. vulgaris* és *P. laciniata* társaságában.

914. **Prunella grandiflora** L. spec. (1753) 600 pro var. *P. vulgaris*. — *Nagyvirágú Torokfű.*

Csészéje is nagyobb mint az előbbieké, de lilaszín pártája még nagyobb, majd kétakkora mint csészéje; levelei épek, hosszúdadok vagy tojásdadok.

Terem hegyvidékeink erdős, cserjés helyeinek tisztásain, füves terein. Gyorok felett a Kecskésen, Trójás és Aranyág hegyein, Boros-Jenő felett a Mokrán, Nadalbesty felett a Kodrun és a Bratkója kaszálón; Menyháza felett a Punkojhegy erdei tisztásain; Ó-Déznától a Rescsiráta felett fekvő fensíkg és a Momáig.

328. KALINCZA. — Ajuga L. gen. n. 705.

915. **Ajuga reptans** L. spec. (1753) 561. — *Ostorindás Kalincza.* — [A. vulgaris et A. officinalis Kéry l. c. 17.]

Virága kék, tarka vagy fehér; töve indákat hajt; levele és legtöbb murvája ép vagy kanyaros élű.

Terem legelőkön, kaszálókon, erdős, cserjés helyek nyílt terein Arad körül s a megye egész területén.

916. **Ajuga Genevensis** L. spec. (1753) 561. — *Genfi Kalincza.*

Virága kék vagy tarka; töve indátlan; virágzatának murvái közül az alsóbbak háromkarélyúak, fogasok, ritkán épek, a felsőbbek virágörvüknél rövidebbek.

Terem hasonló helyeken mint az előbbi, Arad körül s a megye egész területén.

917. **Ajuga Laxmanni** L. syst. veg. (1794) 439 sub Teucro. — *Balzsam Kalincza.*

Virágai levélhóaljiak, magánosak, sárgásak; szára nyúlánk, borzas; levele hosszúdad, épélű, pelyhes, — sebekre balzsam.

Ritkaság e megyében. Medgyes-Bodzás és M.-Bánhegyes közt szedtem csak, még pedig a vasutak töltései mentén.

918. **Ajuga Chamaepitys** L. spec. (1753) 562 sub Teucro. — *Valódi Kalincza.*

Terem ugarokon, tarlókon, vetések közt, Arad körül s a megye egész területén.

Szára nincs arasznyi, virága élénk sárga, levelei szálas sallangokra hasadtak.

329. GAMANDOR. — *Teucrium* L. gen. n. 706.

919. *Teucrium Scordium* L. spec. (1753) 565. — *Hagymaszagú Gamandor*. — [T. Botrys Kéry I. c. 21, nec alior.].

Levelei ülők, csipkésen fűrészesek, a felsőbbek hosszúdad-lándsások, közepüktől vállfelé épélűek; örvei négyvirágúak, levélhónaljiak, szára, levele szöszösödő vagy szöszös.

Terem mocsaras, árteres helyeken. Arad mellett a Csála erdő morotvainál s innen a Maros árterein Szemlakig, a Szárazér mentén, Tornyától Ötvenesig és Világosig; a Tőz mellékén Csermőtől Boros-Sebesig és Nadalbestyig.

920. *Teucrium Chamaedrys* L. spec. (1753) 565. — *Valódi Gamandor*. — [T. montanum Kéry I. c. 21, — nec alior.].

Levelei nyelesek, ék-tojásdadok, bevagdalt-csipkések; virágörvei hat virágúak, murvák hónaljában állók, fürtösek.

Terem gyepükön, cserjés, füves helyeken, Arad körül s az egész megye területén, főkép egész hegyvidékünkön.

† *Globularia vulgaris* L. melyet Kéry I. c. 18 megyénkből felsorol, bizonyos csak kerti növényt jelent, miként a Kéry jegyzékének sok más fajnevei.

L. cs. Szaporafű-félék. — *Verbenaceae* Juss.

330. SZAPORAFŰ. — *Verbena* L. gen. n. 32.

921. *Verbena officinalis* L. spec. (1753) 20. — *Vasfű* vagy *Szaporafű*.

Szára felálló, terepélyesen elágazó, ágai gyérvirágokkal füzéresek, vesszősek; pártája kicsiny, lilaszin; levelei háromhasábúak vagy szárnyasan hasadtak.

Terem parlagokon, gyepükön, legelőkön, utak mentén Arad körül s a megye egész területén.

† *Verbena Aubletia* Ait. virginiai növény, kedvelt kerti diszünk.

LI. cs. Lentibularia-félék. — *Lentibulariaceae* Rich.

331. RENCZE. — *Utricularia* L. gen. n. 31.

922. *Utricularia vulgaris* L. spec. (1753) 18. — *Köz Rencze*.

Vizi növény a vízből kiemelkedő tőkocsánnal, a melyen 4—10 szép sárga virága is van fürtösen elhelyezve; levelei a vízszínén és a vízben úsznak és csupa ziláltan álló hajszaállományból vannak összefűzve, a

melyek elég hosszúak és oldalaikon kis tömlőkkel meg sertefogakkal vannak megrakva.

Terem a Szárazér mellékének mocsaraiban a Gelin pusztánál és innen Ötvenesig. Virágának álarczos és nagy pártája sarkantyús, élénk sárga.

LII. cs. Kankalin-félék. — Primulaceae Vent.

332. LIZIMACH-FÜVE. — Lysimachia L. gen. 205.

923. *Lysimachia vulgaris* L. spec. (1753) 146. — *Köz Lizimachfü.*

Szára felálló, levelei hosszúdad lándzsások, ellenesek, vagy hármások; virágfürtjei bugásak; sárga pártájának hasábjai épek, meztelen élűek.

Terem nyirkos helyeken, réteken, mocsarak mentén, Arad körül s a megye egész területén.

924. *Lysimachia punctata* L. spec. (1753) 147. — *Mirigypillás Lizimachfü.*

Szára és termete hasonló az előbbihez; de szőrösebb, virágzata egyszerűbb; sárga pártájának hasábjai mirigyesen pillásak.

Terem nyirkos, árteres helyeken, erdők, csalitok nedves laposain. Arad mellett a Maros berkeiben és innen Pécskáig; Paulistól Apatelekig az egész Hegyalján és alföldi mellékén; Aranyág völgyében és hegymellékén; Nádas völgye mentén; a Tőzmelléken Csermőtől Boros-Sebesig és Nadalbestyig; Nyágra és Ó-Dézna völgyeiben, nyirkosain; Menyháza, Rescsiráta, Kisindia hegyi-laposain.

925. *Lysimachia Nummularia* L. spec. (1753) 148. — *Pézsleveslőfü.*

Szára gyökerező, a földön szanaszétfutó; levelei szív-kerekek, átellenesek; virágai magánosak, kocsánaik a levelek hónaljából felemelkedők, vagy akkorák mint a levelek; szirma sárga és nagy, csészéjének hasábjai szíves-vállúak.

Terem árteres helyeken, mocsarak, vízerek, folyók mellékén, ligetekben, berkekben: Arad körül s a megye egész területén.

333. TYÚKSZEM. — Anagallis L. gen. n. 206.

926. *Anagallis arvensis* L. spec. (1753) 148. — *Mezei Tyúkszem.*

Gyenge szára felegyenesedő vagy szétterülő; levelei ülők, tojásdadok, ellenesek vagy hármások, épélűek; téglapiros pártájának (mely néha fehér vagy hússzín is lehet) éle csipkéses, aprón mirigypillás.

Terem ugarokon, tarlókon, megmunkált talajon Arad körül és a megye egész területén.

927. *Anagallis coerulea* Schreb. spicil. lips. (1771) 5. — *Kék Tyúkszem.*

Egészen hasonló az előbbenihez, de pártája kék és élén mirigytelen. Terem hasonló helyeken mint az előbbi Arad körül és a megye egész területén. Ritkább az előbbinél.

334. CENTUNCULUS L. gen. n. 145.

928. *Centunculus minimus* L. spec. (1753) 116. — *Fityfirty Czentunkulusz.*

Parányi egynyári növényke; száracskáján váltogatva álló apró tojásdad levelek és a felsők hónaljában ülő virágok vagy ülő gömbölyded terméskék vannak.

Terem hegyvidékeink erdeinek nyirkos, füves utai mentén és kaszálóin. — Aranyág völgye felett az Orles felé a Vadászlak felett; bőven a Kodrun Nadalbestytől Grosig; Menyháza fürdője felett a dombhátakon itt-ott; Rescsiráta felett a mésző fensík szélein; Halmágy hegyvidékén a Gejna felé.

335. MÜKÖCS. — Androsace L. gen. n. 196.

929. *Androsace elongata* L. spec. (1763) 1668. — *Nyulánk Müköcs.*

Gyökere egynyári, egy levélrózsát és 1 vagy több tőkocsánt hajt; tőkocsána tetején ernyős virágzat van; tőkocsána és ernyője pelyhes, csillagos szőrű; csészéje hosszabb pártájánál.

Terem napos, füves mezőkön és dombokon. Arad mellett a Pernyá-vai marhalegelőnek egy kis helyén csak 1891 tavaszán leltem, e sorok megírásánál kevéssel előbb; terem továbbá Arad környékén a Gelin pusztán és Sofronya felé parlag szántókon; Glogovác öthalmán bőven; Pécska és Szemlak közt szintén bőven.

336. KANKALIN. — Primula L. gen. n. 197.

930. *Primula acaulis* L. spec. (1753) 143 pro var. — *Szártalan Kankalin.* — [P. farinosa Kéry l. c. 20, — nec alior.].

Terem összes magas hegyvidékeink bükkös régiójában. Tőkocsána nincsen, virágai hosszú szőszös kocsánaikkal a tőlevelek közül emelkednek ki társasan; sárga pártájának csöve hosszabb a keskeny megnyúlt csészénél, eresze szélesen kiterül.

931. *Primula digenea* (acaulis $\times$ elatior) A. Kern. öst. bot. zeit. XXV. (1875) 79. — *Kétvérvű Kankalin.*

Tőkocsána rövid, csúcsán ernyős virágú; virágainak csészéje keskeny, lándsásak és kihegyzettek; sárga pártájának eresze nagy, kiterülő.

Terem a jelzett telivér fajok között, Menyháza hegyvidékén, így különösen a Medgyes völgy bükkös erdeinek tisztásain és azok szélein.

932. **Primula Carpatica** Grisb. iter. (1852) 89. — *Kárpáti Kankalin*. [P. elatior Kéry l. c. 20, — non L.].

Tőkocsána sudar, csúcsán ernyős virágú és kocsánaival együtt szösösödő; tőlevelei hosszúnyelűek, egyenetlenül kerekített vagy lefutó vállból tojásdadok, színen, fonákon zöldek, de mindkét színükön aprón pelyhesedők; virágainak csészéje hengeres, szegletes élű, szálas-kihegyezett fogú pártájának eresze szélesen tölcseres; csészéje zöld, pelyhesedő.

Terem hegyvidékeink bükkös régiójában, Kládova völgyétől és Aranyág hegyvidékétől a Kicsórán át a Fehérkőig és Zámig; Menyháza vidékétől a Momáig.

933. **Primula Pannonica** A. Kern. fl. exs. aust. hung. n. 1371. — *Pannoniai Kankalin*. — [P. officinalis et P. inflata Auct. Hung.].

Tőkocsána megnyúlt karcsú; ernyős virágzatának virágai egyenetlen kocsánuak, csészéjük szürkén pelyhes, nyílása felé táguló, fogai széles lándzsák, pártájuk csak ereszével emelkedik túl a csészén, eresze narancs-sárga és homorú; tőleveleinek fonáka sűrűn, aprón pelyhes.

Terem hegyvidékek cserjés, füves helyein. Világos várhegyén itt-ott, bővebben Galsa és Muszka szőlői felett a Kotárka hegy füves derekán; kevés a Mokrahegy hátán.

934. **Primula suaveolens** Bert. in Desv. journ. bot. IV. (1813) 76. *Illatos Kankalin*.

Az előbbitől (P. Pannonica) abban különbözik, hogy csészéje tágabb, kocsánostól együtt sűrűn fehéres molyhú; tőleveleinek háta is tömött fehérmolyhú.

Csak napos mészkőhegyeken terem. Megyénkben a Fehérkő tövén Trójás völgye felett.

LIII. cs. *Plumbágó-félék*. — *Plumbaginaceae* Juss.

337. **LELLEG**. — *Statice* L. gen. n. 388.

935. **Statice Gmelini** Willd. spec. I. (1797) 1524. — *Gmelin Lelleg*.

Szára leveletlen, csúcsa felé két-két ágú, ágai fűzeres virágzatúak, kék virágai sátorozók; tőlevelei kerülekesek vagy visszásan tojásdadok, fényesek, bőrneműek a földre fekvők.

Terem szíkes és vakszíkes alföldi rónáinkon, különösen azok laposabb füves helyein. Arad környékén a Szarazér mellékén itt-ott Tornyától a Gelin-pusztáig; bőven a szíkes Alföldön Tövisgyházától, Simándtól, Mácsától kezdve Nagy-Pélig, Ágyáig.

LIV. cs. *Utifű-félék.* — *Plantaginaceae Vent.*338. UTIFŰ. — *Plantago L.* gen. n. 142.

936. *Plantago tenuiflora W. et K.* icones tab. 39. (1800). — *Czérnaszállú Utifű.*

Gyökere egynyári; szára czérnaszálnál kevésel vastagabb és alig fejlődik félujnyinál magasabbra virágzatostól együtt; levelei szálas tőlevelek.

Terem Arad mellett a Gelin pusztán és Simándtól kezdve a megye összes szikes laposain Mácsáig, Nagy-Pélig és a Korhányig.

937. *Plantago major L.* spec. (1753) 112. — *Széleslevelű Utifű.*

Gyökere évelő; tőlevelei tojásdadok vagy kerülékesek, nyelesek; meztelenek vagy itt-ott szőrösödők; füzére keskeny, hengeres, megnyúlt; tokocskája kétüregű, üregei 4-magvúak.

Terem utak szélén, legelőkön, parlagokon, ugarokon, Arad körül s a megye egész területén.

938. *Plantago media L.* spec. (1753) 113. — *Közép Utifű.*

Tőlevelei széles kerülékesek, mindkét színükön sűrűn pelyhesek vagy szőrösek; füzére vastagabb mint az előbbié; tokocskájának üregei 2—4 magvúak; gyökere évelő.

Terem legelőkön, parlagokon, kaszálókon, utak mentén Arad körül és a megye egész területén.

939. *Plantago lanceolata L.* spec. (1753) 113. — *Lándsáslevelű Utifű.* — [P. Hungarica Kéry I. c. 20.]

Gyökere évelő, tőlevelei lándsásak, megnyúltak; füzerei majd gömbölydedek, majd hosszúkásak.

Terem legelőkön, parlagokon, utak mentén Arad mellett s a megye egész területén.

940. *Plantago Schwarzenbergiana Schur.* verh. sieb. ver. VI. (1855) 3. — *Schwarzenberg Utifüve.*

Gyökere évelő; tőlevelei hosszúkásak, meztelenek; tőkocsánai kicsinyek, karcsú füzérűek, virágaik ezüstfehérek.

Terem megyénk alföldi szikein helyenként elég bőven. Így a Simándi pusztán Tövisegyháza mellett; a Nyéki pusztán és különösen Székudvar, Ottlaka meg Nagy-Pél közt.

941. *Plantago maritima L.* spec. (1753) 114. — *Tengerparti Utifű.*

Tőlevelei hosszúak, szálasak; gyökere évelő, húsos, tőkocsánainak tetején keskeny sárgás virágú füzér van.

Terem alföldi szikes laposainkon. Így Simánd, Szt-Márton, Mácsa, Nadab, Elek, Nagy-Pél. Ágya mellett és az e községek közt fekvő területen.

c) *Sziromtalanok.* — *Apetalae* Endl.

LV. cs. Paréj-félék. — *Atriplicaceae* Juss.

339. AMARÁNT. — *Amarantus* L. gen. n. 1060.

942. *Amarantus retroflexus* L. spec. (1753) 991. — *Köz Paréj.*
— [A. *viridis* Kéry l. c. 17, — nec alior.]

Szára felálló, levele hosszú nyelű, nagy, tojásdad; zöld virágfüzerei hosszúdadok, tömöttek, a szár csúcsát határolók vagy annak közelében levélhónaljiak; termései kupakosan kovadóok.

Terem parlagokon, kertekben, ugarokon, megmunkált talajon, Arad körül és a megye egész területén.

943. *Amarantus commutatus* A. Kern. öst. bot. zeit. XXV. (1875) 191. — *Kötés Amaránt.* — [A. *prostratus* Kéry l. c. 17, — nec alior.]

Szára tövön lefekvő, feljebb ágai felegyenesednek; szára, levele kisebb mint az előbbié; nyeles levele tompa vagy kicsipett csúcsú, alakra kótás; virágai zöldek, végső füzére hosszúkás a többi a levélhónaljaknál göbörödő, szálkátlan; termése közép tájon löki le kupakját.

Terem parlagokon, kertekben, gyepükön, kertek, házak kerítésein Arad körül és szerte az egész megyében.

† A pirosuló polyvájú virágokkal feltűnő külföldi *Amarantus paniculatus* L., és *A. caudatus* L.; — kerti diszeink és helyenként el is vadulnak.

340. POLYCNUM L. gen. n. 53.

944. *Polycnemum arvense* L. (1753) 35. — *Szántói Polükénemum.*

Levelei árformák szúrósak; apró virágai a levelek hónaljában sorakoznak egymás után a szár csúcsa felé; szára majd vékonyabb hajszál forma és felálló, majd vastagabb, czérnaforma és felig-meddig lecsepült; ezért számos alakja terem e megyében is Aradon és az egész területen.

341. SUAEDA FORSK. fl. aegypt. 69.

945. *Suaeda salinaria* Schur sertum (1853) 62; en. 568. — *Sziki Szvéda.*

Gyökere egynyári, szára ágas, levelei szálasok, félhengeresek, virágai kis csomókban levélhónaljiak; magva fényes, sima, fekete, nem pontozott.

Terem szíkes laposainkon, így Székudvar, Otlaka és Nagy-Pél között.

342. BONDOR. — *Salsola* L. gen. n. 311.

946. *Salsola Kali* L. spec. (1753) 222. — *Barlangó Bondor.*

Szára levele szőrösödő; levelei szálasok; vékonyak, egész csúcsuk

kemény, erős tövissé van alakulva; murváskodó levelei és perigoniumja is szúrós csúcsúak; termő perigoniumja porczszerű.

Terem szántókon, utak, árkok mentén. Arad körül a Vár megett, a vasutak töltései mentén és szántókon Sofronya, Torna, Szt-Tamás felé. Bőven Pécskától Szemlakig és innen Kis-Peregig, Medgyes-Bodzás, Bánkútig, Kurticsig.

947. *Salsola Soda* L. spec. (1753) 223. — *Kövér Bondor*.

Szára és levele meztelen; levelei pozsgások, hengeresek, gömbölyödő csúcsukon kis tűhegygyel; virágai hüvelyző válla felsőbb leveleinek hónaljába vannak pólyázva; perigonja termékes korában is fűnemű, hártás.

Terem Otlaka és Nagy-Pél közt a Nagy-sziktó szikes, porondos partjain.

343. KOCH-FÜVE. *Kochia* Roth in Schrader journ. (1800) 307.

948. *Kochia prostrata* L. spec. (1753) 222 sub *Salsola*. — *Felgyenesedő Kochfű*.

Gyökere vastag, évelő, többől több szarat hajtó; szárai verhenyesek, kórósak, felegyenesedők, ágatlanok vagy kevés ágúak; szára és ágai csúcsán karcsú, molyhos virágfüzér van; levelei fonálformák laposak.

Terem az Alföld szikes rónáin, legelőin; Kis-Jenő, Ágya és Vadász környékén.

† *Kochia scoparia* L. spec. (1753) 221 sub *Chenopodio*. *Seprőfű*. — Gyökere egynyári, szára felálló, magas, veszszősen sűrűn ágas; levelei szálas-lándsások, pillásak. — Főkép a pór nép termeszteti zöldséges kertjeiben, a honnan gyakorta elvadul. Elvadulva előfordul Arad körül is itt-ott. Gyorokon a csángótelep házai mellett és udvarán közönséges. Seprűnek használják a Csángók is és Seprőfűnek hívják.

† *Beta vulgaris* L. Számos fajtában termesztik. Ilyenek: a piros *Czékla-répa*; a fehér *Czukorrépa*; a kerekded fejű, fejjel a földből kiálló Obendorfi *Marha-répa*, melyet könnyű a földből kiszedni; végül a *Mamuth-répa*, melynek hosszú, kiálló és hengeres feje van és rendesen jól sikerül.

† *Eper-paréj*: *Blitum virgatum* L. Boros-Sebes vidékén kerti növény és itt-ott elvadulva is előfordul.

† *Spenót*. — *Spinacia inermis* Mönch és *Sp. spinosa* Mönch. Széltében termesztik zöld főzeléknek.

344. LABODA. — *Chenopodium* L. gen. n. 309.

949. *Chenopodium hybridum* L. spec. (1753) 219. — *Pokolvar Laboda*.

Levele pázsitzöld, nagy, élén öblösen szegletes, vállán szíves; virágzata vékony és berzedt ágú nagy buga.

Terem parlagokon, kertekben és kerítéseik mentén, utak szélein Arad körül s a megye egész területén.

950. *Chenopodium urbicum* L. spec. (1753) 218. — *Községi Laboda.*

Levelei fényesek, háromszegűek vagy kótaformák, vállon nyélbe futók, élén öblösen fogasok; füzerei a szár oldalain egymásután sorakoznak, aránylag rövidek, elég vastagok és felállók.

Terem községek szélein, parlagain, kertei mentén, Aradon s a megye egész területén.

951. *Chenopodium album* L. spec. (1753) 219. — *Lisztes Laboda.*
— [Ch. viride L.]

Levele kótás tojásdad, csúcsfelé kerekített, fonákán lisztes; füzerei is lisztesek, a szár csúcsa felé tömöttebbek, sőt el is ágazók, lándsás levélkével hónaljasak.

Terem szántókon, parlagokon, utak mentén Arad körül s a megye egész területén.

952. *Chenopodium opulifolium* Schrad. in Koch et Ziz cat. plant. palat. (1814) 6. — *Tojásdad levelű Laboda.*

Hasonló az előbbihez, de levele szélestojásdad, virágzata füzeres-bogernyős.

Terem szántók, árkok szélein Arad, Ötvenes, Pécska és Szemlak mellett.

953. *Chenopodium ficifolium* Smith brit. I. 276. — *Kinyúlt levelű Laboda.*

Levelei keskeny hosszúdadok, nyúlánkok; magvai aprón pontozottak.

Terem szántóföldek, árkok szélein Szemlak körül.

954. *Chenopodium polyspermum* L. spec. (1753) 220. — *Sokmagvú Laboda.* [Ch. ambrosioides Kéry l. c. 18, — non L.]

Levele tojásdad, épélű, csúcsán hegyes vagy szálkavégű; lapjain meztelen; termékes perigoniumjának hasábjai elállók.

Terem konyhakertekben, szántókon, Arad körül s a megye egész területén.

955. *Chenopodium Vulvaria* L. spec. (1753) 220. — *Büdös Laboda.*

Szára lecsepült, levelei kótástojásdadok, épélűek, szürkén lisztesek, kelletlen átható szagúak.

Terem városok, falvak, tanyák házai, kerítései mentén Arad körül s a megye egész területén.

956. *Chenopodium Botrys* L. spec. (1753) 219. — *Rubiánka.*

Szára, levele, virágzata mirigyszőrös; levele erős szagú, az alsóbbak szárnyasan öblösek; virágzata fürtösen álló bogernyőkből van összetéve.

Déleurópai növény, melyet illatáért helyenként termesztenek és kereteinkből azután kiszabadul. Előfordul a Hegyalja szőlői közt Paulistól Vilá-

gosig, továbbá Arad mellett a temesvári hídnál, a Vár körül, s a Maros árterein itt-ott; valamint Boros-Sebes mellett a gyártelep körül és Dézna pataka mentén.

957. **Chenopodium Bonus-Henricus L.** spec. (1753) 218. — *Kenőfű.*

Levelei épélűek, dárdás vállból háromszögűek; fűzérkéi a szár csúcsán kúpos levéltelen virágzattá vannak összerakva; minden magva merőleges; szára, levele fiatalon lisztes.

Terem hegyvidékek falvai utai mentén, a honnan a Maros lehozta Pécska mellékre is. Boros-Sebestől Menyházaig és Rescsirátaig; Józásahelytől Halmágyig és Zám völgyében.

958. **Chenopodium blitoides** Lej. spa. I. p. 16. — *Kihegyezettlevelű Laboda.* — [Ch. rubrum β) acuminatum Koch.].

Levelei ékvállból szélesedők, azután háromszögformán csúcsfelé kinyúltak, élen öblösen hasadtak, csúcsuk hosszasan kihegyezett, lapjuk fényes, zöld; magvai nagyobbrészt merőlegesek.

Terem Arad mellett a Csála erdő morotváiban, ha azok kiszikkadnak, így a Nimfée-érben.

959. **Chenopodium glaucum L.** spec. (1753) 220. — *Fakó Laboda.*

Magvai részben merőlegesek, részben vízszintesek; levelei hosszúkácsok vagy tojás-hosszúkácsok, csúcson kerekítettek, fonákon kékes fehéresen szürkék.

Terem vizálta helyeken, árkok mentén, falvak, városok parlagain, utain, Arad körül s a megye egész területén.

345. PARÉJ. — *Atriplex L.* gen. n. 1153.

960. **Atriplex nitens.** Schk. handb. III. (1803) 541 tab. 348. — *Fényes Paréj.*

Levele háromszögű, szélesebb, alsó részén öblösélű, kinyúlt csúcsa felé épélű; színén fényes zöld, fonákán ezüstösen szürke; termő perigonja tojásdad, alapjáig hasadt.

Terem morotvák, vizárkok, tavak mentén. Arad mellett a Maros és az Élőviz-csatorna mentén; Pécska töltésein és berkeiben, Szt-Tamás és Ottlaka mellett.

† *Atriplex hortensis L.* spec. (1753) 1053. *Kerti Paréj.* (Angol Spenót). Leveleiből spenótot főznek, ezért termesztik. Helyenként el is vadul. Levelei fénytelenek, szíves vállúak, kerekített csúcsuak; termő perigonja tojás-kerek, alapjáig hasadt.

961. **Atriplex patula L.** spec. (1753) 1053. — *Uii Paréj.*

Termő perigonja tojásdad, vagy tojásdad-háromszögű; többnyire ép élű, tővön összenőtt és fűnemű; szára, virágzata és levelének fonáka szürkén lisztes; szára sokágú, ágai hegyes szög alatt elállók. Tőalakjának levelei ék vállból kótás lándsásak, ék válluk felett egy-egy kiugró foggal

dárdások vagy több felálló foggal öblösen fogazottak; legfelsőbb levelei épek. Ez terem utak mentén, szántók ugarain, parlagokon Arad körül s a megye egész területén. Ellenben a:

var. *obtusa* Chamiss. in linn. VI. (1831) 569; Mocquin et Tand. in DL. prodr. XIII. 2. p. 95. — levelei épélűek, keskenyebbek, a felsőbbek lándsások. Ez terem szikár helyeken a vasutak töltése mentén, Pécska körül. — Végül a:

var. *angustifolia* (Sm.) levelei mind feltűnően keskenyek, ékvállból lándsások, itt-ott egy-egy dárda foggal. Ez terem vízerek mentén az Alföld legelőin, árkok mellett, szántókon Arad körül s a megye egész területének mezei táján.

962. **Atriplex microsperma** W. et K. ap. Willd. spec. IV. (1805) 964. — *Sziki Paréj.*

Termő perigonja tojásdad, vagy tojásdad háromszegű, lapjain domborodó fogacskás, tövön összenőtt fűnemű; levelei háromszegűen dárdások, fonákukon korpásan szürkék. Terem szikes laposainkon, legelőinken. Arad mellett a Százász mentén kevés; több, de csak helylyel-közzel Simánd, Szt-Márton, Otlaka, Székudvar közén és Pécska mellett.

963. **Atriplex litoralis** L. spec. (1753) 1054. — *Tengerparti Paréj.*

Levele mind keskeny, szálas-lándsás, épélű, virágzata a szár csúcsán és az alatt karcsú, fűzérés.

Terem szikes, kissé nedves laposokon. Arad mellett a Gelin pusztán s onnan Sofronya felé; Pécska és Szemlak nyirkos laposain; bőven az alföldi síkceken Tövisgyháza, Simánd, Mácsa, Szt-Márton, Otlaka, Nagy-Pél, Székudvar, Kisjenő környékén és ezek közén.

964. **Atriplex Tatarica** L. spec. (1753) 1053. — *Tatár Paréj.*

Levelei kótás háromszegűek vagy kótás hosszukások, öblösen fogazottak, korpás szürke hátúak; termő perigonjának töve porczogós, félig összenőtt, hátán elég sima, élén csaknem ép.

Terem utak szélein, városok és falvak parlagain, Arad körül s a megye egész területén.

965. **Atriplex rosea** L. spec. (1763) 1493. — *Rózsás Paréj.*

Levelei öblösen fogazottak, az alsóbbak kótások, a felsőbbek tojásdadok, szárástól együtt szürkén korpások; termő perigonjának töve porczogós, félig összenőtt, hátán ránczoserű, élén fogas.

Terem utak mentén, városok és falvak parlagain. Pécska szélein, Uj-Panát utczáin, szélein; Gyoroktól Világosig az út mentén; Boros-Sebes és Kisindia utczáin, kerítésein.

346. CAMPHOROSMA L. gen. n. 64.

966. **Camphorosma ovata** W. et K. icones I. tab. 63. — *Magyar Kamforosma.*

Gyökere egynyári, többől sok szárú, szárai előbb földre fekvők, aztán felegyenesedők, verhenyesek, ágasak, fiatal koron levelestől együtt szőrösödők, később lekopaszodók; levelei húsosak, árformák, nem hosszúk, ágcsúcson és kezdődő ágacskáin sűrűk.

Terem vakszikes alföldünkön. Egész nagy területeket és foltokat verhenyes szőnyeggel von be Simánd, Mácsa, Elek, Nagy-Pél és Ágya közén. A hol e növény veti meg gyökerét, ott kiszorít minden más növényt, ott csak ő tud megélni.

† *Phytolacca decandra* L. spec. (1762) 631. — *Álkörmös*. — Helyenkint termesztik bog्योंak piros levéért, ezért városok, falvak mellett el is vadúl.

LVI. cs. Göcs-fűfélék. — *Polygonaceae* Juss.

347. RUMEX L. gen. n. 451.

§. a) *Lapathum* Tournef. — *Lórom*. — Virágaik kétivarúak vagy felemások; bibenyelük szabad; levelük megnyúlt, válla kerekített vagy szíves.

967. *Rumex maritimus* L. spec. (1753) 335. — *Tengerparti Lórom*.

Gyökere egynyári, levele keskeny-lándsás, perigon levelei kicsinyek, púposak, csúcsuk lándsásan megnyúlt, alsóbb részük két-két serteforma foggal, a melyek akkorák mint a perigon egész hossza; örvei sűrűn sorakozók.

Terem állandó mocsarak, morotvák és folyók mentén. Gyéren Arad vára körül és Soborsin szigetén a Maros mentén.

968. *Rumex limosus* Thuill. par. (1799) 182. — *Mocsári Lórom*. — [R. aquaticus Kéry l. c. 20, non L. — R. paluster Sm.].

Gyökere kétnyári; perigon levelei kicsinyek, púposak, tojáshosszúdadok, két-két sertefoggal, a melyek rövidebbek a perigón hosszánál; örvei szakgatottan sorakozók; levele keskeny lándsás.

Terem nedves, mocsaras helyeken, folyók, tavak mellékén Arad körül s a megye egész területén.

969. *Rumex conglomeratus* Murr. prodr. stirp. gott. (1770) 52. — *Csomócskás Lórom*.

Gyökere évelő; örvei szakgatottan állók, mint megannyi kis csomó; perigon levelei kicsinyek, púposak, épélűek, hosszúkásak.

Terem folyók és patakok mentén s azok árterein, álló vizek, árkok mentén Arad körül s a megye egész területén.

970. *Rumex viridis* Smith fl. brit. I. (1800) 390 pro var. — *Erdői Lórom*. — [R. nemorosus Schrad.].

Hasonló az előbbihez, de levelei szélesebbek, vállon erősen szívesek; örvei kevesebb virágúak, perigon leveleinek csúcsa nyúltabb és közülük csak egynek van púpja.

Terem árnyas erdőkben, folyók cserjés erdős árterein. Arad mellett bőven a Csála erdőben és innen Pécskáig; Trójás, Sólymos, Kladova völgyeiben, Aranyág hegyvidékén, Botvölgyében, Boros-Jenőtől Bokszegig és Kisindia völgyéig; Boros-Sebes mellett a Piliskén, valamint Kis-Halmágy hegyein.

971. **Rumex crispus** L. spec. (1753) 335. — *Bodros Lórom*.

Levelei lándsás hosszúkások, élükön bodrosak; gyökere évelő, perigon levelei jóval nagyobbak mint az előbbieké, közép nagyságúak, szíves vállból tojás-kerekek, épélűek.

Terem utak, árkok, szántók szélein Arad körül és a megye egész területének mezei tájain.

972. **Rumex biformis** Menyh. kalocsa növ. (1877) 161. — *Szálkás-fogú Lórom*.

Egészen olyan mint az előbbi, de érett perigon leveleinek éle röviden szálkás fogú, vagy egyszerűen fogas.

Terem mocsarak, állóvizek és folyók mellékein. Arad és Uj-Arad körül a Maros mentén, továbbá az aradi pályaház megett és a Csála erdő morotváinál Pécskáig; Mikalaka, Glogovác, Ottlaka és Nagy-Pél mellett.

973. **Rumex stenophylloides** (R. palustris $\times$ biformis) Simk. term. füz. I. (1877) 238. *Félvér Lórom*.

Hasonlít az előbbihez, de levelei nyúltabbak, örvei és füzerei karsúbbak, perigon leveleinek szálkás fogai hosszúak, majd akkorák mint a perigon kereszt átmérője.

Terem folyók és morotvák mentén, főképp a *Rumex biformis* és *R. paluster* társaságában. A Maros mentén Glogovácztól Pécskáig; a Csála erdőben a Nimfés-ér szélein, az Aradi pályaház megett levő vízlaposon.

974. **Rumex Bihariensis** Simk. term. füz. I. (1877) 240. — *Bihari Lórom*.

Hasonló a *Bodros Lórom*hoz, de levele kevésbé bodros, perigon levelei aljukon aprón fogacskásak, csúcson hosszúkásan kinyúltak, lekerekítettek.

Terem mezőkön, parlagokon, szántók, utak szélein. Aradtól Paulisig a Maros mentén itt-ott; Ménes és Kúvin hegyi legelőin, Ó-Dézna völgyében.

975. **Rumex Patientia** L. spec. (1753) 333. — *Paréj Lórom*.

Ez is hasonló a *Bodros Lórom*hoz, de minden részében nagyobb; termő perigónjának levelei épek, szívesen kikanyarított vállból kerek-tojásdadok, nagyok és csak egyikök púpos.

Állítólag kertekben termesztették volna, manap azonban sehol sem termesztik e megyében. Láttam utak és községek szélein, Arad, Nadab, Simánd, Szt-Anna mellett és a Nyéki pusztán; továbbá Uj-Arad, Mikalaka, Uj-Panát, Ötvenes, Arad, Paulis, Kladova, Világos, Kisjenő mellett.

976. **Rumex confusus** (crispo-Patientia) Simk. term. füz. I. (1877) 238. — *Téveszthető Lórom.*

Termete leginkább a *R. patientiáé*; de szíves vállu tojás-kerekded perigon leveleinek alakja és kisebbsége megkülömböztetik attól; a *R. crispus*-tól már nagyobb, szélesebb, alig bodros levelei és az külömbözteti, hogy perigonlevelei közül csak az egyik van púp.

Szedtem egy ízben Uj-Arad mellett a Maros partján.

977. **Rumex obtusifolius** L. spec. (1753) 335. — *Tompalevelű Lórom.*

Gyökere évelő; alsóbb levelei szív-tojásdadok, rónaélűek, tómpa vagy hegyes csúcsúak; örvei előbb szakgatottak, azután megnyúlt füzérré alakulók; perigon levelei mind púposak, alakra tojásdad megnyúlt háromszögűek. Tőalakjának perigon levelein néhány hosszabb vagy rövidebb kihegyezett fog van, s ez nálunk ritka; ellenben a

var. *silvester* (Wallr.) fajtájának perigon levelei ép vagy legfeljebb hullámos élűek. Ez utóbbi közönséges Arad körül s az egész megye árterein, nedves vagy cserjés helyein és községi parlagain.

978. **Rumex subalpinus** Schur en. (1866) 579 pro var. — *Havasalji Lórom.* — [R. alpinus Kéry I. c. 20].

Jellemvonásainak főbbjei hasonlónak teszik az előbbi fajhoz; de virágos, természetes ágai rövidek, sűrűn örvösek és a szár csúcsa felé sűrűn sorakozók; termő perigójának levelei keskenyebbek s ezért szélességükhöz mérten hosszabbak mint az előbbié, csak egy levelük púpos. Változik ép és fogas élű perigóval.

Terem magasabb hegyvidékeink hűs bükköseiben vagy fenyvesében. A Gejna alatt a Kis-Halmágyi bükkökben egész a havasalji tájig; Trójas felett a Fehérkő erdeinek nyiladékain; Aranyág felett a Hegyesre vezető utak szélein.

979. **Rumex pulcher** L. spec. (1753) 336. — *Terpedt Lórom.*

Gyökere kétnyári; szára tövön leveles, azután terpedten berzedt ágú; ágai egyenletes távolságokban elhelyezett tömött virágörvökkel; termő perigójának levelei hosszúkásak, gödrösen reczés-erűek, élükön több tüskés árfoggal.

Terem legelőkön, parlagokon. Arad körül az Óvártéren s a Vásártéren, Aradtól a Maros alföldjén a hegyek aljáig Pankotáig, s innen a Hegyalja lábánál Világoson át Radnáig és Sólymosig helyenként bőven. Borosjenő vízeres legelőin, Boros-Sebes utai mentén és Nadalbesty lelegelt dombjain.

§. b) *Acetosa Tournef. Sóska.* Virágaik kétlakiak; bibenyelők a maghon éléhez tapad; leveleik nyilas vagy dárdás vállúak.

980. **Rumex arifolius** All. misc. V. II. (1759) 94. — *Havasalji Sóska.*

Levele széles, tompa, szíves-dárdás vállból hosszúkás vagy hosszúkás tojásdad; perigon levelei kerekdedek, csonkított vagy szív-vállúak.

Terem havasalji tájak legelőin, cserjés, füves helyein. Megyénkben csupán a Gejnán.

981. **Rumex Acetosa** L. spec. (1753) 337 var. *a.* — *Valódi Sóska.*

Termő perigónjának levélkéi tojás-kerekdedek, csonkított vagy szíves-vállúak; szárlevelei hegyesek, tojás-hosszúdadok vagy hosszúkásak, nyilas vállúak. Ha válluk dárdás, akkor hegyesek a fülei.

Terem kaszálókon, gyümölcsösekben, erdős, cserjés helyek tisztásain, nyiladékaiban, Arad körül s a megye egész területén.

982. **Rumex Acetosella** L. spec. (1753) 338. — *Madár Sóska.*

Levelei keskenyek, dárdás vállúak, vagy lándzsásak vagy szalásak.

Terem kaszálókon, legelőkön, füves, cserjés helyeken Arad körül és a megye egész területén.

† *Rumex scutatus* L. *a)* *Kerti Sóska.* Levelei szürkezőldes, vállon fülesen dárdásak, csúcsfelé kerekítettek, rendszerint nem hosszabbak mint szélesek. Konyhai használatra kerteinkben szeltében termesztik.

348. GÖCS-FÜ. — *Polygonum* L. gen. n. 495.

§ *a)* *Bistorta* Tournef. — *Kigyótrang.*

E szakasz növényeiből Kéry l. c. 20 a *Polygonum Bistorta* L. és a *Polygonum viviparum* L. fajokat említi megyénkbel. Ezek elseje vagyis a *Valódi Kigyótrang* a Biharhavasok havasi és havasalji tájain előfordul ugyan, de egyetlen havasunkon a Gejnán nem fordul elő. Másodikuk vagyis a *Kis Kigyótrang* pedig egyáltalán nem fordul elő a Bihar havasokon és Arad megyében.

§ *b)* *Fagopyrum* Tournef. *Pohánka.*

Az e szakaszba tartozó növények közül csak a *Valódi Pohánkát* (*Polygonum Fagopyrum* L.) láttam termeszteni, magasabb hegyvidékeinken, így a Kicsorán, Boros-Sebes Dézna és Nadalbesty közt és Halmágy vidéken; ellenben a *Polygonum Tataricum* L-t, megyénkben ma nap nem termesztik.

† Mint kerti dísznövényt itt említem meg a *Pulykataréjt* vagyis a *Polygonum Orientale* L-t, melynek piros füzere sokágú szárának csúcsain úgy fityegnek, mint a Pulyka pötyögője.

§ *c)* *Persicaria* Tournef. — *Keserűfű.* — Szárak felálló vagy felgyenesedő, ágas, ágainak csúcsán nyeles virágfüzérrel.

983. **Polygonum amphibium** L. spec. (1753) 361. — *Kétellű Keserűfű*, vagy *Göcsfű.*

Gyökere terjedő, évelő; füzerei magánosak, tömöttek, hengeresek; levelei hosszúdad-lándzsásak.

Terem állóvizekben, mocsaras helyeken. Majd a vizen úsznak a levelei s ezek fölé emelkedik virága; majd kiszikkad a víz a helyről, hol terem, s akkor szárazföldi, egyenletesen leveles, felálló szárú alakjai támadnak. Ezért vizen és szárazon is él, vagyis kételtű és természetben felette változó. Előfordúl Arad körül a Maros árterein és morotváiban, s innen Szemlakig és Glogováczig; a Nimféa-érben, Pécska holttereiben, a Nyéki mocsárban, Világos mellett a Vontábon, Kisjenő mocsárában, a Tőz mellékén Ágyától Tamándig.

984. *Polygonum lapathifolium* L. spec. (1753) 360. — *Lapátlevelű Keserűfű.*

Gyökere egynyári, füzerei tömöttek, hosszukás hengeresek; pálhacsövei meztelenek vagy molyhosodók, rövidke, vékony sertékkal pillásak vagy majdnem pillátlanok; levelei szélesek, alakra változók, fonákon vagy molyhosak vagy mirigyesen pontozottak. Felette változó.

Tőalakjának levelei hosszukás-lándsások, hegyesek, fonákon mirigyesen pontozottak, virágzata de főképp perigonja mirigytelen; virága pirosuló. Ez Arad mellett és a megye egész területén közönséges.

var. *Danubiale* A. Kern. alakjai kisebbek, leveleik tojásdadok, molyhos hátúak, perigonja mirigytelen. Rendesen lecsepült, mert szikár fővényes ártereken terem, így a Maros mellékén Aradtól Pécskáig és Soborsinig.

var. *tomentosum* (Schrank.) Szára felálló, levelei hosszúdad-lándsások, fonákon molyhosak, ritkán lekopó moholylyal és látható mirigy pontokkal; füzerei tömöttebbek, vastagabbak, egész virágzata és perigonja többékevésbé mirigyos. Ez terem a Maros árterein Arad körül s innen Pécskáig és Gyorokig.

985. *Polygonum Persicaria* L. spec. (1753) 361. — *Valódi Keserűfű.*

Hasonló az előbbihez, de pálhacsövei hosszú merev sertékkal pillásak, levelei fonákon mirigytelenül pontozottak.

Terem utak, árkok mentén, erdők parlagain Arad körül s a megye egész területén. — Úgy ennek mint az előbbinek kifacsart nedvét a marhába esett féreg ellen használják.

986. *Polygonum minus* Huds. fl. angl. (1762) 148. — *Keskenylevelű Keserűfű.*

Pálhacsövei hosszú, merev sertékkal pillásak, de különbözik az előbitől abban, hogy minden levele szálalándsás és füzerei vékonyak, szálasak, noha elég tömöttek.

Terem árteres vagy nedves erdőkben, azok utai, parlagai mentén. Aradon a Csála erdőben több helyt s innen Pécskáig; a Tőz mellékén Ágyától Boros-Sebesig és Nadalbestyig.

987. *Polygonum mite* Schrank baier. fl. I. (1787) 668. — *Szelíd Keserűfű.*

Gyökere egynyári, füzerei lazák, fonálformák, többé-kevésbé konyúlók, levelei hosszúdad-lándsásak, pálhacsövei hosszú pillájúak, perigónjai nem pontozottak.

Terem árkok mentén, nedves parlagokon Arad körül s a megye egész területén.

988. **Polygonum Hydropiper L.** spec. (1753) 361. — *Vízibors.*

Hasonló az előbbihez, de levele megrágva erősen csípős és perigónjai mirigyesen pontozottak. Virága zöldes, fehéres vagy pirosló. Ha e növény kifacsart levével az állatot bekenik, akkor semmiféle légy nem bántja azt.

Terem árkok, patakok mentén, nyirkos parlagokon, Arad körül s a megye egész területén.

§. d) *Avicularia Meisn. Disznópázsit.* Száruk lecsepült vagy felálló, egynyári; virágaik a felsőbb levelek hónaljában csomósak vagy magánosak.

989. **Polygonum aviculare L.** spec. (1753) 362. — *Köz Disznópázsit.*

Szára többnyire lecsepült, ritkán felálló; levelei lándsásak vagy kerülékesek; virágzó ágai csúcsig levelesek.

Terem utakon, utczákon, parlagokon, legelőkön, Arad körül s a megye egész területén. Az Alföld szikár, vakszikes mezőin nagy területet von be egyedül vagy a *Taracskfűvel* (*Cynodon Dactylon L.*) társulva.

990. **Polygonum patulum MB.** taur. cauc. I. (1808) 304. — *Súgár Disznópázsit.*

Hasonló az előbbihez, de szára mindig felálló; berzedt ágú és virágzó ágainak csúcsa levéltelen, vagyis végső virágai csak pálhacsöveikkel vannak hónaljozva.

Szedtem Kisindia Fecskevölgyében napos, füves lejtőkön.

§ e) *Tiniaria Meisn. Hariska.* Száruk csavarodó; levelük szíves-vállból tojásdad.

991. **Polygonum Convolvulus L.** spec. (1753) 368. — *Vad Hariska.*

Virágai a levelek hónaljában csomósak; termő perigonja háromlű makkocskáját szorosán öleli, élein kerekített; makkocskája fénytelen.

Terem ugarokon, tarlókon, vasutak töltései mentén, folyók partjain és porondján, Arad körül s a megye egész területén.

992. **Polygonum dumetorum L.** spec. (1762) 522. — *Csaliti Hariska.*

Szára felfutó, perigon levelei a termés éleit hártýasan szárnyazzák, makkocskái háromlűek, fényesek.

Terem gyepükön, csalitokban, erdők cserjés szélein. Arad mellett a Csála erdő szélein s innen Szemlakig; a Töz melléken Ágyától Boros-Sebesig; a Fehér-Körös melléken Kőkaró mellett.

LVII. cs. *Boroszlán-félék.* — *Thymeleaceae* Juss.349. VERÉBNYELVFÜ. — *Lygia* Fasan.

993. *Lygia Passerina* L. spec. (1753) 559 sub *Stellera*. — *Valódi Verébnyelvfü.* — [*Passerina annua* Wickstr.].

Gyökere egynyári, szára meztelen, felálló, egyszerű vagy kevés ágú; levelei sorakozók (sparsi) szálas-lándsásak, meztelenek; virágai levélhónaljaiak, társasak, ritkán magánosak.

Terem ugarakon, tarlókon, vetések szélein Arad mellett, Sofronya és Ötvenes határaiban, innen Bánkútig és Medgyes-Bodzásig; Mikalaka és Glogovác szántóin, s innen Kladova völgyének nyílásáig és Radnáig; a Maroson túl Uj-Aradtól Keresztesig; a Fehér-Körös mellékén Bokszeztől Butyinig és Boros-Sebesig. Vékony szárú, karcsú, kevésé feltűnő növény.

350. BOROSZLÁN. — *Daphne* L. gen. n. 485.

994. *Daphne Mezereum* L. spec. (1753) 356. — *Farkas Boroszlán.*

Virágai pirosak, a tavalyi ágakon fürtösen ülők, kora tavasszal levélhajtás előtt fejlődők, illatosak; levelei lándsásak, vállon ékformák, lapjaikon meztelenek.

Terem hegyvidékeink bükkös erdeinek nyiltabb helyein. Trójás hegyvidéken, Sólymos és Kladova völgyeinek felsőbb részein; Gyorok felett a Kecskés hegy bükkös erdejében és innen a Hidegkútig, s Aranyág hegyvidéken át a Hegyes tetejéig; Boros-Sebes felett a Piliskén, Nadalbesty felett a Kodrun és a Bratkója kaszáló mellékén, innen a Punkoj hegyen át Menyháza és Rescsirata hegyvölgyéig; Ó-Dézna völgyében a Hollóhegyen, Acsuva felett a Momán, Halmágy hegyvidéken.

LVIII. cs. *Szantalum-félék.* — *Santalaceae* R. Br.351. TÉZIUM. — *Thesium* L. gen. n. 292.

995. *Thesium ramosum* Hayne in Schrad. journ. 1800 I. 30 tab. 7. *Ágas Tézium.*

Gyökere évelő, több szárú; szárai felállóak, szálas, sorakozó levelűek, csúcsfelé virágágakra szakadók; virágzatai fürtösek, érdes és barázdált tengelyűek és kocsánúak; virágait 3 murva gallérozza, ezek középsője virágnál, termésnél sokkal hosszabb; termései a tengelytől elberzedők, fényesek, kevés harántérrel.

Terem napos dombok füves parlagain, legelőin és az Alföld kaszálóin. Muszka szőlőtől Ágrisig, a hegyhátak füves tisztásain és Bánkút mellett a vasuti töltés szélein meg egyes parlagokon.

996. *Thesium diffusum* Andzj. in DC. prodr. XIV. (1857) 644. — *Szétterülő Tézium*.

Gyökere kétnyári orsódad, a belőle eredő száruk szétterülők, ágatlanok, csúcsuk felé rövid virágokkal fürtösek, virágainak nyele levélhónalji és hosszú gallérjával együtt erősen érdes.

Terem a Maros partmagaslatán Szemlak határában. — Keletvidéki növény és megyénkben van eddig legszélső határa nyugatnak.

Jegyzék: *Thesium agreste* Kovács exs! vindob. 878 pro var. [Th. Dollineri Murrbeck bosnien herceg. (1891) 43.] sima ágaival különbözik a mi keletvidéki fajunktól.

† *Elaeagnus angustifolia* L. *Ezüstfa*. Erős illatú virágai és ezüst hátú levelei díszfává és cserjévé teszik. Ezért sétatereinken és kerteinkben sok helyt termesztik.

LIX. cs. Farkasalma-félék. — Aristolochiaceae Juss.

352. FARKASALMA. — Aristolochia L. gen. n. 1022.

997. *Aristolochia pallida* Willd. spec. IV. (1805) 162. — *Halványvirágú Farkasalma*.

Gyökere gömbölyű odvas gumó; virágai a levelek hónaljában magánosak, pártájok halvány sárga, ajka félakkora mint csöve.

Terem hegyvidékeink napos, cserjés lejtőin. Ó-Dézna völgyében Rescsirátáig és a Runk hegyig Dulcsele felé; Józshely és Báltyele közt a trachyttufon.

998. *Aristolochia Clematitis* L. spec. (1753) 962. — *Valódi Farkasalma*. — [A. vulgaris Kéry l. c. 17.].

Évelő tőkéje terjedő, ágas, hengeres; virágai a levélhónaljakban társasak.

Terem szántókon, szőlők közt, folyók partjain és árterein Arad körül s a megye egész területén.

353. KAPOTNYAK. — Asarum L. gen. n. 589.

999. *Asarum Europaeum* L. spec. (1753) 442. — *Európai Kapotnyak*.

Tőkéje vastag, taraczkforma, levelei nyelesek, lemezük kerekdedvesés, épélű; virágai töből eredők, a levelek alatt vagy a haraszt között rejlők, szennyes, lilaszínű csengőforma lepellel, lekonyuló, átható illatúak. Virít kora tavasszal.

Terem kevert hegyvidéki erdeinkben, sőt a bükkösekben is, Világostól Zámig, a Mokrától és a Kodrutól Halmágyig erdőszerte.

† *Aristolochia Siphon* Ait. kew. III. p. 311. Nagy görbe virágú és pirosló pártájú, nagy szíves levelű felfutó növény, melyet kerítések, falak befuttatására használnak.

LX. cs. *Fütej-félék.* — *Euphorbiaceae* *Juss.*354. **FÜTEJ.** — *Euphorbia* **L.** gen. n. 609.

§. a) *Helioscopia* *Röp.* — Virágaik bögréjének apró, szíromforma mirigyos pilisei keresztirányban kerülékesek vagy legalább szarvatlanok.

1000. *Euphorbia helioscopia* **L.** spec. (1753) 459. — *Nápraforgó Fütej.* — [E. segetalis Kéry l. c. 18 nec alior.].

Magvai aprón gödrösek; ernyője ötsugarú, sugarai villásan elágazók; levelei visszás tojásdadok, kerekített csúcsuk felé fűrészesek. — Egygyári.

Terem utak, árkok szélein, tarlókon, ugarokon, vetések közt, szőlők parlagain Arad körül és a megye egész területén.

1001. *Euphorbia platyphyllos* **L.** spec. (1753) 460. — *Pallagi Fütej.* — [E. lathyris Kéry l. c. 18, — nec alior.].

Gyökere egygyári, magvai símák; levelei visszásan lándsásak, szíves vállal ülők, közepüktől fűrészes élűek; tokocskáinak bibircsei ritkák, kerekítettek, félhengeresek.

Terem parlagokon, utak mentén, ugarokon, Arad körül és a megye egész területén.

1002. *Euphorbia stricta* **L.** syst. (1759) 1049. — *Karcsúbb Fütej.*

Egészen hasonló az előbbihez, de levelei keskenyebbek és tokocskáinak hosszabbak, hengeresek.

Terem nedves parlagokon, morotvák, árterek mentén, Arad körül és az egész megyében.

1003. *Euphorbia Carniolica* **Jacq.** fl. aust. app. 34. (1778) t. 14. — *Karniolia Füteje.*

Gyökere évelő, tokocskáinak bibircsei ritkák, kerekítettek; magvai símák, levelei ékválból hosszúdadok, kerekített csúcsuk felé szélesedők; virágainak gallérkái kerülékesek, vállon kerekítettek.

Terem a bükkös regio patakai, erdős, nyirkos helyei mentén Kisindia felett a Kicsóra felé és a Gejnról leszakadó patakok mentén.

1004. *Euphorbia polychroma* **A. Kern.** öst. bot. zeit. XXV. (1875) 395. — *Szineváltó Fütej.* — [E. saxatilis Kéry l. c. 18, — non alior.].

Gyökere évelő, szára és hosszúkás-kerülékes, csaknem ülő levele borzos-szöszös; virága sárga, virágzaskor zöld; ellenben tokocskái pirosak, mert piros fonálforma bibircsekkel vannak megrakva; terméses korában elvégre szára és levelei is megveresednek.

Terem hegyvidékeink erdeinek és csalityainak szélein, tisztásain, Világos hegyeitől kezdve Zámig és a Mokrától meg a Kodru ágazataitól kezdve Halmágyig.

1005. *Euphorbia palustris* **L.** spec. (1753) 462. — *Mocsári Fütej.*

Évelő, szára levele meztelen, ülő-levelei röviden kerülékesek vagy széles-lándsások, aprócskán fűrészesek; virágzati ernyője soksugarú, tokocskája aprón bibircses, gallérka levelei kerülékesek, vállfelé keskenyedők.

Terem morotvák, tavak és azok árterei mentén. A Szárazér mentén, Ötvenes vizes laposain és a Csála erdő morotvaiban az Ó-törökvár és Pécska között.

1006. **Euphorbia villosa** W. et K. icones (1802), tab. 93. — *Szőrösödő Fűtej.*

Évelő levelei hosszúdad-kerülékesek, ülők, vállon kevésbé szívesek, élen keményerűek, aprócskán fogacskásak; termései és levelei meztelenek vagy szőszösödők.

Terem nedves kaszálókon és hegyi tisztásokon. Bőven Kladova völgyének nedves kaszálóin és azok mellékein.

1007. **Euphorbia Gerardiana** Jacq. fl. aust. V. (1778) t. 436. — *Gellért Fűteje.*

Évelő, bokros szárú; tokocskája síma vagy igen aprón pontozott, levelei szürkén sűrűn sorakozók, kisebbszerűek, keskeny-lándsásak, épélűek, bőrszerűek, meztelenek; elég nagy ernyői alatt kis tojásdad hegyes gallérja van.

Terem a Csanádmegye felé eső területeken, mezőkön, vasutak mentén. Így Szemlak mellett, innen Mezőhegyesig és Bánkútig.

1008. **Euphorbia glareosa** M. B. taur. cauc. I. (1808) 373. — *Pannoniai Fűtej.* — [E. Pannonica Host.].

Évelő, levele szürke, hosszúdad-kerülékes, hegyes, meztelen, bőrnemű; tokocskái szőszösek.

Terem a Csanád megyével érintkező Alföldünk legelőin, így Pécska és Szemlak közt, bőven Szemlak körül s innen Bánkútig.

§. b) *Esula Roep.* — Virágaik bögréjének apró, szíromforma mirigyes pilisei félholdformán kimetszettek vagy kétszarvúak.

1009. **Euphorbia amygdaloides** L. spec. (1753) 463. — *Erdei Fűtej.*

Évelő. Lapocskás, gyakran pirosló levelei főképp tövön állók, alsóbb levelei nagyobbak mint a feljebb esők; gallérkái kiterülve összenöttek, tokocskái meztelenek.

Terem hegyvidékeink erdős, cserjés helyein, Világos hegyeitől Zámig, a Mokrától és a Kodrutól kezdve Halmágy hegyvidékeig.

1010. **Euphorbia Cyparissias** L. spec. (1753) 461. — *Köz Fűtej.*

Évelő; levelei a száron sűrűn sorakozók, egyformák, szálasok; magvai símák. Az *Aecidium Euphorbiae* gyakran eltorzítja és virágozni nem engedi.

Terem szikár legelőkön, utak mentén, parlagokon, Arad körül s a megye egész területének mezei tájain, — helyenként valóságos terhes nyügül.

1011. **Euphorbia Esula** L. spec. (1753) 461. — *Tompa Fűtej.*

Évelő; levele tompa, hosszúdad-szálás, ritkán hosszúdad, meztelen; magva síma, gallérlevelei hosszúdadok vagy tojásdadok.

Terem szántókon, utak, árkok szélein, kaszálókon, Arad körül s a megye egész területén.

1012. **Euphorbia paradoxa** Schur en. (1866) 596. — *Korcs Fűtej.* — [E. Esula var. villosa Roch.].

Hasonló az előbbihez, de leveleinek fonáka és szárának felső része többé-kevésbé szőrösödő.

Terem Arad körül a Maros mellékein, különösen a Vár körül.

1013. **Euphorbia angustata** Rochel. ban. (1828) p. 43. f. 16. pro var. Eu. salicifolia. — *Megkeskenyült Fűtej.*

Az *Eu. salicifolia* Host. és *Eu. virgata* W. K. fajok közé eső félvér faj. Termete, szálás-lándsás, épélű és pelyhes levelei, rendszeren pelyhesedő szára hasonlónak teszik az *Eu. paradoxához*; de levelei keményebbek, csúcson árhegyűek, gallérkái szíves-veseformák; tokja érdes.

Terem ugarok, árkok szélein, a nevezett telivér fajok közt Bánkút mellett.

1014. **Euphorbia salicifolia** Host syn. (1797) 267. — *Fűzlevelű Fűtej.*

Levele hosszúdad vagy hosszúdad-lándsás, színén, fonákán sűrűn, puhán pelyhes; szára is pelyhes; gallérkái szabadok, háromszögűen tojásdadok; gyökere évelő.

Terem Alföldünk szántóföldrök, parlagainak szélein, töltéseken, árkok partján. Aradvára körül, Arad közelében Zimánd mellett, innen Szent-Annáig; bőven Szt-Anna és Kerek közt; kevesebb Pankota, Muszka, Ágya, Simánd, a Nyéki pusztá és Bánkút mellett; ismét bőven Szemlak és Pécska közt és a Maros bánsági oldalán Keresztes mellett.

1015. **Euphorbia virgata** W. et K. icones (1803) tab. 162. — *Vesszős Fűtej.*

Évelő; levelei szálás-lándsásak; élükön épek és kemények, csúcson száka végűek, lapjaikon meztelenek, fénytelenek; szára sudar, meztelen, egyszerű vagy vesszősen ágas; gallérkái szabadok, háromszögűen tojásdadok.

Terem a vasutak mentén, szőlők közt, szántókon és parlagokon Arad körül, az egész Hegyalján Ménes szőlőtől a Mokráig és Borosjenőig, s e vonaltól nyugatnak megyénk egész alföldi részén.

1016. **Euphorbia falcata** L. spec. (1753) 456. — *Sarlós Fűtej.*

Gyökere egynyári; levelei lándsásak vagy lapoczkásak; sátorozó virágai a szár és ágak csúcsain sűrűn állók, sűrűn murvásak, tojásdad vagy kerületkes és hegyes csúcsú murvái teknősek, ezért éleik sarlósak, csúcsuk berzedő.

Terem szántóföldek tarlóin, ugarain, szőlők, kertek parlagain, Arad körül s a megye egész területén.

† Az *Euphorbia exigua* L-t, mely a Dunántúl is, Erdélyben is közönséges, Arad körül s az egész megyében hiába kerestem.

† *Buxus sempervirens* L. — *Fuszpáng*. Tojásdad levelű örökzöld cserje, mely nálunk is kitevel, s ezért kedvelt kerti dísz.

† *Ricinus communis* L. Nagy paizsos levelei és szép termete miatt kerti dísznek termesztik.

355. SZÉLFŰ. — *Mercurialis* L. gen. n. 1125.

1017. *Mercurialis perennis* L. spec. (1753) 1035. — *Évelő Szélfű*.

Tőkéje terjedő, ágas, helyenként bütykös és sokgyökerű; szára felálló, ágatlan; nyeles levéllemezei tojás-hosszúdadok vagy tojásdad-lándsások.

Terem hegyvidékek árnyas, köves erdeiben, főképp a hegyi tájon. A Gyorok felett emelkedő Kecskés hátától és Aranyág erdeitől kezdve, Nádason a Kicsórán és Drócsán át Trójás völgyéig és a Fehérköig; a Kodrutól, Menyháza és Ó-Dézna hegyeitől a Mómáig; végül Kis-Halmágy hegyein a Gejna felé.

LXI. cs. Csalán-félék. — *Urticaceae* Juss. gen. 400.

Tribus I. Csalánék. *Urticeae* Koch.

356. CSALÁN. — *Urtica* L. gen. n. 1054.

1018. *Urtica urens* L. spec. (1753) 984. — *Apró Csalán*. — [U. pilulifera Kéry l. c. 21, — non L.].

Gyökere egynyári, levelei tojásdadok vagy kerülékesek, bevagdalt-fogasok; virágbugácskái hónaljzós levelüknél rövidebbek; virágai egylakiak.

Terem mindenféle megmunkált talajon és parlagokon, Arad körül s a megye egész területén.

1019. *Urtica dioica* L. spec. (1753) 984. — *Nagy Csalán*.

Gyökere évelő, szíves-hosszúdadok, kihegyezett, durván fűrészesek; virágai kétlakiak, virágbugái hónaljzós levelüknél hosszabbak, lekonyulók.

Terem utak, árkok szélén, árteres erdőkben, parlagokon, Arad körül s a megye egész területén. Egész Csalán erdő van belőle a Marosmellék lágysa erdeiben, főképp morotvák közelében.

var. *pubescens* (Led.) Szára és levele szürkén pelyhesedő, csipőszőrei nincsenek vagy csak itt-ott fordulnak elő.

Terem a Szárazér mentén a nádasok szélein Tornytól Ötvenesig.

357. FALFŰ. — *Parietaria* L. gen. n. 1152.

1020. *Parietaria erecta* M. et K. deutsch fl. I. (1823) 825. — *Sudar Falfű*. — [*P. officinalis* L. pro parte].

Gyökere évelő, szára felálló, levele hosszúdad-lándsás, vagy tojás-hosszúdad; csengetyűforma perigónja akkora mint porzói.

Terem hegyvidékek sziklás szakadékein, várromai és magános házai körül. Trójas völgye felett, a Fehérkő alatt; Sólymos várán, Dézna várán, Ó-Dézna völgyében, Menyháza völgyeiben a Vaskohónál és a szénégető helyek körül.

Tribus II. Kenderék. — Cannabineae Koch.

358. KENDER. — *Cannabis* L. gen. n. 1115.

1021. *Cannabis sativa* L. spec. (1753) 1027. — *Vetett Kender*.

Levelei nyelesek, ujjasan osztottak, a legfelsőbbek épek, sallangjaik és az ép levelek lándsásak, hegyesek, élesen és mélyen fűrészesek. Kétlaki, ezért megkülömbözteti a nép a *Virágos-kendert*, melynek virágaiban csak porzók vannak és a *Magvas-kendert*, melynek virágában csak egy termő van.

Kelet-Indiából eredő és megszerzte termesztett növényünk. Elvadultva is előfordul Arad körül s a megye egész területén.

359. KOMLÓ. — *Humulus* L. gen. n. 1116.

1022. *Humulus Lupulus* L. spec. (1753) 1028. — *Felfutó Komló*.

Szára felfutó, levelei nyelesek, érdesek, többnyire ujjasan 3—5-karélyúak, néha karélytalanok és tojásdadok. Kétlaki növény; porzós virágai sárgásak, termő barkái tobozformák, halványzöldek.

Terem gyepükön, erdők, csalitok, berkek szélein, Arad körül s a megye egész területén. Különösen bőven a Csála erdő morotvái körül, a Marosmellék és a Tózmellék lágyfa árteres erdeiben.

† *Morus alba* L. spec. (1753) 986. *Selyem Eper*. Leveleivel a Selyemhernyót nevelik; ezért széltében termesztik.

† *Morus nigra* L. l. c. *Szeder Eper*. — Eprei feketék, nagyobbak mint az előbbie és pelyhesek. Ezt inkább terméseiért termesztik.

† *Broussonetia papyrifera* L. l. c. sub Moro. — *Papír Eperfa*. Kétlaki, gyorsan növe, nagy levelű díszcserjénk és cserjefánk. Hamar kivénül és kiszárad.

† *Maclura aurantiaca* Nutt. Tüskés délamerikai cserje, mely jó gyepűt szolgáltat. Termése narancsforma, zöldes, sok apró czikkecskéből összetett. — (*Ozágok narancsa*.)

† *Ficus Carica* L. *Fügefafa*. Sok helyt termesztik, termést is érlel, de termései nálunk émelyítő ízűek.

† *Celtis australis* L. és *Celtis occidentalis* L. *Olvasófa*. Sok helyt természetik kertí és sétatéri díszül. Termései gömbölydedek, kemények, akkorák mint az olvasó egye szemei.

Tribus III. Szilfáék. — Ulmeae Mirb.

360. SZILFA. — *Ulmus* L. gen. n. 316.

1023. *Ulmus campestris* L. spec. (1753) 225 ex spec. herb. ejus. — *Mezei Szilfa*. — [U. suberosa Ehrh.].

Levele érdes, virágcsomói ülök, lependék termései meztelenek, hosszú bibejárattal.

Terem erdőkben, berkekben Arad körül s a megye egész területén. — Sok helyt ültetik is. Némely példányainak ágai, vesszői parafás kéreggel megszegletesednek.

1024. *Ulmus glabra* Mill. dict. (1768) n. 4. — *Síma Szilfa*. — [Ulmus alba Kéry l. c. 21].

Levelének felszíne sima; virág és terméscsomói ülök, lependék termései meztelenek, rövid bibejárátúak.

Terem erdőkben, csalitokban és ültetik is. Arad mellett a Csála erdőben és a Ligetben, a Marosmellék erdeiben Aradtól Szemlakig; a Tőzmellék erdeiben Ágyától Boros-Sebesig; Aranyág hegyvidékén, Halmágy vidékén.

1025. *Ulmus pedunculata* Fouger mem. acad. de Paris (1782) tab. 2. — *Kocsános Szilfa*.

Virág és terméscsomói függők; kocsános termései hosszú szőröktől pillásak, leveleinek fonáka puhaszörű. Fája nagyon görcsös, ezért nem lehet megmunkálni építő vagy szerszám fának.

Terem folyók melléke erdeiben. Arad mellett a Csála erdőben bőven s innen Szemlakig; a Töz melléken Ágyától Boros-Sebesig.

† *Platanus occidentalis* L. et *Platanus acerifolia* W. Platánfák. — *Fuglans regia* L. Köz Diófa; és *Fuglans nigra* L. Amerikai Diófa: természetett fáink.

LXII. cs. *Kupacsosak*. — *Cupuliferae* Rich.

361. BÜKKFA. — *Fagus* Tournef. instit. 351.

1026. *Fagus silvatica* L. spec. (1753) 998. — *Európai Bükkfa*. — [Románul: *Fag.*].

Levele tojásdad, meztelen, habos és pillás élű, fiatal koron kellemes savanyú ízű; háromélű makkjai élvezhetők és ha jó bükktermés van, akkor a sertések hízlalására nagyon értékes. Van korábban és későbbben viritó és termő fajtája. E két fajtáját felösmerni és kellően érvénye-

síteni az erdők felujításakor fontos dolog; mert egyik évben az egyik fajtájára jár a jó idő, másik esztendőben a később virító és később érlelő időbeli fajtájára kedvező az időjárás. Mind a két fajtának kellő figyelembe vétele tehát a hasznosítás emelésének az emeltyűje.

Terem összes magasabb hegyvidékeinken. Világos hegyeitől s a Hegyestől Zámig és a Fehérkőig; a Mokra tetejétől és Boros-Sebes Piliske hegyétől a Kodrun. Mómán át a Gejna kúpjának az aljáig. — Helyenként hatalmas szálak fejlődnek belőle. Így Aranyág vidékén a Hegyes felé vezető hátakon mértem oly törzseit, melyeknek kerülete tövön 7 méter, 1·8 méter földszín felett pedig 4·5 méternyi volt s azután igen lassan vékonyultak.

362. GESZTENYEFÁ. — *Castanea* Tournef.

1027. *Castanea sativa* Mill. gard. dict. (1768) n. 1. — *Termesztett Gesztenyefa*. — [Fagus *Castanea* L. spec. (1753) 997.].

Levele hosszúkás-lánsás, élén szállahegyű fűrészfogakkal, fonákán sápadt, csúcán kihegyzett.

Termesztik a Hegyalján itt-ott; Krokna, Fényes és Holdmészes közt egész szálás erdő van belőle, mely néha jól fizet. Itt agyagos alluvialis talajon terem.

363. TÖLGYFA. — *Quercus* Tournef. instit. 394.

A Tölgyfák erdeink legbecsesebb fái. Tölgyeseink nagy része kizsárolt, vagyis ki lett vágva, ma tehát új tölgyeseket kell nevelnünk. Nevelésük alkalmával nem szabad szem elől téveszteni azt, hogy a felujítás természetes legyen, hogy az eddig önként termett összes tölgyfajaink és fajtáik továbbra is fentmaradjanak; valamint azt, hogy a talajbeli domborzati és éghajlati viszonyoknak megfelelően, az egyes területeken azt a fajt vagy fajtát kellően érvényre, a mely ott eddig történt, legjobb megfigyeléseink szerint a leginkább beválik.

Tölgyfajaink ösmeretére ezért nagy súlyt fektetek, nagyobbat mint arra, hogy hol van még tölgyesünk és mennyi területet foglalnak tölgyeseink. Bizony ki van már vágva a java azoknak a tölgyeseknek mindenfelé; csak a béna fák és a még fiatalabb egészségesekek maradtak meg itt-ott. Új tölgyeseket kell nevelnünk egy évszázad alatt és ezeknek mintaszerűeknek kell lenniök. Hadd járuljon hát a botanikus is hozzá, hogy ezek a nagy gondnal, erdészeti szeretettel nevelt új tölgyesek kellően beváljanak, a természet igényeinek lehetőleg megfeleljenek.

E czélból közleni fogom a megyénkben megfigyelt fajok és fajták gyakorlati fontosságát, valamint a szorosabb *Magyarhon* területén előforduló tölgyek jellemkulcsát.

Tölgyfáink jellemkulcsa.

1. Kétnyaras érésű, Amerikából származó természetett tölgyfajunk; tavalyi hajtásai vereslők; levelei is vereslők ősz tájon, különben zöldek, hosszúnyelűek, öblös élűek, hosszú szálkával végződő fogakkal és meztelenek, csupán fonáruk főérének elágazódásainál van összeszövődő szakáluk. Szépen díszlik Mácsán gróf Károlyi Tibor sétatertjében. *Mocsár Tölgy.* (Qu. palustris D. R.)
Egy vagy kétnyaras érésű európai tölgyek: leveleik karélyai és fogai tompák vagy legfeljebb kihegyezettek. . . . . 2.
2. Termése csak a második év nyarán fejlődik és érik meg; kupacsa nagyobb mint többi tölgyeinké, rajta merev, hengeres árforma, csúcson kunkorodó kupacstüskék; rügyeit árforma, csúcson gamós pálhák fogják körül. Itthonos, érdes levelű, hegyes karélyú (ritkán tompuló karélyú) telivér tölgyünk. *Cserfa.* (Qu. Austriaca Willd.)
Termésük egynyaras érésű . . . . . 3.
3. *Kupacspikkelyeik hosszúkásak* (aránylag keskenyebbek) egymást lazán hátatják, vagy pedig aránylag nagy sárgás nyelvűek van, mely a pikkelyzetnek legalább fele részét lazává teszi; rügyei hosszúkások, vagy tojásdad-hegyesek, hosszúkás pikkelyűek; leveleiknek főképp nyele, de többnyire lemeze is, valamint hajtásaik serteforma, azaz merevedő szőröktől többé-kevésbé borzas vagy pelyhesedő.
Ez a *Magyar Tölgyek* (Confertae) csoportja: . . . . . 4.
Kupacspikkelyeik háromszögűek, szorosak és rövidke nyelvűek: . . . . . 7.
4. *Levéllemesének válla füles, színén fiatalon, de később is legalább a levelek egy részén, aprón csillagosan sertés, fonákán legalább az erek mentén, merevedő szőrű;* levélnyele rövid, a levélváll félszélességénél kurtább vagy alig hosszabb; *kupacspikkelyei egész hosszukban lazán hátatják egymást, sőt a felsőbbek rendszerint hátra vannak törve; rügyei, főképp a csücsrügyek kúpfarmák, világos czímet-színűek, megnyúlt pikkelyűek, selymes bundájúak, borzosan pillásak.* Délkelet-Európa telivér faja: *Magyar Tölgy* (Qu. conferta Kit.)
Levéllemesének válla füles, felsőine meztelen vagy csak alig szőrösödő; *nyele rövid, a levélváll félszélességénél sohasem hosszabb; kupacspikkelyeinek töve szorosan odalapult, sárgás nyelve azonban többé-kevésbé lazán áll; rügyei hosszúkások vagy tojásdadok, kevésbé szőrösök:* *Qu. borealis-conferta* félvérek. 5.
Levéllemesének válla nem füles, legfeljebb egyenetlenül kikanyarított; levélnyele, főképp a végső leveleké 3—4-szer, sőt többször is hosszabb a levélváll félszélességénél; kupacspikkelyei és rügyei olyanok mint az előbbi félvéreké. Félvérek: *Qu. aurea-conferta.* 6.
5. *A levéllemez fonáka szürkés-zöld, főerein, sőt az érközőkön is bőven szőrös; kupacspikkelyei nyújtottak, hosszúkás nyelvműek; rügyei hosszúkások; termései csomátlanok vagy rövid csomájúak:* *Haynald Tölgy.* (Qu. Haynaldiana Simk.)
A levéllemez fonáka zöltszínű, főerein és azok érközőin kevés szőrű, sőt néha egészen meztelen; kupacspikkelyei tojásdadok, azaz rövidebbek és aránylag szélesebbek mint az előbbi, nyelvük is kurtább; rügyei tojásdadok: *Heuffel Tölgy.* (Qu. Heuffeli Simk.)

6. A rügypikkelyek világos czimet-színűek, nyujtottak, selymesek és erősen pillásak; a levéllemez fonákának főerei és érközei bőven szőrösek, néha az érközők részben meztelenedők; a kupacspikkelyek laposak, hosszúkás nyelvformák, felsőbbjeik többnyire berzedten kihajló csúcscsal: *Tufa Tölgy.* (Qu. *Tufae* Simk.).
6. A rügypikkelyek veresesek, gyengén szőrösödők, rövideden pillásak, csúcuk felé tompán, szélesen kerekítettek; a levéllemez fonákának főerei kevés kurta szőrűek, érközeik igen aprón csillagszőrösek; a kupacspikkelyek tojásdad duzzadt aljból hosszúkások és felsőbbjeik csúcsa ki nem berzed: *Tabajdi Tölgy.* (Qu. *Tabajdiana* Simk.).
7. A fejlett fák levéllemezének felszíne egészen vagy legalább válla felé aprón csillagszőrös, emelkedett erű, levelek nyele pelyhes vagy szőszösödő: . . . . . 8.
7. A fejlett fák levéllemezének felszíne meztelen, sima és fénylő, levélnyelők meztelen vagy alig van rajta 1—2 szőr: . . . . . 10.
8. Levélnyel s a lemez fonákának főerei puha, hullámos és berzedt szőrökkel gyapjas-szőszösek: *Szőszös Tölgy.* (Qu. *lanuginosa* Lam.)
8. Levélnyel és a lemez fonáka rövid egyenes rövid szőrűek vagy csaknem meztelének. 9.
9. A levéllemez fonákának érközei fiatal koruktól fogva csoportos apró szőrökkel bőven szőrösödők, homályos zöldek; később e szőrözet némely levelen le is kophatik: a *Qu. aurea-lanuginosa* félvérei.
9. A levéllemez fonákának érközei fiatal koruktól fogva meztelének: a *Qu. borealis-lanuginosa* félvérei.
10. Levélnyel a levelek többségén hosszú, a levélváll egész szélességét jóval meghaladó; levélváll ékforma vagy egyenetlenül kerekített; legalább a fiatalabb levelek fonáka sűrűn igen-igen apró csillagszőrű termések; termések csumátlanok, ülők, vagy rövid és felálló csumájúak. Telivér honi tölgyfaj: *Kocsántalan Tölgy.* (Qu. *aurea* Wierzb.)
10. Levélnyel a levelek többségén rövidebb a levélváll szélességénél; levéllemez a vállán, legalább a levelek többségén füles: *Kocsános Tölgy.* (Qu. *robustissima* Simk.).

Tölgyfajaink részletes felsorolása.

1028. **Quercus robustissima** Simk. magy. tud. ak. kiadv. (1890)

23. — *Kocsános Tölgy.* — [Qu. *pedunculata*, et Qu. *robur* Kéry I. c. 20, — nec alior.].

Hajtásai meztelének, (holott az éjszak-európai *Qu. Robur* L. hajtásai aprón molyhosak); levélnyele rövid, levéllemeze vállának szélességénél nem hosszabb, sőt rendszerint lemezének félvállánál is kurtább; *levélvalla füles*, ritkán fületlenül egyenetlen; *lemezének színe meztelen és fényes zöld, fonáka vagy meztelen*, vagy a főereken hosszabb, az érközőkön pedig igen apró egyszerű szőrökkel pelyhesedő.

Tőalakjának termései rövidebb vagy hosszabb kocsánúak; ellenben a *Quercus Fahnii* Simk. vagyis a *Fahn Tölgy* termései egészen ülők.

A tőalak terem az alföldi erdőkben, a folyók mellékein és a hegyvidékek alján, Arad erdejében és a megye egész területén. Aradtól Pécs-

káig önként más *Tölgy* nem terem mint ez, csak ültetve van a *Cserfa* itt. Másrészt a hűvösebb hegyvidékeken helyet enged a *Qu. aurea*-nak, a verőfényes hegyhátakon és lejtőkön pedig a *Qu. confertának* és félvéreinek.

Van itt-ott még a Csála erdőben is pelyheserű fajtája (*Qu. pilosa* Schur); ellenben a *Fahn Tölgy* ritkaság. Ezt csak Boros-Sebes Piliske hegyén gyűjtöttem e megyében; egybűtt több helyen.

A *Fahn Tölgy* sajátos jellemvonásainak képe a IV-ik táblán van mellékelve.

1029. **Quercus extensa** Schur [Qu. aurea-robustissima Simk]. — *Pelyheshátú Tölgy.*

Hasonló a *Qu. robustissimához*, de levelei rendszerint hosszabb nyelűek, *levélmezének háta az érközökön igen aprón csillagszörös*; csumái rendszerint elég hosszúk és a hosszú csumájú alakok kupacsán szép gu-bacs is terem.

Szedtem és megfigyeltem Kladova völgyének erdős hátain és Borosjenő mellett a Mokra alján.

1030. **Quercus aurea** Wierzb. exs! (1838—40) cum diagnosi. — *Kocsántalan Tölgy.* — [Qu. sessiliflora Auct. Hung. — non Ehrh. — Qu. botrys Kéry l. c. 20, — nomen solum.] Román neve: *Goron*.

Levele keskenyebb mint a *Qu. robustissimáé*; *levélnyele a levélváll szélességénél szabályszerint jóval hosszabb*; *levélvalla kereküeit* vagy egyenetlenül metszett; *levélének színe fényes, zöld, fonáka az ereken pelyhes, az érközökön* pedig legalább nyár derekáig *aprón csillagszörös*; hajtásai meztelenek; derekának kérge erős, de aránylag rövid ripacsú; fakelméje igen tömött és szívós, donga, talpfa, épületfa készítésére, vízi és földbeli építkezésre kiválóan alkalmas; de törzsöke nem nő meg oly hatalmassá, mint a Kocsános Tölgyé; élete is csak mintegy 700 évig terjedhet. *Kupacsai rendszerint ülők*, csumátlanok, de van *csumás iermesű fajtája is*, a *Qu. Welandi-Heuff*, melyet főkép a Kicsóra hátain láttam és gyűjtöttem.

Terem megyénk összes hegyvidékein. Ez a hegység tölgyfája első sorban, különösen a nedvesebb, hűvösebb hegyvidéké. Vele társul a *Cserfa*, felette következik a *Bükkfa*.

1031. **Quercus Dévensis** Simk. erdészeti lap. 1887. p. 415. — *Dévai Tölgy.* — [Qu. lanuginosa $\times$ robustissima.] — *Képe az V-ik táblán* van mellékelve.

Rügyei gyengén pelyhesek, *leveleinek nyele rövid*, a levélváll szélességénél rendszerint nem hosszabb, meztelenedő vagy igen apró szöröktől pelyhes; *leveleinek valla egyenetlenül füles, lapja fiatal koriól kezdve színén kevéssé és szétszórtan, fonákán csupán a főbb erek menien aprón pelyhes*; hajtásai igen gyenge molyhúak vagy majdnem meztelenek; termései elég fejlett csumán ülnek.

Terem a jelzett telivér fajok társaságában, így Pankota Kopasz-hegyén.

1032. **Quercus Bedői** (aurea-lanuginosa) **Simk** et **Fekete** erdészeti lap XXVI. (1887) 38, — mense januarii. — *Bedő Tölgy*. — [Qu. dacica Borb. öbz. 1887 p. 148, mense apríli.]. — *Képe* a VI-ik táblán van mellékelve.

Rügyei bőven pelyhesek; *leveleinek nyele* a levélváll szélességénél hosszabb, *rövid szőrökkel pelyhes*; *levéllemezőnek* válla egyenetlen, *lapja fiatal kortól kezdve színén és fonákán apró csoportos szőrökkel bőven pelyhes*, fonáka ezért rendszerint deres-szürke, kivéve azon esetet, a mikor az érközök meze meglett korban lekopik; *fonákának és nyelének szőrei egyenesek*, a *főerek vastagságánál rövidebbek*, legfeljebb akkorák; hajtásai szürkén molyhosak; termései rendszeren csumások, ritkábban csumátlanok.

Terem a jelzett telivér fajok társaságában. Ménes szőlői közt, innen Kladova völgyéig; Ágrís és Aranyág közt az erdőszéleken, Apatelekek felett a Rákóczy hegyen, megyénk határán a Kodru biharmegyei részein.

1033. **Quercus Tiszae Simk. et Fekete** erdészeti lap XXVI. (1887) 40, mense januarii. — *Tisza Tölgy*.

Hasonló az előbbihez, de leveleinek apróbban pelyhesek vagy meztelenedők, levéllemezőnek fonáka apróbb és gyéreb csillagszőrű, hajtásai meztelenedők, fiataloron gyakran ritkás szőrűek; termései csumátlanok vagy alig csumások.

Terem a *Qu. aurea* és *Qu. lanuginosa* társaságában mint az előző. Így például Pankota felett a Kopasz-hegy erdős szélein.

1034. **Quercus lanuginosa Lamarck** encycl. I. (1783) 709 pro var. Qu. Roburis. — *Szössös Tölgy*. — [Qu. pubescens Willd.].

Levélnék nyele hosszú, hajlongó szőröktől szössös; lemeze színén emelkedett erű es csoportos szőrökkel pelyhes, fonákán legalább fiataloron oly puha és hajlongó szőröktől szössös, a melyek hossza a levélerek vastagságát meghaladja, vagy legalább is eléri; hajtásai majd sűrűbben, majd gyérebbe molyhosak; *rügyei bőven pelyhesek*; termései majd csumások, majd csumátlanok; faderekának kérge sűrűn repedezett és durva ripacsú.

Délibb Európa faja. Változatainak száma igen nagy, azokat itt nem részletezem, hanem utalok e részben és egyáltalán hazánk tölgyfajait illetőleg a »*Hazánk tölgyfajai és tölgyerdei*« című akadémiai értekezésemre, a melyből véve vannak a mellékelt tölgyrajzok is.

Terem Alföldünk széleinek napos hegyein. Így a Mokra hegyen és Pankota Kopasz-hegyétől Barackzáig a Hegyalja verőfényes lejtőin. Ezen kívül Ágrís és Aranyág közt, Boros-Sebes felett a Piliskén, Menyháza felett a Sárnapos felé, Butyin, Kisindia és Kertes mellett itt-ott, Kladova völgyétől Soborsinig és Iltyóig a Marosmellék meleg hegylejtőin.

1035. **Quercus Brutia Ten.** semin. hort. neap. (1825) adn. 12. — *Heuffel Tölgy*. — [Qu. Heuffeli (robustissima-subconferta) Simk.]. — *Képe* a VII-ik táblán van mellékelve.

Rügyei tojás-hosszúak, vagy néha tojásdadok, rügypikkelyei pelyheshátúak és szöszösen pillásak; *levelei* hasonlítanak a *Kocsános Tölgy* leveleihez, mert *nyelők rövid*, a levélváll szélességénél kurtább, *válluk világosan füles*, színök majdnem meztelen, meglett korban lehet egészen is meztelen, fonákuk halovány zöld, csak a főereken, vagy az érközökön is ritkán szőrösödő, sőt meglett korban néha egészen is meztelen. *Főkülömbősége* a Kocsános Tölgygel szemben az, *hogy lapos, megnyúlt kupacspikkelyeinek szürke szélesebb alapja odaszorúl, czimetsárga nyelve pedig hosszúak és pongyolán áll.* Terem Bokszeg makkos erdejében több-helyt.

1036. **Quercus Haynaldiana** (conferta $\times$ subrobustissima) **Simk.** magy. növ. lap. VII. (1883) 63, — cum icone. — *Haynald Tölgy.* — Képe a VIII-ik táblán van mellékelve.

Rügyei hosszúak vagy tojásdad-hegyesek; selymes hátú és szöszösen pillás pikkelyekkel; *levelei igen rövid* s kissé borzas *nyelűek*, vállon világosan fülesek, *fonákkon a főerek mentén egyenes szőrökkel borzasok s érközeiken is többé-kevésbé pelyhesek; kupacspikkelyei lapos szürke aljból czimetsárga, megnyúlt és pongyolán álló nyelvekké keskenyednek;* termései majd igen rövid, majd egész 3 $\frac{1}{2}$ hosszú csumájúak.

Terem Bokszeg makkos erdejében, hol néhány igen szép s mintegy 150—180 éves fát jegyeztem meg belőle.

1037. **Quercus Tabajdiana** (aurea-subconferta) **Simk.** erdészeti lap. XXV. (1886) 568. — *Tabajdi Tölgy.* — Képe a IX-ik táblán van mellékelve.

Rügyei tojásdadok vagy tojásdad-hosszúak, *veresedők; levélnyele hosszú*, a levélváll szélességénél főkép a végső leveleken jóval hosszabb, fiatalon *rövid egyenes elberzedő szőrökkel ritkásan borzas;* levélvállak kerekített vagy egyenetlenül kikanyarított; *levéllemeze* a *Qu. aurea*-éhoz alakra hasonló, de nagyobb, szélesebb és karélyain itt-ott öblözött, színén legalább fiatalon igen apró szőröcskékkal van behintve, *fonákn a főereken ritkás, egyenes szőrökkel borzas, érközein pedig igen aprón csillag-szörös, vagy majdnem meztelenedő; kupacsának pikkelyei szürke tövükön kissé dagadtak, megnyúlt s elkeskenyedő nyelveik pedig sárgás és pongyolán álló;* termései csoportosak s igen rövid csumájúak vagy csumátlanok. — Törzse a Kocsántalan Tölgyével vetekedik és gyorsabban fejlődik mint amazé.

Terem Kladova völgyének erdős oldalain, Világos és Ágris közt a Botvölgyben, Aranyág völgyének hegymellékén főkép az Orles alján és a Ravnu háton, Nádas, Konop és Kresztaménes hegyein, Bokszeg hegyi erdejében, Menyháza fürdeje felett és a Drócsa éjszaki lejtőin Bogyest felett. — *Rossia* mellől közli Porubszky [erdészeti lap 1889 p. 313.]

1038. **Quercus Tufae** (conferta-subaurea) **Simk.** erdészeti lap XXVI. (1887) 41. — *Tufa Tölgy.*

Hasonlít az előbbihez, de *rügyei sárgalók, kúposan hengeresek, levéllemeze* alakra nézve a *Qu. conferta*-éhoz hasonló inkább, fonákán sűrű csillagszőrés; *kupacsának pikkelyei tövön is laposak, hosszúkás nyelvformák, sárga nyelvök* pedig nemcsak pongyolán áll, hanem a *felső sorokban gyakran kissé berzedt csúcú*.

Terem a Ménes és Kladova közt húzódó hegygerinczen, Világos és Ágris közt a Botvölgyben, Aranyág felett az Orles hegyen; Konop, Nádas és Kresztaménes erdeiben; Boros-Sebes és Kertes közt.

1039. **Quercus conferta** Kit. in Schult. öst. fl. I. (1814) 619. — *Magyar Tölgy*. — [Qu. hungarica Hubeny in Rössler gemeinnützige blätter XX. b. (1830) 754—788.]. — Románul: *Gernicz*.

Rügyei, főkép *csúcsrügyei hosszúkás kúpformák, világos czimetszínűek, hátukon selymes bundájú, élükön borzasan pillás pikkelyekkel*; levélnyele rendszerint rövidebb a levél félvállánál, de vannak a levélváll szélességét megütő hosszú nyelű alakjai is; *levéllemeze* valamennyi tölgyfajaink levelei között a legnagyobbra és legszélesebbre fejlődik, *színén, fonákán legalább fiatal korában, csoportos sertéktől szőrösödő, fonaka főerein hosszabb sertéjű*, élének karélyai rendszerint csinosan karélykásak vagy öblösen fogasak; hajtásai rendszerint serteforma szőrökkel borzasak; *derekának kérge aprón ripacsos, ripacsai lágyfogásúak, lemorzsolhatók*; *kupacsának pikkelyei szálas-hosszúkások*, rendszeren egyszínűek és bőven selymesek, egymást tövüktől kezdve pongyolán hátalók.

Tőalakjának termései szinte csumátlanok és csoportosak; ellenben a *Quercus spectabilis* Kit. fajtának termései 2—3·5^m hosszú csumájúak. — Makkja valamennyi tölgyeink makkjai közt a legkönnyebben csírázik.

Tőalakja terem Soborsin és Kujás napos hegyoldalaitól kezdve az egész Marosmelléken Gyorokig, Világosig; innen a Botvölgyén át Ágris és Aranyágig; a Hegyes csoport alsóbb hegylejtőin és innen Nádason, Kisindían át a Drócsáig; Butyintól és Boros-Sebestől kezdve a Fehér-Körös mellékén Boros-Jenőig; Kertestől fogva Nadalbestyig és innen Menyházáig. Csumás termésű alakját Ménes és Kladova közt szedtem.

1040. **Quercus Austriaca** Willd. spec. IV. (1805) 454. — *Cserfa*. — [Qu. Cerris Auct. Hung., — non L.]. — *Képe* a X-ik táblán van mellékelve.

Rügyei hosszú, korbácsforma, összecsavarodó, gamós végű *pálhakkal vannak körülvéve*, s e külső takarójuktól csak ősz végén vagy a következő tavaszon válnak meg; *leveleinek válla ékforma*, vagy egyenetlenül kikanyarított, *lemeze* hosszúkás, nagyságra változó, *színén fényes zöld és érdes, fonákán sápadt zöld, rövid sertéktől érdes-borzas*, élén változó szabású, majd szárnyasan osztott, majd szárnyasan hasadt, többnyire csak sekélyen öblözött vagy nagy fogú, fogai, illetőleg karélyai vagy hasábjai többnyire hegyesek, de elég gyakran tompák is lehetnek; kifejlett *dere-*

kának kérge hosszú, szilárd, sűrűre ripacspántokra van hasadozva, melyek közt világosabb, hamvas-színű, vagy sárgás vereses mély barázdák húzódnak; termőbimbóinak csunája igen rövid, felálló (lásd a rajz *a*) jelénél); *e* termő bimbói elég fejletlenül telelnek át és csak a második esztendőben kezdenek erősebben fejlődni, a tavalyi s ezért már leveletlen hajtás oldalán (lásd a rajz *b*) jelénél); kupacsa korbácsforma kemény, tövön hengeres pikkelyektől torzonborz; makkja elég nagy és olyan fanyar, hogy a sertések is csak fagycsípetten eszik meg. Igen szép növésű fa, de törzse nagy vastagságot nem ér el és a fagyrepedés, a taplógombák, a rákos és duczos kinövések korán megtámadják, feketén erjedő sebeket és korhadásokat okoznak rajta.

Tiszta állabokat alig látni belőle, de más tölgyfajokkal keverten összes hegyvidéki tölgyeseinkben előfordul. A Tőz mellékén leereszkedik egész Ágyáig és Miskéig. Arad mellett a Csála erdőben önként nem fordult elő, egy helyen azonban be van ültetve vele egy kis terület (a Vereskereszt közelében).

364. MOGYORÓFA. — *Corylus* L. gen. n. 1074.

1041. *Corylus Avellana* L. spec. (1753) 998. — Köz *Mogyorófa*. Kupaccai gyűszűformák, élük elálló rongyos és hasadozott, a makkot be nem fedő, lapjok tüskétlen.

Terem Arad körül s a megye összes erdeiben és csaltjtaiban.

var. *laciniata*. Ennek hasgatott a levele, holott a tőalaké tojás-kerekded és egyenetlenül fogacskás élű. Egyes díszkertekben látható, így Arad és Kisjenő díszkereteiben.

† *Corylus tubulosa* Willd. *Csőves Mogyorófa*. Csak kertekben termesztik. Kupacsa tüskétlen és makkjánál sokkal hosszabb, a felett csőformán összeszorul és tovább folytatódik.

† *Corylus Colurna* L. var. *pyramidalis*. *Kerti Törökmogyoró*. Kupaccai mélyen hasgatottak, lapjukon mirigyes sertéktől torzonborzak; makkjai gömbölydedek, piros, ízletes belűek. Piramis koronájú szép fajtái vannak Arad ligetében és sétaterein.

365. GYERTYÁNFA. — *Carpinus* L. gen. n. 1073.

1042. *Carpinus Betulus* L. spec. (1753) 998. — Köz *Gyertyánfa*. — [Románul: *Carpin*].

Termő barkáinak gallérforma kupacslevelei háromhasábúak, hasábjaik lánásak, a középső hasáb hosszabb, épélű vagy fűrészkes; levelei tojásdadok, aprón, élesen fűrészkesek.

Arad mellett csak ültetvénykép fordul elő; de az összes hegyvidék kevert erdeiben közönséges és szép fa; a Tőzmellék erdeiben leszáll Ágyáig, Miskéig.

LXIII. cs. Nyírfa-félék. — *Betulaceae* Bartl.

366. NYÍRFA. — *Betula* L. gen. n. 1052.

1043. *Betula verrucosa* Ehrh. beitr. VI. (1791) 98. — *Varrancsos Nyírfa*. — [*Betula alba* Kéry l. c. 17, — non L.]. — Románul »*Mesztaken*« a neve.

Szára fehér, mintha fehérre volna meszelve; levele tojásdad háromszögű, csúcsa hosszant kihegyezett, éle kétszeresen fűrészcs, lapja meztelen; ágai varrancsosak; barkáinak pikkelyei aprón pehelyesedők.

Terem Aranyág hegyvidékétől és Nadalbesty környékének erdeitől kezdve Halmágyig az egész hegyvidéken. Helyenként egész állabok vannak belőle, s ezek olyanok mint valami ritkán álló és fehérre meszelt karcos fákból álló liget. Egész erdők vannak belőle Halmágy és Csúcs közt, valamint Boros-Sebes és Nadalbesty közt. Ily helyeken részint nyírág seprűt, részint abroncsot készít belőle a pór nép. Az ily hasznavett fák ágai csaknem a csúcsig mind le vannak vagdálva, sudar törzsük tetején pedig egy ág-bojt lengedezik. — Szép fák vannak belőle szomorúan lekonyuló koronával Kisindia felett a Kicsórán és Menyháza felett a Punkoj hegyen.

var. *laciniata* (Wahlb). Hasgatott levelű fajtáját kerteinkben termesztik helyenként.

367. ÉGERFA. — *Alnus* Tournef. inst. t. 359.

1044. *Alnus glutinosa* L. spec. (1753) 983 pro var. *a*) *Betulae* Alni. — *Mázgás Égerfa*. — [*Betula almus et glutinosa* Kéry l. c. 17.]

Levele visszás-tojásdad vagy kerekded, csúcsán kerekített vagy visszavágtott, mindkét lapján meztelen, színén sötét zöld, fonákán halványabb és érzugaiban szakálás; rügyei és fiatal levelei ragadós mázsgával vannak bevonva.

Terem folyóink és összes patakai, morotváik mentén Arad körül s innen Szemlakig, Bánkútig, Miskéig, Nadalbestyig és Halmágyig.

1045. *Alnus incana* (L.) Egyetlen egy szál volt belőle 1884—5-ben, Arad vára és a temesvári vasút között. Az új védtöltés készítése alkalmával ez ki lett onnan irtva. — A Fehér-Körös mellékén 1891-ben akadtam csak reá, Józshely és Báltyele közt. Nehány bokor volt ott belőle számos *Alnus glutinosa* társaságában.

LXIV. cs. Fűzfa-félék. — *Salicaceae* Rich.

368. FÜZFA. — *Salix* L. gen. n. 1098.

1046. *Salix fragilis* L. spec. (1753) 1017. — *Csörege Fűzfa*. [*S. europaea* Kéry l. c. 21.]

Barkái tömöttek, borzas pikkelyűek; pikkelyeik egyszínű, lehullók porzós virága 2 porzóju; kifejlett levele lándzsás, egészen meztelen; ágai nagyon törékenyek. — Fává nő.

Ültetik és vadon is előfordúl, Arad mellett és szálanként a megye egész területén.

1047. *Salix excelsior* Host salix I. (1828) tab. 28, 29. — *Magas Fűzfa*.

Egészen hasonló az előbbihez, de kifejlett leveleinek fonáka, nyelei sőt részben a hajtások is aprón ritkán szőrösödők.

Terem folyók, utak szélén, másrészt ültetik is Arad körül s a megye egész területén.

1048. *Salix palustris* (fragilis $\times$ alba) Host l. c. tab. 24—25. — *Mocsári Fűzfa*.

Barkái nyúltabbak, levelei keskenyebbek mint az előbbieké; levelei fiatalon selymesek, később fonáruk szürke színű, de csak e szint hamvas bevonata okozza, mert kevés szőröske van rajtuk, az is főképp a főermentén marad meg állandóan. Magas fává nő.

Terem az előbbiek és a *Salix alba* társaságában Arad mellett az Élővizcsatorna mentén, a Maros füzeseiben s innen Glogováczig és Szemlakig.

1049. *Salix alba* L. spec. (1753) 1021. — *Fehér Fűzfa*.

Ez is magas fává nő fel; levelei keskeny lándzsások, színükön is szőrösödők, fonáukon kifejlett korban is fényes fehérselyműek.

Terem gyepükön, utak, folyók mentén, füzésekben Arad körül s a megye egész területén.

† *Salix Babylonica* L. spec. 1017. [S. pendula Kéry l. c. 21]. *Babyloni Szomorúfűz*; *Salix sepulchralis* (alba-Babylonica) Simk. term. füz. 1889 p. 157 és *Salix oligotricha* (Babylonica excelsior) Simk. l. c. 158: *Temetői Szomorúfűzek*: mind hármát, de főképp a két utóbbit szélteben ültetik, főképp a temetők sirdombjainak díszéül.

1050. *Salix erythroclados* (alba-triandra) Simk. term. füz. 1889. p. 158. — *Vereságú Fűz*. — [S. undulata Simk. term. füz. 1885. p. 15, — non Ehrh.].

Cserjés. Ágai veresedők, ág csúcson levő levelei fehéren selymes-hátúak, az alsóbbak széleslándzsások, lekopaszodók.

Terem a *S. alba* és *S. triandra* társaságában a Maros mentén Arad körül s innen Pécskáig, Szemlakig és Soborsin szigetéig; a Fehér-Körös mellékén Kis-Jenőtől Bokszegig.

1051. *Salix triandra* L. spec. (1753) 1016. — *Háromporzós Fűz*. — [S. praecox Kéry l. c. 21.].

Virága három-porzós, barkái karcsúk, pikkelyeik egyszínűek, szélesen kerekítettek, porzóiknál többszörösen rövidebbek; levelei kurtábbak, mint az előbbi fajoké, hosszúkások, fonákon sápadtak, meztelenek. Cserjés.

Terem a Maros, Fehér-Körös, Tőz és azok árterének összes mellékei Arad körül s az egész megyében. Kora tavasszal kezd virítani; egyes példányain azonban egész tavasz és nyár folyamán találni virágokat (S. semper florens Host.).

1052. *Salix purpurea* L. spec. (1753) 1017. — *Csigolya Füz.* — [S. monandra Hoffm.; Kéry l. c. 21].

Virága 1 porzós, barka pikkelyeinek csúcsa barna; lándsás levelei csúcsuk felé széleledők, meztelenek, fonákuk többnyire fakó hamvú. Cserjés.

Terem a Százázér, a Maros, a Fehér-Körös, a Tőz mellékei Arad mellett, illetőleg a megye egész területén.

† *Salix viminalis* L. spec. (1753) 1021. — *Kötő Füz.* Csak ültetvénykép fordul elő Arad mellett a Kriviréten és a vasutak mellékei Aradtól Pécskáig, Kurticsig és Boros-Jenőig. [S. incana Simk. term. füz. IX. 15, — non Schrank.]

1053. *Salix cinerea* L. spec. (1753) 1021. — *Reketyebokor.*

Cserjés. Levélrügyei, levélnyelei és hajtásai apró szürke molyhúak; kifejlett levelei kerülekesek vagy visszásan tojásdadok, fonákuk fakó, kiemelkedő erű; barka pikkelyeinek csúcsa barna; tokocskái hosszúak, molyhosak.

Terem folyók, patakok árterein, vizerek és morotvák mentén. Arad körül a Százázér mentén Tornyáig, Ötvenesig és a Maros mentén Mikalákáig (Vár sánczai) és Pécskáig; Kladova völgyében, Aranyág völgyében, innen a Csiger mellékei Ternováig, Apatelekig, Pankota mellett a Szodom szélein, a Tőz mellékén Csermőtől Boros-Sebesig, Dézna völgye mentén Boros-Sebestől Rescsirátáig; Menyháza völgyében és a Bratkója kaszálón, Kisindia völgyeiben, a Fehér-Körös mellékei Butyintól Halmágyig.

1054. *Salix Capraea* L. a) spec. (1753) 1020. — *Barkafa.* — Román neve: *Rekitye.*

Cserje vagy cserjefa. Levélrügyei és fiatal hajtásai meztelenek; kifejlett levelei szélesek, kerülekesek vagy tojásdadok, fonákon sűrűn puhán pelyhes-molyhosak; barka pikkelyeinek csúcsa barna; tokocskái hosszúak, molyhosak.

Terem az egész hegyvidék erdeiben és csallitjaiban. Botvölgyétől Aranyág hegyvidékén át Trójásig és a Fehérközig; Nadalbesty és Menyháza hegyeitől a Momáig, Kisindia és Bogyest hegyeitől Halmágyig. A Tőz mellékén leszáll Csermőig. Menyháza erdeiben jókora fák vannak belőle. Az erdészek nem szeretik mert a vágásokat nagyon ellepi, a jobb fanemek fejlődését látszólag elnyomja. Másrészt gyors növekedése alkalmassá teszi az erdőirtások belombosítására és beárnyékolására.

† *Salix Silesiaca* Willd. Csak megyénk határain túl fordul elő, így pl. Vidra hegyein.

369. NYÁRFA. — *Populus* L. gen. n. 1123.

1055. *Populus alba* L. spec. (1753) 1034. — *Fehér Nyárfa*.

Levelei tojás-kerekdedek, fiatalkoron, színen, fonákon molyhosak, nyelük is fehérmolyhú, rügyei is molyhosak; barkapikkelyei lándsásak, csúcson csipkések és hosszúpillájuk.

Terem a lágyfa erdőben Aradtól Szemlakig helyenként bőven és a Tözmelléken Ágyától Boros-Sebesig. Azonkívül ültetik megyeszerte.

var. *Bachofeni* (Wierzb.) Levelei tojásdadok vagy hosszúkások, fejlett korban egészen lekopaszodók. Terem a Marosmellék lágyfa erdeiben az Ó-törökvár körül és Pécska mellett.

1056. *Populus tremula* L. spec. (1753) 1034. — *Rezgő Nyárfa*.

Kifejlett levele hosszú nyelen rezeg; lemeze kerekded, fogas; barka pikkelyei ujjasan hasadtak, hosszú szőrökkel pillásak.

Terem az egész hegyvidék erdeiben és miként a Barkafa, úgy ez is a vágásokat szereti benépesíteni. A Tözmelléken leszáll Ágyáig. Külömben sok helyt természetlik, így pl. Aradon is.

var. *villosa* (Lang.). Levelei kifejlett korban is selymes szőrűek. Terem helyenként a tóalakkal vegyest, így Paulis, Baraczká és Kladova hegyein.

1057. *Populus nigra* L. spec. (1753) 1034. — *Fekete Nyárfa*.

Levelei tojásdad háromszegűek, meztelenek; ágai meztelenek, rügyei mázgasok, barkapikkelyei meztelenek; koronája terpedt ágú.

Terem lágyfa erdeinkben Aradtól Szemlakig, Ágyától Csermőig; másrészt ültetik Aradon és megyeszerte.

var. *pyramidalis* (Rozier). Hasonló az előbbihez: de termete piramis forma, ágai mind felálló és vékonyak, ezenkívül korábban virít és korábban lombosodik. Széltében természetlik. (*Jegenye Nyárfa. Topolya.*)

† Kevés helyen természetlik a *Kanadai Nyárfát* (*Populus monilifera* Ait) a mely a *Fekete Nyárfától* főképp pelyhesélű leveleivel különbözik és a *Szagos Nyárfát* (*Populus candicans* Ait.) a melynek fiatal hajtásai, levélnyelei és tojásdad szíves levelei, apró szőröktől borzasodók.

B) Egyszikűek — Monocotyledoneae.

LXV. cs. Orchisz-félék. — Orchidaceae L.

370. ORCHIS L. gen. n. 1009.

1058. *Orchis militaris* L. a) spec. (1753) 941. — *Vitéz Orchisz*. — [O. fusca Kéry l. c. 20, — non Jacq.].

Gumói épek, virágzati murvai egyerűek; pilise pirosló, esetesen pontozott, előlső öblében kis fog van; perigonjának felálló levélkéi pirosló, sisakformán összehajló, élénk erűek, csúcson hegyesek.

Terem hegyvidékeink erdeinek tisztásain, kaszálóin, így a Hegyesen és a Kicsórán.

1059. **Orchis tridentata Scop.** fl. carn. II. (1772) 190. — *Hármasfogú Orchisz.* — [O. variegata All.].

Ép gumói kisebbek, virágzata, termete, virága csak félannyi mint az előbbié; pilisének szélső hasábjai hosszúkások, a középső vékonyabb aljból visszasan szíves; felső perigonlevélkéi összehajlók, hegyzetek, élénk pirosérűek.

Terem hegyvidékeink alföldi füves, naps lejtőin, így Világos várhegyen és innen Muszkáig a kitarolt erdők tisztásaiból lett kaszálókon.

1060. **Orchis coriophora L.** spec. (1753) 940. — *Poloskaszagú Orchisz.* — [O. alpina Kéry I. c. 20, — nec alior.]

Gumói épek, levelei szálasak; virágfüzére szennyes pirosló, tömött, bűzös; virágának egész pilis-szirma lefüggő, közbülső hasábjai hosszúdad; virágzati murváit egyerűek.

Terem hegyvidékeink nedvesebb kaszálóin, helyenként bőven. Így Kladova völgyében, Aranyág hegyvidékén, Kisindia völgyeiben, valamint Gurahonctól Ócsig bőven.

1061. **Orchis Morio L.** spec. (1753) 940. — *Agár Orchisz.*

Gumói épek, murváit egyerűek; pilise 3-karélyú tompa széles karélyokkal, piros és bársonyfoltos; tőlevelei lándsásak, tompavégűek, ívesen a földre hajlók. Van fehérvirágú változata is, mely a pirosvirágú tőalak sokasága között szokott előtűnni.

Terem magasabb hegyvidékeink hegyi és erdei tisztásain és kaszálóin. Paulis és Kladova közt a Kecskés háta megett levő hegyháton bőven, piros és fehér virággal; Aranyág völgyének és Kisindia völgyeinek kaszálóin egy-egy helyen szintén elég bőven.

1062. **Orchis speciosa Host.** fl. aust. II. (1831) 527. — *Nyalka Orchisz.* — (Orchis latifolia Kéry I. c. 20).

Gumói épek, murváit 3 vagy többérűek, virágzata élénk piros, virágainak felsőbb szirmai hosszant kihegyzetek, pilisük háromkarélyú.

Terem hegyvidékeink erdeinek tisztásain és szélein, így Aranyág völgyében s innen a Hegyes aljáig; Kladova völgyének hegyhátaiban és innen Világos várhegyéig, meg a Kecskésig; Kisindia felett a Kicsórán és innen a Drócsáig; Borossebes, Menyháza és Halmágy hegyvidékeinek erdei kaszálóin.

1063. **Orchis elegans Heuff.** in flora 1835. I. p. 250. — *Úrias Orchisz.* — [O. palustris A. Kerner öbz. 1877. p. 199.].

Gumói épek, murváit 3 vagy többérűek, virágzata élénk, piros mint az előbbié; de virágának felsőbb szirmai tompák, pilisük széles és csonkán kerekített; virágfürtje laza, terem nedves réteken.

Terem a Marosmellék árterein, Konoptól Iltyóig, helyenként bőven;

továbbá Kisindia völgyeiben a melyek a Kicsóra felé emelkednek szintén elég bőven; végül Gurahoncztól Halmágyig és Körösbányáig a Fehér-Körös mellékein itt-ott seregszámra.

1064. *Orchis sambucina* L. fl. suc. (1755) 312. — *Bodzaszin Orchisz.*

Gumói épek, murvái 3 vagy többerűek, virágzata tömött, rendszeren vajszinű, ritkán piros; pilisének karélyai kerekítettek, egyenlők, rövidek; termete virágoskorban arasznyi.

Terem hegyvidékek erdeinek kaszálóin, tisztásain és gypes hátain. Menyháza felett a Punkoj hegy kaszálóin, Kisindia felett a Fecske völgyben és a Kicsóra tisztásain; a Drócsa alatt Madrizest és Szakács között több helyt.

1065. *Orchis maculata* L. spec. (1753) 492. — *Foltoslevelű Orchisz.* — [Orchis Mascula Kéry I. c. 20.].

Gumói ujjasan hasgatottak; levele lándsás-hosszúkás, gyakran foltos; virága piros vagy fehér és petytyes; virágzatának közbülső murvái körülbelül akkorák mint virágainak alsó állású maghona; szára elég tömött belü.

Terem magasabb hegyvidékeink nedvesebb kaszálóin, így Menyháza felett a Punkoj gerinczén s innen a Bratkója kaszálóig és a Momáig; Halmágy felett a Gejnének emelkedő hátakon és nedves kaszálóikon.

1066. *Orchis ustulata* L. spec. (1753) 941. — *Sömörös Orchisz.* — Nálunk ritkaság. Szedtem Szuszány mellett a Kodru aljának kaszálóin.

371. SZÚNYOGLÁB. — *Gymnadenia* R. Br.

1067. *Gymnadenia conopsea* L. spec. (1753) 942 sub Orchide. — *Köz Szunyoglab.*

Piros vagy fehér perigónjának sarkantyúja hosszú mint a szunyog lába, kétször mint maghona; gumói ujjasan hasgatottak; murvái háromerűek.

Terem magasabb hegyvidékeink erdeinek tisztásain és kaszálóin. Kovaszincz hegyeitől és Aranyág vidékétől kezdve Trójás hegyvidékeig; a Kicsórától a Drócsáig; Nadalbesty és Menyháza hegyvidékétől a Momáig, valamint Gurahancztól Halmágy hegyvidékéig.

372. SALLANGKOSBOR. — *Himantoglossum* Spreng.

1068. *Himantoglossum hirsinum* L. spec. (1753) 944 sub Satyrio. — *Bakbúzzú Sallangkosbor.*

Gumói épek; pirosuló virágainak pilisszirma igen hosszú, szálas, szennyes színű, sallangokra nyúlik meg és ezek rendkívül feltűnővé és jellemzetessé teszik.

Terem Gyorok szőlői felett, napos, füves kaszálókon.

373. **PLATANThERA RICH.** orch. adn. p. 20, 26.

1069. *Platanthera bifolia* L. spec. (1753) 939 sub Orchide. — *Kétlevelű Kosbor.*

Gumói épek; tőlevele 2, s ezek kerülékesek vagy hosszúkások; fehér virágának keskeny hosszú sarkantyúja, a virágzat tengelyén jóval túlér.

Terem összes hegyvidékeink nedvesebb erdeiben és hegyi kaszálóin; Arad mellett a Csála erdőben s innen Pécskáiig.

374. **LIMODORUM TOURNEF.** inst. t. 250.

1070. *Limodorum abortivum* L. spec. (1753) 943 sub Orchide. — *Violaszín Limodorum.*

Szára levelek helyett szennyes violaszín hüvelyekkel van ellátva; virága felálló, pilise tojásdad, hullámos, árforma sarkantyúja akkora mint maghona; tőkéje húsos rostokkal van ellátva.

Terem hegyvidékeink nyiltabb erdeiben. Aranyág völgye felett a Szolárszku hegyháton, valamint a Nádas és Konop között emelkedő hegyháton.

375. **CEPHALANTHERA RICH.** orch. adn. p. 21, 29.

1071. *Cephalanthera alba* Crantz stirp. (1769) 460 sub Epipactide. — *Fehér Cephalanthera.* [*C. grandiflora* Scop.].

Virága fehér; maghona meztelen, gallérozó murvája a maghonnál hosszabb; levele tojásdad vagy tojásdad-lándsás, kihegyzett.

Terem hegyi erdőkben és azok tisztásain. Menyháza felett a Skericzán, Ó-Dézna völgyében Rescsirátáig; a Drócsa hátain Szakács, Zöldes, Szaturó felett; Trójás hegyvidékén.

1072. *Cephalanthera angustifolia* Crantz stirp. (1769) 460 pro var. — *Keskenylevelű Cephalanthera.* — [*C. ensifolia* Rich. — *Seraphias Xiphophyllum* Ehrh.].

Virága fehér, maghona meztelen, gallér-murvája kicsiny, a maghonnál többszörösen rövidebb; felsőbb levelei szálalándsásak, kihegyezettek.

Terem hegyi erdőkben és azok tisztásain. Világos és Ágris közt a Botvölgyben aránylag kevés, bővebben a Hegyes hátain Aranyág felett, a Kicsórán Kisindia felett, a Skericzán Menyháza felett és a Hollóhegyen Ó-Dézna völgye felett.

1073. *Cephalanthera rubra* L. syst. (1767) 594 sub Serapide. — *Piros Cephalanthera.*

Virága piros, maghona és virágzata mirigyesen sűrűn pelyhes; levelei keskenylándsások.

Terem erdőkben s azok tisztásain itt-ott, így Sólumos és Trójás völgyeinek erdős mellékein.

376. EPIPACTIS RICH. orch. adn. p. 21; 29.

1074. **Epipactis latifolia L.** spec. (1753) 949 pro var. — *Széleslevelű Epipaktisz.*

Alsóbb levelei tojásdadok; leveleinek éle és erei pelyhes-érdesek, többi része meztelen; pilisének domború tagján a púpok símák.

Terem szálas erdőkben, ligetekben. Arad városligetében néhány szál, a Csála erdő több helyén, főkép az Ó-törökvár körül s innen Pécskáig; Kladova és Sólymos völgyeiben s innen a Hegyesig; Trójás hegyvidékén, Menyháza, Ó-Dézna és Halmágy hegyvidékén.

1075. **Epipactis microphylla Ehrh.** Beitr. VI. (1791) 42 sub *Serapide.* — *Kislevelű Epipaktisz.*

Levelei kicsinyek, lándsásak, szárizüknél rövidebbek, ereiken meztelenek; pilise nyelvének pupjai redősen bodrosak; pilis nyelve hegyes.

Terem magasabb hegyvidékeink bükkös, köves erdeiben. Nadalbesty felett az Arsurától a Bratkójáig itt-ott; továbbá Dulcsele, Zimbró és Krokna határain.

1076. **Epipactis palustris L.** spec. (1753) 950 pro var. — *Mocsári Epipaktisz.*

Tökéje tarackos elágazó, izelt; levelei meztelenek, a felsőbbek lándsásak, pilisének nyelve kerekded, tompa.

Terem vizes, lápos réteken Báltyele és Acsuva közt.

377. LISZTER-FÜVE. — **Listera R. Br.**

1077. **Listera ovata L.** spec. (1753) 946 sub *Ophryde.* — *Kereklevelű Liszterfü.*

Szára két levelű, levelei ülők tojás-kerek, pilise zöldes, kéthasábú, lefityegő.

Terem árnyas, nedves erdőkben, nedves cserjés kaszálókon. Arad körül a Csála erdőben az Ó-törökvár körül, Aranyág völgyében és hegyi kaszálón; Kisindia felett a Kicsóra horpadásos erdei tisztásain elég bőven; Menyháza felett a Punkoj hegy kaszálón, Ó-Dézna völgyében, Rescsirata mellett.

378. MADÁRFÉSZEK. — **Neottia Rich.** orch. adn. 20, 29.

1078. **Neottia Nidus-avis L.** spec. (1753) 945. sub *Ophryde.* — *Közönséges Madárfészek.*

Szára levéltelen, hüvelyes, barnás-sárga viasz-szerű; virága hasonló színű, virágfürtje elég tömött, összefonódó gyökérrojtjai a madár fészkeire emlékeztetnek.

Terem árnyas erdők fainak gyökereiben. Arad mellett a Csála erdőben az egykori Csála község templomának maradványai felé, néhány szál;

bővebben a hegyvidéken, így Aranyág hegyein, a Hegyesen s innen Sólomos, Kladova és Kovaszincz völgyeiig; Kisindia felett a Kicsórán, Ó-Dézna felett a Hollóhegyen; Kis-Halmágy felett a Gejna felé.

379. **KORALLGYÖKÉR.** — *Corallorrhiza* Hall. hist. 159.

1079. *Corallorrhiza innata* R. Br. hort. kew. V. (1813) 509. — *Élődi Korallgyökér.*

Tőkéje ágas, húsos, törékeny, korallforma; szára hüvelyes, leveletlen, zöldes-fehér; virágfürtje kevés virágú, perigonja kicsiny, zöldes-sárga.

Terem bükkös erdőkben, Halmágy vidékén a Gejna alatt.

LXVI. cs. Békatutaj-félék. — Hydrocharitaceae DC.

380. **BÉKATUTAJ.** — *Hydrocharis* L. gen. n. 1126.

1080. *Hydrocharis Morsus-ranae* L. spec. (1753) 1036. — *Köz-Békatutaj.*

Virága fehér, háromszirmú; leveleinek kerekded-veseforma levéllemezei a víz felületén úsznak; szára indaforma, elágazó a vízben lebegő.

Terem állandó mocsaras vizekben. Arad vára sánczai közt, a Szárazér mentén Ötvenestől a Vontáig, vagyis Világos mocsaráig; Soborsin és Kujás közt a Balta mocsárban.

† *Stratiotes aloides* L. — *Kolokán.* — Nehány évvel ezelőtt előfordult Ágyán túl a Töz és Szartos holttereiben, manap azonban kiszáradtak azok a holtterek s így a Kolokánnak is nyoma veszett.

LXVII. cs. Békakalán-félék. — Alismaceae Endl.

381. **BÉKAKALÁN.** — *Alisma* L. gen. n. 460.

1081. *Alisma Plantago* L. spec. (1753) 342. — *Közönséges Békakalán.*

Szára tőkocsán, tövön számos levéllel, csúcsa felé örvösen bugás; terméskéi csúcson tompán kerekítettek, hátukon 1—2 barázdájuk, számosan vannak kis pogácsává összerakva. Tőalakjának levelei tojásdadok, vállon gyakran szívesek; ellenben az *Alisma lanceolatum* With. (*A. arcuatum* Michalet) változatának levelei lándzsások, nyélbe keskenyedők.

Terem mocsarak, folyók árterei és vízárkok mentén, Arad körül s a megye egész területén. Főkép a lándzsás levelű változatát láttam e megyében.

382. **NYÍLFŰ.** — *Sagittaria* L. gen. n. 1067.

1082. *Sagittaria sagittaefolia* L. spec. (1753) 993. — *Nyíllevelű Nyílfű.*

Tőkéje ehető, taraczkot hajtó; tőkocsána ágatlan, felsőbb részén egymástól eltávolodott 3 virágú örvökkel; alsó örvei termők, a felsők porzósak; terméskei rövid csőrűek, jókora termésgömbbé vannak összerakva; rendes levelei hosszúnyelűek, lemezük mélyen nyilas, vállsallangjai szálas-lándsásak, nagyok, legalább oly hosszúak mint a lemez előrésze.

Terem állandó mocsarakban. Arad mellett a Vár sánczaiban itt-ott és kevés; Pécska erdejének holterében, Szemlak mellett az ártér mocsaraiban, bőven a Tőzben és árterein Miskétől Tamádig sőt Boros-Sebesig.

LXVIII. cs. Elecs-félék. — Butomaceae Lindl.

383. ELECS. — *Butomus* L. gen. n. 507.

1083. *Butomus umbellatus* L. spec. (1753) 372. — *Ernyős Elecs.*

Tőkocsánja tetején nagy piros virágernyő diszeleg; perigónja hat szirmú, porzója 9 van; levelei szálas, hosszú, háromszegletű tőlevelek.

Terem mocsaras helyeken, folyók árterein, vizárkokban. Arad mellett a Szárazér nádasainak szélén és a Csála erdő morotváinál; a Maros mellékén Glogovácztól Szemlakig; a Szárazér mentén Tornyától a világosi Vonta mocsárig; Bokszeg tavánál, Borosjenő vizereiben, a Tőz melléken Tamándtól Miskéig.

LXIX. cs. Hinár-félék. — Najadaceae Rich.

384. USZÁNYFŰ. — *Potamogeton* L. gen. n. 179.

1084. *Potamogeton natans* L. spec. (1753) 126. — *Szárccsatarió Úszányfű.*

Úszó és lebegő-levelei nyelesek, úszó levelei *börszerűek*, vállon gyöngén szivesek, különben tojásdadok vagy hosszúkásak, az alámerültektől különbözők.

Terem állandó mocsaras vizerekben és tavakban. Ötvenestől Világosig a Szárazérben és annak mocsár mellékén; Miske és Csermő közt a Tőzben; Borosjenő vizereiben, Bokszeg tavában.

1085. *Potamogeton gramineus* L. spec. (1753) 127. — *Pázsülevelű Úszányfű.*

Ősszel vannak úszó tojásdad, áttetsző levelei is, a többiek lándsásak vagy szálasak, érdesélűek és szintén áttetszők.

Terem a Szárazér mellékein, Arad körül, így a Gelin puszta nádas süppedékeiben.

1086. *Potamogeton lucens* L. spec. (1753) 126. — *Üveglevelű Úszányfű.*

Szára levele víz alá merült, csupán virágfüzerei emelkednek ki a víz színe felé; levelei közül az alsóbbak sorakozók, mind nyelesek, hár-

tyások és átlátszók, tojásdadok vagy lándsásak, szakácsúcsúak és élen aprón, fűrészesen érdesek.

Szedtem Aradvára árkaiban, egyebütt sehol megyénkben vagy annak környékén.

1087. **Potamogeton crispus** L. spec. (1753) 126. — *Fodroslevelű Úszányfű.*

Minden levele alámerült, áttetsző, üllő, szálas-hosszúak, élen bodros és fűrészes, az alsóbbak sorakozók. Terem állóvizekben. Ez a legközönségesebb Úszányfű megyénkben. Arad körül az Élővízcsatornában, a Csála erdő morotváiban és innen Szemlakig; a Szárazérben Világostól Ötvenesig, az Alföld mocsaraiban, a Nyéki pusztán, Erdőhegy, Székudvar, Ottlaka és Nagy-Pél közt mindenfelé; továbbá Bokszeg tavában.

1088. **Potamogeton tenuissimus** M. et K. deutsch. fl. I. (1823) 856. — *Fonállevelű Úszányfű.*

Levele mind alámerült, áttetsző, üllő, igen keskenyen szálas, hegyes legalább 3 erű.

Terem mocsarakban, lassú vizekben; így Arad mellett az Élővízcsatornában és termett egykor az aradi Pályaház megett levő mocsárban.

385. ZANICHELLIFÜVE. — *Zanichellia* L. gen. n. 1034.

1089. **Zanichellia aculeata** Schur öst. bot. zeit. XX. (1870) 203. *Érdestermésű Zanichellifű.*

Egészen vízbemerült keskenyszálas levelű, vízben lebegő növény; termései nyelesek, keskenyek, háton érdesen bibircósak.

Terem Ottlaka, Sikló és Nagy-Pél közt, a síkfeld számos árkolatainak vizeireiben.

386. HINÁR. — *Najas* L. gen. n. 1096.

1090. **Najas minor** All. fl. ped. II. (1785) 221. — *Kis Hinár.*

Alámerült növény, levelei keskeny-szálasok, hátragörbülők; élükön öblösen szálfafogúak.

Terem állandó vizekben és morotvákban. Arad körül a Csála erdő morotváiban, így a Sulyomérben és a Nimféeárben, némely évben bőven; továbbá Boros-Jenő vizeireiben és Világos mellett a Vonta mocsárban.

LXX. cs. BÉKALENCSE-FÉLÉK. — *Lemnaceae* Duby.

387. BÉKALENCSE. — *Lemna* L. gen. n. 1038.

1091. **Lemna trisulca** L. spec. (1753) 970. — *Háromlándsáju Békalencse.*

Úszólombjai lándsásak, rendszeren hármával csillagformán összenőttek; gyökere magános.

Terem állandó mocsarakban és vízerekben csaknem mindenfelé. Arad mellett a Csála erdő morotváiban és a Szárazérben Tornyaiig, meg Ötvenesig; továbbá Soborsin mellett a Balta mocsárban bőven, Világos mellett a Vontában, Tövisgyháza és Szt-Anna közt a Nyéki mocsárban, Kis-Jenő és Boros-Jenő mocsaraiban.

1092. **Lemna polyrrhiza** L. spec. (1753) 970. — *Sokgyökerű Békalencse.*

Úszólombja kerekded, nagyobb mint a többieké; gyökerei nyalábosak.

Terem Arad mellett a Gáj kettős korcsmájánál levő mocsarakban; továbbá Boros-Jenő vízereiben, innen a Rovina tóig, e tóban és a Malomcsatorna mentén a Bokszeg taváig.

1093. **Lemna minor** L. spec. (1753) 970. — *Apró Békalencse.*

Úszólombja kissebbszerű, visszásan tojásdad, mindkét lapján róna; gyökere magános.

Terem vízárkokban, állandó mocsarakban és morotvákban Arad körül s a megye egész területén.

1094. **Lemna gibba** L. spec. (1753) 970. — *Püposhátú Békalencse.*

Egészen hasonló az előbbihez, csakhogy lombjának alsó színe szivacsosan kipúposodó, domború.

Terem Arad mellett az Élővíz-csatornában itt-ott; a Csála erdő morotváiban, Aradtól Mikalakán és Világoson át Boros-Jenő vízereiig.

LXXI. cs. *Kontyosfű-félék.* — *Araceae* Juss.

388. KONTYOSFŰ. — *Arum* L. gen. n. 1028.

1095. **Arum alpinum** Schott et Ky. bot. zeit. IX. (1851) 285. — *Petytelen Kontyosfű.*

Húsos tőkéje virágzaskor zsugorodott, tojásdad-kúpos; levele dárdásnyilas, folttalan; termései pirosak, fűzérések a szár csúcsán.

Terem árnyas erdőkben. Arad mellett a Csála erdőben s innen Pécskáig; a Tözmelléken Csermőtől Boros-Sebesig és Nadalbestyig; valamint az egész hegyvidék erdeiben.

389. KÁLMOS. — *Acorus* L. gen. n. 434.

1096. **Acorus vulgaris** L. spec. (1753) 324 pro var. — *Orvosi Kálmos.*

Tőkéje vastag, terjedő; szára csúcsán levélszerű és csúcsa alatt oldalvást fejlesztő hengeres torzsa-virágzatát.

Csupán Boros-Jenő vízereiben láttam, itt azonban a Kútérben bőven fordult elő.

LXXII. cs. *Gyékény-félék.* — *Typhaceae* DC.

390. **GYÉKÉNY.** — *Typha* L. gen. n. 1040.

1097. *Typha latifolia* L. spec. (1753) 974. — *Bodnározó Gyékény.*

Hosszú, lapos levelei szélesen-szálasak; virágzó száránál hosszabbak; tűzerei egymást érintők, ritkán van kis hézag közöttük; termőfüzereinek barna tojásdad bibéje túlemelkedik a füzér fehér sertéin, ezért füzére barna.

Terem folyók árterein, morotváiban és egyéb állandó mocsarakban Arad körül és a megye egész területén.

var. *Shuttleworthii* (Koch. et Sonder.). Termőfüzére nyár közepén megszökül, mert bibéi nem emelkednek túl a sertéken. Szikár hegyvidéki laposokon láttam csak, így Acsuva és a Dagadó forrás közt egy hegy-laposon.

1098. *Typha augustifolia* L. spec. (1753) 971. — *Keskenyebb Gyékény.*

Levele keskenyebb mint az előbbié, füzerei közt mindig jókora hézag van, virágainak bibéje fonálforma, bibéje hosszant kinyúlik a serték közül.

Terem állandó mocsarakban, nádasokban, folyók morotváiban Arad körül s a megye egész területén.

391. **BÉKA-BUZOGÁNY.** — *Sparganium* L. gen. n. 1041.

1099. *Sparganium erectum* L. a) spec. (1753) 971. — *Ágas Béka-buzogány.*

Szára felálló, felül ágas, leveleinek töve három szeglettű.

Terem állandó vizekben, morotvákban. Arad mellett a Bogdanovics érben, a Sulyomérben és a Szárazérben Tornyáig, Ötvenesig; a Maros-mellék morotváiban Szemlakig; Boros-Jenő vízereiben, Bokszeg tava körül, a Tözmelléken Ágyától Boros-Sebesig.

LXXIII. cs. *Irisz-félék.* — *Iridaceae* R. Br.

392. **SÁFRÁN.** — *Crocus* L. gen. n. 55.

1100. *Crocus reticulatus* Stev. ap. Adam in Web. et Mohr Beitr. I. (1805) 45. — *Reczés Sáfrán.*

Virít kora tavasszal (márczius közepéig); virágának külső szirmai 3 élénk violakék csíkkal tarkák; virágburka kétlevelű; gumójának héja erős rostokból összeszőtt háló.

Terem Apatelekek felett a Mokra, Világos felett a Várhegy verőfényes gyepes lejtőin.

1101. **Crocus Banaticus Gay** in Féruss. bul. XXV. (1831) 220. — *Bánsági Sáfrán.* — [C. sativus Kéry l. c. 18, — non All. — C. iridiflorus Heuff. in Reichb. icones IX. (1847) f. 802—3.]

Virít szeptember-októberben; virága nagy, élénk lilaszínű, virágburka kétlevelű; gumójának héja párhuzamos hajszál rostokkal.

Terem magasabb hegyvidékeink erdeinek tisztásain és magasan fekvő kaszálókon. A Sólomos és Odvos felett emelkedő hegyhátaktól a Hegyesig, Aranyág hegyvidékén; bőven a Kicsórán Kisindia felett és innen a Drócsáig és a Fehérkőig; Nadalbesty, Menyháza, Dulcsele, Zimbró magas hegyein.

1102. **Crocus Heuffelianus Herbert** in journ. hortic. soc. II. (1847) 273. — *Heuffel Sáfrán.* — [C. banaticus Heuff. (1835), — non Gay (1831)]. — Román neve: *Brinduse.*

Virít tavasszal; virága lilaszín vagy fehér, torkán meztelen, bibéje túlemelkedik a porzók csúcsán, virágburka egylevelű; gumójának héja hajszál rostú.

Terem magasabb hegyvidékeink nedvesebb erdeiben és tisztásain. Kladova hegyhátától Odvas hegyhátáig s innen a Hegyesig; Nadalbesty felett a Kodrun, Kisindia felett a Kicsórán, Menyháza felett a Punkoj tetőig, Ó-Dézna hegyein s innen Rescsirátáig, Madrizesty, Szakács felett a Drócsán s innen a Fehérkőig. Előfordul a Csála erdőben is Ó-Bodrog közelében, elég bőven.

A var. *albiflorens* bőven a Drócsán s innen a Fehérkőig, a lilavirágú társaságában.

393. DÁRDÁCSKA. — Gladiolus L. gen. n. 57.

1103. **Gladiolus imbricatus L.** spec. (1753) 37. — *Fedelékes Dárdácska.* — [G. communis Kéry l. c. 18, — non L.].

Gumójának héja szálal horgú, horgainak rostjai majdnem párhuzamosak; gumói kettősek, az alsóbbik jóval kisebb; levelei kardosak, piros virágfürtje egyoldalú, bibéjének sallangjai pillás-szemölcsösek, csúcsfelé szélesedők; tokjának élei kerekítettek, csúcsa behorpadt.

Terem magasabb hegyvidékeink nedvesebb kaszálóin. Kladova, Sólomos és Trójás völgyének felsőbb mellékein, valamint Menyháza felett a Punkoj tető felé emelkedő gerinczek tisztásain.

394. IRIS L. gen. n. 59.

§. a) *Kardliliom.* Leveleik kardformák, leplük, külső kihajló sallangjai szakállasok.

1104. **Iris Hungarica W. et K.** icones tab. 226. (1812). — *Magyar Kardliliom.* — [I. ensiformis Kéry l. c. 19].

Virága kék, szára többvirágú, vagy akkora mint széles nagy tőlevelei; virágburka fűnemű hártvás élű, tompa csúcsa felé lilaszin, maghona kerekített háromszegű.

Terem keletibb hegyvidékeink napos, köves lejtőin, szakadékein. Jószáshely és Báltyele közt a Fehér-Köröst összeszorító hegyek meredékein s innen a Körös szorúlatai mentén Halmágyig.

1105. *Iris variegata* L. spec. (1753) 38. — *Tarka Kardliliom*. — [I. lutea et I. variegata Kéry l. c. 19.].

Virágának kihajló sallangjai sárga alapon sötét lila erekkel és rajzzal, a felállók eleven sárgák; szára többvirágú, sarlós, széles, nagy tőleveleinél alig magasabb; virágburka fűnemű.

Terem füves, napos hegyoldalokon, erdők szélein. Paulis, Ménes és Világos szőlői felett itt-ott, Apatelekek felett a Mokrán, Ó-Dézna völgyében a Holló-hegyen.

† *Iris germanica* L. és *Iris florentina* L. kerti díszvirágaink.

1106. *Iris pumila* L. spec. (1753) 38. — *Apró Kardliliom*.

Virága kék vagy fehér; szára rövidke, egyvirágú, a tőleveleknél kurtább; leplének csöve megnyúlt. Kora tavasszal virít, korábban mint más Kardliliomaink.

Terem a Mokra tetejének füves, napos tisztásain. Arad mellett csak ültetve fordul elő a temetőekben és egyes kertekben.

§. b) *Sásliliom*. — Levél kardforma, lepel szakáltalan.

1107. *Iris Pseudacorus* L. spec. (1753) 38. — *Sárga Sásliliom*.

Levelei szálas-lándsásak, vagy akkorák mint többvirágú hengeres szára; virága sárga, leplének belső sallangjai szálasak, a levélforma bibeczimpáknál keskenyebbek és kurtábbak.

Terem sásos vízerek mentén, folyók árterein, morotváiban, tavakban, mocsarakban Arad körül s a megye egész területén.

§. c) *Kékliliom*. Levelük szálas, leplük szakáltalan.

1108. *Iris Sibirica* L. spec. (1753) 39. — *Szibériai Kékliliom*.

Levele elég széles, rövidebb mint hengeres, többnyire 2 virágú szára; leplének kihajló sallangjai rövid szennyes nyakúak, visszás-tojásdad halvány lilás lemezűek; maghona háromszegletű.

Arad mellett az Ó-temetőben láttam belőle néhány szálát; Kolacsek Károly volt uradalmi igazgató szerint, bőven terem Apáti vizes rétein.

1109. *Iris graminea* L. spec. (1753) 39. — *Fűlevelű Kékliliom*.

Levelei keskenyek, hosszabbak mint kétélű 2—3 virágú száruk; leplének kihajló sallangjai hosszú, pirosas nyakúak, tojásdad rövid lemezűek, lemezük fehéres alapon kékerű; maghona hatszegletű.

Terem erdők szélein, tisztásain, a Drócsa alján Szakács, Zöldes, Szaturó felett.

LXXIV. cs. *Amarillisz-félék.* — *Amaryllidaceae* R. Br.395. TÖZIKE. — *Leucoium* L. gen. n. 402.

1110. *Leucoium Carpaticum* Herbert amaryll. (1837) 331 pro var. — *Kárpáti Tözike.*

Tőkocsána tetején rendszeren 2 virág van, ritkán 1; virága fehér, lekonyuló; bibenyele bunkósan megvastagodó.

Terem hegyvidékeink patajai mentén. Menyháza felett a Punkoj-hegy patajai mentén, Ó-Dézna völgyében Rescsirátáig helyenként bőven, Zimbró, Jászashely, Gurahoncz, Zöldes, Szaturó hegyi patajai mentén. — Virít márczius és áprilisban.

1111. *Leucoium aestivum* L. spec. (1753) 289. — *Alföldi Tözike.*

Tőkocsána tetején 3 és több, majdnem ernyősen álló virága van, virága fehér, bibenyelük fonálforma, alig vastagodó.

Terem Arad vára sáncaiban, a Csála erdő első morotvája mellett a Tőközön, Ágya mellett a Töz szélein. Rendszerint már április 8-án kezd virítani, azután májusig találni virágosan.

† *Narcissus radiiflorus* Salisb. Állítólag vadon Rescsiráta telepe felett egy kősziklán. Lehet azonban hogy oda plántálták vagy csak kerti szökevény.

† *Narcissus poeticus* L. és *Narcissus pseudonarcissus* L. kedvelt kerti virágaink.

396. HÓVIRÁG. — *Galanthus* L. gen. n. 401.

1112. *Galanthus nivalis* L. spec. (1753) 288. — *Kikeleti Hóvirág.*

Hagmája tojásdad, tőlevele 2, tőkocsána tetejéről magános, fehér virág bólintgat.

Terem alföldi és hegyvidéki erdőkben. Arad erdejétől Pécskáig, a Töz mellékén Ágyától Boros-Sebesig és az egész hegyvidéken.

LXXV. cs. *Dioszkorea-félék.* — *Dioscoreaceae* R. Br.397. FOLYONDÁR. — *Tamus* L. gen. n. 1119.

1113. *Tamus communis* L. spec. (1753) 1028. — *Köz Folyondár.*

Szára felfutó, csavarodó, levelei nyelesek, szíves vállúak, többnyire épek, kihegyezettek; fürtös virágai sárgazöldek, érett termései piros bogyók.

Terem hegyvidékeink erdős, cserjés helyein. — Világos várhegyén és innen a Botvölgyön át a Hegyesig; Apateleik felett a Mokrán, Nyágra, Nadalbesty, Menyháza, Ó-Dézna, Boros-Sebes és Kisindia hegyein, Trójás és Kládova hegyvidékén.

LXXVI. cs. *Liliom-félék.* — *Liliaceae DC.*398. NYÚLÁRNYÉK. — *Asparagus L.* gen. n. 424.

1114. *Asparagus officinalis L.* fl. suec. (1755) 108. — *Spárga Nyúlárnyék.*

Szára fiatalkoron húsos, pikkelyes, később kórós, buglyosan ágas, serteforma, csomós levélszerű végelágazódásokkal; minden részében meztelen; virága zöldes-fehérlő; termése piros.

Terem szántókon, kaszálókon, szőlők közt, napos-cserjés dombokon. Arad mellett s a megye egész területén.

399. PÁRIZSFŰ. — *Paris L.* gen. n. 500.

1115. *Paris quadrifolia L.* spec. (1753) 367. — *Négylevelű Párizsfű.*

Szára tetején 4—5 levélből álló örve van, levelei tojásdadok, három-erűek; zöld virágainak leple rónán kiterülő, külső sallangjai lándsások, a belsőknél szélesebbek és hosszabbak.

Terem árnyas erdőkben, főképp a hegyvidéken. — Arad mellett az Ó-törökvár körül. Kládova, Sólymos és Trójás völgyeinek felsőbb mellékein, Aranyág felett a Hegyes patakánál, Kisindia felett a Kicsóra völgyeiben, Menyháza felett a Hársvölgyben s innen a Punkojig és a Bratkója kaszálóig, a Drócsa alján Madrizesty és Szakács felé.

400. SÜLYFŰ. — *Polygonatum Tournef.* inst. t. 14.

1116. *Polygonatum verticillatum L.* spec. (1753) 315 tab *Convallaria.* — *Örvös Sülyfű.*

Levelei szálalándsások; örvösek, szára szegletes. Terem magasabb hegyvidékeink erdeinek szélein. Menyháza felett a Punkoj hegyen s innen a Bratkója kaszálóig; Kis-Halmágy hegyein a Gejna felé; Nadalbesty felett a Nagy-Aradtól a Merisóráig.

1117. *Polygonatum officinale All.* ped. I. (1785) 131. — *Soktérű Sülyfű.* — [*Convallaria Polygonatum L.*].

Levelei sorakozók, szárölelők, meztelenek; szára szegletes.

Terem erdős, cserjés helyeken, ligetekben. Arad városligetében, Kládova völgyében, Boros-Sebes felett a Piliskén.

1118. *Polygonatum latifolium Jacq.* fl. austr. III. (1775) tab. 232. sub *Convallaria.* — *Széleslevelű Sülyfű.*

Levelei sorakozók, rövid nyelűek, fonákuk erein pelyhesedők; szára szegletes. Terem lombos erdőkben és cserjésekben Arad körül s a megye egész területén.

1119. **Polygonatum multiflorum L.** spec. (1753) 315 sub *Convallaria*. — *Fürtös Sülyfű*.

Leveli sorakozók, ülők, meztelenek; szára hengeres meztelen, virágzata 3—5 virágú. Terem szőlők közt s a hegyvidék erdős cserjés nyílt helyein. Muszka szőlői közt, a Botvölgyben, Aranyág hegyvidékén, Kládova és Solymos völgyeiben, Trójás völgye felett a Fehérkövön, a Drócsa alján Szakács felé, Kisindia felett a Kicsórán, Menyháza felett a Punkoj hegyen s innen a Bratkója kaszálóig.

† *Majanthemum bifolium L.* sub *Convallaria*, Kéry idézett értekezésében (p. 18) van említve megyénkbelől. Én nem láttam megyénk területén.

401. **GYÖNGYVIRÁG.** — *Convallaria L.* gen. n. 425.

1120. **Convallaria majalis L.** spec. (1753) 314. — *Májusi Gyöngyvirág*.

Tőlevele rendszeren kettő, ezek közül emelkedik tőkocsána, melynek végén fehér virágai egyoldalú fürtben sorakoznak. Virágának illata kivált a megszáritottaké, tüszentésre ingerel.

Terem erdőkben, cserjés helyeken Arad körül s a megye egész területén. Kerteinkben is ápolják.

402. **PÉRA.** — *Ruscus L.* gen. n. 1139.

1121. **Ruscus Hypoglossum L.** spec. (1753) 1041. — *Nyelves Péra*.

Levele hosszúdad-lánszás, kihegyezett, színén virágokat fejlesztő; virágcsomócskája többvirágú, fűnemű 3—5 erű, murva hónaljában álló.

Terem hegyvidéki erdőkben. Gyorok felett a Kecskés erdős oldalán kevés; bővebben a Hegyes alján Draucz felett, Ó-Dézna völgye mentén a Holló és Hollócska csúcsok felé; Menyháza felett a Nagykövön.

1122. **Ruscus aculeatus L.** spec. (1753) 1041. — *Szúrós Péra*.

Levele tojásdad, kemény, csúcson szúrós árhegyű; színén virágokat fejlesztő; virágai többnyire párosak, apró, hártyás murvával gallérváltak.

Terem erdőkben. Boros-Sebes felett a Piliskén bőven, Ó-Dézna völgye felett a Holló és Hollócska hegyek csúcsa felé; Mustesd felett a Drócsa alján.

† *Tulipa Gesneriana L.*, *Hemerocallis flava et fulva L.*, kedvelt kerti virágaink.

403 **KOCZKÁS-LILIOM.** — *Fritillaria L.* gen. n. 411.

1123. **Fritillaria tenella MB.** taur. cauc. I. (1808) 269. — *Nápicz Koczvás-liliom*.

Szára egyvirágú, két murváskodó levele átellenes, a többi szárlevél-től elkülönített.

Terem napos, cserjés hegylejtőkön. Apatelek felett a Mokrán (Heuffel ap. Reichb. germ. excurs. 140/15.), valamint szálanként Világos várhegyének éjszaknyugati lejtőin.

1124. *Fritillaria Meleagris* L. spec. (1753) 304. — *Tarka Kocsás-liliom*.

Minden levele sorakozó, gyéren álló, szálás; szára 1—2 virágú, virágai nagyobbak mint az előbbié.

Terem nedves réteken, így Apáti mellett a «Ritu-Pradi» réten (Kolacsek Károly szerint).

† *Fritillaria imperialis* L. *Császárkorona*. Szára levélüstökkel végződik s ebből sötét sárga szép virágainak örve csüng alá. Kedvelt kerti virágunk, kerteink tavaszi dísze.

404. LILIOM. — *Lilium* L. gen. n. 410.

1125. *Lilium Martagon* L. spec. (1753) 303. — *Turbán Liliom*.

Leplének szirmai rózsapirosak, karima formán feltünedezők, virágai csüngők, alsó levelei örvösek, sárgás hagymája czikkelyes. Tőalakjának szára és kocsánjai meztelenek, ellenben a

var. *vestitum* Simk. term. füz. IX. (1885) 12. fajtájának szára, sőt gyakran kocsánai sűrűn pelyhesek.

Tőalakja terem szálanként a Csála erdőben a Nimféeaér közelében, Kladova völgyében és a Botvölgyben Világos meg Ágris közt. *Pelyhes* szárú alakja eléggé elterjedt a hegyvidék erdeiben. Gyorok felett a Kecs-késen, innen Kladova és Sólmos völgy mellékein át a Hegyesig és Botvölgyéig; Menyháza felett a Punkoj hegyen s ettől a Bratkója kaszálóig; Kis-Halmagy hegyein a Gejna felé.

† *Lilium candidum* L. (*L. convallaria* Kéry l. c. 19.) vagyis a *Fehér Liliom*; *L. croceum* Chaix vagyis a *Tűzes Liliom* és *Lilium bulbiferum* L., vagyis a *Gumótermő Liliom*, kerti díszeink.

405. TAVASZIKA. — *Erythronium* L. gen. n. 414.

1126. *Erythronium Dens-Canis* L. spec. (1753) 305. — *Kutyafog-gyökerű Tavaszika*.

Tőkocsána ujjnyi vagy arasznyi, magános lekonyuló virággal, tövön két levelű; levelei tojás-hosszúak, szürkék, verhenyesen vagy barnán foltosak; gumója hosszúdad hengeres, alapján mellékgumócskával; harangforma leple halavány, rózsaszín vagy fehér, vagy kékes, szirmai elvégre feltüremlők.

Hegyvidékeink bükkös tájainak kora tavaszi dísze. Terem Világos hegyeinek bükkös erdeitől kezdve a Hegyesen, a Kicsórán és Drócsán át

a Fehérkőig, Trójás völgye felett és Zám völgyéig; Apatelekek felett a Mokra hátán, Boros-Sebes felett a Piliskén, Nadalbesty felett a Kodrun s innen Menyháza és Ó-Dézna hegyein át a Momáig.

406. HÖLYE. — *Anthericum* L. gen. n. 422.

1127. *Anthericum ramosum* L. spec. (1753) 310. — *Ágas Hölye*. Szára felálló, ágas; virágai fehérek, bibenyelők egyenes; levelei szálás, vajús tőlevelek.

Megyénkben ritkaság. Terem pl. Paulis napos lejtőin a szőlők felett.

407. MADÁRTEJ. — *Ornithogalum* L. gen. n. 418.

1128. *Ornithogalum brevistylum* Wolfner öst. bot. zeit. VII. (1857) 230. — *Kurtabibéjű Madártej*. — [O. pyramidale A. Kerner öst. bot. zeit. XXVIII. 9. — O. comosum Kéry l. c. 20].

Tőkocsána karcsú, virágzata hosszú fűrt, termő kocsánai felálló, a fűrt gerinczéhez hajlók; virágai fehérek.

Terem szőlők parlagain, de főképp vetések közt Aradon és megyénk egész alföldi részén. A Maros mellékén a hegység közé is behatol egész Konopig; Ó-Dézna felett pedig a Magura kaszálóin is előfordúl.

1129. *Ornithogalum umbellatum* L. spec. (1753) 307. — *Ernyős Madártej*.

Tőkocsána alig arasnyi vagy kurtább, csúcsán kevés sátorozó, fehér virággal, termőkocsánai felálló.

Terem legelőkön, kaszálókon, szántókon, Arad körül s a megye egész alföldi részén. A Hegyalja mentén a napos dombokon is, valamint a szőlők parlagain, Radnáig, Ágrisig.

1130. *Ornithogalum refractum* W. et K. in Willd. en. hort. berol. p. 18. — *Hátratört Madártej*.

Hasonló az előbbihez, de termő kocsánjai hátratörtek és terméseik felgömbülők.

Terem ugarokon, szántóföldek közt, kaszálókon. Elég bőven Pécska és Szemlak közt, valamint Bánkút mellett. Mindkét helyen az *O. umbellatum* helyettesíti.

1131. *Ornithogalum Boucheanum* Kunth. en. IV. (1843) 348 sub Myogalo. — *Konya Madártej*.

Virágzata megnyúlt, végre egyoldalra konyuló fűrt, konya virágai zöldesek.

Terem szántóföldeken és azok parlagain. Arad körül a szántóföldekből lett Pernyávi legelőn, továbbá szántók közt Ötvenes felé és innen Világosig bőven; szintén bőven Szt-Tamás, Pécska és Szemlak szántóin, Kurtics, Kis-Pereg és Mezőhegyes környékén.

408. **TYÚKTARÉJ.** — **Gagea Salisb.** in ann. of. bot.

1132. **Gagea pratensis Pers.** in Usteri neue annal. V. (1794) 8. tab. 2 fig. 1. sub Ornithogalo. — *Mezei Tyúktaréj.* — [Gagea stenopetala Reichb. — Ornithogalum lutum Kéry l. c. 20].

Töve három gumóju, középső nyulánk gumója hajtja a tőkocsánt és a magános tőlevelet; kocsánai meztelenek, elvirítás után szétállók.

Terem mezőkön, temetőkben, szőlők közt, füves hegylejtőkön. Arad mellett elég bőven a Pernyávai legelőn és az Ó-temetőben; megyénk egész alföldi területén és az egész Hegyalján Radnától a Mokraig.

1133. **Gagea arvensis Pers.** in Usteri neue annal. V. (1794) 8. tab. 1. fig. 2 sub Ornithogalo. — *Ugari Tyúktaréj.*

Töve közös héjba zárt kettős gumóju; tőlevele 2, kocsánai szöszösek; tőkocsána két gumója köréből ered.

Terem megmunkált talajon, vetések közt, szántókon és azok ugarain, Arad, Glogovác és Pécska körül.

1134. **Gagea minima L.** spec. (1753) 306 sub Ornithogalo. — *Vékony Tyúktaréj.*

Töve, tőkocsána hasonló az előbbiéhez, de tőlevele magános, keskeny szálás, virágzatát gallérzó magános levele, széles hüvelyező alju, kocsánai vékonyak, meztelenek.

Terem hegyvidékek erdei tisztásain, sziklák között összegyűlt porhanyós talajon. Gyorok felett a Kecskés tetején néhány kis csoportban.

1135. **Gagea silvatica Pers.** in Usteri neue annal. V. (1794) 7. tab. 1. fig. 1. sub Ornithogalo. — *Erdei Tyúktaréj.*

Töve 1 gumóju, tőkocsána, gumója közepéből ered, tőlevele magános, szálás-lándsás, kocsánai meztelenek.

Terem erdőkben, csalitokban. Arad közelében Ó-Bodrog felé a Csála erdőben néhány szál; bővebben Gyorok felett a Kecskésen, Kladova és Solymos völgyének erdeiben, Boros-Sebes felett a Piliskén, Szakács felett a Drócsán.

409. **ERDEI-JÁCZINT.** — **Scilla L.** gen. n. 419.

1136. **Scilla bifolia L.** spec. (1753) 309. — *Köz Erdeijácshint.*

Virága égkék, sátorozó, felálló kocsánú, csaknem murvátlan, vagy egészen murvátlan; levelei szálás-lándsásak, csatornásak; virít kora tavasszal.

Terem nyirkosabb erdőkben és csalitokban Arad körül és a megye egész területén.

410. **KIGYÓHAGYMA.** — **Muscari Tournef.** inst. t. 180.

1137. **Muscari tenuiflorum Tausch** in flora 1841, I. p. 233. —

Üstökös Kígyóhagyma. — [Hyacinthus comosus Kéry l. c. 19].

Virágfürtje nagy, felső virágai a többiektől különbözők, meddők, kékek, hengeresek, üstökformán felállók, az alsóbbak merőlegesen berzedők, ritkán állók, kétivarúak; hagymája nagy, levelei hosszúak, szálasak, csatornásak.

Terem szántóföldeken, szőlők közt. Arad szántóföldein és a belőlük lett legelőkön mindenfelé, hasonlóan megyénk egész alföldi részén és a folyók melléki síkokon Radnáig, Boros-Sebesig; a Hegyalja szőlői közt Radnától Pankotáig valamint a Mokráig.

1138. **Muscari racemosum** L. spec. (1753) 318 sub *Hyacintho*. — *Kék Kígyóhagyma*. — [*Hyacinthus racemosus* L.; Kéry L. c. 19.].

Tőkocsána legfeljebb arasznyi; fürtje elég tömött, virága sötétkékek, tojásdadok, lekonyulók; levelei ívesek, élükkel begöngyölődök.

Terem gyepes dombokon, kaszálókon, erdők tisztásain. Arad mellett a Pernyávi legelő egy kis helyén, az aradi-vár körül helyenként elég bőven és a Csála erdő szélén Ó-Bodrog felé; Glogovác kaszálón a Maros mentén; a Marosmellék dombjain Pécska és Szemlak közt bőven; Muszka és Galsa hegyi kaszálón, Apatelek felett a Mokrán.

1139. **Muscari Transsilvanicum** Schur öst. bot. zeit. VI. (1856) 237. — *Erdélyi Kígyóhagyma*. — [*Hyacinthus botryoides* Kéry I. c. 19.]. Hasonlít az előbbihez, de virágai gömbdedek, világoskékek vagy fehérek, a legtöbbjük berzedten elálló.

Terem hegyvidékeink, napos, füves lejtőin. A Kisúri hegyen, Gyorok szőlői felett; Ménes és Paulis szőlői felett egész Kládova völgyéig.

† *Hyacinthus orientalis* L. *Fácint*; valamint a *Poltianthes tuberosa* L. vagyis a *Tubarózsa*. Kedvelt cserép virágaink.

411. HAGYMA. — *Allium* L. gen. n. 409.

Sect. I. *Melanocrommyon* Webb. Maghonuk üregei 3—10 petéjük, petéik kétsorosak.

1140. **Allium atropurpureum** W. et K. icones tab. 17. (1800. — *Biborbarna Hagyma*.

Tőkocsána magas, hengeres, levéltelen, csúcsán sokvirágú, nagy gömbölyded ernyővel; virágai biborbarnák; tőlevelei laposak, nyeletlenek, szálas-lándsásak; tojásdad hagymájának szoknyája ép.

Terem vetések közt Soborsin és Zám közén itt-ott bőven.

Sect. II. *Crommyum* Webb. Maghonuk üregei 2 petéjük, petéik egymással állók.

a) *Molia* Don. — Levele széles, lapos tőlevél.

1141. **Allium ursinum** L. spec. (1753) 300. — *Posz Hagyma*.

Tőkocsána levéltelen, tetején fehér virágú ernyővel, ernyője sátorozó, laza; tőlevelei hosszúnyelűek, kerülékes-lándsásak. Virágzás előtt,

április első felében a hagymáját eszik; virágzaskor és ezután csak a tőleveleit.

Terem hegyvidék árnyas, nedves erdeiben, főkép a hegyitájon. Világos hegyeitől főkép a Botvölgytől kezdve a Hegyesig; Nyágrától Menyházáig, Rescsirátáig és Zimbróig helyenként bőven; Dézna és Ó-Dézna erdős hegyein; Szakács és Madrizest felett a Drócsán.

b) *Haplostemon*. Levél szálas, hengeres vagy vajús; porzók mind épek; hagymájuk szabályos.

† *Allium Schoenóprasum* L. (Metélő Hagyma); *Allium Ascalonicum* L. (Mogyoró Hagyma); *Allium fistulosum* L. (Mindig Hagyma); *Allium Cepa* L. (Veres Hagyma. Románul Csápa); — konyha kerteink szélében termesztett növényei.

1142. *Allium oleraceum* L. spec. (1753) 299. — *Érdes Hagyma*.

Ernyője hagymatermő; leple halaványpiros, szirmai kerekített csúcsúak, zöldes vagy piros hátcsíkkal; két gallér levele közül az egyik igen hosszú és tövét kivéve szálas.

Terem erdők, csalitok, szőlők szélein. Arad mellett helyenként a Csála erdőben, így a Nimféeaér körül és Ó-Bodrog felé; Paulis, Ménes, Kovaszincz szőlői közt és azok felett itt-ott; Menyháza erdeinek szélein.

1143. *Allium pallens* L. spec. (1763) 427. — *Pirosló Hagyma*. — [A. longispathum Redouté.]

Hasonló az előbbihez, de ernyőjének nincsenek hagymái, hanem annál több virágai, melyek közül a középsők felállók, üstökformák, a többiek többé-kevésbé hátrahajlók; gallérlevelei közül főkép az egyik igen hosszú, szálas.

Terem Kladova völgyének nyílásánál, az erdők nyílt, napos, füves helyein.

1144. *Allium flavum* L. spec. (1753) 298. — *Sárga Hagyma*.

Ernyője hagymátlan, virágai élénk sárgák, gallérlevelei keskenyszálasak, hosszúak.

Terem napos, köves dombokon. Sólymos várától a szőlőhegyek felett Világosig elég bőven; a Fehér-Körös mellékének sziklás szorulatainál Józshely és Halmágy mellett.

c) *Porrum Tournf.* — Levél szálas, hengeres vagy vajús porzói közül 3 ép, 3 fogas porhonnnyelű.

† *Allium Porrum* L. (Póré Hagyma); *Allium sativum* L. (Fog Hagyma), konyhakerteink szélében termesztett növényei.

1145. *Allium sphaerocephalon* L. spec. (1753) 297. — *Bunkós Hagyma*.

Levelei félhengeresek; ernyője tömött, gömbölyded, piros, hagymátlan, porzói a leplnél hosszabbak.

Terem szőlők parlagain Kovaszincz és Kuvin mellett.

1146. **Allium vineale** L. spec. (1753) 299. — *Bajúszos Hagyma*. — [A. campestre Kéry l. c. 17.]

Levele keskeny-szálas, hengeres; ernyője hagymatermő, kevés virágú vagy virágtalan, ernyős hagymái zöld bajúszsal.

Terem szőlők közt, szántóföldeken, erdők nyílt helyein. Arad mellett a Veres-kereszt erdei tisztásán a Csála erdőben, továbbá a Vár sánczai közt és a Szárazér mentén (így a Farkasér mellett); az Alföld szántóföldein Szemlakig, Ottlakáig, Ágyáig; a hegyvidéken Ágris, Aranyág, Boros-Sebes, Butyin, Holdmézes mellett.

1147. **Allium Scorodoprasum** L. a) spec. (1753) 297. — *Kigyós Hagyma*.

Levele lapos, szélesebb mint az előbbi kettőé, élén érdes; ernyője hagymatermő, virága tömény piros, porzói a lepelnél rövidebbek.

Terem legelőkön, kaszálókon, erdők, csallitok szélein. Arad mellett a Csála erdőben Ó-Bodrogig, továbbá a Buzsáki pusztán, a Vár körül és a Szárazér mentén Ötvenesig; Paulis és Ménes szőlőhegyein.

1148. **Allium angulosum** L. — Butyin és között jelzi A. Kerner öbz. 1878 p. 149. — Én nem láttam ott.

LXXVII. cs. Kikerics-félék. — Colchicaceae DC.

412. KIKERICS. — Colchicum L. gen. n. 457.

1149. **Colchicum autumnale** L. spec. (1753) 341. — *Őszi Kikerics*.

Ősszel viritó, tavasszal levelesedő és termő növény. Virágainak csöve hosszú, tölcsérforma eresze élénk vereslila.

Terem nedves kaszálókon, főkép mészkőhegyek mellékén. Megyénkben a mésztalajt jelzi. Előfordul a Csiger völgyében Ternovától Ágrisig; Ó-Dézna völgye mentén, Dulcsele mellett. Menyháza és Nyágra hegyvidékein, Kisindia felett a Fecskevölgyben, Honczisor mellett a Trihoncz völgyben.

413. ZÁSZPA. — Veratrum L. gen. n. 1144.

1150. **Veratrum Lobelianum** Bernh. in Schrad. neu. journ. II. (1807) 356. — *Zöldes Zászpa*. — [Asphodelus ramosus Kéry l. c. 17, — nec. alior. — Románul: *Sztrigoje*.]

Termetes növény, nyeletlen, széles, tojásdad, ránczos szárlevelekkel; virágzata bugás, pelyhes; virágai sárgás-zöldek.

Terem hegyvidékeink erdeiben és kaszálóin. Menyháza felett a Puncokj hegy hátán, Rescsiráta felett a mészkő fensíkon egész a Momáig; Kis-Halmágy felett a Gejna alján. Tőkéje mérges fanyar nedvet tartalmaz. Ennek főzetével írják a szarvasmarhák bőrének élőködőit; ezzel lehet a hangyákat is elpusztítani vagy elűzni.

LXXVIII. cs. Szittyó-félék. — *Juncaceae* Agardh.414. SZITTYÓ. — *Juncus* L. gen. n. 437.

1151. *Juncus conglomeratus* L. spec. (1753) 326. — *Bunkós Szittyó.*

Szárai símák, hengeresek, zöldek, folytonos felűek, csúcsuk felé oldalt álló tömött virágcsomóval.

Terem Bokszeg tavában, a Tőzmelléken Boros-Sebestől Ágyáig; a Csiger mellékén Ternovától Aranyág völgyeig.

1152. *Juncus effusus* L. spec. (1753) 326. — *Buglyos Szittyó.*

Hasonló az előbbihez, de virágzata laza, buglyos. Terem vízállta nyirkos helyeken, Arad mellett a Szárazérnél és az egész hegyvidék sivárkolt legelőin, hegyhátain.

1153. *Juncus diffusus* Hoppe in flora 1819 I. p. 186. — *Félvér Szittyó.*

Középalak a *J. effusus* L. és *J. glaucus* Ehrh. között. Szára fakó, tömött belű; virágcsomója ecsetformán szétálló.

Terem a jelzett két telivér faj társaságában helyenként elég bőven. Igy Arad mellett a Szárazér nádasai mentén Ötvenes határa közelében.

1154. *Juncus glaucus* Ehrh. Beitr. VI. (1791) 83. — *Fakó Szittyó.*

Szára szürkén fakó, belűl fiókos; virágcsomója merev kocsánú, ecsetszerűen álló virágokból áll.

Terem állandó vízereink mentén. Arad mellett a Szárazér mentén Tornyáig, Világosig; a Tőz mellékén Ágyától Boros-Sebesig s az egész hegyvidék patakai, völgyei mentén.

1155. *Juncus lamprocarpus* Ehrh. calam. n. 126. — *Fényestermésű Szittyó.* — [J. articulatus Kéry I. c. 19].

Virágzata a szár végén bugás, kis virágcsomócskákkal végződő, lepellelvélkéi hegyesek, levele síma, hengeres, keresztben álló keménységekkel.

Terem nedves helyeken Arad körül s a megye egész területén.

1156. *Juncus atratus* Krock. fl. siles. I. (1787) 562. — *Feketés Szittyó.*

Hasonló az előbbihez, de levelei hosszant barázdások, leplének levelei pedig barnák vagy feketék s mind kihegyezettek.

Terem nyirkos helyeken. A Szárazér mentén Arad és Ötvenes közt, a Csiger mellékein Ternova mellett.

1157. *Juncus Gerardi* Lois. not. a la flore france in journal de bot. 1809 II. p. 284. — *Gerard Szittyó.* — [J. bulbosus Kéry I. c. 19.]

Virágai magánosak, végállók, bugásak; szára lapított, egylevelű; lepel levelei kerekített csúcsúak vagy akkorák mint tokocskái; gyökere évelő.

Terem nyirkos, főképp szikes helyeken. Arad mellett a Csála erdő morotváinál s innen a Maros mentén Szemlakig és Glogováczig; a Százázér mentén Tornyáig és Világosig; az Alföld összes szikes vízerei mentén, főképp bőven a Bugyér mellett Sikló és Nagy-Pél közt.

1158. *Juncus bufonius* L. spec. (1753) 328. — *Villáságú Szittyó*. — [J. capilatus Kéry l. c. 19.].

Gyökere egynyári, vékony kis szára leveles, villásan ágas, virágai ághónaljiak, magánosak, tokocskája hosszúkás.

Terem utak, árkok mentén, vizenyős laposokon, folyók árterein Arad körül és a megye egész területén.

415. LUZULA DC. fl. franc. III. 158.

1159. *Luzula pilosa* L. spec. (1753) 329. sub Junco. — *Szőrös Luzula*.

Magvának csúcsán nagy tarajforma függelék van, függeléke sarlóforma, hegyesedő; levelei szálas-lándsásak, virágzata ernyőforma, ecsetvirágzat, kocsánai 1 virágúak.

Terem összes hegyvidékeink erdős-cserjés helyein.

1160. *Luzula Forsteri* Smith fl. brit. III. (1804) 1395. sub Junco. — *Forster Luzulája*.

Hasonló az előbbihez, de levelei keskeny-szálasak, virágzata sudaran felálló, magvának taraj-függeléke hosszúkás, tompa.

Terem hegyvidékeink ritkás erdeiben és azok szélein. Bőven Aranyág völgyének kezdetén és a hegyesen; kevesebb Kladova völgyében s innen Kuvinig a hegyhátakon; Kisindia felett a Kicsórán.

1161. *Luzula angustifolia* Wulf. in Jacq. collect. III. (1789) 56 sub Junco. — *Keskenylevelű Luzula*. — [Luzula albida DC; Kéry l. c. 19.].

Szára magas, levelei szálasak, hosszúak, szőrösélűek; virágai csomósak, magva függeléktelen. Tőalakjának leple fényes, tisztán fehéres; ellenben a var. *fusca* Schur változatnak leple szennyes, kissé vereslőn fehéres. Megyénk területén a var. *fusca* az elterjedtebb, közönségesebb.

Terem összes magasabb hegyvidékeink erdeiben, mindkét alakjában.

1162. *Luzula campestris* L. spec. (1753) 329. sub Junco. — *Mezei Luzula*.

Magvának alján kúpforma függelék van; virága tojásdad füzérekben, virágzati kocsánai egyenlőtlenek, felállóak, vagy elvirágzás után részben lekonyulók.

Terem legelőkön, mezőkön, erdők, csaltok szélein, Arad körül s a megye egész területén.

LXXIX cs. *Palka-félék.* — *Cyperaceae* DC.416. **PALKA.** — *Cyperus* L. gen. n. 66.

1163. *Cyperus fuscus* L. spec. (1753) 46. — *Barna Palka.*

Bibenele háromhasábú, makkocskája háromszegű; fűzérkéi lapítottak, a virágzati ágak végein sugarasan állók. A tőalak polyvái sötétbarnák, zöld ormóval; ellenben a γ *virescens* (Hoffm.) árnyékalak polyvái zöldelők. E zöldes árnyék-alak előfordúl Arad mellett a Sulyomtó sásos szélein és Bokszeg tava körül; a tőalak pedig folyók, vizerek, nyirkos laposok mentén Arad körül s a megye egész területén.

1164. *Cyperus glomeratus* L. amoen. acad. IV. (1759) 301. — *Csomós Palka.*

Bibenele háromhasábú, makkocskája háromszegű, gyökere egynyári, szára sudar, felálló; fűzérkéi a virágzati ágak végein tojásdad, rótszín gömböcskékké csoportosulnak.

Terem a Maros partján, árterein és morotvájánál Arad körül s innen Glogováczig és Pécskáig.

1165. *Cyperus flavescens* L. spec. (1753) 46. — *Sárgáló Palka.*

Bibenele kéthasábú, fűzérkéi egyenesek, sárgások; lapított makkocskái élükkel fordulnak a fűzér gerinczéhez.

Terem ártereken, morotvájánál, vizenyős legelőkön. Arad körül a Százazér és a Maros mentén, a Maros árterein Aradtól Zámig, Bokszeg tavánál, Boros-Sebes mellett a Kiskút lapon, Nyágra völgyében, Dézna és Menyháza völgyeiben, a Fehér-Körös mellékén Jósászhelytől Halmágyig.

1166. *Cyperus Pannonicus* Jacq. fl. austr. V. (1778) app. tab. 6. — *Bogár Palka.*

Bibenele kéthasábú, köpczös fűzérkéi görbék, barnák, lapított makkocskái lappal fordulnak a fűzér gerinczéhez.

Terem Ottlaka és Nagy-Pél közt a Nagy-sziktó szélein.

417. **KÁKA.** — *Scirpus* L. gen. n. 67.

Sect. I. *Heleocharis.* Szárúak csúcsán magános végfűzér van.

1167. *Scirpus palustris* L. spec. (1753) 47. — *Arva Káka.* — [*Heleocharis palustris* R. Br.].

Fűzére hosszúkás, polyvái hegyesedők, a legelső nem nagyobb s a fűzér fél alapjánál többet nem ölel át; tőkéje terjedő, évelő.

Terem tavak, mocsarak szélein; vizenyős árkos helyeken Arad körül s a megye egész területén.

1168. *Scirpus ovatus* Roth tent. II. 2 (1793) 562. — *Tojásdad Káka.*

Fűzére szélesen tojásdad vagy csaknem gömbölyded; töve rostos, egynyári gyökerű.

Terem nyirkos laposokon, így Ó-Dézna völgye mentén Antalháza felett és Biharmegye határán Kristyór mellett.

1169. *Scirpus Carniolicus* Koch syn. (1845) 853 sub *Heleocharide*. — *Karnioliai Káka*.

Fűzére hosszúkás, polyvái hosszúkás-tojásdadok, kerekítettek; töve rostos, egynyári gyökerű.

Terem vizenyős laposokon. Boros-Sebes mellett a Lankásság erdeiben, a Tőz mellékén s innen Szuszányig, Ó-Dézna völgye mentén Antalház felett; Biharmegye határán Kristyór mellett.

1170. *Scirpus acicularis* L. spec. (1753) 48. — *Szőr Káka*.

Szára, levele fonálforma, töve taraczkos, futó, gyökerező, de azért egynyári; fűzére tojásdad, polyvái tojásdadok kerekítettek.

Terem ártereken, mocsarak és tavak mellett. A Maros árterein Pécska és Szemlak közt; a Tőz mellékein Ágyától Boros-Sebesig, valamint Bokszeg tavánál.

Sect. II. *Euscirpus*. Szárak teteje bugás virágzatú, vagy több fűzérke van rajta.

a) Fűzérkéek látszólag oldalsók, ecetszerűen állók.

1171. *Scirpus Tabernaemontani* Gmel. fl. bad. I. (1805) 101. — *Tabernaemontanus Kákája*.

Szára magas, hengeres, csomótlan, tojásdad fűzérkéi csomósak, polyvái emelkedett pontoktól érdesek, bibenyele 2.

Terem állandó mocsaras helyeken, így például Bánkút mellett.

1172. *Scirpus lacustris* L. spec. (1753) 48. — *Tavi Káka*.

Hasonló az előbbihez, de fűzérkéi kissé nyúltabbak, polyváik nem pontozottak, bibenyele 3.

Terem állandó mocsarakban és morotvákban, folyók kiöntéseiben. — Arad körül a Százazér mentén Tornyáig, Ötvenesig, Tövisgyháza mellett a Nyéki mocsárban; Világos mellett a Vonta mocsárban, a Maros melléken Aradtól Zámig és Szemlakig.

b) Fűzérkéek galléros végcsomóvá vannak összeszorúlva.

1173. *Scirpus Michelianus* L. spec. (1753) 52. — *Fuhmetyel Káka*. Gyökere rostos egynyári, szárai társasak, alacsonyak, levelei szálasak, virággombjának gallérlevelei is szálasak, hosszúak.

Terem a Maros árterein Glogovác és Mikalaka közt, a Csála erdőben a Nimféaérben, a Tőz mellékén az ágyai erdőben.

c) Fűzérkéek a szár csúcsán bugásak.

1174. *Scirpus digynus* Godr. fl. lorraine III. (1844) 91 pro var. *Scirpi maritimi*. — *Csáté Káka*.

Szára háromszegletű; virágzatának levelei szálasak, laposak, polyvái tojás-hosszúdadok, szálkával végződők s az alatt csúcson hasadozott-rongyosak; bibenyele 2.

Helyettesíti mocsarainkban, vízereinkben a 3 bibenyelű *Scirpus maritimus* L.-t. — Terem Arad körül és megfelelő vizes helyeken a megye egész területén.

1175. *Scirpus silvaticus* L. spec. (1753) 51. — *Erdei Kákka*.

Szára háromszegletű; fűzérkéi kicsinyek, csomósak, fűzérke csomói közül a középsők ülnek, a többiek nyelesek; polyvái barnás-zöldek, kerekített csúcsuak; bibenyele 3.

Terem erdős hegyvidékek vizenyős laposain, patakai, forrásai mentén. Kladova völgyében, Aranyág völgyében, Menyháza völgyeiben s azok felett a Sárլapason és a Bratkója réten; Kisindia völgyei mentén, Acsuától Halmágyig a Fehér-Körös mellékein.

418. GYAPJAS-SÁS. — *Eriophorum* L. gen. n. 68.

1176. *Eriophorum latifolium* Hoppe taschenb. (1800) 108. — *Széleslevelű Gyapjassás*.

Szára gyengén háromszegű, levelei laposak, csúcson háromélűek, fűzérkéi számosak, kocsánuk érdes.

Terem nyirkos laposokon a hegyvidéken, így Menyháza felett a Sárլapason.

419. SÁS. — *Carex* L. gen. n. 1046.

§. I. *Homostachyae* Fries. *Egyszerű Sások*. Fűzérkéik egyformák, virágaik egy része porzós-, más része termős-egyivarú; bibenyelők 2.

a) A fűzérkék felső virágai a porzósak.

1177. *Carex stenophylla* Wahlenb. act. holm. (1803) 142. — *Szittyós Sás*.

Gyökérzete taraczkos; fűzérkéi tojásdad vagy hosszukás gombbá szorúlnak össze; termése tojásdad, hátán 9—11-erű, csúcsán fehéres hártvás, élén érdes csőrű.

Terem a Maros melléke fővenyes helyein és dombjain. Bőven a Glogováci Öthalmon és a Pécska meg Szemlak közt eső dombokon; szálanként Mikalaka malmainál.

1178. *Carex vulpina* L. spec. (1753) 973. — *Róka Sás*.

Gyökérzete rostos, gyepes; fűzérkéi vaskos alján hézagos, színre sárgás-zöld fűzérre sorakoznak; termései berzedten szétállók, hátukon 5—7-erűek; szára éles, metszőn érdes élű, és vaskosabb mint a következő fajtáé.

Terem vizenyős laposokon, mocsarak s folyók mentén. Arad környékén a Maros és a Százázér mentén, valamint a Csála erdő morotvái-nál; Kladova völgyében, Berzova vízlaposain, Paulis mellett a Maros árterén, Tövisgyháza mellett a Nyéki pusztán, Pankota mocsara mentén,

a Fehér-Körös mellékein és árterein, valamint a Malomvíz-csatornánál Boros-Jenőttől Butyinig, a Tőz mellékén Ágyától Boros-Sebesig; a Fehér-Körös felsőbb vidékén Jászashelytől Halmágyig.

1179. *Carex nemorosa* Lumn. fl. pos. (1791) 418. — *Csaliti Sás*. — [C. muricata Auct. Hung. — non L.].

Hasonló az előbbinél, de minden részében karcsúbb, zöldebb; szára kevésbé éles, terméseinek háta értelen; füzére néha nagyon szakgatott.

Terem erdős, cserjés helyeken Arad körül s a megye egész területén.

b) A füzérek alsó virágai a porzósak.

1180. *Carex praecox* Schreb. spicil. lips. (1771) 63. — *Korai Sás*. — [C. Schreberi Schrank baier. fl. I. (1789) 289].

Gyökérzete taraczkos; füzérekéi sűrűn sorakozók, egyenesek, tojás-hosszúak, sárgás-barnák; termései felállóak, hosszukás-tojásdadok, hasadt csőrűek, élükön fésűsen pillásak.

Terem mezőkön, kaszálókon, erdős, cserjés helyek szélein, Arad körül s a megye egész területén.

1181. *Carex brizoides* L. amoen. IV. (1759) 293. — *Rengő Sás*.

Hasonlít az előbbihez, de füzérekéi fehéresek, hosszukás-lándsásak. ívesen görbülőek; szárai nyúlánkabbak, tölevelei hosszúak, számosak, nagy gyepet adók.

Terem nyirkos erdőkben, csalitokban. Egész sás-sereg van belőle a Tőz mellékein Ágyától Boros-Sebesig, Boros-Sebes mellett a Vadaskertben is bőven; továbbá elég bőven Aranyág völgyének Vadaskertjében, Menyháza és Nadalbesty felett a Bratkója kaszálón, Kisindia felett a Fecskevölgyben.

1182. *Carex leporina* L. spec. (1753) 973. — *Nyúl Sás*.

Gyökérzete tömött, gyepes, rostos; füzérekéi tojáskerékek, barnászöldek, tojás-hosszúdad füzérbe sorakozók; terméskéi felállóak, tojásdadok, ereszen barázdások, kiugró élűek.

Terem erdők, csalitok nyílt füves helyein és kaszálókon. Arad mellett Ó-Bodrog felé az erdő szélén néhány szál; Berzova és Trójás vidékén; Muszkától Aranyágig s a Hegyesig; Nadalbesty felett a Merisóra tetőn, Menyháza hegyein, Csúctól Halmágyig és a Gejna aljáig.

1183. *Carex echinata* Murr. prodr. stirp. gotting. (1770). — *Berzedttermésű Sás*. — [Carex stellulata Gooden.]

Gyökérzete gyepes, rostos; füzérekéi vagy 4-en vannak s ritkán sorakozók; terméskéi berzedten szétállóak, tojásdadaljból kétfogú, fogacs-kás élű csőrbe kihegyezettek.

Terem magasabb hegyvidékek nyirkos laposain. Acsuva felett a Dagadó-forrás felé; Kis-Halmágy felett a Gejna alján.

1184. *Carex remota* L. amoen. IV. (1759) 293. — *Ritkásfüzérkéjű Sás*.

Gyökérzete gyepes, rostos; szára sugár, gyenge, ívesen bókoló, fűzérkéi hosszú, a szarat túlhaladó gallérlevelek hónaljában ülnek, változatok, az alsóbbak ritkásak.

Terem nyirkos erdőkben s azok laposain. Arad mellett a Csála erdőben Ó-Bodrog felé, valamint a Nimféeaér és a Vereskereszt tisztása közt; Aranyág hegyvidékén különösen a vadászlak felett és a Hegyes alján; Menyháza felett a Nagykőhöz vezető völgyben. Egyáltalán gyéren.

§. II. *Heterostachyae Fries. Kétféle-fűzérű Sások.*

a) *Bibenyél 2.*

1185. *Carex rufa* L. spec. (1753) 978 pro var. *C. acutae*. — *Rőt Sás*. — [*C. acuta* Auct.].

Porzós fűzére 2—3; termő fűzére 3—4, nyulánk, hengeres, virágzaskor bókoló, gallérlevelek levélformák, hüvelytelenek, de röviden füles vállúak, legalsó gallérlevele hosszabb a szárnál; termései lapítottak, kerülekesek, meztelenek rövidke ép csőrrel; tőleveleinek hüvelyei épek.

Terem állandó mocsaras helyeken. Arad mellett a Vár sánczaiban és az Élővíz-csatorna mentén.

1186. *Carex Buekii* Wimm. — *Buek Sása*.

Hasonló az előbbihez, de fűzerei rövidek, termései zöldesek, tőhüvelyei reczésen hasadtak. Terem a Tőz mentén Ágya mellett.

b) *Bibenyél 3*; termésük csőrös, csőrük kétszarvú, szétálló szarvakkal.

1187. *Carex acutaeformis* Ehrh. calam. n. 30 (1786). — *Posvány Sás*. — [*Carex paludosa* Good.]

Termetre az előbbiekhöz hasonló; termőfűzerei hosszúak, felállók, barna zöldek, szálas hengerek; termései lapítottak, tojásdadok vagy tojásdad-hosszúak, csőrük rövid, két ága fogszerű.

Terem állandó mocsarakban és mocsaras helyeken. Pankota mellett a Szodom mocsárban, Ágya mellett a Tőz mentén.

1188. *Carex riparia* Curtis fl. lond. fasc. IV. (1778—80) tab. 60. — *Visparti Sás*.

Hasonló az előbbihez; termőfűzerei nagyok, barnazöldek; termései tojásdad-kúposak, sűrűn eresek, ereik vékonyak; szára háromszegű, szegletei érdesek.

Terem állandó mocsarakban, nádasokban, folyók árterein. Arad mellett a Nimféea- és Sulyomérben, s innen Pécskáig a Marosmellék morotváiban, az Élővíz-csatorna mentén, a Szárazér mentén Tornyáig, Ötvenesig helyenként zombékokat növeszt; Paulis mellett a Maros árterén; a Tőzben Ágyától Boros-Sebesig, a Fehér-Körös mentén Butyin mellett.

1189. *Carex Tőzensis* (nutans $\times$ *riparia*) Simk. öst. bot. zeit. XLI. (1891) p. 426. — *Tőz Sása*.

Dignoscitur a *Carice riparia*: foliis duplo angustioribus, spicis femineis abbreviatis, oblongis, squamis earum latis minus acuminatis, fructu

tenuissime elevato minusque crebre costulato; invicem a *Carice nutante*: partibus omnibus robustioribus, foliis viridibus, et fructu tenuissime costulato.

Különbözik a *Vizparti Sástól*, — a melynek társaságában szedtem, — csak fél oly széles leveleivel, rövid, hosszúdad, termő füzereivel, azok széles és kevésbé kihegyezett polyváival, finoman, ritkábban bordás terméseivel; viszont a *Bókoló Sástól* — a mely szintén társaságában termett —, minden részének nagyobbása, füzöld levelei és igen finoman bordás termései által.

Szedtem a jelzett telivér fajok társaságában a Töz mellékén és annak holtágaiban Ágya és Csermő mellett; valamint Arad mellett a Szárazér mentén.

1190. *Carex nutans* Host gram. I. (1801) tab. 83. — *Bókoló Sás*.

Levele keskeny-szálás, fakó-zöld; termő füzerei egymástól távol állók, hosszúdadok; tojásdad-kúpos termése kisebb mint az előbbieké, szélesesen, domborúan hantolt.

Terem folyók, vizek mellékének árterein, vizenyős laposokon és kaszálókon, Arad mellett a Vár körül és a Szárazér mentén Tornyáig, Ötvenesig; Tövisgyháza mellett a Nyéki mocsárban és a Simándi pusztán, Kisjenő mellett a Korhányon, a Tözmelléken Ágyától Tamádig; Pankota mellett a Szodom mocsárban.

1191. *Carex vesicaria* L. a) spec. (1753) 979. — *Hólyagos Sás*.

Termő füzerei vaskosak, sárgások, hosszúkásak; termései tojásdad-kúpformák, felfuvottak, kihegyezett csőrágakkal, háton 7-erűek; szára háromszegű, érdes szegletű.

Terem nyirkos, mocsaras laposokon, folyók árterein. Arad mellett a Vár sáncaiban itt-ott; Ágya mellett a Töz mellékén elég bőven.

1192. *Carex Pseudo-Cyperus* L. spec. (1753) 978. — *Villás Sás*.

Termő füzerei egymáshoz közel állók, vékony hajló kocsánukon ívesen konyulók; termései tojásdad-lándsásak, vékony és megnyúlt csőrűek, el- vagy hátra berzedők; polyvái szálás-törformák.

Bőven terem Bokszeg tavának nyugati sásosában s innen helyenként a Rovináig.

1193. *Carex hirta* L. spec. (1753) 975. — *Pelyhes Sás*.

Kisebb mint az előbbiek, levelei és hüvelyei sűrű szőrösek; termései borzasok, füzereinek gallérlevele hüvelyező.

Terem vízárkok mentén, vizenyős mezőkön, kaszálókon, ártereken, Arad körül és a megye egész területén.

c) Bibenyél 3; termésük csőrös, csőrük vége ép vagy hasadt.

1194. *Carex pendula* Huds. angl. (1762) 352. — *Csüngő Sás*. — [C. maxima Scop.].

Termő füzerei karcsúk, halavány-zöldek, tömöttek, igen hosszúak, ívesen csüngők; terméskéi háromélűek, rövidke csőrűek, meztelenek, cső-

rük háromszegű, kicsipett; levelei szélesek, hosszúak, az egész növény termetes.

Terem magasabb árnyas patakai és forrásai mentén. Aranyág völgye felett a Hegyes patakánál; Kladova völgyének legfelsőbb patakainál.

1195. *Carex silvatica* Huds. fl. angl. (1762) 353. — *Erdei Sás*.

Szára levele legalább is félszer csekélyebb mint az előbbié; termő füzerei elég karcsúk, pázsit-zöldek, ívesen meghajlók, hosszúak; termései kerülékesek, háromszegűek, meztelenek, símák, hosszú szálas csőrűek, mely csúcán be van hasadva; gyökérzete rojtos.

Bőven terem Arad mellett a Csála erdőben, melynek ez a leggyakoribb sása, és innen Pécskán túlig a Marosmellék erdeiben; Ágyától Boros-Sebesig a Tőzmellék erdeiben; az egész hegyvidék erdeiben.

1196. *Carex distans* L. syst. (1759) 1263. — *Válotott Sás*.

Termő füzerei (2—3) hosszúdadok, egymástól jókora távolsággal elválasztottak, termései meztelenek, tojásdad-háromszegűek, elől laposak, hasadt csőrük élein érdesek, hátukon eresek; polyvái tojásdadok, kerekítették, csúcson érdes szálkával.

Terem vizenyős kaszálókon megyénk alföldi részén. Arad környékén seregszámra a Szárazér mentén Tornyáig, Ötvenesig; Simánd és Tövis-egyháza közt a Kinczig tanyán, Kisjenő mellett a Korhányon, Ágya mellett a Tőz mellékén.

1197. *Carex flava* L. spec. (1753) 975. — *Sárga Sás*.

Két-három termő füzére ülő, egymáshoz közelálló, tojás-gömbölyded; termései hosszú, elálló csőrűek.

Terem hegyvidékek ingoványos laposain, így Menyháza felett a Sár-lapason és Kis-Halmágy felett a Gejna alatt.

1198. *Carex secalina* Wahlenb. act. holm. (1803). — *Rozsfüzérű Sás*.

Termőfüzére 2—3, hosszúdad hengeres, sűrűn szabálytalanul sorakozó termésekkel; a két felsőbb termő füzér egymáshoz közel áll, a harmadik jóval lejjebb, mind egy-egy hosszú szálas hüvelyező levél hónaljában; termései petedek, hasadt, érdesélű csőrbe kihegyezettek; mak-kocskája fekete, fénytelen, vagy $3^{m/m}$ hosszú.

Terem vizenyős laposokon Simánd és Mácsa közt, a Gróf Károlyi Tibor tanyájának tava mellett.

1199. *Carex Michellii* Host. syn. (1797) 507. — *Micheli Sása*.

Porzós füzére magános, sárga; termőfüzére 1 ritkán 2, s ekkor egymástól távol áll, kevés termésű, éretten tojásdad vagy kerülékes, sárgászöld, murvaskodó levelénél ritkán rövidebb; termései kidomborók, visszásan tojásdadok, jókora hasadt csőrrel; töve taraczkokat hajtó, taraczkjai csúcsából egy-egy szarát hajtó.

Terem hegyvidékeink erdős, cserjés nyílt helyein, főképp a Hegyalja

napos cserjéseiben. Paulistól Muszkáig és Magyarádig a szőlők felett, Pankota Kopaszhegyén, Apatelekek felett a Mokrán, Kisindia hegyein.

1200. **Carex digitata** L. spec. (1753) 975. — *Ujjas Sás.*

Termőfűzerei a szár végén egymáshoz közel, csaknem ujjasan állók, szálasak, gyértermésűek; visszásan tojásdad háromszegű, szőrösödő, termései rövidke csőrűek, vagy akkorák mint visszásan tojásdad polyvájuk; gyökérszete gyepes, rostos.

Terem hegyvidékeink erdős, cserjés nyílt helyein. Sólymos és Kládova völgyeiben s innen a Hegyesig; Menyháza és Kisindia hegyein, Szakács felett a Drócsán.

1201. **Carex verna** Chaix in Will. delph. (1785). — *Tavaszi Sás.* — [C. praecox Jacq. — C. pilulifera Kéry l. c. 18, — non alior.]

Terem napos, füves dombokon, erdők és csalitok szélein, megyénk egész hegyvidékén.

1202. **Carex montana** L. fl. suec. (1755) 328. — *Hegyi Sás.*

Töve tömött, gyepes, sok szárú; levelei szálasak, pázsit-zöldek, puhák; termőfűzére 1—2 közelálló, a porzósfüzért érintő; murvái hártások, szárölelők, termései hosszúkásan visszas-tojásdadok, háromszegűek, rövidke csőrűek, borzasan szőrösödők.

Terem magasabb hegyvidékeink erdei tisztásain. Kisindia felett a Kicsórán, Halmágy felett a Gejnára vezető hátakon.

1203. **Carex tomentosa** L. mont. I. (1767) 123. — *Molyhostermésű Sás.*

Töve tarackos, szára levele fakó-zöld, 1—2 termőfűzére hosszúkahengeres, murvájánál rövidebb; termései gömbölydedek, sűrű, apró mezüktől őszülők, rövid feketés csőrűek.

Terem nyirkos laposokon, folyók, vízerek mellékének kaszálóin. — Arad mellett a Maros mellékén Ó-Bodrog felé és a Szárazér mellékén helyenként bőven; Világos, Pankota, Boros-Jenő, Butyin, Boros-Sebes nyirkos kaszálóin; a Tőz mellékén Ágyától Nadalbestyig s innen fel a Bratkója kaszálóig; Mokra hegyén és Kládova völgyében.

1204. **Carex pallescens** L. spec. (1753) 977. — *Sápadt Sás.*

Termőfűzerei petédedek, vékonyka hajlós kocsánúak, zöldek; termései is petédedek, zöldek, kerekítettek, csőrtelenek.

Terem hegyvidékeink erdeinek és csalitjainak szélein, nyílt helyein. Kládova völgyének hegyi kaszálóin, Muszka, Galsa, Ágris, Aranyág és völgye hegyein, Nadalbesty, Menyháza és Ó-Dézna hegyein; Kisindia felett a Kicsórán, Madrizesty felett a Drócsán, Kis-Halmágy felett a Gejnához emelkedő hátakon.

1205. **Carex pilosa** Scop. carn. II. (1772) 226. — *Pilláslevelű Sás.*

Levelei szélesen szálasak, pillásan szőrösek, hosszúak, a szárat meghaladó, áttelelők; töve hosszú tarackokat, magános virágszárat hajt;

murvai fűneműek hosszú hüvelylyel, termő füzére 2, nagyon ritka termésű, termései gömbölyödő tojásdadok, csőrösek, sápadt-zöldek.

Terem magasabb hegyvidékeink erdeiben. Világos, Gyorok és Aranyág hegyeitől Zám völgyéig, a Drócsáig és a Kicsóráig; Nadalbesty és Menyháza hegyeitől a Momáig.

LXXX. cs. Pázsitfűvek. — Gramineae Fuss.

† *Zea Mays* L. spec. (1753) 971. — *Kukoricza*. — Termesztik megyeszerte, főképp az Alföldön. Számos fajtái közül nevezetesek: 1) a *Pignoletto*, mely hamar fejlődik, alig fajzik el, a szárazságot felette tűri és eladásra a legjobb, mert 82 kilogramos; 2) a *Cinquantino*, melyet gyors fejlődése miatt elkésve is lehet vetni. Ehhez hasonló a *Székelykukoricza*, mely szintén gyorsan fejlődik, vékony a szára, vékony a csutkája és takarmánynak jobb a göréja mint más fajké; 3) a *Lófogú Kukoricza*, mely szintén gyorsan fejlődik és vidékünkön nagyon beválik. Ennek hosszúak, fehéresek a szemei, hasonlítván a lófoghoz, de puhaságukért a sertések hízlalására nagyon alkalmasak és a sertéseknek kedvesek; 4) a *Köz Kukoricza*. Ezt leginkább saját használatukra termesztik a gazdák, így pl. Szt-Anna és Apateleik körül. Eladásra nem fizeti ki magát, de némely évben ez terem meg legbővebben.

420. FENYER. — *Andropogon* L. gen. n. 1145.

1206. *Andropogon Ischaemum* L. spec. (1753) 1047. — *Vértállító Fenyér*.

Öt-tíz szálas füzére ujjasan csoportosul a szár csúcsán, termőfüzéréki válltól majdnem közepükig szőrösek, a porzós egyivarúak meztelenek, csak kocsánuk és az egész virágzati tengely szőrös.

Terem szikár mezőkön és temetőekben. Arad mellett a temetőben, a Marosparton s innen Szemlakig; bőven Pécska és Szemlak közt; Sólymos várhegyétől a Mokráig az egész Hegyalján; végül Dézna várhegyén és Jószáshely völgyoszorosa felett.

421. ÉLES MOSÓFŰ. — *Chrysopogon* Trin. agrost. 187.

1207. *Chrysopogon Gryllus* L. amoen. IV. (1759) 332. sub *Andropogone*. — *Köz Élesmosófű*.

Virágzata örvös ágú, terepélyes buga; buga ágai egyszerűek, csúcson 3 füzérkéjűek, füzérkéik kocsánai tövön közös szörkoszorúval; töve fás, vastag rostú, gyepes.

Terem a Hegyalja szikár napos dombjain, helyenként bőven s ott széles gyepeivel a hegyoldalakat megköti. Sólymos vár hegyétől Világosig, valamint a Mokra hegyen.

† *Sorghum vulgare Pers.* var. *technicum* Koernicke. — *Czirok*. — Keletindiából származó növény, a melynek bugáiból seprüket készítenek. Ezért termesztik, — még pedig főkép a kukoriczaföldek szegélyén.

422. TÖVISPERJE. — *Tragus Hall.* hist. helv. (1768) 203.

1208. *Tragus racemosus L.* spec. (1753) 1049 sub *Cenchro*. — *Fürtös Tövisperje*.

Szára tőtől ágas és lefekvő, térdein gyökerező, levelei laposak, tövisformán pillásak, virágfüzére is sertéses tüskés, egyszerű.

Terem homokos területeken Pécska mellett, főkép a földbányák mellett és Szemlak környékén.

423. UJJAS-MOHAR. — *Digitaria Scop.* fl. carn. 52.

1209. *Digitaria sanguinalis L.* spec. (1753) 57 sub *Panico*. — *Pirók Ujjasmohar*. — [*Panicum sanguinale L.*].

Szálas keskeny füzerei ötösek, ujjasak; virágainak polyvai széleslándúsak, meztelenek vagy élen pelyhesedők.

Terem szántókon, utak mentén, parlagokon, Arad körül és a megye egész területén.

1210. *Digitaria humifusa Rich.* ap. *Pers. syn.* I. (1805) 85. — *Kisebb Ujjasmohar*. — [*Panicum glabrum Gaud.*].

Hasonló az előbbihez, de kisebb és virágainak polyvai kerülékesek, élen pelyhesedők.

Terem szikár, főkép fővényes helyeken. Arad mellett a Maros mentén helyenként és innen Pécskáig, Glogováczig.

424. MUHAR. — *Panicum L.* gen. n. 76 (exparte).

1211. *Panicum Crussgalli L.* spec. (1753) 56. — *Kakasláb Muhar*.

Virágzata összetett merev füzérekben van a szár csúcsán, füzérkéi szorosán állók, többé-kevésbé bajuszosak; virágzati tengelye tövön ötszegű.

Terem szántóföldeken, veteményes kertekben, szőlők közt és parlagokon Arad körül és megyénk egész területén.

† *Panicum miliaceum L.* spec. (1753) 58. — *Köles*. — Keletindiából származó termesztett növényünk. Bugája pongyolái lekonyuló; termésiből készül a «köles-kása». Manap ritka helyt termesztik megyénkben.

425. KALÁSZMUHAR. — *Setaria P. B.* agrost. 51.

1212. *Setaria verticillata L.* spec. (1762) 82 sub *Panico*. — *Ragadó Kalászmuhar*.

Hengeres, zöld kalászának sertéi hanyat fordult fogacskáktól érde-
sek, ragadványosak.

Terem kukoriczaföldeken, szőlők közt és parlagokon. Arad mellett
az Ó-temetőben és a szántóföldeken, megyénk egész alföldi részén és a
Hegyalja szőlői közt Paulistól Pankotáig s a Mokráig.

1213. *Setaria viridis* L. syst. (1759) 870 sub *Panico*. — *Zöldes*
Kalászmuhar.

Kalásza zöldes, ritkábban barna, karcsúbb mint az előbbié; sertéi-
nek fogacskái előre állók s ezért nem ragadványos; termővirágainak
polyvái símák.

Terem szántóföldeken, szőlők közt, kertekben, mindennemű parlagon,
Arad körül s a megye egész területén.

1214. *Setaria glauca* L. spec. (1753) 56 sub *Panico*. — *Fakó*
Kalászmuhar.

Kalásza hengeres, sárguló, sertéi előreálló fogacskákkal, termővirá-
gainak polyvái keresztben redősök.

Terem szántókon, megmunkált talajon, Arad körül s a megye egész
területén.

1215. *Setaria Italica* L. spec. (1753) 56 sub *Panico*. — *Talián*
Kalászmuhar.

Kalásza vastagabb, tömöttebb mint az előbbieké, többé-kevésbé ka-
rélyos; sertéi barnák, előreálló fogakkal, termővirágának polyvái símák.

Keletindiából származó növény, melyet zöld takarmánynak használ-
nak őstermelőink, s ezért termesztik Arad vidékén és megyénk egész sík
részén.

† *Phalaris Canariensis* L. spec. (1753) 54. — *Kanári Köles*. Kalá-
sza tojásdad vagy tojás-gömbölyded. Itt-ott kertekben termesztik, a honnan
el is vadul.

426. PÁNTLIKAFŰ. — *Baldingera Fl.* Wett. I. 96.

1216. *Baldingera arundinacea* L. spec. (1753) 55 sub *Phalaride*.
— *Vad Pántlikafű*.

Meddő virágai szőrösek, a termékenyek meztelenek; bugájának
ágacskái virágzaskor elálló, fűzérkéi csomósak, összeszoruló.

Terem folyók, morotvák, nádasok mentén. Arad mellett a Maros
mellékein, főkép a Csála erdő morotváiban bőven, továbbá a Szárazér
mentén Tornyaiig, Ötvenesig; Ó-Bodrog és Pécska morotváinál, Tövis-
egyháza mellett a Nyéki mocsárban, Ágyától Boros-Sebesig a Tőz mellé-
kein, Doncsény és Bohány mellett Dézna patakának árterein.

Kerteinkben a fehércsíkokkal tarkált levelű var. *picta* (L)-t, vagyis
a valódi *Pántlikafűvet* termesztik.

427. **BORJUPÁZSIT.** — *Anthoxanthum* L. gen. n. 42.

1217. *Anthoxanthum odoratum* L. spec. (1753) 28. — *Szagos Borjupázsit.*

Kalásza hosszúdad, laza, zöld; alsó kalászpolyvái félakkorák mint kalászkái; gyökérzete rostos, élő.

Terem összes hegyvidékeink kaszálóin, legelőin.

428. **ECSETFŰ.** — *Alopecurus* L. gen. n. 78.

1218. *Alopecurus pratensis* L. spec. (1753) 60. — *Réti Ecsetfű.*

Szára felálló, kalásza hengeres, tömött, füzérekéi 4—6-ával a kalász ágacskaín; polyvái hegyesek, alsó harmadukban összenöttek, élükön szöszösen pillásak; tőkéje rövid, ferde.

Terem kaszálókon, legelőkön, Arad körül s a megye egész területén.

1219. *Alopecurus geniculatus* L. a) spec. (1753) 60. — *Térdes Ecsetfű.*

Szára tövön heverő, azután térdformán egyszerre felemelkedő; kalászkái tojás-hosszúkások, polyvái csak aljukkal összenöttek, csúcson kerekítettek. Tőalakjának bajusz szálkája hosszabb mint polyvája; ellenben a var. *fulvus* (Smith) változatának bajuszsálkája rövidebb mint polyvája.

Terem folyók árterein, vizenyős laposokon, Arad körül és megyénk egész alföldi részén. Seregszámra a Tőz mellékein és a Maros morotváinak szélein.

429. **BAJUSZFŰ.** — *Crypsis* Ait. hort. kew. I. 48.

1220. *Crypsis aculeata* L. spec. (1753) 42 sub Schoeno. — *Búbos Bajuszfű.*

Ágas szára elterülő, kalászsai gömbölydedek, két levelű gallérjukban bentülők; virága kétporzós.

Egyszer Arad mellett is találtam a Pernyávai legelő szélén, de azóta többé föl nem lelhettem ott; bőven terem azonban Ottlaka, Sikló és Nagy-Pél közén a Sóstavak és a Bugyér mentén

1221. *Crypsis schoenoides* L. spec. (1753) 60 sub Phleo. — *Csátes Bajuszfű.*

Kalásza tojás-hosszúdad, tövön a legfelső levél hüvelyébe merült; virága három porzós; szára ágas.

Terem nyirkos laposokon. Arad mellett a Sulyomér szélein, Pécska mellett a vasút árkaiban, Tövisgyházától Mácsáig, Simándig, a Bugyér mellékén Sikló, Ottlaka és Nagy-Pél között.

1222. *Crypsis alopecuroides* Pill. et Mitterp. iter (1783) tab. XVI. sub Phleo. — *Ecsetfűs Bajuszfű.*

Szárai gyepesek, tőtől ágatlanok; kalásza hosszúdad hengeres, az ecsetfüéhez hasonló, töve nincs levélhüvelybe merülve.

Terem vizenyős mezőkön, ártereken. Arad mellett a Pérnyávai legelőn, a Csála erdő utain és morotvái mentén és innen Szemplakig; bőven a szikes Alföldön Tövisgyháza, Mácsa, Elek, Nagy-Péltől kezdve Ágyáig, Csermőig.

430. KOMÓCSIN. — *Phleum*. L. gen. n. 77.

1223. *Phleum pratense* L. spec. (1753) 59. — *Réti Komócsin*.

Hosszúkas polyvái csúcsukon szélesen lecsontítottak, élükön sertésen pillásak, élük szálkába fut ki, mely háromszor rövidebb mint polyvája; szárának töve gyakran gumó formán dagadt, — ekkor *Ph. bulbosum* a neve.

Terem kaszálókon, legelőkön, gyepes, füves helyeken Arad körül s a megye egész területén.

1224. *Phleum ciliatum* Grisb. in Ledeb. ross. IV. 457 pro var. *Pillás Komócsin*.

Polyvái szálas hosszúkasok, szálkába kihegyezettek, ormóikon sertésen pillásak, levelei faközöldek, keményélűek.

Terem hegyvidékeink szikár dombjain és erdeinek nyiltabb helyein. Zámótól Világosig és Muszkáig az egész Marosmelléken, helyenként bőven; Apatelekek felett a Mokrán, Dézna mellett a Várhegyen és a Holló-hegyen, Józshely és Báltyele közt a Fehér-Körös szorosában, Szakács felett a Drócsán.

1225. *Phleum phleoides* L. spec. (1753) 55 sub Phalaride. — *Sima Komócsin*. — [Ph. Boehmeri Auct., — non Wibel.].

Polyvái szálas hosszúkasok, szálkába kihegyezettek, meztelenek; levelei faközöldek, keményélűek; kalásza karcsúbb mint az előbbié.

Terem hegyvidékeink szikár dombjain, kaszálóin itt-ott és csekély mennyiségben. Trójás hegyvidékén, Paulistól Muszkáig a Hegyalján, Aranyág völgye felett a Mokrán.

431. TARACZKFŰ. — *Cynodon* Rich. in Pers. syn. I. 85.

1226. *Cynodon Dactylon* L. spec. (1753) 58 sub Panico. — *Daruláb Taraczkfű*.

Keskeny-szálas füzerei 3—5-ével a szárcsúcsán, mint a madár lábának ujjai szétállók; töve erős és számos taraczkot meg ostorindát hajt.

Terem legelőkön, árkok mentén, parlagokon, megmunkált talajon Arad körül s a megye egész területén. A szikes Alföldön helyenként egész mezőket von be a *Polygonum aviculare* L. társaságában. — Könnyen megtelepszik a megmunkált talajon, de nehéz onnan kiirtani.

432. **LEERS FÜVE.** — *Leersia* Sw. nov. gen. 21.

1227. *Leersia oryzoides* L. spec. (1753) 55 sub Phalaride. — *Rizsforma Leersfü.*

Terepélyes bugájának ágai kigyódzók, fűzérkéi féltójasdadok, lapítottak, pillásélűek.

Terem tavak, mocsarak, vízerek mentén. Arad mellett Kis-Szt-Miklós-felé egy vízérben, azután az Élővíz-csatorna mentén, Pécskától Szemlakig a Maros mellékein és morotváiban; Berzova és Soborsin közt bőven; Bokszeg tava körül és innen a Rovináig meg Berzáig; a Tőzmelléken Ágyától Boros-Sebesig és a Tarándi meleg forrásig; végül Halmágy vidékén s innen Kristyórig.

433. **HARMATTARTÓFŰ.** — *Agrostis* L. gen. n. 80.

1228. *Agrostis alba* L. spec. (1753) 63. — *Taraczkos Harmattartófű.* — [*Agrostis stolonifera* L. pro parte.].

Minden levele lapos, nyelvecskéjük hosszúkás; szára tövön gyökeröző taraczkokat hajtó; virágai két virágpolyvával és rendszeren szálkátlánok vagy igen rövid a szálkájuk.

Terem vizenyős laposokon, árkokban, erdőkben, Arad körül s a megye egész területén.

1229. *Agrostis vulgaris* With. arrang. (1796) 132. — *Köz Harmattartófű.*

Hasonló az előbbihez, de karcsúbb és leveleinek nyelvecskéje igen rövid, csonkított.

Terem sovány legelőkön, kaszálókon, gyepes helyeken, Arad s a megye egész területén. Hegyvidékeink kaszálói július eleje táján verhenyesek a bugaitól. — Csekély értékű fű.

1230. *Agrostis canina* L. spec. (1753) 62. — *Eb Harmattartófű.*

Szárlevelei laposak, hosszúkás nyelvecskével, ellenben tőlevelei begöngyölödtek, fonálformák; töve indás, soklevelű, virága bajuszszálkás, virágzata terepélyes, karcsúágú.

Terem vizenyős laposokon s ott finom tömött pázsitot adnak fonálforma tőlevelei. Arad körül a Szárazér mentén Tornyáig, Ötvenesig és a Csála erdő morotváiban, nyirkos laposain; Bánkút, Uj-Panát, Ternova, Apatele, Boros-Jenő, Krokna és Holdmészes mellett; a Tőz mellékén Csermőtől Boros-Sebesig.

434. **SISKA.** — *Calamagrostis* Adans. fam. II. 31.

1231. *Calamagrostis Pseudophragmites* Hall. fil. in Röm. arch. II. (1799) 11 sub *Arundine*. — *Parti Siska.* — [*C. litorea* DC.].

Bugája terepélyes, kalászpolyvái keskeny-lándsások, kihegyezettek, virágpolyvája csúcson bajuszszálkás, szálkája egyenes, akkora vagy félakkora mint a polyva; a virágot övező szőrök hosszabbak a virágpolyvákánál.

Terem folyók, patakok mentén és azok árterein. A Maros mentén Arad körül s innen Szemlakig és Zámig bőven; a Fehér-Körös mentén Bokszegetől Halmágyig.

1232. *Calamagrostis Epigeios* L. spec. (1753) 81 sub *Arundine*. — *Halmi Siska*.

Bugája csomós füzérkékből karélyosan összerakott; lándsás, érdes ormóju, kalászpolyvainak megnyúlt csúcsa tompán végződik; bajuszszálkája egyenes, a virágpolyva hátának közepéből eredő, virágszőrei hosszabbak a virágpolyvákánál.

Terem napos dombok vízmosásai, árcai, laposai mentén, folyók árterein, szőlők parlagain, Arad körül és a megye egész területén.

1233. *Calamagrostis varia* Schrad. germ. I. (1806) 216, sub *Arundine*. — *Hegyi Siska*.

Virágszőrei akkorák vagy kevéssel rövidebbek mint virágpolyvái; bajuszszálkája térdes, hátonálló, a kalászpolyvákánál alig hosszabb vagy nem is hosszabb; kalászpolyvái kihegyezettek.

Terem sziklás, füves helyeken, Kis-Halmágy hegyhátain a Gejna alatt.

1234. *Calamagrostis arundinacea* L. spec. (1753) 61 sub *Agrostide*. — *Erdei Siska*. — [*C. silvatica* DC.].

Az előbbihez nagyon hasonló, de virágszőrei négyszer rövidebbek mint virágpolyvái és térdes bajuszszálkája jóval túlemlelkedik a virágpolyvák csúcsánál.

Terem hegyvidékeink nyílt erdeiben, erdei vágásain, sziklás, füves helyein. Nadalbesty felett a Kodrun, így pl. az Arszurán, Menyháza felett a Punkoj hegyen, a Sárlapason és a Bratkóján, Ó-Dézna völgye mentén Rescsirátáig s innen a mészkőfensíkon át a Mómáig; Kis-Halmágy hegyhátain a Gejna felé.

435. KÁSAFŰ. — *Milium* L. gen. n. 79 ex parte.

1235. *Milium effusum* L. spec. (1753) 61. — *Zilált Kásafű*.

Bugája terepélyes, zilált virágú, zöld; szára felálló és szélesen szálas leveleivel együtt meztelen.

Terem hegyvidékek árnyas erdeiben, főképp bükkökben. Világos és Ágris közt a Botvölgyben, Arany hegyvidékén a Hegyesig és a Kladovai hegyhátáig; Menyháza és Nadalbesty hegyein, Kisindia felett a Kicsórán s innen a Drócsán át Trójás hegyvidékeig s a Fehérkőig; Kis-Halmágy hegyhátain a Gejna felé.

436. BAJUSZOS-KÁSAFŰ. — *Piptatherum* P. B. agrost. 17.

1236. *Piptatherum virescens* Trin. fund. agrost. (1820) 110 sub Urachne. *Zöldelő Bajussos-kásafű.* — [P. paradoxum Auct. Hung. — non L.].

Bugája terepélyes, pongyola, virágai zöldesek, pelyhesedők, hosszú bajuszszálkával.

Terem napos, köves hegylejtőkön s azok cserjéseiben. Boros-Sebes felett a Piliskén, Dézna felett a Várhegyen és a Holló hegyen.

437. ÁRVALÁNYHAJ. — *Stipa* L. gen. n. 90.

1237. *Stipa Grafiana* Stev. in bull. mosc. XXX. (1857) 368. — *Nagy Árvalányhaj.*

Bugája nem emelkedik ki egészen a levelek hüvelyéből, terméseinek hosszú forgói tollasak, fehérek.

Terem Apatelek felett a Mokrán, de csak egy kis helyen és Józás-hely felett a Fehér-Körös szorosában. Mindkét helyen gyűjtik és boglárul, kalapdíszerű használják: ezért alig lehet belőle instruktív példányt találni.

† *Stipa capillata* L. Kéry említi megyénkbeli (l. c. 21.) lelőhely nélkül.

438. NÁD. — *Phragmites* Trin. fund. agrost. 134.

1238. *Phragmites communis* Trin. fund. agrost. (1820) 134. — *Köz Nád.*

Bugája terepélyes, fűzérkéi 3—4 virágúak, virágai a két hosszú-kalászpolyva közé vannak fogva. Tőalakjának kalászpolyvái verhenyes barnák vagy csaknem feketék; ellenben a

var. *flavescens* Custor fajtájának kalászpolyvái bőrszínűek.

Terem mocsarakban és folyók árterein, — helylyel közszel mindkét alakjában. Arad mellett a Szárazér mentén jókora nádasok vannak, hasonlón a Nyéki mocsárban. A Maros mellékén Szemlaktól Zámig, a Fehér-Körös mellékén Nagy-Péltől Halmágyig, a Tőz mellékén Ágyától Boros-Sebesig s innen a Topliczáig.

439. KÖLER-FÜVE. — *Koeleria* Pers. syn. I. 97.

1239. *Koeleria cristata* L. spec. (1753) 63 sub Aira. — *Tarajos Kölerfü.*

Virágzata kalászforma, alján megszakadozó, fehérlő; virágpolyvái kihagyottak, szálkás vagy szálkátlan csúcsuak; alsóbb levelei pillásak. Tőalakjának alsóbb levélhüvelyei pelyhesek, ellenben a nálunk előforduló

var. *colorata* Heuff. fajtájának meztelenek a levél hüvelyei.

Terem kaszálókon, legelőkön, erdők, csaltok szélein, Arad mellett a Szárazér mellékein, az Ó-temetőben és Aradvára sánczain; bőven a Maros partmagaslatain Szemlak mellett; Paulistól Pankotáig és Ágrisig az egész Hegyalján; Aranyág és Kládova völgyei mentén, Apatelek felett a Mokrán, Kis-Jenő mellett a Korhányon, Dézna várhegyén, Jósászhely mellett a Fehér-Körös szorosában.

440. DESLONGCHAMPS-FÜVE. — *Deschampsia* **PB.** agrost. 91.

1240. *Deschampsia caespitosa* **L.** spec. (1753) 64 sub Aira. — *Gyepes Deslongchampsfü.* — [*Avena caespitosa* Grisb.].

Töve sűrűn gyepes, szára magas, tetején terepélyes nagy virágbugával; levelei laposak, színükön igen érdesek, kocsánai is érdesek.

Terem folyók, patakok mellékeinek vizenyős laposain, árteres erdőkben. Arad mellett a Kriviréten és Torna felé a Szárazér mellékein; Aranyág völgyében, a Tözmellék erdeiben Csermőtől Boros-Sebesig helyenként seregszámra; Kisindia völgyeiben, Boros-Sebes mellett a Piliskén, Dézna, Menyháza, Nadalbesty és Halmágy völgyeiben s hegyein.

1241. *Deschampsia flexuosa* **L.** spec. (1753) 65 sub Aira. — *Vanyiga Deslongchampsfü.* — [*Avena flexuosa* M. et K.].

Szára levele vékony, bugájának ágai kigyózdók, bókólok, terpedten állók; virágainak bajuszzsálkája térdes, alján megsodrott, polyvájánál hosszabb.

Terem hegyvidékeink erdeinek szikár kaszálóin, nyílt helyein. Bőven Aranyág felett a Hegyesnek emelkedő lejtőkön, Menyháza hegyein a Sár-lapos felé, Kis-Halmágy felett egész a Gejna aljáig.

441. HOLCUS **L.** gen. n. 1146.

1242. *Holcus lanatus* **L.** spec. (1753) 1048. — *Pelyhes Holkusz.* — [*H. mollis* et *avenaceus* Kéry I. c. 19].

Bugája terpedtágú, virágának zsálkája hátragörbülő, a kalászpolyvától elfedett.

Terem utak és folyók mentén, sovány kaszálókon és legelőkön Arad körül s a megye egész területén, a szik kivételével.

442. ÜREZAB. — *Arrhenatherum* **PB.**

1243. *Arrhenatherum elatius* **L.** spec. (1753) 79 sub Avena. — *Köz Ürezab.* [*Avena celtica* Kéry I. c. 17.].

Gyökérzete rostos gyepes, magas szárat hajtó; bugája felálló kúpos, fényes; levelei mind laposak. Kitűnő takarmányfü.

Terem kaszálókon, legelőkön, gyümölcsös kertekben, erdők szélein Arad körül és a megye egész területén.

443. ZAB. — *Avena Tournf.* inst. tab. 297.

§. a) *Nápiczok.* Apró virágúak, fonálforma szárúak.

1244. *Avena capillaris* Host gram. IV. (1809) tab. 35 sub Aira. — *Hajszál Nápicz.* — [A. ambigua De Not.].

Szára ujnyi legfeljebb arasznyi, fonál vékonyságú; bugája berzedten terepélyes, kalászkái kétvirágúak, hosszú-kocsánúak, 1 vagy 2 bajuszszálkával; levelei serteformák, gyökere egynyári, nyár dereka előtt kiszáradó.

Terem szikár, napos dombokon. Sólymos várhegyén és innen Gyorokig a Hegyalja szőlői felett; Aranyág hegyein a Vadászlak felett és az Orles-hegyen; Nádas és Kresztaménes szikár hegylejtőin; Biharmegye határán a Kodru alján Grós fele.

§. b) *Egynyári Zabok.* Gyökerük egynyári, virágaik nagyobbak, kalászpolyvájuk 5—9 erű.

1245. *Avena dubia* Leers fl. herborn (1775) 41 t. 9, f. 3. — *Vékony Zab.* [*Avena tenuis* Moench.].

Szára arasznyi, vékony; bugája mindenoldalú terepélyes, kalászkái többnyire 3 virágúak, alsó virágjok csúcsa bajuszszálkába van kihegyezve, a többi virágaik kettős árhegyű.

Terem szikár, cserjés hegylejtőkön és füves, napos dombokon. Sólymos várhegyén, Kladova völgyének kopárain bőven s innen Paulis, Ménes, Gyorok, Kúvin, Kovaszincz szőlőhegyein át Világosig, Nádas és Kresztaménes hegyein elég; Apateleak felett a Mokrán, Kisindia völgye mentén, Dézna várhegyén, Csúcs dombjain.

† *Avena sativa* L. a) spec. (1753) 79. *Fekete Zab.* Virágpolyvái feketések. Termesztik a hegyvidéken, így pl. Kis-Halmágy felett a Gejnához emelkedő hátakon. Ezelőtt Kisindia, Alcsill, Almás, Gurahoncz mellett is természetették, mert a hegyvidéken jobban beválik mint a *Szőke Zab.* Úgy látszik azért hagyták csak abba a termesztését, mert a vevő közönség a *Szőke Zabhoz* van szokva.

† *Avena vulgaris* Lam. encycl. I. (1783) 331 pro var. A. sativae. — *Szőke Zab.* Termesztik Arad mellett és megyeszerte. Kiváló fajtája a *Triumph Zab,* mely sok magot ad és a szalmája nem dül meg. Megyénkben gyakran vetik bükkönnyel is, hogy az meg ne düljön. Ez a zabos-bükköny.

† *Avena fatua* L. spec. (1753) 80, et var. *glabrescens* Coss. — Vetések közt Arad mellett és az egész megyében. Néha parlagokra is kerül.

† *Avena orientalis* Schreb. *Zászlós Zab.* Bugája egyoldalú, zászlóforma. Ezelőtt vagy 10 évvel még természetették helyenként a megyében, de ma már felhagytak vele; mert a *Szőke Zab,* különösen annak egyes kiváló fajtái több és nehezebb szemet adnak mint a *Zászlós Zab.*

§. c) *Évelő Zabok*. Gyökerük évelő, virágaik elég nagyok, kalászpolyvájuk 1—3-erű.

1246. **Avena scabra** Kit. add. (1863) 309. — *Érdes Zab*.

Szára és tőhajtásai tövön hengeresek; szára, levélhüvelyei, levelei, virágzati tengelye és azok ágai érdeseek; kalászkái 5—8-virágúak.

Terem magasabb hegyvidékeink napos, füves hátain. Rescsiráta felett a mészkő fensíkon, a Kis Moma alatt s innen a Momáig.

1247. **Avena compressa** Heuff. in flora 1835. I. 244. *Kétélű Zab*.

Hasonló az előbbihez, de virágzata karcsúbb, fűzérkéi 4—6 virágúak, szőrös tengelyűek; tőlevelei meztelenek, kemény élűek, kétrétbe hajlottak; szárainak töve és alsó levélhüvelyei összedugottak, kétélűek.

Terem a Hegyalja napos kaszálóin és legelőin, Kladova völgyétől kezdve Világosig és Muszkáig, innen Magyarád hegyein át Ágris és Aranyág közt a nagy legelőn; végül Apatelek felett a Mokra hegy alsóbb dombjain.

444. DANTHOÁN-FÜVE. — *Danthonia* DC. fl. fr. III. 32.

1248. **Danthonia decumbens** L. spec. (1753) 75 sub *Festuca*. — *Henyélő Danthoánfű*.

Szára felegyenesedő, bugája fürtös, kevés kalászkájú, kalászkái szálkátlanok, fényesek; lapos levelei hüvelyestől együtt szőrösek; gyökere évelő.

Terem magasabb hegyvidékeink erdeinek, csalitjainak utai, tisztásai mentén. Nyágra, Nadalbesty és Menyháza hegyein, helyel-közzel elég; Ó-Dézna völgyében Rescsiráta fele s innen a mészkő fensíkgig és a Momáig; Kis-Halmágy hegyein a Gejna tetejéig.

445. GYÖNGYPERJE. — *Melica* L. gen. n. 82.

1249. **Melica altissima** L. spec. (1753) 66. — *Magas Gyöngyperje*.

Szára magas, levelei szallagformák vagyis szélesen szálalak, bugája összehúzódott, kalászforma, egyoldalas, *alján megszakadozó*; virágai polyvai szőrtelenek, töve terjedő.

Terem gyepekön Uj-Panát mellett a Gyulai-tanyánál.

1250. **Melica flavescens** Schur en. (1866) 764 pro var. — *Sárgáló Gyöngyperje*.

Szára középszerű, levelei szálalak, bugája mindenoldalú kalászforma, virágpolyvai borzasok; egész kalásza halavány, kissé sárgáló; töve gyes; makkocskája sima és fényes.

Terem hegyvidékeink szikár meleg lejtőin. Sólymos várától Muszkáig, Magyarádig és Pankotáig az egész Hegyalján; Apatelek felett a Mokrán; Boros-Sebes felett a Piliskén, Dézna felett a Várhegyen és a Hollóhegyen; Jósászahely völgyoszorosának szikláin, lejtőin.

1251. **Melica nutans** L. spec. (1753) 66. — *Bókoló Gyöngyperje.*

Virágzata egyoldalú fürt, kalászkái rövid kocsánon lekonyulók, virágválványai pontozott érdesek, homályosak.

Terem hegyvidékeink erdeiben, Muszka, Galsa és Aranyág hegyeitől itt-ott Zám völgyeig; Boros-Sebes felett a Piliskén; Jósáshely felett a völgszoros lejtőin.

1252. **Melica uniflora** Retz. observ. I. (1779) 10. — *Egyeskalászkájú Gyöngyperje.*

Virágzata karcsú elállóágú, kalászkái felállók, gyérek, szőrtelenek, egytermésűek, pirosuló polyvájuak.

Terem hegyvidékeink erdeiben és csallitjaiban itt-ott. Világos és Ágris közt a Botvölgyben, Aranyág hegyvidékén, Boros-Sebes felett a Piliskén, Kisindia felett a Kicsórán s innen a Drócsáig; Ó-Dézna völgyében a Hollóhegyen, Menyháza felett a Punkoj hegy lefele ereszkedő hátain, Nadalbesty felett a Merisórán.

446. RENGŐFŰ. — Briza L. gen n. 84.

1253. **Briza media** L. spec. (1753) 70. — *Köz Rengőfű.*

Kalászkái szíves-tojásdadok, 5—9 virágúak, vékony bugaágakon szétállók, rengők; leveleinek nyelvecskéje rövidkére csonkított.

Terem hegyvidékeink szikár, füves dombjain, kaszálóin. Világos hegyeitől Zámig, a Hegyestől a Drócsáig és a Fehérkőig; Nadalbesty hegyeitől a Punkojon át a Momáig; Kis-Halmágy felett a Gejna felé emelkedő hátakon.

447. TIPPAN. — Eragrostis PB. agrost. 70.

1254. **Eragrostis megastachya** Koel. gram. (1802) 181 sub Poa. — *Nagykalászu Tippán.*

Bugájának ágai magánosak, ritkán párosak, 15—20-virágú hosszúságú kalászkákkal; virágainak csúcsa kerekített vagy kicsípített, aprón szálkás; hüvelyei meztelenek, torkon szakálosak.

Terem megmunkált talajon. Arad körül a város széleinek utcáin és kerteiben, valamint a temetőkben; Pécska mellett, valamint Paulis és Ménes szőlőhegyein.

1255. **Eragrostis minor** Host gram. IV. (1809) 15. — *Kisebbskalászu Tippán.* — [Poa Eragrostis L.].

Hasonló az előbbihez, de kalászkái csaknem félakkorák. Terem megmunkált talajon Arad körül s a megye egész területén.

1256. **Eragrostis pilosa** L. spec. (1753) 68 sub Poa. — *Szőrös Tippán.* — [Poa pilosa L., Kéry I. c. 20].

Bugájának alsó terpedt ágai négyesek-ötösek; kalászkái szálalak, kisebbek mint az előzőké, 5—12-virágúak; virágai hegyesedők.

Terem folyók, tavak, morotvák árterein, főkép a szikes Alföld víz-erei mentén. Aradtól Szemlakig és Soborsinig, az egész Alföldön, a Fehér-Körös mellékén Nagy-Péltől Józshelyig és a Tőzmelléken Miskétől Boros-Sebesig.

448. PERJE. — *Poa* L. gen. n. 83.

§. a) Gyökér egynyári.

1257. *Poa dura* L. spec. (1753) 72 sub *Cynosuro*. — *Kemény Perje*.

Bugája rövid, vastag ágacskájú, tojásdad, egyoldalú; polyvái kemények, bőrfélék; szára ujnyi vagy félaraszniai, gyepesen álló.

Terem utak mentén, letaposott legelőkön. Arad körül több helyt és innen Szemlakig, Bánkútig, Ágyáig, Csermőig, az egész Alföldön; a Hegyalja mentén Paulistól Muszkáig elég bőven.

1258. *Poa annua* L. spec. (1753) 68. — *Egynyári Perje*.

Bugája vékony hajlékony ágacskájú, magános vagy páros elágazásokkal, tojásdad, egyoldalú; polyvái fűszerűek, szárai fél vagy egész arasznyiak, gyepesen állók.

Terem utak szélén, legelőkön, kaszálókon, Arad körül és a megye egész területén a mezei tájtól a havasalji tájig.

§. b) Gyökér évelő.

1259. *Poa bulbosa* L. spec. (1753) 70. — *Gumós Perje*.

Gyökérzete rostos, gumósan dagadt többlől eredő; szárai arasznyiak vagy magasabbak, tojás-hosszúdad bugájának ágai érdesek, magánosak vagy párosak, gyakran levélkéket hajtó virágtalan kalászkákkal megrakottak.

Terem szikár hegylejtőkön, kaszálókon és alföldi mezőkön. Arad mellett virágos és virágtalan kalászkákkal, valamint megyénk egész Alföldjén; a hegyvidéken, a vasutak mentén mindenfelé, továbbá Radnától Ágrig és a Mokráig az egész Hegyalján, valamint Dézna várhegyén.

1260. *Poa Pannonica* A. Kern. öbz. XIV. 84. — *Pannoniai Perje*. — [*Poa sterilis* Hazslinszky közlem. X. 28 ex spec. a me ipso lectis].

Töve gumótlan, gyepes, rostos gyökerű; szára és levélhüvelyei szürkés-zöldek, érdesek, merevedők; nyelvcskéje hosszúkas, virágpolyvái hegyesek, kiemelkedő erűek; bugájának ágai érdesek, az alsók többnyire ötösek.

Terem szikár, köves, napos hegylejtőkön. Bőven Sólymos várhegyén, hol 1872-ben fedeztem fel a Hazslinszky Frigyes társaságában megejtett társas kirándulás alkalmával; továbbá Magyarád felett a Nagyúri-hegy köves parlagain (Atzél Péter szőlője), Dézna várhegyén és Ó-Dézna völgye felett a Patrunz-kövön; Józshely és Báltyele közt a trachyttuff lejtők köves meredekein.

1261. *Poa nemoralis* L. spec. (1753) 69. — *Csaliti Perje.*

Némely alakja nagyon hasonlók az előbbihez, de száruk, levélhüvelyük nem érdes, levelének nyelvecskéje igen rövidre csonkított. Árnyék alakjai pongyola laza bugájuak, s már ezáltal is különböznek az előbbi fajtól.

Terem erdőkben, csalitokban, Világos várától Zámig, Aranyág hegyvidékétől a Trójiási Fehérkőig; Boros-Sebestől és Nadalbestytől Halmágyig az egész hegyvidéken.

1262. *Poa serotina* Ehrh. Beitr. VI. (1791) 83. — *Kései Perje.* — [Poa fertilis Host.].

Töve gumótlan, gyepes, rostos gyökerű; szára és hüvelyei simák, levelének nyelvecskéje hosszúkás, hegyes; bugájának ágai érdesek merevedők, az alsóbbak többnyire ötösek; kalászkái tojásdad-lándsásak, kisebb-szerűek, 2—5 virágúak, alig eres virágpolyvával.

Terem nyirkos laposokon, kaszálókon. Arad vára sáncaiban, a Maros mentén Ó-Bodrog felé, Pécska, Radna és Berzova mellett; a Szarazér mentén Ötvenes körül, a Fehér-Körös mentén, Bokszeztől Butyinig; a Tőz melléken Ágyától Boros-Sebesig.

1263. *Poa trivialis* L. spec. (1753) 67. — *Sovány Perje.*

Gyökérzete rostos; nyelvecskéje hosszúkás, hegyes; terpett bugájának ágai és kissé összenyomott levélhüvelyei érdesek; virágpolyvái 5 kiemelkedő érrel, meztelenek, zöldek.

Terem folyók, patakok, morotvák árterein. Arad körül s innen a Maros mentén Szemlakig és Zámig; összes hegyvidéki patakaink árterein, a Tőz melléken Boros-Sebestől Ágyáig; a Fehér-Körös vidékén Halmágytól Nadapig.

1264. *Poa pratensis* L. spec. (1753) 67 n. 5. — *Mezei Perje.* — [P. latifolia Kéry l. c. 20.].

Töve tarackosan terjedő, szára és levélhüvelyei hengeresek, fűzőldek; bugája minden oldalú. Tőalakjának levelei laposak, szálasak, ellenben a

var. *angustifolia* L. l. c. pro spec. változatának levelei keskenyek, tőlevelei összehajlottak, fonálformák. Tőalakja nyirkosabb, porhanyósabb talajon, keskenylevelű alakja szárazabb, keményebb talajon terem, Arad körül és a megye egész területén.

1265. *Poa compressa* L. spec. (1753) 69. — *Lapított szárú Perje.*

Töve erősen tarackkos, szára alján heverő, azután felegyenedő, sűrűzöld, levélhüvelyeivel együtt lapított kétélű; bugája egyoldalú érdeságú.

Terem szikár mezőkön, falakon, sziklás hegyoldalakon. Arad környékén a Maros mentén Ó-Bodrog felé; Soborsin hegyeitől Világosig és a Mokrág a szikár lejtőkön; Bokszeg mellett a Fehér-Körös partjain és innen Butyinig, Ágyától Boros-Sebesig a Tőzmellék sivárain; Dézna várhegyén, Halmágy dombjain.

449. HARMATKÁSA. — *Glyceria R. Br.* prodr. nov. holl. 179.*Kalászkák 4—11 virágúak.*1266. *Glyceria aquatica L.* spec. (1753) 67 sub Poa. — *Fodor-sás.* — [G. spectabilis M. et K.].

Töve tarackosan terjedő; szára vastag és magas, levelei szélesek, bugája nagy mindenoldalú, igen ágas; virága 7 kiemelkedő érrel; kalászkái oldalról lapítottak.

Terem folyók, patakok árterein, tavak, mocsarak sekélyein. — Arad mellett főkép a Csála erdő morotváiban és a Szárazér mellékein Tornyaig, Világosig bőven; a Maros mellékén Szemplaktól Zámig; Tövisgyháza és Szt-Anna közt a Nyéki mocsárban; a Malomvíz-csatorna mentén Butyintól a Fehér-Körösig; Bokszeg tavában, a Rovinában Borosjenő mellett, a Szodom mocsárban Pankota mellett vetés-számra; a Tőzmellék árterein és morotváiban Miskétől Boros-Sebesig bőven; a Fehér-Körös mellékein Kis-Jenőtől Acsuváig.

1267. *Glyceria plicata Fries.* mant. II. (1839) 6. — *Redős Harmatkása.*

Levélhüvelyei összenyomottak, kalászkái virágzás előtt hengerek, bugája csaknem mindenoldalú, virágpolyvái 7 kiemelkedő érdes érrel, tojáshosszúdadok, tompa csúcsúak; töve terjedő.

Terem hegyvidékeink forrásos helyein. Kisindia felett, a Kicsora oldalain fakadó vízerek mentén, Nadalbesty felett a Kodru forrásainál, így az Okoli forráscsoport körül; Krokna és Holdmészes vízerei mentén.

1267/b. *Glyceria nemoralis Uechtr. et Körn.* in bot. zeit. (1866) 121.

Hasonló az előbbihez, de virágpolyvái kisebbek, meztelenek, három erősebben kiemelkedő és 4 gyengébb érrel.

Terem hegyvidékeink nyirkos laposain. Zám völgyében és Menyháza felett a Sárlapason.

1268. *Glyceria fluitans L.* spec. (1753) sub Festuca. — *Valódi Harmatkása.*

Hasonló az előbbihez, de bugája egyoldalú, virágpolyvái hosszabbak, hosszúdad-lándsásak, hegyesedők, 7 kiemelkedő egyenlő érdes érrel.

Terem főkép az Alföld vízerei, mocsarai mentén, valamint a Maros és Tőz mellékein. — Arad mellett a Maros morotváiban és a Szárazér szélein Tornyaig, Világosig; Aranyág völgyében, a Nyéki mocsárban Tövisgyháza és Szt-Anna közt; a Malomvíz-csatornánál Boros-Jenőtől Bokszeg taván át Butyinig; a Fehér-Körös mellékén Bokszegetől Guravojig; a Tőz mellékén Csermőtől Boros-Sebesig.

450. SZÜKPERJE. — *Catabrosa PB.* agrost 97.1269. *Catabrosa aquatica L.* spec. (1753) 64 sub Aira. — *Vizi Szűkperje.*

Töve terjedő, bugája terepélyes vagy hátratört ágú; fűzéréi 1—2 virágúak, virágpolyvái hosszúkások, kerekítettek, kiemelkedő 3 érrel.

Terem Pankota mellett a Szodom mocsár forrásos szélein.

451. MOLINA-FÜVE. — *Molinia* Schrank bai. fl. I. 334.

1270. *Molinia coerulea* L. spec. (1753) 63 sub Aira. — *Kék Molinafü.* — [*M. altissima* Link.].

Virágainak polyvái kékelők; bugája összeálló, kalászkái szálkátlanok, többnyire háromvirágúak, virágai meztelenek, száruk is meztelenedő.

Terem magasabb hegyvidékeink laposain, kaszálóin. Menyháza hegyeinek kaszálóin a Bratkójoig; Rescsiráta felett a mészkőfensíkon a Momáig.

452. KÉSEIPERJE. — *Diplachne* PB. agrost. 80.

1271. *Diplachne serotina* L. spec. (1762) 111 sub Festuca. — *Meredt Késeiperje.*

Levelei merőlegesen, kétirányban elberzedők, virágzatának töve a levélhüvelyig érő; bugája terpedt, kalászkái 2—5 virágúak, virágai rövidke szálkával.

Terem hegyvidékeink szikár, napos hegylejtőin és ősszel virít. — Bőven Sólymos várhegyén; innen a Hegyalja szőlői felett helyenként szintén elég bőven Világos várhegyéig; továbbá a Mokrán és Jószáshely mellett a Fehér-Körös szorosánál.

453. EBÍR. — *Dactylis* L. gen. n. 86.

1272. *Dactylis glomerata* L. spec. (1753) 71. — *Köz Ebír.*

Bugája felálló, csomós és karélyos; virágai szálkátlanok; töve évelő, rostos gyökerű; levelei pázsitzöldek, elég szélesek. Jó takarmányfű.

Terem mezőkön, kaszálókön, utak mentén, Arad körül és a megye egész területén.

454. EBFARKPERJE. — *Cynosurus* L. gen. n. 87.

1273. *Cynosurus cristatus* L. spec. (1753) 72. — *Tarajos Ebfarkperje.*

Virágzata egyoldalú, kalászforma, szálas, polyvái árhegybe keskenyedők, szálkátlanok.

Terem hegyvidékeink kaszálóin, honnan leszáll Arad ligetéig. — Arad ligetében néhány szál; bővebben Sólymos völgyétől Zámig, Nadalbesty meg Dézna hegyeitől s völgyeitől Halmágyig.

455. **ROZSNOK.** — **Bromus L.** gen. n. 89.

§. a) *Serrafalcus Parlat.* — Alsó kalászpolyvájuk 3—5 erű, a felső 5-sokerű; felső virágpolyvájuk sertésen pillás.

1274. **Bromus secalinus L.** spec. (1753) 76. — *Valódi Rozsnok.* — [Br. siliginosus Kéry l. c. 17.]

Bugája elvirítás után egyoldalra konyuló, virágai széles kerülékesek, polyvaik fényesek, elvirítás után hengeresen megkerekedők s ezért nem fedelékesek, alsó virágpolyvája akkora hosszú mint a felső; bajuszszálkája rövid vagy nincs.

Terem tarlókon, vetések, főkép rozs-vetések közt. Arad körül, a megye egész alföldi részén, a folyók melléki síkokon Soborsinig, Halmágyig.

1275. **Bromus commutatus Schrad.** germ. I. (1806) 353. — *Tévesztett Rozsnok.*

Bugája elvégre egyoldalra konyuló, kalászkái hosszúkásak, virágai kerülékes-hosszúkás, fedelékesek, alsó virágpolyvája közepe felett kerekített hajlással keskenyedő, világosan hosszabb mint az alsó virágpolyva; bajuszszálkái egyenesek, vagy akkorák mint polyvájuk.

Terem vetések közt, tarlókon, parlagokon, utak mentén Arad körül s a megye egész területén.

1276. **Bromus mollis L.** spec. (1762) 112. — *Puha Rozsnok.*

Bugája felálló, elvégre összehúzódó; kalászkái tojás-hosszúkásak, puhán pelyhesek, virágai széles-kerülékesek, fedelékesek, alsó virágpolyvája egyenes szálkával, hosszabb mint a felső virágpolyva; levélhüvelyei és lemezei puhán szőrösek.

Terem főkép sovány mezőkön, kaszálókon és parlagokon Arad körül s a megye egész területén. Hegyvidékeink silány kaszálóin és Arad város legelőjén sereg számra. Rossz fű, melyet a marha nem esz meg.

1277. **Bromus arvensis L.** spec. (1753) 77. — *Mezei Rozsnok.*

Bugája terepélyes, felálló, érettekor kissé bókoló; kalászkái szálas-lándsásak, virágai kerülékes-lándsásak, fedelékesek, meztelenek; felső virágpolyvája vagy akkora mint az alsó, bajuszszálkája egyenest előre áll.

Terem utak, szántóföldek, folyók szélein, sovány kaszálókon és legelőkön Arad körül s a megye egész területén.

1278. **Bromus patulus M. et K.** deutsch. fl. I. (1823) 685. — *Buglyos Rozsnok.*

Hasonló az előbbihez; de kisebb termetű, bugája elvégre egyoldalra konyúlt, alsó virágpolyvája hosszabb mint a felső, érettekor elberzedő, hátrátüremelő bajuszszálkával. Tőalakjának meztelenek a kalászkái, ellenben a var. *velutinus* Koch fajtájának puhán szőrösek a kalászkái.

Tőalakja terem Arad körül s a megye egész területén, legelőkön, utak, folyók szélein, szikár dombokon; a

var. *velutinus* Koch. Dézna várhegyén s a Mokrán.

1279. **Bromus squarrosus** L. spec. (1753) 76. — *Berzedt Rozsnok.*

Hasonló az előbbihez, de füzéréi nagyobbak, virágpolyvái fehér-segélyűek, bajuszszálkái ha kiszáradtak, pedrettek, elberzedők.

Terem napos, szikár hegyoldalakon. Sólymos várhegyén, Paulis és Kovaszincz szőlőhegyein, Apatelek felett a Mokrán.

§. b) *Festucacei Bertol.* — Alsó kalászpolyvájuk 1-erű, a felső 3-erű; felső virágpolyvájuk apró szőrökkel pelyhesedő.

1280. **Bromus Benekeni** Syme engl. bot. XI. (1871) 157 pro var. *B. asperi.* — *Beneken Rozsnoka.* — [B. asper Murr. ex parte.].

Szára magas, bütykei és levélhüvelyei borzasok, bugája keskeny, laza, egyoldalra bókoló, ágai közül 1—2 gyakran csak egy kalászkájú s rövidebb mint a többi ágak.

Terem hegyvidékeink árnyas erdeiben. Botvölgyétől Aranyág hegyvidékén át Trójasig és Zám völgyeig; Nadalbesty, Dézna, Menyháza hegyierdeitől kezdve Halmágyig.

1281. **Bromus inermis** Leyss. fl. hal. (1761) 16. — *Árva Rozsnok.*

Bugája mindenoldalú, felálló; kalászkái szálas-lándsásak, meztelenek, bajuszszálkátlanok vagy rövid szálkával; levelei meztelenek, szélesek, szára mereven felálló.

Terem szikár folyópartokon, gyepekön, dombokon, csalitokban. Arad körül a Maros mellékén s innen Szemlakig és Glogováczig, Uj-Panát és Ötvenes árkai, gyepei mentén; Paulistól Muszkáig, valamint Apatelek felett a Mokrahegy szőlői közt.

§. c) *Bromi genuini.* — Alsó kalászpolyvájuk 1-erű, a felső 3-erű; felső virágpolyvájuk sertésen pillás.

1282. **Bromus sterilis** L. spec. (1753) 77. — *Meddő Rozsnok.*

Szára meztelen, bugája laza, terepélyes, végre lekonyuló ágú, kalászkái hosszúkások, csúcs felé szélesedők.

Terem parlagokon, utak, szántók szélein, Arad körül s a megye egész területén.

1283. **Bromus tectorum** L. spec. (1753) 77. — *Fedél Rozsnok.*

Szára csúcsfelé pelyhes, bugája sűrű, egyoldalú, lefüggő; kalászkái szálasak, csúcs felé elvégre szélesedők, szőrösek.

Terem parlagokon, kőfalakon, háztetőkön, szikár mezőkön Arad körül és a megye egész területén.

456. CSENKESZ. — *Festuca* L. gen. n. 88.

§. a) *Atropis Rupr.* — Kalászkák hengeresek, virágpolyvák kerekítettek vagy csonkítottak; termései szabadok; elől gyengén hornyoltak.

1284. **Festuca salina** MB. ap. Georgi beschr. russ. reich. III. 4 (1800) 693 sub Poa. — *Sziki Csenkesz.*

Levele szürke, merevedő, többé-kevésbé begöngyölődő; bugájának ágai elvirítás után merőlegesen elberzedők; kerekített kalászkapolyvái csaknem tisztán hártásak; kalászkái hosszúkás-kerülékes virágúak, 2—4 virággal.

Terem alföldünk szikes és kiszikkadó laposain. — Arad mellett a Szárazér mellékein Tornyáig, Ötvenesig, Pécska vizenyős laposain, bőven Mácsa, Elek, Nagy-Pél, Ágya, Simánd, Tövisgyháza közt az összes szíkeken.

§. b) *Vulpia Gmel.* Kalászkák összenyomottak, gyökér egynyári.

1285. *Festuca myuros L.* spec. (1753) 74. — *Egér fark Csenkesz.* — [F. bromoides Kéry l. c. 18.].

Szárai a bugáig levélhüvelyesek, vékonyak; bugája hosszú és keskeny, egyoldalú, kissé konyuló, legalsó ága többszörösebb, rövidebb a bugánál, virágai keskeny-lándsásak, árformán csúcsosodók, szálkájuknál rövidebbek.

Terem szikár hegylejtőinken, a honnan leszáll a Marossal annak ártereire. Arad és Ó-Bodrog közt a Maros part mentén; bővebben Trójas völgyében és Soborsin hegyein, Sólmos és Kladova völgyeiben s innen a Hegyalja lejtőin Muszka-Magyarádig; Apatelek felett a Mokrán, Boros-Sebes mellett a Traján sánczain s innen Nadalbestyig, Nyágráig és Dézna várhegyéig; Biharmegye határán Grós mellett.

§. c) *Eufestucae.* Kalászkák összenyomottak, gyökérzetük évelő, termésük mélyen hornyolt a polyvakkal összeszoruló.

1286. *Festuca Valesiaca Schleich.* ap. Gaud. agrost. helv. I. (1811) 242. — *Valiszi Csenkesz.*

Tőlevelei begöngyölödöttek, simák, szürkék, elég merevedők, virágzata szürke, karcsú, felálló; fűzéréi kevés laza virágúak, tojásdadok; gyökérzete rojtos.

Terem mezőkön, legelőkön. Arad mellett a Maros árterein, partján és védtöltéssein, az Ó-temetőben, a Pernyávi legelőn és a Szárazér mentén; Sólmos várhegyén, Magyarád, Ágris, Aranyág hegyein, Kisindia völgyeiben, Tövisgyháza, Ágya, Elek és Mácsa közt a vaksziken helyenként.

1286/b. *Festuca pseudoovina Hackel* fest. (1882) 102. — *Berbécs Csenkesz.*

Hasonló az előbbihez, de kalászkái kisebbek; szára alacsonyabb, bugája tojásdad.

Terem legelőkön, szikár kaszálókon. Arad mellett az Ó-temetőben, a Pernyávi legelőn, a Szárazér mellékén; az Alföld legelőin Pécskáig, Bánkútig, Ágyáig és Csermögig.

1287 *Festuca rupicola Heuff.* öst. bot. zeit. VIII. (1858) 29. — *Kőlakó Csenkesz.* [F. ovium. Kéry l. c. 18.]

Hasonló az előbbi számúhoz, de levelei több árokkal hornyoltak,

szára magasabb, nyúlánkabb, bugája is nyúlánk, kétakkora kalászkájú mint az előbbi fajé. — Tőalakjának virágai meztelenek ellenben a

β) *barbulata* Hackel virágai szőrösek.

Terem egész hegyvidékünk sovány, köves lejtőin, csallitjaiban és erdeinek szélein Világostól és Aranyágtól Zámig, Boros-Sebes és Nadalbestyől Halmágyig; továbbá Arad vára kőfalain.

A var. *barbulata* Hackel Muszka, Magyarád és Ágris hegyein fordul elő.

1288. *Festuca heterophylla* Lam. fl. fr. (1778) 600. — *Felemáslevelű Csenkesz*.

Gyökérzete rostos, tőlevelei számosak, hosszúak, begöngyölödtek, zöldek, hajlékonyak, szegletesek, lapjaikon nagyító alatt puha keresztredős állományúak; bugája nyúlánk, többnyire egyoldalú, fűzérkéi s bugája nagyobb mint e csoport előző fajaié; szára magas, hengeres, bördös; szárlevelei laposak.

Terem erdők árnyas szélein, Kladova völgyében.

1289. *Festuca nigrescens* Lam. dict. II. (1786). — *Barnuló Csenkesz*. — [F. psammophila Schur öbz. XIII. 79.].

Lényegében hasonló az előbbihez, de tőlevelei szélesebbek, merevbbek, rövidebbek, szára és virágzata merevedő, töve terjedő.

Arad mellett a honnan a Schur közölte (l. c.) nem fordul elő, de előfordul magasabb hegyvidékeinken az *Agrostis vulgaris* társaságában sereg számra.

Igy Soborsin és Trójás hegyvidékén, innen a Drócsáig és a Kicsóráig; Nadalbesty, Dézna és Menyháza hegyeitől a Momáig és a Gejnáig.

1290. *Festuca elatior* L. spec. (1753) 75. — *Révi Csenkesz*. — [F. pratensis Huds.].

Gyökérzete rostos, minden levele lapos, bugája egyoldalú, alsó ágai párosak, egyikök egy kalászkájú, kalászkái 5—10 virágúak, leveleinek nyelvecskéje igen rövid.

Terem legelőkön, kaszálókon, erdők, csallitok szélein, Arad körül és a megye egész területén. Jó fű, ezért a legelőkről könnyen kipusztul, mert folyton torzsig lesz kirágva.

1291. *Festuca arundinacea* Schreb. spicil. fl. lips. (1771) 57. — *Nádi Csenkesz*.

Az előbbihez hasonló, de bugája nagyobb és alsó buga ágai mindketteje legalább 5 vagy egész 15 kalászkájú. Termete is nagyobb mint az előbbié.

Terem nyirkos helyeken, árkok, morotvák, nádasok, vízerek mentén. Arad mellett a Maros és a Százázér mentén; Pécska, Tornya, Ötvenes, Tövisgyháza, Simánd, Székudvar, Nadab, Otlaka, Nagy-Pél, Doncsény, Bohány nedves környékén.

1292. **Festuca gigantea** L. spec. (1753) 77 sub Bromo. — *Nagy Csenkesz.*

Gyökérzete rostos, minden levele lapos, de különbözik az előbbi kettőtől hosszú vékonyágú bugája, keskenyebb kalászkái és virágpolyvái-nál hosszabb kigyózdó bajuszszálkáival.

Terem erdőkben, csalitokban. Arad erdejében s innen Pécskáig és Szemlakig a Marosmellék erdeiben a legelterjedtebb fű; bőven terem továbbá megyénk összes hegyvidékeinek erdeiben.

1293. **Festuca montana** MB. taur. cauc. III. (1819) 75. — *Hegyi Csenkesz.* — [F. drymeia M. et K.].

Töve pikkelyes, megnyúlt taraczkokat hajtó, terjedő, minden levele lapos, bugája igen ágas, vékonyágú, csúcsával bókoló; alsó virágpolyvája kihegyezett szálkacsúcsú; levéltövei aljuktól kezdve levelesek.

Terem magasabb hegyvidékeink erdeiben. Nadalbesty, Nyágra és Menyháza hegyein, Ó-Dézna völgyének hegyein, így a Hollóhegyen, Antalház felett és Rescsiráta mellett, innen Zimbróig és a Momáig; Kisindia felett a Kicsórán és innen a Drócsáig és a Fehérkőig; Kis-Halmágy hegyhátain a Gejna felé.

457. SZÁLKAPERJE. — *Brachypodium* P. B.

1294. **Brachypodium silvaticum** Huds. fl. angl. (1762) 38 sub Festuca. — *Erdei Szálkaperje.*

Fürtös virágzatának csúcsa rendszeren konyuló, kalászkáinak felső szálkái hosszabbak mint virágai.

Terem árnyas erdőkben és csalitokban. Arad mellett a Csála erdőben helyenként egész fűvetés van belőle s innen Pécskáig van elterjedve; az összes hegyvidék nyiltabb, kevert és tölgyes erdeiben; a Tőzsmellék erdeiben Ágyáig.

1295. **Brachypodium pinnatum** L. spec. (1753) 78. sub Bromo. — *Tollas Szálkaperje.*

Hasonló az előbbihez, de fürtös virágzata mereven felálló és kalászkáinak szálkái mind rövidebbek polyváiknál.

Terem szikár, napos hegyoldalakon. Paulis szőlőhegyeitől Muszkáig és Magyarádig a Hegyalján; Aranyág dombjain, Dézna várhegyén, Menyháza napos hegyhátain.

458. BUZA. — *Triticum* L. gen. n. 99.

1296. **Triticum cristatum** L. spec. (1753) 78 sub Bromo. — *Tarajos Búza.*

Kalásza igen lapított, kétoldalt fésűsen elálló kalászkákkal; kalászkái szálas lándzsák, meztelenek vagy borzasok, 3 és több virágúak; polyvái

árformán keskenyedők, rövid szálkával végződők; töve évelő, gyepes, egyszersmind tarackzos.

Keletvidéki faj, mely megyénkben csak Szemlak mellett fordul elő, itt azonban bőven terem a Maros partmagaslatain.

1297. *Triticum caninum* L. spec. (1753) 86. — *Eb Búza*.

Kalásza kétoldalú, kalászkái felálló, majdnem fedelékesek, többnyire 5 virágúak, virágai kihegyezettek, maguknál hosszabb szálkával végződők; levelei mindkét színükön érdesek, gyökérzete rostos.

Terem árnyas erdőkben, csalitokban. Arad mellett a Csála erdőben itt-ott, Kladova völgyében és Aranyág hegyen, Boros-Jenő felett a Mokrán; Rescsiráta felett a mézskőfensíkon s innen a Momáig.

1298. *Triticum repens* L. spec. (1753) 86. — *Tarack Búza*. — [T. junceum Kéry l. c. 21.].

Tőkéje erősen terjedő, csupa tarack; levelei színükön apró hegyes pontocskáktól érdesek; kalászkái felálló, fedelékesek, hegyes vagy röviden szálkás virágokkal, kalászpolyvái kihegyezettek.

Terem utak, szántók, gyepük szélein, kertekben, szőlőkben Arad körül s a megye egész területén.

1299. *Triticum intermedium* Host gram. III. (1805) 23. — *Szürke Tarackbúza*. [T. rigidum Kéry l. c. 21.].

Hasonló az előbbihez, de szürkébb-zöld és kalászpolyvái kerekített csúcsúak.

Terem hasonló helyeken mint az előbbi főképp szikár talajon Arad körül s az egész megyében.

Kisebb kalászkájú és kerekített meztelen virágpolyvájú változata a *Triticum truncatum* Wallr. Ez főképp a Hegyalja napos lejtőin fordul elő Paulistól Muszkáig. Ha ennek a kerekített vagy csonkított virágpolyvájú alaknak még szőrös is a kalászkája, akkor *Triticum barbulatorum* (Schur) a neve. Ez a szakálás *Tarackbúza* előfordul Paulis hegyein.

† *Triticum Spelta* L. *Tönköly Búza*. — Kéry említi (l. c. 21) megyénkben, manap azonban sehol sem termesztik.

† *Triticum turgidum* L. spec. (1753) 86. — *Duzzadt Búza*. — Tipos, szöszösen-pelyhes polyvájú alakját termesztették Arad körül s egyebütt is e megyében 1880 és 1884 közt »Amerikai Búza« néven. Manap már nem termesztik, mert a tévhit, hogy a mi *Köz Búzánknak* a termő képessége megfogyott volna, — tökéletesen eloszlott.

† *Triticum vulgare* Vill. — *Köz Búza*. — Rendesen ősszel vetik, mert a tavasz nálunk rövid, hamar átmegy a nyári hőségekbe, s ezért a tavasszal vetett búza nem igen bokrosodik. Am ha az őszi vetés kifagy vagy másokon nem sikerül, akkor tavasszal kell újra vetni. Két főfajtája van ezért a *Köz Búzának*, úgymint az *Ősz Búza* [T. hybernum L. l. c. 86] melynek polyvái többnyire rövidebb szálkájúak, vagy szálkátlanok is

lehetnek, mely utóbbi esetben »*Tar Búza*« a neve; és a *Tavasz Búza* [T. aestivum L. l. c. 85], melynek a polyvái mindig hosszú szálkájúak. E két fajta közé esik a »*Fáró Búza*«, a melyet lehet akár ősszel, akár tavasszal elvetni.

† *Rozs.* — *Secale cereale* L. l. c. 84. — Ezt a nagybirtokosok vagy csak járandóságul termesztik cselédek számára, vagy pedig korai takarmánynak. Ha takarmánynak vetik az ökrök számára, akkor igen czélszerű a *Fekete Borsóval* keverni.

459. KECSKESZEM. — *Aegilops* L.

1300. *Aegilops cylindrica* Host gram. II. tab. 7. — *Hengeres Kecskeszem.*

Kalásza hengeres, megnyúlt, sudar, 5—11 kalászkából álló; kalászpolyvái meztelenek, egy szálkájúak, az alsó kalászkák szálkája rövid a legfelsőké hosszú; virágpolyvái háromfogúak, közbülső foguk szálkás, az oldalsók kerekítettek; gyökere egynyári, rostos.

Terem Paulis szőlői közt egy kis helyen; továbbá elég bőven Szemlak mellett a Maros partmagaslatain.

460. HAJPERJE. — *Elymus* L. gen. n. 96.

1301. *Elymus Europaeus* L. mant. I. (1767) 35. — *Európai Hajperje.*

Kalásza felálló, az *Egér Árpá* kalászához hasonló; alsó virágpolyvája érdes, szálkája vagy kétakkora mint a polyva; levéllemeze meztelen, hüvelye szőrös.

Terem árnyas erdőkben, főképp bükkökben. Aranyág hegyvidékén a Hegyes felé és a Sólymosi völgy felé itt-ott; hasonlóan kevés Trójás völgy felett a Fehérköig.

461. ÁRPA. — *Hordeum* L. gen. n. 98.

1302. *Hordeum murinum* L. spec. (1753) 85. — *Egér Árpá.*

Minden virága szálkacsúcsú, a közbülső virágot gallérozó polyvák szálaslándsásak, pillásélűek.

Terem parlagokon, utak szélén, városok, falvak szélein Arad körül és az egész megyében bőven.

1303. *Hordeum Gussoneanum* Parlat. fl. palerm. I. (1845) 256. — *Gussone Árpája.*

Hasonló az előbbihez, de szára kisebb, kalásza kurtább, kékes-zöld, minden gallérpolyvája egyformán érdes serteforma.

Terem legelőkön, szikes laposokon. Arad legelőin mindenfelé s innen Szemlakig és Sólymosig a Marosmellék síkján; a Hegyalja alföldjétől Radna és Apatelek vonalától az egész Alföldön Elekig, Nagy-Pélig, Ágyáig többnyire nagy csoportokban.

† *Hordeum vulgare* L. spec. (1753) 84. — *Köz Árpa*, vagy *Négy-soros Árpa*. — Manap két főváltozatát termesztik csak a megyében. Az egyik az *Ősz Árpa*. (Winter Gerste) a melyet ősszel vetnek; a másik a *Tavaszi Árpa* (Sommer Gerste) a melyet tavasszal vetnek. Évekkel ezelőtt termesztették helyenként a *Csóré Árpát* is [H. vulgare var. coeleste L. l. c. Orkis. — Himalaya Gerste], melynek polyvája a szemről lehámlik és ezért terméseit az ember is élvezheti, mint azt Galicziában és Silésiában manap is teszik. Ma a *Csórét* nem termesztik, mert nálunk a *Búza* jól megterem és így házi szükségletre sem érdemes az *Orkist* termeszteni.

† *Hordeum hexastichon* L. l. c. 85. — *Hatsoros Árpa*. Ritka helyt látható a *Köz Árpa* vetéseiben. Boros-Jenő és Tamánd környéke nevezetes arról, hogy mind a három termesztett árpafajunk egymással keverten fordul elő.

† *Hordeum distichon* L. l. c. 85. — *Kétsoros* vagy *Sör Árpa*. — [Chevalier Gerste]. Ezt csak tavasszal vetik. A mi éghajlatunk alatt aczélos lesz a szeme; ezért nem igen alkalmas a sörfőzésre, ritkán is vetik e czélból. Ha sörgyártásra alkalmas termést akarnak kapni, akkor külföldről, így pl. Angolországból hozatják az elvetendő magot. Ez pár évig új magvaiból is vethető, hogy a sörfőzéshez jó árút szolgáltatson, de hova tovább aczélosabbá lesz és sörfőzésre ismét alkalmatlanná.

Újabb időben az *Oregon Árpával* tesznek nálunk kísérleteket. Ez is kétsoros.

462. VADÓCZ. — *Lolium* L. gen. n. 95.

1304. *Lolium perenne* L. spec. (1753) 83. — *Évelő Vadócz*.

Gyökere évelő, virágzó szárat és levélsomókat növesztő; fiatal levelei kétrétbe hajlottak; virágai rövidke szálkával vagy szálkátlanok.

Terem utakon, mezőkön, kaszálókon, vetések szélein Arad körül és a megye egész területén mindenfelé még a szíken is.

1305. *Lolium multiflorum* Lam. fl. fr. III. (1778) 621. — *Sok virágú Vadócz*. — [L. Italicum A. Br.].

Olyan mint az előbbi, de kalászkái több virágúak, rendszeren jókora szálkájúak, gyökere egynyári.

Külföldről fűmagyakkal behozott növény. Arad mellett a Maros védő gátjain és Soborsin mellett a Czukor hegyen.

1306. *Lolium temulentum* L. spec. (1753) 83. — *Bódió Vadócz*.

Gyökere egynyári tőlevélsomókat nem fejlesztő; virágai kerülekesek,

kalászkái akkorák vagy rövidebbek mint kaláspolyvájuk. Tőalakjának virágai szálkátlanok, ellenben a

var. *speciosum* Stev. fajtájának virágai szálkásak. Terem búza, árpa, zab-vetések közt Halmágy vidékén és innen Kalugérig, Biharmegye határáig. Ezt is vetemény magvakkal terjeszti az ember.

463. LEPTURUS R. Br.

1307. *Lepturus Pannonicus* Kunth gram. I. 151. — *Pannoniai Lepturus*.

Szára felegyenesedő, csúcsán vékony, hengeres, hosszú kalásszal, melynek 2 virágú kalászkái a virágzati tengelybe bemélyednek; levelei laposak, meztelenek; gyökere egyenyári.

Terem szíkes laposokon. Pécska mellett a vasút mellékének laposain; bőven a szíkes Alföldön, Tövissegyháza, Mácsa, Szt-Márton, Elek, Nagy-Pél, Ágya és Simánd között.

464. TÖRFŰ. — *Nardus* L. gen. n. 69.

1308. *Nardus stricta* L. spec. (1753) 53. *Síkos Törfű*.

Töve gyepes, sok síkos árforma levelel és vékony száracskákat hajtó, a melyeknek csúcsán gyérvirágú, egyoldalú kalásza van.

Terem havasaltj tájak nyílt lejtőin és kúpjain, hol tömött, síkos havasi gyepet alkot. Megyénkben a Gejnán és annak alján.

465. BECKMANN-FÜVE. — *Beckmannia* Host. gram. III. 5.

1309. *Beckmannia erucaeformis* Host l. c. t. 6. — *Hernyókalászi Beckmannfü*.

Kalásza egyoldalú, fűzérkéi kétsorosak, hosszúkás-kerekdedek, fedelékesek; szára felálló meztelen; levelei érdesek, nyelvecskéjük hosszúkás, hegyes, tőkéje terjedő, évelő.

Terem vízerek mentén. Arad és Ötvenes közt a Szárazér mellékein; Nadab, Kisjenő és Sikló meg Otlaka vízereinél.

C) *Magrejűtetelének*. — *Gymnospermae* Endl.

LXXXI. cs. *Tobzosak*. — *Coniferae* Juss. gen. 411.

466. TISZAFÁ. — *Taxus* L. gen. n. 1135.

1310. *Taxus baccata* L. spec. (1753) 1040. — *Ternyő Tiszafa*.

Levelei zöldek, évelők, tollasan állók, csúcson hegyesek, oldalt szálasak; termővirágai ép úgy levélhónaljiak az egyik bokron, mint porzós-

virágai a másik bokron; sajátos bogyoforma termései érettükkor pirosak, áttetszők.

Egykor bővebben termett a Fehér-Körös szorosaiban, a melyek Halmagy síkján nyílnak meg, a mint azt a «*Tizza*» község is bizonyítja. Ma alig van ott már nyoma.

467. BORÓKA. — *Juniperus* L. gen. n. 1134.

1311. *Juniperus communis* L. spec. (1753) 1040. — *Gyalogfenyő Boróka*.

Levelei hárman egy-egy örvben, szálasak, árhegyűek, elálló; bogyói elvégre feketék, zamatosak, levelüknél vagy háromszor rövidebbek.

Terem Sólymos hegyeitől Kladova völgyéig s innen Aranyág völgyén át a Hegyesig; Trójás völgyében, Boros-Sebes, Kisindia, Nyágra, Nadalbesty, Dézna, Menyháza, Jószáshely, Halmagy vidékén.

1311/b. *Juniperus nana* Willd. spec. IV. (1805) 854. — *Törpe Boróka*.

Levelei águk felé hajlók, húsosabbak, fénylők, csak vagy akkorák mint bogyóik.

Úgy ez mint a két fő fajta közé eső középalak, a *Juniperus intermedia* Schur, megyénkben csak a Gejnán s annak tövén fordul elő, s ott a *Törpe Fenyőt* helyettesíti.

† *Juniperus Sabina* L. vagyis a *Szabinnők Borókája* és *Juniperus Virginiana* L. csak természetve fordulnak elő.

† *Thuja orientalis* L; *Thuja occidentalis* L; *Pinus Strobus* L; *Pinus silvestris* L; *Pinus nigra* Arnold; *Larix decidua* Mill; *Abies Picea* L. (Jegenyefenyő): mind csak természetve fordulnak elő Aradon s a megye némely helyein.

468. LUCZFENYŐ. — *Picea* Link. linn. XV. 516.

1312. *Picea montana* Schur. verh. sieb. ver. II. (1851) 159. — *Hegyi Luczfenyő*. — [*Pinus Abies* L. spec. pro parte.].

Levelei tűformák, szegletesek, sűrűn állók, kevésbé kiugró tőpárnákkal; rügyei hegyesek, sárgás-barnák, fénylők, kicsinyek.

Terem a Gejnán és havasalji környékén.

1313. *Picea chlorocarpa* Willkomm. (1877.). — *Berzedt Luczfenyő*.

Az előbbihez hasonló, de levelei ritkábbak, berzedtebbek, jókora tőpárnával; rügyei kerekdedek, fénytelenek, elég nagyok.

Jól tenyészik a Kicsórán, Bogyest felett a Drócsán és a Biharhegy-ség alsó tájain önként is terem.